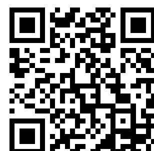
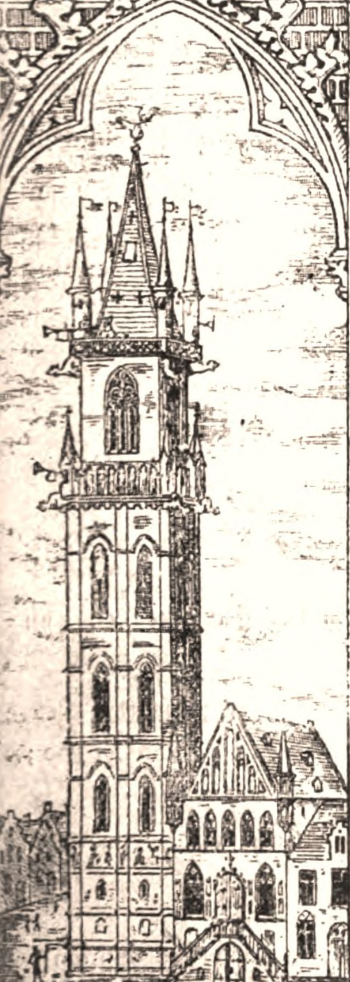






Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

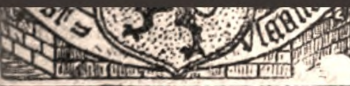
en

Wetenschap

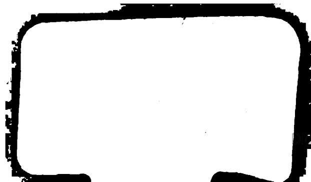
(6 frank 's jaars)



iffer







Het Belfort

Maandschrift

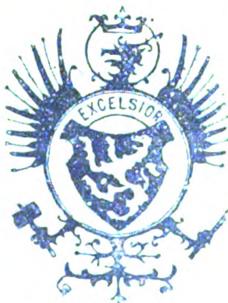
gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)



Gent

Drukkerij A. Siffer

Veertiende jaargang, 1899. Januari Nr 1

Het Belfort

Maandschrift

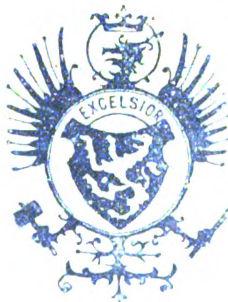
gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)



Gent
Drukkerij A. Siffer

Veertiende jaargang, 1899. Januari Nr 1

ZAL UITKOMEN, ROND NIEUWJAAR 1899 :

EEN BUNDEL

GEHEETEN

VERZEKENS

VAN

AUGUST CUPPENS, pr.

INHOUD : Opdracht aan Vader en Moeder. — Juvenilia : De Alvendans. — Draaiorgeldeuntje. — Onder het groot verlof. — Twee Zielen. — Vervallen grootheid. — Nieuwjaarsgroet aan de Vlaamsche jeugd. — Feestdicht voor Kanonik Mommen.

Vóór een lichtprintje. – Een' oû historie. — O Blanke berk! — Brief. — O Kelk! — Een zonnestraal. — Verzet. — De nieuwgewijde priester spreekt... — Schilderijkens : Rustende pekens in 't lenteweêr. — Weg door de heide. — Middeleeuwsch gezichtje. — Akker, boer en peerd. — De lente in 't rijshout. — Noenstond bij de nonnen van Sint Vincentius. — Twee vogelgedichten : 't Winterkoningske. — De Wedewaal. — Drie bloemgedichten : Violetten. — Bloeiende flieren. — Najaarsrozen. — Jongeligenklacht tegen 't kwezelke. — Kwezelkes wederwoord. — Nieuwerwetsche stadsbegrafenis. — Och! vergeeft het mij!.. — Drie vierlingskes voor de « Décadents ». — Roe... roe... roe... — Lenteliedeke. — Virgineum decus... — XV Vonken. — In den kranenzomer. — Het Kempensch Wijfke. — De Kempensche Heerboer. — Een zeg van den eigenzinnigen kloosterbroeder. — Sinte Olrade's rid. — Een Maagdebeeld, enz.

Prijs : 3 fr. — Voor de inschrijvers : 2,50 fr. (gewone uitgave op schoon papier.)

Prachtuitgave op zeer sterk en schoon papier : 4,50 fr. — Vóór de inschrijvers 4,00 fr.

Van denzelfden, met GUIDO GEZELLE en Aⁿ : **Geschiedenis der Heilige Elisabeth van Ungarn,** landgravin van Duringen (1207-1231), door graaf de Montalembert. Schoone druk, 12 platen, 432 bladz. 8°. — Prijs : 4 fr. — tijdelijk : 3 fr.

De twee werken te zamen 5 fr.

De Geschiedenis der Heilige Elisabeth zal dadelijk na ont-vangst van de inschrijvingen verzonden worden, de dichtbundel

---

A. SIFFER, uitgever, Gent.

GESCHIEDENIS DER GEMEENTEN

VAN

't Bestuurlijk Arrondissement Aalst

DOOR

Frans de Potter en Jan Broeckaert.

1ste boekdeel: Aigem, Antelinx (St), Appelterre, Aspelare, Baardegem, Bambrugge, Bavegem, Borsbeke, Burst, Denderhautem, Denderleeuw.

2de boekdeel : Denderwindeke, Elene, Erembodegem, ...ndegem, Erpe, Erwetegem, Essche (St Lievens), Gijzegem, ...dverdegem, Goeferdinge.

3de boekdeel : Grimmingen, Grootenberge, Haaltert, Heldergem, Herdersem, Herzele, Hillegem, Hofstade.

4de boekdeel : Houtem (St Lievens), Idegem, Idergem, Impe, Kerksken, Lede, Leeuwergem, Letterhautem, Lieferingen.

5de boekdeel : Meerbeke, Meldert, Mere, Moerbeke, Moorsel, Neder-Boelare, Neder-Hasselt, Neigem, Nieuwenhove, Nieuwerkerke, Oelter, Okegem.

Ieder boekdeel bevat boven de 300 bladz. en wordt afzonderlijk verkocht aan fr. 4,00.

Men kan ook voor geheel de reeks inschrijven.

VERSCHENEN :

DUIK- OF PLUKALMANAK

voor 't Jaar O. H. 1899

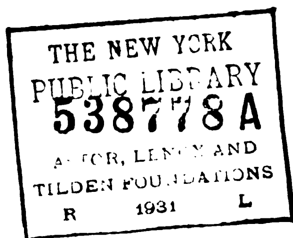
door

den Eerw. heer **GUIDO GEZELLE.**

Het Belfort

Tijdschrift gewijd aan Letteren, Kunst en Wetenschap




THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
538778 A
TILDEN FOUNDATIONS
R 1931 L



NAAR QUITO.

LEZER, gaat ge mee op reis, verre van ons alledaagsch, doodversleten Europa, naar de Nieuwe Wereld?.. Het noorderdeel daarvan laten wij maar onverlet, want het is ook al door de beschaving verdorven; wij zouden er op ijzeren wegen rijden, in hotels vernachten enz. Om zoo te reizen is het de moeite niet weerd ons land te verlaten. 't Is naar Zuid-Amerika dat ik u uitnoodig, waar de natuur nog in hare oorspronkelijke wilde schoonheid en kracht te vinden is. Wij varen er op machtige stroomen om het binnenland te bereiken; doorloopen ongebaande streken; dringen door eindelooze, eeuwenoude bosschen, en trekken al over hemelhooge bergen.

Voor confortabele herbergen, lekkeren kost en mollige slaping verantwoord ik daar niet, maar met zulke gemeene bekommernissen houden wij ons niet bezig. Er is maar ééne vraag, waar gij met een vast « ja » op moet kunnen antwoorden, of anders moet ge t' huis blijven. Zijt gij een bekwaam, ervaren ruiter?.. En valt gij soms van uw peerd, kunt ge dit op fatsoenlijke wijze doen, zoodat ge noch hals, noch arms, noch beenen breekt? Dat is het allereerste vereischte voor den tocht, welken wij ondernemen.

Kom, wij schepen in op eene stoomboot, zoo prachtig als groot, die ons over den Atlantischen Oceaan voert. Om ons te versterken tegen de ontberingen en vermoeienissen, die ons verder verwachten, maken wij onder de vaart verscheidene dagen goede sier en slapen onzen buik vol... indien de zeeziekte het ons toelaat. Wij stevenen

recht naar « Amerika op zijn smalste », de landengte van Panama, waar wij in 't zweet onzes aanschijns toekomen, want heet is het daar, en ongezond!.. Laat ons dus niet vertoeven, maar spoedig langs den Panama'schen ijzeren weg naar de westerkust trekken. Hier schepen wij in op den Stillen of Grooten Oceaan, en volgen de kust zuidwaarts, al over de evenaarslijn; deze voorbij, op den derden graad zuiderbreedte, veranderen wij van koers om eenen zeeboezem binnen te loopen, langswaar wij Guayaquil bereiken, eene stad, waar wij aanleggen en het einde van onzen zeetocht vinden... Wat dunkt er u van, heer Lezer? Is dat niet dapper en goedkoop gereisd? Op min dan eene minuut doe ik u eenen weg afleggen, die u anders eene maand tijd en eenen schrik van geld zou kosten.

Laat ons voet aan wal zetten. Wij zijn op het grondgebied van den Evenaar, eene der republieken, ontstaan uit de oude bezittingen van Spanje in Zuid-Amerika. Dit land wordt zoo genoemd — de *Evenaar*, *Ecuador* in de taal van 't land, die Spaansch is — omdat het inderdaad op de evenaarslijn gelegen is. Het is omtrent twintigmaal grooter dan België, en, niettegenstaande de groote uitgestrektheid zijner kusten aan den Oceaan, heeft het geen andere haven dan Guayaquil, waardoor deze eenen hoogen rang als handelstad bekleedt. De hoofdstad van het land is Quito, omtrent 300 kilometers noord-oost van Guayaquil gelegen.

Onze avontuurlijke tocht gaat nu van de eene dezer steden naar de andere... Maar eerst u het gezelschap voorgesteld, waar wij ons mee op reis begeven. Aan het hoofd daarvan staat de heer Kolberg, een man van hooge geleerdheid, uit Duitschland naar Quito genoodigd, om alhier bij de Polytechnische School een leeraarsambt te bekleeden. Dit geschiedde in 1871, ten tijde dat Garcia Moreno, de roemrijke president der republiek, de edelmoedigste pogingen aanwendde om zijn verachterd land ter hoogte der hedendaagsche beschaving te verheffen... De overige personen van het gezelschap, ten getalle van tien, zijn vrouwen...

Tien vrouwen! zal men zeggen, hoe kan zulk een sleep ooit tot Quito geraken?

Lezer lief, zij moeten er door, en zij zullen er door... Het zijn nederige kloosterzusters, insgelijks door 's lands bestuur bijgeroepen om meisjesscholen te openen. Het is overigens uitsluitend met geestelijke personen dat wij gaan reizen, want de geleerde Duitschman, leeraar bij de Polytechnische School van Quito benoemd, is een Jezuïet. Pater Kolberg beschreef later zijne reis, en het is aan zijn hoogst belangrijk verhaal, dat ik hier en daar eenige bijzonderheden ontleen.

Eene reis naar Guayaquil, 't is gelijk van welk punt der wereld men vertrekt, het mag Brussel, St-Petersburg of Calcutta zijn, dat is niets, dank aan de ijzeren wegen en de stoomvaart; maar van Guayaquil naar Quito gaan, dat is eene zwaardere onderneming... Ook werden in de hoofdstad door de regeering alle mogelijke maatregels genomen om de lastige reis, zoo veel mogelijk, voor de zusters te vergemakkelijken. Een bijzondere commissaris werd aangesteld om ze te Guayaquil af te halen; eene compagnie soldaten, onder commando van eenen luitenant, moest ze op geheel de reis vergezellen en te hunnen dienste staan; daarenboven ontvingen de gouverneurs der provinciën en de overheden der gemeenten, waar zij moesten voorbijtrekken, bevelen om de karavaan op alle wijze bij te staan, hulpvolk aan te schaffen, rijdieren te bezorgen, de wegen te verbeteren enz... Lezer lief, zijt gij mij niet dankbaar, als ik u die eenzame streek in zulke gunstige omstandigheden doe doorloopen, in gezelschap van personen, waar men zooveel eer en gedienstigheid aan betuigt?.. Al die voorzorgen beletten evenwel niet dat de zusters, die om Gods wille alles verlaten hadden, met geen geringen moed moesten bezield zijn om de gevaren dier reis te trotseeren.



Op den Guayas.

De pater en zijn gevolg verbleven nauwelijks drij dagen te Guayaquil. De regeering had haren afgeveerdigde bevolen die stad zoo gauw mogelijk te verlaten, en niet zonder reden; men vreesde immers dat de hitte, de ongewone voeding en de slechte hoedanigheid van het drinkwater schadelijk op de aankomelingen mochten werken en hun de geelkoorts aanzetten, de groote plaag dier kusten. Er werd dus haastig gezorgd om al het gerief te verzamelen, dat men op de reis vandoen zou hebben: kleeding in overeenkomst met de luchtgesteldheid, die afwisselend heet en koud zou zijn; spijzen, gerookt vleesch, kaas, chocolade, wijn, immers alles, waar veel kracht in steekt, zonder veel plaats te vragen; ook voor zadels en teugels werd er gezorgd, die tot den laatsten riem en de laatste gesp goed overzien en beproefd werden, want moest er verder breuk aan komen, er ware zeer weinig gelegenheid om de schade te herstellen of nieuw getuig te koopen.

Wil de Lezer eenen oogslag op de kaart van den Evenaar werpen, hij zal zien dat de weg naar Quito over de steden Babahoyo, Guaranda, Ambato en Latacunga loopt. Tusschen Guaranda en Ambato trekt men den Chimborazo voorbij, zoo vermaard om zijne ontzaglijke hoogte.

De twee eerste dagen hadden de reizigers geene vermoeienis uit te staan, daar zij op binnenwaters mochten varen. Zij vertrokken uit Guayaquil den 22 Juni met eene kleine stoomboot, die den stroom Guayas tot Babahoyo opvaart, eene dagreis verre. Met hen scheepten de commissaris in en eenige soldaten; het overige van hun geleide moesten zij verder vinden, waar de nood aan hulp dringender zou zijn.

Deze vaart op den Guayas was zonder twijfel het genoeglijkste deel van den tocht. De stroom heeft eene ontzagwekkende breedte en is rijk met reigers, pelikanen en veel andere watervogels bevolkt. Wat insgelijks het

tooneel levendigheid bijzet, zijn de menige schuiten, die met allerhande voorraad den stroom naar Guayaquil afvaren. Op de oevers ontwaart men, tusschen het groen verscholen, de armoedige hutten der inboorlingen meestendeels op palen boven den grond verheven, alsook grootere gebouwen, de zoogenoemde *hacienda's* of landhoeven der *Sinjoors*, van Spaansche afkomst, de bijzonderste eigenaars van het land.

Naarmate men verder komt, ziet men zooveel en zulke machtige waterloopen toevloeien, dat het moeielijk is om zeggen welke vertakking de hoofdstroom mag zijn. In den regentijd, van December tot April, zijn hier groote overstroomingen, die te vergelijken zijn bij deze van den Nijl in Egypte. Hier ook laat het water een fijn, vet slijk over het land, dat alzoo jaarlijks eene krachtige mesting ontvangt; ook ware het moeielijk ergens eene streek te vinden, vruchtbaarder dan dit deel van den Evenaar.

Van op hun schip mochten onze reizigers den weelderigen wasdom der heete landen in al zijne pracht bewonderen : afwisselende plantagen van suikerriet, rijst, indigo, tabak, ananassen, hier en daar met bosschen van cacaoboomen onderbroken, die de kostelijke boonen leveren, waar de chocolade van gemaakt wordt. In onze Europeesche landen kunnen wij onder de boomen wel gras en wat groensels winnen, doch zij gedijen er niet, bij gebrek aan warmte en lucht. Hier, in dien rijken bodem, onder de krachtige stralen der tropische zon, ziet ge allerhande gewassen de eene boven de andere klimmen : boven koffieboomen, nauwelijks twee, drij meters hoog, groeien platanen, die acht, tien meters bereiken; boven beide steken dan nog de mangoboomen hunne bolvormige koppen uit, en door al die verwarreling van groen, rijst de slanke stam van den kokosboom, die hoogst van al zijne zwierige kruin in de lucht gaat wiegen. En dan hebt ge nog de wilde zuig- en slingerplanten, die daar tusschen opschieten, de stammen opkruipen en alles overgroeien. Op sommige plaatsen staat dat al zoo dicht het een tegen het andere geperst, dat gij er geenen hond door zoudt jagen.

Wat aardsch paradijs ware de Evenaar, indien menschenarbeid er ter hulp der natuur kwam. In onze streken moeten wij den grond geweld aandoen om hem vruchten te doen dragen; ginder moet er ook in 't zweet des aanschijns gewerkt worden, maar het is om den oogst tegen de groeikracht der natuur te verdedigen; de plantagen van koffieboomen, bij voorbeeld, moeten drijmaal 's jaars van de woekerplanten bevrijd worden, die ze anders zouden overrompelen. Ongelukkig staat de bevolking niet in evenredigheid met de uitgestrektheid van het land, en daarbij ontbreekt de vlijt aan de dungezaaide bevolking. De *hacienda's* of hoeven, welke wij hooger noemden, zien er verwaarloosd en bouwvallig uit. Op de natuurlijke weiden, welke gij soms langs de wateroevers zoo verre ziet loopen als uwe oogen dragen, ontwaart ge kudden van runders, ja, maar op verre na zooveel niet als er daar zouden kunnen den kost vinden. Voeg daar nog bij dat dit vee daar als in 't wilde leeft; op honderd koeien worden er ternauwernood eene of twee gemolken, welke men daartoe in de nabijheid der hacienda's houdt. Welke zee van melk ware daar niet van te bekomen, en wat overvloed van boter en kaas, daar men nu te Guayaquil kaas van Europa invoert!..

Waar men insgelijks wel voor mocht zorgen, het ware de krokodillen te verdelgen, die den Guayas besmetten. Men zegt dat er geen stroom in de wereld is, waar die ondieren zoo gemeen zijn als hier, en Pater Kolberg zegt dat hij het kan gelooven, te oordeelen naar hetgene hij van op de stoomboot met eigene oogen mocht zien. In het begin der reis verschenen zij maar een voor een, maar verder werden het troepjes van drij tot zes stuk, en hoe hooger stroomopwaarts, hoe talrijker de benden werden, zoodat hij ten laatste somtijds wel 30, 40, 50 van die dieren verzameld zag.

Die Amerikaansche krokodil, onder den bijzonderen naam van kaïman bekend, bereikt van vijf tot zes meters lengte, daar de Afrikaansche er wel tien lang is. Men wil dat de kaïman doorgaans voor den mensch niet gevaar-

lijk is, en de inwoners geven er zeer weinig acht op; onze reizigers zagen onder hun voorbijtrekken kinderen, aan hun eigen overgelaten, aan den oever in een schuitje spelevaren. Onder die menigte van krokodillen is er nochtans somtijds eene, die het met den mensch zoo wel niet meent. Dat is een kaïman, die iets anders geproefd heeft dan visch, en op de weide een kalf of een schaap verrast heeft; dan geraakt hij op warmbloedige dieren verlekkerd, en brengt hij het, evenals de tijger, zoo verre dat hij den naam van *menscheneter* verdient, bij voorkeur op menschen jacht makende en ze onvoorziens uit hunne schuit rukkende. Bewonderenswaerdig is het hoe gemakkelijk de inboorlingen zoo eenen menscheneter onder ontelbare andere krokodillen weten te erkennen en hoe vlug zij hem van kant maken : zij springen in 't water met een mes in de hand, duikelen onder het dier en rijten hem den buik open. De kaïman, die zelfs den tijd niet gehad heeft zich op verweer te stellen, drijft welhaast boven met de pooten omhoog, en hij wordt de prooi der *gallinazo's*, een slag van roofvogels, tot de familie der gieren behoorende. Deze vogels zijn zeer gemeen in Zuid-Amerika, en daar zij, gelijk al de andere gieren, op dood aas leven, zoo zijn zij van het hoogste nut voor deze warme streken; zij bevorderen niet weinig de openbare reinigheid en de algemeene gezondheid met de lijken te verslinden, die anders de lucht zouden verpesten.

Zoo lang de bevolking van het land zoo schaarsch blijft als zij nu is, moet men dus niet wenschen dat de gallinazo's zouden verdwijnen. Maar die ontelbare krokodillen mochten wel uitgeroeid worden. Men kan denken welke verwoesting zij onder het watergedierte aanrichten; zonder hen ware de Guayas alleen toereikend om geheel de bevolking der republiek van visch te gerieven, en dan moest men voor den vastentijd geenen stokvisch van den vreemde doen komen, gelijk men nu doet.

Met den avond kwam de stoomboot te Babahoyo aan, het uiterste punt zijner vaart. De gouverneur kwam aan boord den pater en de zusters groeten. Het was een

zeer vriendelijke heer, die zich oprecht veel moeite voor de reizigers gaf, gelijk hem uit Quito aanbevolen was. Doch de man kon niet geven wat hij niet had, en zoo kwam het dat de eerste nacht op den planken vloer van het schip moest overgebracht worden. Babahoyo is een steedje, waar alleman voorbij moet, die naar de hoofdstad en het binnenland gaat, of er van komt, en men vindt er noch hotel, noch matras, noch zelfs eenen bundel stroo om op te slapen. Zoo gaat het in dat lieflijk land, en alle aanmerkingen, redeneeringen en vertoogen veranderen daar niets aan. Even ongunstig spreekt Pater Kolberg van sommige andere plaatsen, doch sedert zijne reis is de toestand hier en daar wat verbeterd.



In het woud.

Een mensch overslaapt zich niet licht op eene berdelen bedding, en ons volk was al vroeg te been. Met het aanbreken van den dag kwamen hen twee groote schuiten afhalen, waarmee zij eene tweede dagreis mochten afleggen op wateren, die voor de stoomboot onbevaarbaar zijn. Deze schuiten, groot genoeg om een vijftiental personen te vervoeren en nog veel pakkage daarbij, zijn nochtans niets dan uitgeholde boomstammen; zij doen overigens goeden dienst en waggelen zeer weinig. Op iedere waren twee ruwe, half zwarte bootsgezellen, elk met eenen langen staak voorzien om de schuit voort te steken... Brave zusterkens, scheept daar nu maar in, en neemt uw gemak; gij eet vandaag uw laatste wittebrood. En weest niet bang voor krokodillen, want ziet, de soldaten, te uwer eere in hunnen besten uniform uitgedost, nemen plaats bij u, elk met zijn geweer gewapend.

Het schouwspel dat zij dezen dag mochten zien, is van de treffendste, welke men op aarde genieten kan. Hunne vaart drong nu immers in het onmeetbaar woud,

wel twintigmaal grooter dan een der grootste staten van Europa, dat van den eenen oceaan tot den anderen loopt, een goed deel van den Evenaar innemend, en dan verder in het machtig uitgestrekt Brazilië de oevers van den Amazonenstroom bezettend. Aan dit woud heeft de mensch nooit de hand gestoken; de natuur is daar alleen meester, en wonderwerken verricht zij op die gronden, de vruchtbaarste der wereld, te allen kante met ontzaglijke stroomen, breede rivieren, ontelbare beken doorsneden; waar het jaar door eene gestadige warmte heerscht, en de gewassen bijna daaglijks overvloedig met de wateren des hemels begoten worden. Bij ons is er stilstand in den groei der planten gedurende den winter, en zulks ziet men ook in de heete landen, die een droog jaargetijde hebben. Hier is die stilstand onbekend; alles groeit maar altijd voort in wondervolle kracht.

Wat dien prachtigen wasdom nog kenschetst, is de weergalooze verscheidenheid, welke men er in bespeurt. In de gematigde streken vindt men eiken-, beuken-, sparrenbosschen enz., 't is te zeggen : elk uit een enkele soort samengesteld. De oorzaak daarvan is niet alleen aan den mensch toe te schrijven, die de bosschen zoo aanlegt; zij ligt nog in den aard onzer gewassen, want ook op sommige gebergten en midden in Azië, waar alles in 't wilde groeit, vindt men uitgestrekte plaatsen bijna uitsluitend met ééne en dezelfde hout- of kruidsoort bezet, even gelijk de onbebouwde deelen onzer Kempen door de heide overmeesterd worden. Zoo gaat het in het groot Amerikaansch woud niet : de soorten schuwen er elkander niet, maar leven ondereen gemengd; men moet niet verre gaan om er een honderdtal aan te treffen, allen zeer verschillig van uitzicht, en aan de uiteenloopendste familiën van het plantenrijk toebehoorende.

Ge vindt er boomen van 10 meters omtrek, die ter hoogte van 40, 50, ja zelfs 70 meters stijgen!.. Gij ziet, heer Lezer, dat de bouwmaterialen voor groote schuiten van één stuk hier niet ontbreken... Waar die kolossale boomen, wat dicht tegen elkander staan, zoekt ge te

vergeefs naar het blauw des hemels, en toch is het onder dit groen gewelf zoo donker niet dat er geen ander planten kunnen tieren. In 't algemeen zijn de bladeren hier groot, dik en blinkend, zoodat zij werken als spiegels en het licht in alle mooglijke richtingen weerkaatsen, wat door geheel het woud eene klaarte verspreidt, die wel wat verdoofd, maar tevens ongemeen zacht is.

In de lommer der reuzen van het bosch groeien dus nog een oneindig getal andere soorten : palmen, boomachtige varens — bij ons zijn de varens enkele kruiden — heesters en struikhout van alle slag, en vooral rankgewassen of slingerplanten — de zoogenoemde *lianen* — wier dunne, lange stengels overal aankleven, de boomen oploopen, dan uit de kruinen neerhangen en eenen anderen steun grijpen, alzoo van boom tot boom sierlijke kransen spannende. Dan hebt ge nog de zuigplanten, die op andere groeien en den grond missen kunnen; zulke zijn de orchideën, bij voorbeeld, wier overheerlijke bloemen de stammen en takken der boomen versieren. Overigens zijn al die gewassen zoo dooreen gestrengeld, dat ge moeielijk kunt zeggen aan het welke de bloemen en vruchten behooren, die ginder in de hoogte hangen.

Zelfs met behulp der bijl is het onmogelijk een einde verre door sommige deelen van het woud te dringen, en er zijn geheele gewesten, waar nooit een mensch den voet gezet heeft. Wil een der dun gezaaide inwoners dier woestijn op twee, drij uren afstand eenen gebuur bezoeken, hij moet met eene schuit de kronkelende waterloopen volgen, waar hij eenen ganschen dag, en soms nog meer aan besteden zal.

Er is nochtans een volksken, voor hetwelk dit woud een echt Land van Belofte is... Ik spreek van het geslacht der apen, die hier uitnemend talrijk zijn. Zij vinden er al wat hun apenhert maar kan verlangen : vrijheid, warmte en lekkeren kost; voor hen zijn al de sappige vruchten, die in deze wildernis groeien. En waar zouden zij een dichter en hooger geboomte vinden om hunne klauterzucht bot op te vieren?.. Edoch, er is geen volle

geluk op deze aarde, zelfs voor de apen niet. Zij worden menigmaal in hunne gymnastische toeren verstoord door den jaguar en den puma, die in Zuid-Amerika dezelfde rol spelen als de leeuw en de tijger in Afrika en Azië, en deze bloeddorstige dieren klauteren tot in de hoogste boomen even gemakkelijk als de apen zelf. Men vindt daar ook de *harpij*, eenen arend, wiens zicht alleen genoeg is om de arme apen, jankend, naar het dikst gebladerte te doen vluchten.

Veel vogelen vindt men daar natuurlijk ook, en met de schitterendste kleuren versierd. De papegaaien namelijk zijn er in groot getal, en hun bont gevederte, rood, groen, geel, blauw, wedijvert met de pracht der bloemen. Zij hebben echter ook hunne vijanden, niet alleen de roofvogels, maar dan nog afzichtelijke slangen, die ze op hunne nesten komen verrassen.

Maar te vergeefs poog ik den Lezer min of meer een gedacht van deze onbeschrijfelijke plaatsen te geven. Onmogelijk voor eene Europeesche inbeelding, zegt Pater Kolberg, zich zoo iets voor te stellen. Die heerlijke tooneelen zagen zij geheel den dag onder hunne vaart afwisselen. Zij volgden eerst nog twee uren den Guayas, maar sloegen dan opvolgens verscheidene andere rivieren in, waar het uitzicht van het woud maar altijd grootscher en wilder werd. Het bed der rivier zelf bleef van die overmacht van wasdom niet vrij; de booten bleven menigmaal in de waterplanten steken. Niet zelden zijn beide oevers ongenaakbaar, doordien zij als met eenen muur van hooge doornstruiken bezet zijn, waar echter van verre tot verre groote openingen in zijn, die aan poorten gelijken; 't is langs daar dat de wouddieren komen drinken en baden. Dit is namelijk het geval voor het waterzwijn (*tapir*), bijna zoo groot als een ezel, en hier zeer gemeen. Daar deze dieren altijd dezelfde wegen volgen, zoo houden zij van geslacht tot geslacht den doortocht naar den stroom open; die waterpoort is veel ouder dan de gewassen, die den oever overdekken, want deze vergaan mettertijd en worden door andere vervangen, maar de poort blijft altijd dezelfde.

Waar de rivier nauwer werd, trokken onze reizigers onder prachtige triomfbogen, door de machtige takken der boomen van beide oevers en eene menigte ranken al over het water gespannen. Ongelukkig veranderden somtijds die heerlijke bogen tot een gewelf, zoo laag, dat zij zich moesten in de schuit neerstrekken om voort te kunnen, en dan weergalmde nog bijwijlen de noodkreet : « Opgepast! Aan dien tak daar hangt eene slang! »

Zij waren te zes uren 's morgens uit Babahoyo vertrokken; de avond viel als zij te Sabaneta aankwamen.

(*Wordt vervolgd.*) J. B. MARTENS, Kan.





BELLEROPHON. (1)

Symphonisch en Lyrisch Gedicht

door

ISIDOOR ALBERT.

Getoondicht door
MARIO VAN OVEREEN.

Den Weled. Hoogleeraar en Kloeken Vlaming,
JULIUS OBRIE,
uit hoogachting en innige vriendschap opgedragen.

PERSONEN :

Bellerophon, zoon van Glaucus, koning van Corinthe.
Esdrade, dochter van Jobates.
Jobates, koning van Lycië.
Koren { **Thyrinthiërs.** / **Volk van Lycië.**

Bellerophon, zoon van Glausus, koning van Corinthe, had den koning van Tiryns, Prœtos, gesmaad. Prœtos wil hem dooden, maar dorst hem zelf niet treffen, omdat hij als gast ten zijnent verbleef. Hij zendt hem bij zijnen schoonvader, Jobates, koning van Lycië, met eenen geheimen brief, waarin hij bevel geeft Bellerophon te dooden. De koning Jobates ontvangt hem met zeer veel pracht; negen dagen lang geeft hij feestmalen en iederen dag offert hij dieren. Den tienden dag vraagt hij den brief en leest het bevel. Hij draagt dan aan Bellerophon den last op, een monster te dooden, met vlammenschietenden muil, leeuwenkop, schaapslijf en draakstaart. Met behulp der godes Athene doodt hij het monster, en Athene geeft hem een gevleugeld paard, Pegasus.

Jobates herkent dan in Bellerophon den begunstigde der goden en geeft hem als bruid zijne dochter, die door Bellerophon wordt bemind. Maar zekeren dag wil de held met zijn paard den Olympos bestijgen, ('t is te zeggen den hemelberg of het verblijf der goden); maar hij valt van zijn paard en sterft. Het gevleugeld paard maakt nu, volgens de mythologie, deel van het sterrenstelsel.

---

(1) Voor de muziek wende men zich tot den heer Mario Van Overeen, componist, Boulevard Léopold, Brussel.

EERSTE DEEL.

De handeling grijpt plaats in het Woud van Tiryns.

Bellerophon.

RECITATIEF.

En ver in het verschiet daalt bloedig rood, de zonne...
En 't wraakgeschreeuw stijgt op, gedragen door den wind...
Geen zoete Philomeel, geen murmelende bronne...
Ik dwaal door 't eenzaam woud, ik dwaal verschrikt, ontzind!...
Ik roep u smeekend aan, o goden!
Vorst Prœtos heeft mijn dood geboden,
Vorst Prœtos, door mijn smaad verblind!

. . . .

Maar 'k hoor op mijne klacht slechts de Echo antwoord geven,
Esdrade zelv', de zoete, is mij niet bijgebleven!...

Esdrade (*die intusschen Bellerophon nadert*).

Bellerophon!
De goden hoorden mijn gebeden,
Appolo richtte mijne schreden,
En 'k zie u weer!...
'k Mag weer uw zoete kussen voelen,
'k Mag in uw gouden lokken woelen,
Als Eools adem eindloos teer!

Bellerophon.

Esdrade, 'k smaak het heil der goden,
Wijl ge weder mij behoort...
Maar het noodlot jaagt mij voort...
Wordt mij wee of troost geboden?

(*Wraakgehuil in de verte.*)

Hoor, het wraakgehuil van 't volk
Snijdt door 't angstig, jagend herte...
Zie, hoe in de grauwe verte
Bloedig hangt de neevlenwolk...

De Thirynthiërs (*in de muren van Tiryns*).

Wraak! o wrake! Galme door 't heelal
Luid ons wraakgeschal!
Kan ons bloed den hoon vergeven,...
We eischen 't offer van zijn leven...
Hem die koning Prœtos smaadt,
Ontgaat nimmer Tiryns haat!...

Bellerophon (*wanhopig*).

Het volk op de Agora snelt toe in 't avondrood.
De krijgers roepen wraak en eischen mijnen dood; —
En 'k zie me in naren droom, als 't schichtig hert gedreven, —
Door 't moordend staal geveld, op 't bloedig schild geheven...

De Tirynthiërs (*in de verte*).

Wraak! o wrake! Galme door 't heelal
Luid ons wraakgeschal!

Bellerophon (*moedeloos*).

Hoor, lieve, hoor, men eischt mijn leven...

Esdrade (*troostend*).

Neen, ban de vrees en zie me in 't oog,
Of daar een valsche hope loog...
Uw vrijheid heeft de Vorst geschreven:
Het dierbaar schrift is mij vertrouwd;
En als Jobates het ontvouwt,
Zal Hymenaios ons vereenen...

Bellerophon.

Het bloedig floers drijft in de verte henen:
't Is liefdedauw, die 't brandend herte laaft.
Esdrade lief, zoo schoon, zoo rijk begaafd,
Aan uwe zij zijn vrees en smart verdwenen!

Esdrade.

Aria.

Wij zullen heengaan... Ver, geliefde, ver!
En 't morgenrood vindt samen ons op weg
Naar 't zonnig land, dat ons de liefde wijst!
En vooglenzangen stijgen, waar wij gaan
In reine vreê. De bloemen geuren zacht
Als wierookwalmen... O, geliefde, kom!
Voelt gij 't genot niet dat ons ginder wacht,
Waar, rustend op mijn borst, gij 't zoete woord
Van liefde laat ontglippen uit uw mond?
Wij zullen heengaan, geestdriftvol omarmd...
En groene mirt begroet ons langs de baan!

Esdrade en Bellerophon.

Van liefde spreekt ons weer het ruischend loover,
Van liefde weer de zoele zomerwind;
't Is of een nieuwe dag begint,
Vol weelde en glans en zilvren zanggetoover.

De Tirynthiërs (*meer en meer in de verte, invallende in den tweezang*).

En machteloozer klinkt ons woord:
Moord! Moord!

Bellerophon.

Vrij zijn, vrij zijn in uw armen!
Badend in der minne gloed...

Esdrade.

't Hart door liefde voelen warmen,
Kussen drinkend, honigzoet!

De Tirynthiërs (*wegstervende stemmen*).

Wraak! o wraak!

Esdrade en Bellerophon,

Van liefde spreekt ons weer het ruischend loover,
Van liefde weer de zoele zomerwind,
't Is of een nieuwe dag begint,
Vol weelde en glans en zilvren zanggetoover!..

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

TWEEDE DEEL

Plaats in Lycië.

Volk van Lycië (*dat Esdrade en Bellerophon met welkomzangen begroet*).

Geestdriftig klinkt de vreugdegalm!
Wij wachten u met feestakkoorden,
Met mirtenkrans en wierookwalm,
En hymnen schoon als tooverwoorden...
Het lied der gouden cythersnaar
Verwelkomt u, o minnend paar!

(*Jobates doet zijne intrede onder de tonen der marsch van Lycië.*)

Jobates.

Esdrade, kom aan mijne borst,
En kus me, kus me eindloos teer...
Uw bruidegom vindt hier een vorst,
Een nieuwen vader weer!...

Esdrade en Bellerophon.

O zoete streeling, zalig hopen!
Ons gaat een gulden toekomst open,
Wen 't hart naar zoete liefde dorst!

Jobates.

Stijge de wierook in geurige wolk,
Knielen de maagden en bidden om zegen,
Strooie de jeugd nu 't gebloemt allerwegen;
Ruische 't gezang van het dankbare volk!

(*De stapels worden aangestoken en de vlammen stijgen opwaarts, terwijl het volk geknield rond het offer zingt.*)

Volk van Lycië.

Stijg nu, vlam, in hellen glans,
Stijg nu tot den hemeltrans.
Draag den goden onze beden, —
En het loon der offerand!
Zij der liefde heilig pand,
Zij de vrede hier beneden!...

(*Deze plechtigheid wordt gevolgd door dansmuziek.*)

Vrouwen.

Dat nu vreugde,
Dans en liefde,
Blakend verwen onze wang,
Schalle luid de jubelzang...
Borsten gloeien,
Kussen vloeien
Midden in den liefdedrang!

(*Jobates heeft het schrift van Prætos ontvouwd en gelezen. Het volk jubelt meer en meer terwijl Esdrade haren vader verschrikt aanschouwt.*)

Esdrade (*smeekend*).

O vader, o Koning, ik lees in uwe oogen
Zoo'n wonder gevoel... En 'k smeek u zoo zoet!
Ik hang aan uw borst nu en vrage meedoogen.
O vader, o Koning, wat heeft u verwoed?

Jobates (*streng*).

Bellerophon, u treft een vreeslijk vonnis.
Gij hebt den koning van Tiryns gesmaad...
Zoo zult ge als straf de marteldood nu sterven...
Zoo hoor 't bevel dat als een vloek u neerslaat:
In 't diepste van 't gebergte schuilt een monster,
Met leeuwenkop en vlammenschietende oogen;
Het waart er rond en brengt alom vernieling;
En wie 't gedrocht eens zag, die vluchtte heen;
En niemand, niemand dierf tot nu het dooden...
Dit vreeslijk monster nu, Bellerophon,
Zult gij bevechten tot de dood u treft!

Esdrade (*verschrikt*).

O genade, vorst almachtig!
Zie, ik buig de knieën neer...

Volk van Lycië (*smeekena*).

Wees den liefdeband indachtig
Die hen strengelt eindloos teer...

Bellerophon (*gebiedend*).

Geen wee,
Geen laffe bee!
Ten strijde dan vooruit! een vrouwenoog bespiedt me,
De scherpe spies gevat, omgord het glansend schild!
Den zwaren helm gedrukt... En 't schrikbaar monster ziet me
Met wondren moed in 't oog, wen 't mannenharte trilt!...

Esdrade (*wanhopend*).

O kom, mijn zoete bruidegom,
Ik druk mij hooploos aan uw herte...
Wij snellen henen naar de verte...
En redding wacht ons. Kom, o kom!

Bellerophon.

O, wil mij smeekend niet bekoren!
Het is een nietig tooverglóren,
Bij deze spotternij...
. . . .

Esdrade.

O! Medelij!
Vaarwel! Een laatste kus versmelte beider zielen.
O laat me nog eenmaal aan uwe voeten knielen...
De tijd vervliegt zoo maatloos snel!

Bellerophon.

De scheiding komt... Vaarwel...

Volk van Lycië.

In gouden droomen
Zal hij, den krans om 't hoofd, tot U, geliefde, komen.

Esdrade (*met eenen gil uitroepende*).

Vaarwel!

(*Plechtige stilte.*)

Een vreeselijk gerucht laat zich hooren. Het monster nadert, terwijl de donders in de verte grommen.

Volk van Lycië.

(ALGEMEEN KOOR.)

En voort nu! voort!
Wij hooren 't monster aaklig kreunen.
Hoort! Hoort!...
Paleis en hut op hun gewelven dreunen;
En voort nu! voort!

Het onweder woedt meer en meer. Bellerophon gaat ten strijde tegen het monster. Een wild gevecht heeft plaats; de kreten des volks mengen zich met het ratelen des donders.

Volk van Lycië.

En 't onweer bruist... de wilde winden loeien...
De zware donder gromt, en regenstroomen vloeien...
De bliksem doet den hemel gloeien...

Jobates.

Het vreeslijk monster schiet verblindend hem nu tegen...
Een vreeslijk wangedrocht, met breeden leeuwenkop,
En zwavel spuwt de muil in kronkelende wegen.

Volk van Lycië (*tot Bellerophon*).

Bellerophon, snel toe en stort er woedend op!

Esdrade (*uitzinnig*).

Hoe razend holt en rolt de kamp!
O ramp!
Het monster slaat mijn heil ten gronde!
O gruwlijk feit... O bange stonde!

Mannen.

Hij stormt vooruit... vooruit... op 't hijgend monster weder,
Een enkle ruk, een stoot, en 't wangedrocht stort neder;
Het slaat zijn bloedig brekend oog
Omhoog!
De scherpe spies heeft het doorstoken...
Hij is gewroken, ja, gewroken!

Een oogenblik plechtige stilte. Bellerophon keert zegevierend terug. Een triomfmarsch wordt aangeheven. Het volk van Lycië begroet geestdriftig den overwinnaar.

Esdrade (*overgelukkig*).

U vrij te zien! U kussen geven!
En rusten aan uw mannenhart!

Bellerophon.

Ik heb voor u 't gevaar getart,
En ik hervind bij u het leven...

Jobates.

De koning schenkt u zijn genade,
En gansch zijn levensheil, zijn kind...
Dat Hymenaios u verbind'!
De zoete Esdrade wordt uw gade!...

Eene stem (*uit den hooge*).

Athene loont en eert den held,
't Gevleugeld paard is hem beschoren!

Bellerophon (*overgelukkig*).

Pegasus zal mij toebehooren!...
Welaan, d'Olympos opgesneld!...

Esdrade.

Ik smeek u, blijf, nog woedt het vreeslijk weder,
Een angstgevoel beklemt me, zwakke bruid...

Bellerophon.

O stil uw vrees!

(*Bellerophon vliegt met Pegasus, het gevleugeld paard, aen Olympos op.*)

Lyciërs.

Daar stort het ros vooruit,
En snuift de winden op en slingert op en neder...

Esdrade (*angstig*).

En vreeslijk steil is 't reuzenhoog gebergte.
« O stil uw vrees, » dat is zijn laatste woord!...

Jobates (*troostend*).

Hij zal omhoog tot bij de goden dringen,
Hij wil zijn heil verkonden aan hen zelv'!...

(*Een vreeselijk gerucht stijgt op, de wolken scheuren en een bliksemschicht treft Bellerophon, die van het gevleugeld paard valt*).

Esdrade (*uitzinnig*).

O, zie, een straal, een helle straal des bliksems
Verblindt hem 't oog! het is te laat... te laat!...
Daar stort hij neer! En 'k mag met hem niet sterven!...

ALGEMEEN SLOTKOOR.

Lofzang aan Bellerophon.

Stralend glinstert omhoog nu het beeld van zijn grootheid, Pegasus
Eeuwig verkondigt 't gewelf zijne glorie in schittrende glansen;
Dankende knielt het volk in bewondering heffend de blikken.
Heilig, o dichter, zij 't beeld u van hem die de tijden gedenken!
Liefde herschiep hem tot held; hem leidde de gunst van Athene...
Stralend glinstert omhoog nu het beeld van zijn grootheid, Pegasus

EINDE.



HET NEDERLANDSCH IN DE GENTSCHE DAGBLADPERS.

IN de maandelijksche Zitting der Koninklijke Vlaamsche Academie van 19 October laatstleden, heeft een harer werkende leden, de heer Th. J. I. Arnold, over het onderwerp dat hier voor titel dient, eene niet onbelangrijke voordracht gehouden, welke thans bij den uitgever van *Het Belfort* in druk is verschenen. In onze hoedanigheid van Gentschen dagbladschrijver voelen wij ons geneigd dit vlugschrift hier, eenigzins breedvoerig, te bespreken.

De heer Arnold, vroeger buitenlandsch eerelid der Academie en, sedert zijne inburgering, tot werkend lid verkozen, is Noord-Nederlander van afkomst; vandaar dat hij voor de taal en de schrijfwijze onzer Noorderbroeders eene gansch natuurlijke voorliefde heeft, voorliefde welke niet door al zijne medeleden, zelfs niet door de meerderheid der leden van de Kon. Vl. Academie wordt gedeeld.

Dat kunnen wij van hem zeer goed lijden, doch hij ook dient te verstaan dat wij minder dan hij ingenomen zijn met alles wat uit Noord-Nederland komt en de lessen van taal en schrijfwijze, welke het Noorden ons wil geven, niet altijd onvoorwaardelijk aannemen.

De heer Arnold heeft zich voorgesteld, bij middel van aanhalingen, te doen zien dat in de Gentsche dagbladpers een erbarmelijk Nederlandsch wordt geschreven en daarop de aandacht te vestigen van « onze Koninklijke « Vlaamsche Academie, een lichaam niet alleen in het « leven geroepen om prijsvragen uit te schrijven en te

« bekronen en oude of nieuwe werken over taal- en letter-
« kunde uit te geven, maar ook om taalpolitie te oefenen. »

Ons dunkt dat de heer Arnold zich hier niet tot de rechte mannen heeft gewend. Zonder onze Kon. Vl. Academie in iets te willen te kort doen, zijn wij van meening dat zij, als « lichaam » nooit de taak zou aanvaarden taalpolitie te houden onder de Zuid-Nederlandsche letterkundigen, daar zij zou moeten beginnen met vaste taalregels te bepalen, naar welke, eerst en vooral, al hare leden zich zouden moeten gedragen.

Zoo iets bestaat bij de *Académie Française*, die een officieel woordenboek uitgeeft, bevattende al de woorden en spreek- of schrijfwijzen, welke door haar als echt Fransch worden erkend, zoodat geen woord of geene zinwending, in het *Dictionnaire de l'Académie* niet opgenomen, in Frankrijk burgerrecht heeft.

Verondersteld dat onze Koninklijke Vlaamsche Academie denzelfden weg wille opgaan en een viertal harer leden afvaardige om haar woordenboek op te stellen, bij voorbeeld : de heeren Arnold, W. De Vreese, Guido Gezelle en Edw. Gailliard, alle vier, zonder tegenspraak, geleerde taalkundigen.

Wij verwedden tien tegen één, dat die vier heeren het nooit eens zullen worden, niet alleen over een eenvormig wetboek van taal- en spelregels, zinbouw en diergelijke, maar zelfs over den titel van het woordenboek.

Het is immers voor niemand een geheim dat onze West-Vlaandersche taalgeleerden en letterkundigen er een hekel aan hebben aan hunne taal den naam van « Nederlandsch » te geven en, terecht of ten onrecht, bewereen goed « Vlaamsch », maar geen « Nederlandsch » te spreken en te schrijven.

Zelfs ingeval de twee West-Vlaandersche opstellers van het woordenboek zouden toegeven, dan zou de naam « Woordenboek der *Nederlandsche* taal, uitgegeven door de Koninklijke *Vlaamsche* Academie — sommigen zeggen liever « Taalkamer » — al heel zonderling klinken.

Doch, aangenomen dat men daarop overeenkome,

niemand zal betwisten dat het een heel werk zou zijn, al de leden der Academie eene eenvormige schrijfwijze te doen aannemen. Hoe wil de heer Arnold dan aan de Gentsche dagbladschrijvers taalregels opleggen, waarover de leden der Academie het onder elkander niet eens zijn, en die regels dan nog onder de bescherming van die geleerde vergadering stellen?



De heer Arnold kan het maar niet verkroppen dat soms — zelfs door Gentsche dagbladen — aan de Nederlandsche drukpers wordt verweten dat zij, zonder de minste noodzakelijkheid, hare kolommen vol Fransche bastaardwoorden stopt. Gelukkiglijk verdedigt hij dit gebruik niet — waaraan hij, wij erkennen het gaarne, zichzelf ook niet bezondigt — doch als verschooning voert hij aan: de nabijheid van België, waar het al Fransch is wat de klok slaat.

Wij herinneren ons nochtans gevallen waarin het Nederlandsch franskiljonnism zich op die verschooning niet kon beroepen. Zoo, bijvoorbeeld, lazen wij eens in de nieuwsbladen dat, op een festival of muziekfeest in eene Vlaamsche stad, bij de ontvangst der deelnemende maatschappijen, door iedereen Vlaamsch of Nederlandsch werd gesproken, behalve door den voorzitter eener Hollandsche maatschappij, die alleen Fransch sprak.

Zoo ook kwam eens een letterkundige van Noord-Nederlandsche afkomst, thans lid der Koninklijke Vlaamsche Academie — en die de heer Arnold niet is — op het bureel van het *Handelsblad*, van Antwerpen, aan de medewerkers van den heer Snieders, ***in 't Fransch*** naar hunnen hoofd-opsteller vragen.

Er zijn meer andere voorbeelden van Noord-Nederlandsch franskiljonnism, waarvan wij, heel dikwijls, mooie staaltjes aantreffen in de Hollandsche *Couranten*, die ongetwijfeld de taal voeren welke, daar te lande, bij het beschaafd publiek in gebruik is. Vandaar de talrijke

Fransche bastaardwoorden welke men dagelijks op elke bladzijde, in elke kolom van die bladen aantreft.

De heer Arnold heeft gelijk te zeggen dat sommige woorden, zooals *robe-tailleur* en andere, in 't Nederlandsch onvertaalbaar zijn en dan ook maar in hunnen oorspronkelijken vorm moeten behouden worden. Doch, wat zou hij zeggen van *Het Centrum* dat, in een zijner laatste nummers, vertelde van « eenen Nederlander, die te Weenen verbleef om zich in het *tailleursvak* te bekwamen? » Zou dat ook goed Nederlandsch zijn?

Waarschijnlijk wel want, te oordeelen naar de taal der *couranten*, is een « kleermaker » de man die voor Jan en Alleman werkt, terwijl een *tailleur* een soort van *artiste* schijnt te zijn, die alleen talent genoeg bezit om de *costumes* te vervaardigen van de *gedistingueerde* Noord-Nederlanders.



De heer Arnold schijnt het ook euvel te hebben opgenomen dat een Gentsche konfrater erover juichte, toen de stedelijke tooneelcommissie besliste dat het voortaan uit zou zijn met *jij*, *jou*, *u bent*, *heusch* enz. al woordjes welke in Zuid-Nederland onbekend zijn. Hij beweert dat het blad daarbij den wensch, zoo niet uitdrukte, ten minste liet verstaan, die woordjes te zien vervangen door *wulder*, *gulder*, *hulder*, *jaei*, enz.

Dat kan wel zeker het inzicht van het bedoelde blad niet geweest zijn, aangezien tot hiertoe niet één Vlaamsche tooneel- of romanschrijver het gewaagd heeft, zelfs in den gemeenzamen of in den boertigen trant, die woordjes in zijne samenspraken te gebruiken, terwijl *jij* en *jou*, *jullie*, *bent* en *heusch* volop gebruikt worden in de Hollandsche tooneel- en zelfs roman-letterkunde.



Eindelijk komt de heer Arnold aan zijne voorbeelden van het slecht Nederlandsch der Gentsche dagbladpers. Deze beslaan, met zijne opmerkingen, niet minder dan 51 bladzijden.

Zijn de opmerkingen van het geacht Academielid nu gegrond? Over het algemeen, ja. De voorbeelden welke hij aanhaalt zijn meest allen ofwel gebrekkige vertalingen uit het Fransch, ofwel onnederlandsche, zelfs onvlaamsche zinwendingen.

Voor eenige nochtans vragen wij verschooning. De heer Arnold wraakt, onder andere, het gebruik van « eene partij aankleven » in plaats van « zich bij eene partij aansluiten ». Het sop is hier, dunkt ons, de kool niet waard.

Hij verwerpt ook « labeurpaard », uit hoofde van het Fransch *labeur* en meent dat ploegpaard beter is. Onze boeren, echter, zeggen wel ploegen, maar noemen het gedane ploegwerk *labeur* en het paard, dat daarvoor gebruikt wordt, *labeur*-paard.

Hij wil ons ook het Hollandsche « pandjeshuis » opdringen, dat hier door niemand verstaan wordt.

« Betalende scholen, » zegt hij, is slecht; 't zijn niet de scholen, maar de leerlingen, die betalen. Zeer juist, maar dat is zoo waar in 't Fransch als in 't Vlaamsch en toch is *écoles payantes* goed Fransch. Ook zijn het de Gentsche dagbladschrijvers niet die de benaming « betalende scholen » hebben uitgevonden en het is soms zeer moeilijk tegen eene bestaande en door het volk aangenomen benaming op te komen.

Zoo is het ook met « briefwisselaar ». 't Is waar, de briefwisselaar van een dagblad *wisselt* geen brieven, want hij schrijft en krijgt noch verwacht antwoord. Doch *correspondant* is niet beter. De heer Arnold raadt « berichtgever » of « briefschrijver » aan. Voelt hij niet dat die benamingen ook de zaak niet uitdrukken? De Noord-Nederlanders schrijven noch « berichtgever » noch « briefschrijver » maar « correspondent ». Wij schrijven « briefwisselaar », omdat het woord algemeen aangeno-

men is om den persoon aan te duiden dien wij daarmede bedoelen.

Een briefwisselaar is een persoon, meestal een dagbladschrijver van beroep of ten minste een letterkundige, die aan een dagblad, uit eene andere stad of uit een vreemd land, artikels of verhandelingen zendt, hetzij over een bepaald onderwerp, hetzij over politieke of andere toestanden. Die man zendt dus geene bloote berichten en wat van hem in het blad verschijnt heeft, zeer dikwijls, zelfs den vorm niet van een brief.

Wij weten wel dat « briefwisselaar » niet juist uitdrukt wat hier wordt bedoeld, doch het geeft zulks ten minste zoo goed weer als *heusch*, bij voorbeeld, het denkbeeld van « waarlijk, waarachtig » of « 't is gemeend » weergeeft.

Wij nemen aan dat « geschiktmaking » van een gebouw of lokaal eene slechte uitdrukking is en schrijven dan ook gewoonlijk « inrichting ». Doch de heer Arnold heeft het mis voor, als hij beweert dat « geschiktmaking » de vertaling is van *arrangement*. 't Is gewoonlijk het woord *appropriation* dat men daardoor wil weergeven.

Het geleerd Academielid heeft ook geen vrede met « de kinderen waren reeds slapen » en meent dat het zijn moet « de kinderen waren reeds te bed ». In Noord-Nederland gaan de menschen misschien te bed, doch in Vlaanderen gaan zij slapen. Niemand kent hier « te bed zijn » maar iedereen kent « slapen zijn » en wij weten niet waarom die uitdrukking, al wordt zij in het Noorden niet gebruikt — wat wij nog betwijfelen — uit de algemeene Nederlandsche taal zou moeten verbannen worden. Zij is noch een gallicism noch een wanvorm en niemand kan zich aangaande hare beteekenis vergissen. « De kinderen zijn slapen » is, dunkt ons, veel duidelijker dan, bij voorbeeld « hij rijdt op een fiets » of « hij is gaan fietsen ».

Wij kunnen ook niet instemmen met den eisch van den heer Arnold, dat men altijd *morgen* en niet *morgend* zou moeten schrijven, onverschillig of men

daarmede het begin van den dag of den eerstvolgenden dag wil beteekenen.

Wel is waar is de heer Arnold niet alleen van zijne meening. Nochtans zijn wij van gevoelen dat die onschuldige *d* in het eerste geval zou mogen behouden worden, aangezien zij ons een kostbaar onderscheid bezorgt tusschen morgend (*matin*) en morgen (*demain*). Zulk een onderscheid, dat de taal verduidelijkt, is, dunkt ons, niet te versmaden.



Zoo zijn er, in de lijst van den heer Arnold, nog al opmerkingen welke wij niet kunnen bijtreden en andere welke, alhoewel min of meer gegrond, tot het ras der zifterijen behooren. Wij verhaasten ons echter erbij te voegen dat het werk van den achtbaren geleerde vele nuttige wenken bevat, waaruit onze dagbladschrijvers groot voordeel kunnen trekken.

Tot verschooning dezer laatsten moeten wij nochtans ook zeggen, dat zij niet, gelijk hunne Fransche konfraters, eene schaar voor hoofdopsteller hebben, maar, uit hoofde van het gering getal Vlaamsche dagbladen, meer vertaalwerk moeten leveren dan er, met studie en beredeneering, kan worden afgelegd.

Zij moeten dus met overhaasting werken want, zooals de heer Arnold het zelf bekent, « hun blad moet om zooveel uur en zooveel minuten op de post zijn ». Vandaar dus dat zij niet altijd verantwoordelijk kunnen gesteld worden voor zekere fladders of lichte fouten, welke ook al eens aan de zetters te wijten zijn.

Wij mogen daarbij nog vaststellen dat onze Vlaamsche dagbladschrijvers gewoonlijk eene betere taal schrijven dan sommige letterkundigen of boekenschrijvers. De opstellen van deze laatsten, welke de dagbladschrijver nu en dan verplicht is in zijn blad op te nemen, vragen dikwijls zooveel verbetering, dat hij meer dan eens, hij die voor een onkundige in de taal wordt gehouden, er el moet op zweeten om er kop aan te krijgen. Wij spreken

dan nog niet van de « letterkundigen » misschien wel academiekers, die hunne werken aan dagbladschrijvers te verbeteren geven.

Het grootste deel onzer dagbladschrijvers zijn letterkundigen, die als dusdanig gunstig bekend staan. Dagbladschrijvers en gewezen dagbladschrijvers zijn leden der Koninklijke Vlaamsche Academie en bekleeden er eene plaats die de minste niet is. Ware het niet zonderling dat dezelfde mannen die, buiten de drukpers, goede letter- en taalkundigen zijn, er niets meer zouden van kennen zoodra zij in hunne dagbladen schrijven ?



Nog een punt, waarvan de heer Arnold geene rekening schijnt te houden, is dat de dagbladen, zoowel die van Antwerpen en Brugge, als die van Gent, min of meer verplicht zijn aan hunne taal eenigzins den vorm te geven van de spraak der bevolking, in wier midden zij verschijnen. Zonder die toegeving loopen zij maar al te dikwijls het verwijt op *te hoog*, dat is : te letterkundig geschreven te zijn en daardoor onverstaanbaar te worden.

Dit is zóó waar dat, toen de schrijver dezer regelen eenige maanden te Antwerpen, als medewerker aan *Het Handelsblad*, in bediening was, de achtbare heer Snieders — aan wien hij hier gelukkig is hulde te mogen brengen, als zijn meester in het dagbladschrijven — hem toesprak met de woorden :

— « Jongen, gij kent tamelijk goed uwe taal, maar dat is niet voldoende : gij moet leeren *Handelsbladsch* schrijven. »

Kortom, de voordracht van den heer Arnold kan met veel vrucht geraadpleegd worden door jonge dagbladschrijvers, die wenschen, in het volbrengen hunner lastige dagelijksche taak, zooveel mogelijk het schrijven van taalkemels te vermijden. Doch, indien het achtbaar Academielid denkt dat hij een dagblad beter zou opstellen

dan dezen die er thans hunnen tijd aan besteden, durven wij hem zeggen : wij zouden er u eens willen zien voor zitten!

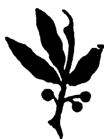
Hij zou kunnen varen gelijk de twee groote letterkundigen, die eens op zich namen aan een Vlaamsch blad van Antwerpen — dat thans niet meer bestaat — een ander en beter aanzien te geven.

De gewone opstellers mochten nog de nieuwskens vertalen, onder toezicht van die heeren, welke zich met het opstellen der artikels gelastten.

De verbetering was zoo weinig zichtbaar dat, na eene proefneming van eenige weken, de twee groote letterkundigen de pijp aan Marten gaven en de oude opstellers in hunne eer en in hun gewonen werkkring herstelden.

De heer Arnold zou zijn eigen en de Nederlandsche taalkunde eenen slechten dienst bewijzen met dergelijke proef te wagen en zich daarvoor aan zijne geleerde en vruchtbare studiën te onttrekken.

Gent, 28 *November* 1898. A. V. BULTYNCK.





« DE KEERPUNTEN DER GESCHIEDENIS. »

OVER een jaar kwam te Antwerpen eene nieuwe instelling tot stand. Eenige dames richtten eene Universiteits uitbreiding voor vrouwen in, en deden een oproep aan de professors onzer hoogescholen. De eerste die dezen oproep beantwoordde, en die, door het verleenen van zijnen naam en van zijn gezag, het nieuwe werk, om zoo te zeggen, stichtte, was Prof. Godfried Kurth, van Luik.

Hij, de beroemde geschiedschrijver, de diepe denker, de geniale man, achtte het niet beneden zijne weerdigheid op te treden voor een gehoor van vrouwen en, in eene reeks van zes lessen, de hoogste bespiegelingen voor te dragen over de philosophie der historie, over den rol der Kerk, bij al de « Keerpunten der geschiedenis. »

Den beknopten inhoud dezer voordrachten willen wij aan de lezers van 't *Belfort* mededeelen en genietbaar maken. Zeker zullen zij door deze omwerking veel verliezen, al ware het maar het aanschouwen van den spreker zelven, zijn edel gelaat, het hooge denkersvoorhoofd door vergrijzende zwarte lokken omgeven, den diepen vorschersblik der donkere oogen, en dan 't getoover der meeslepende stem, de gloeiende, warmbekleurde taal, die de innigste snaren der ziel komt roeren, de begeesterende overtuiging, die alles overheerscht.

Hier geldt het Lacordaire's verzoek aan te halen, toen hij zijne voordrachten uitgaf : « Je publie aujourd'hui les paroles que je disais. Elles arriveront au lecteur froides et décolorées; mais quand, au soir de l'automne, les feuilles gisent et tombent par terre,

plus d'un regard et plus d'une main les cherchent encore, et, fussent-elles dédaignées de tous, le vent peut les emporter et en préparer une couche à quelque pauvre dont la Providence se souvient du haut du ciel. »

In deze vluchtige lessen, koos Mr. Kurth, als hoofdgedacht, als *leitmotiv*, de houding der Kerk op alle kritieke tijdstippen der samenleving.

Hij toonde aan zijne hoorderessen de wonderbare wijze waarop de Bruid van Christus altijd den rechten weg wist te volgen, die naar den zegepraal leidt, die de maatschappij redt: hij toonde hoe zij, bij iedere kruisbaan, met onfeilbaar gevoel, den weg des vooruitgangs vond en aan 't menschdom deed inslaan.

Voor den denker is er een diep verschil tusschen het tijdvak vóór Christus en dat na het ververschijnen des Zaligmakers. De geschiedenis is als in tweeën verdeeld door eene bergketen, dragende op haren top het Kruis van den Verlosser. De heidensche en de Christene volkeren hebben eene gansch verschillige levensopvatting. Gene beoogen maar een doel : Het leven genieten! de dood is voor hen eene onherstelbare ramp; de gelukzaligen die Elysiums tuinen doorwandelen zuchten van verlangen naar het aardsche leven.

De Christenen integendeel aanschouwen het leven met zijne smarten en tegenspoeden, enkel als een korten weg, die ze naar een ander, glansrijk leven moet leiden. Hun eenig doel is dat toekomende leven door deugden te verdienen.

Die wijziging der gedachte is niet het gevolg eener langzame ontwikkeling. Eene ware omwenteling werd door Christus' leer te weeg gebracht.

Wat was de Kerk van Christus in den beginne? De vergadering van eenige geloovigen, allen tot het Jodendom behoorende Deze geloovigen waren de strengste Joden; het waren die Joden, die al de Mozaïsche wetten onderhielden, die de besnijdenis ondergingen, die de

levensmiddelen verdeelden in rein en onrein, die aanraking met heidenen als eene bezoedeling aanzagen. En die Joden, leerlingen van Jesus, apostelen zijner leer, waren overtuigd dat die leer voor Israël alleen bestemd was, en Israël alleen redden moest. Geen vreemdeling zou aan die redding deel hebben, tenzij hij eerst Israëliet werd. Dan, maar dan alleen, was het hem vergund het doopsel te ontvangen en Christus te volgen!

Wat moest er, in zulke omstandigheden, van de Kerk worden? Zij zou niets anders meer zijn dan eene Israëlietsche sekte, verwezen, gelijk alle sekten, tot eenen vroegtijdigen dood.

Maar Gods inzichten waren niet die van het Joodsche volk. De leer van Jesus was niet voor Israël alleen bestemd, maar voor de gansche wereld. Ze mocht niet aan de lotgevallen eens volks geboeid blijven: haar volk mocht niet « Israël » heeten, maar wel « Humanitas. »

Een klein voorval, nietig in den schijn, kwam dit veropenbaren. Iedereen kent het gezicht van Petrus te Joppe: Petrus stond op het dak van Simons huis, verslonden in zijn gebed. Na eenigen tijd kreeg hij honger en zag een visioen. Een engel kwam voor hem een groot ammelaken openspreiden: daarop waren allerlei dieren: viervoetige dieren, vogels der lucht, visschen der wateren en kruipdieren der aarde. En de engel sprak: « Eet! » Tot viermaal toe zag Petrus hetzelfde gezicht en toen verdween het (1).

En eensklaps werd Petrus gewaar wat dit beteekende. Hij begreep dat het doopsel niet alleen voor Israël bestond, maar voor alle volkeren der aarde; hij begreep dat het bloed des Zaligmakers niet voor enkele uitverkorenen, maar voor gansch het menschdom had gevloten.

Eenige oogenblikken later vroeg de heiden Cornelius om gedoopt te worden, en Petrus doopte hem, zonder hem eerst in de Israëlietsche gemeente in te lijven. Het wonder was bewerkt, de Kerk van Christus gered.!

(1) Hand. der Apost. X, 9-16.

Bij deze gelegenheid gaf de Kerk den eersten blijk van dat onfeilbaar gevoel, dat haar voortaan als trouwe leidsman moest bijblijven.

Met stille schreden vervorderde de nieuwe leer haren weg. Achter de Romeinsche legioenen drong ze Rome en het reusachtige Romeinsche rijk binnen. Eeuwen verliepen eer zij het keizerrijk meester werd; eeuwen van stillen, hardnekkigen strijd, eeuwen van volharding en taaien moed, eeuwen van beproeving en vervolging.

Aan wilde dieren gelijk gesteld, werden de Christenen verdrukt en gefolterd; met duizenden gedood, boden zij geenen wederstand. En toen die drie eeuwen van gruwelijke martelîe voorbij waren, stond het rijk zoo vol Christenen, dat met hen diende afgerekend te worden. Het bloed der martelaren is een vruchtbaar zaad.

Nog eene eeuw vervloog; — toen was de leer van Christus 's rijks godsdienst geworden. De afgoden lagen ten gronde, Jesus zegepraalde.

Maar de Kerk stond voor een nieuw en dreigend gevaar. Rome had de verstgelegen landen veroverd en tot Romeinsche provinciën gemaakt. Aan hunne bewoners had het zijne burgerschap gegeven, zijne verfijnde beschaving medegedeeld.

De barbaren welke het tot zich lokte, maakten grootendeels zijne legers uit. Ja, de hoogste ambten werden hun in de regeering toevertrouwd. Maar Rome had niet bemerkt dat die barbaren allengskens het rijk meester werden, dat de Romeinen langzamerhand door de vreemdelingen werden achteruit geschoven.

Met de vierde eeuw ontstond eene algemeene gisting in de Romeinsche wereld. Van alle kanten kwamen de Barbaren op; uit het Oosten stormden zij met ontelbare legers toe. Daar stonden zij, de Hunnen, de Gothen, de Westgothen, de Alanen, de Wandalen! Rome sidderde. Met recht sidderde het, want zijn uur was gekomen. Vallen ging zij, de trotsche stad der Cesars, en met haar zou niet alleen de beschaving, maar de wereld zelve vergaan!

Zoo dachten de Romeinen, zoo dachten ook de Christenen. Met schrik luisterden zij naar de nakende stappen der veroveraars; met immer stijgenden angst verwachtten zij het dreigend gevaar. De storm kwam, — Rome viel, maar de wereld verging niet. Wat is de val van een rijk in de lotgevallen des menschdoms? Wat voor den tijd? Wat voor de eeuwigheid?

Ook de Kerk van Christus verging niet. Wederom ontsnapte zij aan het gevaar haar lot vast te hechten aan het lot eens volks, en met dat volk te vergaan.

Zij begreep dat ook die Barbaren, onder hunne ruwe schors, eene ziel hadden, eene ziel die gered moest worden. Ze ging tot hen, zij nam ze in haren schoot op, en, ô wonder! hier ook vond zij den zegepraal.

Vier eeuwen nog, en de Barbaren zijn christenen! Wotan, Thor en Freya vluchten uit het Walhalla; de Walkuren en de Kobolden verdwijnen, het Kruis alleen staat : « *Stat crux dum volvitur orbis.* »

Het zijn de zonen dier dappere veroveraars, dier strijdlustige volkeren, dier ruwe Barbaren, die de kloosters zullen bevolken, en der wereld groote geleerden, groote pausen en groote heiligen geven. De leer van Jesus is zegevierend over heel Europa gegaan.

Nu scheen de Kerk voor immer gered, voor immer in vrede. De beschaving der middeneeuwen had in het leenroerig tijdvak haren vollen bloei gevonden. Doch neen, nog kende de Kerk geenen vrede. Ditmaal kwam het gevaar niet van buiten. In haren eigen schoot droeg de Kerk hare vijanden; het waren hare eigene kinderen, hare eigene priesters.

Als van zelf was dit aangekomen. De jonge samenleving van de beginnende middeneeuwen had de Kerk lief gekregen, en om haar die liefde te bewijzen, schonk zij haar zilver en goud en land; ja zelfs erfleenen werden haar afgestaan. Armen en rijken wedieverden in mildheid. Zoo werd de Kerk rijk, zoo rijk zelfs, dat de mild-

dadige leenheeren van weleer voordeel zochten te trekken uit den rijkdom, dien zij zelven hadden geschonken; de hooge kerkambten hielden zij over voor hunne schepsels en zoo werd de Kerk langzamerhand de toevlucht der jongere, onbedeelde zonen.

Ook nam de vorst allengskens de gewoonte aan, de kerkambten aan den meest biedende te verkoopen. De rijke bisdommen, de abdijen, de canonnicaten werden vurig begeerd en nagejaagd; men verkocht ze duur; en, die ze met veel geld had ingekocht, verkocht op zijne beurt de mindere ambten of de heilige zaken, om het ingeschoten geld terug te krijgen.

Leeken alleen behielden het recht der kerkelijke benoemingen. Ook werden de plaatsen niet meer gegeven aan diegenen, die ze door hunne deugden of bekwaamheden verdienden, maar aan dezen, die de grootste diensten konden bewijzen aan den vorst.

De toestand der geestelijkheid werd dan ook erbarmelijk. Het gedrag der priesters was schandelijk. Niets kon hunne losbandigheid verhinderen. Zij leefden openlijk in den huwelijken staat, of, erger nog, met minnaressen. De gewijde zaken verkochten zij op schaamtelooze wijze. Heel de geestelijkheid, van de lagere standen tot de hoogere, was door deze dubbele schandvlek besmet.

Middelerwijl groeide onder 't volk eene algemeene verontwaardiging tegen deze onbeschaamde priesters. De tijd was rijp voor ketterijen.

Van alle kanten sprongen ze ook op, en werden met vreugde begroet door duizenden menschen, die smachtten naar eenen reineren godsdienst. Wat men in de Katholieke Kerk niet meer vond, ging men zoeken in ketterijen, somber, bitter en hopeloos, als die der Albigenzen. — Wat moesten ze geleden hebben, die menschen, hoe hopeloos moesten ze zijn, om zulke leer aan te kleven, uit haat voor de bezoedelde leer van Christus! — En toen alles verloren scheen, toen de losbandigheid en de onzuiverheid tot in het merg der geestelijkheid waren gedrongen, toen de onwaardige dienaaren Gods

door de algemeene verachting gebrandmerkt stonden, toen de Kerk naar den afgrond scheen te hellen, toen kwam ook de redding.

Die redding kwam uit de kloosters. Daár was nog zuiverheid te vinden, daár nog christelijke deugden, daár nog heiligheid en vernuft. De monniken hadden het verval der Kerk gade geslagen; ze voelden dat de redding om vruchtbaar te zijn onmiddellijk moest komen, dat eene kuische, eene onbaatzuchtige geestelijkheid alleen de achting des volks kon winnen. Over welke middelen beschikten de hervormers? Eén enkel redmiddel bestond nog. Het recht van benoeming moest den vorsten onttrokken worden, en weer aan de kerkelijke overheid toevertrouwd; de geestelijke macht moest onafhankelijk blijven van de wereldlijke macht.

Dit ontwerp was stout, maar de monniken lieten zich niet afschrikken. Hevig, onverzoenlijk was de strijd: hij woelde lange jaren, en degenen die hem begonnen, zagen er het einde niet van. Maar de Kerk zegevierde op den duur, en herwon haar recht van pausen en bisschoppen aan te stellen. De hervorming was in haren schoot gebeurd. Nu stond zij, groot en luisterrijk, aan het hoofd der beschaving, in deze XIIIe eeuw, het roemvolste tijdstip, het bloeipunt der middeneeuwen.

Had zij dan eindelijk de kalmte gevonden, de Kerk van Christus? Nog niet. Die zal zij nimmer vinden. Altijd strijdende, zal zij zich door de eeuwen eenen weg banen.

Met de groeiende beschaving, ging de groeiende weetgierigheid gepaard. De vroegere tijden werden met vlijt bestudeerd. De kunsten, de letterkunde der oudheid, en vooral het Latijnsche recht trokken de aandacht der geleerden.

Voor deze middeneeuwsche volkeren, aan het barbaarsch Germaansch recht gewoon, was het uitgezochte recht der Romeinen een kunstgewrocht van bovennatuurlijke schoonheid, zonder weerga op de wereld.

Daarom brachten de wetgeleerden de wetten en

regeeringsvormen der oude Romeinen al meer en meer in zwang. Zoo ontstond de rampzaligste aller instellingen: het alleenheerschen des konings. Alle de staatsinstellingen van 't Roomsche keizerrijk rustten op dat beginsel; maar niets was meer in tegenstand met den geest der middeneeuwen, waar alles ingericht was om de macht des konings in te toomen. Medegesleept door hunne bewondering voor het Romeinsche kunstgewrocht, zagen de rechtsgeleerden de gevolgen hunner bewondering niet in. Het Latijnsche recht wettigde het absolutism; de regeeringsvormen van het oude Rome waren volmaakt; ieder volk moest het voorbeeld van Rome volgen. Zoo redeneerden de wetgeleerden. Zij dachten er niet aan dat in Rome zelf het absolutism dikwijls verfoeid werd, dat die Cesars, meesters en alleenheerschers van hun volk, afschuwelijke monsters waren.

De vorsten leenden een al te gewillig oor aan deze lessen. Doch het duurde ruimen tijd alvorens zij hun doel bereikten. In Duitschland mislukten Frederik Barbarossa en Frederik II. Aan den koning van Frankrijk, Philips den Schoone, was het behouden het absolutism in te voeren.

Philips had oorlog aangegaan met den koning van Engeland. Paus Bonifacius VIII wilde tusschen de vorsten treden om den vrede te bekomen. Het pausdom koesterde ten allen tijd den droom van alle katholieke landen in een slag van geestelijke republiek te verbinden, waarvan de paus de scheidsrechter zou zijn, om zooveel mogelijk den vrede te doen eerbiedigen.

Philips liet Bonifacius weten dat hij zijne tusschenkomst alleen zou dulden, indien hij niet als Paus optrad, maar als Benedictus Gaëtani, als een eenvoudige mensch. Om des vredenwille gaf de paus toe, en gelukte er in een tweejarigen wapenstilstand te doen sluiten.

Maar ondertusschen had Philips zijn recht gestaafd, het recht van oorlog te voeren tegen wien, en wanneer hem goed docht, onbezorgd voor de menschen en de belangen zijns volks, en in versmading van de geestelijke macht.

De eerste stap was gezet op den weg der koninklijke alleenheerschappij; weldra zouden de koningen geen anderen gids meer kennen dan hun willekeur.

Het pausdom daarentegen was eenen stap achteruit geweken; en eenige jaren later vluchtten zelfs de pausen naar Frankrijk, waar ze onder de bescherming des konings verbleven. De macht der Kerk had eene merkelijke vermindering onderstaan; zij kon de oorlogen van volk tot volk niet meer beletten of doen ophouden: Dit getuigt de honderdjarige oorlog, die korts na die gebeurtenissen losbrak. De toekomst was rijp voor verderen val en grootere rampen.

Maar de tijd snelt vooruit. De middeneeuwen zijn voorbij. Hier is de Renaissance, die schitterende bloeitijd van wetenschap, handel, kunst en letterkunde. Al de pogingen der middeneeuwen ontluiken eindelijk in eene wonderbare pracht. Vasco de Gama en Columbus wijzen den weg naar West- en Oost-Indië. De drukkunst opent voor iedereen de schatten der Oudheid. Waar geleerden vroeger met een gering getal Latijnsche werken moesten voortkunnen, worden de humanisten nu even goed thuis in de Latijnsche als in de Grieksche letterkunde. De ingenomenheid met de letterkunden en kunsten der oudheid kent weldra geene palen meer, en wordt eene ware vergoding. De zoo rijke schat der middeneeuwsche letteren wordt geheel en gansch verwaarloosd, ja, vergeten. Niemand kent hem meer of bekommert er zich om. Wat niet Grieksch of Latijnsch is, wordt verfoeid en veracht. De humanisten lezen geene andere dichters meer dan Homerus of Virgilius, Sophocles of Seneca, Anacreon of Horatius. De Gothische bouwtrant, die zulke prachtige kerken had geschapen, wordt vervangen door flauwe navolgingen der Grieksche bouwkunde. De bewondering voor de oudheid ontaardt eindelijk in eene slaafsche naäping. De geest der heidensche maatschappij doordringt de Christene wereld. Van 't leven genieten! schijnt de algemeene leus. De losbandigheid

breekt alle boeien. In menigte vallen de geloovigen de Kerke af. Alle rangen der maatschappij worden door dien geest vergiftigd, ja, tot de Kerk, de cardinalen, tot den paus toe. Voor wien is Alexander VI een onbekende? Voor wien Cesar Borgia en Macchiavel?

Nochtans, in die heidensche maatschappij der XVIe eeuw, waren er nog oprechte Christenen die de algemeene losbandigheid der zeden betreurden, en die tegen den stroom in wilden roeien, om het kwaad met geweld tegen te gaan. Zoo een Savonarola, wiens poging om Florencië tot inkeer te brengen, met den dood werd beloond.

Ook hier getuigde de Kerk van haren verrezienden blik. Ware zij in haar zelve opgesloten gebleven en alleen toeschouwster, dan was de vooruitgang haar voorbij gegaan, dan had de nieuwe beweging haar alleen en verwoest laten staan; de Katholieke Kerk zou weldra niets anders meer geweest zijn dan eene kapel, zooals er zoovele zijn. Gansch anders was hare houding.

De Kerk greep in handen de teugels der beweging op kunstgebied. Ze had nog eens begrepen dat ze niet de Kerk van een klein getal moest zijn, de Kerk van eén volk, van eén tijdstip, maar de Moeder aller volkeren, aller tijden, aller beschavingen, aller samenlevingen.

Dat wisten de groote pausen der XVIe eeuw, en wie van Julius II en Leo X hoort spreken, denkt aanstonds aan de bescherming die zij aan de kunstenaars verleenden. Indien Rome niet eene vervallen hoofdstad is, aan Jerusalem, Cordova of Bagdad gelijk, is dat te danken aan de pausen, die haar met zoovele liefde door de grootste kunstenaars der XVIe eeuw lieten versieren.

Maar al stond zij aan het hoofd der kunsten en letteren, toch was de Kerk verminderd in haren zedelijken invloed. Het concordaat van 1516 kende aan den koning van Frankrijk de volmacht toe, van 's rijks bisschoppen te benoemen. Voor de Kerk was die maatregel eene ramp. De koning gaf den bisschopstaf aan hove-

lingen. De bisdommen werden veilige toevluchtsoorden voor de jongere zonen der adellijke geslachten. Geene onadellijken konden er nog aan geraken. De afstand werd al grooter en grooter tusschen de hooge geestelijkheid en de lage, tusschen de hooge geestelijkheid en het volk. Zoo ging langzamerhand de invloed der Kerk op het volk verloren. Wel zag de XVII° eeuw eenen bloei van godsvrucht, die van dat tijdstip het schoonste der Fransche geschiedenis maakt; maar reeds op het einde dier eeuw verslapt het geloof. Eenige vrijdenkers komen te voorschijn; weldra, onder den Regent, zijn zij een leger. Overal, in de hoogere kringen, dringt het ongeloof; overal met de verflauwing der godsvrucht, komt de verflauwing der zeden. En wien is het onbekend tot welken staat van schaamteloosheid de zeden gedaald waren onder de regeering van een Regent en van een Lodewijk XV?

Het verderf had echter de hoogere klassen der maatschappij niet alleen aangerand; het was ook in de lagere klassen, in de burgerij, in het volk gedaald. Heel het land was besmet met dien geest van ongeloof en zedeloosheid. Uit het hof daalde het voorbeeld onder 't volk. De « philosophen » schreven tegen de Kerk, en evenals de geleerden der Renaissance, zochten zij hunne voorbeelden in het oude Rome.

De rechtsgeleerden der middeneeuwen hadden onderwezen dat Philips de Schoone een alleenheerscher was, door goddelijk recht. De « philosophen » der XVIII° eeuw verklaarden dat de vorst koning was, alleenlijk door den wil des volks, zooals het in Rome gebeurde. Het volk moest vorst zijn, de koning enkel zijn vertegenwoordiger. Condorcet, Diderot, d'Alembert en bovenal J. J. Rousseau, prentten die gedachte diep in het hart des volks.

De omwenteling was nader; ze moest komen. Maar wie kon er de schielijkheid van voorzien? Wie kon er de gruwelen van voorzeggen? Iedereen voelde dat er hervormingen moesten gebeuren, iedereen was gereed die te doen. Vele waren reeds volbracht; de andere zouden komen. Om ze tot stand te brengen riep Lodewijk XVI°

de Staten-Generaal bijeen. Wat schoone dag toen die lange stoet door de straten van Versailles naar het paleis trok. Hoe juichte het volk die mannen toe, die het land geluk en vrede en voorspoed kwamen brengen! Welke schitterende toekomst ging er voor aller oogen op! De gouden tijden waren voor Frankrijk gekomen, voor niemand bestond er twijfel. En met de eerste zitting reeds was de omwenteling volbracht, en van dien oogenblik af, snelt ze vooruit met vreeselijken spoed.

Het is ons inzicht niet al de euveldaden, al de gruwelen te herinneren welke die ongelukkige tijden meêbrachten. Het volk was lange jaren onderdrukt geweest, had koude en honger geleden, de diepste ellende doorstaan; het moest zijne wraak vinden, het moest al dat lange lijden betaald zetten aan hen, die er de oorzaak van waren. Die wraak was schrikkelijk. Geen hinderpaal stond haar in den weg. Haat en afgunst vonden vrije baan. Het volk, door eenige belhamels opgehitst, werd als een woedend dier, dat door het zien van het bloed wilder en woester wordt. In zijne blinde vergeldingszucht voor de geledene smarten, in zijne bloedige woede, trad het voor geene schanddaad achteruit.

De eenige hinderpaal die het volk hadde kunnen terughouden, de Kerk, bleef sprakeloos. Sedert eeuwen had zij den koning moeten gehoorzamen, was zij de dienares des troons geworden. Haar invloed over het volk was al kleiner en kleiner geworden. Op het uur des gevaars had ze geene macht meer om op te treden. Toen er zoovele verschillende wijsgeerige leeren uitkwamen, zweeg de Kerk van Christus. Hare stem, zoo lang sprakeloos, werd vergeten en versmaad, haar rol werd niet geteld. In stede van de omwenteling het hoofd te bieden, van ze terug te doen deinzen, zwichtte zij vóór de omwenteling.

Vreeselijke les voor de voorstanders van het absolutism der koningen; absolutism dat alles, zelfs de Kerk, wilde doen buigen, en voor zich zelve daardoor een ijselijk graf delfde!

Eindelijk is die Kerk uit haar lang slapen toch ontwaakt. Niet langer meer is zij gescheiden van het volk door eene kloof. De Kerk heeft hare liefdezending voortgezet. Zij heeft de kloof gevuld, zij is met uitgebreide armen tot het volk gegaan, tot dat volk, 't welk ellende, ergernis en wanhoop gedeeltelijk van haar verwijderd hadden, maar dat zij toch beminde en redden wilde. Nog eens werd zij gedachtig dat zij de Kerk van Jesus is, van Jesus, den vriend van kleinen en armen, den trooster der bedroefden, den beschermer der verdrukten. En, de toekomst met klaren blik aanschouwende, heeft zij, harer zending getrouw, de leiding der sociale beweging weer genomen ten voordeele van kleinen, van werklieden, van verdrukten. In dezer opvoeding ligt de toekomst. De Kerk heeft het begrepen, en naar dat doel zullen hare pogingen streven.

L. DUYKERS.

Antwerpen, den 5en *November* 1898.





EEN LAATSTE WOORD.

STRAKS zal het juichend feestjaar verdwenen zijn, verdwenen, maar niet vergeten. De bloemen zijn verslenst en de bladeren gevallen, maar de oogst is opgedaan en in de schuren getast.

Wat dit jaar door Vlaanderen liep, was geen stroovuur, dat in twee stonden ontvlamt en uitbrandt; het was een machtige golfslag, die in kringen van jaren zal voorthuppelen langs het onbegrensde bed der zee.

Wij willen, ja, koel en koud genoemd worden door hen die bij het eerste woord in geestdrift ontsteken; wat zeker is, 't is dat, wanneer het hert van ons volk geroerd is, het zijn vuur niet in woorden uitbluscht, maar door werken gaande houdt en aanstookt....

Het gold voor de Vlamingen dankbaar te zijn en dankbaarheid te stichten.

't Was over honderd jaar een ellendige tijd. De onbeschaamdheid der uitbuiting, de dwingelandij der verdrukking, de razernij der goddeloosheid wogen zoo zwaar op het volk en vernederden het zoo diep dat daar waar geen tegenstand kwam, de nakomelingen over hunne voorouders zouden blozen en liefst die bladzijde uit hunne geschiedenis wegscheuren.

Hier kwam de tegenstand edelmoedig en heldhaftig : nevens den Sansculot verscheen de Boer, nevens den verdrukker de held, nevens den goddelooze de martelaar!

En hier terugblikkende op die bloedige, maar moedige dagen

En hier staan wij 't hoofd omhooge,
vuistend trillend, kokend bloed,
vlam in 't herte, vlam in d' ooge
en ons naam ons trillen doet....

Daarom heeft Vlaanderen dit jaar de Boeren weerdig en plechtig herdacht. Oude schriften en papieren werden van onder het stof opgehaald en de namen der helden verduldig ontcijferd en eerbiedig opgeteekend En waar zij streden, waar zij vielen, daar — 't was heden hier, 't was morgen ginder, 't was hier en overal — daar riep één klok één bazuin het volk ten hooggetijde, daar trok een dichte stoet met waaiende banier in bedevaart henen, daar bad de priester met de knielende menigte als op gewijden grond, daar zong één koor één dichter hunnen lof, daar beitelde de beeldhouwer hunne namen voluit en diep in marmeren blokken, die de tijd noch verteren noch beschadigen zal.

Het gebeurt op eenen zomerdag dat de vier hoeken van Vlaanderen dreunen door de machtige stem des donders, terwijl gansch de hemel door den bliksem in heldere vlamme staat, zoo trilde dit jaar heel het land van edele trotschheid op het verleden, en blaakte ieders hert van liefde, van vurige liefde voor twee; twee, klein in getal, ja, maar groot in weerde; twee, maar die onze heiligste schatten zijn; twee, maar die ons leven en onze liefde verdienen; twee, maar die helden en martelaars maken; twee, het geliefde en aangebeden tweetal der Boeren : God en Vaderland!

De moeder zal gaan wandelen langs de groote baan met den knaap aan de hand. Terwijl hij langs den boord de bloemekens plukt, zal de kleine het groote kruis bemerken. — Moeder, voor wie is dit kruis? En de moeder zal aan 't vertellen gaan :

Niet een heeft het hoofd voor den kogel gebukt.
Zij vielen, het kruis aan hun lippen gedrukt.
Het kruis op hun borst was wel rood van hun bloed
Doch sterven voor 't kruis, dat is Vlamingenmoed.

En het oog van den knaap zal flikkeren, en straks zal de meester in de school het verhaal van moeder bevestigen. En de knaap zal groeien en, wanneer hij het kruis voorbijgaat, zal hij krachten vragen voor 't uur van nood, en in 't uur van nood zal hij er krachten vinden en hij zal doen wat onze helden deden, gewekt en gesterkt door het woord dat moeder en meester hem spraken :

Sterven voor 't kruis, dat is Vlamingenmoed.

AM. JOOS.





HÉLÈNE LAPIDOTH SWARTH.

Stille dalen.
P. N. Van Kampen en Zoon. Amsterdam.

O vredekoele aanminnig-stille dalen
Van jonge idylle en kinderprent en sproke,
Waar vroom een lam, in roze en lelieroke,
Geliefden volgt die saamgestrengeld dwalen!

O laat mij, hoe de zee van 't Leven spoke,
Valleien kalm, waar blanke duiven dalen,
Bij diepe waatren zalig ademhalen,
Wandlend zóó zacht dat ik geen riethalm kroke.

In teedre boschjes en fluweelen weien,
Laat mij vergeten hoe gij werdt herschapen
In donkre Schaduwen-des-Doods-Valleien.

Laat me, in uw lommer, ál de olijven rapen
Die rijpten rijk in nacht van wanhoopsschreien,
En, vrij van droomen, laat me in reinheid slapen.

Dit eerste sonnet van den laatsten bundel gedichten van Hélène Lapidoth Swarth, is als de synthesis van den geest van gansch het boek. Als een stroom was het leven van Hélène Swarth : kalm vloeiend eerst in stille breede weiden, dan hotsend en botsend door streken vol rotsen en diepe vallen, dan een oogenblik weer rustig vloeiend in zonnig licht, om dan in stille, doch tragisch stille sombere dalen, kalm te stroomen. Zoo was het leven van die dichteres die, van haar jongste jaren, te midden van den lust der lente een

onbestemde droefheid reeds in het hart droeg, voorbode van de wanhoop die later haar hart zou overweldigen. En wie dat leven gevolgd heeft, met, na de dagen van wee, de hoop op rustige dagen in kalme liefde, en nu plots valt in die tragische stemming van *Stille dalen*, voelt een aangrijpenden angst om het hart, want Hélène Swarth is één der zeldzame schrijvers in Noord en Zuid die oprecht is, die waarheid spreekt, die in haar hart laat lezen gelijk in een open boek, die niet liegt, niet veinst, niet fantaseert.

Dat boekje, *Stille dalen*, van een honderdtal bladzijden, gansch verborgen in een mannenhand, is de vrucht van gansch een jaar : het is weinig als hoeveelheid, maar veel als hoedanigheid en als dus overtreft het de geheele massa der pennevruchten van tal van onze dichters, schrijvend, *de omne re scibili... et quibusdam aliis*, met veel brio soms, met weinig oprecht heid zeer dikwijls.

Hoe blijft de poezie van Hélène Swarth immer jong! Ze is meer dan jong, ze is modern zelfs Zekere dichters kunnen niet evolueeren, ze blijven versteend in een vorm, hun zwanenzang gelijkt op hun eerste gedicht, en klinkt als een verre naklank uit een andere eeuw, vooral wanneer er genialiteit ontbreekt — en er zijn helaas zoo weinig geniën! — andere maken karpelsprongen van den eenen dichter « à succès » naar den anderen dichter « à succès », en bootsen hunne manier na met een waar talent. Hélène Swarth doet noch het een noch het ander : zij blijft zich zelf, maar evolueert. Zij ondergaat den algemeenen invloed van haar tijd, zonder in eenige buitensporigheid een bijval te zoeken; daar door schijnt zij soms den invloed gevoeld te hebben van personaliteiten die zich uiterst intens in een bijzonder moderne richting ontwikkelden.

Niet één van haar eigenschappen van vroeger is verzwakt : allen hebben zich geleidelijk ontwikkeld en ontluiken nu in prachtige heerlijkheid. Zooals vroeger weet ze nog een landschap of een vereeniging van voor-

werpen, met een fijnen pentrek op een typische, bijna definitieve wijze te delinëeeren, en hare scherpe opmerkingsgave wordt nu opgewekt door meer gloed en meer brio.

Lentestraat.

Hoe lacht zoo jent de blanke lentestraat
Met ál haar gladiolusroode daken
Op leliewitte huizen, waar, schaarlaken
Vlekje aan een venster, vaak een bloempot staat.

Hooguit, in roodgekwaste kooien, slaken
Felgele vogels schelle jubelmaat.
De blonde melkhond kwispelstaartend gaat
De klanten langs; de koopren kannen blaken.

Een hemelspiegel lijkt de lentestraat,
Zoo louterblauw, na lichte regenstroomen,
Als dichterdroom in frisschen dauw gebaad.

In zonnegoud wenkt me een plek voor lentedroomen,
Waar, feestlijk blij, in sneeuwblank Meigewaad,
Een bogerd lacht, ál kerse- en appelboomen.

Zooals vroeger is zij geheel en al muziek, harmonieus als een harp door zachte hand bestreken en de muziek is bij haar in de beteekenis der woorden, die zoo welpassend aan elkander zich schakelen, en in de woorden zelf, als klank en rythme.

In mijn droomen.

In mijn droomen bewoon ik een huiverig huis,
Met een dolhof van zonlooze gangen,
En zóo kil dat ik beef en zóo stil dat gedruisch
Van mijn eigene kleed mij doet bangen.

In mijn droomen doorkruis ik een marmeren stad,
Met veel zwijgende stijgende straten
En met ledige pleinen van boomen omvat,
En ik dwaal er in maanlicht, verlaten.

In mijn droomen omdool ik den zoom van een meer
Vol azuur en vol zilveren vonken.
En dan zweef ik zoo licht als een vogeleveer,
Wijl de hemel op aarde is gezonken.

En dat huis van mijn droomen, die nachtlijke stad,
Die voorspellen wat zwaar is te dragen,
Maar dat meer van mysterie, dat hemelbad
Is belofte van zalige dagen.

En dat meer zal ik weerzien den dag na mijn dood,
Zoo mijn wandel door 't leven ik heilig,
En, versmolten atoom in der wateren schoot,
Zal ik éen zijn met Al, o zoo veilig.

Doch vooral treedt hier in « *Stille dalen* » weer op den voorgrond die kentrek, reeds vroeger zoo eigenaardig bij haar : de onverzaadbare begeerte naar reinheid, een smachtende hijging van haar ziel om, loswringend uit het aardsche hulsel, op te stijgen in puur azuur. Meer dan ooit verwekt het stoffelijke, walging in haar, meer dan ooit weent zij onder de ketens die haar ziel aan het materieele klinken, en het geheele laatste werk der dichteres, is als éen kreet naar zielsvrijheid.

En zoo komt ieder werk, met immer aangroeiende kracht, den hoogen voorrang bevestigen van Hélène Swarth, tusschen Noord- en Zuid-Nederlandsche dichters. Het schijnt dat wij hier in Zuid-Nederland een dichter bezitten die, schrijvend in den aard van Hélène Swarth en Willem Kloos, alle dichters overtreft — zoo beweert de jonge school van Brussel. — Doch een diep mysterie hangt om de afwezigheid van productie van onzen Zuid-Nederlandschen held. « Il fait son petit Stéphane Mallarmé ». In afwachting dat het uur der Apocalypsis van dien dichter slaat, mogen Willem Kloos en Hélène Swarth gerust nog den roem genieten, dat zij in de Nederlandsche literatuur, de uitdrukking van het zielswee tot het hoogste en heerlijkste punt gedreven hebben.

H. DE MAREZ.





DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Hélène Lapidoth-Swarth. — Schilderachtig heet een onzer vrienden de hedendaagsche letteren en uitnemend vaardig in 't verrassen van schilderschoone toestanden en in het teekenen met de fijnste klank- en kleurschakeeringen der taal.

Sommigen scheppen hun behagen in de onuitputbare en welluidende vloeiendheid hunner verzen.

Anderen schilderen vlug met 'nen krachtigen trek; aldus HÉLÈNE LAPIDOTH-SWARTH in heuren nieuwen bundel *Stille Dalen*, in denwelken zij ons een ruiker van prachtige sonnetten aanbiedt.

Onze vriend beklaagt ook dat de hedendaagsche dichters zoo weinig te zeggen hebben.

In allerhande symbolen uit ons HÉLÈNE LAPIDOTH-SWARTH heure onbestemde droomen, heur stillen, veel verstilden weemoed in deze *Stille Dalen* :

O wondre wonde waar 'k uitbloeden moet
Den diepen weemoed van dit aarde zijn!
Hoe werdt ge een purpren liedren springfontein,
Zoo trouw door al mijn levenskracht gevoed!

Zij werd door 'nen engel met eene lans doorboord en heur lijden werd de bron van heure poëzie.

Jozef Janssens. — Bij den uitmuntenden schilder, bij den godsdienstigen kunstenaar JOZEF JANSSENS werd de Vlaamsche lezer in de *Dietsche Warande* binnengeleid door onzen medewerker EUG. DE LEPELEER. Met echten kunstzin en fijne pen deed hij ons de ontwikkeling van dit kunstvermogen kennen en leerde hij ons de tafereelen van den Vlaamschen meester genieten en bewonderen :

« Te Monte-Cassino keerde JANSSENS meer dan eens terug en kwam er in aanraking met de monniken kunstschilders der Benedictijner-orde van Beuron, namelijk met DOM DESIDERIO, DOM GABRIEL en DOM LUCAS. Zij waren even aan het schilderen der gangen en kapellen van *S' Benedictus' Toren*, het oudste deel der eerbiedweerdige abdij. De diepgestudeerde kunst der Beuronsche school wekte in hooger mate JANSSENS' belangstelling, door de zuiverheid en zachtheid harer innig christelijke uitdrukking, aan behagelijken ernst gepaard. Edoch, meer dan naar de Egyptische en oudere Grieksche meesters — op wier stam de Beuron-

sche monikken hun sappigen christelijken telg entten — bleef JANSSENS, met bewondering en liefde, zin en herte wenden naar GIOTTO, die hij in Assisi, naar FRA ANGELICO, BOTTICELLI en GHIRLANDAJO, die hij te Florentië bestudeerd had.

Dezen, met MEMLINC, waren sedert lang en bleven altijd JANSSENS' geliefde schilders, niet buiten, maar ver boven de schilders, ook de beroemdste, uit ons Noorden. Niet *buiten* hen, daar JANSSENS te veel zin en zicht heeft om door het krachtig bruisend leven, om door de machtige werkelijkheid niet geroerd en bekoord te worden; maar *boven* hen, daar zijne eigene geaardheid voller en vromer bevrediging vindt in 't fijner zielsgevoel, met nauwgezette waarheid gegrepen en door hoogedele, keurige vormen gedragen... »

Vondel. — Te New-York verscheen het volgend werk :

VONDEL'S *Lucifer, translated from the Dutch by* LEONARD CHARLES VAN NOPPEN, *illustrated by* JOHN AARTS 1898. *Continental Publishing Company, New-York and London.*

Daarover lezen wij in den *Gids* van December :

« ... Het blijft voor ieder wien de eer onzer literatuur ter harte gaat, een heuglijk verschijnsel, indien een Nederlandsch dichtwerk waarmede wij voor den dag mogen komen, in eene der wereldtalen wordt overgezet. Hoeveel te meer dan, waar dat het geval is met een pronkjuweel onzer literatuur : VONDELS *Lucifer*. Het spreekt van zelf : is zulk eene vertaling middelmatig of slecht, dan hebben wij reden te wenschen dat zij maar liever achter wege ware gebleven. Beter niet bekend dan miskend! Hier echter is dat niet het geval. Wie VONDELS stuk vergelijkt met de vertaling er van gedicht door een jong Amerikaansch letterkundige L. C. VAN NOPPEN, zal reeds spoedig zien, dat wij in dit fraai uitgevoerd boek te doen te hebben met uiterst nauwgezet en in menig opzicht voortreffelijk werk. Het goed verstaan van VONDELS koninklijk stuk is zelfs voor Nederlanders lang niet overal even gemakkelijk, hoeveel te meer dan voor een vreemdeling, die, hoewel Hollander van afkomst, zich onze taal door studie heeft moeten eigen maken. Overal waar ik origineel en vertaling vergeleek — en dat geldt het grootste deel van het stuk — werd ik getroffen door de juistheid waarmede VONDELS poëzie is gevoeld en begrepen, door het talent waarmede zij in het Engelsch is weergegeven. Over den aard en de waarde der Engelsche verzen wil ik niet oordeelen; men moet heel veel of heel weinig verstand van Engelsche taal en Engelsche poëzie hebben, om hier met eenige beslistheid zijne meening te durven zeggen. Doch wanneer men weet dat de vertaling in de Engelsch sprekende wereld over het algemeen zeer gunstig wordt beoordeeld, dan zullen wij daaromtrent wel gerust kunnen zijn. In Amerika heeft VAN NOPPEN'S werk grooten opgang gemaakt; in tal van voorname en minder voorname tijdschriften en couranten is het beoordeeld en geprezen, al geldt die lof natuurlijk vooral de verzen van den vertaler, al erkennen zij over de juistheid der vertaling weinig of niet te kunnen oordeelen. Ook Engelsche critici prijzen de vertaling.... De prachtige koren van Lucifer zijn door den vertaler overgezet met behoud van het oorspronkelijk metrum. Te recht, want zoo ergens zou hier in deze muzikale lyriek het opgeven van het oorspronkelijk metrum kunnen schaden. De gerijmde alexandrijnen zijn weergegeven in het rijmlooze *blank verse*...

Ook het VONDEL-MILTON vraagstuk, de vraag of en hoeveel MILTON voor zijn *Paradise Lost* en andere werken te danken heeft gehad aan VONDELS *Lucifer*, wordt door VAN NOPPEN in zijne Inleiding te beide gebracht. Hij toont zich hier een aanhanger van de zienswijze van Dr EDMUNDSON voor wien MILTON's afhankelijkheid in dezen vaststaat. Ik voor mij acht deze gansche vraag niet zoo heel gewichtig; MILTON blijft toch MILTON en VONDEL blijft VONDEL, doch voor de Engelschen en in mindere mate ook voor de Amerikanen schijnt dit nog altijd een gevoelig punt... »

De *Ned. Spectator* spreekt ook van deze vertaling in zijn nr van 17 Dec. :

« Een prachtige uitgaaf van VONDELS *Lucifer* komt tot ons uit Amerika. Waarlijk, de hieronder genoemde uitgevers-firma heeft niets ongedaan gelaten om het boek een uiterlijk te geven, den grooten dichter en zijn groot treurspel waardig, het treurspel waarin hij zoo meesterlijk de hand legt op things unattempted yet in prose or rhyme. »

Ibsen. — Is. VOGELS schrijft in de *Studiën* LI, 3 over de familiedramas der laatste periode van IBSEN.

Zijne stelling is de volgende :

« Zoo lag het genre, waaraan IBSEN zich wijdde, gedeeltelijk boven zijne kracht. Dit versta men echter wel. Niet ging het IBSEN's gaven te boven een verdienstelijk familiedrama te schrijven, de middelmaat te bereiken, nu en dan te overtreffen; van den beginne ontzegden we hem dichterlijken aanleg noch dramatisch talent. Dit is echter tegenover de overdreven loftuigingen zijner bewonderaars niet het punt in kwestie. De vraag is, of de negentiende eeuw in hem een vernuft heeft voortgebracht, gelijk de zeventiende er een aanschouwde in SHAKESPEARE, de gouden eeuw der Grieken in SOPHOCLES. Wie kalm en onpartijdig oordeelt, alleen de talenten des eenen vergelijkt met die des anderen, verdiensten met verdiensten, werken met werken, wat toch wel de eenig ware weg ter oplossing zal wezen, kan, stel ik mij voor, na ingesteld onderzoek moeilijk in zijn besluit wankelen. Groote gebreken, die IBSEN's familiedramas ontsieren en geenszins door groote verdiensten worden opgewogen, maken elke vergelijking schier onmogelijk. »

Schrijver meent de volgende gebreken in IBSEN's familiedramas aan te treffen :

1° « Zoolang zijne personen menschen der conventie blijven, kent hij hen van buiten en van binnen tot in de diepste schuilhoeken; dat behoort erkend te worden. Zoo moesten zij zich gedragen, langs dien kronkelweg het doel bereiken, onder zulke vormen en woorden hunne gedachten verbergen, aldus met den stroom van het gebruik worden meegevoerd. Maar hoe zulke karakters, wanneer zij een volslagen verandering ondergaan, daartoe geraken, is voor hem een geheim. Een woord, een enkele gebeurteni, acht hij voldoende om iemand plotseling te winnen voor met zijn vroeger volkomen strijdige beginselen, hem te doen breken met ingewortelde gewoonten; te onttrekken aan den drang van heerschende neigingen. Wat een gebrek aan menschenkennis en — als die meening in een tafereel belichaamd wordt — wat een schreeuwende onnatuurlijkheid!... »

2° « Wat is eene groep personen, zij mogen zich nog zoo ongedwongen bewegen, de woorden mogen hun nog zoo natuurlijk van de lippen vloeien, als die bewegingen slechts opgemerkt worden door het oog, de woorden door het oor, maar gene noch deze doordringen tot de ziel? Hoe kan een gesprek belangstelling wekken, waar geen hart in ligt, onbeduidend als het is van inhoud? Wie in de werkelijkheid getuige is van een dergelijk onderhoud, verliest zijn geduld en verwijdert zich van verveling, als de welvoeglijkheid het toelaat. En Ibsen wil ons, die naakte werkelijkheid ten tooneele voeren, er door boeien, er de belangstelling voor inboezemen, er door in verrukking brengen?...

Zoo daalt niet zelden de geheele natuurlijkheid van Ibsen's kunst tot het getrouw weergeven van een gewoon gesprek. Een feit, eene geschiedenis wordt verhandeld en uitgeput gelijk dat gebeurt in een gezellige bijeenkomst gedurende de lange winteravonden of op eene naaischool; eene geschiedenis, waarbij men den inhoud raadt bij de eerste woorden. Niets dat verder belang wekt, niets dat boeit. Een vloed van woorden voor een enkele gedachte... »

3° « Armoede aan gedachte derhalve; en bij al de natuurlijkheid door zijne vereerders in Ibsen geroemd, armoede aan vorm. Nauwkeuriger toetsing verraadt die oogenblikkelijk. Acht men het laatste vooral een krasse bewering onzerzijds? Neem dan, bid ik u, een der familiedramas ter hand en let eens op de eenvormigheid, eentonigheid der samenspraken. Ibsen blijkt volstrekt niet te zijn ingewijd in het geheim van den dialoog, in welks kennis Shakespeare b. v. het zoo wonderlijk ver heeft gebracht. We vragen geen aannemen op gezag, maar alleen dat men ook in dit punt vergelijke beider gaven, voordat men aangaande Ibsen beslist. Hoe dikwijls voeren zijne personen in een of ander zijner familiedrama's geen geregeld gesprek, geen gesprek dat ineenvloeit, maar dat gapingen vertoont! Het zijn geen menschen, die wat men noemt, kunnen praten. Zij antwoorden juist zooveel als gevraagd wordt om dan bedaard een volgende kwestie af te wachten. Alleen met dit onderscheid, dat de rollen van tijd tot tijd worden gewisseld, de stomme spraak terugkrijgt naarmate de andere ze verliest. . »

4° « De schrijver van het familiedrama, de schilder van het burgerlijk leven mijde nog eene ander klip, wil hij zich eene plaats in de eerste rijen der kunstenaars veroveren. Hij onderkenne scherp het nederige, kleine, alledaagsche van het onooglijke, ordinaire, het gewone in zijn ongunstige beteekenis. Hij wachte zich de grens tusschen beide ooit te overschrijden. Dat verraadt in den dichter, ik zeg niet gebrek aan smaak, maar gemis aan fijnen smaak; dat alleen ontzegt hem reeds den toegang tot het binnenste heiligdom der kunst... Bijna in ieder stuk ontmoet men een of anderen trek, een of ander tooneel, waar Ibsen zijne zwakheid verraadt, zijn kunstenaarsoog beneveld blijkt... »

Victor Hugo. — In het *Literaturblatt für g. und r. Philologie*, nr van October, staat er een boek ontleed van Souriau over Victor Hugo's inleiding tot Cromwell.

In die beoordeeling lezen wij kort en goed :

« De vruchtbare bodem waaruit Hugo's geloofsbelijdenis van 1827 trapsgewijs gewassen is, is het letterkundig en æsthetisch christendom van Chateaubriand, wiens schildknaap hij zich in 1819

verklaarde. De besliste afval van het Classicismus werd in Juli 1824 voltrokken. (Opstel over VIGNY's *Eloa* en verklaring in het *Journal des Débats*). Van nu af wordt in hem een bijzonder tooneelkundig programma ontwikkeld, meest onder den invloed van WALTER SCOTT's romans, bij dewelke NODIER hem binnenleidde en wier wonderbaren en schitterenden levensovervloed hij in de tooneelstukken van SHAKSPEARE wedervond en leerde bewonderen. De letterkundige en bijzonderlijk de tooneelkundige leerstellingen van Vrouw de Staël verlichtten hem op deze nieuwe baan en 't voorbeeld van CHÉNIER vertoonde hem een vrijer vers voor de nieuwe kunst. »

Dante. — Wij lezen in den *Ned. Spectator* van 22 October:

« Tweemaal komen er in de Divina Commedia toespelingen voor op de Nederlanden en hun bewoners. In den Inferno XXXI wordt gezinspeeld op den krachtigen, forschen lichaamsbouw der Friezen om een denkbeeld te geven van den Nimrod, den reusachtigen wachter aan den negenden omgang der Hel.

De tweede maal maakt DANTE een toespeling op de zeeweringen der Nederlanders, wier naam dus in 's dichters tijd reeds vermaard was om hun worsteling met de dreigende zee. In den Inferno XV vergelijkt DANTE de zoomen langs de rivier Phlegeton, die hij met zijn geleider Virgilius volgt, met de dijken waardoor de bewoners der lagere vlakten zich tegen de woedende golven beveiligen tusschen Brugge en *Guizzante*. De laatste plaatsnaam heeft tot geheel wat geschrijf aanleiding gegeven. Vroeger meende men algemeen, dat daarmee bedoeld werd *Wissant*, thans een onbeduidend plaatsje in Fransch Vlaanderen. In de middeleeuwen was het echter een bekende haven in het verkeer tusschen Engeland en het vasteland; de wol- en lakenhandel in Vlaanderen had jaren lang deze havenplaats tot punt van uitgang. FROISSART noemt het nog, une grosse ville. Nadat de stad door Eduard III verwoest was, verviel dit middeleeuwsch Oostende, en Boulogne, nog later Calais werd de groote haven in het verkeer met Engeland. De nieuwere commentatoren hebben met die verklaring geen vrede. Zij beweren dat DANTE zal bedoeld hebben het ons welbekende *Cadzand*. Hoe is men daartoe gekomen? TOYNBEE's *Dictionary of Proper Names and notable Matters in the works of* DANTE (Oxford 1898) licht ons volkomen in. Dat Cadzand, naam van een dorp en ingedijkt eiland in Zeeuwsch Vlaanderen, moet bedoeld zijn, zoo beweert men, blijkt duidelijk uit een plaats bij GUICCIARDINI, die in zijn beschrijving der Nederlanden zegt: Questo Cadzand è quel medesimo luogo, del quale il nostro gran poeta DANTE fa menzione nel quintodecimo capitolo dell' Inferno, chiamandolo scorrettamente, forse per errore di stampa, *Guizzante*. Ziedaar den oorsprong van de strijdvraag. Ze is er echter niet geheel door opgelost. De variant van enkele Mss., *Guzzante*, bewijst niets, tenzij men met sommigen voor de *u* eene *a* wil lezen. Nu is tegen hen die met GUICCIARDINI Cadzand willen bedoeld hebben, aan te voeren, dat de welbekende *Istorie Fiorentine* van VILLANI van beide plaatsen melding maken, en dat deze nauwgezette kronijkschrijver *Wissant* in den vorm Guizzante en *Cadzand* in den vorm Gaggiante geeft, en dat zoo kort na DANTE. Behalve FROISSART maken ook BERTRAN DE BORN van Guissan, en de Chanson de Roland van Guitsand melding en bedoelen daarmee het Italiaansche Guizzante, dus Wissant. TOYNBEE helt dan ook blijkbaar over tot de oude verklaring, schoon de meeste nieuwere uitgevers zich voor Cadzand

verklaren, vertrouwende op het gezag van GUICCIARDINI. Diens meening wordt ook sterk gesteund door de plaatselijke gesteldheid, dunkt mij, en dat is een argument van eenig gewicht. De Vlaamsche kust van Brugge naar Cadzand zal hier en daar veel meer behoefte gehad hebben aan zeeweringen dan die tusschen Brugge en Wissant. »

Hegenscheidt. — Wij lezen in 't *Verslag* van den *Driejaarlijkschen Prijskamp voor Ned. Tooneelletterkunde* :

« Wat HEGENSCHEIDT's *Starkadd* betreft, dit staat hooger, vooral als dichtwerk. De twee eerste bedrijven zijn uitmuntend geslaagd : De schrijver heeft SHAKESPEARE goed begrepen, aangezien hij in deze twee bedrijven iets waarlijk Shakespeariaansch heeft weten te geven. Daar tegenover staat het niet gering te achten gebrek, dat de handeling in het derde en het vierde bedrijf nagenoeg stil ligt (eerst op het einde van het vierde bedrijf verneemt Starkadd, dat koning Froth eigenlijk door Ingel en Saemund vermoord werd); dat sommige toestanden onaannemelijk zijn (b. v. dat Starkadd niet reeds veel vroeger de waarheid over Froth's dood zou begrepen hebben : uit het eerste bedrijf zou men immers vermoeden dat de skald den sluwen Saemund doorzien heeft, enz.), andere niet nieuw, zooals het spel met de kroon op het einde van 't tweede bedrijf, al kan men niet ontkennen dat het daar zeer goed aangebracht is. De verzen — vijfvoetige jamben — zijn vol zwier, maar talrijk zijn die, welke door den hengel niet kunnen, 't zij er in tegen het metrum gezondigd wordt, 't zij ze door fouten tegen het Nederlandsch taaleigen, namelijk door gallicismen, ontsierd worden. In zuiverheid van taal staat HEGENSCHEIDT zelfs bij MELIS achter. Gelet op dit alles, kon dus ook aan dit werk de palm niet toegewezen worden. » (Verslagen der K. Vl. Academie '98, bl. 401).

Tolstoï. — Vele tijdschriften zijn bezig met het werk van TOLSTOÏ : *Wat is de Kunst?*

TOLSTOÏ breekt de gewone kunstbegrippen af.

Schoonheid is niets anders dan vermaak. De kunst, die het schoone betracht, betracht dus het vermaak. Indien de kunst wellust betracht, 't is een teeken dat zij epicurisch is en in hooge mate verachtelijk. Wij moeten dus, volgens TOLSTOÏ, die opvatting van de kunst als valsch verwerpen.

Welk is nu het doel der kunst door TOLSTOÏ voorgesteld ?

« De kunst is eene vaardigheid van den mensch, welke hem toelaat met zekere uitwendige teekenen op zijne medemenschen te werken, om in hen dezelfde gevoelens te verwekken die hem eerst bezielden. »

Daaruit vloeit er dat de beste en verhevenste kunstwerken deze zijn, welke door een groot getal menschen genoten worden zooals bijvoorbeeld de mengelwerken van veel verspreide centenbladen !...

Die man begint te suffen... Nu, als men pantheist is...

Volgens den SAR PÉLADAN is TOLSTOÏ een traînard des Huns qui vient salir les marches sublimes des Parthénons et des Sixtines.

Kloos en Cyrano de Bergerac. — W. KLOOS heeft *Cyrano de Bergerac* vertaald. De *Gids* wil de vertaling niet beoordeelen. De *Ned. Spectator* schrijft : « Men zendt ons de vertaling van *Cyrano de Bergerac* door den heer WILLEM KLOOS ter beoordeeling en legt ons daardoor de verplichting op te erkennen dat deze in geen enkel opzicht voldoet aan de eischen, die men aan zulk een overzetting

moet stellen. De heer KLOOS geeft geen blijk het Fransch voldoende machtig te zijn, het eigenaardige van EDMOND ROSTANDS komediestuk volkomen te begrijpen en in staat te wezen wat schitterpoëzie als equivalent aan ons tooneel te kunnen schenken. »

Pol de Mont en Alfons De Cock. — Wij lezen in een groot fransch tijdschrift van Parijs :

« *Dit zijn Vlaamsche Vertelsels, uit den volksmond opgeschreven door* POL DE MONT en ALFONS DE COCK. Met 30 teekeningen van KAREL DOUDELET. Gent, Van der Poorten. Dit boek is eene bekoorlijke lezing voor iemand die de ziel van 't Vlaamsche volk begrijpt en de poëzie van dit eenvoudig volk genieten kan.

Meer dan 150 vertellingen hebben de beide boekstellers verzameld en heel keurig onder de volgende verdeelingen gerankschikt : Ophoopende Vertelsels. Kwelvertelsels. Leugenvertelsels. Dierensprookjes. Plantensprookjes. Grappige Vertelsels. Duivels en Spoken, Heksen, Kabouters en Zeemerminen. Hekel- eu Spotvertelsels. Gemengde Vertelsels.

Sedert jaren werden ze vergaderd in al de gewesten van het Vlaamsche vaderland, van de zeeduinen tot de Maasboorden, meest tusschen Zenne en Dender in het oud en schilderschoon Payottenland.

't Zijn wel de echte, smakelijke volksmaren, zooals ze dagelijks nog door de Vlaamsche buitenlieden verteld worden. Die vertellingen spelen eene groote rol in 't leven dier eenvoudige menschen; ze verzachten en vergeestigen de lange en lastige uren van den ploktijd, verblijden en verkorten de wintersche avondstonden rond den haard.

Bij de lezing meent men prenten te aanschouwen, echte volksprenten, van die slechte houtsneden met de hand gekleurd, vreemd aan alle kunst, maar zoo oprecht in hare Vlaamsche eenvoudigheid.

Benevens de liederen zijn 't wel deze vertellingen en deze prenten, die best den Vlaamschen geest kenschetsen. Men moet de eene kennen om de andere te genieten. Men moet ze kennen evenals de werken van eenige teekenaars, die den internationalen en gelijkmakenden zwier verlatend, de oude overleveringen wederom opnemen en verjongen. — kunstenaars zooals DOUDELET, MELCHERS en STEVENS.

't Is ons dubbel aangenaam dit werk aan te kondigen, omdat de verhalen met nauwgezetheid medegedeeld worden, ja met wetenschappelijken zin, indien dit woord niet afstak bij den geur van poëzie die het werk doorwasemt... »

De wetenschappelijke waarde der folklore behoeft niet meer bewezen; 't is een der takken van de beschavingsgeschiedenis; nooit meer dan in onzen tijd werd de oorgeschiedenis van den mensch opgespoord; geplogenheden en sagen spelen in de menschenkunde eene belangrijke rol.

In wetenschappelijk opzicht heeft deze verzameling onze aanbeveling niet vandoen ; uit de geleerde voorrede blijkt het dat de opstellers in de folklore volkomen bevoegd zijn en uit den inhoud dat hunne rijke zante voor geene enkele vreemde verzameling, zelfs niet voor de meest vermaarde en bekende moet onderdoen. Wie zou het gelooven? De oudste sagen van het Oosten, bekende zeisen van de klassieke oudheid leven voort op de lippen onzer dorpsvertellers en worden sedert eeuwen, in veel meer dorpen nog dan de schrijvers kunnen waarnemen, van mond tot mond overgezet.

Waarom die verzameling ons vooral bekoort?

De tooverroede der kunst heeft dit werk aangeraakt en het tot letterkundigen arbeid herschapen.

De rijkdom van de vervenprachtige volkstaal, de oorspronkelijke tinten van de volkspoëzie zijn ongeschonden bewaard; geen enkel verhaal werd gewijzigd of bedorven en toch trekt ieder klein epos en ieder klein drama u aan door de sierlijkheid en de zuiverheid der taal.

De prenten van KAREL DOUDELET moet ge ver van uwe oogen houden en langzaam, langzaam bezien — indrinken, zouden wij zeggen. Neemt bij voorbeeld de teekening bij 't gemoedelijk verhaal van het O.-L. Vrouwe-Glazeken, ook in *Le Spectateur Catholique* medegedeeld: het indrukwekkende van de personen, de groepeering van de voorwerpen, de frischheid van het landschap, de dichterlijkheid van het lieve tafereel moet ge traagzaam in u laten opgaan.

Deze teekeningen verhoogen niet weinig de waarde van het werk, dat in de boekerij van een beschaafden Vlaming niet mag ontbreken.

Stéphane Mallarmé. — Iedereen heeft deze laatste maanden wellicht veel over MALLARMÉ gelezen. De schoonste letterkundige bijdrage over dien zonderlingen dichter vonden wij in den *Gids* van October, waaruit hier 't een en 't ander:

« Toen VERLAINE gestorven was, dien de jongere Fransche dichterschool als haar hoofdman vereerde, werd STÉPHANE MALLARMÉ tot haar chef geproclameerd, de man dien VERLAINE genoemd had, ce pur poète qui restera tant qu'il y aura une langue française pour témoigner de son effort gigantesque.

Waarin bestond die *effort gigantesque* van den dichter, die, voor weinige weken, in het begin van September, zes-en-vijftig jaar oud, onverwacht gestorven is?

Wat VERLAINE niet nader verklaarde hebben anderen trachten uit te leggen. Wie hem het vroegst gekend heeft en hem het eerst in wijder kring bekend heeft gemaakt is CATULLE MENDÈS, de geschiedschrijver van den Parnasse Contemporain, *cujus pars magna fuit*. Want MALLARMÉ zoo goed als VERLAINE, begon als Parnassien, als lid van de groep jonge dichters, die omstreeks 1865 zich ten doel stelde voor de dichtertaal den zuiversten, kunstigsten vorm te smeden, haar beurtelings den schoonsten en teersten klank te geven, en die daarin zoo goed slaagde dat van haar een verrijking zoowel van den dichterlijken woordenschat als van het timbre der Fransche poëzie uitging, welke als een blijvende winst verdient te worden beschouwd.

Uiterst fijn voelend, zich vermeidend in de wat gekunstelde uitingen van zijn droomleven, geeft MALLARMÉ in zijn eerste gedichten aan het dichterlijk beeld den bekoorlijksten muzikalen vorm...

Op deze eerste gedichten volgt de églogue *L'après-midi d'un faune*, waarin de dichter zich reeds een lastig schrijver toont...

Maar de constructiën, de uitdrukkingen, de beelden en symbolen worden in de volgende gedichten steeds ingewikkelder, zonderlinger. Ik zeg niet: gezochter; want het is zeer goed aan te nemen, dat MALLARMÉ niet gezocht heeft, maar dat het voor ons bizarre beeld dat zijn gedachten moet verdichterlijken zich van zelf aan hem heeft opgedrongen. De betrekkingen tusschen de zienlijke en de onzienlijke dingen, tusschen de wereld om hem en de wereld in hem kunnen hem zoo voor den geest hebben gestaan dat hij ze terstond door dat en geen ander symbool moest weergeven. Dat voor anderen dit beeld die betrekking niet, of niet terstond, zou vertolken, is waarschijnlijk niet bij MALLARMÉ opgekomen... »

Daarna drukt VAN HALL in den *Gids* het bekend klinkdicht aan R. WAGNER met zijne eigene overzetting en de omschrijving van DE WYZEWA.

Hier volgt nu dit sonnet :

Le silence déjà funèbre d'une moire
Dispose plus d'un pli seul sur le mobilier
Que doit un tassement du principal pilier
Précipiter avec le manque de mémoire.

Notre si vieil ébat triomphal de grimoire,
Hiéroglyphes dont s'exalte le milier
A propager de l'aile un frisson familier,
Enfouissez-le moi plutôt dans une armoire!

Du souriant fracas originel haï
Entre elles de clartés maîtresses a jailli
Jusque vers un parvis né pour leur simulacre.

Trompettes tout haut d'or pamé sur les vélins,
Le dieu Richard Wagner, irradiant un sacre
Mal tu par l'encre même en sanglots sybillins.

Van Hall schrijft verder :

« Maar nu komt het merkwaardige. In een derde, veel later geschreven studie, aan Mallarmé gewijd, bekent de Wyzewa dat hij, die nog zeer jong, de verzen van zijn dichter terstond begreep en, hoe duister ze voor anderen mochten wezen, woord voor woord wist te verklaren, thans niet meer zoo zeker van zijn zaak is. Hij zou er niet voor durven instaan dat de verklaring die hij destijds gaf de juiste is, en er geen andere even gewettigde naast zou kunnen staan. Hij vat volkomen de algemeene beteekenis van de gedichten, telkens ziet hij détails die hem in verrukking brengen, maar daarnaast staan andere, waarvan hij de uitlegging niet meer voor zijn rekening zou durven nemen. Hij moet er voor uitkomen : de poëzie van Mallarmé lijkt hem niet meer zoo duidelijk verklaarbaar als vroeger, maar — voegt hij er bij — nooit daarentegen leek zij mij nog zoo schoon, nooit trof zij mij zoo diep.

En dan geeft de Wyzewa deze verklaring :

Indien Mallarmé in zijne latere gedichten niet duidelijk meer is, dan is dit omdat hij met de poëzie een hooger doel heeft dan vroeger. Hij wil een poëzie waarin de meest verschillende aandoeningen en gedachten harmonisch samengesmolten zijn. Elke versregel — zoo is zijne bedoeling — behoort tegelijkertijd te bevatten een plastisch beeld, de uitdrukking van een gedachte, de uiting van een gevoel en een wijsgeerig symbool; bovendien moet de versregel een melodie zijn en tevens een fragment van de geheele melodie van het gedicht; dat alles onderworpen aan de meest stricte regels van de prosodie, — zoodat het een volmaakt geheel vormt, als het ware de artistieke transfiguratie van een volledigen zieletoestand.

Zoo opgevat krijgt de poëzie, volgens de Wyzewa, een hoogere wijding, een hoogere roeping, en indien onder zooveel schakeeringen, de beteekenis van meer dan een schakeering ons ontsnapt, de bekoorlijkheid, de fijne geur, de grootheid van het geheel kunnen wij zeker genieten...

Er ligt, wanneer men ze als algemeene opmerking en waarschuwing gelden laat, in deze woorden van de Wyzewa veel waarheid. In elke kunst is een element dat tot het onbegrijpelijke behoort, omdat elke kunst uiting tracht te geven aan hetgeen men het onuitsprekelijke genoemd heeft. De dichter die zijn diepste aandoeningen,

die de geheimzinnige betrekkingen tusschen de zienlijke en onzienlijke dingen tracht te vertolken, moet dat vaak doen met middelen, door beelden, symbolen, die misschien voor hem alleen die mysterieuse betrekkingen, die innige emoties met volkomen duidelijkheid weergeven. Dat onbegrepene intusschen is het dikwijls wat aan het kunstwerk zijn eigenaardige bekoorlijkheid geeft, het aantrekkelijke van het *au-delà*; en wie daarvoor geen zintuig bezit, late gerust negen tienden van de geschreven poëzie ongelezen...

Maar men onderscheide wel. De dichter die zich niet tevreden stelt met zijn poëzie ongeschreven in zijn binnenste te bewaren en er alleen van te genieten als van geheimzinnige muziek, maar die haar onder woorden brengt, en ook die woorden meer niet enkel voor zichzelven houdt, maar ze het licht laat zien, heeft rekening te houden met den eigen aard van zijn kunst.

Poëzie is nu niet enkel klankexpressie, poëzie is niet voor alles muziek. Met louter klankwiegeling om de klankwiegeling, al wordt dit verkregen door, uiterst kunstig substantieven en andere woorden te verbinden met vreemde bruggen van werkwoorden, bruggen die veelal hangen over afgronden, waarin geen licht ooit zal schijnen, zoolang de menschelijke intelligentie in het tegenwoordige stadium blijft, schept men geen poëzie. En het gaat niet aan, de mogelijkheid om van MALLARMÉ's verzen te genieten te verschuiven tot den tijd dat de menschelijke intelligentie een ander stadium — welk? — zal zijn ingetreden...

Met MALLARMÉ is een van nature rijk begaafd dichter gestorven die, na in zijn eerste gedichten zuivere poëzie gegeven te hebben, ten slotte door in dien *gigantesque effort*, waarvan VERLAINE sprak, van de poëzie te eischen wat zij niet geven kon, grootendeels onvruchtbaar werk heeft verricht. »

Durendal van September heeft ook zijne pen over MALLARMÉ gescherpt en M. DULLAERT ontwikkelt in eene fijne bijdrage dezelfde oordeelvelling. « ST. MALLARMÉ blijft voor altijd een vraagstuk. »

G. Rodenbach. — In *La Lutte* van 15 October staan er eigenaardige verzen van G. RODENBACH uit zijn werk *Le miroir du ciel natal*. Lees nu over dien nieuwen bundel de beoordeeling van FR. LAPIDOTH in den *Ned. Spectator* van 3 December :

« ...Het succes van RODENBACH bewijst de verandering in den Franschen smaak. En tevens kenschetst het den smaak van den dag.

Ik zou durven aannemen om te bewijzen dat, voor zekere eischen, die men voor typisch fransch had kunnen houden, geheele andere in de plaats gekomen zijn en dat eigenaardig fransche factoren van tegenzin verdwijnen.

De poëzie van RODENBACH is antifransch, want zij is germaansch in haren aard, zoo in wezen als in vorm. Zij heeft niet het klare, preciese, vereenvoudigende of generaliseerende, dat we in fransche verzen zoeken. Zij heeft evenmin het rhetorieke, maar tevens overweldigend rijke der verzen van een VICTOR HUGO. Zij paart aan eene betrekkelijke vaagheid, een zekere armoede en RODENBACH's verzenmuziek klaagt meer dan zij zingt. Het is een heel zacht stemmetje als van een teere vrouw. Die vrouw is heelemaal vervuld met kleine indrukken van allerlei dingen, die een forscher aangelegd mensch ter nauwernood waarneemt. Zij blijft daarbij stil staan en gaat er over mijmeren. Zij symboliseert ze bijna niet eens en, waar ze dat doet, trekt ze haar beeldenkring niet wijd. Naar den geest

bijziende, heeft zij alle, wel eens bekoorlijke schuchterheid en onhandigheid van iemand, die niet dan met veel inspanning op zekeren afstand kan zien. Het verre maakt haar bang.

En gelijk het teere, zachte vrouwtje oplettend neerzitten kan om te turen naar een lampekap of om, met vingerkens bloode en blank, wat naaldwerk te ontrafelen, zoo tuurt de poëzie van RODENBACH naar lichtjes klein en luistert zij naar geluiden van ver en plukt zij schuchter aan den sluier van des levens geheimenissen.

In de muziek van RODENBACH's gedichten hoort men een langzamen maat, heel, heel langzaam en sleepend. Het rijm is vaak alleen bij benadering aldus te noemen. De dichter hecht er misschien niet veel aan of wel zijn oor neemt de gevonden rijmen anders waar dan dat van iemand, die verzot is op de volle, weelderijke klanken, die andere Fransche poëzie ons te genieten geeft.

Langzaam gaan ook de gedachten. Ze gaan gelijk kapelletjes door een bloemenhof, warrelend om een marguérite en dan weer wat verder, doch zonder nog afscheid te nemen van 't eerst gekozen bloempje. Ze zetten zich daar nog eens op neer; wiegelen op het steeltje, rusten op een blaadje, plooien de vleugeltjes uit over een knop... Nu zullen ze opfladderen, de lucht in, het tuinhek hoog over! Neen, ze komen terug. Ze willen het somber hoveken niet uit. Er zijn zooveel mooie bloemetjes in en zooveel mysterie schuilt onder het gebladerte. Laten de groote sijsjes en muschjes maar vliegen van tuin tot tuin, de kapelletjes vinden hun heelal met alle geheimenissen binnen de muren van een klein stukje gronds.

Zoo gaan de gedachten van RODENBACH : fladderend om de kleine dingen uit een eng leven, om daarin te vinden de aandoeningen, die zij zoeken... »

E. De Bruyn en Huysmans. — M. E. DE BRUYN heeft de belooning van zijn schrijven tegen HUYSMANS ontvangen : hij wordt door Charbonnel goedgekeurd!... De vrijdenkers kunnen de bekeering van HUYSMANS noch verklaren noch verkroppen en zij nemen het opstel van M. DE BRUYN te baat om den nieuwen katholieken schrijver te lasteren en te bespotten. Waarin wij echter noch DE BRUYN noch HUYSMANS kunnen goedkeuren, 't is dat zij het laatste slecht en lasterend werk van den bekeerden schrijver, *Là-bas*, blijven aankondigen en aldus eenigszins aanbevelen.

Fr. Coppée. — Lees eene schoone studie van G. LEGRAND over FR. COPPÉE in de *Revue Générale* van November.

COPPÉE is Parijzenaar van geboorte, van leven en van hart. Hij bemint vooral het werkzaam leven der voorsteden. Wat den vorm betreft is hij een parnassien. De waarneming der uiterlijke zaken neemt eene groote plaats in deze poëzie en zij is vooral beschrijvend en wetenschappelijk. Wat den inhoud aangaat, is zij realist in den goeden zin van 't woord. COPPÉE is bekeerd door het lijden en 't lezen van 't Evangelie. Hij zou de christene zanger der nederigen moeten worden.

Pitthem 18 *Dec.* J. CL.





DE SPELEN VAN CORNELIS EVERAERT (1).

VAN de uitgave der spelen van Cornelis Everaert, door alle beoefenaars der Nederlandsche taal- en letterkunde met belangstelling te gemoet gezien, is de eerste aflevering verschenen.

De eer het bestaan van deze spelen en dat van hun schrijver bekend gemaakt te hebben, komt toe aan den onvergetelijken Jan-Frans Willems, die zooveel schrijvers en werken aan de vergetelheid onttrokken heeft. Reeds in 1842, al meer dan een halve eeuw geleden, plaatste hij in zijn *Belgisch Museum* een kort artikel, nauwelijks elf bladzijden groot, waarin hij de lijst van Everaert's werken opgaf zooals die te vinden waren in een handschrift, dat toen pas in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel was aangeland, en tot nog toe is deze zelfde codex voor verreweg het grootste deel dezer werken de eenige bron. Er komen 35 stukken in voor. Daaronder vindt men, zoo verzekeren de uitgevers in hun zeer lezenswaardig prospectus, « nagenoeg alle toenmaals gangbare soorten van dramatische poëzie vertegenwoordigd: spelen van sinne (sommige zuiver allegorisch, andere ter eere van heiligen of bij gelegenheid van kerkelijke en andere feesten gedicht), wagenspelen, tafelspelen en esbatementen. De bundel vormt alzoo eene belangrijke bijdrage tot de vollediger en juister kennis der rederijkers uit de eerste helft dier eeuw, waarvan betrekkelijk zoo weinig stukken bewaard zijn gebleven. Die spelen van sinne en esbatementen mogen als kunstwerken den hedendaagschen smaak niet altijd bevredigen, er is toch genoeg in dat niet alleen voor eene historische beschouwing waarde heeft. »

Beter dan de uitgevers het in hun prospectus doen, kan ik het belang van EVERAERT's werken niet in het licht stellen; laat mij er dus nog een en ander uit aanhalen.

---

(1) Vanwege de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden met inleiding en aanteekeningen uitgegeven door Dr J. W. MULLER en Dr L. SCHARPÉ. Eerste aflevering. — Leiden, Boekhandel en drukkerij voorheen E. J. Brill, 1898. IV, 264 blz.

« Maar vooral », zoo luidt het verder, « zijn deze dramatische voortbrengselen voor ons belangrijk, omdat zij ons een tafereel ophangen van den toestand der Nederlanden, inzonderheid van Vlaanderen, onder de regeering van Karel V. Wij gevoelen ook in die veelal gekunstelde verzen het leven van dien tijd, wij hooren er de stem des volks. De klachten over den oorlog, waardoor landbouw en nijverheid zich onrustig en gedrukt gevoelen, over « dOnghelycke Munte, » waardoor de burgerij de middelen mist om te leven en « den Saemelen Aerbeyder » te laten leven, lossen zich op in het telkens opnieuw geuite verlangen naar « Pays », die alles weer tot bloei zal brengen. Wij zien bovendien in de esbatementen het huiselijk leven der smalle gemeente afgebeeld en hare ondeugden, vooral de echtelijke ontrouw, bespot, in de ernstige spelen de zelfzucht van het volk, maar ook de hebzucht der geestelijken gegispt.

« Toch, al durft Everaert niet alleen klagen over de toestanden en gebreken van zijn tijd, maar ze ook scherp hekelen — zoo onbewimpeld en stout was zijne taal, dat hij van een paar stukken zelf mededeelt dat het hem « was verboden te spelene omdat jc (*er*) te veil de waerheyt jn noopte » —, hij blijft een gehoorzaam onderdaan des Keizers, een getrouw zoon der Kerk. Hij vermaant het volk tot gehoorzaamheid en lijdzaamheid, en helpt met hartelijke vroomheid de kerkelijke feesten van geestelijke personen en broederschappen opluisteren; « Luthersch » is voor hem, evenals voor Anna Bijns, gelijkbeteekenend met « ongeloovig, wereldsch, hebzuchtig ».

Omtrent het belang voor de taalkunde zegt het prospectus :

« Ademen de tooneelstukken derhalve den geest van het einde der middeleeuwen even vóór de groote omwenteling der zestiende eeuw, de vorm is hiermede in overeenstemming. De taal is in hare grammatische vormen nog die der middeleeuwen, met eene sterke Westvlaamsche tint. Everaert's taal verdient bestudeerd te worden, in hare betrekking tot die van zijn gewestgenoot Maerlant, tot die zijner oudere en jongere tijdgenooten (het Westvlaamsch van De Roovere en De Dene, het Brabantsch van Anna Bijns enz.) en tot de hedendaagsche spreektaal van West-Vlaanderen. Voor die studie, en ook voor die van den versbouw, den rhythmus, de rijmkunst der rederijkers — onderzoekingen, welker grondslagen nog nauwelijks gelegd zijn — levert deze bundel een schat van bouwstoffen. »

Niettegenstaande dit onwaardeerbaar belang, is van Everaert's werken voor de kennis onzer taal- en letterkunde uit de laatste jaren der 15de eeuw nog nauwelijks partij getrokken. Van de 35 stukken, die het Brusselsch handschrift bevat, zijn slechts 6 geheel en 3 gedeeltelijk in verschillende tijdschriften en verzamelwerken, uitgegeven.

Oorzaak daarvan is in de eerste plaats zeker, dat het wetenschappelijk leven tot voor weinig jaren op het Middelnederlandsch geconcentreerd bleef, zooals overigens begrijpelijk was. Wie, zooals De Vries, eene nieuwe wetenschap sticht, haar recht op 't bestaan verdedigen

en haar voortbestaan verzekeren moet, kan niet aan alles gelijke aandacht schenken. De omvang der taak heeft er zeker ook iets toegedaan : men vindt moeilijk uitgevers voor een werk dat weinig of geene winst afwerpt. En misschien ook wel de nogal slechte faam, welke Willems aan Cornelis Everaert bezorgd heeft : wel roemt hij de geestigen kluchtigheid dezer esbattementen, maar hij voegt er toch onmiddellijk bij : « Jammer maer, dat zy meestal losbandig, ja op sommige plaetsen zelfs obsceen zyn, zoo dat ik het niet zou durven wagen dezelve in haer geheel te laten drukken. » Het blijkt nu, dat Willems wel wat overdreven heeft : zoo erg is het niet. Het toeval wil, dat deze eerste aflevering bijna alle esbatementen bevat, zoodat we dus nu reeds met zekerheid kunnen weten, waar het op staat. In de laatste jaren heeft de Nederlandsche literatuur werken opgeleverd, die nog heel wat vetter zijn. De goede Willems had overigens vergeten, dat al die stukken geschreven zijn met een streng zedelijk doel, en dat de zedeles op het einde van 't stuk nog eens met klem wordt uitgesproken en uiteengezet met eene soms overweldigende uitvoerigheid. Daarenboven, men was in de 15[de] eeuw nog lang zoo kieschkeurig niet als thans — overigens bij het eigenlijke volk is daar al weinig verandering in gekomen —, en een uitgever kan in geen geval aansprakelijk gesteld worden voor gedachten en gezegden, die hij in de eerste plaats als historische dingen beschouwt, die voor hem stof zijn voor het historisch wetenschappelijk onderzoek. Daaromtrent is men het nu vrijwel eens.

In de laatste jaren is de alleenheerschappij der Middelnederlandsche taalstudie wel wat aan het tanen gegaan, en is men zich met de studie van het Nederlandsch der 16[de] eeuw wat meer gaan bezig houden. Men denke maar aan KLUYVER'S *Proeve eener critiek op het woordenboek van Kiliaan* (1884), aan LUBACH, *Over de verbuiging van het werkwoord in het Nederlandsch der zestiende eeuw* (1891), aan KOLTHOFF, *Het substantief in het Nederlandsch der 16[de] eeuw* (1894), tot op zekere hoogte ook aan HEINSIUS' *Klank- en Buigingsleer van de Taal des Statenbijbels* (1897), aan de uitgave van A. Bijns, door Bogaers, Jonckbloet en V. Helten, aan de uitgave van het *Spel van den helschen Schippere*, aan den herdruk der gedichten van Jonker Vander Noot, door niemand minder dan Verwey bezorgd, enz. Het is dus begrijpelijk dat men eindelijk ook aan de werken van Cornelis Everaert heeft gedacht, vooral nu men in Noord-Nederland erkent, dat de taal der zuidelijke gewesten veel meer bestanddeelen heeft geleverd voor de tegenwoordige algemeene taal, dan men lang gemeend heeft. In een bekend artikel, *Spreektaal en Schrijftaal*, in den eersten jaargang van *Taal en Letteren* verschenen, heeft D[r] J.W. Muller dit overtuigend bewezen. Niets vreemds dus, dat juist hij aan de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden heeft voorgesteld, eene uitgave der werken van Cornelis Everaert, in alle opzichten voor de studie onzer taal en letterkunde zoo geschikt, onder hare hoede te nemen. Zijn naam alleen was er ons borg

voor, dat het degelijk werk zou zijn. Wie ooit in 't *Woordenb. d. Nederl. Taal* de artikels van zijne hand gelezen heeft, is zeker getroffen geworden door zijn diepe geleerdheid, critischen zin en tot acribie gedreven accuratesse, eigenschappen welke hij overigens ook in alle zijne andere werken getoond heeft te bezitten : reeds in zijne dissertatie, *De oude en jongere bewerking van den Reincert*, later in zijne verhandeling *De Taalvormen van Reinaert I en II*, in zijne uitgave van *Die Historie van Reinaert die Vos*, alles « vorarbeiten » voor eene nieuwe uitgave van den *Reinaert*, het juweel onzer Middelnederlandsche literatuur. In al deze werken heeft het kenmerkend verschil en overeenkomst tusschen de taal van Noord en Zuid steeds zijne aandacht bezig gehouden. Men mag dus wel zeggen, dat hij de aangewezen man is om de uitgave van Everaert's werken te ondernemen. Dr J. W. Muller is daarbij op den gelukkigen inval gekomen, zich de medewerking te verzekeren van Dr L. Scharpé, een der beste leerlingen van Prof. Vercoullie. De heer Scharpé is, zooals bekend is, Westvlaming van geboorte; hij houdt zich daarenboven sedert verscheidene jaren met de studie der Vlaamsche rederijkers uit den aanvang der 16de eeuw bezig, zoodat de uitgave door zijne medewerking zeer zeker aanmerkelijk zal gebaat worden. Daardoor heeft Dr Muller aan zijne landgenooten een wijs voorbeeld gegeven, dat, het is te hopen, navolging zal vinden. Wil de Nederlandsche taalkunde vorderingen maken, dan is grondige studie der Zuidnederlandsche dialecten een eerste vereischte. Die studie is voor ons, Vlamingen, Brabanders en Limburgers, licht : die dialecten zijn voor ons levende talen, aan de Noordnederlanders onbekend, en moeilijk om te kennen. De geschriften uit vroeger tijd, dank zij het conservatisme onzer dialecten, verstaan wij vaak met weinig moeite, daar waar een Noordnederlander met veel moeite er gewoonlijk nog niet in slaagt; daartegenover staat, dat hij het tegenwoordig Nederlandsch zoo oneindig beter kent (zijne taal is niet besmet met tallooze gallicismen), en dat hij als wetenschappelijk man beter geoefend is : ons zit het dilettantisme nog te veel in 't bloed. Van samenwerking van Noord- met Zuidnederlandsche geleerden is dus het beste te verwachten. Ook in deze uitgave. De tekst wordt zuiver diplomatisch (alleen met verbetering der blijkbare schrijffouten) afgedrukt, met behoud der oude lees- en scheiteekens van het handschrift, en verder alleen voor zoover noodig voorzien van leesteekens. Hij zal worden voorafgegaan door eene Inleiding over het leven en de werken des dichters, zijne taal, zijn versbouw enz., en gevolgd door Aanteekeningen, waarin vooreerst het weinige dat bekend is omtrent de bronnen of de historische aanleiding tot het schrijven van elk stuk zal worden medegedeeld, en verder zooveel mogelijk al die plaatsen toegelicht zullen worden, welke ten opzichte van den zinsbouw of uit hoofde van toespelingen op personen, plaatsen, gebeurtenissen, toestanden, verklaring behoeven.

Het voornemen bestaat, na de voltooiing der uitgave, er een afzonderlijk verkrijgbaar glossarium aan toe te voegen, als bijdrage tot een

woordenboek van de taal der 16de eeuw, iets waarvan het gemis reeds sedert lang gevoeld wordt.

Doch nog in een ander opzicht is deze uitgave belangrijk : zij is een vrucht van den nieuwen geest, die in de laatste jaren in de Leidsche Maatschappij gevaren is. Er is een tijd geweest, dat al wie de pen hanteerde met fierheid op het titelblad zijner werken schreef : *Lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.* Maar die tijd is lang voorbij. Ten eerste, omdat in Noord-Nederland dergelijke maatschappijen eenigszins in ongenade gevallen zijn, ten tweede door de schuld der Maatschappij zelf. Ze was zachtjes aan ingedommeld. Er heerschte onwerkzaamheid, scherp afstekende met den werklust, waaraan de uitgave van Maerlant's *Spieghel Historiael* door De Vries, van *Die Rose* en van Hillegaersberch's werken door Verwijs, van den *Seghelijn* door Verdam te danken zijn; de maatschappij was, vooral na 1880, het jaar waarin *De Nieuwe Gids* opgericht werd, zachtjes aan de incarnatie van de oude garde geworden, — of werd althans zoo beschouwd. Ten onrechte, blijkt het nu. Er heerscht nu « reges leben. » De *Theutonista* is uitgegeven, de werken van Cornelis Everaert verschijnen, een herdruk van de *Vele Geneuchlike Dichten* en van de *Kluchten* van Piet Hooft, eene uitgave van de *Reis van Mandeville*, van de brieven van Huygens, van Willem van Afflighem's *Leven van S. Lutgardis* zijn op het getouw; over enkele weken verschijnt een werk van Dr. Hesseling over het Afrikaansch Nederlandsch, alsook de eerste aflevering der taalkaart. Gedachtig aan het feit, dat in Noord-Nederland *kunst geen regeeringszaak is*, streeft de Maatschappij naar de hooge eer, daar te worden een middenpunt van wetenschappelijk leven, eene officieuse Academie. Ik geloof niet dat ik overdrijf, als ik zeg dat we hier den invloed bespeuren van den werklust en de werkkracht, welke de Koninklijke Vlaamsche Academie sedert twaalf jaar ten toon spreidt, en dat deze geen beter belooning voor haar streven zou kunnen ontvangen, dan hetgeen haar hier geboden wordt : door haar voorbeeld anderen tot navolging van haar doen opgewekt te hebben.

WILLEM DE VREESE.







DOODSANCTJE

van den jongen heer ANTOON BUSSCHOTS van St. Gillis (Waas), student in wetenschappen ter Hoogeschool van Leuven, na eene zeer kortstondige ziekte overleden binnen het loopende Nieuwjaarsverlof.

Ons leven hier is niets! 'T lijkt naar de bloem der lent';
Het gaat als rook voorbij, 't bedriegt als ijdle droomen...
'T Bestendig goed, dat schok noch wissling kent,
Zal eerst in ons genot na 't aardsche leven komen.

S. CHRYSOST. — EPIST. AD THEOD.



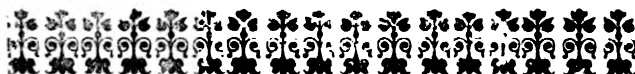
De dood heeft niets ontzien — den frisschen bloei van jeugd,
De blijde levenshoop, de rein bewaarde deugd...
Die zijner oudren kroon en 't licht was hunner oogen,
Hun zoon en eenig kind, wordt plotslijk hun onttogen.

Hij bracht in 't vaderhuis zijn blijden nieuwjaarsgroet,
Doch kwam er rillend reeds met koorts van dood in 't bloed...
Geen liefdezorg, noch wat nu kunde en raad verzonnen,
Noch bede en traan, niets heeft 't geweld des doods verwonnen.

Wien zulke wonden 't harte slaan
Gelukkig zijn ze die gelooven.
Het is ons Vader van hierboven
Die 't zoo gewild heeft en gedaan.
Hij geeft en neemt; Hij weet waarom; Hij is de Heer...
't Geloof herkent zijn hand en buigt aanbiddend neer.

H. C., pr.





ONS LIMBURG.

Ons Limburg is ons jongste kind;
Het wordt door moeder 't meest bemind,
Ons aller Dietsche moeder.
En wij, wij slaan al lonkend ga,
Hoe 't met zijn tukjes, vroeg en spa,
Het hart bekoort van moeder.

Ons Limburg is zoo frisch en jong :
Geen vrees noch vaar het ooit bevong
In de armen onzer moeder.
Het zingt met klinkend klare stem,
Op d'ouden toon, met de eigen klem,
De liedjes na van moeder.

Ons Limburg is ons toch zoo lief!
Het is een schalksche hartedief :
Het heeft zooveel van moeder...
Het is een slim, een aardig ding;
Wat of het kazel', spreek', of zing',
't Is 't kakenest van moeder.

Ons Limburg is in vollen groei :
Het gaf al teekens van zijn bloei
Gansch naar den zin van moeder.
Reeds zingen kan het, luid en hel,
Ook werken wil het, hard en fel,
Tot roem van onze moeder.

Ons Limburg speelt ons eens den baas!
Het is wel jong, maar lang niet dwaas,
Dat troetelkind van moeder.
Ons jongste komt aan 't hoofd te staan!
En... zouden wij 't benijden gaan?
't Is immers 't kind van moeder!

Hilda Ram.

Catersheide, Mei 1898.



KERSTLIED.

't Is middernacht!
Wat toonen zoet en zacht,
Wat grootsch en lief akkoord
Wordt er op eens gehoord
Van op deez' aardschen grond
In 't stille hemelrond?
Een lied dat schokt,
Een lied ontlokt
Aan gouden tooversnaren:
Het lied der hemelscharen,
Dat klinkt voor 't Kindje Jesus.

't Is middernacht!
Bij hunne kud ter wacht,
Verneemt een herdersschaar
De blijde, blijde maar,
Die zangrig stroomt en zoet
Uit 't englenhert vol gloed.
Die wondre zang
Verwekt een sprank
Van liefde, en zij ook zingen
Vol vuur met de englenkringen
Voor 't godlijk Kindje Jesus.

't Is middernacht!
De herders trekken zacht
Op de englen hun gebod
Naar 't stalken waar hun God
In eene kribbe ligt
Gelijk een arme wicht.

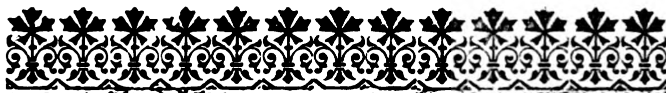
« Naar Bethlehem! »
Zoo klinkt hun stem;
« Aanbeden 't uitverkoren,
« Dat is aldaar geboren!
« Aanbeden 't Kindje Jesus! »

't Is middernacht!
Het minzaam Kindje lacht,
En 't hoofdje heeft een krans
Van heldren hemelglans;
Het spreidt zijne armkens naar
De blijde herdersschaar,
En 't wenkt hen blij :
« Komt allen bij! »
Zoo spreekt het hemelsch Wichtje
Met zijn zoo schoon gezichtje!
Zoo spreekt ket Kindje Jesus!

't Is middernacht!
Komt allen : Jesus wacht!
Hij roept, Hij roept u luid,
Hij steekt zijne armkens uit;
Komt bij, knielt allen neer
Voor uwen God en Heer!
Komt bij, en galm'
Uw lied, als psalm
Van glorie! Lof en eere
Den God-mensch, onzen Heere,
Het god'lijk Kindje Jesus!

Opdorp, **A. M.**





WOORDENBOEK DER NEDERLANDSCHE TAAL.

HET mag niet onopgemerkt blijven, dat van ons Taalmuseum (zooals De Vries zijn werk zoo gaarne noemde) dezer dagen de twaalfde aflevering van het tweede deel verschenen is, omvattende de woorden van *Belust* tot *Berispelijk*, bewerkt door Dr. A. KLUYVER. « Dit Tweede deel moet omvatten de woorden van *Akant* tot *Bo-* : op dit punt is eenige jaren geleden door den heer MULLER een begin gemaakt met het Derde Deel, waarvan tot dusverre acht afleveringen zijn uitgegeven. Doch het is gebleken, dat de voor het Tweede Deel bestemde inhoud te groot is voor vijftien afleveringen, en een boekdeel van meer dan vijftien afleveringen zou al te onhandig worden. Daarom is het raadzaam geacht de nu voltooide twaalf afleveringen van het Tweede Deel uit te geven als Eerste Stuk, waarbij dan later een Tweede komt, stellig van geringer omvang, zoodat de woorden van *Akant* tot *Bo-* in ongeveer twintig afleveringen zullen worden behandeld. »

Aldus de Redactie in het Voorbericht, dat bij deze slotaflevering is gevoegd, en waarin, zooals naar gewoonte, uiteengezet wordt hoe de arbeid aan het Woordenboek verdeeld is, sedert het tiende deel in November 1893 gereedkwam. Dr. Kluyver, die dit deel samen met Dr. De Vreese ten einde gebracht had, begaf zich dan aan het tweede, en Dr. De Vreese begon aan het elfde; hij had daarvan twee afleveringen bewerkt, toen hij in December 1895 ten gevolge zijner benoeming aan de Gentsche Hoogeschool Leiden moest verlaten. Sedert dien tijd is hij werkzaam gebleven als correspondeerend lid van de Redactie; hij is adviseur voor de taal van Zuid-Nederland, leest elke aflevering voor zij wordt afgedrukt, en zorgt er voor, dat de taal der oudere Zuidnederlandsche schrijvers en die van onzen tijd zoo goed mogelijk in het Woordenboek vertegenwoordigd blijven. Zijne plaats werd ingenomen door Dr. Boekenoogen, die, na een jaar onder leiding van Dr. Muller te hebben gewerkt, nu sinds 1897 het elfde deel voortzet, en daarvan dan ook in dit jaar eene aflevering (de derde) heeft voltooid. Intusschen hebben de heeren Muller en Beets respectievelijk den arbeid aan het derde en aan het vijfde deel voortgezet; het derde is tot over de helft gevorderd, het vijfde zal met nog drie afleveringen geheel gereed zijn. Het aantal afleveringen,

tusschen November 1893 en December 1898 uitgegeven, bedraagt in het geheel drie en-twintig.

Terecht noemt de Redactie dezen loop van zaken gunstig, en niet minder terecht brengt zij deswege haren dank aan allen die op een of andere manier haar arbeid vergemakkelijkt hebben, bovenal aan de Commissie van Bijstand, die de Redactie van alle financieele zorgen vrij gemaakt heeft, en « wier bemoeiïngen minder eenvoudig zijn dan men zou kunnen denken. » Allen, wie de zaak van het Woordenboek ter harte gaat, zullen zeer zeker met die dankbetuiging instemmen, maar niet gebonden door de plichten welke de bescheidenheid aan de Redactie oplegt, zullen zij zich zeker veroorloven te meenen, dat een niet gering aandeel in de verdiensten toekomt aan de Redacteuren zelven. Wel is de wetenschappelijke lexicographie rijk aan genot, maar er mag nog wel eens met nadruk op gewezen worden, dat de heeren Kluyver, Beets, Muller en Boekenoogen aan ons Taalmuseum werken niet alleen met groote zorg en vlijt, maar ook met groote zelfverloochening, veelal in zeer ongunstige omstandigheden : het materiaal waarover zij beschikken, beantwoordt bijlange niet aan den eisch, daar het voor 99/100 bijeengebracht werd in een tijd, toen er van een historisch Nederlandsch Woordenboek, van de 16de eeuw tot op onze dagen, nog geen spraak was. Ook, omdat er tegenwoordig zulke hooge eischen gesteld worden aan de wetenschappelijke lexicographie. Die eischen zijn buiten den engen kring der vakgeleerden weinig bekend, en zoo wordt de som arbeids, door de Redacteuren aan ons Woordenboek besteed, dan ook licht onderschat : van eene overgroote welwillendheid vanwege het beschaafde, belangstellend (?) publiek vooral hier in Zuid-Nederland, heeft het werk van De Vries nooit last gehad, en het is zeker een gelukkige gedachte geweest van Dr. Muller, op het eerste Nederlandsche Philologen-Congres, dat in April van dit jaar te Amsterdam werd gehouden, te spreken, « *over eenige eischen der wetenschappelijke lexicographie* ». Zijne voordracht kan iedereen lezen in de Handelingen van het Congres, en wie het doet, zal daardoor het juiste besef krijgen van de groote — zoowel materieele als intellectueele — inspanning, die van een woordenboekschrijver, en dus ook van de Redactie van ons Taalmuseum, geëischt wordt, en zeker instemmen met Prof. Cosijn, toen hij op het Philologen-congres zegde, dat er over te debatteeren zou zijn, of de lexicographie « geen eersterangswerk » is, zooals Dr. Muller het had genoemd. Na diens voordracht, werd door de sectie voor Germaansche en Romaansche philologie, naast den dank aan den spreker, aan de samenstellers van het Woordenboek eene warme, spontane hulde gebracht. Nu opnieuw een deel van het reuzenwerk is voltooid, is ook voor een verder afstaand publiek het oogenblik geschikt, om aan de Redactie op hare beurt een woord van dank te brengen, en haar met de voltooiïng van dit deel geluk te wenschen.





BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Bloemen en Vruchten. Dicht- en prozastukken, practische en zedelijke lessen voor de meisjes, door MARIA DU CAJU, met teekeningen van Ronner, Duyck, Gailliard, enz. In-18. 300 bladz., fr. 1,25.

Voor de degelijkheid en waarde van dit werk, is de naam der schrijfster reeds een waarborg. Onvermoeid ijverde zij, in boek en vlugschrift, om de vrouwelijke opvoeding en onderwijs beter in overeenkomst te brengen met de eischen van het werkelijk leven. Niet alleen droeg haar streven veel bij tot de meer praktische richting, welke de vrouwelijke opvoeding in den laatsten tijd kreeg, maar zelfs buiten de schoolwereld en in den vreemde vonden hare denkbeelden weerklank.

Gansch nieuw en zeer eigenaardig is de strekking van dit leesboek, dat voor de meisjes uitmuntend geschikt is. De schrijfster wil deze, bij middel van het taal- en letterkundig onderricht, bepaald tot hare huiselijke taak en gewichtige levensplichten voorbereiden. In 't voorbericht van haar werk drukt zij zich uit als volgt :

« Er ligt in den vrouwelijken aard eene geestdrift, eene behoefte aan poëzie, die zich ongelukkig licht door uiterlijkheid en valschen schijn laat misleiden, en vaak tot overdrijving en dweperij ontaardt. Waarom zou men niet trachten, die gave van geestdrift te voeden met natuurlijk gevoel en ware poëzie, niet pogen haar te ontwikkelen in de richting van het werkelijk leven, van de vrouwelijke roeping en plichten? Niet alleen op stoffelijk gebied heeft de taak der huisvrouw waarde en nut : zij kan ook gezelligheid, gemoedsrust en wederzijdsche genegenheid aankweeken, den huiselijken kring bezielen en veredelen; — dàt moest men willen zien, en ernstig streven om het den meisjes in te printen...

« Wij hebben getracht, onze lezingen zóó te kiezen en te schikken, dat zij in haren samenhang een gemeenzamen leergang van huiselijke zedenleer en levenswijsheid vormen. Wij hebben vooral gewezen op de alledaagsche plichten en deugden der vrouw, die al te dikwijls in de zedelijke opvoeding minachtend voorbijgezien worden, hoewel van hunne beoefening alle huiselijk geluk afhangt. Wij stelden ons ten doel, den meisjes gezonde gevoelens in te boezemen : eerbied voor den arbeid, voor een werkzaam leven, waardeering van het degelijke en nuttige; bevalligheid en goeden smaak zonder ijdelheid noch praalzucht. Wij wilden eindelijk dat ons boek recht Vlaamsch zij : dat het den huiselijken zin, de eenvoudigheid en degelijkheid, en ook de gehechtheid aan taal en zeden van den waren Vlaamschen aard trouw weerspiegele. »

In het eerste deel : *Het Huisgezin*, wordt het huiselijk leven in poëzie en beeld verheerlijkt, en we treffen daar menige van de zuiverste parelen van den Nederlandschen letterschat aan. Het tweede deel :

Huiselijke plichten en vrouwelijke deugden, handelt over de practische vaardigheden, de degelijke hoedanigheden en de vriendelijke deugden der vrouw; het wijst op de ernstige werkelijkheden en zware plichten des levens; het leert de mogelijkheid om in alle standen gelukkig en geacht te zijn. Zeer bezorgd is de schrijfster, om haar werk aan de huidige behoeften en eischen te doen beantwoorden, om de heerschende verkeerdheden te bestrijden, om zekere maatschappelijke vraagstukken vatbaar te maken, die tegenwoordig aller belangstelling boeien. Dat bewijzen, onder andere, de lezingen over *de kleederpracht en valsche weelde*, *de spaarzaamheid en 't vooruitzicht*, *den arbeid*, *de strijd der vrouw tegen de dronkenschap*, enz. Een deel van dit recht Vlaamsch boek is ook gewijd aan *Vaderland* en *taal*.

Het werk is versierd met vele lieve teekeningen van Duyck, Ronner, Gailliard, enz. Wegens zijne practische strekking is 't een allernuttigs, boek, dat onze meisjes zal helpen opleiden tot degelijke Vlaamsche huisvrouwen. Wegens de literarische waarde en gepaste verscheidenheid van den inhoud, mag deze keurige bloemlezing een *waar* leesboek heetent wat eene niet geringe en vooral niet gemeene verdienste is. Als lees- en prijsboek voor de meisjesscholen zal het ongetwijfeld door de onderwijzeressen zeer gewaardeerd worden. Ook in alle Vlaamsche volksboekerijen moest men aan dit nuttige en aangename werk eene plaats inruimen. L. C.

1° **Sophokles'** *Antigone* in het metrum van het oorspronkelijke vertaald door Mr J. Dermout. Amersfoort. Slothouwer 1896.

2° *Antigone*. Tragedie van Sophokles, metrisch vertaald door J. Van Leeuwen Jr. Leiden. Sijthoff.

Het is algemeen bekend dat, bij onze Noorderburen, de jongeling na zijne humaniorastudieën vrij wat meer weet van latijn en grieksch dan onze Belgische knapen die, na zes jaren studie, het kollegie of het athenæum verlaten. Wellicht wordt er daar aan de andere vakken niet genoeg aandacht en tijd besteed; de grondige kennis der klassieke talen is het hoofddoel, bijna het eenige doel. Of die opvatting de goede, de wijze is zullen wij hier onaangeroerd laten; doch een onbetwistbaar gevolg van dien geest, van die richting der humaniorastudieën is dat, in Noord-Nederland, de meesterstukken der oude talen meer als bij ons gekend en bewonderd worden. Is het geen bewijs daarvan, het feit dat in het laatste twaalftal jaren ten minste vijf Nederlandsche vertalingen verschenen van Sophokles' meesterwerk, *Antigone*, waaronder de meeste bewerkt door mannen die zich eenen roemrijken naam hebben verworven of door de studie der klassieke taalwetenschap of op het gebied der Nederlandsche letterkunde. — Buiten de twee hierboven gemelde, waarvan de tweede uit de pen vloeit van eenen Leidschen hoogleeraar, kunnen wij nog melden die van Opzoomer, van Van Herwerden, vroeger verschenen, en eene andere die onlangs het licht zag, van den dichter Willem Kloos.

Ruime keus was er dan, wanneer onlangs de Koninklijke Vereeniging « Het Nederlandsch Tooneel » het besluit nam de *Antigone* van Sophokles op te voeren. Van Leeuwen's vertaling kreeg de voorkeur. Daarover ontstond dan een pennetwist die niet altijd vrij bleef van overdrevenheid noch ook van bittere woorden die men nergens meer ontmoet dan in dusdanige omstandigheden, maar die ook nergens meer dienden vermeden te worden. De keus van het « Nederlandsch Tooneel » werd aangevallen door dezen, verdedigd door anderen. Althans scheen de strijd beperkt tusschen de vertaling van Van Leeuwen

en die van Kloos; beider zwakke zijden werden aangetoond, beider verdiensten opgehemeld.

Het valt buiten ons inzicht ons met dien strijd in te laten. Onze beoordeeling moet zich beperken tot de twee hooger gemelde vertalingen. Beide zijn in het metrum van het oorspronkelijke gemaakt; toch bestaat tusschen hen een hemelsbreed verschil dat voorkomt uit de verscheidenheid van het standpunt waarop zich de vertalers geplaatst hebben.

Dermout houdt er aan den griekschen tekst dicht nabij te blijven; en daarin lukt hij doorgaans; dat is zijne verdienste. Toch heeft hij het gevaar, dat uit zijne opvatting eener vertaling voortvloeit, niet altijd kunnen vermijden. Is de zin nauwkeurig weergegeven, de taal is soms duister, de wending gewrongen, de volzin ingewikkeld.

Van Leeuwen vertaald losser, vrijer. Soms komen gedachten voor die in 't oorspronkelijke niet zijn uitgedrukt; somwijlen ook vergenoegt zich de vertaler *alléén* de gedachten van den griekschen schrijver weer te geven. Hier en daar zelfs neemt de vertaling den schijn van eene verklaring die dan ook wel aantoont hoe wondergoed de schrijver met den oorspronkelijken tekst vertrouwd is. — Bij Van Leeuwen is de uitdrukking klaar, de taal zuiver en sierlijk, de volzin steeds vloeiend en welluidend. Ondanks de grootere vrijheid in het overzetten moeten wij bekennen dat de Leidsche leeraar op merkweerdige wijze in den *geest* van het oorspronkelijke is getreden, dat hij Sophokles' Antigone door en door verstaat. Dit bewijst ook de voortreffelijke inleiding van het werk. — Den Nederlander, die het grieksch onmachtig is, en die met *Antigone* wil kennis maken door eene vertaling, goed verstaanbaar en gemakkelijk te lezen, durven wij het werkje van Van Leenwen in volle vertrouwen aanbevelen. Die zich voort wil helpen, in de studie van den griekschen tekst, bij middel eener Nederlandsche vertaling, bediene zich liever van Dermout's arbeid. Verder, daargelaten de vertaling van Kloos die ons slechts door uittreksels gekend is, mag het ook onbetwistbaar heeten dat Van Leeuwen's overstelling volkomen geschikt is voor de opvoering.

Dr SENCIE.

Menschen en Boeken. — Verspreide opstellen van Dr H. J. A. M. SCHAEPMAN, derde reeks, Utrecht, Wed. Van Rossum, 1898. — Dit boek is eene omschrijving van 's doctors leuze: *Credo pugno.* Wat de dichter in poëzij liefst huldigt: den paus en het pausdom, dat doet de pen van den polemist het hevigst trillen. De opgenomen stukken dagteekenen uit het beruchte tijdvak der jaren 1870, en staan in betrekking met het algemeen Concilie en de inneming van Rome.

In zijn woord ter inleiding ontleent Schaepman aan de Musset dit gezegde: *Ce livre est toute ma jeunesse.* Het is het boek van zijn jeugd, omdat het zijn boek is van Rome. En, zoo getuigt de schrijver, Rome is de liefde, die de eerste liefde is, de oudste liefde wordt en die de jongste liefde blijft, de eeuwige. Korter: *Roma-Amor.*

Met eenen kreet van hoop *Post tenebras lux* vangt hij aan; met een *Speriamo* besluit hij. Tusschen aanvang en slot, vier verhandelingen van verschillige gehalte. *De Piusfeesten te Rome* is het omstandig dagboek der feestelijkheden bij het gouden priesterjubilé van Pius den IXe, op 11^n April 1869. Geleerd en leerrijk is, onder den titel van *Duitschland en het Koncilie van het Vaticaan*, de wederlegging van het *Tagebuch, waehrend des Vaticanischen Concils gefuehrt von Dr J. Friedrich*, te München. *Zelfbedrog of Ydelheid?* is gericht

tegen het artikel van Gladstone : *Italy and her Church* in de *Church Quarterly Review* n° 1, over het *Vaticanisme*. Het welsprekende en soms lyrische *Rome* is de perel van den bundel. Zulke bladzijden leest men nog in *de Civitate Dei* en in den *Discours sur l'histoire universelle*. Dit opstel roept Byron's vers uit Childe Harold (C. IV st. 145) in het geheugen : *And when Rome falls — falls the world.*

Dr Schaepman mag aanspraak maken op aller dank bij het verzamelen dezer verspreide opstellen tot een blijvend document, vooral omdat het goed is de gebeurtenissen van '70, met de stemme des getuigen, te melden voor het jongere geslacht. Schaepman, met zijne machtige geestvermogens en zijne grondige studie van Kerk- en wereldgeschiedenis, vermeldt die feiten met tonen die zullen dreunen zoolang er eene Nederlandsche taal zal gesproken worden, en die tranen van aandoening zullen verwekken zoolang er een vonkje geestdrift voor Petrus en voor Rome zal smeulen in het hart der Nederlanders. *Ktèma eis aei.*

Dr C. J. A. M. C.

Unsere Hochschulen und die Anforderungen des zwanzigsten Jahunderts, von A. Riedler, Kön. geh. Reg. Rath und Professor Vierte Auflage, Berlin, A. Seydel, 1898. 120 bl. in folio. Een Frank 25 centiemen.

Dit werk heeft van den begin af zoo grooten opgang gemaakt en de uitgevers zijn zoo bang geworden voor hunne *clandisie* dat verschillende, die de uitgave wilden ondernemen op 't laatste oogenblik zich ervan af hebben gemaakt. Want de hoogleeraren der hoogescholen stonden met hunne gart gereed om den aanranders van hunne monopoolwetenschappen den rug aan bloed te slaan.

Seydel nu heeft des te meer voordeel daarbij behaald. De uitgave werd drie, viermaal herhaald en ten laatste in driemaal het gewone getal exemplaren.

De oude inrichting der hoogescholen, met hare pruikerige vakken, heeft zich overleefd, zegt de schrijver. Hare wetenschap is volstrekt niet meer voldoende voor de eischen van den tegenwoordigen tijd. Dat ziet men wel aan het toenemen der « technische » scholen. Daarom zijn er in het Oosten van Pruisen niet minder dan zeven steden, welke naar het bezit eener « technische Hochschule » streven.

Algemeen wordt gevoeld dat de groote uitbreiding welke zekere speciale wetenschappen aan de hoogescholen verkregen hebben, aan de algemeene studie, niet gunstig is ; waarbij ons het woord in de gedachte komt, wat aan J. J. Rousseau in den mond wordt gelegd :

« A nous former bel et bien
l'Université n'entend rien ».

De technische wetenschappen worden door Riedler als inleiding der natuurwetenschappen en als grondslag der moderne volksbeschaving aanbevolen. De schrijver beweert, dat de houding der tegenstrevers van het fabriekwezen in tegenstrijd is met de eischen der hedendaagsche beschaving. Met veel nadruk wordt aangetoond, dat het ingenieurswerk tot de edelste geestontwikkeling leidt. Uit deze algemeene beschouwingen wil de schrijver bewijzen, hoe noodzakelijk het is dat de hoogescholen van verschillenden aard in eene algemeene hoogeschool zouden moeten overgaan, waarvan het eerste grondbeginsel de natuurwetenschappen zouden zijn. De schoone kunsten konden op deze wijze in dergelijke hoogescholen eene gevoeglijke plaats innemen.

De schrijver beweert geene moeilijkheden te kennen voor het verwezenlijken dezer centralisatie; wanneer echter deze mochten bestaan, dan meent hij ze door grondige bewijzen uit den weg te kunnen ruimen.

Mocht evenwel het verwezentlijken van des schrijvers doel onmogelijk wezen, dan wil hij toch bijzonder op dit punt aandringen, dat de techniche hoogescholen op eene meer algemeene en wetenschappelijke wijze zouden ingericht worden.

Merkwaardig vooral zijn de opmerkingen des schrijvers omtrent de noodzakelijkheid der kunstbeoefening tot eene algemeene en edele beschaving. De kunstacademiën, ingesloten de hoogere muziekscholen, ten minste de muziekhistorie en de compositieleer konden aan de Universiteit toegevoegd worden.

Ten slotte maakt de schrijver nog deze opmerking, dat aan de vraag der stichting eener hoogeschool in het Oosten van Pruisen, waar twee povinciën nog geene hoogeschool bezitten, nog nooit is gedacht, en alzoo het veld geheel voor eene technische school in bovengenoemden zin vrij staat.

(*Dietsche Warande.*)

Loaeus. Hoogleeraar A. Roersch heeft uitgegeven bij A. Siffer, de briefwisseling van Jan Van Loo (Correspondance inédite de Loaeus, abbé d'Eversham) volgens een handschrift dat berust op de boekerij onzer Gentsche hoogeschool. Van Loo was een der geleerdste humanisten der 16e eeuw, en een der beste latijnsche schrijvers van dien tijd. Ook is het met een waar genoegen dat men die brieven leest, niet enkel daar zij in eene fijne taal opgesteld zijn, maar ook omdat zij ons het dagelijks leven en het werken van onze Vlaamsche geleerden laten kennen. Het boekje bevat 51 brieven en is met eene bijzondere zorg door deer Heer Siffer gedrukt geworden. De uitgever doet ons een onzer beste geleerden kennen en de drukker herinnert ons aan die zoo schoon gedrukte boekjes der 16e eeuw die door al de liefhebbers tot heden toe zoo gewaardeerd worden. In een dezer latijnsche brieven vinden wij een Vlaamsch recept tegen de jicht. Wij schrijven het hier neer daar het wellicht aan de lezers aangenaam zal zijn te weten met welke middelen men trachtte in de 16e eeuw de jichtlijders van hunne kwaal te genezen. Als taal is het ook heel aardig. « Neempt een half Pinte nieumolcken melcq, de crume van een nienbacken wittebroot, de doore van een eij, zes (een onleesbaar woord) soffraen, twee oncien olie van roosen, een oncie van mastickt, al tsamen ghezoon in een half pinte potge. Daarof een plaester ghemaeckt van alzoo fijn lynwaet alsmen crijghen can, en dat alzoo groot, dat men de handen of de voeten, daer de pijne in is, daar in gheheel wijnden can. Tplaester alzoo heet opgheleijt, alsment verdraghen can. » Het geneesmiddel is niet heel werkzaam geweest, daar de uitgever aanneemt dat de abt van Eversham niettegenstaande deze plaaster, van de jicht gestorven is (13 Oct. 1594). A. De Ceuleneer.

Maatschappelijk Redmiddel is de titel van een vlugschriftje door Fr. Ignatius Beaufays, Minderbroeder, in het licht gegeven en gedrukt te Mechelen bij Fr. Frantzen. Het is reeds de 2de uitgaaf, bewijs dat het boekje met groote gunst onthaald is geweest.

Pater Ignatius schrijft flink en onderhoudend en met den Paus predikt hij als redmiddel der maatschappij aan den terugkeer tot het geloof en de christene levenswijze. Nog met Zijne Heiligheid wijst hij als middel van een voorbeeldig leven op de Derde Orde van den H. Franciscus. Dit nuttig en grondig werkje zij warm aanbevolen.

Boete, treurspel in één bedrijf van TH. KÖRNER, vertaald door JEF HINDERDAEL (tweede uitgave). Gedrukt bij den uitgever dezes en te bekomen bij den schrijver te Temsche. Prijs fr. 0,60.

Dit werk, eerst in het *Belfort* verschenen, wordt volgenderwijze bij het Duitsche publiek ingeleid door de « Deutsche Zeitung ».

Ein junger strebsamer Vlaame : Herr J. Hinderdael aus Temsche (Tamise) hat die vlämische Litteratur um ein prächtig überzetztes Körner'sches Werk « Die Sühne » bereichert. Der Feuergeist des grossen deustchen Freiheitsdichters hat gezündet in dem Herzen des Vlaamen und es erfüllt mit germanischem Hochgefühl. Hinderdael's Versuch in die Fusstapfen seines Lehrers und Vorgängers Dr J. Haller zu treten, dem u. A. die Uebersetzungen von Körner's « Toni » und « Zrini » zu danken, ist bestens geglückt. Möge er so fortfahren und seinen Stammesgenossen das Schöne und Gute unseres Dichterwaldes auch weiterhin übermitteln. Solche Gaben sind dazu angethan, Vlaamen und Deutsche einander zu nähern.

(*Deutsche Zeitung*, 5-11 Juni 1898.)

Lübke's Geschiedenis der beeldende kunsten, vert. door WEISSMAN (eerste aflev.), nieuwe uitgave in 52 wekelijksche afleveringen à 25 centiemen per aflev. Te Gent bij Ad. Hoste, en bij alle soliede boekhandelaren.

Nutteloos den lof te maken van dit standaardwerk dat in handen van alle ware kunstliefhebbers is of moet zijn. Het is het klassiek kunstwerk in Duitschland en is vertaald in alle beschaafde talen.

Deze goedkoope uitgave stelt het in 't bereik van alle belangstellenden. Zeggen wij nog dat het werk versierd is met vele prachtige platen.

K. Vl. Acad. — *Zitting van 21 December.* Na het verslag der vorige bijeenkomst, brengt de heer Coopman verslag uit over de vergadering der commissie van nieuwere taal en letteren.

Deze commissie heeft haar bestuur voor 1899-1900 als volgt samengesteld : voorzitter, de heer Hansen, ondervoorzitter, de heer J. Obrie en secretaris, de heer Coopman.

Tevens brengt de heer Coopman verslag uit over de belangrijke werkzaamheden der bijzondere commissie voor het *Woordenboek der Nederlandsche Taal.*

Vervolgens vestigt de heer Broeckaert de aandacht der Academie op eene onbekende dichteres Elizabeth Van Hove, echtgenoote van Hendrik Bruyninex, apotheker te Goes, die op 14 Mei 1857 te Dendermonde overleed.

Door den heer W. De Vreese wordt aan de Academie aangeboden het werk van den heer Alfons Roersch, docent aan de Gentsche Hoogeschool, getiteld : *Correspondance inédite de Loaeus, abbé d'Eversham.*

De heer J. Obrie biedt aan de Academie het lyrisch gedicht *Bellerophon* van den heer Is. Albert aan.

De lezing van den heer Hiel wordt op zijn verzoek tot eene latere vergadering verschoven.

Davidsfonds. — *Patria.* Bij de opvoering te Gent van dit nationaal drama door Baron Kervyn de Volkaersbeke, bood de eerw. heer Dr H. Claeys, onder de toejuichingen van het publiek, eenen palmtak aan den schrijver, en sprak in dezer voege :

Ik heb de eer, aan ons edelen eere-voorzitter van het Gentsche

Davidsfonds, Baron Kervyn de Volkaersbeke, den palm onzer hulde en erkentenis aan te bieden, met ons vaderlandsche gelukwenschen over zijn treflend drama en over dees feestelijken kunstavond.

Ik wil niet verzwijgen dat het mij bijzonder aangenaam is, door het Davidsfonds aangeduid te zijn, om u, edele heer Voorzitter, in diens naam deze hulde te betoonen : u hier begroeten doet mij herdenken hoe ik, tot het voorlezen mijner eerste, kinderlijke dichtproeven, aan uw vaderhaard uitgenoodigd, en door uw edelen kunstlievenden vader met onderscheiden vriendelijkheid aangemoedigd werd : dit herdenken gaat in mijn eigen leven zoo ver terug, dat waarschijnlijk uwe herinneringen mij tot daar niet volgen, waar ik u, een spelend knaapje, zag.

Bij het eeuwfeest van den Boerenkrijg heeft het Davidsfonds elke betooging geleid en bestuurd of bijgewoond, opgeluisterd, ondersteund. Van in het jaar 1891, op het Katholiek Congres van Mechelen, mocht ik aankondigen dat het Davidsfonds, in het bereiden en inrichten der Jubelfeesten, eene eerste plaats zou innemen. Maar dan reeds was ons eere-voorzitter ons vóór : in den zomer van 1880, had hij in de opene lucht, op het breed tooneel der velden en bosschen van Sint-André bij Brugge, een mimodrama, een levende verbeelding van den Boerenkrijg opgevoerd met mannen en paarden, geweervuur en grof geschut.

De Boerenkrijg is de heldhaftige strijd die ons alouden roem heeft gestaafd, die onze nationale eer heeft gered; want, dank aan den Boerenkrijg, is er tegen het vreemd, woedend geweld van verdrukking, roof en heiligschenderij verzet aangeteekend met het zuiverste en eerlijkste bloed der natie.

Met gansch uw hart, edele heer Baron, zijt gij dit glorierijk tijdvak onzer geschiedenis te gemoet gegaan; daar waart gij te huis, daar vondt gij uw lust, gij, met uw geestdriftige liefde voor Godsdienst en Land, voor onze overleveringen van rechten en zeden, met uw fieren haat tegen onrecht, ongeloof, verdrukking, laagheid, gij, wiens jongelingshand gegrepen had naar den degen van zouaaf en die u schaardet bij de laatste wachters van 's Pausen aangevochten troon; gij, die in uw burgerlijk leven heilige rechten verdedigend, den voet niet achteruittrokt, wèl wetende nochtans waar de ingetreden baan uitkomen zou.

Meermaals heeft het Hoofdbestuur van het Davidsfonds over uw drama gehandeld, en is u zeer dankbaar geweest, toen gij toelating hadt gegeven het werk, gelijk het zelf vraagt en eischt, in het Vlaamsch te vertalen, uit te geven en te doen opvoeren. Dit is dan ook geschied bij tusschenkomst van het Davidsfonds : de vertaling, bezorgd door den eerwaarden heer Van Britsom, professor aan de Normaalschool van Sint Nicolaas, werd aan al de leden van het Davidsfonds gezonden en werd opgevoerd reeds in Vlaamsche steden en gemeenten. Zoo hebt gij, edele heer Voorzitter, een gewichtigen dienst aan onze Vlaamsche Katholieke bevolking bewezen; zoo sticht gij goed onder ons volk, in liefde en zorg voor zijne oprechte en hoogere belangen. Tot u ook mag ik de woorden richten waarmede Dr Schaepman op het laatste Nederlandsch taal-congres van Gent den edelen heer Baron de Maere toesprak : « in u staat voor ons een edelman, die weet wat echte adel is, adel die zich met het volk in verbinding houdt en tegenover het volk zijne plichten doet; in het volk is immers de kracht die het schild van den adel omhoog heft. »

— Den 12 December laatst hield het *Gentsche Davidsfonds* de plechtige prijsuitdeeling aan de leerlingen bekroond in zijne jaarlijksche Vlaamsche prijskampen.

De uitslag van den prijskamp mag als zeer bevredigend aanschouwd worden; het Vlaamsch komt meer en meer in eer en wij mogen met genoegen vaststellen dat in onze vrije scholen, middelbare en lagere, de moedertaal zeer ernstig onderwezen wordt. Wij hebben opstellen in handen gehad die waarlijk puik waren, zoowel in opzicht van stijl, gedachte als van taal.

Ter gelegenheid van het schoolfeest, dat opgeluisterd werd met muziek en zang, had de eerw. heer Dr H. Claeys wel op zich willen nemen eene voordracht te houden over het *Davids-Fonds*, zijn doel en zijn nut.

De redenaar somt de werkzaamheden op en de aanzienlijke diensten waarover ons genootschap met recht en reden fier mag zijn.

Het *Davids-Fonds* geeft niet alleen boeken uit, aan hoevele heeft het ook de pen in de hand niet gegeven, die anders voor onze beweging verloren zouden zijn geweest? Zoo b. v. de zeer eerw. heer Kanunnik Martens, thans een der beste wetenschappelijke schrijvers van Noord en Zuid.

De werken welke het *Davids-Fonds* aan zijne inschrijvers zendt dragen de namen van eenen David, Martens, Snieders, Hilda Ram, de Potter, Pieter Danco en anderen, dat zegt genoeg.

Het nut door zijne bibliotheken gesticht, is ook onmetelijk, en, wat heeft het *Davids-Fonds* niet gedaan en wat doet het nog niet op maatschappelijk gebied?

Wat zou de Katholieke Vlaamsche denkwijze zijn zonder het *Davids-Fonds?*

Het droeg ook machtig veel bij, zoowel zedelijk als geldelijk, tot de oprichting der standbeelden aan Van Duyse, Ledeganck, David en Willems.

Na gewezen te hebben op het verval der jeugd, en bewezen te hebben dat dit verval toe te wijten is aan de eenzijdige, materialistische richting van het onderwijs, waarin de kinderen gedreven worden, ontleedt de geleerde redenaar de spreuk van het *Davids-Fonds :* voor *Godsdienst*, *Taal* en *Vaderland*. En, op de taal drukkend, haalt hij verzen aan van Gezelle, Tollens, De Bo en anderen, om te bewijzen dat men de taal van den geboortegrond boven alle andere talen moet liefhebben en beminnen.

In deze orde van gedachten wijst spreker op de redevoering « lofrede op de moedertaal » door Schrant in 1818 in onze Hoogeschool uitgesproken; hij haalt de woorden aan van den Duitschen Riel die zegde dat de nationaliteit leeft door de taal en dat waar de taal sterft ook de nationaliteit sterft.

Beminnen wij onze taal en wezen wij er fier op, gelijk de Romeinen, die alhoewel allerbest vertrouwd met het Grieksch, nooit deze taal wilden gebruiken wanneer zij als volk met Griekenland te onderhandelen hadden. Uit beginsel huldigden zij hunne moedertaal en dwongen de Grieken taalmannen aan te stellen.

Zorgen wij ook voor eene beschaafde en gekuischte uitspraak; *mutatis mutandis* moeten wij het voorschrift van Quintillianus ons voor oogen houden : « aan de kinderen niet aanleeren wat zij later moeten afleeren (slechte taal). Hoed u voor kindermeiden welke geen goed Latijn spreken. »

Onnoodig te zeggen dat deze boeiende, zaakrijke en grondige rede met geestdrift en medesleepende welsprekendheid voorgedragen, met stormachtige toejuichingen onthaald werd.

Het *Belfort* zou gelukkig zijn ze te mogen afkondigen wilde de gevierde redenaar ze schrijven. Zulks doende zou hij een waren dienst

bewijzen aan het *Davids-Fonds*, aan de Vlaamsche katholieke zaak, en aan de fijnproevers van schoone letteren.

— Meermalen is gebleken dat, wil men voor ontwikkelde en deftige toeschouwers een blijspel zonder vrouwenrollen opvoeren, men de grootste moeite heeft om een stuk te vinden dat daarvoor dienen kan, dit wil zeggen : dat ook aan de vereischten der kunst voldoet.

In deze leemte willende voorzien, schrijft de Gentsche afdeeling van het *Davids-Fonds* eenen wedstrijd uit voor het leveren van een **hoog blijspel** (comédie, niet te verwarren met kluchtspel.)

De volgende prijzen zullen toegekend worden : Eene som van 300 fr. en eene medalie voor het beste stuk; eene som van 150 fr. en eene medalie voor het nabeste.

VOORWAARDEN : 1° Het blijspel mag uit twee of drie bedrijven bestaan; het moest zonder vrouwenrollen zijn.

2° De keus van het onderwerp is gansch vrij. Alleenlijk mag er geene de minste zinspeling in komen tegen den Godsdienst en de goede zeden.

3° De voor den prijskamp bestemde werken mogen niet reeds gedrukt, vertoond of anderzins bekend zijn. Zij moeten zeer leesbaar, aan ééne zijde van het blad geschreven, vrachtvrij besteld worden aan M. F. DE POTTER, voorzitter van het Gentsche *Davids-Fonds*, vóór 1 Maart 1899.

De schrijvers mogen zich niet laten kennen op straf van uitsluiting.

Ieder handschrift moet eene kenspreuk dragen, welke herhaald wordt in een bijgevoegd gesloten omslag, dat den naam en het adres des schrijvers zal bevatten.

De afdeelingen van het *Davids-Fonds* zullen de bekroonde stukken mogen opvoeren zonder schrijversrecht te betalen.

Een keurraad, door het *Davids-Fonds* aangesteld, zal de ingezonden stukken beoordeelen en vóór 1 Mei 1899 den uitslag van den prijskamp doen kennen.

Monument aan Jan Frans Willems. — De zegepraal is behaald. In de jongste zitting van den gemeenteraad is met eenparige stemmen de gevraagde toelage van 7500 frank toegekend en met 34 tegen drie stemmen de plaats vóór den nieuwen Nederlandschen Schouwburg aangeduid geworden om daar het gedenkteeken, dat de Vlaamsche Beweging en Jan Frans Willems moet verheerlijken, op te richten.

Wij verheugen ons over dit feit, dat onze kracht en ons recht bevestigt. De moeilijkheden waren groot; de hinderpalen vermeerderden dagelijks; al het mogelijke was uitgedacht om onze onderneming tegen te werken.

Wij rekenen het ons ten plichte hulde te brengen aan den heer Sifler, die in den gemeenteraad de voorstellen van het comiteit zoo krachtig heeft verdedigd.

De grondige beweegredenen en bewijsvoeringen, de verklaringen van de kunstenaars De Rudder en De Vigne, den bouwmeester van den nieuwen Schouwburg, de beteekenis der vereering van Willems, die de heer Sifler, zoo treffend uiteenzette, dit alles maakte een grooten indruk, zoo op de leden als op het talrijk publiek en lokte een warm handgeklap uit. (*Het Volksbelang*.)

Een nieuwe leerstoel te Amsterdam. — De Amsterdamsche Universiteit is een leerstoel rijker geworden : door het Dagelijksch Bestuur der Nederlandsche hoofdstad is vergunning verleend aan Dr.

J. Ph. Vogel om als privaat docent college te houden over de Oud-indische literatuur en geschiedenis. Men weet dat de heer Vogel in December 1897 gepromoveerd is op een dissertatie *Het leemen Wagentje, Indisch tooneelspel uit Sanskrit en Prâkrit in het Nederlandsch vertaald*, die overal zeer gunstig beoordeeld werd. Daar in Noord Nederland het Sanskrit tot nog toe veel meer, ja bijna uitsluitend uit een linguistisch oogpunt wordt onderwezen, zal een leerstoel, waar het uitsluitend uit een literair oogpunt gedaan wordt, zeker geen overdaad zijn. Den 18 November ll. heeft Dr. Vogel zijne lessen geopend met eene oratie over *De Beoefening der Oud-Indische Litteratuur in Nederland*. Het blijkt dat door een Hollander het eerst over de Oudindische literatuur bericht werd, t. w. door ABRAM ROGER in zijne *Opene Deure tot het verborgen Heidendom*, in 1651 verschenen en in 1663 zelfs in het Duitsch vertaald. Van dit werk, en van dergelijke, die later verschenen, vooral van de beter bekende van François Valentijn en Jacob Haafner, geeft de heer Vogel een zeer aardige karakteristiek. Daarna bespreekt hij, nogal beknopt in verhouding tot het overige, het aandeel dat Nederland nam in de studie der Oudindische literatuur sedert 1784, in welk jaar te Calcutta de bekende Asiatic Society werd opgericht, waardoor de geregelde studie een aanvang nam. Ten slotte betoogt hij met warmte en overtuiging de wenschelijkheid, dat der Oudindische literatuur meer belangstelling worde betoond, zoo om haar zelve, als om haar nut bij de studie der vergelijkende mythologie en letterkundige geschiedenis.

Den heer Vogel zij veel bijval bij zijn onderwijs toegewenscht.

W. d. V.

Leesgezelschap, Hasselt. — *Prijskamp*. — Er wordt gevraagd eene lijst van hedendaags in goede woordenboeken voorkomende Fransche woorden, die eenen Germaanschen oorsprong hebben.

Aan de beste woordenlijst worden toegekend : 1° Een gedenkpenning; 2° Letterkundige werken, ter waarde van ruim 50 frank.

Voorwaarden. — Enkel handschriften worden aanvaard, goed leesbaar geschreven.

De schrijver zet op zijn werk eene kenspreuk, welke hij, met opgave van naam en woonplaats, in een gesloten briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft, herhaalt.

De mededingende stukken moeten vrachtvrij ten huize van den schrijver (den heer Eug. Leën, Nieuwstraat, Hasselt), ingezonden zijn vóór den 1 Juli 1899.

† **Georges Rodenbach**, schrijver van *Les Foyers et les Champs*, *Les Tristesses*, *La mer élégante*, *Bruges-la-morte*, *Le Voile*, *La Jeunesse blanche*, *Le règne du Silence*, enz. Hij werd geboren te Doornijk in 1854 doch bewoonde Gent van zijne eerste jaren af. De schrijver dezer regelen herinnert zich met ontroering, bij deze onverwachte dood, hoe hij getuige was van het ontluiken van Rodenbach's dichtertalent, in de « Espérance », de toenmalige letterkundige maatschappij der katholieke studenten aan de hoogeschool te Gent, en hoe hij, op aanvraag van den dichter zelf, dezes eerstelingen recenseerde in de dagbladen van dit tijdstip.

Reeds gunstig bekend in de letteren trok Rodenbach naar Parijs in 1884 en verwierf zich aldaar door zijne gedichten, zijne romans, zijne tooneelspelen en zijne « chroniques littéraires », een zeer gewaardeerden naam. Dezer dagen nog werd hij, door een referendum in een

Parijzer blad, door menigeen als de eerste dichter van Frankrijk opgegeven. Lang was hij de Parijzer briefwisselaar van « Journal de Bruxelles » en nu schreef hij als zoodanig in « Le Patriote ».

Georges Rodenbach, een der prinsen der Fransche letterkunde, was een bloedverwant van Albrecht Rodenbach, ook een prins in de Vlaamsche letteren. Deze laatste had voor hoofdtrek in zijne werken de mannelijke kracht, de eerste de vrouwelijke week- en bevalligheid.

† **Konrad Ferdinand Meier,** dichter en novellist, na Gottfried Keller, met wien hij veel gelijkenisstukken heeft, Zwitserlands meest populaire schrijver. Hij behandelde veel historische onderwerpen.

† De heer volksvertegenwoordiger Joris Helleputte, voorzitter van het *Davids-Fonds*, en de heer Fr. Schollaert, Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, ondervoorzitter van het *Davids-Fonds*, ondergingen den 29 December laatst een gevoelig verlies door het afsterven van Mevrouw Weduwe Schollaert, hunne wederzijdsche schoonmoeder en moeder. Het *Belfort* biedt hun zijne innige deelneming aan. Dat hare ziel in vrede ruste.



Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)



Gent

Drukkerij A. Siffer

Veertiende jaargang, 1899. Februari Nr 2



NOORSCH EN VLAAMSCH.

I.

Zeer opmerkenswaardig is het dat de Vlaming die de Noorsche vertellingen van Björnson of Magdaglene Thoresen leest, zelfs de latere tooneelspelen van Ibsen, in den waan verkeert, dat hij zijn eigen Vlaamsche volk zijn dialect hooft spreken, voor wat betreft de eenvoudige manier van zich uit te drukken, zonder gezochtheid, noch het minste verlangen geleerd te schijnen.

Diè Noorsche schrijvers schijnen niet van gevoelen te zijn iemand onbeschaafd te heeten, omdat hij zich uitdrukt zoo natuurlijk mogelijk, trots alle regels van rhetorica, trots alle beweren van taalgeleerden die daar, gelijk elders, het gebruik van woorden bestrijden, die zij als « provincialismen » beschouwen en niet in de letterkundige taal willen opnemen.

Juist alsof een letterkundige taal door taalgeleerden zou geschapen zijn, in stede van uit dialecten gegroeid en door dichters en schrijvers verfijnd en beschaafd te zijn.

Wat dichters en schrijvers vroeger deden, moet hun thans nog toegelaten zijn.

Jammer genoeg dat zij in onze verschoolde literaturen te veel naar « boekenwijsheid luisterden, haar stelden boven waarheid en oorspronkelijkheid, en eenvoud en natuur miskenden » (1).

(1) Taco H. De Beer. *Poot als Natuurdichter.* Noord en Zuid. 21e jgg. nr 5.

Intusschentijd heeft die boekenwijsheid dikwijls heel veel kwaad gesticht op het gebied der letteren en men zal nooit kunnen berekenen hoeveel talenten de schoolmeesterij heeft verminkt.

In ieder van ons zijn gewoonlijk twee menschen aanwezig : de natuurmensch en de ontwikkelde of geleerde mensch. Heel dikwijls zijn beiden met elkander in strijd. Bij den eerste is alles *individualiteit*, bij den tweede alles meest *conventie*, die dikwijls alle individualiteit zoekt te vernietigen.

Op conventie is de beschaving gebouwd, en de beschaving houdt geen rekening noch met de natuur, noch met den tijd, noch de plaats. Iedereen heeft zich te schikken naar degenen, die den toon aangeven en als autocraten willen heerschen.

Dat kan alles zeer goed en voordeelig zijn in staat- en huishoudkunde, voor wetenschap en alles wat door conventie moet bestaan; maar op de kunst, en bepaald op de letterkunde, heeft het den nadeeligsten invloed.

Wat de Noorsche literatuur betrof, met Oehlenschlager, Andersen en anderen, stond zij onder Duitschen invloed. Konden nu de Noren van tusschen hun bergen en hun *fjords* met die Denen naar het land blikken van waar het « licht der beschaving » kwam?

Deden zij niet beter, ofschoon zij dezelfde taal schreven als de Denen, zich een eigen kunst te scheppen en hun woorden en zegswijzen bij honderden in de algemeene Noorsche taal te doen opnemen, gelijk vooral Björnson en Ibsen gedaan hebben?

Juist omdat zij eenvoudig, natuurlijk en oorspronkelijk wilden zijn, hebben zij de aandacht der beschaafde wereld geboeid, die in de laatste tijden in de Noorsche letteren een verfrisschend bad kwam nemen.

De indruk dien men ontvangt bij het lezen der vertellingen van genoemde schrijvers, als van de romans van Jonas Lie, Alexander Kielland, Lars Dilling is gansch anders als degene, welken de Deensche schrijvers nalieten, die onder den letterkundigen invloed van Duitschland stonden.

Doch vooral is het voor den Vlaming opmerkenswaardig, zeg ik, dat hij in een taal, die vijf, zes honderd mijlen hooger in 't Noorden gesproken wordt, woorden en wendingen kan hooren, die door ons Vlaamsche volk gebruikt worden.

En als wij die woorden in de letterkundige taal gebruiken, zegt men ons dat wij « provincialismen » invoeren, die men in Noord-Nederland niet verstaat.

In Noord-Nederland zou men niet verstaan of liever niet willen verstaan, wat men in 't hooge Noorden begrijpt!

II.

Het woord *snel* heeft in Zuid-Vlaanderen de beteekenis, die het in het Noorsch heeft, namelijk die van *vriendelijk*, *bevallig*.

« God og *snil* imod alle menesker » — Goed en vriendelijk tegen alle menschen. (Ibsen : FRUEN FRA HAVET. *De vrouw der zee*).

Het woord *deerlijk* wordt in Zuid-Vlaanderen gebruikt in de beteekenis, die het in de Nederlandsche boekentaal niet heeft.

Van Dale geeft het op als « gewestelijk » in de beteekenis van *ziekelijk*. « Hij ziet *deerlijk*, hoort men hier gelijk in Noorwegen.

« Hun var *daarlig*; hun var i det hele ikke frisk. » Zij was deerlijk, zij was in het geheel niet frisch. (Björnson : FORTAELLINGER, *Vertellingen*).

Pijnten zegt men in Zuid-Vlaanderen voor tooien, versieren, zich fraai kleeden. Huizen en straten worden *gepijnt*, als de processie voorbij gaat.

In het Noorsch beteekent *at pynte* kleeden, versieren gelijk bij ons.

« Börnene maa endelig faa se det for iaften; naar det er pyntet » zegt Nora van den kerstboom. « De kinderen mogen hem eerst te zien krijgen, als hij getooid is. (Ibsen : ET DUKKEHJEM, *Het poppenhuis*).

Stif of *stijf* worden hier alle dagen gebruikt voor *sterk* of *zeer*.

« Se mig *stivt* i öjene, » zegt Helmer tot Nora in hetzelfde tooneelspel. — « Zie mij stijf in de oogen. »

Tijlik (tijdelijk) hoort men in Zuid-Vlaanderen altijd in de beteekenis van *vroeg*, die het in het Noorsch heeft.

« Han havde *tidlig* laert at skaere met Haandsag. »

Hij had vroeg geleerd met de handzaag te werken.

(Björnson : ARNE.)

Een *want* is een handschoen in Zuid Vlaanderen als in Noorwegen.

« Gamle Ekdal er klaedt i en luvslidt kavaj; uldne *vanter*; i haanden en stok og en skindhue. »

De oude Ekdal is gekleed in een afgesleten mantel; wollen *wanten*; in de hand een stok en een pelsmuts. (Ibsen : VILDANDEN. *De wilde Eend.*)

Spoken wordt rond Oudenaarde gehoord in den zin van spotten, lachen met iemand. Hij is een « spoker », een « beslagmaker ». Zoo wordt het ook in het Noorsch gebruikt. *At spöge* is *schersten*, *spotten*.

« Helmer tar hende spögende i öret ». Helmer neemt haar schertsende bij 't oor. (Ibsen : ET DUKKEHJEM).

Stanken zegt men in Vlaanderen voor een gracht of een beek *afdammen* met slijk of goor. *At staenke* heeft in het Noorsch nagenoeg dezelfde beteekenis. *At staenge* beteekent *verspérren*.

Stuipen in den zin van *buigen* geeft Van Dale op voor Zuid-Nederlandsch en verouderd. Het wordt nog alle dagen gehoord. In het Noorsch heeft het nog de beteekenis van *buigen*, gelijk in 't Engelsch *to stoop*; maar ook die van *neerstorten*.

« Da *stupte* Faderen ned af Baenken met et stort Hug i Nakken. » — Daar stortte de vader neder van de bank met een hevigen stoot in den nek. (Björnson : ARNE).

Voor een *handvatsel* van een bijl of zoo iets, zegt men in Zuid-Vlaanderen nog altijd een *handtaoke*, — uitgesproken gelijk gewoonlijk de *a* in de streek. In het Noorsch is het *Haandtag*.

« Han gik; der var ikke Klinke i Dören, men Haandtag of Messing. » — Hij ging; daar was geen klink aan de deur, maar een handvatsel van geel koper.

Ons *taoke* is als het Engelsch *to take*, het Noorsch *at tage.*

Aangaande de uitspraak van onze *a* als *ao*, moet ik hier aanstippen, dat dit de uitspraak is van vele woorden in 't Noorsch, welke wij met *a* schrijven en ginder met *o* geschreven worden. B. v. *kort*, *vogn*, *voxen* = kaart, wagen, volwassen.

De *v* spreekt men *w* uit.

Onze eigenaardige klank van *oo* in *boom*, dat wij nagenoeg *buum* uitspreken, is aanwezig in het Noorsch. Zoo luidt hun woord *bly*, dat *bloo* beteekent, als het onze op zijn Zuid-Vlaamsch uitgesproken; *bluu*. De Noorsche *y* heeft gewoonlijk dien klank.

In het Noorsch zijn *skierne* stukken hout, gekloven uit boomstammen, wat wij in de streek van Oudenaarde *scheiers* noemen. *Pigger* zijn doornen of stekers, wat bij ons *piekers* heet. *Fele* noemt men ginder de vedel, en wij zeggen *vele*. *Knippel* zeggen de Noorsche boeren voor een kluppel, juist gelijk de onze. *Krop* is bij hen de strot, gelijk hier. *At rusle*, zegt men van de droge bladeren, gelijk wij *reuzelen*. *Desschen* zeggen wij voor *dorschen* gelijk zij *at taerske*. « Han er *kommen* », hoort men daar, gelijk bij ons » hij is *kommen* » voor gekomen.

Bestellen in den zin van aan het verlangde helpen of gerieven, geeft Van Dale als « gewestelijk. »

Wij hooren in Vlaanderen zoo dikwijls spreken van de koeien te *bestellen*. In Noorwegen ook zoo. — « Han har vel meget *at bestille* paa Granliden. » Hij heeft veel meer te bestellen op Granliden, zegt men in Björnsons FORTAELLINGER, sprekende van het werk op een hoeve.

Bescheid weten hooren wij bij ons, of liever *bescheed*. « Han vil jo gerne vide *besked* om verden. » — Hij wil gaarne bescheid weten omtrent de wereld, wordt er in DE VROUW VAN DE ZEE van Ibsen gezeid.

Tot zelfs onze opeenhooping van werkwoorden in de onbepaalde wijze ontmoeten wij daar.

« Om nogen skulde ville ha' » — Om iets te zullen willen hebben.

Als Ballested in hetzelfde stuk van Ibsen zegt : « Naa, ved De hvad? » meent men iemand uit Zuid-Vlaanderen te hooren : « Nou, weet-te wat? » *De* is het meervoudige *zij* in 't Noorsch, beleefdheidshalve, voor den tweeden persoon gebruikt, gelijk in het Duitsch. Is daar de oorsprong niet van ons, zoo veel gebruikte *zul-de? wil-de?* voor *zult ge? wilt ge?*

Wij zeggen *mommelen* in plaats van *mompelen*. Daar is het *at mumle*. Wij zeggen nog *turren* voor durven. In Noorwegen is het *at turde*. De *d* wordt in dergelijke woorden niet uitgesproken, ook niet in *pinde* en *mand* (pin en man). Wij zeggen ook « op een boom *klaveren* » voor klauteren. Het Noorsch heeft *at kravle*, met de verspringing der *r*.

Doch niet alleen ontmoet men die gemeenschap in de woorden, maar in de wijze van zich uit te drukken : bondig en pittig, zonder omhaal van woorden, — niet gelijk wij het in onze boeken lezen, of van den kansel of katheder hooren; doch gelijk wij het uit den mond des volks vernemen. Maar wat wij bij het volk gehoord hebben, hebben wij ook door de verschoolde taal te dikwijls verleerd.

Wij zullen zooeven een heele bladzijde uit een Noorschen schrijver lezen, doch eerst zullen eenige uitdrukkingen duidelijk maken, wat ik door de Noorsche bondigheid en pittigheid bedoel. Korte zinnen als de volgende, ontmoet men bij Björnson en Ibsen in menigte.

« Hun er borte, taenkte Gutten. » — Zij is voort, (heengegaan) dacht de jongen. « Solen stak. » - De zon stak. « Markene stod grönne ». — De velden stonden groen. « Gutten sag sig om, da smat en grön stak bort mellem Buskene. Han efter. » — De jongen keek om; daar sloop een groene rok tusschen het kreupelhout. Hij er achter. Is dat *han efter* kort genoeg, als zin in een verhaal?

« Det blev Sengetid, og hver gik til sit. » Het werd beddetijd en ieder ging naar het zijne.

En als een Noorsche schrijver naïef en eenvoudig zijn wil als een kind, neemt hij zijn toevlucht tot herhalingen, zoo lief als schilderachtig. Twee kinderen zingen een rijmpje, waarbij zij samen moeten dansen; « Han tog ham om Halsen, og han tog hende om Halsen » (Björnson : SYNNÖVE SOLBAKKEN). — Zij nam hem om den hals en hij nam haar om den hals.

Om te sluiten, zullen wij, in den oorspronkelijken tekst, een lieve, eenvoudige vertelling mededeelen uit het verhaal ARNE van Björnson. Zij werd door Pol de Mont in verzen gebracht, onder den titel van *De Distelvink*. Zonder iets te kort te doen aan het talent van onzen dichter, kunnen wij niet nalaten te verklaren, dat wij het eenvoudige Noorsche proza boven zijn verzen verkiezen. Björnson had nauwelijks een bladzijde noodig om uit te drukken, wat de Zuid-Nederlandsche dichter in een twaalftal bladzijden berijmde. Een voorbeeld te meer om te staven, wat eens de keurige Vosmaer zei over den breedsprakigen Bilderdijk : « Hij dacht, dat het hem in de woorden zit. »

Er zijn er op onzen tijd velen, die denken dat het hem in de woorden zit. Daarom stapelen zij maar alles opeen, wat zij links en rechts aan uitdrukkingen en woorden, die schilderen, hebben opgeraapt. Dit geldt vooral voor de jongste richting, die « macaque flamboyant » schrijft.

Zonderling is het; maar nu wil de muziek vooral, ja, uitsluitend schilderen; sommige schilders loochenen haast lijnen en kleuren en de dichters der nieuwe richting willen nu toonkunstenaars en schilders al te zamen en niets dan dat zijn.

Wordt iedereen het spoor bijster?

Doch geven wij liever de vertelling van Björnson :

III.

« En Jente og en Gut gik sammen paa en Vej.
— Nej, se den Trosten, son fölger os, sagde Jenten.

— Det er mig, den fölger, sagde Gutten.

— Kan lige saa godt vaere mig, svarede Jenten.

— Det er smart at se, mente Gutten; nu gaar du den nedre Vejen, og jeg den övre, og vi mödes deroppe. De saa gjorde.

— Fulgte den saa ikke mig? spurte Gutten, da de mödtes.

— Nej, den fulgte mig, svarede Jenten.

— So, maa de vaere to.

De gik sammen igjen et Stykke; men da var der blot en; Gutten mente, den flöj paa hans Side; men Jenten mente, den flöj paa hendes.

— Jeg bryder mig Fa'n om den Trosten, sagde Gutten.

— Ja, jeg ogsaa, svarede Jenten.

Men strax, de havde sagt det, kom ogsaa Trosten vaek.

— Det var paa din Side, sagde Gutten.

— Nej, du skal have Tak; jeg saa tydelig, det var paa din.

— Men der!

— Der er han kommen igjen, raabte Jenten.

— Ja, det er paa min! raabte Gutten.

Men nu blev Jenten sint.

— Nej, om jeg wilde gaa med dig laenger, soo gid jeg maatte for alle Plager! og hun gik sin egen Vej.

Da kom Trosten vaek for Gutten, og det blev saa studsligt, at han gav sig til at raabe. Hun svarede.

— Er Trosten hos dig? raabte Gutten.

— Nej, men er den hos dig?

— Ak, nej; du faar komme hid igjen, saa kanske den fölger med.

Og Jenten kom igjen; de tog hinanden ved Haanden og gik sammen.

— Kvit, kvit, kvit, kvit! sagde det paa Jenten Side.

— Kvit, kvit, kvit, kvit! sagde det paa Guttens.

— Kvit, kvit, kvit, kvit, kvit, kvit, kvit, kvit! sagde dit til alle Sider, og da de skulde til, van der hundre Tusend Millioner Troster rundt om dem.

— Nej, hoor rart! sagde Jenten og saa op Gutten.

— Aa, Gud velsigne dig! sagde Gutten og klappede Jenten.

En nu de vertaling zoo letterlijk mogelijk :

— Een meisje en een jongen gingen samen op een weg.

— Nu, zie de lijster, die ons volgt, zei het meisje.

— Het is mij, (1) dien zij volgt, zegde de jongen.

— Het kan zoo goed mij zijn, antwoordde het meisje.

— Dit is seffens te zien, dacht de jongen; gij gaat nu den weg af, en ik den weg op, en wij zullen elkander ginder boven te gemoet komen.

Zij deden zoo.

— Volgde zij mij niet? vraagde de jongen, als ze elkaar ontmoet hadden.

— Neen, zij volgde mij, antwoordde het meisje.

Zij gingen een stuk te zamen; daar was er bloot een; de jongen meende, dat zij op zijn zijde vloog en het meisje meende, dat zij op haar zijde vloog.

— Ik bekommer mij geen streek om de lijster, zei de jongen.

— Ja, ik ook zoo, antwoordde het meisje.

Maar straks, als zij dit gezeid hadden, kwam ook de lijster weg.

— Het was op uw zijde, zegde de jongen.

— Neen, gij zijt bedankt; ik zag duidelijk, dat het op de uwe was.

— Maar daar!

— Daar is zij teruggekomen, riep het meisje.

— Ja, het is op de mijne! riep de jongen.

Maar nu werd het meisje boos.

— Neen, indien ik met u langer wilde gaan, zoo zou ik alle plagerijen moeten voor lief nemen! en zij ging haar eigen weg.

Daar kwam de lijster weg van den jongen, en het werd hem zoo benauwd, dat hij begon te roepen.

(1) In Zuid-Vlaanderen zou men zeggen : *'t Is ik.*

Zij antwoordde.

— Is de lijster bij u? riep de jongen.

— Neen; maar is zij bij u?

— Ach, neen; gij zoudt weer moeten naar hier komen, dan zou zij u volgen.

En het meisje kwam terug; zij namen elkander bij de hand en gingen te zamen.

— Kvit, kvit, kvit, kvit, zei het op 's meisjes zijde.

— Kvit, kvit, kvit, kvit, zei het op dien van den jongen.

— Kvit, kvit, kvit, kvit, kvit, kvit, kvit, kvit, ging het te alle kanten en dan konden zij zien, dat er wel honderd duizend millioenen lijsters rond hen waren.

— Nu, hoe raar! zei het meisje en zag naar den jongen.

— O! God zegene u! zei de jongen en streelde het meisje.

IV.

Niet alleen voor vertellingen in dien aard, of verhalen uit het volksleven zijn de Noorsche schrijvers bondig; maar in alles, wat zij voortbrengen. Zoowel Björnson in zijn socialen roman PAA GUDS VEJE (*op 's Heeren wegen*) en zijn laatste drama OVER ÆVNE (*Boven de krachten*), als Ibsen in alles wat hij in de laatste jaren heeft voortgebracht.

Het beeld, dat zich vooral in den geest moet vormen, — en dat vergeten de schilders met woorden — lijdt dan niet onder de overtollige woordenpraal. Het juiste woord geven is het middel, dat zij gebruiken om hun doel te bereiken; dat doel is den lezer treffen door flink voorgestelde handeling met zoo weinig woorden mogelijk.

Iets wat ons verwondert is, dat wij in sommige tijdschriften dikwijls de namen van die Noorsche schrijvers te zamen zien met die van kunstenaars met wier streven zij in het geheel niets gemeens hebben. Och, kom! er zijn zooveel critici, die den *snob* uithangen, als zij zoo een rij merkwaardige mannen noemen, van welke zij dikwijls geen letter gelezen hebben.

Dat is op onzen tijd van overhaasting meer dan eens gebleken. Er wordt b. v. zooveel over Ibsen gesproken, en ik heb hem nog niet eens oprecht goed vertaald gezien, zelfs in 't Duitsch niet. Men moet een ware vriend van 't eenvoudige, het natuurleven zijn om te wenschen, dat zijne uitdrukkingen ons zouden gegeven worden, gelijk de Noorsche schrijver ze ons geeft. Wij, verschoolde menschen, vinden dat te weinig ingewikkeld, te eenvoudig. Dan doen wij er onzen nutteloozen omhaal, onze salontaal bij en al het oorspronkelijke verdwijnt. Of liever wij maken er literarische werken van met veel, veel woorden, als het onderwerp toch zoo weinig woorden behoeft en toch zulke lieve beelden vóór den geest roept.

Lezers, met de Noren ben ik voor 't eenvoudige en 't natuurlijke!

OMER WATTEZ.

Doornik, Juli 1898.





NAAR QUITO.

(Vervolg.)

Een halsbrekende rit.

SABANETA bestaat in eene rij ellendige hutten. Onze reizigers maakten hier kennis met de gasthoven, welke zij voortaan zouden betrekken : niets dan eene zoldering, en welke zoldering!... Op vier, zes of acht palen, volgens de grootte van het gebouw, rust een dak van riet, op droog gebladerte; om muren bekreunt men zich doorgaans niet in een land, waar het altijd heet is; ten halve de hoogte der palen hangt een vloer vastgehecht, waar men met eene gebrekkelijke ladder naartoe klimt. Daar die vloer van buigzaam riet is, slaapt men er toch wat zachter op dan op planken, maar hij is meestal in zoo slechten staat, dat men zeer voorzichtig moet zijn om er niet door te vallen en langs den kortsten weg een bezoek bij de peerden en koeien te brengen, die daaronder huizen. Vuur mag men natuurlijk in zulke woning niet maken; men moet ergens buiten eene haardstede van twee, drij steenen aanleggen om te koken.

Het spreekt van zelf dat men in zulke hotels geenen rijken voorraad aan mondbehoeften vindt; de reizende passant mag op weinig meer rekenen dan wat hij meegebracht heeft. Dezelfde bemerking geldt voor het tafelgerief; op de boomen van dit land groeien immers geen teljooren, lepels, vorken, noch messen. Laat men aan de bazin der herberg de zorg van de spijzen te berei-

den, zij zijn voorzeker verdorven. De zusters moesten er zich mee moeien, wilde men iets hebben dat eetbaar was, maar na eenen tocht van vijf, zes uren waren zij uitgeput van krachten. En als men op de peisterplaats aankwam, na het ontladen der lastdieren, wat lang zoeken naar de kisten, waar het brood, het vleesch, de rijst, de koffie enz. in waren!.. Dan was het water onbruikbaar en de soldaten moesten op zoek naar ander..... Daar is er eindelijk beter en nu het vuur ontstoken... Eilaas! het hout is nat van den aanhoudenden regen en wil niet branden!...

Maar verschooning, heer Lezer, wij spannen de peerden achter den wagen... Daar zijn wij reeds op reis, en wij moeten nog uit Sabeneta vertrekken.

Beschikken de plaatselijke overheden van den Evenaar over geen beddegoeds, hunne heerschappij is te uitgestrekter over menschen en beesten. Al de rijdieren van Sabaneta en omtrek werden samengetrommeld; het waren muilezels, die in de slechte wegen vaster vooruitstappen dan de peerden. Zij werden in oogenschouw genomen, sommige afgewezen, de kloekste en vurigste voor het mannevolk bestemd, en de zachtmoedigste voor de zusters. Daarenboven werd aan eenige mannen het bevel gegeven met spaden en bijlen mee te gaan om de soldaten te helpen den weg verbeteren, waar hij al te slecht zou zijn... Edoch, de soldaten... waar zijn zij? Er is geen een uniform te zien... En wat beteekenen de talrijke bandieten, die daar staan?... Weest niet verlegen, arme Zusterkens. Tot hiertoe hadt gij eenige mannen tot eeregeleide; hier staat nu eene volle compagnie soldaten te uwen dienste, maar den uniform hebben zij afgeleid en kleeren aangetrokken, die tegen het slijk en de vuilnis kunnen. Trekt nu maar ook uw reiscostuum aan; het is tijd van te vertrekken...

Het bijzonderste stuk van dit kostuum, van algemeen gebruik in den Evenaar, is de *poncho*, een stuk wollen stof, waar eenvoudig weg in 't midden eene snee in gegeven is; men steekt het hoofd door de spleet, en

laat den grooten doek in breede plooien over de arms en geheel het lijf hangen. Dat is een allerbeste kleedingstuk om te peerde te rijden, en anders als te peerde reist men hier niet, want het is eene algemeene opinie bij de Zuid-Amerikanen dat de twee beenen den mensch enkel gegeven zijn om hem op een rijdier vast te klampen. Iedere ruiter, als hij eenen langen weg af te leggen heeft, gelijk hier het geval was, neemt ten minste drij poncho's mee : eenen lichten, voor de heete landstreek; eenen zwaren, voor het gebergte, waar het vinnig koud kan zijn, en eenen waterdichten, tegen de geweldige stortregens, die bijna daaglijks van den hemel nederplassen. 's Avonds strekt men die poncho's open, en met den zadel van uw peerd daarbij voor hoofdkussen, is uw bed gemaakt. De nonnekens waren in roode poncho's gehuld, en met den strooien hoed daarbij, waar een wasdoek over getrokken was tegen den regen, zagen zij er oprecht koddig uit. In alle andere omstandigheden zou die vreemde kleedij hun zonder twijfel veel stof tot schertsen gegeven hebben, maar nu waren de arme schapen weinig tot lachen gestemd.

Al de toebereidsels, waar zij tot hiertoe getuigen van geweest waren, lieten hun genoeg zien in wat voor een land zij geleverd waren, en als de oogenblik daar was op de rijdieren te stijgen, konden sommige hunnen schrik niet overwinnen; alleen het overwegen van het liefdewerk, waarvoor zij kwamen, was in staat hun de gevaarvolle onderneming door te doen drijven. Zij waren te vijf uren opgestaan, hadden 4 uren neerstig aan het inpakken gewerkt, en nu duurde het nog twee volle uren eer zij allen vast in den zadel gezeten waren.

Om elf uren brak de karavaan eindelijk op, in twee korpsen verdeeld : bij het eerste waren een twintigtal muilezels en een vijftigtal personen; het tweede bracht de zwaarste pakkage achterna met vijftien lastdieren. Iedere zuster kreeg twee soldaten bij haar : eenen aan den toom van den muil, den anderen op zijde, met het oog op de rijdster, om ze in geval van nood in den

zadel te houden. Bewonderensweerdig was de luitenant, die het bevel voerde; het was een kloek man, met krijgshaftig voorkomen; een volmaakte ruiter, voor wien een tocht van Guayaquil naar Quito maar een speelreisken was; doch nu had hij een diep gevoel zijner verantwoordelijkheid; hij was uiterst heusch en eerbiedig voor de zusters, en vol oplettendheid om ze van alle gevaren te bevrijden. Wat zijn volk aangaat, hoe wild het er ook uitzag, het liet niets te wenschen in het opzicht van gehoorzaamheid aan den commandant en van zelfopoffering voor de reizigers.

Uit Sabaneta vertrekkende, was Pater Kolberg vooruitgereden, nieuwsgierig om den weg te zien; hij bleef welhaast staan, daar hij volstrekt geenen weg ontwaarde... Van drij tot vierhonderd jaar geleden is hier eens eene bende Spanjaards door het bosch naar het binnenland gedrongen, met sabel en bijl alles neerhakkende, dat den doortocht belette. Later zijn nog twee, drij benden daardoor getrokken, en men heeft zelfs eenige boomen afgezaagd; daarmee was de weg gebaand en klaar, en heden is hij nog alzoo. Die boomen.... had men ze nog aan den grond afgezaagd, maar neen, er blijven stronken van staan, waarvoor de ruiter, nu zijn rechter, dan zijn linker been moet opheffen, terwijl hij zich verder, om eenen zwaren tak te zwichten, op den hals van zijn dier moet strekken, en soms zou hij wel al die bewegingen terzelfder tijd moeten maken...

Reeds na een half uur rijdens was er een ongeval. De grond was nat en slibberig en men moest door groote waterplassen waden, waar men niet altijd de diepte van kent; men verzinkt er gemakkelijk tot aan den zadel in... Op eene bijzonder moeilijke plaats moesten de zusters, eene voor eene, overgeholpen worden, en niettegenstaande de zes man, die daar hulp bij boden, werd er eene bijna uit den zadel geworpen. Men was gedwongen stil te houden om voor haar een zekerder rijdier uit te kiezen.

Zoo ging het voort, dag op dag, door zulke afschuwe-

lijke wegen, dat een Europeër er zich even onmogelijk een denkbeeld van maakt, als van het grootsch tooneel der tropische gewassen. Er was hier nu overigens weinig sprake van de schoonheden der natuur te bewonderen, maar enkel van den hals niet te breken. Men ontmoette soms andere karavanen met zwaar geladen lastdieren, en om daarmee te kruisen, waren meer dan eens zeer gevaarlijke sprongen noodig. Wonder genoeg : als men dat volk vroeg hoe de weg verder lag, was het antwoord onveranderlijk : « goed, zeer goed » en naderhand werd hij altijd even verfoeielijk bevonden. Het schijnt dat de bewoners van den Evenaar den weg goed vinden, zoo lang zij er niet in blijven steken, wat het geval is in het regenseizoen. Toen waagt niemand de reis dan de postboden, waartoe men de onversaagdste ruiters van het land kiest. Het spreekt vanzelf dat men, bijzonder alsdan, te Quito niet veel staat mag maken op regelmatige bestelling van brieven uit Guayaquil of den vreemde, en zeer dikwijls komen zij besmeurd en beslijkt toe, niettegenstaande de maal van caoutchouc, waar zij ingesloten zijn.

Daar de luitenant en de heer Kolberg eens vooraan reden, kwamen zij aan eene helling, die schrikkelijk stijl veertig meters nederliep; het was eene soort van trap met breede treden, waarvan iedere zoo hoog was als eene gewone tafel. « Moeten wij hier beneden? » vroeg de pater. — « Zeker, er is geen andere weg. Ik zal u eens laten zien dat het mogelijk is. » En daarop liet de luitenant zijnen weerstrevenden muil de sporen voelen; het dier sprong en in ééne vlucht was het in de diepte. Tegen dat de luitenant den trap weer opgeklauterd was, kwamen de zusters aan... Meer dan eene wierd doodbleek, het nieuw waagstuk ziende, waarvoor zij stonden. De manschap verzuimde niets om ze uit hunnen schrik op te beuren. De brave luitenant liep nogmaals tot beneden en dan weder omhoog; na hem gaven nog andere ruiters het bewijs dat dit doenlijk was, zonder er het leven bij in te schieten.

Wat schouwspel als de zusters, bevreesd in de diepte starend en bijwijlen de oogen ten hemel opslaande, op hunne beurt het gevaarlijk spel moesten aangaan!..... Nu wordt het rijdier niet aangeprikkeld, maar aan zijne ingeborene omzichtigheid overgelaten Snuivend en stenend, trekt het traag vooruit, den grond met de pooten toetsend... Daar voelt het den rand der trede, neemt stand en springt... Het groot gevaar is nu dat het in 't vallen door de knieën zal zakken, en zit de ruiter niet heel vast, hij vliegt al over den kop van den muil. De wakkere soldaten wisten dit gevaar te voorkomen. Zij stonden over de verschillige treden verdeeld, en bij iederen sprong werd het dier door twee man vastgegrepen en krachtig ondersteund om het recht te houden, terwijl nog eene menigte arms naar de rijdster uitgestrekt waren om ze te vangen, in geval zij uit den zadel vloog. Zoo geraakten de zusters, de eene na de andere, zonder onheil over die gevaarlijke plaats. De pater was zoo gelukkig niet; daar hij een goed ruiter was, liet men hem maar betijen; doch al zijne rijkunst belette hem niet eens neer te ploffen. Zulk een ongeval maakt overigens weinig ophef in dit land, en het wordt niemand schande gesproken; tot de ervarenste toe moeten er op tijd door.

Eenen anderen keer was het eene uiterst steile helling op te klimmen, vijftig, zestig meters hoog, met eenen afgrond op zijde. De muilezels trokken stap voor stap kloek vooruit. Maar ziet... halverweg komt er van voren stremming, zoodat geheel de stoet tot stilstand gedwongen werd. De hoogte opklimmen was doenlijk, alhoewel lastig; maar op de helling blijven staan, dit ging zoo slecht dat de dieren in geheel hun lijf begonnen te schudden en te beven. Zij werden onrustig, steigerend en zoekend om te keeren of op zijde boven te geraken... Ziet ge daar de zusters aan de manen dier woelige dieren vastgeklist, op den boord van eenen diepen kuil?

De luitenant bracht daar spoedig orde in. Bij iedere zuster werden drij man geplaatst : een van voren om den muilezel voort te trekken, een van achter om hem

voort te stooten, een ter rechter zijde ten behoeve der zuster. Al de andere soldaten werden links op rij gesteld, tot schutsmuur tusschen den stoet en den afgrond. Een dier kloeke, brave mannen tuimelde zelf achterover naar de diepte, maar gelukkig genoeg kon hij zich onder den val vastklampen en weder omhoog klauteren.

Wij spreken daar van dalen en klimmen ; dit laatste kwam veel meer voor dan het eerste, want men moest over eene eerste bergketen, waarvan het toppunt — omtrent 3,000 meters boven de zee — na vier dagen rijdens bereikt werd. Daar was het oprecht koud ; ook waren het hier geen opene huizen meer, enkel een dak op palen, maar het dak rustte op muren, waar echter de vensters aan ontbraken.

Het groot woud hebben zij nu achter den rug; voor hen ligt een lieflijk, breed dal, met dorpen en steedjes bezaaid, en daarover rijst eene andere bergketen, veel hooger dan de eerste, waar de ontzaglijke Chimborazo deel van maakt; hij draagt zijnen eeuwig besneeuwden kop 6,310 meters boven den waterspiegel der zee. Nog twee dagreizen, en zij trekken daar voorbij, ter hoogte van 4,280 meters, op eene uiterst slecht befaamde plaats... Maar waarom te voren op zwarigheid gemaakt, en de voldoening verdorven van de lekkere maaltijd, welke de zusters hier mochten bereiden? Pas uit het woud gekomen, vonden zij immers gelegenheid om zich aardappelen, eieren en gevogelte aan te schaffen.



Over den Chimborazo.

Onder het nederdalen van hunnen eersten berg vielen zij op den « Camino real », 't is te zeggen : den koninklijken weg, aangelegd ten tijde dat het land nog onder het beheer der koningen van Spanje stond. 't Is mogelijk dat deze weg vroeger zijnen heerlijken naam verdiende, maar heden is hij zoo aanstootelijk verwaarloosd, dat er onze reizigers

niet min tegenspoed ontmoetten dan in 't woud. Een enkele bijzonderheid zal genoeg zijn om er den Lezer over te laten oordeelen. Zij stonden eens voor eene doorspoeling van drij meters diepte; de grond was kleiachtig, en tot overmaat van ongeluk had het even geregend, zoodat de rijdieren in het slijk uitglibberden, alsof zij in de zeep gingen.

Gelijk altijd in zulke omstandigheden wilde de luitenant eerst door die ontzettende groef, en hij gaf zijnen muil de sporen, maar het dier draaide wat in 't ronde zonder vooruit te gaan. Het gehoorzaamde evenwel aan eenen nieuwen duchtigen spoorslag, en sprong in de diepte, maar het was ijselijk om zien wat geweld het moest doen om den overkant op te klimmen... « Ja, dacht Pater Kolberg, daar geraakt onze luitenant toch over... Maar ik?.. en de zusters?... » Het hulpvolk werd aan 't werk gesteld om den grond trapsgewijze uit te graven, en, niettegenstaande die voorzorg, mochten de soldaten zich nog afbeulen om de zusters, de eene na de andere, over te brengen.

Verder in het dal was de weg beter, en werd de rit oprecht aangenaam. Het land is bebouwd, en brengt vooral aardappelen en Spaansche tarwe, maar toch ook andere graansoorten op. De akkers zijn van den weg en van elkander gescheiden met hagen van *aloë* en *cactus*, wier puntige stekels zeer geschikt zijn om eenen ongenoodigden bezoeker af te weren. Men vindt hier een echt Amerikaansch dier, te weten : de lama, eene soort van kleinen kemel, maar zonder bult, bij de Indiërs van overouds als lastdier gebruikt, maar nu meestendeels door het peerd en den ezel vervangen, die vroeger in Amerika niet bekend waren.

Eene verrassing verwachtte de karavaan bij het toenaderen van Guaranda; daar zaten eenige muziekanten hen af te wachten, die zich aan het hoofd van den stoet stelden, en het was met trommel, fluit en viool dat zij in de stad aankwamen. Het gaf hun evenwel nog meer voldoening dat zij hier voor de eerste maal

sedert het vertrek uit Guayaquil eene soort van hotel vonden, waar zij eindelijk eens op matrassen mochten slapen. De gouverneur, een statig, doch vriendelijk man, bracht hun een bezoek, en liet hun weten dat er hier versche rijdieren voor hen gereed waren, alsook eene nieuwe compagnie krijgsvolk met eenen anderen commandant aan 't hoofd. Deze laatste verwisseling stond hun zeer weinig aan, en zij maakten door hun aandringen dat hun eerste aanvoerder, die hun volle betrouwen verworven had, hen zou begeleiden tot Quito toe.

Aan Guaranda vonden zij weinig aardigheid; het is eene kleine stad, gelijk zij daar al zijn, met bouwvallige, slordige huizen... Het was van hier dat zij over de tweede bergketen moesten langs eenen pas, die op zijde van den hemelhoogen Chimborazo loopt. Wij hebben reeds gezeid wat slechten naam die plaats heeft.

« Ik ben mijn leven lang, zegt Kolberg, verzot geweest op bergpartijen. Hier had ik nu gebergten, zooveel ik er wenschen kon, boven mij, rechts en links; valleien, duizelend diep; dreigende rotswanden; steile, wilde groeven; nederstortende beken, en over al deze heerlijkheden troonde in trotsche majesteit de koning der sneeuwbergen, de wondervolle Chimborazo!... Daarbij was het weder heerlijk, de weg volkomen droog en op verre na zoo moeielijk niet als ik mij voorgesteld had. Wij gingen waarlijk vlug omhoog; hadden wij eenen berg van 600 meters beklommen, zoo begon een andere van 1,000 meters, totdat wij eindelijk de *paramo's* bereikten. »

En dat was nu die bergtocht, zoo ter kwader naam en faam bekend?... Wacht nog wat, heer Lezer; in den *paramo* zal het er zoo lustig niet meer gaan. Men verstaat onder dien naam uitgestrekte weiden, welke men op het gebergte aantreft ter hoogte van ongeveer 4,000 meters. Doch men moet die weiden niet vergelijken met de vriendelijke weiden der Alpen, waar een mensch lichtvoets over stapt; hier staat ge tot aan de heupen, en soms tot aan de schouders in een hoog, grof struikgras, waar men, het zij te voet, het zij te peerd, maar

zeer moeielijk door kan. De warmtegraad is er uitermate afwisselend; als de hemel klaar is, kan het er onder de loodrechte zonnestralen onverdraaglijk heet zijn, maar men verkeert er dikwijls in eenen kouden, vochtigen nevel, en bijna daaglijks komt er van den ijskouden Chimborazo een storm gezweept, met ontzettende regen-, sneeuw- en hagelbuien. Op deze heillooze plaatsen zwerven kudden van halfwilde stieren en koeien rond. Tot welken graad van ellende moet hij niet gebracht zijn, de Indiër, die om den kost te verdienen, het toezicht over die dieren aanneemt, en zich daar met vrouw en kinderen gaat vestigen? De hutten dier veehoeders zijn de eenige menschelijke woningen, welke men in deze woestijn aantreft, en dan nog zijn zij zoo klein in getal, dat zij geheele dagreizen van elkander verwijderd zijn.

Door die beruchte paramo's liep de weg, langswaar ons volk over het gebergte moest. Het landschap werd steeds wilder en onvriendelijker. Al wat zij zagen was heel geschikt om iemand eene rilling over het lijf te jagen; zij ontmoetten talrijke geraamten van muildieren, peerden en ezels, of de beenderen daarvan in 't ronde opengezaaid en weggesleurd door de gieren, die aan de lijken kermis gehouden hadden. Eenige dier reusachtige vogels zweefden in heerlijke vlucht boven de afgronden; midden in den weg lag voor hen een nieuw feestmaal gereed, een muil, wien het afglijden van eenen rotsblok het leven gekost had. Maar wat nog dieperen indruk maakte, waren de doodshoofden, hier en daar in rotshollen weggelegd, die hen met hunne ledige oogholten schenen te bekijken, alsof zij wilden zeggen : « Wij gisteren, gij heden. »

Op het eerste zicht, schijnt deze weg nochtans niet slechter te zijn dan zooveel andere, welke zij nu achter den rug hadden... Wat hem echter gevaarlijk maakt, zijn de hevige stormen, welke wij even noemden. Zij woeden soms met de razernij van eenen orkaan, die boomen ontwortelt. Dan strekken de muilezels zich neder, met den kop van den wind afgekeerd en tegen den grond

gedrukt; zij lieten zich nu nog liever doodslaan dan eenen voet te verzetten, zoodat de reiziger niets kan doen dan nevens zijn rijdier nederhukken en wachten totdat de storm bedare. Het ware overigens eene roekelooze onderneming voort te rijden, twee stappen van eenen afgrond, en aan eenen rukwind blootgesteld, die alle oogenblikken man en peerd ten gronde kan werpen. Die stormen breken meest los bij dage, als de paramo na eenige uren zonneschijn overheet geworden is. Derhalve verkiezen veel reizigers bij nachte over den bergpas te trekken, maar dan bedreigen hen andere gevaren. In de duisternis kunnen de rijdieren eenen misstap zetten, struikelen of uitglijden, en zooveel te min mag men op hunne gewone zekerheid rekenen, dat zij van vermoeienis duizelig worden; de peisterplaatsen zijn immers al te ver van elkander gelegen, en nergens voelt men meer dan hier het gemis aan goede herbergen.

Ons gezelschap beklom het gebergte bij dage! Na verscheidene uren rijdens, kwamen zij aan het gevaarlijkste deel van den weg, op den rand van een rotsgevaarte, dat loodrecht uit eene diepe vallei oprijst.... Maar hunne aandacht werd ook omhoog getrokken.... Wat beteekent die donkere muts, welke de Chimborazo op zijnen besneeuwden kop trekt? Het zijn wolken... wolken, die steeds lager en lager dalen. Welhaast zijn er de reizigers zelf van omhuld, en verliezen zij het zicht des hemels en der omliggende bergen. Een storm scheen daar niet te moeten uit voortkomen, maar wel regen, en dit was genoeg om hen in zeer slechten toestand te brengen.

« Genadige God, bad de heer Kolberg in den angst zijns herten, laat het regenen rechts en links zooveel het u belieft, maar moge het toch droog blijven waar wij zijn en waar wij nog voorbij moeten, opdat wij in geen slibberige wegen blijven steken en bijtijds ons nachtkwartier bereiken, zonder doornat te zijn. » De bede werd verhoord; het regende links en rechts, maar zij vingen er maar eenige droppels van. Het dreigement

bleef dus bij eenen nevel, die hun eer voor- dan nadeelig was, want hij spaarde hun den duizelenden aanblik der diepe vallei, welker steilen boord zij volgden.

Zij waren om tien uren uit Guaranda vertrokken en hadden maar altijd voortgereden, zoo snel als 't maar mogelijk was; desniettegenstaande was het avond als zij eindelijk hun logist ontwaarden, eene hut, bijna op het hoogste van den pas, niet ver van de grens der eeuwige sneeuw, op zijde van den bergtop, die van hier nog 2,000 meters hooger rijst. Het was tijd dat zij eene schuilplaats mochten betrekken; de koude was bijtend, en nu borst een vreeselijk onweder met sneeuwjacht uit. De herberg — indien zoo een kot eene herberg mag heeten — was te klein voor de 50 personen der karavaan. Wat gedaan met de mannen van het geleide, die geheel den dag nevens de rijdieren geloopen hadden, bergop, drij, vierduizend meters boven het waterpeil der zee, waar de lucht te dun wordt voor vrije ademhaling? Plaats of geen plaats, zij werden allen binnengenomen, maar welke onvergetelijke nacht!... Een reisgezelschap, dat nog later toekwam, moest buiten in de sneeuw kampeeren...

Wat er hier moest zijn, het ware een gasthuis, door monniken gehouden, gelijk het Sint-Bernhardsklooster op het Alpisch gebergte; en niet alleen op den bergpas van den Chimborazo, zou zulk een Godshuis voor de reizigers van onschatbare weerde zijn, maar men mocht er eene geheele reeks oprichten van hier tot Guayaquil.

(*Vervolgt.*) J. B. MARTENS, Kan.





INKIJKJES BIJ ANTWERPSCHE SCHILDERS.

I.

LEO VAN AKEN.

Geboren te Antwerpen, den 1^n December 1857.

LEO Van Akens werkwinkel geeft uitkijk op de Antwerpsche Verkensmarkt, eene markt die dezen naam sinds lange jaren niet meer verdient, daar er bij menschengeheugen geen enkel verken meer op verkocht werd.

Langs een schoonen, breeden trap komt men tot dat werkhuis. Die rijke trap voorspelt u eene prachtige schilderzaal, met keurige behangsels, fijne schrijnen, fraaie pleisterbeelden en eene macht breedgelijste schilderijen. Die trap liegt echter, want in Leo's ruime werkplaats zijn de muren naakt lijk gevels, en zij en dragen 't minste spoor niet van de kunst huns meesters. Geen enkel beeldeken is er te zien, want het eenige dat er aanwezig is, een houten Sint Michielken, staat verborgen achter een schutsel; geen brokje sieraad, geen stukje wonders, geen briezeltje ouderwets is er te bespeuren, want wát er is, dat ligt in een groot koffer opgesloten, en 't komt raar of zelden voor de pinne. Stoelen en zetels, die zijn er echter in overvloed : zij noodigen u, met hun achttienen te gelijk, tot rusten uit.

Och, Leo heeft ook doorgaans zoo weinig uitstal noodig voor zijne onderwerpen : ze zijn meest allen in

zulk eenvoudig, zuinig midden geplaatst! Hij schildert bij uitstek oude vrouwtjes, en bij dien arbeid zal hij heel zeker geen gemis voelen aan degens, hellebaarden, snaphanen of al zulk gesnor. — Een spelleken kaarten of een doofpotje, dat is wat anders!

Van Aken is de schilder van vrede en stille berusting. Hij schildert de oude vrouwkens met diezelfde liefde daar Eliza Belpaire ze mêe beschrijft. Door zijne tafereelen ruischt een blij-droeven toon, lijk van een oud, slepend volkslied, of van 't kwijnende neuren des theemoors in eene stille, halfdonkere kamer. C. Waegner, in zijn gedicht op Leo's « Godshuis » zegt het goed :

« .... De tijd is heen
van tobben en van zwoegen en van angst in 't hert.
. . . .
Het is of, bij uwe intrêe, kalmte u tegenwaait,
een zoet, een veeemd genot, een zacht gesuis,
in de onzichtbare atomen van de lucht gezaaid. »

Van Akens bijzonderste werken zijn : « In 't Godshuis » aangekocht door 't muzeum van Praag, « Menschelijke Ellende » aangekocht door 't muzeum van Barcelone, « Smart », « De Zieke », « Gebed in 't Godshuis », « De Boogschutters » en « Vóór den strijd ».

Al deze tafereelen zijn onwillekeurig gezien met het oog eens maatschappelijken wijsgeers; ernst van opvatting, karigheid van toon en strengheid van lijn zijn er de kenmerken, de uitmuntende hoedanigheden van.

Leo Van Aken is een groot letterliefhebber, goed bekend met de werken onzer Vlaamsche dichters en schrijvers. — Hij is begaafd met een bijzonder sterk geheugen.

II.

TE J. B. L. VAN LEEMPUTTENS.

Kiekens en schapen, dáárin heeft B. L. Van Leemputten het gezien. Indien hij geen honderdduizendtal van die zachtaardige diertjes geschilderd heeft, dan schil-

derde hij er geen één! — 't Is maar altijd kiekens en schapen, en schapen en kiekens, en dan nog wêer kiekens en schapen. Hij kan die nog al aardig te poot brengen, in een bevallig landschapje, en een goed getal zijner schilderijkens zijn van een zeer bevredigend geheel.

B. L. Van Leemputten heeft twee zonen, beiden schilders, waarvan de oudste, Jef, gevormd door Verlat, een oogenblik hopen deed van 's meesters weerdigen opvolger te worden. Inderdaad, zijne « Vosseklem », zijne « Kudde », zijne « Koeien », zijne « Martelares » hadden spieren in. Eilaas, de jonge kunstenaar verloor eensklaps zijnen moed en gooide Verlats penseel op den scheerzolder. Waar zit hij, wat doet hij thans? — Was hij laatst te Turnhout niet, bezig met eene groote zaal te versieren?

Jef schilderde ook « De Burgemeester van Luik » een groot tafereel, in den aard der regentenstukken uit de jaren zestien honderd. Als samenstelling is het goed, doch de figuren missen dat karakter waarin juist de weerde zulker stukken gelegen is.

J. B. Leopold Van Leemputten werd te Werchter geboren den 12 Juli 1831. Hij is de broeder van J. F. Van Leemputten, die met zijne zonen, Frans en Corneel, gunstig bekend staat in de kunstenaarswereld.

III.

HENDRIK RUL.

Geboren te Antwerpen, den 2n Juli 1862.

De wijde hemel, waarin de wolken drijven, der boomen kruin, waarin de vogel wipt, dat zijn dak en zoldering van Ruls schilderzaal, die bestaat uit de vrije natuur, met haar licht en hare schaduwe, hare wegels, grachten, struiken, stammen. Benevens dit paleis, waar hij in arbeidt, heeft hij nog eene bergplaats, een pakhuis, daar hij zijne afgewerkte schilderijen heenbrengt.

Rul is ruig van opzicht, bruin van oog, zwart van haar en baard. Wonder! wanneer gij hem aanspreekt, die verdwijnt, als bij tooverslag, het laatste spoor der ruigheid van zijn wezen, en terwijl hij u antwoordt, dan bewondert gij reeds in hem eene gemoeizame zachtaardigheid.

Rul heeft twee soorten van schilderijen gemaakt: eene soort die hem doen kennen als knap schilder, en eene andere soort die hem doen kennen als kunstenaar, als ware kunstenaar bij Gods genade.

De eerste soort zijn landschappen, die hij op zijne tochten vond en schilderde : heigezichten, hoeven, bosschen, boomgaarden, huizekens, gepenseeld met die bevallige kundigheid die zoovele schilders bezitten.

De tweede soort zijn boomen, zijn hoekjes, kantjes, grachtjes van uit den omtrek zijner woning, van op tien, twintig stappen afstands van zijn huiselijken heerd. Dat zijn de echte Ruls. In die werken verdwijnt de schilder, en de kunst, de kunst alléén blijft tegenwoordig, met hare ziel, hare waarheid. -- Och, 't goede, 't schoone ligt ons altijd zoo dicht bij de hand! Doch de hooveerdige loopt het voorbij, in niet te verwezenlijken droomen rennend achter en grijpend naar iets dat noch in te halen noch te grijpen is, en al ijlend kreten aan 't uitwerpen, die gemeend wellicht, doch waanzinnig zijn. — Alleen de eenvoudige bemerkt Gods wonder vóór zijn' voet, blijft staan, denkt, voelt en laat verrukt het lied hooren, dat ongedwongen uit zijn herte springt, helderklingend, sparkelend van leven en trillend van begeestering.

De « echte » Ruls blijven in 't geheugen. — Wat ze vertegenwoordigen, dat bemachtigen de zinnen, ze bemachtigen het voor lang, lang... Men hoort de stemmen die de stilte breken, men ziet, zoover het oog maar draagt, men voelt de wêergesteltenis, men riekt den onbepaalden houtreuk, men smaakt de lucht des stondes.

Rul kent den toover van het half en halve, de macht van 't geheimzinnige : bij hem is het zelden vollen dag of vollen nacht, vollen zomer of vollen winter. Hij

mint dat verteederend gevoel, dat, onbegrepen, de ziel bevangt, bij de vaalheid van een regenachtigen dag, bij den schemer van den avond of den morgend, bij den twijfel van den herfst of de lente; hij mint dien plechtigen grijzen stond waarop de lerke 't veld ontrijst, stijgend ten hoogen hemel op, het rustig uurtje dat het wild konijn zijne pijp verlaat en spelemeit in 't gras.

Zie zijnen « Natten Dag ». — 't Verbeeldt eene hoeve, half verborgen achter het kreupelhout, dat een omringenden wal bezoomt. Wat droeve aanblik! Om die schilderij volop te kunnen genieten moet men van den buiten zijn; men moet ooit langs de slijkerige wegen van 't houtland naar huis gekomen zijn, zonder duit op zak, met vochtige kleeren, vermoeid, hongerig, bedroefd, terend op eene verkropte beleediging. — De regendroppels tokken eene doodenmarsch op uwen doorweekten scherm en vallen tjoelpend in 't water der volle grachten; een zware damp drijft tusschen 't naakte kreupelhout, en op de hoeve bomt het doffe geluid van het stampen des beestenvoeiers.

Zie zijnen « Mooien Herfstdag ». — De gele blâren spekelen het pad en zitten met hoopjes tusschen de bruine heesters gevallen. Geen windje doet ze reuzelen, en 't zonlicht sluipt tusschen de boomen en struiken dóór, zacht, kalm, prachtig, aan alles eene eerbiedweerdige, oude kleur verleenend. — Het herte klopt van hoop en zwelt van weelde : wat is er veel, danig veel op 't aardrijk da te zien is voor arm lijk voor rijk! Gelukkig de met smaak begaafde, want zijne genietingen zijn oneindig!

Zie zijne « Boomstammen », zijn « Licht op de kruin ». Hoe grootsch, hoe statig!

Eene hooge, breede drijluik van Rul is de eigendom geworden van eenen Amerikaan; te Londen en te Edimburg zijn bijzonderen in 't bezit van een aantal zijner schilderijen.

Rul! lieve dichter met het penseel, ik zoek uwen evenknie in de rij onzer Vlaamsche landschapschilders!

IV.

EUGEEN WOLTERS.

Water- en landschapschilder; geboren te Venloo (Holland) den 22n Oktober 1844; — hier te lande ingeburgerd in 't jaar 1894.

Eugeen Wolters heeft zijnen werkwinkel in een achterhuis. — Schrikt niet : 't is een aardig, net, teerlingvormig achterhuizeken, in mooien, rooden klinkaard, met een hupsch dakje en eene heldere venster, — 't is een nieuwerwetsch gebouwtje, dat doet denken aan sommige dier bevallige spoorhalletjes die men, in den buiten, langs onze ijzerenwegen voorbijstoomt.

Een padje van blauwe tegels, slechts breed genoeg voor één paar voeten, leidt u, al onder eenige perelaars dóór, tot aan de deur.

Eén trapken.

« Tik » op de deur, — en ge duwt die zelf open, omdat eene malsche stem uw geklop dadelijk met een « Binnen » beantwoord heeft.

Wat al potjes en pannetjes, wat al doosjes en schijfjes, wat al ditjes en datjes er daar op kasjes en schabjes staan en aan den muur hangen, dat is niet om zeggen! 't Is een echt rommelnest van kleinigheden, deels verborgen achter de groote schilderijen, op de ezels, en waarvan eene kooi kleine vogeltjes, allerhander soort, het levende deel uitmaakt. Bijzondere aandacht verdienen eene kasklok, die een heel jaar gaat zonder opwinden, en een rekje met de volledige werken van Vader Cats.

En daar te midden in hebt ge den schilder, een man levendig als kwik, met zijne onmisbare pijp in den mond en zijne penseelen ter hand. Die man heeft de Schelde gezien en bewonderd op alle uren van den dag en den nacht, heeft duizendmaal de weelde genoten van het rijke kleurenwisselen, daar onze Vlaamsche stroom in baadt : het purper, het rood, het blauw, het oranje, dat onzen noordschen wolkenhemel met water, land en

struik versmelt. — O, onze Schelde kan zoo schoon zijn, vooral tegen den avond, in dat bekoorlijke tweelicht dat de schitterendste tonen tot een zacht geheel smijert en het oog onvermoeid doet turen!

Wolters telt menigen vriend onder de schippers.

« Het portret van mijne boot! Hoe gaaf! » riep eens een schipper uit, die even aan strand kwam kijken, nadat Wolters eene schets gemaakt had, waar des « veerders » boot opstond.

« 'k Geef er u vijf guldens voor. »

Wolters lachte en schuddebolde.

« Vijf guldens! 't Is vet betaald, want gij hebt er juist vijf kwartuurs aan gewerkt! » riep wêer de schipper.

« Ge zijt nog al een aardige kerel » zei de schilder. « Ik zal u even een ander portret van uwe boot maken; en dat voor niets. »

En in tien, twintig vegen was 't ding gelapt en de verheugde schipper trok langs zijne voetplank naar de kajuit terug, om aan zijn huisgezin het mooie portret van zijne boot te laten zien.

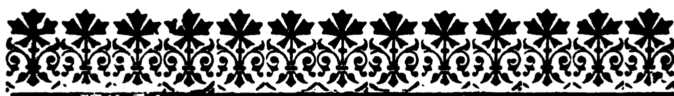
En toen Wolters, in een schuitje, van de plaats wegvaarde, toen kwam de schipperin met hare dochters op het dek om den schilder na te zien, en toen deze, onbewust, het hoofd omdraaide, wuifden de vrouwen, voor afscheid, met den zakdoek en ze riepen nog:

« Ge schildert mooi, hoor! »

Die hollandsche schipperinnen hadden juist geen ongelijk: Wolters' werken voldoen goed, en, zijn sommige ervan wat oppervlakkig, andere daartegen zijn goed gegrepen. — Eene zijner leste en ook zijner beste schilderijen, « Terugkeer der kudde » was dezen zomer in de tentoonstelling van Berlijn.

(*'t Vervolgt*) E. DE GRAVE.





LEDEN VAN HET GEZELSCHAP JEZU,

te Kortrijk gestorven.

I.

De jammerlijke beroerten der XVIe eeuw hadden te Kortrijk groote verwoestingen aangericht, niet het minst op zedelijk en godsdienstig gebied.

De schepenen oordeelden, dat het noodig was, « drie so vier gheleerde, godvruchtighe personaigen van den ordre van Jesu » te ontbieden, en hun « een jaerlijcx zeker ende redelic inkommen » te verschaffen. De paters zouden « duer huerlieder deuchsaemich, exemplair leven », alsook door hunne « sonderlinghe predicatiën, de bruyt van Jesus-Christus bescermen en mainteneren in heure majesteyt, eere ende cieraet ». Later zouden zij ook « de joncheyt onderwyzen in de vreese Gods, goede zeden ende manieren, de Latynsche spraeck ende andere goede consten ende scientiën. »

De Jezuïeten kwamen te Kortrijk toe in 1583. Zij bleven er tot aan de afschaffing hunner orde, in 1773.

II.

De bibliotheek van wijlen J. Goethals, ten Stadhuize, behelst een *Necrologium*, dat op deze plaats onze aandacht verdient. De titel luidt als volgt : *Dies anniversarii eorum omnium qui ab anno 1553 mortui*

sunt in Flandro-Belgica Provincia societatis Jesu. Pro memento quotidiano ut si in cælis sint invoces, si in purgatorio juves.

Het handschrift is twintig centimeters lang en vijftien centimeters breed. Het eigenlijke doodboek telt 187 bladzijden; de *Index alphabeticus* beslaat er 64, op twee kolommen dicht beschreven. Op de eerste bladzijde alleen tellen wij 65 namen.

Wij laten hier de namen volgen van al de leden des Gezelschaps, die te Kortrijk stierven. Wellicht zal deze of gene lezer van *het Belfort* er geliefde voorzaten onder ontmoeten.

Om der volledigheid wille voegen wij bij iederen naam den dag van het overlijden.

Arnold Jacobœus (27 Juli 1588).
Willem Quatré (27 Januari 1593).
Jan Morhuet (3 Augustus 1597).
Jan Haghius (19 Juli 1598).
Alfons Pauvant (8 Augustus 1606).
Jan du Bois (3 December 1608).
Frans Bauwens (27 December 1610).
Philip Sweveseel (20 Juli 1613).
Geleen Diserinus (10 Juli 1615).
Adriaan Arborius (3 October 1615).
Hieronymus Paffenrode (11 November 1616).
Frans Bonte (4 November 1618)
Nicolaas Susius (3 Februari 1619).
Philip Hontsocht (6 November 1619).
Jan Winckel (28 Februari 1620).
Geeraard Canisius (25 Augustus 1620).
Judocus Bonte (25 Mei 1623).
Jan Francisci (7 Januari 1624).
Herman Hermanni (8 October 1625).
Geeraard Kerckhoven (30 September 1626).
Nicolaas Lansel (30 October 1626).
Gillis de Groot (13 Mei 1628).
Judocus Gillis (4 Februari 1629).
Florens Tennier (31 Augustus 1629).
Jan Princen (20 October 1629).
Judocus Jerley (14 September 1630).

Everard ab Embda (6 December 1632). (1)
Valentijn Bisschop (15 Mei 1636).
Boudewijn Paffenrode (15 April 1637). (2)
Willem van der Meer (2 Juni 1637).
Jan Joostens (17 Augustus 1639).
Christiaan de Schildere (29 October 1640).
Simon van Hove (24 October 1641).
Jan van Wyck (28 October 1641).
Jan Gandarus (7 Januari 1642).
Jan Claerhout (14 Februari 1643).
Karel de Tollenare (1 Augustus 1643).
Stephanus Persijn (1 November 1645).
Lancelot du le Roy (2 December 1645).
Geeraard Groenschilt (12 October 1646).
Jacob de la Royere (1 Juli 1647).
Andries de Riet (10 Juni 1648).
Lieven de Clercq (22 Februari 1652).
Nicolaas Adelare (10 Januari 1653).
Andries Cambier (10 Januari 1653).
Everard Bruníncx (25 September 1653).
Aloïs Molinareus (4 Januari 1654).
Judocus Kerckhove (3 Maart 1655).
Frans de Seclyn (8 Maart 1655)
Frans Callant (8 September 1656).
Jacob van Neste (29 September 1656.)
Pieter Pardo (30 October 1656).
Hendrik Isenbeeck (10 Maart 1657)
Jan de Jaghere (24 April 1658).
Sebastiaan Serrarens (16 September 1658).
Stephanus Stapels (22 Maart 1659). (3)
Jan Colpart (18 November 1660).
Pieter de Nole (6 October 1661).
Lodewijk Jacobi (8 December 1661). (4)

---

(1) Doorgehaald met bleeken inkt.

(2) Van den 8 Juli 1635 tot den 25 Mei 1637 overleden er te Kortrijk niet min dan 1572 personen.

Register m. s. der contagieuse sieckte.

(3) Pater Stapels, van Herkenrode, was provinciaal der Jezuieten geweest.

(4) Deze pater richtte in 1656 de broederschap der goede Dood op.

Andries Bogaert (11 September 1662).
Jan Ipoels (4 September 1664).
Karel Isenbaert (6 Mei 1666).
Jan van Hoorn (30 October 1666).
Martijn Vliege (27 Maart 1667).
Richard van der Sterren (31 October 1667).
Bernard Winckelde (28 Mei 1668).
Jan de Vriese (10 October 1668).
Jan van de Putte (18 Januari 1670).
Antoon Frances (10 Februari 1670).
Pieter Hooghen (15 September 1670).
Karel Huver (5 September 1671).
Pieter Woestwinckel (23 Maart 1672). (1)
Judocus van der Mersch (17 December 1674).
Frans Rouveroy (16 Juli 1675).
Jan-Baptist van Obberghen (12 September 1675).
Daniël van den Enden (22 Juli 1676).
Jan-Baptist de Hont (26 October 1677).
Melchior de Swaert (27 Augustus 1678).
Judocus de Back (7 September 1678).
Antoon van Torre (8 Maart 1679).
Jan Vramout (25 Juni 1680).
Balthasar Engelgrave (10 Januari 1684).
Jacob Foblets (11 November 1687).
Pieter Letten (27 October 1688).
Gillis Hebbelinck (9 Februari 1689).
Martijn Cuypers (31 Mei 1691).
Pieter Martens (26 Juni 1693).
Alexander Bieren (2 Augustus 1695).
Frans Wasteels (21 April 1699).
Ernest Cortewille (30 Mei 1702). (2)

---

(1) P. van Woestwinckel was getuige van eene wonderbare genezing in de kerk der abdij van Wevelgem : « Infrascriptus societatis Jesu sacerdos attestor me curationem hanc subitaneam et miraculosam supradictam dominœ Claræ de la Biche, religiosæ in monasterio Wevelghemensi coram vidisse, decima septima maii anno millesimo sexcentesimo trigesimo nono.

Archief der abdij. Petrus van Woestwinckel. »

(2) Den 13 April 1702, zijnde Witte Donderdag, gingen de paters « voor de eerste reyze de processie », 's avonds om acht ure.

Frans Verhaghe (23 Mei 1703).
Philip van Torre (17 December 1703).
Jacob Delvael (7 Mei 1706).
Frans de Roore (11 April 1707).
Adriaan Cosyns (14 Maart 1711).
Jan van den Eynde (25 December 1712).
Joris van der Schuren (20 Maart 1714).
Cornelis Terlinden (31 Mei 1717).
Frans de Munck (18 Augustus 1720).
Ignatius de Grave (2 Juni 1724).
Jacobus van Tieghem (27 Februari 1725).
Honorius Jacquet (26 Juli 1725).
Ignatius de Clerck (31 October 1726).
Martijn van Susteren (2 Augustus 1727).
Hieronymus van Essen (9 Februari 1731).
Jan-Baptist der Kinderen (8 Februari 1733).
Albert de Vos (10 Juli 1733).
Ignatius van der Plancken (19 Juni 1734).
Jan-Baptist Diaz (24 October 1737).
Jacob Marquis (24 Maart 1738).
Frans Verdesteldonck (3 Juli 1742).
Geeraard van Kempen (8 Mei 1745).
Ignatius du Toict (14 Maart 1754)
Cornelis Mertens (19 April 1755).
Jan-Baptist Dey (30 December 1755).
Frans de Neef (1 Maart 1756).
Adolf Meskers (17 Februari 1760).
Pieter Haeverals (13 Augustus 1760).
Jan van Diest (9 Mei 1761).
Frans de Decker (30 Mei 1761).
Arnold Wynants (5 Augustus 1762).
Ignatius Hermen, vice-rect. (2 April 1763).
Geeraard Semael (21 Juli 1763).
Jan-Baptist de Roo (8 Mei 1769).

III.

Het klooster der Jezuïeten werd te Kortrijk den 20 September 1773 gesloten.

Goethals-Vercruysse schreef alsdan :

« Dese zoo schielycke, dogh lanck verwachte veranderinghe baerde eene groote droefheyd ende

ontsteltenisse, zoo aen de religieusen als aen de borgers deser stad. »

En verder :

« Het is sedert dese vernieting, dat de studiën ende leeringhen der Latynsche tael veel hebben verloren; en het is ook sedert desen ongelukkingen tyd, dat de vrijgeesten hunnen vollen toom bekommen hebben. »

Kortrijk, 6 Mei 1898.

THEODOOR SEVENS.





Gedichte Ihrer Durchlaucht Frau Prinzessin Ernst von Arenberg geb. Prinzessin SOPHIE VON AUERSPERG. Geboren 8. Jänner 1811. — Gesammelt von deren Tochter Ihrer Durchlaucht Frau Herzogin VON ARENBERG geb. Prinzessin ELEONORA URSULA VON ARENBERG. — Salzburg, 1898. Im Selbstverlage der Verfasserin.

De bevoorrechten, wien deze verzameling onder het oog komt, zullen ze niet doorloopen zonder door den afwisselenden inhoud meer dan eens geboeid, en ook meer dan eens geroerd te worden; en ze zullen 't boek stellig niet sluiten zonder een gevoel van diepe vereering voor de hoogbejaarde adelige dichters wier beeld — een kalm, innemend wezen, met iets droomerigs in de oogen en goedheid in de plooien van den mond — reeds bij 't openslaan van 't lijvige werk een eigenaardige aantrekkelijkheid uitoefent.

Nu ligt het boek toe nevens mij; hier en daar kijkt alleen een papierstrook uit, voor de aanhalingen van straks. En terwijl ik me een oogenblik bezin, komt het mij voor als werd ik zooeven rondgevoerd door al de zalen en kamers en lusthoven van een uitgebreid prachtslot: van de wapenschilden boven de poort werden mij zin en oorsprong geduid; de onbezorgde jeugd zag ik er tusschen bloemenparken stoeien; de liefde hoorde ik er juichen, hoorde ik er klagen, de moederlijke bezorgdheid klanken stamelen van hoop en van vrees; door eerbied en liefde omgeven deelde er de grijze ouderdom zijn lessen van levenswijsheid mede, onze hoogere bestemming ons herinnerend.....

Hoeveel meer zal dús de indruk zijn voor hen aan wie de uitgeefster het eerst en het meest heeft gedacht :

voor den kring der huisgenooten, der kinderen en kleinkinderen en gansch de onmiddellijke omgeving. Hoeveel meer zullen voor al dezen lied en leerdicht klank en zin bergen, en eene opwekking zijn tot edel denken en edel doen.

Een zekere verwarring in de volgorde der stukken zal wel te wijten zijn aan de omstandigheid dat de druk al aan gang was toen nog immer 't zamelen links en rechts werd voortgezet. Spoedig wordt het den lezer nochtans duidelijk, veelal aan den toon alleen reeds, dat de dichterlijke bedrijvigheid der adelige schrijfster in twee wijd van elkaar afliggende tijdperken vervalt: een *romantisch* tijdperk, de uitboezemingen van 't jonge meisje, van de jonge bruid, van de jonge moeder, en dan jaren later, met nauwelijks enkele versjes tot overgang, een *bespiegelend* tijdperk, de overwegingen en bedenkingen der oude vrouw, rijk aan ervaring, en bij wie het klimmen der jaren zoomin de innigheid van 't gevoel dooven kon als den geest zijn frischheid ontrooven. En stappen we nu eerst maar wat Fransche rijmspelerijen voorbij, en de vele acrostichen, albumbladen, opdrachten en gelegenheidsverzen die voor familieleden en vrienden veel, doch voor ons zeer weinig belang bezitten, dan blijft nog immer een rijke keus van gedichten over, waaruit eenige aanhalingen hier ongetwijfeld welkom zullen zijn.

Zoo, uit de « reiche Jugendzeit », stamt het schoone

Warum.

Warum ich liebe, kannst Du mich das fragen?
Ich liebe Dich, wie man die Sonne liebt,
Doch das *Warum* — kann keine Sprache sagen,
Weil es dafür in keiner — Worte gibt. —

Wenn hell die Sonne sengend niederblicket,
Ihr strahl den Thau von feuchten Blättern küsst,
Fragst Du, warum Ihr Licht Dein Herz entzücket,
Warum die Brust so selig sich erschliesst?

Die Liebe ist die Sonne unserm Leben,
Doch frage nie, warum — woher sie kam,
Wer sie gefühlt, dem hat sie Gott gegeben,
Nur der ist arm, dem Gott die Liebe nahm. —

Doch lass sie siegreich jeden Kampf bestehen,
Lass rein und fromm sie, ohne Reue sein,
Dann kann sie mit den Engeln für dich flehen
Und schliesst im Herzen ihren Himmel ein.

En op de twee daaropvolgende bladzijden, eerst een roerend klaaglied : —

Ergebung.

Gebt mir meine Kindheit wieder,
Meinen leichten frommen Sinn,
Meine heitren, hellen Lieder —
Alles — alles ist dahin. —

Liegt so düster da das Leben,
Und die Zukunft gilt mir gleich,
Sie hat nichts mehr mir zu geben,
Bin so arm, war einst so reich....

Het slot is een innige bede :

Und dann knie' ich betend nieder
« Herr, mein Gott! Du hast 's gewollt
« Zürne nicht, wenn immer wieder
« Heiss herab die Thräne rollt!

« Will ja tragen bis aus Ende
« Still den Kummer in der Brust,
« Opfern frei in deine Hände
« Jeden Wunsch nach Glück und Lust. » —

— Waarna, onmiddellijk de bondige en hoofsche kleine ballade

Der junge Krieger.

« Kriegstrompeten hörst du schallen
« Scheiden muss ich, ach, von Dir;
« Du die ich geliebt vor allen,
« Gib die Rose mir.

« Kannst mir nicht die Rose schenken,
« Gib, o Liebchen, mir den Kuss,
« Sag', Du wollest mein gedenken,
« Wenn ich scheiden muss.

« Willst den Kuss mir auch verwehren,
« Sprich was bleibt der Treue Lohn,
« Wenn ich auf dem Feld der Ehren
« Fall', ein Heldensohn? » —

« « Dann bring' ich zum Lohn der Treue
« « Kuss und Rose auf Dein Grab,
« « Jeden Tag komm' ich aufs neue,
« « Trag' die Schuld Dir ab. » »

Gaarne schreven we meer af, zoo, b. v. « *Sehnsucht* », op bl. 38, het treurig gestemde « *Die Tanne* », op bl. 41, of, op bl. 43 het weemoedig afscheidslied van de 25jarige verloofde tot hare bloemen.

Hoe weemoed de grondtoon is bij de stukjes dezer eerste periode, blijkt ook duidelijk uit het gevoelvolle en met enkele trekken zoo sober afgewerkte gedichtje, op bl. 59.

Am Kamin im Krankenzimmer

Aussen rauscht des Winters Stimme,
Innen sitzt die Mutter bang',
Laut der Sturm in seinem Grimme
Heulet einen Klaggesang.

In dem Raum zwei kleine Hammer
Schlagen ihren Takt so gleich,
's Ist die Uhr im Eck der Kammer,
Und das Herz, an Weh' so reich.

Trüb ihr Aug' starrt in die Gluten,
Auf den sengend roten Brand,
Dessen helle Purpurfluten
Bilden eine gold'ne Wand.

Knisternd lodert's, aufwärts strebend,
Wirft die Funken hoch empor.
« Hoffnung », ruft die Mutter bebend,
« Hoffnung, die ich nie verlor! »

In dem Augenblick die Flammen,
Wie sie diese Worte sprach,
Stürzen in sich selbst zusammen,
Schaudernd blickt sie ihnen nach.

Noch sass sie am selben Orte,
Dunkel war es um sie her,
Und sie murmelt leise Worte,
Betet, — aber hofft nicht mehr. —

Tot de schoonste gedichten uit deze jaren behooren mede de gedachten op Oudejaarsavond van 1841, op bl. 60 en 61, waarmede de jonge vrouw afscheid neemt van al het wel en wee harer vervlogen jeugd :

Sinke nieder, schöne Sonne,
Holdes Bild von Licht und Wonne,
Dumpfe Glocke, laüte Du
Diesen letzten Tag zur Ruh'.

En nadat ze zich overgeleverd heeft aan den weemoed van haar herinneringen roept ze 't verleden, met zijn lijden en zijn wee haar « lebewohl » toe :

Jugend ist dahin gezogen,
Ihre Träume sind verflogen,
Jene erste, sel'ge Wonne
Sank wie Du heut', goldne Sonne.

Was an Glück ich einst genossen,
Stunden, die mir fruh verflossen,
Nennt mein Herz mit stiller Lust,
Fest verschliesst sie meine Brust.

Was an Weh' ich hab' getragen,
Mag ich nimmer wiedersagen,
Und Neujahrstags Morgenlicht
Finde mich bei meiner Pflicht.

Läutet immer dumpfe Glocken,
Vorwärts blick' ich unerschrocken,
Nur ein einz'ger letzter Blick,
Altes Jahr, — schweift noch zurück.

De gedichten uit den ouden dag beslaan een veel grootere plaats, zeker wel 600 blz., zij alleen. Bijna alle dagteekenen uit de vijf, zes laatste jaren. Het valt niet te bewimpelen dat voor onzen smaak menig stukje al te zeer den wijzen Catsiaanschen leertoon huldigt, dat men verwonderd is een vrouw op zulke wijze als hier meermaals gebeurt zich met politische rijmpamfletjes te zien bezig houden, en dat men spijt gevoelt ook al eens verbitterde en onbillijke uitvallen aan te treffen, zooals, op bl. 296, 't vers over 't onderscheid tusschen den demokratischen en den echten Priester.

Ook zijn vele stukjes niets meer dan uitboezemingen van persoonlijke genegenheid en achting. Niettegenstaande dat alles dringt zich al spoedig een gevoel van eerbied ons op, en voelen we ons tevens verrast over dergelijke frisschheid van geest op zoo hoogen ouderdom.

Hoe vriendelijk weet de bejaarde slotvrouw nog in 1894

de zwaluwen als lenteboden op Bürgelstein welkom te heeten! Hoe neemt het ons in voor haar, wanneer zij in een stukje, gedagteekend van 2n September 1895, (bl. 230), zich hoogeren troost weet te verschaffen, daar, met blindheid bezocht, zij voortaan 't heldere daglicht moet ontberen, of wanneer zij ons, in een stukje van 2n November 1897 (bl. 132), de toebereidselen bezingt tot haar laatste reis :

Leise, leise, ernst und weise
Rüste ich zur letzten Reise.
Ordne sorglich all mein Haben,
Danke Gott für alle Gaben,
Die hienieden ich besessen,
Will die Kisten dazu messen.
Das Gepäck liegt hier zur Wahl,
Glück und Freuden olme Zahl.
Doch wie ich so sorglich wähle,
Mich beim Packen müde quäle,
Siehe, da entfällt der Hand,
Was ich unentbehrlich fand!
Da kommt mich mein Schutzgeist fragen :
« Willst du all das mit Dir tragen! »
Ratend sagt er Mahnungsworte :
« Eh' Du trittst zur Himmelspforte,
« Will ich heute noch einmal
« Prüfend steh'n Dir bei zur Wahl.
« All der Flitter und der Schimmer
« Passt zu dieser Reise nimmer,
« Lasse liegen all den Tand,
« Ziel ist das gelobte Land.
« Bleibe deinem Gott ergeben,
« Sammle sorgsam all Dein Streben,
« Wäge alles, was Dir wert,
« Und was je dein Herz begehrt'.
« Erinn'rung treuer Lieb' allein,
« Darf zur Reis' Begleiter sein.
« Nicht die Rechnung abgeschlossen,
« Nein, die Lieb', die Du genossen,
« Immer treu und immer gleich,
« Nimm mit Dir ins Himmelreich.
« Blicke auf, Du musst mich kennen,
« Nichts konnt' uns bis jetzt je trennen,
« Oft kam meine Hand Dich fassen,
« Wenn den Weg Du hast verlassen.
« Mich hat Gott Dir mitgegeben,
« Durch Dein langes Erdenleben.

« Oft bin ich Dir beigestanden,
« Wenn nur Trübes Dir vorhanden.
« Treu nun bleibe ich bei Dir
« Bis zur gold'nen Himmelsthür'. »

Dus treedt ons 't vriendelijke beeld der adelige dame in dezen bundel voor oogen. En naast haar, ook het beeld van de dochter, welke liefdevol de taak van uitgeefster op zich nam. Reeds in de Opdracht van de verzameling had haar de verzekering tegengeklonken :

Stösst Du im Blättern auf der Mutter Zeilen,
Gedichtet in der reichen Jugendzeit, —
So lass Dein Herz mit Liebe drauf verweilen;
Das Beste drin' sei meinem Kind geweiht.

En op haar 50en geboortedag, in 1895, had de blinde moeder zoo hartelijk haar toegezongen :

Du bliebst, geliebte, Sonne mir und Licht;
Wollt' gütig Gott auf Erden glück mir schenken,
Für mich fürwahr begehrte Glück ich nicht.
Du warst mein ganzes Fühlen und mein Denken,
Der Zweck des Strebens, der Gedanken ziel....
Du bist mein *Alles* — fünfzig Jahr gewesen.....

. . . .

Zelden wandelt de Poëzie onder ons in mantel van zijde of satijn. Zelden sluimerden haar voorbestemde lievelingen onder een wiegekleed gestikt met zilver en goud. Ze verkiest het luchtige dakkamertje boven de pracht van ruime slotzalen. Het leed en de smart zijn haar trouwste kameraden, en hoe zeer zou hij dwalen die zoo maar den dichter vroolijk ging wanen wijl er ook lichte snaren op zijn vedel zingen....

De bundel die nu weer gesloten naast ons ligt, is dan ook reeds dáárom iets ongewoons, al zijn de stukjes zoo bont toch van verdienste, al zijn vele stukjes toch wezenlijk nog geen *dichterlijke* uitingen.... De vele uitstekende bladzijden echter geven ons het recht om te verklaren dat de edele vrouw, wier beeld aan het hoofd prijkt, eene bevoorrechte is geweest onder de bevoorrechten, en dat zij van één voorrecht alleen verstoken bleef, een smartelijk voorrecht, om een plaats te verwerven in de eerste rei van Duitschlands dichteressen. — dat van jammer, ontbering en nood.

L. S.



DE JAARGETIJDEN

KINDERTOONEEL.

(*Met zang en begeleiding.*)

DE LENTE (*koor*). (1)

Hoe lieflijk glanst de zonnestraal, (2)
Hoe lieflijk kweelt de nachtegaal,
Hoe lieflijk bloemt de groene wei;
Hoe lieflijk lacht de frissche mei!

Meilied.

De mei is geplant,
De vreugd is in 't land.
Komt, kinderen al,
In 't jeugdige dal;
Vlecht bloemen tot kransen,
Komt jub'len en dansen;
Komt bij in de rij.
De mei is geplant,
De vreugd is in 't land.

---

(1) Koor, geplaatst op de zijkanten, vóór het eigentlijk tooneel.

(2) Het landschap is eene weide, met verregezicht. — Een groep kinderen, in kleurige kleedij, versieren en planten eenen meiboom, zij dansen er rond in afwisselende kringen. — Eene tweede rij komt op, met bloemen en kransen.

De merelen fluiten in 't groenende hout,
En de ekster heeft hoog ginds haar neste gebouwd,
De zwaluwen scheren al frazelend om,
En schapen en lammeren huplen in drom.

. . . .

Het lentegetij (1)
Gaat spoedig voorbij;
En vreugde verdwijnt,
Als onschuld verkwijnt.

DE ZOMER (*koor*).

Zomer, met zijn laaie zonne, (2)
Zomer, met zijn winst en wonne,
Zomer, met zijn gouden graan,
Brengt ons Godes zegen aan.

Oogstlied.

Wie kent er niet
Het ruischend lied
Van 't golvend korenveld?
Wie kent er niet
Het ruischend lied
Dat Godes goedheid meldt?
Het graan, het graan, het voedzaam graan!
Wie gaf er was- en rijpdom aan?.....
— De landman knielt, en slaat het oog (3)
Aanbiddend naar het hemelhoog.

(1) Langzaam speelt de muziek, en de kinderen gaan weg met den meiboom.

(2) Het eerste landschap wordt opgetrokken, en nu ziet men een akkerveld met graan, en in de verte een dorp met toren en huizen. — Rechts komen de maaiers op, gekleed in witte bazeloenen, met rooden sluier, en met den strooien hoed op het hoofd. — Zij dragen kleine zichten op de schouders, en eenige schooven. Met bloemen versieren zij de garven, en houden deze staan op den achtergrond. — De maaiers nemen plaats in twee groepen, links en rechts, en zingen het oogstlied mede.

(3) Allen knielen, in biddende houding, met ontblooten hoofde.

Maaierslied.

De maaier heeft zijn taak volbracht, (1)
De maaier zingt, de maaier lacht,
De maaier zingt,
De maaier springt.
Juchheisa! he!
Juchhee!
Bij vedelklank
En vreugdezang:
Juchheisa! he!
Juchhee! (2)

DE HERFST (*koor*).

De velden staan nu kort en kaal, (3)
De blaadren vallen geel en vaal.
Nu komt de vlugge jagersstoet,
Die luid de horens schallen doet.

Jagerslied.

De jachttijd is daar,
De jagers zijn klaar. Trara!
Laat wouden en dalen
Het vroolijk herhalen! Trara!
Patrijzen die duiken,
Fazanten die stuiken! Trara!
En hazen die rollen,
En herten die bollen! Trara!

. . . .

(1) Al dansende, twee en twee, herhaaldelijk 3 of 4 stappen weg en weêr.

(2) Eenige maaiers nemen schooven en gereedschappen weg, en de andere volgen al zingende en springende. (Links af — Landschap opgehaald).

(3) Achtergrond: Bosch, deels ontbladerd. — Horengeschal in de verte. — De jagers komen op, in 't grijs gekleed, en met kleine geweren op de schouders. Zij gaan weg en weder over het tooneel, staan op rij, met de geweren aan den voet. — Twee jachthorens.

KLEINE FRITS.

Ach vader, mag ik medegaan, (1)
Met mijnen nieuwen boog?
Ach vader lief, is 't toegestaan,
Met mijnen nieuwen boog?

VADER.

Laat zien dat gij iets raken kunt,
Dan wordt het u vergund.

KLEINE FRITS.

Dien appel daar,
Beziet hem maar!..... (2)

JAGERS.

Ja, Fritsken mag wel medegaan,
Met zijnen nieuwen boog,
Dat wordt hem zeker toegestaan,
Met zijnen nieuwen boog!

. . . .

De jachttijd is daar,
De jagers zijn klaar. Trara!
Laat wouden en dalen
Het vroolijk herhalen! Trara! (3)

DE WINTER (*koor*).

De Winter! De Winter! (4)
't Wordt kil, het wordt koud:

(1) Kleine Frits komt toegeloopen.

(2) De pijl vliegt achter de schermen, en Fritsken brengt hem terug, met een doorschoten appel aan de punt.

(3) Links af.

(4) Hetzelfde landschap blijft. — Er valt sneeuw. — Een arm kind verschijnt, dragende eene houtbussel. Het is afgemat en bezwijmt. Daar komt een rijk kind, warm gekleed, ziet het liggen, bedekt het met zijnen mantel, en gaat spoedig hulp roepen. Zijn oudere broeder komt mede en geleidt nu het arme wicht. Het rijke kind neemt de houtbussel en volgt.

De sneeuwvlokken vliegen
Door 't bladerloos woud.

Winterlied.

En ziet ze nu rijden, (1)
En ziet ze nu glijden,
De joelende jeugd.
En ziet ze maar slieren,
En ziet ze maar zwieren,
In leutige vreugd.
En rijken die tiegen
In sleden, die vliegen
Langs glibrige baan;
Maar bij die genuchten
Zijn armen die zuchten;
Ach, denkt er ook aan!

Kerstlied (*koor*).

Kerstmis! Kerstmis! (2)
Kerstmis, heilge winternacht,
Die de zaalge tijding bracht.
Armen, hoort der englen stem: (3)
Herders, komt naar Bethlehem!
Gloria in excelsis Deo!

Rijken, met uw pracht en luister,
Komt, door 't nachtelijke duister, (4)

(1) Schaatsenrijders komen op, zingen het Winterlied mede en doen op maat hunne zwierige bewegingen; — sommige hand in hand met 2 of 3. — Af. Het landschap wordt opgeheschen.

(2) Klokken. — Op den achtergrond verschuift eene gordijn. — In de diepte een helder licht op azuurblauw behangsel. — Op een altaar staat een lieflijk kindje, dat zegenend, onbeweeglijk, zijn rechterhandje in de hoogte steekt. Vier engelen zitten geknield op de treden.

(3) Eenige herderkens komen het goddelijk kind aanbidden.

(4) De drij Koningen met hun gevolg.

Hulde brengen, in den stal,
Aan den Schepper van 't heelal!
  Gloria in excelsis Deo!

Lente, Zomer, Herfst en Winter, (1)
Aarde, sterren, zon en maan,
Hitte, koude, licht en donker
Brengen hunne aanbidding aan!
  Gloria in excelsis Deo! (2)

Antwerpen. A. VERHEYEN.

(1) Al de spelers uit Lente, Zomer, Herfst en Winter komen terug binnen. (Tafereel.)

(2) *Gloria in excelsis* wordt de twee eerste malen gezongen in de verte door fijne stemmen, met begeleiding van harmonium.





DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT

WETENSCHAPPEN.

Begraafplaats van Emelgem. — G. KURTH zei eens in 't oudheidkundig Congres van Charleroi dat het te verwonderen was dat men geene frankische oudheden ontdekte in de vlaamsche streken, in 't eigen land der Saalfranken. Sedert heeft men hier en daar frankische begraafplaatsen gevonden. De merkwaardigste is deze van Emelgem, in West-Vlaanderen; het grafgerief aldaar opgeraapt gelijkt wel degelijk de oudheden bewaard in de belangrijke verzamelingen van Charleroi en Namen, alsook deze die de menigvuldige opzoekingen, dit laatste tiental jaren, op de boorden van den Rijn bij onze frankische stambroeders aan 't licht hebben gebracht. De beschrijving der begraafplaats van Emelgem, reeds bewoond tijdens de Kelten en tijdens het Romeinsch tijdvak, staat te lezen, in het tweede deel der Verslagen van 't oudheidkundig Congres van Mechelen. Vrijheer K. GILLÈS DE PÉLICHY heeft deze begraafplaats ontdekt en te Mechelen kenbaar gemaakt.

Bijbelwetenschap. — Dr. POELS schreef in den *Katholiek* :
« Ach, waarom altoos voor onze poorten een vuur van oude takken ontstoken, als de leeuw der dwaling brult? Waarom den vijand niet te lijf?... Hoevelen sluimeren nog in de zoete rust der overtuiging van ongestoord in het veilig bezit der waarheid te zijn! Hoe weinigen zijn er onder de Katholieken, die aan dezen nieuwen kruistocht deelnemen! Hoe weinigen, die de oproeping van Paus Leo reeds met een God wil het hebben beantwoord! De onverschilligheid der soldaten van Christus is slechts verklaarbaar door hunne volslagen onbekendheid met de stellingen van den vijand. Zij weten niet, hoe ver reeds de vijand zijne loopgraven geopend en zijne batterijen vooruitgeschoven heeft! Zij weten niet onder hoevele hunner buitenposten het buskruit der kritiek reeds is aangelegd! De belegerden vertrouwen te zeer op de sterkte hunner vesting, die de machten der hel nooit zullen overweldigen. Ongestraft treedt de Goliath der dwaling tot voor de poorten en drijft den spot met de soldaten van Jehova! De toeschouwers wanen de stad van Christus verloren. Ja, zij zien wel de vuurpijlen, die bij gelegenheid der theologische toornooien de lucht doorklieven! Zij hooren wel de eindelooze schietoefeningen met de in vroegere eeuwen veroverde kanonnen! Tot hun oor dringt het gekletter wel door der zwaarden, waarmede de jonge soldaten zich oefenen in den ouden tijd tegen de schimmen van Arius, van Pelagius, van Luther

en Calvijn! Maar het blijft bij de oefeningen en exercitiën, en de krijgers van den Christus rukken de poorten niet uit, om den vijand te bevechten, die voor de poorten ligt én hen braveert! »

Daarop schrijft pater VAN KASTEREN in de *Studiën* LI, 3 :

« Het valt sterk te betwijfelen of iemand in den lande het optreden van den jeugdigen geleerde op het gebied der bijbelsche geschiedenis met warmer ingenomenheid begroet heeft dan ondergeteekende. Sinds lang was het mij eene eer hem onder mijne persoonlijke vrienden te mogen rekenen... De gloeiende woorden, waarmede hij onlangs de jonge en strijdbare priesters te wapen riep tegen de ongeloovige Bijbelwetenschap waren mij uit het hart gesneden...

Maar... men ontmoet overal maar's. Het kwam me voor dat hier niet alleen een koen Machabeër zich voor de wallen vertoonde, een krijger van Christus, en een der vurigste en best gewapende, de poort uitrukte, doch ook dat hij zich noodeloos op glibberig en gevaarlijk terrein waagde. Het kwam me voor dat hier oude kanonnen vernageld werden, vóór het nieuwe geschut, dat de plaats moest innemen, voldoende beproefd was en dat het buskruit der kritiek, onder een der buitenposten aangelegd, door het vuur van een verdediger dreigde te ontvlammen. »

Epistula Eucherii. — In het *Muséon* van Augustus wordt de echtheid verdedigd der *Epistula Eucherii.* St EUCHERIUS stierf als bisschop van Lyons tusschen 450 en 455 en verhaalt de marteldood van het Thebaansch legioen van Agaune.

Hulsterloe. — In de *Dietsche Warande*, nr 5 en 6 van 98, staat er eene schoone studie van Is. TEIRLINCK over *Hulsterloe* in Reinaert de Vos. Schrijver sluit als volgt :

« Het *Hulsterloe* van den Reinaert lag op Kieldrecht; het gehucht heet nu *Kouter*. De volgende redenen nopen ons dit besluit te nemen :

1. Dit *Hulsterloe* lag in het *oostende* van Vlaanderen;
2. Het lag in het land van Waas, *int soete lant* van den dichter;
3. Het was eene vermaarde bedevaartplaats in de Middeleeuwen;
4. Daar vond men de *Kreke*, eene beek, welke in de Westerschelde bij Saaftingen vloeide; men vindt er nog een gehucht, de *Krekelmuite*; en in beide namen heeft men het eerste deel van het *Kriekeput* van den *Reinaert;*
5. In de 15e eeuw (1442) vond men op Kieldrecht nog een stuk land, genaamd den *Simon*, een ander de *Woestijne*, en een derde, de *Wildernesse* — drie namen, welke men in de teksten van den *Reinaert* ontmoet;
6. Eindelijk spreekt eene oorkonde van 1269 van eenen *Willelmus Clericus*, die te *Hulsterloo* woonde, en men weet, dat de dichter van *Reinaert* I, *Willem* heette : Willem, die Madock maecte.

Een Etymologisch Woordenboek. — Wij lezen in den *Ned. Spectator* van 12 Nov. :

« Prof. UHLENBECK verstaat bij uitnemendheid de kunst boeken te schrijven, die als handleiding kunnen dienen bij zijn onderwijs. Zoo gaf hij in 1894 uit een handboek der Indische klankleer, dat aan de studenten, die in de klassieke en Nederlandsche letteren

studeeren, onschatbare diensten bewijst door de groote helderheid, waarmede de dikwijls lastige problemen der vergelijkende taalstudie zijn uiteengezet. Vooral zij, aan wie het handboek bekend is, zullen de uitgave van dit Indisch etymologisch woordenboek met vreugde begroeten...

Laten wij als voorbeeld nemen het Etymologische Wörterbuch der Griechischen Sprache van PRELLWITZ, dat hoe beknopt ook, door hem, die het Grieksch bestudeert, niet gemist kan worden. Verdwenen is die omhaal van woorden en beteekenissen, welke men in de gewone lexica vindt, waarin geen systeem is te bespeuren. Zij heeft plaats gemaakt voor eenige woorden uit verwante talen en een of twee grondbeteekenissen...

Het woordenboek van prof. UHLENBECK is op dezelfde leest geschoeid als dat van PRELLWITZ... De indo-germaansche grondvormen worden alleen gereconstrueerd, waar het bepaald voor de duidelijkheid noodig is, en dit bevordert zeker het practisch nut. Mij is het reconstrueeren der oertaal steeds even onvruchtbaar voorgekomen, als het zoeken naar het land, waar die Indo-Europeanen zouden gewoond hebben, aan welke nu eens eene woonplaats wordt aangewezen in de buurt van de Caspische zee, dan weer in het noorden van Europa. Het is een tasten in den blinde.

Wanneer ik op een tweede voordeel mag wijzen, is het dit, dat prof. UHLENBECK met groote omzichtigheid te werk gaat en geen gewaagde vergelijkingen zoo vermeldt, alsof geen twijfelen aan de waarheid mogelijk ware. Wat niet wettig bewezen is, wordt of niet opgenomen of, als er veel voor pleit, onder voorbehoud meegedeeld. Het is de Hollandsche degelijkheid, die hierin zoo gunstig afsteekt bij de oppervlakkigheid van onze naburen, die alles verklaren en voor geene moeilijkheden staan... »

De Oude Belgen. — Waar woonden de oude Belgen? Die vraag beantwoordde de heer J. FREDERICHS in het oudheidkundig Congres van Mechelen en zijn stelsel kwam hierop uit dat hij de standplaats sommiger stammen meende aan te treffen binnen de palen onzer middeleeuwsche bisdommen.

Volgens die meening waren de volkeren in Cesars tijd gevestigd als volgt :

1° De Morinen woonden tusschen de Aa en de oostelijke grens van den pagus van Teerenburg.

2° De Menapiërs op den linkeroever der Schelde, in Zeeland en Holland tot over den gewezen Rijn.

3° De Nerviers op den rechteroever der Schelde in 't bisdom van Kamerijk.

4° De Aduatieken tusschen den Samber en de Maas in den Lommepagus.

5° De *Condrusi* in Condroz.

6° De *Pœmani* in Famenne.

7° De Eburonen tusschen de vijf laatste volkeren, tusschen de mondingen van de Schelde, de Maas, de Waal, den Rijn en de scheiding der bisdommen van Trier en Reims.

8° De Trevieren in 't bisdom van Trier tot aan den Rijn.

9° De *Segni* rondom de monding der Semois.

Men kent de woonplaats der anderen niet.

Edda. — In de Nederlandsche K. Academie besprak prof. SYMONS de afleiding en de beteekenis van het woord Edda. Spreker

herinnerde er aan, dat onder den naam Edda twee geschriften der Oud-Noorsche-literatuur worden begrepen, het door den IJslander SNORRI STURLUSON (1178-1241) vervaardigde handboek der Skaldenkunst, als Snorra Edda bekend, en de verzameling Eddaliederen in 1643 door den bisschop BRYNJOLF SVEINSSON ontdekt en door hem Saemundar Edda betiteld. Spreker toonde het onhoudbare aan van de gewone verklaringen van Edda als *overgrootmoeder* en als *ars poetica* en meent dat het woord met meer recht moet worden afgeleid van Oddi, eene hofstede in het zuiderkwartier van IJsland, door SAEMUNDR SIGFUSSON en zijne nazaten bewoond, welke in de Middeleeuwen een der centra der IJslandsche geleerdheid was, waar ook SNORRI zijn opleiding genoot. Vermoedelijk heeft hij voor zijn handboek der Skaldenkunst met materiaal uit de school van SAEMUND te Oddi zijn voordeel gedaan en daarom zijn werk Edda, het boek van Oddi, genoemd. Langen tijd heeft men op IJsland den naam van SAEMUND in verband gebracht met het boek van SNORRI. Daaruit ontstond de hijpothese dat SAEMUND de grondlegger van SNORRI's werk zou zijn. Meer en meer won de meening veld dat de prozaïsche Edda een uittreksel moest zijn uit een verloren gegane oudere Edda; daarbij dacht men aan SAEMUND als den auteur der oudere reconstructie, terwijl SNORRI de bewaard geblevene jongere geschreven zou hebben. Bisschop BRYNJOLF meende in 1643 dien ouderen Edda gevonden te hebben en noemde de verzameling naar SAEMUND. (*N. Spectator.*)

Wij zien geen verband tusschen de woorden Oddi en Edda en hechten meer geloof aan den uitleg der bevoegde Noorsche geleerden die den zin van *poëtiek* taalkundig bewezen hebben.

Humaniora. — In ons land wordt er ook wel eens gesproken over de regeling der *humaniora*. In eene rede van Dr. VAN OPPENRAAY, verschenen in de *Studien* LI, 4, lezen wij daarover het volgende :

« In 1871 ontvingen GEORGIEWSKI en STEINMANN van het Russisch gouvernement de opdracht om te onderzoeken welke de meest geschikte opleiding was, niet voor het Academisch onderwijs in het algemeen, niet voor de letteren, niet voor de rechten, maar uitsluitend voor de hoogere *technische* studies. De beide afgevaardigden bereisden Duitschland, Oostenrijk, Hongarije, Italie, Zwitserland, Frankrijk, Belgie en Amerika. Zij ondervroegen bijna uitsluitend directeuren of hoogleeraren van Polytechnische en Industrieele scholen, wis-, natuur- en scheikundigen, mechanici en architecten van grooten naam. Zou men niet geneigd zijn van die zijde den raad te verwachten : de beste voorbereiding voor technische studies is b oefening van de vakken, die daarmee onmiddellijk verband houden? Meer dan 50 autoriteiten op wis- en natuurkundig, op technisch en industrieel gebied verklaarden in de meest krasse bewoordingen, dat verre boven vroegtijdige beoefening der natuur- en wiskundige vakken te verkiezen was goed geleide studie der klassieke talen... »

Het groot Kanon van Gent. — In den bulletijn der maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, nr 7, lezen wij eene schoone verhandeling van M. A. VAN WERVEKE over het groot kanon van Gent en namelijk over zijne geschiedenis, zijnen naam en zijnen oorsprong.

« Aldus, verre van dat het groot Kanon — in 1578 — zegevierend zijnen intocht deed te Gent, heeft men alle moeite gehad

om een schipper te vinden, die het naar Gent wilde brengen; verre van de eerewacht van meer dan 200 soldaten, bracht de schipper een brief van verontschuldiging over het lang wegblijven mede. Stelt men ons nu de vraag : Waarom werd het groot Kanon naar Gent gevoerd? De wijze, waarop dit geschied is, heeft ons geleerd, dat het niet was, zooals het algemeen wordt geloofd, om eindelijk weer te krijgen, wat men sedert meer dan een eeuw terug verlangde, omdat het als een onderpand van de vrijheid werd aanzien. Daar blijkt inderdaad niets van : er bestaat geen enkel bewijs, dat de Gentenaars een oud recht op dat stuk deden gelden, noch dat die van Oudenaarde zulk recht hebben erkend... Men bemerke overigens, dat men niet alleen het kanon, maar ook nog 6 kogels medevoert... Als men mij tegenwerpt, dat de Groote Griete in 1578 geene diensten meer kon bewijzen, dan zal ik antwoorden, dat de stad zich de fantaisie van het onnoodig overbrengen van een groot stuk geschut niet veroorloven kon, getuige daarvan het overgroot tekort in de rekeninghe vander fortificatie... Waarom, vraagt men ons weer, werd dan het Groot Kanon naar Gent gebracht : het kon toch geen diensten meer bewijzen? Volgens onze bescheiden meening was men in 1578 wel overtuigd dat het kon gebruikt worden... »

Vanwaar komen de namen van het groot kanon?

« Slaat men het *Woordenboek der Ned. Taal* van DE VRIES en TE WINCKEL op bij het woord *Griet*, dan vindt men het opgegeven als eene verkorting van den vrouwennaam Margaretha, Margriet. Het wordt gebruikt in toepassing van eene booze vrouw, of als en personificatie van een kwaad wijf. Vaak met eene nadere bepaling; booze, kwade Griet... Mij dunkens is de toepassing van Griet, den naam eener booze, geruchtmakende vrouw, op een donderbrakend kanon gemakkelijk te begrijpen... »

Welk is nu de oorsprong van dit kanon?

« Het groot Kanon of de groote Griete is niet de Gentsche Groote Griete, welke in de Middeleeuwen zulke vermaardheid had verkregen, het werd omstreeks het midden der XVe eeuw misschien te Bergen gesmeed, behoorde tot het geschut der hertogen van Burgondië en werd van Oudenaarde naar Gent gebracht in 1578. »

Friesch Naamboek. — Daar is een nieuw werk van JOHAN WINKLER in 't licht gekomen. Het heet : *Friesche Naamlijst* (*Onomasticon Frisicum*) en wierd te Leeuwarden bij Meijer en Schaafsma uitgegeven. Het beslaat XVI-460 bladzijden in fijnen, keurigen druk en ieder bladzijde is in twee kolommen verdeeld of sponden, zooals JOHAN WINKLER zegt.

Hoe dit boek opgesteld is? Een voorbeeld zal 't aanschouwbaar maken

M. ADE, ADO, *Ada, Aedo, Aede.*

V. ADA, *Ade, Aad, Aed, Aedje, Aedjen, Aedken.*

G. ADAMA, ADEMA, ADES, *Adingha, Aedinga.* — *Adena, Aden,* Oostfriesch. Adink, Ned. Adisson, Ading, Eng.

P. Adema-polder in Haskerland. Adinghem, dorp in Artesië, Frankrijk. Adeghem (Adinga-hem) dorp in Oost-Vlaanderen. Adinkerke (Adink-kerke, Adinga-kerke, in 959 *Adingahem*) dorp in West-Vlaanderen.

Gij hebt eerst den voornaam onder M en V : de oude Germanen droegen een bonten schat van namen, met al de schakeeringen en

uitingen van hunnen levenslust en hunnen levenswandel doortinteld; de Friesen hebben al die namen in overvloed bewaard en met de eigene tinten hunner krachtige en schilderachtige sprake gekleurd.

Onder G staan de geslachtsnamen en onder P de oordnamen; de voornamen gelijken bronnen: een vloed van maagschapsnamen en plaatsnamen komen als schitterende waterstralen uit die vruchtbare namenwellen gesproten.

Met blijheid begroeten wij de voltooiing van dit friesch Naamboek, dat den geleerden Standfries jaren arbeid gekost heeft en dat de navorschers eene echte goudmijn verschaft op het belangwekkend gebied van namenkunde en beschavingsgeschiedenis.

Pitthem, 18 *December*. J. Cl.





PELGRIMS.

Lumen ad revelationem gentium.
(Uit het officie van Lichtmis.)

De wereld is een wijde baan,
Waarover jaar aan jaar,
Sinds duizende eeuwen pelgrims gaan,
De Hoop tot beukelaar.

Ontelbre volken, vreemd in taal,
Ontmoet men op dien tocht,
Den lijdensweg ter zegepraal,
Door Christus zelf bezocht.

De weg is lang en ver het doel,
Verpoozing kort en schaarsch,
Een onweerstaanbaar heilsgevoel
Bezielt de wandelaars.

Zij blikken in het vergezicht
Op de ongeschapen zon,
Die alle natiën verlicht,
Den baaiaard overwon.

Maar velen van den dichten drom
Bezwijken onder weg,
Bereiken nooit het Heiligdom:
Zij vallen van de steg,

Waarbij *Volharding* en *Geduld*
    Tot wachters zijn gesteld,
Het flikkrend lemmer, rijk verguld,
    Op ieders borst geveld.

De zwakken wijken voor het zwaard,
    De sterken zijn verblind
Door goud, dat, uit het slijk vergaard,
    Zoo vele aanbidders vindt.

Een klein getal dringt moedig door,
    In ether uitgedost,
Zij worden in den zonnegloor
    Der Lichtbron opgelost.

Hun lichaam was een Chrysaliet,
    Een vluchtig vlindergraf;
De ziel onttrok zich aan het Niet
    En lei haar stofkleed af.



De wereld is een pleisterplaats
    Op weg naar de Eeuwigheid;
Een doortocht, waar de geest des kwaads
    Zijn hinderlagen leit.

Aanhoudend daagt van wijd en zijd
    Het woelend huisgezin
Der Adamskindren op; de Tijd
    Haalt de achterblijvers in.

Ook zij verlangen naar het licht,
    Dat hun van jongs af aan
Als Blijde Boodschap werd bericht;
    Miljarden zijn gegaan.

Maar velen van de lange rij,
Ontgoocheld, levensmoe,
Gaan zitten in die woestenij
En luiken de oogen toe.

Gelijk een bergstroom, rolt en bruischt
De zielverhuizersstoet
Onstuimig voort, geen rotswand sluist
Den bonten menschenvloed,

Bij drommen, legers, één voor één
Op de uitgestrekte baan,
Maar ieder met zijn leed alleen,
Onpeilbare oceaan.

De ontwaakten steken de armen uit
En roepen : « Wacht ons, wacht! »
De weg wordt eenzaam, geen geluid
Verstoort den langen nacht.

Alleen verwijderd, dof gerucht
Weerklinkt het pelgrimskoor
Gelijk een stervende afscheidzucht
Verwijtend in het oor :

« Het leven is een bedevaart;
Wie afschrikt voor de reis,
Ziet nimmer, werd door God verklaard,
Het Hemelsch Lichtpaleis.

Verdwaalden, glanst een liefdestraal,
Waar Hoop gebannen is;
Uw naam prijkt nimmer in de zaal
Der nagedachtenis! »

KAREL QUAEDVLIEG.





JACOB CATS.

Het is zeer merkwaardig hoe de Nederlandsche literatuur langzamerhand in den vreemde begint door te dringen, hoe zij bij de naburige volken belangstelling verwekt, en, even als de Deensche — ook een klein-volk literatuur — eene plaats inneemt in de algemeene geschiedenis.

Onze middeleeuwsche letterkunde mocht natuurlijk niet onbekend blijven aan den geleerde en vooral onze Reinaert was een epos, dat, behoorend tot de standaardwerken der middeleeuwen, zoo ook tot den voorraad van den geleerde behoorde. Doch onze zestiendeeuwsche letterkunde, en vooral onze moderne letterkunde, bleven lang buiten het algemeen belang van den vreemde. De Duitschers hadden wel werken van Ruusbroec vertaald, later vertaalden de Engelschen brokken uit J. Cats, doch die kennismaking met onze letterkunde bleef in een engen kring beperkt. Later vocht de vertaling van den *Havelaar* een bres door de onverschilligheid tegenover onze moderne literatuur, en sindsdien won de belangstelling immer veld. In « the Athenœum » verschijnt nu ieder jaar een verhandeling over de Nederlandsche letterkunde in Noord en Zuid; in de Revue des deux Mondes, en in de Revue Encyclopédique Larousse, maakte Th. de Wyzema zich verdienstelijk door talrijke studies over Nederlandsche schrijvers; werken van Louis Couperus werden in het Duitsch vertaald, nu onlangs geleden verscheen te New-York een meesterlijke vertaling van Vondel's Lucifer, door Leonard Charles van Noppen en eindelijk promoveerde voor korten tijd een student uit Fransch Vlaanderen, de heer G. De Rudder, met een Latijnsche thesis over Tesselschade Roemer en liet tegelijker tijd een uitgebreid Fransch werk verschijnen over het leven en de gedichten van J. Cats.

Vroeger reeds, in de Revue des deux Mondes, had Albert Réville, een zeer onderhoudend artikel geschreven over J. Cats: « Un moraliste Néerlandais », doch enkel uit een oogpunt van moraal den dichter beschouwend. De heer G. De Rudder heeft het onderwerp

(1) G. De Rudder: *Un poète Néerlandais, Cats. Sa vie et ses œuvres.* Calais, 1898.

uitgebreid en J. Cats onder alle oogpunten beschouwd : als man in het privaat leven, als dichter, als moralist, als geleerde immer met een uiterste nauwkeurigheid die overal getuigt van grondige studie en groote ingenomenheid met het onderwerp.

Jacob Cats is een der zeldzame Noord-Nederlandsche dichters die in Zuid-Nederland populair werd, en de overlevering heeft tot heden toe de herinnering aan « Vader Cats » bewaard onder het oudere geslacht, dat vaak nog een opinie bevestigt met een spreuk uit Cat's gedichten. De populariteit van Cats in Vlaanderen ligt vooral in de didactische richting van den geest van ons volk, dat, gedurende eeuwen bijna geen andere dichters dan didactische gekend had : Maerlant, Van Velthem, Boendaele, Van Heelu, hadden allen een didactischen toon aangeslagen, in een taal die alles behalve dichterlijk was.

Later kwamen de rederijkerkamers nog dien toestand verergeren : de rijmelarij was in vollen bloei : Apollo, Melpomeen, Momus, Pallas, Clio, gansch de Parnassus was herboren op Vlaamschen grond en gansch die prachtige Grieksche mythologie zoo fijn en zoo vol geest was herschapen in een hoop lompe boeren en boerinnen. Aan die pseudo klassieke rijmelarij deed Cats ook mede, en zoo, door den didactischen inhoud van zijn gedichten, en door hunnen rederijkersvorm, werd Cats een lieveling in Vlaanderen. Hij was overigens, in persoon, in Vlaanderen bekend, waar hij dikwijls kwam : hij bezat in het noordelijk gedeelte uitgestrekte polders die hij droog gemaakt had door bedijkingen — dit was zelfs een zijner meest geliefkoosde en meest winstgevende bezigheden. Hij was een practische dichter. — Die bedijkingen van polders in Vlaanderen, brachten hem in betrekking met de abdij van St-Baafs die uitgestrekte goederen bezat. Zoo kwam hij te Gent, en reisde zelfs door Vlaanderen, tot aan Ieperen, waar hij luisterlijk ontvangen werd doer een rederijkerskamer, en een ongehoorden bijval genoot met een rijmende rede die hij toen voor de hand uitsprak.

Cats had nog een andere populariteit : de vrije toon van enkele zijner gedichten, deed hem soms wel beschouwen als een liederlijk man en zoo kwam het dat zijne gedichten in den Index geschreven stonden voor kinderen. Wat men er ook van zegge, Cats was een epicurist, maar een protestantsche epicurist : het erotisme zijner gedichten gaat gepaard met preekachtige moraal, die soms wel een indruk veroorzaakt van veel schijnheiligheid. Zijn epicurisme en zijn erotisme hebben niets gemeen met die van Horatius.

Deze negeering van dichterlijke of letterkundige waarde bij Cats en van oprechte, reine moraal, zooals die alleen kan aangenomen worden door iemand die in den Nazareaan het zinnebeeld ziet *der moraal*, namelijk dat de daden gelijk staan met de woorden, deze negeering, zeg ik, schijnt in strijd met den lof dien ik tot hiertoe den heer De Rudder toezwaaide voor het lijvig boekdeel dat hij aan J. Cats wijdde. Niet om de verheerlijking van Cats zelf was het dat die woorden van lof geschreven werden, maar om de gevolgen van die verheerlijking, namelijk,

dat de heer De Rudder, door de grondige studie die hij van Cats' tijdstip maakte, een treffend tafereel schetste van gansch een periode der Nederlandsche letterkundige en politieke geschiedenis en zoo den uitheemschen lezer in betrekking bracht met mannen die andere pluimpjes op hun hoed dragen dan vader Cats doet.

De poëzie was niet voor Cats het hoogste doel en hij offerde graag aan meer wereldsche zaken : hij was er erg op uit op verzameling van schatten en zijn dorst naar eervolle doch ook winstgevende ambten, wierp hem in een karakterlooze, buigzame politiek, die, juist omdat hij niet een man was van karakter zooals een Barnevelt of een De Wit, maar een « homme à tout faire » in de handen van Frederik Hendrik en later van Willem II hem tot de hoogste betrekking in den Staat bracht, namelijk tot die van Groot-Pensionaris.

Het verhaal der parasitische opstijging van Cats langs dien jongen, wilden eik, die Willem II was, zou te onbeduidend geweest zijn : hij was te veel een « comparse » om gansch alleen het tooneel te kunnen vullen met zijn kleurlooze personaliteit, en de indruk is zoo geweest bij me, gedurende de lezing van den heer De Rudder's werk, dat ik maar heel weinig van Cats meer gezien heb op dat letterkundig en politiek tooneel, dat de man achter de schermen geduwd werd met zijn langdradige rijmelarij, en dat de ware helden van de eeuw, gansch het voorplan innamen. Marnix, Frederik Hendrik, Willem II, Olden Barnevelt en de gebroeders De Wit, in de politiek, Hooft, Huygens, Vondel in de letterkunde.

Vooral Vondel schijnt me immer heerlijker en grooter nog, telkens ik weer zie, hoe Cats met vuile handen, die reine figuur aangreep. Zelfs geen godsdienstige verbittering mocht den rijken Cats veroorloven, Vondel met walgelijke taal te bemorsen, want Vondel was arm, eerlijk en geniaal. Zijn armoede alleen moest voldoende geweest zijn om hem te vrijwaren tegen smaad, want de armen staan het dichtst bij God, en dat mocht Cats niet vergeten, die het goddelijk wezen immer en overal aanriep, zelfs in zijn erotische gedichten!

Die daad, zijne politieke weekheid, en het afstootend mengsel van erotisme en schijnheiligheid in zijn werken, zijn feiten die mij Cats immer antipathiek gemaakt hebben, zonder te rekenen dat zijn langdradige en ondichterlijke taal nog de belangloosheid verergeren die de onderwerpen van zijn gedichten in mij verwekken.

Toch beschouw ik het werk van den heer De Rudder als een uiterst belangrijk en nuttig werk, omdat hij zich niet bepaald bij zijn onderwerp gehouden heeft; het uitgebreid heeft tot een heele brok uit de Nederlandsche politieke en letterkundige geschiedenis en op die wijze veel bijgedragen heeft tot kennismaking van den vreemde, met een tijdstip uit ons geestelijk leven, en wel met een der belangrijkste : de levendige, bloeiende periode van het einde der XVI en het begin der XVII eeuw.

HENDRIK DE MAREZ.



Hoe zou een « école payante » in het Nederlandsch wel heeten?

In zijne voordracht over het Nederlandsch in de Gentsche Dagbladpers heeft de heer Arnold o. a. de uitdrukking *betalende scholen* afgekeurd, en andere benamingen aanbevolen. Met deze voorstellen heeft de heer Bultynck geen vrede; hij neemt *betalende scholen* in bescherming. Met hun verlof gezeid : de heeren hebben allebei gelijk — en ongelijk.

De heer Arnold heeft gelijk, als hij *betalende scholen* afkeurt; want zooals hij zeer terecht zegt, « die scholen betalen niet, maar het daarin gegeven onderwijs wordt betaald. » Dit kan men niet ontzenuwen door te antwoorden, zooals de heer Bultynck doet : « Zeer juist, maar dat is zoo waar in 't Fransch als in 't Vlaamsch en toch is *écoles payantes* goed Fransch. » Omdat een wending in een taal onberispelijk is, daarom is de letterlijke vertaling dezer wending het nog niet in een andere taal. Men moet steeds rekening houden met het taalgebruik. En nu is het er zoo mede gesteld, dat een gebruik van het tegenwoordig deelwoord, zooals dit in een uitdrukking als *école payante* voorkomt, in het Nederlandsch van vroeger en later tijd absoluut onbekend is.

De heer Bultynck heeft gelijk, als hij weinig lust betoont, om de door den heer Arnold voorgestelde benamingen aan te nemen. Niet dat deze op zich zelve onjuist zijn, integendeel; maar ze passen weinig of niet voor Belgische toestanden. Daarenboven schijnt het me weinig in overeenstemming met den tijdgeest, om *volksschool* te gebruiken voor scholen waar kosteloos onderwijs wordt gegeven, en *bijzondere school* voor die, waar, voor hetzelfde onderwijs dient betaald te worden.

Maar hoe deze laatste soort van scholen dan te noemen? Me dunkt, het is heel eenvoudig.

Noch de heer Arnold noch de heer Bultynck schijnt er aan gedacht te hebben hoe het eigenlijke volk, dat van het Fransch weinig afweet en door zijn nog zoogoed als onvervalscht taalgevoel geleid wordt, die scholen heet. Wie te Gent luistert naar de taal van de « spraakmakende gemeente », zal wel vaak hooren spreken van *betalende scholen*, want dat is nu eenmaal de officieele naam; maar niet minder vaak zal hij hooren *betaalde scholen*, en de menschen mogen daar nu toe gekomen zijn, doordien in de vlugge volksspraak *betalende* licht *betaalde* wordt, of door het minder of meer duidelijke besef, dat *betalende scholen* volmaakte onzin is, hetzij door beide oorzaken samen, — dat *betaalde*

scholen allééu juist is, zal toch wel onbetwisbaar zijn : die scholen betalen niet, *ze worden betaald.*

Maar het volk, althans het Gentsche volk, kent nog een andere benaming, te weten *Fransche school*, en deze is niet minder juist. Vanouds wordt in onze Nederlanden een school benoemd naar het voornaamste vak, waarin daar onderwijs gegeven wordt. Wie kent niet, al was het maar uit het guitig vers van De Génestet, den naam *Latijnsche school*, tot voor korten tijd in Holland de benaming voor 't geen daar thans een *Gymnasium* heet, een *Athenaeum*, zooals men in België zegt? Met dit *Latijnsche school* komt *Fransche school* voortreffelijk overeen; en niet alleen is deze laatste benaming juist met het oog op het taalgebruik, maar ook met het oog op de werkelijkheid : onze *betaalde scholen* zijn *Fransche scholen* bij uitnemendheid!

Het dagelijksch Bestuur onzer stad heeft dus keus genoeg, als het de onnederlandsche benaming *betalende school* door eene betere wil vervangen. Moge dit weldra geschieden, dan zal niet alleen de onjuiste uitdrukking verdwijnen, maar ook het dwaze *betaalschool*, dat op de deur der school in de Casinostraat, en misschien ook op die van andere, « prijkt ». Daar is dus een school gevestigd, *waar de kinderen leeren betalen.* Want wat moet *betaalschool* anders beteekenen in 't Nederlandsch, aangezien b. v. een *teekenschool* een school is waar men leert teekenen?

Januari 1899. WILLEM DE VREESE.





BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Beknopt etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal, door J. VERCOULLIE. — 2e verbeterde en zeer vermeerderde uitgave. Gent, J. Vuylsteke, 1898.

De eerste uitgaaf van Prof. Vercoullie's « Etymologisch Woordenboek » dagteekent van 1890; dat nu reeds een herdruk was noodig geworden, bewijst genoegzaam dat het boek aan velen is nuttig geweest, en werkelijk — hoe alledaagsch het ook klinken moge — een leemte heeft aangevuld. Werd de eerste uitgaaf gunstig onthaald, deze tweede verdient niet minder warme aanbeveling. De melding « verbeterd en zeer vermeerderd, » die op den titel voorkomt, staat er niet zonder grond. « De inhoud van de eerste uitgave, zegt de schrijver in zijn « bericht », is zorgvuldig nagezien en van onnauwkeurigheden gezuiverd; eenige onjuiste etymologiën zijn terecht gewezen; vele twijfelachtige hebben aannemelijker oplossingen gekregen... Bij de hoofdwoorden zijn thans ook de beteekenissen vaker aangegeven; de quantiteit der klinkers is aangeduid en de Grieksche woorden komen in Grieksche letter ». Wat de vermeerdering betreft, zij bestaat hierin dat, ten eerste, de tekst met ruim 23 blz. is aangegroeid door het opnemen van woorden die in den eersten druk ontbreken, en dat, ten tweede, de verschillende bijvoegsels, door den auteur in 1890 beloofd, er nu wezenlijk staan, zeer zeker tot groot genoegen van de gebruikers van het werk. Die bijvoegsels bevatten den etymologischen inventaris van de Nederlandsche taal (bl. 344-396), de lijsten der in het boek voorkomende Grieksche, Latijnsche, Fransche, Duitsche en Engelsche woorden (bl. 392-464), waarvan die der Fransche woorden aan de Germaansche talen, en inzonderheid aan het Nederlandsch ontleend (bl. 411 en vlgg.) afzonderlijk dient vermeld te worden.

Dat die verbeteringen en aanvullingen de waarde en bruikbaarheid van het werk nog vergroot hebben, zal geen verder betoog behoeven, en onnoodig is het ook er bij te voegen, dat deze herdruk volkomen op de hoogte van de tegenwoordige wetenschap is. Verbazend mag het heeten dat de schrijver er in geslaagd is ons, in dit handig boekje, in klein 8° en nog geen 500 blz. tellende, zoo een rijke schat van vaak elders niet te vinden inlichtingen aan te bieden. Niemand zal het hem euvel duiden, als hij, met rechtmatigen trots, daar in zijn « bericht » op wijst : met nog meer recht dan bij de eerste uitgave meent hij thans te mogen zeggen dat zijn boek meer stof bevat dan de andere werken van dien aard, waarmede inzonderheid de bekende woordenboeken van Franck en Kluge bedoeld worden. Vergeleken met die werken geeft het niet alleen de etymologie van veel meer woorden, maar duidt nog, zooveel mogelijk, de etymologie aan van

de vreemde woorden welke in het Nederlandsch werden overgenomen.

Ik wil het, in deze weinige regels, bij een eenvoudige aankondiging van de tweede uitgave laten. Immers, voor een bespreking van de opgegeven etymologiën zelf is het noch de plaats noch het oogenblik; van den anderen kant is het *Etylomogisch Woordenboek* van den Gentschen hoogleeraar te goed bekend aan al wie zich op de studie van de Nederlandsche taal toelegt, dan dat het noodig weze nog eens te herhalen dat het een kostbaar, ja onmisbaar hulpmiddel bij die studie is. Ik wensch dezen herdruk veel bijval.

De uitgever verdient veel lof voor de goede typographische uitvoering; er zijn betrekkelijk weinig drukfouten.

Leuven. C. L.

Dictionnaire français-néerlandais des termes de droit, par PAUL BELLEFROID, avocat-avoué, juge suppléant au Tribunal de Hasselt, chargé de cours à l'Université de Liège. — Prix : 5 fr. — Hasselt, imp. et lith. M. Ceysens, rue du Démer, nº 11, 1897.

Practisch is M. Paul Bellefroid's boek voorzeker in dezen zin dat het den zoeker toelaat aanstonds voor een fransch woord of eene fransche uitdrukking eenen gelijkstaanden vlaamschen term te vinden, en 't zal als dusdanig in de vlaamsche rechtswereld een goed onthaal genieten.

Of het geschikt is om onze tegenwoordige rechtstaal, die over tijd in Nederland met het harde doch juiste woord « karikatuur » bestempeld werd, tot eene degelijke nederlandsche en tevens strenge rechtskundige taal te herscheppen, valt te betwijfelen. Dit was ook zijn doel niet, zegt schrijver ons in zijne inleiding, en is ook zijne taak niet, zou hij er kunnen bijvoegen. Inderdaad hij biedt geen didaktisch werk aan, doch enkel eene verzameling der woorden en termen in de hedendaagsche rechtstaal te vinden. Is nu die rechtstaal onbestemd en onvolmaakt, dan zal de woordenlijst natuurlijk van denzelfden aard zijn. In den grond mangelt het den vlaamschen rechtsgeleerde, voor 't vaststellen zijner woorden, aan maatstaf. De vertalingen in onze woordenboeken te vinden zijn onvoldoende, en die welke voor eenige wetboeken bestaan, zeer uiteenloopend. Onze Vlaamsche Academie heeft tot nu toe nog geene woordenlijst van rechtstermen uitgegeven. Even teleurstellend is 't dikwijls bij onze Noorderburen op zoek te gaan, daar in vele gevallen begrippen en termen, in onze wetboeken voorkomend, in de hunne niet te vinden zijn. Als enkel voorbeeld diene de vertaling onzer belangrijke trilogie 1) *assassinat*, 2) *meurtre*, 3) *homicide*, die Bellefroid vertaalt door 1) *beraamde moord*, *moord met voorbedachten rade*, 2) *moord*, 3) *doodslag*, *manslag*. Het Nederl. Strafwetboek gebruikt met meer juistheid *moord* voor *assassinat* en *doodslag* voor *meurtre*. De derde term komt er niet in voor. M. Obrie stelt voor dezelfde terminologie aan te nemen en voor *homicide* een nieuw woord in te voeren, bijv. het oude « *ontlijving* ».

Hoe onvast onze rechtstaal ook zij, het ware nochtans op vele plaatsen den schrijver mogelijk geweest meer juistheid in de keus der woorden en uitdrukkingen, meer beperktheid in het opgeven van synoniemen aan den dag te leggen. — Hij schijnt zich inderdaad meer bekommerd te hebben om den belanghebbenden eene groote keus van woorden op te disschen, dan wel om hem altoos 't gepaste woord aan te duiden, hetgeen bij 't gebruik twijfel en aarzeling moet te weeg brengen.

Ons dunkt, dat de schrijver ook te veel houdt van de gesmede woorden en uitdrukkingen, die nooit door welkdanige spreker zullen

gebruikt worden. Dat spruit meestal uit de in België vrij algemeene zucht om fransche woorden en uitdrukkingen, in al hunne deelen, letterlijk te vertalen, in plaats van in het taaleigen op zoek te gaan. Zoo bijv. de fr. uitdrukking *de plein droit* wordt allerbest door *van rechtswege* weergegeven (1). Bellefroid heeft ongelijk (i. v. *plein*) die uitdrukking te vertalen door *van vollen rechtswege*, iets wat hem overigens niet belet bij *droit* dezelfde uitdrukking kortaf door *van rechtswege* weer te geven.

Gevaarlijk is 't ook alle woorden van vreemden (meestal franschen) oorsprong te willen vervangen door een nederlandsch woord; negenmaal op tien is dan 't nederlandsch woord eene onjuiste vertaling en is 't op voorhand veroordeeld om in den zin, waarin de purist het zou willen doen doorgaan, ongebruikt te blijven. — In zijne inleiding geeft schrijver zelf toe, dat een aantal vreemde woorden burgerrecht gekregen hebben in 't nederlandsch en moeielijk kunnen ter zijde gelaten worden. Waarom ze dan niet, kort en goed, alleen bewaard? Waarom ze slechts gegeven naast, dikwijls achter eene reeks onbekende en ongepaste?

In algemeenen regel is 't vrees voor spotternij die ons weerhoudt in 't gebruik dier woorden, vrees onze vlaamsche taal te doen aanzien als arm en ontoereikend. Instinkmatig rijst dan het spook te voorschijn van zeker fransch dagblad der hoofdstad, meester in 't jokken. Zal echter de lachlust zich minder deugd doen aan woorden, vlaamsch van tooi, doch ellenlang of onjuist, en alleen verstaanbaar voor den smid? Lafontaine schreef eens eene fabel « Le paysan, son fils et l'âne, » en er bestaat een vlaamsch spreekwoord « Doe wel en zie niet om ». — Wie lachte ooit om 't fransch voorkomen van engelsche woorden als *constitution*, *prohibition*, *importation*, waaraan 't werk van 't engelsch taaleigen zoo diep ingedrukt werd, dat ze bij 't uitspreken voor een franschman onkennelijk zijn geworden.

Als eenige voorbeelden gelden :

Crédit = vertrouwen, handelsvertrouwen, crediet.

Fabrique = werkplaats, nijverheidsgesticht, fabriek.

Ministre = minister, landschepen.

Contrat = 1) overeenkomst, 2) schriftelijke overeenkomst, 3) voorwaarde, 4) contract.

Elk dezer vier woorden heeft eenen zin op zich zelf, en enkel 't laatste geeft volledig het fransche *contrat* weer.

Met de grootste omzichtigheid moet men te werk gaan in het opgeven van synoniemen. Te licht aanziet men als eensbeteekenend woorden die een zelfde slag van zaken uitdrukken, onderling verschillend door eene kleine bijzonderheid, die er verscheidene soorten van maakt. In rechtstaal, waar elk begrip eene goede bepaalde beteekenis heeft, dient daar vooral op gelet.

Bij *acquéreur*, hetgeen schrijver door *verkrijger* vertaalt (*verwerver* ware misschien juister) geeft hij als tweeden zin *kooper*, waarschijnlijk omdat Ledeganck in art. 1601, 1607 en andere van 't Burgerl. Wetb. onjuist *kooper* gebruikt heeft, waar de fransche tekst *acquéreur* heeft. Het burgerl. wetb. onderscheidt uitdrukkelijk tusschen *aquéreur* en *acheteur*. Er dient dus in 't vlaamsch ook onderscheid gemaakt.

Emancipation vertaalt Ledeganck door *zelfmaking;* hij steunt het

(1) Zoo ook gebruikt door Ledeganck in art. 1601, 1607, en andere van 't Burgerl. Wetboek

woord op 't gebruik van verwante uitdrukkingen, die in oude kostumen voorkomen, zooals « zijns zelfs zijn », « zijns zelfs worden » en « zelfs maken ». Hij geeft redenen waarom *ontvoogding* en *handlichting* hem niet verkieslijk schijnen. M. Paul Bellefroid, in plaats van een keus te doen, geeft de drie voorbeelden. Welk van de drie zal rechter of advokaat nu bezigen?

Met gemelde onvolmaaktheden aan te stippen, willen wij geenszins de verdiensten des schrijvers verminderen. Ons inzicht is enkel, overeenkomstelijk met schrijvers verzoek in zijn voorwoord uitgedrukt, hem eenige wenken te geven, die hem wellicht bij eene volgende uitgave van nut kunnen zijn. Wij herhalen het : de « Dictionnaire des termes de droit » is van groote practische waarde; in algemeenen regel geeft hij naast 't fransche, het gepaste vlaamsche woord, dat vroeger slechts in de verspreide woordenlijsten, die enkele vertalingen van wetboeken versierden, te vinden was. En daarom zal iedereen die vlaamsch in rechtszaken gebruikt, den schrijver dank weten.

(*D. Warande*). A. C. adv.

Die Kunst im Hause. *Geschichtliche und kritisch-ästhetische Studien über die Decoration und Ausstattung der Wohnung*, von JACOB VON FALKE. Sechste Auflage. Wien, Carl Gerold's Sohn, 1897. Prijs : Mk. 7.20 = Fr. 9.

Dat er reeds zes uitgaven van dit werk verschenen zijn, bewijst dat het aantrekkelijk is.

Het heeft tot doel ons aan te moedigen onze woningen harmonisch in te richten, met een esthetisch oog, — dat met minder uitgaven een schooner geheel weet tot stand te brengen dan de soms recht onsmakelijke « kunst » van den behanger.

Het werk behandelt in elf hoofdstukken de volgende onderwerpen : Het grieksch-romeinsch woonhuis; de woning der middeleeuwen en der 16de-18de ceuw; stijl en harmonie; stijl der muurschilderingen; de muren en zolderingen; de vloeren; de vensters en hunne versieringen; de meubelen; het dekken der tafels, enz.

Wat betreft het versieren der meubelen, zijn wij het met den geëerden schrijver op bl. 287 niet geheel en al eens. Naar de beginselen van Viollet-le-Duc moet van een gebouw of voorwerp het versierwerk niet alleen *constructif* zijn : het mag ook wel *décoratif* heeten. Maar er moet toch altoos een innerlijke samenhang bestaan tusschen de twee elementen. Men mag niet *à tort et à travers* versieren, al blijft men ook in den stijl van het voorwerp.

Last not least beschrijft Falke de rol der vrouw in het huiselijk leven. Bravo! Wij zijn eveneens een vijand der vrouwen-emancipatie. De vrouw behoort in het huisgezin. Zoo verstond Milton het ook in zijn *Paradise Lost* :

Nothing lovelier can be found
In women, than to study household good;
And good works in her husband to promote.

(*D. Warande*). V. N.

Een Zonnestraaltje. Uit Logeeren. Twee oorspronkelijke verhalen voor meisjes, door JOHANNA VAN HEEDEN. Amersfoort, G. J. Slothouwer, 1898.

Dit boekdeeltje is, in ons tijdperk van vrouwen-emancipatie, een aangenaam verschijnsel en bewijst hoe diep de schrijfster overtuigd

is dat de roeping der vrouw daarin bestaat de zonnestraal van het huisgezin te zijn. Ook leeren wij er uit dat meisjes naar een kostschool te zenden soms een gevaarlijke zaak is. Gelukkig is het karakter der heldin van het eerste verhaaltje, Eva, van dien aard, dat het niet door slechten invloed van makkertjes kan worden bedorven.

De twee verhalen, voor jonge meisjes bestemd, zijn volstrekt niet vervelend of *flauw*, ofschoon er geen liefdesgeschiedenis in voorkomt. Misschien juist daarom! Ik ken een meisje van meer dan twee en twintig jaren, dat het *Zonnestraaltje* met diepe aandoening gelezen heeft. De tweede novelle is misschien een weinigje overdreven. Maar wij zien er met genoegen eene waarschuwing in tegen het, voornamelijk in Holland, zoo zeer in zwang zijnde *uit logeeren* gaan der jonge meisjes. Het geheime doel hiervan is toch eigenlijk de meisjes zoo spoedig mogelijk aan den man te brengen.

Hoeveel beter echter zal een man eene jonkvrouw leeren kennen, als hij haar aan den huiselijken haard, in haar eigene omgeving ziet te werk gaan. Menigmaal ontstaat door uit logeeren gaan een « wederzijdsch huwelijksbedrog ». V. N.

De Gedichten van Constantijn Huygens, naar zijn handschrift uitgegeven, door Dr J. A. Worp. Deel VII, 1661-1671. Deel VIII, 1671-1687. Groningen, J. B. Wolters 1898.

Wij vestigen de aandacht van den lezer op het artikel over deze belangrijke verzameling in den jaargang 1896, bl. 78 en 1897, bl. 181, van ons tijdschrift. Wat wij toen geschreven hebben komt ook nu weer te pas. Dr Worp zet zijnen arbeid met onvermoeiden ijver en grondige kennis der zaak voort. Ook de uitgever verdient een « pluimpje », voor het even fraaie als praktische kleed, waarin de *Gedichten* prijken.

Le dossier d'un brigand (Brussel, 1898, 77 bl.).

Onder dezen titel geeft Theod. de Lantsheere een boekje uit dat eene belangrijke bijdrage is voor de geschiedenis van den Boerenkrijg. Reeds in 1895 had Em. Hiel de gevangenneming van Wilm de Lantsheere als onderwerp van een vaderlandsch gedicht gekozen (*Dietsche Warande* 1895, bl. 439). De H. de Lantsheere verhaalt thans omstandig geheel die geschiedenis. Ter gelegenheid van den aanval door de Brigands van de woonst van de Roose te Opwijk op 22 October 1798 werd de Lantsheere even gelijk Seghers en De Lausnoy als opstokers aangeklaagd. De Lantsheere werd in den Kerstnacht van 1798 te Lebbeke aangehouden, naar Brussel vervoerd en van daar naar Parijs; en het was slechts in Juli 99 dat hij weer in vrijheid gesteld werd en naar Opwijk terug kon komen. Na vele moeilijkheden bekwam de gemeente Opwijk aan de Roose slechts 5000 fr. te moeten betalen in plaats van 42,374 fr. 35 die aan De Roose door de Rechtbank van Dowai toegekend waren geworden.

De verschillende stukken in het boekje medegedeeld geven ons een klaar gedacht van de toestanden in dewelke men in die droeve tijden hier ten lande verkeerde, en van de dwingelandij die het Fransch regiem hier zoo hatelijk maakte. Het volgende is hier ook aan te stippen. De vrouw van de Lantsheere had aan haar man te Parijs geschreven, maar de brief was onderschept geworden. In de ondervraging die de Lantsheere onderging, vroeg men hem welke die citoyen Uel was van wien zijne vrouw hem schreef; en de Lantsheere had het zeer lastig om aan den rechter te doen verstaan dat die Uel of Ue enkel *vous* in onze taal beteekent. A. D. C.

Koninklijke Vlaamsche Academie. *Vergadering van 18 Januari.* De heer Van Even, bestuurder, houdt eene toespraak, waarin hij een overzicht geeft van de voornaamste werkzaamheden gedurende 't afgeloopen jaar en tevens hulde brengt aan zijnen voorganger Prof. Alberdingk Thijm. Deze betuigt zijn hartelijken dank voor deze vriendelijke woorden.

Na de lezing van het verslag wordt overgegaan tot de benoeming der jury voor het beoordeelen der uitgeschreven wedstrijden.

Een ingekomen antwoord op de prijsvraag betreffende de middeleeuwsche eigennamen wordt als geheel onvolledig ter zijde gelegd.

Voor de beoordeeling van het ingezonden antwoord op de prijsvraag betreffende de *Geschiedenis van België* van 1792 tot 1814 worden benoemd de heeren Coopman, Broeckaert en Sermon.

Tot leden der Commissie van rekendienst worden herkozen de heeren Claeys, de Pauw en Obrie.

De heer Thijm, verzoekt het bestuur aan de orde der eerstkomende vergadering te willen stellen, een voorstel tot inrichting eener afdeeling van Schoone Kunsten.

Tot lid der Commissie voor het vaststellen der Terminologie in de Nederlandsche Spraakkunst, wordt benoemd de heer Claes.

De aangekondigde lezing door den heer E. Hiel, wordt op zijn verzoek tot eene latere bijeenkomst verschoven.

Studie over het Leven en de Werken van Karel Van Mander, dichter, schilder en kunstgeschiedschrijver, 1548-1606. Prijs : fr. 5,00.

Velen kennen ongetwijfeld « *Le livre des peintres* de Van Mander traduit il y a quelques années par Henri Hymans ». Doch kennen zij den kunstgeschiedschrijver, zij zijn misschien min bekend met den dichter en den schilder en in dit opzicht vult de heer Plettinck waarlijk eene leemte aan.

De uitgave is zeer verzorgd en behelst verscheidene schoone platen. Het werk is opgedragen aan Minister Beernaert, die zijne medehulp beloofd heeft aan het comiteit dat ijvert om aan Van Mander een standbeeld op te richten te Meulebeke, zijne geboorteplaats.

Wörterbuch der Elsässischen Mundarten, door E. MARTIN en H. LIENHART, 1°, 2° en 3° afl. Strassburg Karl J. Trübner, 1897 4 m.

Het werk, waarvan wij hier melding maken, is uitgegeven als feestgeschenk der professoren der hooggeroemde universiteit van Straatsburg. De bewerkers, Dr Martin en Dr Lienhart, hebben tien jaren lang, in alle deelen van het land, in alle verschillende kringen der bevolking de oorkonden, welke de stof van het werk uitmaakt verzameld. In 10 vellen druks worden de vokalen *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, en het grootste deel der letter *f* behandeld. De woorden worden in de gewone schrijfwijze gedrukt; daarneven worden hunne verschillende klanken, volgens de klankleer van den taalvorscher Kräuter, weergegeven.

Niet alleen voor taalvorschers is dit werk van buitengewone waarde, maar ook de folkloristen en zedegeschiedschrijvers vinden in dit woordenboek onuitputtelijke bronnen om hunne studiën uit te breiden en op te helderen. Geloof, ongeloof, zinspreuken, spreekwoorden, kinderrijmen, raadsels : alles toont ons van nabij den volksgeest van voorheen in zijn onvermoeibaar voortbrengen.

Getuigen der groote belangstelling van een aantal letterkundigen bij het verschijnen van dit werk, zijn de gelukwenschen, welke uit

alle oorden aan de bewerkers werden gestuurd. Reeds voor dertig jaar werd het voornemen opgevat een woordenboek der eigenaardigheden der landelijke taal te verzamelen, doch te vergeefs. Thans is die wensch toch verwezenlijkt.

Jaarboek van de Scalden. — Beter laat dan nooit. Mocht die spreuk onze verontschuldiging zijn niet eerder op dit prachtig boek gewezen te hebben. Ik zeg boek, er zijn er twee, een met verzen en proza, opgeluisterd met penteekeningen en een ander vol met afbeeldingen in similigravuren van de tentoongestelde kunststukken : beeldhouwwerk, decoratiewerk, plakkaten, teekeningen, boekbinderij, grafzerken, kunstsmeewerk enz. enz.

Deze boeken zijn uitgegeven ter gelegenheid van de tweede tentoonstelling van monumentale, decoratieve en toegepaste kunst te Antwerpen, in Juni-Juli laatst door de maatschappij « De Scalden ».

In het letterkundig deel komen bijdragen voor van V. De Meyere, Pol de Mont, Dirk De Vos, Fritz Hamo (Fransch), L. Mortelmans, L. Outrop, Pauw II, M. Rudelsheim, Jef Thijs, K. Van de Woestijne, J. Van Eylen (Fransch), Edm. Van Offel, L. Verhee.

Aan het prentenboek hebben medegewerkt : W. Albrecht, J. Anthone, J. Baetes, A. Boggen, J. Bascourt, H. Colen, K. Colen, S. Deckers, E. Deckers, E. Declercq, De Decker, F. De Vriendt (monument van den Boerenkrijg te Hasselt), J. Dupon, J. Evrard, J. Gelein, Fr. Gogo, J. Hassall, J. Hofman, Fr. Joris, J. Junes, A. Kels, Fr. Koch, H. Kokken, P. Libert, J. Mees, Fr. Mortelmans, L. Muller, J. Posenaer, Fr. Proost, E. Pellens, E. Rommelaere, L. Rothier, A. Strymans, L. Stynen, O. Van De Voorde, K. Van Havermaet, A. Van Mechelen, H. Van Perck, L. Verhees.

Beide boeken zijn prachtig geprent op de persen van De Vos en Van de Groen, 22 Jezusstraat te Antwerpen.

Gedenkbladen van Willem Rogghé. *Met eene inleiding van* MAX ROOSES. — Willem Rogghé was een bekwaam schrijver en oprecht Flamingant. Hij leverde enkele goede dichtstukjes en was gedurende een aantal jaren opsteller der *Gazette van Gent.* Eene aanzienlijke rol in den Vlaamschen kamp vervulde hij niet, en zijn invloed op de leiders der staatkundige partij, welke hij diende, schijnt zeer gering geweest te zijn. In zijn ouden, ziekelijken dag oordeelde hij het nuttig een soort van *Memoires* te schrijven, welke thans door partijgenooten (*het Vlaamsch Taalverbond*) in het licht zijn gegeven.

De *Gedenkbladen* behelzen eenige bladzijden, welker inhoud aan het thans heengaand geslacht herinnerd mochten worden, naast vele andere, die, als zonder eenig belang, het jongere geslacht doodonverschillig zullen laten. Rogghé vertelt zijn levensloop in volle oprechtheid, maar men begrijpt niet waarom hij zoozeer uitweidt op zijn politiek geschrijf. Dit, ja, kon, in den tijd waarop *Baas Kimpe* verscheen, succès hebben gevonden bij de leden der vrijmetselaarsloge *le Septentrion* en bij de kregpolitiekers, maar hoe kon de schrijver, die, in den grond, een braaf man schijnt geweest te zijn, er aan denken een blad te herinneren, dat hij wist niets dan schimp en laster, in gemeene taal, tegen zijne andersdenkende stadsgenooten te hebben uitgebracht? Zijn weinig loffelijk gedrag o. a. tegenover den opsteller van den *Nouvelliste de Gand*, die hem een gemeenen, valschen trek, weken lang, met scherpe pen op het duurst betaald zette, zou Rogghé hebben moeten overtuigen dat het beter ware geweest *Baas Kimpe* in den vuilhoek te laten, waar dit blad sedert zoo lang in gezonken lag.

Duikalmanak. — Met bijzondere ingenomenheid verdient begroet te worden de thans voor de 14[de] maal verschijnende **Duikalmanak**, uitgave van A. Siffer te Gent, prijs fr. 1,00.

De verdienstelijke samensteller Dr. Guido Gezelle zorgt er voor dat in elken nieuwen jaargang van dezen wandkalander, waarvan het blok ook in boekformaat te verkrijgen is, veel nieuws staat, keur van aanteekeningen op folkloristisch gebied. De verschillende namen der maanden, de beteekenis der dagen, gebruiken en geplagentheden op deze in zwang, spreekwijzen en spreekwoorden, ernst en boert, 't een wisselt het ander af.

Naast de « schuim-woorden » mode, familie, queste, profijt, cito, leeren wij het « dietsce » snof, maagschap, hader, bate, varings ; naast « al te goed is buurmans gek » en « krukkende wagens duren 't langst » leeren wij hier het synonieme : « die te goed is, wordt begekt », en « piepende kerre, rijdt verre ». Een beetje ondeugend is de parodie op « honi soit qui mal y pense », t. w. « hongersnood maakt smalle pensen ». Nu dit zijn slechts enkele voorbeelden, die mogen pleiten voor den rijkdom van inhoud van dezen eigenaardigen kalander.

(*Hollandsche Lelie.*)

Jaarboek van « Vrede » te Antwerpen. Het verslag door den Voorzitter den heer P. J. Backx voorgedragen, nu ernstig en dan luimig en altijd belangrijk en zaakrijk, hangt een volledig tafereel op van de werkzaamheden van dien bloeienden en steeds groeienden werkmanskring. Het overzicht over de verschillende inrichtingen op sociaal gebied in die maatschappij werkzaam zal met belangstelling gelezen worden door iedereen die niet onverschillig blijft aan de zedelijke en stoffelijke opbeuring van den werkmansstand.

M. J. A. van Droogenbroeck, de dichter van *Dit zijn Zonnestralen*, een bekwame toonkundige, heeft op zes liederen van **Kinderlust** door Th. Coopman eene eigenaardige muziek geschreven, geheel in het karakter der gedichten en volmaakt in het bereik der kinderstemmen. Deze liederen met begeleiding van piano of harmonium zijn getiteld : 1. *Meiliedje*, 2. *Zoete zonne*, 3. *Meidans*, 4. *Het Ruitertje*, 5. *Marschlied* en 6. *Een Ambacht leeren*. De zang wordt ook in cijfermuziek opgegeven zooals in de merkwaardige verzameling : *Danmarks Melodier til Brug for Skolen og Hjemmet*. De zes muziekstukken, in groot formaat en op sterk papier gedrukt, zijn bij inschrijving te bekomen tegen 40 centimes per nummer of fr. 1.75 per verzameling. *Kinderlust* tegen 2 fr. per exemplaar.

De H. **Gittée** die sedert lange jaren in het Walenland verblijft heeft reeds verschillende werken uitgegeven om het aanleeren onzer taal aan onze Waalsche broeders te vergemakkelijken. In zijn boekje *Premières leçons de néerlandais parlé à l'usage des wallons* (Namur, 8° 223 p.) geeft hij eenige lessen uit die niet als eene spraakleer aanzien mogen worden maar als eenvoudige lessen die aan de Walen het Nederlandsch zullen leeren gelijk het gesproken wordt. Dit gewrocht kan aldus niet als leerboek voor Middelbare scholen aangenomen worden; maar het zal groote diensten bewijzen voor de Walen die het Vlaamsch in hun ambt moeten gebruiken. Men kan het ten sterkste aanbevelen aan al de Waalsche ambtenaars die in Vlaanderen werkzaam zijn. Zelf voor zulke Walen die grondig onze taal geleerd hebben zullen deze lessen dikwerf van nut kunnen zijn om hun het verschil te doen kennen tusschen onze goed gesprokene en onze geschrevene taal. Enkel zouden wij gewenscht hebben dat de H. Gittée

een of twee hoofdstukken zou gewijd hebben aan de samengestelde werkwoorden met afscheidbaar en onafscheidbaar voortzetsel. Ik neem heel goed aan dat dit een der moeilijkste zijden onzer spraakleer is voor niet geboren Vlamingen; maar het is onmogelijk onze volzinnen te verstaan indien men dit gedeelte onzer spraakkunst niet kent. In eene tweede uitgaaf zal de H. Gittée goed doen deze leemte te vullen.

A. D. C.

Davidsfonds. Verschenen : Gedenkboek der Davidsfeesten te Lier op 22 en 23 Augustus 1897.

Zondag 21 Januari hield de afdeeling Brussel hare jaarlijksche algemeene vergadering vereerd met de tegenwoordigheid van Mgr. Jacobs.

De voorzitter de heer H. De Windt en de secretaris de heer Peeters verslag doende, bestatigen den bloei der maatschappij en van de letterkundige afdeeling in hunnen schoot gesticht. Dit jaar zijn vlaamsche leergangen ingericht, door het publiek met gretigheid gevolgd, en gezien het toenemen der aanhoorders uit alle rangen der samenleving zal men vragen aan Staat en Stad, even als het Willemsfonds, door hulpgelden geholpen te worden.

Er werd besloten alle jaren eene mis voor de afgestorvene leden te doen lezen in de Zielen-Octave.

Mgr. Van Aertselaer, de nieuwe deken van Sinter-Goedele, is tot eerevoorzitter gekozen.

De uitgaande leden van het bestuur werden herkozen behalve M. Berger, die vervangen werd door M. Deridder.

Standbeeldennieuws. — Te Warschou had de onthulling plaats van een standbeeld van den Poolschen dichter Michiewiez. — Beeldhouwer Mignon wordt te Luik herdacht door een monument op de place d'Avroy.—Te Brugge zal aan Roodenbach, schrijver van *Bruges-la-Morte* een gedenkteeken opgericht worden. — Het katholieke Frankrijk ievert voor een standbeeld aan Bossuet. — Te Tunis werd verleden maand een gedenkteeken opgericht aan Mgr. Lavigerie.

† **Pater Jan Badeni,** provinciaal der Jezuïeten te Krakau, schrijver en redenaar van talent, nauwe bloedverwant met den gewezen voorzitter van den Oostenrijkschen ministerraad. — **Generaal** Annekoff, de vermaarde militaire Russische ingenieur, strategist van den Turco-Russischen oorlog en de ontwerper en bouwer van den transcaspienschen en transiberischen ijzerenweg.— **Gerard Keller,** Hollandsche letterkundige, romancier en reisbeschrijver. — **André Le Pas,** Fransch-Belgische schrijver van zekeren naam. — **d'Ennery,** de bekende Fransche tooneelschrijver ; hij won met zijne pen rond de 10 millioen, hij had den ouderdom van 86 jaar bereikt. — **Pater Croonenbergs,** S. J. schrijver van belangrijke mededeelingen over zijnen missietocht in den Zambèze. — **Frans Nizet,** taalgeleerde, werkzaam aan de koninkiijke bibliotheek. — **Edward Temmerman,** te Eekloo, toonkundige aan wien Ledeganck zijn gedicht « Het Klavier » opdroeg. — **Edouard Hervé,** bestuurder van *le Soleil* koningsgezind blad te Parijs. — **Xavier Olin,** hoogleeraar te Brussel, gewezen minister van spoorwegen, schrijver van verscheidene werken over onteigening en verzekering door de gemeenten, ook, in samenwerking met zijnen schoonbroeder Edmond Picard, van « Traité des brevets d'invention et de la contrefaçon industrielle ».



Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)



Gent
Drukkerij A. Siffer

Veertiende jaargang, 1899. Maart Nr 3



« HET WATER »

(*Naar een gebed van het* **Pontificale romanum**)



E H. Kerk is de teergeliefde Bruid van Christus, dien zij in heilige, volmaakte, nooit geschonden en immer vruchtbare Liefde wedermint.

Alles wat van de schepselen hier beneden, 't zij bezielde of onbezielde, naar den hemel henenjaagt, vaart eerst te zamen in den boezem dier wonderbare Bruid; daar wordt het gelouterd in den gloed, geadeld in den glans van den heiligenden, scheppenden Geest, die in haar woont, haar eigen wezen doordringt en bovennatuurlijk maakt.

Wat wonder, indien men hemelklanken hoort, wanneer zij, tolk der aardsche wezens, God looft of dankt of smeekt of bidt?

Wat wonder, indien de gebeden en de gebaren, bij de kerkelijke plechtigheden gebruikbaar, zoo breed algemeen en toch zoo innig eigen; zoo eenvoudig en toch zoo grootsch; zoo lichtelijk vatbaar en toch zoo vol van hoogen zin; zoo goddelijk, in een woord, en zoo menschelijk tevens, klinken en bewegen?

Edoch een wonder is het, dat vele geloovigen zorgeloos en zonder na te denken den balsemgeur der kerkelijke plechtigheden met de walmen van den wierook vervliegen laten, en aan den vluchtigen indruk des oogenbliks genoeg hebben; terwijl zoovele niet-geloovenden, door de schoonheid van onzen openbaren kerkdienst aangelokt, naar het geheim zijner kracht vragen en zoeken, en jubelend

terecht komen in de armen en op den liefderijken boezem onzer Heilige Moeder, de Bruid van Christus, God en Mensch.

Naarmate men zelf met grooter ingenomenheid iets bewondert, groeit het spijt om de onverschilligheid der andren, groeit de zucht om ook dezer koelheid in gloed te zetten.

Zoo komt het, dat ik voor de lezers van het Belfort, uit den schat der kerkgebeden van het *Pontificale romanum* een perel heb opgehaald, een deel namelijk van het gebed, waarmêe de Bisschop het water wijdt, dat gebruikt wordt in eene plechtige kerkwijding.

Wie het latijn machtig is, gelieve mij te vergeven, dat ik, ten gerieve van min bevoorrechten, eene vertaling beproefde, die niet enkel den zin, maar klank en gang van 't oorspronkelijke tracht na te streven.

« *Sanctificare per verbum Dei unda caelestis; sanctificare aqua calcata Christi vestigiis: quae montibus pressa non clauderis; quae scopulis illisa non frangeris; quae terris diffusa non deficis. — Tu sustines aridam, tu portas montium pondera, nec demergeris; tu caelorum vertice contineris; tu circumfusa per totum, lavas omnia, nec lavaris. — Tu fugientibus populis Hebraeorum in molem durata constricta es: tu rursum salsis resoluta vorticibus Nili accolas perdis, et hostilem globum freto saeviente persequeris: una, eademque es salus fidelibus et ultio criminosis. — Te per Moysen percussa rupes evomuit, neque abdita cautibus latere potuisti, cum majestatis imperio jussa prodires: tu gestata nubibus imbre jucundo arva foecundas. — Per te, aridis aestu corporibus, dulcis ad gratiam, salutaris ad vitam potus infunditur: tu intimis scaturiens venis, aut spiritum inclusa vitalem, aut succum fertilem praestas, ne siccatis exinanita visceribus solemnes neget terra proventus: — per te initium, per te finis exultat; vel potius ex Deo est, tuum ut terminum nesciamus; — aut tuorum, omnipotens Deus, cujus virtutum non nescii, dum aquarum merita prominus, operum insignia praedicamus.* »

Zij geheiligd,
Bij 't woord van God, den Heer,
O hemelsch nat!
Zij geheiligd,
O water, dat weleer
Des Christus voet betrad. —

Al prangen u der bergen wanden,
Gevangen blijft ge niet:
Al hort ge, op klip gesmakt en stranden,
Gebroken wordt ge niet;
Al stroomt gij om en door de landen,
Verarmen doet ge niet. —

Den drogen bodem schraagt gij,
Der bergen vrachten draagt gij,
Doch zelve nooit verzinkend;
In 's hemels trans getast, gij,
Omspoelt ge 't al en wascht gij,
Zelf, ongewasschen, blinkend. —

Gij, bij 't vliên van Jacob's volken,
Tot dam gehard, bleeft staan gestold :
Gij, ontlaten weder, rolt
Uw brakke wentelkolken
En spoelt de Nijlbewoners onder;
Des vijands drom, die vluchtig spoedt,
Met forschen, fellen vloed
Vervolgt en vangt gij : wonder!
Gij deelt, in ééne en zelfde taak,
Den goeden heil, den boozen wraak. —

U, toen ze Mozes sloeg, u liet
De rotse springend spruiten;
Neen, langer kunt ge, u duikend, niet
In 't ruw gesteente sluiten;
Der Majesteit bevel gebiedt :
Ge spoedt naarbuiten.

Gij, uit wolk bij wolk geboren,
Baart, met blijden zegen,
In de akkervoren,
Groei en zegen. —

Door u, in lijf en leden dorgeschroeid,
Zoet en streelend,
Kloek en heelend,
De laafdronk binnenvloeit.
Gij, uit aders diep ontsprongen,
Vat en vezels ingedrongen,
Wekt er weelgen levenstocht,
Wekt er vruchtbaar sap en vocht;
Zoo weigert nooit, met drogen schoot
Verkwijnend en ontmacht,
De moederaarde wat ze, in nood,
Ons jaar op jaren bracht.

Van u gaat uit,
Door u besluit,
In blijdschap alles opgewonden;
Of liever dat, dat komt van God,
Dat wij, te onwetend en te bot,
Nooit paal noch perk u vonden. —

Gij, Gij, almachtig God, zult al de glorie halen!
O Uwe kracht en werk, o neen, ontgaat ons niet;
Daar wij der watren weerde onthullen in ons lied,
Is 't Uwer werken glans, dien wij in 't licht doen stralen.

EUG. DE LEPELEER.





NAAR QUITO.

(*Vervolg.*)

De hoogvlakte.

« 'S MORGENS om halfacht uren, gaat het reisverhaal van den Jezuiët voort, zaten wij weder in den zadel. De sneeuw van den avond te voren was reeds verdwenen, en boven onze hoofden was de tropische hemel zoo blauw en zoo helder tot den versten horizont, als wilde hij zeggen : Ik ben nooit boos geweest, noch kan het in der eeuwigheid worden... Na zijne wilde gebaren van gisteren avond was het eerste eene grove leugen, maar de belofte van voortaan braaf te zijn, hield hij, want van hier tot Quito begeleidde hij ons met zijn heerlijkste weder. »

Om hun laatste nachtkwartier te bereiken, waren zij sedert het ontschepen 4280 meters geklommen. Het nederdalen van den Chimborazo liep op verre na zoo diep niet, want zij vielen nu op de zoogenoemde hoogvlakte van den Evenaar, die middelmatig iets meer dan 2.500 meters boven de zee ligt. Hoog mag zij heeten' gelijk men ziet, maar is het wel eene vlakte?... Ik wil het beproeven den Lezer een gedacht dezer streek te geven, die als het herte van 't land is.

Gij kent de Andes-cordillere, de machtige bergketen, die geheel de lengte der westerkust van Zuid-Amerika inneemt. Zij loopt over het grondgebied van den Evenaar,

maar splijt er in twee, zoodat men hier meer dan honderd uren verre eene wester- en eene oostercordillere heeft, diemiddelmatig vijftien uren van elkander verwijderd blijven. De ruimte nu tusschen deze twee ketens is wat men de hoogvlakte noemt, maar zij is heel verre van vlak te zijn. Wij gaven haar zooeven omtrent 2,500 meters hoogte, maar dat was eene middelmaat, waar sommige plaatsen bijna eenen kilometer onder blijven, terwijl er andere even zooveel boven stijgen. Voeg daar nog bergketens van tweeden rang bij, die de twee cordilleren aan elkander verbinden, en gij zult bekennen dat zulke vlakte niet heel geschikt is om er ijzerenwegen aan te leggen. En wat al machtige spitsen ziet men op die verschillige ketens uitsteken!... De Chimborazo maakt deel van de westercordillere, en zoohaast men naar de hoogvlakte nederdaalt, ziet men te allen kante reuzen, die voor hem niet veel moeten onderdoen. Dit land wordt, in 't vak van hooge bergen, alleen door Indië met zijne Himalaya's overtroffen.

Wij zijn hier in het hert van het land; 't is op de hoogvlakte dat men het grootste getal dorpen en steden vindt, waaronder de hoofdstad Quito, en nog mag er de bevolking schaarsch heeten, als men de uitgestrektheid inziet. Wat aangaat de deelen, die van wederzijds buiten de twee cordilleren liggen, daar zijn geheele provinciën, als Esmeraldas en Manabi, aan de wilde groeikracht der tropische gewassen prijs gegeven, gelijk wij overigens ook gezien hebben in een goed deel der provincie, die haren naam aan de stad Guayaquil ontleent.

De warmte neemt af naarmate men hooger in de lucht klimt, en tot bewijs daarvan de sneeuw, die, zelfs tusschen de keerkringen, gansch het jaar de hoogste bergen bedekt. Daaruit volgt dat het op de hoogvlakte zoo stikkend heet niet is als in de provinciën, aan de zee gelegen, en daar die vlakte zelve zeer ongelijk is van hoogte, zoo moet er de warmtegraad afwisselend genoeg zijn om alle soorten van groensels en vruchten te laten gedijen. Men vindt er menschenwoningen van

1,800 meters boven de zee tot 3.600. Dat is een verschil groot genoeg om daartusschen alle soorten van klimaten te vinden. Veronderstel eenen bergboer, wiens hacienda aan de onderste grens der paramo's gelegen is, waar hij zoo ongelukkig moet leven als een Laplander. Wil hij een luchtje scheppen, gelijk wij in Mei genieten, op twee uren tijd vindt hij dat, met van zijn hooge woonplaats neder te dalen. Heeft hij liever de luchtgesteltenis van het noorden van Italië, hij heeft maar eenen halven kilometer lager te dalen, van waar een nieuwe rit van een paar uren hem tot het laagste punt der hoogvlakte brengt, en hier zal het hem zijn alsof hij in Sicilië of het noorden van Afrika ware.

Daar zijne hoef hem geen ander voedsel verschaft dan het vleesch en de melk zijner beesten met wat slechte patatten, zal hij op zijne eerste standplaats even goede groensels vinden als de onze; op de tweede zal hij zich aan vruchten mogen vergasten, zoo fijn als deze die in Italië groeiën, en in de diepte zullen hem de lekkere voortbrengsels der heete landen opgedischt worden... En zoo gaat het daar gansch het jaar. Uit hoofde der ligging op den evenaar en zoo hoog boven den waterspiegel der zee, hebt ge hier het verschil van zomer tot winter niet; het is er in de eeuwigheid lente en herfst te gelijker tijd, tot zoo verre dat ge op denzelfden boom tevens bloemen en vruchten ziet.

Zoo eet men in den Evenaar gansch het jaar versche ***bananen***, eene der kostelijkste vruchten die men vinden kan. Zij groeien in overvloed op een prachtig gewas, waar wij den naam van banaanboom aan geven; doch het is eer een kruid dan een boom, maar een kruid met overgroote, uiterst sierlijke bladeren, zoo hoog, dat het voor veel boomen niet moet onderdoen... Een vreemdeling gaf eens aan Garcia Moreno den raad van de banaanboomen tot den laatsten te doen uitroeien. — Wat wilt ge daarmeê zeggen? vroeg de president. — Dat uw volk te lui is, was het antwoord: het ware hun zalig geene banaanboomen te hebben; zij zouden toen wat meer moeten werken om aan den kost te geraken.

Maar zou ik soms bij den Lezer de goeste niet verwekt hebben om die wondere hoogvlakte te bewonen, waar men zich op eenige uren de voldoening kan verschaffen, welke de rijke lieden van ons land gaan zoeken te Nice, Napels, of zelfs in Egypte?... Lezer lief, het is toch zeker bij dien paramo-boer niet dat gij uwen intrek zoudt nemen? En eer gij vertrekt om aldaar uwen t'huis ten halve der hoogte te kiezen, luister naar verdere inlichtingen over dit land.

Er is geene streek in de wereld zoo bedreigd met uitbersting van vuurbergen en met aardbevingen als de hoogvlakte van den Evenaar. Menige der hooge spitsen, die boven de bergketens uitsteken, zijn vulkanen. De Sangay, meer dan 5000 meters hoog, zendt gestadig uit zijnen top eene vurige kolom, die in de hoogte gelijk de kruin van eenen boom opengaat; dit braken gaat gepaard met donderslagen, welke men soms tot op den afstand van dertig uren en nog meer hooren kan. Dit vuurwerk duurt alzoo maar altijd voort sedert veel meer dan eene eeuw. Het spreekt vanzelf dat de Sangay eerbiedige vrees inboezemt, en dat zijn omtrek eene onbewoonde woestenij is.

Andere dier vulkanen liggen menige jaren lang ingesluimerd, maar wee aan geheele provinciën in 't ronde als zij wakker worden! Zulk een is de Cotopaxi, bijna 6.000 meters hoog; als hij in zijne dolle woede schiet, stijgt uit zijnen mond, tot eene verbazende hoogte, eene dikke rookzuil, van onder vurig, waar gloeiende steenen doorvliegen, die over de omstreek nederploffen, menschen en beesten doodslaan, gebouwen in brand steken enz. Op die steenen volgt eene fijne assche, die de lucht zoodanig verduistert, dat de dag in nacht verandert, zelfs te Quito op twaalf uren afstand. In hunnen schrik gaan toen de inwoners der hoofdstad, bij fakkellicht, in boetprocessie van de eene kerk naar de andere. Een andere geesel zijn de overstroomingen, door de gloeiende lava teweeggebracht, als zij over het machtig ijs- en sneeuwbekleedsel van den berg loopt.

Nog schrikkelijker zijn de gevolgen der aardbevingen... Een enkel voorbeeld daarvan : noordwaarts ligt de stad Ibarra in de verrukkendste ligging, welke een mensch kan uitdenken. Den 15 Augustus 1868, dag van O.-L.-V. Hemelvaart, was het weder overheerlijk, en het volk, licht van aard, gaf zich nog meer als naar gewoonte aan verlustigingen over, weinig met de heiligheid van den dag overeenstemmend. Op straat hoorde men niets dan zang en muziek, en in huis waren het lange drinkpartijen. Prachtvol was de avond; helder en frisch de lucht; grootsch het gebergte, op zijne onwankelbare grondvesten; wolkenloos de hemel, waar van oogenblik tot oogenblik, naarmate de duisternis toenam, meer en meer sterren zoo vriendelijk en zoo glanzend vonkelden. Middernacht was voorbij, en nog hoorde men hier en daar spel, zang en dans .. als eensklaps twee snel op elkander volgende aardstooten de gansche stad te gronde werpt... Duizenden dooden stonden in eens voor het Opperste gerecht, om te vernemen welk hun lot voor alle eeuwigheid zal zijn. En wie ware wel in staat den schrik der overlevenden te beschrijven, en de martelaarspijnen van deze, die gekwetst en half verpletterd onder de puinen lagen?... De tooneelen der eerstvolgende dagen waren zoo gruwelijk, dat ik ze liefst onder de oogen van den Lezer niet breng.

Ibarra was overigens niet alleen door de ramp getroffen. Otavolo, ook een zeer lief steedje, lag insgelijks in gruis, alsook Atuntaqui en Catocachi. De hacienden te lande werden niet min verwoest. Men verhaalt iets schrikwekkend van eene dier landhoeven. Zij behoorde aan eene familie, die den naam had van zeer goddeloos te zijn. Er waren daar veel magen en vrienden vergaard, die den hoogdag op hunne manier vierden en geheel het gezelschap was in staat van dronkenschap, als zij plotslings allen door de dood verrast werden, ter uitzondering van een klein onschuldig kind, dat juist buiten gegaan was eer het huis instortte.

Er wordt geschat dat deze aardbeving in 't geheel

en al aan 30 of 35 duizend menschen het leven gekost heeft.

Geëerde Lezer, mijn plicht is gekweten; ik heb u den *voor* en den *tegen* der hoogvlakte van den Evenaar voorgedragen. Nu kunt ge met kennis van zaken beslissen of gij ginder gaat wonen of liever t' huis blijft.

Aankomst te Quito.

Maar waar zijn onze reizigers gevaren? Wij hebben ze uit het oog verloren daar zij van den Chimborazo in de hoogvlakte moesten nederstijgen.

Zij zijn voortgereden terwijl ik u daar eene les van aardrijkskunde voordroeg, en daar de weg beneden den berg goed was, hebben zij het op eenen draf gezet, waarmee zij nu reeds te Ambato aangekomen zijn. Zij vonden er het aangenaamste hotel van gansch hunne reis, zoodat zij de schade aan slaap van den voorgaanden nacht, op het gebergte, mochten herstellen. Zij werden er ook tot hunne vreugd verrast door de ontmoeting van vriendelijke heeren, uit Quito tot hier gekomen om ze te ontvangen.

Een rit van zeven uren bracht ze den volgenden dag, die een zaterdag was, te Latacunga Zij hadden nu acht volle dagen in den zadel overgebracht, en waren het rijden ten uiterste beu. De zusters waren uitgeput van krachten, en vooral de overste, een mensch van jaren, was in oprecht bedenkelijken staat. Daarbij de weg was hier nu bruikbaar voor rijtuigen; waarom nog op den rug dier vermoeiende muildieren voortgesukkeld? Er werd dus besloten dat men den zondag te Latacunga in rust zou overbrengen, en naar Quito werd een bode gezonden met de kondschap dat, indien de overheid er aan hield de zusters levend te zien aankomen, koetsen daar veel konden toe helpen.

De kleine steden der hoogvlakte, gelijk Ambato en Latacunga, met hunne rechte straten en hunne talrijke springbronnen, waar meestendeels eene bonte menigte

van volk rond wemelt, zouden op den vreemdeling eenen aangenamen indruk maken, ware het niet dat de huizen zoo laag en vooral zoo slecht onderhouden zijn. Men bouwt er woningen, ja, maar eens dat zij opgericht zijn, zelden of nooit brengt men er herstelling aan, wat nochtans dikwijls zou moeten gebeuren; ten gevolge der aardbevingen staan veel muren geborsten of uit hun lood. De huizen mochten hier geen metsel-, maar uitsluitend timmerwerk zijn; van hout gemaakt, zouden zij veel beter aan de beweging van den grond wederstaan; ongelukkig is het hout daartoe te duur.

Het hout te duur! hoor ik den Lezer zeggen, waar men die eeuwenoude bosschen heeft!...

Lezer lief, het woud, waar wij doorgetrokken zijn, ligt nu reeds machtig verre achter onzen rug. Ginder boomen vellen, om ze al over twee bergketens, langs de wegen, welke gij kent, over te brengen, dat is eene loutere onmogelijkheid. De hoogvlakte is bouwland en verschaft zeer weinig timmerhout. Dit maakt dat de daken der huizen ook zeer gebrekkig zijn, daar men te spaarzaam is op de balken en de kepers.

Onder hun kort verblijf te Latacunga, hoorden Kolberg en zijne gezellinnen in hunne herberg eens den noodkreet : « Vluchte wie kan!... Het dak stort in!... » Iedereen sprong op straat, waar men duidelijk kon zien dat de voormuur hem begeven had en dat de vorst nog krommer geworden was dan te voren. De muur werd met twee balken onderschraagd, en daarmee rekende men dat het huis wederom al voor eenen tijd goed was. Dat die balken de straat belemmerden, daar werd geen acht op gegeven... Als nu eene aardbeving komt, is het te verwonderen dat van den eersten schok heel de stad te gronde ligt? Het voorbeeld dat ik hooger te Ibarra zocht, kon ik ook te Latacunga vinden, die tot tweemaal toe vernietigd werd, in 1698 en 1757. Bij de twee rampen werd Ambato ook deerlijk gehavend; na den tweeden stoot stond er geen enkel huis meer recht. Wie nog in leven was en zich niet spoedig van onder de

puinen kon redden, stierf eene andere schrikkelijke dood; van het gebergte kwam een vloed van slijk afgerold, die de stad overstroomde. Aan het redden der verongelukten viel er niet te denken; alleman die nog te been was, moest in allerijl naar de naburige hoogten vluchten. Deze dag van rampzalig geheugen, 20 Juni 1698, kostte aan Latacunga 2.000, en aan Ambato 3.000 hunner inwoners... Maar genoeg daarover; laat ons tot onze reizigers terugkeeren.

's Maandags vroeg kwamen voor hunne herberg — die, dank aan de twee steunbalken, nog altijd recht stond, — twee omnibussen aan, uit Quito gezonden om ze af te halen. Groot was hunne blijdschap dat zij op zulke gemakkelijke wijze de 20 laatste uren der reis mochten afleggen. Doch die vreugd verminderde wat als zij aan gang waren, en hadden zij goed op alles acht gegeven, er was, van eer zij vertrokken, reden tot achterdocht. Bij iederen wagen waren drij koetsiers, daar bij ons een alleen gemakkelijk die taak kwijt. Waarom hier zooveel volk? Zij werden het welhaast gewaar.

Wij hebben hooger gezeid dat men in den Evenaar doorgaans niet anders reist dan te peerd of, waar de wegen bergop en bergaf gaan, met muilezels. De rijtuigen zijn er bijna onbekend; nauwelijks zijn er een klein getal in Quito. Daaruit volgt dat de peerden, zeer goed onder den man, in 't algemeen ongeschikt zijn om te trekken. Men moet dan nog in acht nemen dat deze dieren in 't wilde opgroeien, en met eenen strik moeten gevangen worden, welken men hun rond den hals of de beenen slingert. Dan worden zij afgericht, en daar hun leertijd niet heel lang duurt, zoo blijven zij dikwijls zeer moeielijk om mennen. Dit was hier het geval met de peerden, die ons volk moesten vervoeren; bij den minsten zweepslag was het een steigeren alsof zij naar de maan moesten, en als zij dit moe waren, dan namen zij stand op de voorpooten om de achterste achteruit te slaan. Drij man waren hier niet te veel om de orde te handhaven of te herstellen, als zij gestoord was. Als het gespan eens

aan gang geraakte, dan vloog het vooruit zoo snel als de wind, alsof de peerden, door het gerammel der koetsen verschrikt, er in dollen loop aan zochten te ontsnappen. En die wilde vlucht liep steile hellingen af, en nevens afgronden, waar noch boomen noch leuningen aan stonden om ongelukken te voorkomen.

Zij reden eenen ruimen tijd door eene eenzame, onvruchtbare streek, die vroeger de rijkste opbrengsten gaf; nu ligt zij begraven onder sinders, puimsteen en vulcanische assche, daarover uitgebraakt door den vervaarlijken Cotopaxi. Rond den middag hielden zij stil in het open veld, op eene plaats, van waar zij den vuurberg in al zijne glorie mochten aanschouwen. Zijne kegelvormige gedaante, eigen aan de vulkanen, is zoo regelmatig als ware hij op eene draaibank afgewerkt. Van zijnen top tot verre naar beneden ligt hij in een blank gewaad van ijs en sneeuw gehuld. Zijne hoogte bedraagt 5994 meters, 524 meters meer dan de drij vuurbergen van Europa op elkander geplaatst, te weten : de Etna, 3304 m., de Vesuvius, 1186 m.; en de Stromboli, 980 m

Rustig en vreedzaam rijst hij ten hemel op, de reus, zonder zelfs het lichtste floers van wolken rond zijnen hoogen kop. Hoe frisch en hoe lichtend staat hij daar als zilver in den zonneglans te schitteren!... Is dat die woedende vuurberg, de schrik van twee provinciën?... Hoe lang zal zijn slaap nog duren?...

Hoe lang?... Nog zes jaar nadat Pater Kolberg bij het zicht van den berg deze vragen stelde. In Juni 1877 ontstak de Cotopaxi weder in woede met al de gewone gevolgen : gebulder van grof en minder geschut; rookzuil, acht, negen duizend meters hoog; asscheregen en volledige duisternis tot in Quito toe; de weg naar de hoofdstad werd op eene lengte van zeven tot acht uren verdorven; uit den vuurmond vloeide de gesmoltene, gloeiende lava al over de ijslagen van den berg, waar schrikwekkende stroomen uit volgden, die veel honderden menschen verzwolgen...

Na hunne nieuwsgierigheid aan den ontzagwekkenden

berg voldaan te hebben, hernamen de reizigers hunne woeste, gevaarlijke vaart, die hen voor eene der bergketens bracht, dwars door de hoogvlakte loopend. Traag en moeielijk moest men zeven-, acht honderd meters opklimmen, maar hoe duizelend daarna het nederdalen, langs krinkelende, hellende wegen, in stormachtige vlucht, met jonge, wilde peerden, roekelooze koetsiers, en wagens zonder wielprangen!... Zij kwamen niettemin tegen den avond levend te Machache toe, hun eerste dorp deeszijds Latacunga, en vonden er een goed nachtverblijf

Den volgenden morgen, den laatsten der gansche reis, mochten zij het prachtigste panorama bewonderen, dat een liefhebber van bergen wenschen kan. Zij rijzen te allen kante op rondom Quito, ontzaglijk van omvang, en niet min ontzaglijk van hoogte; 't is een woud van bergen, zoo kolossaal als de Witte Berg, en menige stijgen hooger. Daartusschen liggen valleien zonder einde, verschillig van klimaat en van voortbrengsels, gelijk vroeger gezeid is, naar mate hunner hoogte.

Quito werd eerst erkend aan den Panecillo, eenen koepelvormigen heuvel, 200 meters hoog, die de stad ten zuiden begrenst. Welhaast ontwaarden zij zelfs eenige straten, waarvan de huizen gelijk zwaluwnesten tegen de hoogten geplakt waren... Eindelijk den Dinsdag 4 Juli, om 10 uren voormiddag, deden zij hunne plechtige intrede in de hoofdstad, onder grooten toeloop van volk, maar toch niet zonder ten slotte een der duizend ongelukken te hebben, waarmee zij deze twee laatste dagen bedreigd geweest waren Aan den ingang der stad werd door de opvliegendheid van het gespan en de onkunde van den koetsier een der wagens tegen eenen rotswand geworpen, zoodat er eene zuster uitvloog en op den grond plofte. Gelukkig kwam zij er van af met den schrik, zonder ernstige schade of leed.

Daar waren zij nu ter plaats hunner bestemming... Hoe bevonden zij zich er?... Niet goed. Zij waren en bleven eenen ruimen tijd afgebeuld van de vermoeienissen der reis, en ontsteld van de afwisseling van hitte en koude,

welke zij ondergaan hadden. Eens te Quito, konden zij zich niet goed verzorgen. Men gaat er in alles zoo onachtzaam te werk, dat een Europeër zeer moeielijk de levenswijze van het land gewoon wordt. Het vleesch wordt reeds bij den slachter, het brood bij den bakker, het meel bij den mulder verdorven, en wat er nog goed blijft, wordt door de Spaansche kokkunst ten gronde geholpen: daarover klagen alle vreemdelingen. Voeg daar nog bij dat het drinkwater der stad de beste faam niet heeft; het is gesmolten sneeuw van den Pichincha, op wiens laagste helling Quito gebouwd is. Al deze omstandigheden werkten schadelijk op de pas aangekomenen. Zij werden allen oprecht ziek, en voornamelijk leden de zusters. Drij verkeerden lang in bedenkelijken staat, en de overste stierf...

Gij ziet, heer Lezer, dat de republiek van den Evenaar voor landverhuizers niet zeer bekoorlijk moet zijn. Garcia Moreno was de man om het land uit zijn verval op te beuren. Hij heeft veel gedaan voor de zedelijke en stoffelijke welvaart van zijn volk. Onder zijn bestuur werd er veel aan de wegen gewerkt, en zelfs het aanleggen van spoorwegen voorbereid. Al de scholen, van de hoogste tot de laagste, werden door hem verbeterd en vermenigvuldigd, om door de jeugd het land te vernieuwen... Men weet welke belooning hij voor zijn edelmoedig streven ontving : hij werd vermoord!... De vrijmetselarij werd het land meester, en er ontstond tegen de Katholieke Kerk eene hevige vervolging, waaronder de zusters evenwel stand hielden, en heden nog besturen zij er scholen en weezenhuizen.

J. B. MARTENS, Kan.





CHRISTEN IDEAAL.


EEN historisch feit valt minder te loochenen dan de hervorming der wereld door het Christendom; geen springt meer in 't oog, noch is van meer algemeene beteekenis.

De leer van Christus heeft alles met een nieuwen geest doordrongen: zeden, instellingen, gebruiken, al de vakken en kanten van het zoo afgewisselde, ingewikkelde aardsche leven. Ja, dit nieuw ideaal is zoodanig in merg en been, van onze hedendaagsche maatschappij gedrongen, dat de tegenwoordige godloochenaars zelve er mee bezield zijn, zonder dat zij het weten, en onbewust handelen en denken volgens christene beginselen.

Welke zijn deze christene beginselen?

Het Christendom bracht aan den geest des menschen het licht der waarheid, aan zijnen wil het ideaal eener nooit bereikte volmaaktheid. Had het voor zijn hart ook eene bijzondere veropenbaring? — Het ware voorwerp der liefde is de schoonheid; en daar het Evangelie het juist gemunt had op de liefde, in de liefde de volle ontluiking aller vermogens vindt, moest het noodzakelijk der wereld een jong ideaal van schoonheid bieden.

De tegenwoordige studie heeft voor doel dien begeesterenden adem der christene kunst, zijnen oorsprong, zijne uitwerksels te ontleden en te verheffen.

De bezwaren der onderneming vallen niet te ontkennen; want het geheim der kunst is even diep en duister als het geheim des levens, als dit mysterieus verband van ziel en lichaam in den mensch.

Ook de kunst is ziel en lichaam, ingeving en vorm, ideaal en werkelijkheid.

Doch voor den Christen rijst een hooger raadsel, dat eene hoogere oplossing eischt. Zijne ziel huldigt het hoogste geheim des levens in de Menschwording van Gods Zoon. — Moge Zij dan aan wie het ongeschapen Woord zijn stoffelijk hulsel te danken heeft, de Maagd, die door de goddelijke bevruchting der Liefde het Schoone heeft ontvangen, de zwakke pogingen zegenen, die voor doel hebben de vereering der christene kunstbeginsels!

Kiesch en ingewikkeld inderdaad is het gebied der schoonheid.

De waarheid, het eigen voorwerp des verstands, biedt een licht, dat, eens ontstoken, niet verflauwt; het goede vindt in de inwendige stem des gewetens een onwrikbaren getuige; maar voor de schoonheid bestaan geene onveranderlijke wetten, geene onfeilbare leidregels. Aan den smaak - dezen subjectieven scheidsman -- blijft het slotwoord, dat alles beslist.

God, wel is waar, is het opperste Schoone, zoo wel als het opperste Ware en Goede; maar voor de twee laatste eigendommen alleen geldt zijne veropenbaring; en het rijk der schoonheid werd door Hem, even als dat der aarde, aan de twisten der menschen overgeleverd.

Wie nochtans zou durven beweren dat de rol der schoonheid hier beneden van gering belang is?

Vermits zij het voorrecht bezit de liefde op te wekken, is haar invloed beslissend op 't menschelijk hart. Immers hart gewonnen, alles gewonnen.

Plato zegde : « Het schoon is de luister der waarheid. » Deze luister inderdaad is het, die de waarheid beminnelijk maakt; zonder dit hulsel van licht zou de hoogste waarheid ons ongevoelig laten. Het goede insgelijks vermocht ons niet te roeren, kleedde de schoonheid het niet in bovenaardschen glans.

Doch ijdel is deze veronderstelling.

Niet meer kunnen gevoel, verstand en wil van elkander scheiden, dan deze geheimvolle drievuldigheid

van Waarheid, Schoonheid en Liefde, beeld en uitvloeisel der aanbiddelijke Drie-eenheid Gods.

Het ware is schoon uit zijnen aard en wekt dus liefde op.

De schoonheid bestaat uit eene waarheid, waarop zij ons verlieft.

De liefde is de rijpe vrucht, gegroeid op den stengel der waarheid, uit de geurige schoonheidsbloem.

Zoo teelt, in de eindelooze omhelzing der eeuwigheid, de opperste Waarheid den luister des Woords, in de Liefde, die ze beiden verbindt. — *Splendor gloriae, figura substantiae ejus.*

Klaar en duidelijk schijnt dit alles, wanneer men op de hoogten verwijlt, in het stralende licht van 't goddelijke leven, waar duisternis en zonde geen deel hebben. Dan, ja, riep men volgeerne met Petrus uit : « *Domine, bonum est nos hic esse!* » op den Thabor der zalige beschouwing.

Doch, even als hij, dient er van den berg neergedaald, teruggekeerd naar het gedruis en gedrang van 't aardsche leven, met zijn mengsel van goed en kwaad, van waarheid en dwaling — eene dwaling waar sporen van schoonheid blijven aankleven, uit hoofde der waarheid, die zij nog behelst en waaruit zij slechts bestaat.

Hoe moeilijk valt die arbeid — de eigenlijke arbeid der ziel : het onderscheiden tusschen waarheid en logen, tusschen goed en kwaad, in het zoo dicht ineen gegroeide bosch van 't aardsche leven! En dat toch is de blijvende taak van 's menschen geest.

Zooals hooger gezegd, neemt deze taak in moeilijkheid toe, waar het de schoonheid geldt. Daarbij komt nog dat het schoone, uit zijn wezen zelf, gevaarlijker is voor zijne beoefenaars, dewijl het meer met gevoel te doen heeft.

Terwijl de denker, de geleerde, met kalm geduld de waarheid opspoort en najaagt, en alleen de klip des hoogmoeds moet ontzien, houdt de kunstenaar zich niet bevredigd, vooraleer hij het hart verovere. Verliefd op

de schoonheid, zoekt hij der anderen liefde voor haar te winnen.

Ook zijn, bij hem, de gaven des gemoeds steeds fijner en gevoeliger, dan de geestvermogens; maar daarom ook wordt hij lichter verleid door elken schijn van schoonheid, die opdoemt, en geraakt gemakkelijk van het rechte spoor.

Meest alle kunstoefenaars zijn oppervlakkig, medegesleept als zij worden door het glansrijke hulsel der zaken, zonder zich erg te bekommeren of der waarheid kern er onder schuilt.

Volgt daaruit dat de kunst eene onedele zaak zij?

Verre van daar! Hoe edeler, hoe kiescher een vermogen, hoe gevaarlijker soms deszelven uitoefenen. Niets gaat de liefde te boven, maar niets ook brengt tot dieperen val: en de kunst blijft steeds eene liefdezaak. Zij spreekt tot den geest, maar om den weg des harten te vinden en in deszelven overwinning te berusten als in haren hoogsten zegepraal.

Hoe belangrijk dus is hier beneden de zending der kunst, hoe gewichtig haar invloed! Het is dan niet te verwonderen, dat de Kerk zich met kunst bemoeit; het volgt van zelf dat het Evangelie, niet alleen eene nieuwe zedewet veropenbaarde, niet alleen een onfeilbaar licht voor ons verstand deed oprijzen, maar ook der wereld een jong ideaal van schoonheid bood.

Welk is dat ideaal?

De kunst is de schitterende, maar trouwe weerkaatsing van den geestelijken en zedelijken toestand der samenleving. Ozanam zegde met recht: — « Les poëtes rêvent ce que les peuples croient. » Om de kunst te herscheppen, moest het Christendom dus niets anders doen dan eene nieuwe leer prediken en invoeren. De begeesterende kracht der christene kunst zou bijgevolg in de leering zelve van den godsdienst berusten, en dit valt niet te betwisten. Doch er is meer: Het schoonheidsgevoel, zijnen aard getrouw, streeft steeds naar het hoogste — Excelsior!

Waar is dit toppunt van den godsdienst, die hoogte onder de hoogten? — Niet in de effene vlakte der geboden, voor allen bestemd, maar wel op den steilen berg, waar Christus de weinigen, de uitgelezenen, de minnaars der volmaaktheid lokt.

Om kort te zijn, de beknopte inhoud van 't christen ideaal bestaat, voor de kunst gelijk voor de heiligheid, in de Acht Zaligheden.

Het zal er velen bevreemden de kunst met de heiligheid vermeld te hooren; en nochtans is hun verwantschap veel nauwer dan men denkt.

Wat zijn inderdaad heiligen? Slechts logieke kunstenaars; kunstenaars, die het ideaal najagen, niet alleen in de voortbrengsels van hun gemoed, maar in het leven, in de maatschappij, in hunnen eigen persoon; kunstenaars, zoo verliefd op de bovenaardsche schoonheid, dat zij voor haar alles veil hebben : rust, eer, rijkdom, ja, tot hun eigen leven! En dat werd hun geleerd in het levenscheppend woord, dat eens weerklonk onder Palestina's bevoorrechten hemel, dicht bij het blauwe Genezareth-meer, op de delling van eenen heugelijken berg.

Niet de zedelijke wereld alleen werd door dit woord herschapen; ook in ontelbare kunstbloemen kwam het achtvoudig zaad der zaligheden op. Het ontkiemde in 't bekoorlijke beitelwerk, dat steenen weefsels en sluiers slingerde om de middeneeuwsche torens onzer kathedralen. Het bloeide op de doeken, waarop 't penseel eens Memlings of Fra Angelico's verrukkelijke engelen en maagdenbeelden tooverde. Het klonk in de hemelsche tonen eens Palestrina's en smolt als met de gewelven saam, luchtig, verheven, rein, stijgend met de zuivere lijnen van beuken en bogen, gedragen op de vleugels van 't gebed. Het bezielde gansch de rij der christene koningen van de gedachte Dante, Vondel, Shakespeare, Calderon, danken hunne grootschheid aan de nederige leer der acht zaligheden; en deze zaligheden zelven zijn maar weelderige ranken van éénen levensboom, — den boom des Kruises.

Het Kruis! — Ziet daar den standaard, die de christene kunst hoog boven de heidensche verheft, den grond waaruit de christene ingeving is gesproten, de veropenbaring der diepste en fijnste geheimen van 't menschelijk hart. — want de oudheid genoot de volle kennis des menschen niet, omdat zij de kennis der Godheid had verloren. -- Het Kruis! met al wat van zijn milde armen op het lijdende menschdom afdrupt van levenbre gend bloed, zalvend medelijden en troostende levensvreugd!

Doch daar deze boom des levens ook een boom des lijdens is, worden er velen door afgeschrikt. Wij zullen hem dus eerst in zijne ranken en vruchten bestudeeren, en pogen te toonen hoe het ideaal der heiligheid ook het ideaal der schoonheid is geworden, in eene wereld, die, zelfs tegen dank, het goddelijke figuur van Golgotha niet meer kan vergeten:

Une immense espérance a traversé la terre :
Malgré nous vers le ciel il faut lever les yeux! (1)

I.

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum.

Voor het optreden van het Christendom, was de arme een verworpeling. Zonder rechten, zonder vrijheid, zonder aanzien, mocht hij op niets aanspraak maken in deze wereld, behoorende aan de machtigen. Wie geen middel had om te leven, had geen recht op het leven (2), en de maatschappij was verdeeld in twee groote klassen: de rijken en de slaven.

(1) MUSSET.

(2) Zoo is het nog — het worde ter loops vermeld — in de heidensche streken; in China bijv., waar de missionnarissen alle kinderen niet kunnen oprapen, die hunne ouders aan een wissen dood overleveren.

De komst van Christus veranderde dezen toestand, maar nog veel meer de opvatting der armoede.

Vroeger was zij een vloek geweest, nu was zij de hoogste eer.

Vroeger werd de arme als een verworpeling aanschouwd, nu aanschouwde men in hem het beeld van Christus zelven, een tweede sacrament zijns lijdens. Voor zijne voeten, gelijk voor den voet des altaars, knielden vorsten en koningen, priesters en pausen. En deze voeten, gelijk weleer de voeten des Zaligmakers, ontvingen de zoenen der brandende liefde, de tranen der boetveerdigheid, de reuken eener onsterfelijke hulde.

De Kerk is een steeds levende Christus. Zij is niets anders dan de voortduring van Christus' sterfelijk leven. Wat Hij gedaan heeft, doet zij; wat Hij geleerd heeft, leert zij; wat Hij geleden heeft en bemind, bemint en lijdt, door alle eeuwen heen, de trouwe Bruid van Christus.

Deze innige liefde voor de armoede had dan de Zaligmaker in zijn leven vertoond, vooraleer ze als kenmerk en voorrecht aan de Kerk over te laten.

En inderdaad, als trouwe gezellin, was Hem de armoede bij gebleven op gansch zijne aardsche loopbaan. Zij ving hem in hare armen op, in de ontbering van Bethlehems krib; in hare armen gaf Hij den geest op 't harde, naakte Kruis; en nog heerscht zij met Hem in de vernedering van het tabernakel.

Na Hem, ontvlamde de armoede de harten zijner heldhaftige navolgers. De apostelen, de martelaren, de monniken, waren arm of armenvereerders; maar uit deze bonte rij, komt een figuur te voorschijn, als de vereerder bij uitmuntendheid, de kampioen, de onsterfelijke verloofde der Armoede. — Het is de ridder des Gekruisten, de onvergetelijke Franciscus van Assisi.

Lang was Franciscus' Bruid, de kuische Armoede verlaten gebleven, toen hij, als een tweede Christus optrad, bloedende van de zelfde wonden, omringd met de zelfde twaalf gezellen, bezield met de zelfde liefde. Lang had Mevrouw de Armoede, als eene versmade

maagd van edelen geslachte, in vergetelheid gezucht, wanneer haar ridderlijke Bruidegom aan haren uitgemergelden vinger den ring stak zijner kuische liefde.

Maar nu werd hun huwelijk vruchtbaar en gezegend. Nu brachten zij kinderen voort, — niet alleen de ontelbare kinderen in den vleesche van Sint Franciscus' orde, maar kinderen volgens den geest, geestelijke bloemen van schoonheid, van poëzie, op alle gebieden der kunst.

Hoe kon het anders, wanneer Franciscus zelf het voorbeeld gaf. Hij, stichter van de orde, was ook de eerste dichter eener zoo dichterlijke orde. Iedereen kent zijnen lofzang aan de Zon, de hymne waarin hij de gevoellooze natuur aanzet om, met Hem, ons aller Schepper te loven en te danken.

Als een echte verliefde, doolde Franciscus rond, sprekende van zijne Liefde aan al wat hij tegenkwam, aan zon en maan, aan water en vuur, aan vogel en visch. Bij hem blijkt eens te meer dat de taal der liefde niets anders is dan de taal der poëzie.

Doch deze poëzie stierf niet met hem, die haar in 't leven had geroepen. Als van zelf ontloken, na zijne dood, onder het volk, de *Fioretti*, deze echte dichtbloemekens, deze reine legenden zoo eenvoudig en aandoenlijk, dit episch gedicht der armoede, waar de ridder der armoede, Franciscus zelf, de held van is.

Gansch eene school van dichters vormde zich ook onder Franciscus' navolgers (1), en vond haar bloeipunt in Jacopone de Todi, den vreemden, begeesterden heilige, den ascetieken, vurigen dichter.

Zijn *Stabat Mater dolorosa* is overbekend. Iedereen heeft deze strophen in zijn oor en in zijn hart hooren klinken en vallen, als kristalheldere peerlen of tranen. Iedereen heeft de Moeder van smart, met Jacopone, onder het Kruis zien staan.

Minder bekend is een tegenhang van dit smarten

(1) Zie Ozanams meesterwerk : *Les Poëtes Franciscains.*

beeld, zijne volkomene tegenstelling, het *Stabat Mater speciosa*. Dit laatste pareltje schildert ons de jeugdige maagd in de eerste verrukking harer goddelijke Moederschap. Zij staat nevens de schamele krib, waarin de zoon des Allerhoogsten, op hooi en strooi, ligt uitgestrekt; in den hemel jubelen en juichen de Engelen; de grijze Sint Jozef bewondert de blozende Maagd, en de dichter heeft den os en den ezel niet vergeten, « deze gemoedelijke dienaars, die het volk geerne zag deelnemen in de vreugden van Kerstmis. » (1)

Doch de geest van Franciscus bezielde niet alleen de dichters ; ook eene schilderschool had hem haar ontstaan te danken. Wij bedoelen de school van Ombria, die met Giotto werd geboren, in Perugino haar bloeipunt vond en zelfs op Rafaël, in zijne eerste periode, mag aanspraak maken.

Op de muren van Assisi's heiligdom, schilderde Giotto gansch het leven van Sint-Franciscus, en deze reine teekeningen, vol diep en innig gevoel, moeten enkel voor de serafieke beelden van eenen Fra-Angelico onderdoen.

Overigens was het bij de Franciskanen niet alleen, dat de armoede bijval en gunst vond ; gansch de bloeiperiode der middeneeuwen was met hare vereering doordrongen.

De menschen leefden in stulpen en kluizen, maar was er spraak een tempel op te bouwen, den Gode der armoede ter eere, moest men zijne lijdende ledematen in gast- of godshuis herbergen, dan was niets te rijk, te schoon, dan rezen pijlers en torens in de lucht, dan ontloken de steenen bladeren en bloemen ; dan fonkelden de glazen rozen met duizende kleuren in het donkerend verschiet der statige beuken ; en het tabernakel werd een tempel op zijn eigen, om de armoede van Bethlehem en van Calvarië te vergelden, te vereeren.

Zoo rezen uit den grond de slanke zuilen der

(1) Ozanam.

kathedralen, dragende op hunne gewelven het gebed van gansch een volk ; of, waar zij ontmoetten, elkander als zusterbeden, omhelzende : « Uit deze omhelzing is 't ogief geboren. » (1)

Zoo hieven de torens naar den hemel den onophoudelijken kreet eener nooit verzadigde liefde ; want die liefde dacht nimmer genoeg gedaan te hebben.

Daarom spraken, dachten, leefden de steenen ; daarom ontloken bloemen op bloemen, bladeren op bladeren ; daarom leefden de vensters met kleinooden in glas, en de muren met glanzende kleuren.

Eén gevoel bezielde alle harten en alle kunsten. De adem der liefde had alles doorzweefd en overal de bloemen der poëzie wakker gekust.

En nochtans is de statigste kathedraal dezer geloofvolle tijden niet eene kathedraal van steen en ijzer.

Een dichtwerk beheerscht de middeneeuwen, statig en indrukwekkend als eene kathedraal, verheven als de luchtige gewelven, zuiver van lijnen en omtrek als de zuilen en beuken, wemelend van leven en aardsche voorwerpen gelijk de nissen en portalen, en, als de kathedraal, gansch op het Kruisplan gebouwd. — Het is de *Divina Comedia* van Dante Alighieri.

Dante is een reus tusschen de reuzen der gedachte, een adelaar, die de zon der eeuwigheid vlak in het aanzicht staarde, en niet met blindheid werd geslagen, maar op aarde terugdaalde om het geziene aan zijne tijdgenoten mede te deelen. Zijn somber genie wist uit de diepten der Hel op te stijgen naar de zachtere luchtstreek van 't Vagevuur, en zelfs de stralende vizioenen van 't Paradijs terug te geven.

Zoo rusten de zware, ronde zuilen in den donkeren grond, maar tillen de krullen en festoenen hunner kapiteelen naar omhoog, om eindelijk te ontluiken in het gewelf, door het avondzonnegoud verlicht.

(1) Montalembert.

Zoo schiet het kruis van 't grondplan, in weelderige takken, door de torens en pijlers, of bloeit in schitterende kapellen rond het zonnige koor.

De *Divina Comedia* is zoodanig op de strenge leer van verloochening, van uitboeting en armoede, op het ideaal van Franciscus en van de zaligheden geboetseerd, dat het derde paart van 't werk — Purgatorio — op de zaligheden berust.

Het Vagevuur, volgens den dichter, is verdeeld in zeven kringen, waar de zielen van de zeven hoofdzonden gereinigd worden. Telkens dat Dante, onder Vergilius' geleide, een dier kringen verlaat, zingt eene hemelsche, eene troostende stem eene der acht zaligheden.

Ozanam bekende eene voorliefde te koesteren voor het Vagevuur, omdat het menschelijker is, dan de twee andere deelen. Volgens hem, schildert het Vagevuur den toestand van den mensch op aarde, overgeleverd aan den strijd tusschen goed en kwaad. De Hel is het volstrekte kwaad en de Hemel het volkomen goed. Beiden gaan ons zoo zeer niet aan, die nog in den tijd zijn, die nog de keus hebben.

De strijd integendeel trekt ons aan; en in het Vagevuur heerscht eene frischheid van kleur, eene zachtheid van toets en teekening, zweven er middentinten, die het menschelijker maken. Het is een volmaakter kunstwerk, daarom dat het menschelijker is.

De kunst blijft inderdaad eene bij uitstek aardsche, menschelijke zaak. Beantwoordende aan onze menschelijke natuur, heeft zij de twee elementen: geestelijke kracht en stoffelijke kracht, ziel en lichaam, bezielende gedachte en boeienden vorm, teeken en beteekenis.

Daarom heeft het Protestantisme zoo weinig verstand van kunst. Missende het juist begrip van de verhouding van ziel en lichaam in den mensch, van 't ongeschapene en het geschapene, 't goddelijke en 't menschelijke, 't geloof en de rede in den godsdienst, houdt deze drooge leer zich enkel onledig met kunst door een gebrek aan logiek. Doch hier ook is dit gebrek *felix culpa!*

« De Hel is de logiek in het kwaad, » hoorden wij Dr. Schaepman eens zeggen. Nooit gaat de dwaling zoo ver als die helsche logiek, en zoo blijft zij bestaan, bestaan uit het spoor waarheid dat haar nog aankleeft en in 't wezen houdt.

Wil men overtuigd zijn van de onvruchtbaarheid der valsche moeder — het Protestantisme — dan trede men een « tempel » binnen : Naakte muren, banken, een koude preekstoel, 't is alles wat men te zien krijgt, waar, bij de Katholieken, de muren met tafereelen stralen, de zuilen met heiligbeelden prijken, de pijlers naar omhoog schieten, de melodie weerklinkt, en het koor, als het middenpunt van den godsdienst, alles tot zich trekt.

Ja, het koor is het punt waar alles toegaat, en waarom? — Omdat daar het H. Sacrament berust, het Sacrament God en Mensch, ziel en lichaam, gratie en uitwendig teeken, waarheid en zinnebeeld.

Door het Sacrament te verwerpen, heeft het Protestantisme de kunst verworpen en vernietigd; want ook de kunst is een sacrament, vereischt eene uitwendige gedaante voor de levende gedachte, huwt den vorm aan de ingeving, paart het lichaam met de ziel.

Immers wat, voor 't kerkelijke Sacrament, het uitwendig teeken is aan de inwendige gratie, dat is de vorm, in de kunst, aan de bezielende gedachte : een boei en een steun, een kluister, maar eene voorwaarde des levens.

Doch, om tot Dante terug te keeren, moet men zich niet verwonderen, zoo deze machtige geest doordrongen was met Franciscus' begrippen. Hij kende immers zijne orde, ja, was er zoo innig mee bevriend, dat hij in de nederige kleedij der broeders wilde begraven worden.

Zijn *Paradiso* behelst een luistervollen lof van den Seraphijnschen Vader. Dante legt dien in den mond van eenen Dominikaan, den grooten Thomas van Aquino, terwijl een Franciskaan, de H. Bonaventura, den roem van Sint Dominicus bezingt.

Gansch het leven van Sint Franciscus wordt aldus in onsterfelijke verzen beschreven : zijne geboorte in het schilderachtige Assisi, het stichten zijner orde, het ontvangen der stigmaten op berg Alverno, maar vooral zijn mystiek huwelijk met de kuische Bruid Armoede :

Chè per tal donna giovinetto in guerra
Del padre corse, a cui, com' alla morte,
La porta del piacer nessun disserra;

E dinanzi alla sua spirital corte,
Et coram patre le si fece unito;
Poscia di dî in dî l'amo piu forte.

Questa, privata del primo marito,
Mille e cent anni e più dispetta e scura
Fino a costui si stette senza invito;

. . . .

Nè valse esser costante nè feroce,
Si che, dove Maria rimase giuso,
Ella con Cristo salse in sulla croce.

Ma perch'io non proceda troppo chiuso,
Francesco e Povertà per questi amanti
Prendi oramai nel mio parlar diffuso.

La lor concordia e i lor lieti sembianti,
Amore a « maraviglia » e dolce sguardo
Faceano esser cagion de' pensier santi (1).

(1) « Als jongling zag hij 's vaders gramschap uiten
Om eene vrouw, voor wie geen stervelingen,
Zoo min als voor den dood, hun deur ontsluiten.

« Hij waagde 't naar 't verbond met haar te dingen
Voor 't geestelijk gerecht *et coram patre ;*
Om daâglijks met meer liefde haar te omringen.

De lof der armoede door Dante bezongen : Geen ander bewijs is noodig om de macht der zalighedenleer over kunst en gedachten te toonen.

Maar, zal men zeggen, dat was goed in de middeneeuwen, toen het geloof merg en been der samenleving doordrong. Een ander ideaal is voor onze moderne tijden, vooral vóor onze negentiende eeuw, gerezen

Wij denken juist het tegenovergestelde : Onze eeuw is meer dan al de andere met menschenliefde doorkneed, en hare letterkunde bijgevolg berust op eene juistere waardeering, op een inniger medelijden met de smarten der armen.

En waar spraak is van armenvereering, van armenliefde, van poëzie bij de armen, daar komt een naam als van zelf op de lippen, onder de pen : het is de naam van den onvergetelijken Dickens!

Wij zegden het hooger op : Door een weldadig gebrek aan logiek — De logiek is het kenmerk niet der Engelsche ras — hebben de Protestanten de kunst niet opgegeven, en hier mag deze protestante schrijver optreden als een type van medelijdende voorliefde voor armen en kleinen, als de dichter bij uitmuntendheid van

« Van d'eersten echtgenoot beroofd, ontvloden
En steeds veracht, ruim elf maal honderd jaren,
Heeft zij gewacht dat bij haar uit kwam nooden.

. . . .

« Het hielp niet, dat zij moedig was gebleven
En trouw, dat, waar omlaag Maria beidde,
Zij zich met Christus heeft op 't kruis geheven.

« Opdat 'k u niet te lang in 't duister leide,
Wil 'k dat, in 't minnend paar der wcidsche rede,
Men de Armoede en Franciscus onderscheide.

« Hun eendracht, hun gelaat vol blijden vrede,
Hun zachte blik, waarin de liefde gloeide,
Bracht heilig peinzen met bewond'ring mede. »

Paradiso XI, 58. Vertaling van J. BOHL.

't volksleven, als de verpersoonlijking van de echt katholieke opvatting der armoede.

Dickens! — de naam alleen brengt al de hartvermogens in roering, wekt een glimlach in eenen traan, lokt een gebed uit het innigste van 't gemoed.

Is het kenmerk van 't genie de scheppingskracht. wie was meer schepper dan deze schrijver, die eene gansche wereld figuren in 't leven riep, figuren zoo rein, zoo edel, zoo verheven, dat ze gekend te hebben alleen eene wijding is, figuren die het menschdom eigen zijn geworden, alsof zij waarlijk hadden geleefd.

Ja, zij leven van een hooger, onsterfelijker leven dan het gewone leven, van het leven der kunst. Hoevele menschen hebben geleefd, gezwoegd, gestreden, en zijn in 't graf gedaald, in 't afdoende graf van vergetelheid en dood! Maar deze scheppingen van Dickens zullen in onsterfelijke frischheid en gratie blijven bestaan, zoolang de wereld wereld is.

En waarom? Omdat de schrijver waarlijk dichter is, het leven neemt in zijnen hoogsten zin, in het licht van 't ideaal.

Niet dat hij de werkelijkheid niet kenne. Niemand is meer realistisch dan hij, tot in het nauwkeurigste toe. Maar zijn werk is het ware leven, met zijn hoog en laag, zijn vreugd en leed, met de pathetiekste, tragiekste toestanden nevens de komiekste.

Midden in de aandoenlijkste tafereelen, borrelt weer bij Dickens het fijnste humor op. Men smelt in weldadige tranen, en moet een oogenblik daarna losbarsten in den gulsten, hartelijksten lach. — Een hartelijken lach! ja, Dickens kent er geen anderen. Zijne ironie is altijd welwillend, medelijdend, vindt hare bron, gelijk alles bij hem, in het hart.

Daar put hij zijne hoogste ingevingen, en zelfs zijne diepst wijsgeerige opvattingen. — Getuige daarvan *The haunted man.*

In Dickens wordt het diepe woord van Pascal bewaarheid, dat « de grootsche gedachten uit het hart komen ».

Daarom buigt en neigt hij zich bij voorkeur over de lijdenden en armen; daarom schetst en schildert hij met voorliefde zijne tafereelen uit het volk en houdt voor deze de zaligste ingevingen van zijn genie, de zoetste kleuren van zijn palet.

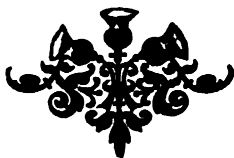
Wat men bemint, kent men het beste. Ook heeft Dickens eene grondige kennis van het leven der armoede en verraadt ze in het aandoenlijke woord uit Bleak House: — What the poor are to the poor is little known, excepting to themselves and God. (1)

Eere aan dezen vereerder der armoede, die in het volksleven zijne reinste figuren, zijne hoogste ingevingen, zijne onsterfelijkste scheppingen vond! Eere aan dezen dichter, die voor het volksleven zijne zoetste, streelendste poëzie behield, die op de lippen zijner lezers het innigste gebed doet stijgen, bij de aandoenlijke beschrijving der armoede volgens God! Eere aan dezen schrijver, dien het Christendom en de Zaligheden-leer zoo hoog boven de Oudheid verhieven, dat hem noemen alleen genoeg is, om den afstand te teekenen tusschen den geest van 't heidendom en den nieuwen geest van Christus!

(*Vervolgt.*) M. E. BELPAIRE.

---

(1) Wat de arme voor den arme is, is weinig bekend, uitgenomen van hem zelven en God.





REISINDRUKKEN (1).

Te Karlsrùhe zullen we ons niet lang ophouden. Niet dat dit bevallig stadje, met zijne breede straten, welke ten getale van negen, van het Slotplein waaiervormig vertrekken, minder onze aandacht verdient, maar wel omdat de tijd ons ontbreekt. Zoo luiden toch vele verontschuldigingen.

Hier merken wij nogmaals die voorliefde op, welke de Duitschers voor het groen aan den dag leggen. Overal treft men plaatsen aan, beplant met fraaie, lommerige boomen; vóor de meeste drankhuizen prijken oranjeboomen, roze-laurieren, enz.

Bewonderen wij ter loops die uitgestrekte, wel beschaduwde en wel onderhoudene « Schlossplatz », dit ruim hertogelijk « Schloss », paleis zou men hier zeggen, waarachter zich de « Schlossgarten », het Terkamerenbosch van Karlsrùhe, uitstrekt.

En daar links van het slot, achter den schouwburg, den kruidtuin, met zijne rijke verzameling oranje-, laurier-, vijgen-, palmboomen en geurige oleanders. Men denke niet dat dit kleine, verneutelde boompjes zijn, zooals wij die meestal te aanschouwen krijgen, neen, hier gelijken velen aan echte boomen.

Te Karlsrùhe bestatigen wij met innig genoegen, met welke zachtheid in Duitschland de dieren, inzonderheid de vogels behandeld worden. In den « *Schlossgarten* » zijn ze half tam. De vink, onder andere, die

---

(1) Zie *Belfort*, vorige jaarg. bl. 758.

in ons België zoo menschenschuw is, springt daar nevens u den weg op, komt de broodkruimels oppikken, die men hem toewerpt.

We konden niet nalaten aan onze Brusselsche bengels te denken, toen we in dit uitgestrekte bosch drie kinderen bezig zagen, met eenen koek te morzelen om met die kruimelkens de vogeltjes te voeden. Onze vernielzieke jeugd, die men volgens onze teergevoelige en bezorgde overheden en kamerpaedagogen niet zacht genoeg behandelen kan, die zou zoo ook handelen, dachten we, en we trokken verder...



We kwamen te Heidelberg, in die oude universiteitstad, te recht vermaard en voor het aantal geleerden, die er werkzaam zijn of waren en gevormd werden, voor hare bekoorlijke omstreken en haar thans in puin liggend slot. In de XVIe eeuw was deze stad de zetel van 't verstandelijk leven en 't bolwerk van 't Protestantismus in Duitschland. Hare vermaarde universiteit, in Duitschland de oudste, na die van Praag en Weenen, werd in 1386 gesticht. Haar bloeitijd valt in het laatst der 16e en in het begin der 17e eeuw. De dertigjarige oorlog, die zoovele onheilen teweegbracht, maakte ook een einde aan haren voorspoed. In onzen tijd bezit zij weer hoogleeraren, met eene Europeesche vermaardheid. Wat hare faam duidelijk bewijst is, dat de 2/3 harer studenten gewoonlijk vreemdelingen zijn.

De rijke bibliotheek, aan Heidelberg's hoogeschool gehecht, heeft eveneens vele lotsverwisselingen verduurd, Na de verovering der stad in 1622, door hertog Maximiliaan van Beieren, werd ze als oorlogsbuit beschouwd, aangeslagen en aan den paus geschonken. 't Volgende jaar verhuisde ze naar Rome, waar ze eene afdeeling vormde der Vaticaansche boekerij. Zij bevatte toen 3,522 handschriften, doch het aantal gedrukte boeken was betrekkelijk gering. Na den vrede van Parijs, 1815,

kwamen de oude Duitsche handschriften naar Heidelberg terug.

Wat de overige onderwijsgestichten betreft, daar is in deze, even als in alle andere Duitsche steden, ruim voor gezorgd.

Laat ons nu wat hooger klimmen. — We trekken den Geisberg op, — gedeeltelijk met de « Zahnradbahn », — naar de « *Molkenkür* » (301 m. hoog); achter ons strekt zich het heerlijk Neckardal uit, verder door de breede Rijnvallei; we klimmen nog hooger, tot den Königstühl (568 m); schouwen bewonderend rond in al die fraaie vergezichten, welke zich links en rechts uitbreiden en in 't verschiet verdwijnen.

Wat eene hoogte is, daarover oordeelen we moeilijk met eenige nauwkeurigheid. Men moet in de bergstreken wonen, om er zich eenig denkbeeld te kunnen over vormen, om ze te kunnen schatten. — De berg nu, waarop de *König-* of *Kaiserstühl* staat, is wel driemaal zoo hoog als hij ons van aan den voet toescheen.

Hij bestaat, om zoo te zeggen, uit drie verdiepen. Elk verdiep op zich zelve, is ten minste zoo hoog, als 't geheel ons van beneden voorkwam Het geschiktste middel, onzes inziens, voor « oningewijden », om eenig begrip van die hoogte te bekomen, is de berg steil af te dalen, zonder de zachtafhellende gebaande wegen te volgen. Doet men dit, en blikt men dan van tijd tot tijd eens terug in de richting van den afgelegden weg, dan staat men verbaasd over de hoogte.

Wij houden heel veel van hoogten; wij schouwen gaarne rond van op eene verhevenheid; misschien des te liever, daar we tot de lage en effene Vlaamsche streek behooren.

Een woordje nu over het oude keurvorstelijk slot.

Het zijn de Franschen, welke het in puin hebben gelegd, zooals ze overigens een groot gedeelte van Duitschland met puinen hebben bezaaid. De heerschzuchtige Lodewijk XIV, beweerde recht te hebben op de *Palts*. Men weet dat die onverzadigbare dwingeland,

onder hetzelfde voorwendsel, een aanzienlijk deel onzer gewesten heeft binnengepalmd, waarvan Fransch-Vlaanderen ons wel het nauwst aan 't harte ligt.

In October, 1688, kreeg de Fransche veldheer, graaf Mélac, de stad Heidelberg en het slot in zijn bezit; hij behield ze gedurende den volgenden winter. Maar toen het Duitsche leger aanrukte, besloot hij tot den terugtocht. Alvorens echter de afreis te ondernemen, deed hij al de verschansingen in de lucht springen, en het vuur steken zoowel aan de stad, als aan het rijke en vermaarde vorstelijk verblijf. Wat van dit laatste recht bleef, werd vier jaar later, opnieuw door de Franschen verwoest en gansch de stad met een ongehoorde wreedheid verdelgd.

Zoo gedroegen zich die *edelmoedige* Franschen, zij die anderen zoo gaarne van barbaarschheid beschuldigen! Wij zullen verder over die veelgeprezen *grootmoedigheid* meer bijzonderheden mededeelen.

Alhoewel wij ons beperken, en eene menigte merkwaardigheden onaangeroerd laten, mogen we evenwel niet nalaten een woord over het *Heidelbergervat* te reppen. 't Is in den kelder van 't slot, dat die reusachtige ton ligt. Haar inhoud bedraagt niet minder dan 212 m^3; als ze gevuld is, dan kan men er 283,000 gewone flesschen uit voltappen. Ze werd in 1751 gemaakt en is het vierde groote vat, dat deze plaats inneemt.



Wij komen te *Frankfort-aan-Main*. Het eerste wat ons hier treft, is het overgroote « *Neue Bahnhof* ». We dachten dat Brussel's Noorder Spoorhalle, met de nieuw bijgevoegde zijvleugels, reeds iets buitengewoons was als uitgestrektheid; maar stond ze nevens de Frankfortsche, ze zou er door in de schaduwe gesteld worden.

't Is niet zoo zeer de pracht, welke hier verbazing wekt, maar wel de afmetingen – de ruimte der zalen, de diepte der zijgangen, in het eigenlijk gebouw en

dan de breedte en hoogte der halfcirkelvormige glazen gewelven, der halle.

Zoo in andere steden, die grootsche opvattingen in het oprichten van gebouwen of op elk ander gebied, in 't oog springen, in Frankfort is dit nog meer het geval. Men ontziet er geene opofferingen, wanneer het de verfraaiing der stad geldt. De prachtige standbeelden aan *Göthe* en *Schiller* gewijd, die elk op eene openbare plaats prijken, zijn wel de schoonste en indrukwekkendste, die men zich kan voorstellen.

Onnoodig hier bij te voegen, dat ze niet tusschen koude muren staan, maar wel met sierlijke boompjes omringd zijn. En dan die wandelingen, die « *Anlagen* » rond de stad, tot zelfs langsheen de *Main*; die « *Thiergarten* » aan 't eene uiteinde en die voortreffelijke « *Palmengarten* » aan het andere; wat is er meer noodig, om het verblijf in eene stad aantrekkelijk te maken.

Frankfort bezit een « *Opernhaüs* », een echte kunsttempel, waarbij onze Brusselsche muntschouwburg leelijk zou afsteken. Maar dit is niet alles: nevens het « *Bahnhof* », het « *Opernhaüs* », komt nog een nieuwe beurs en een nieuw gerechtshof in aanmerking. Dit laatste is opgetrokken in dien fijnen, geelrooden steen, die aan het geheel een hoogst schilderachtig voorkomen geeft.

Vergeten we daarbij niet het stadhuis, den « Römer », gebouw der XVe eeuw, met zijne rijke « *Kaisersaal* », waarin de geschilderde portretten hangen, van al de Duitsche keizers In geschiedkundig opzicht is de « *Römer* » het merkwaardigste gebouw der *Mainstad*.

We moeten eveneens de onschatbare kunstverzameling van « *Staedel* » vermelden, waar, in een aantal zalen, de voornaamste Hollandsche, Vlaamsche, Duitsche en andere schilders vertegenwoordigd zijn De edelmoedige en kunstlievende *Staedel*, naar wien die verzameling genoemd wordt, schonk dit alles aan zijne geboortestad, benevens zijne huizen en eene som gelds van ruim 2 500.000 fr.

Zullen we iemand verwonderen als we zeggen, dat

in Frankfort veel drukte heerscht? Men moet de *Zeil* en de *Neue Zeil* bezoeken, twee fraaie en breede straten, om zich een gedachte van die beweging te kunnen vormen. De oude straten zijn eng en daarbij donker, ter oorzake der vooruitspringende. lage verdiepen.

Frankfort is eene bloeiende stad. Het is algemeen bekend dat hare beurs tot de toongevende behoort.

Over de *Main* liggen drie bruggen, elk van ruim 300 m. lengte; een steenen boogbrug, rustende op zestien pijlers, eene spoorwegbrug en eene hangbrug van gesmeed ijzer, voor voetgangers.

De stad Frankfort heeft een geschiedkundig verleden, dat niet van belang ontbloot is. Sedert 1866 heeft ze opgehouden als vrije rijksstad te bestaan. Hare bevolking, die toen rond de 80.000 inwoners bedroeg, is thans van ruim 200.000. Van in de oudste tijden zijn er de Joden talrijk; zij zijn er in bezit van twee synagogen. De Katholieken hebben er verscheidene kerken en eveneens de Hervormden.



De Rijnstreken bevatten veel aantrekkelijks. Het verblijf in die verschillende steden is in meer dan één opzicht belangwekkend en leerzaam. Alle verkeeren in een bloeienden toestand. De kleinste zoowel als de grootste breiden zich uit, worden verfraaid, trekken grootsche gebouwen op, zijn omringd met aangename wandelingen en dikwijls door een weelderigen krans van landgoederen, villa's, tuinen, wijn- en boomgaarden omgeven.

In de streek, die we bezochten, heerscht overal welstand; niet zelden treft men er gemeenten aan van twee- drieduizend zielen, waar geenszins vreemde bezoekers ontbreken.

We zouden nog veel mede te deelen hebben, moesten we al de steden, al de plaatsen, waar we afstapten, afzonderlijk behandelen; maar dit zou ons te verre leiden.

We willen daarom *Mainz*, *Koblenz*, *Bonn*, *Keulen*, *Aken*. enz., stilzwijgend voorbijgaan. Nog verscheidene andere plaatsen, waaronder zeer merkwaardige, reden we maar voorbij; we noemen *Darmstadt*, *Manheim*, *Kreuznach*, *Wiesbaden*. Deze laatste lokt jaarlijks, naar 't schijnt, de meeste vreemdelingen van al de *Rijnsteden*.

Duitschland is fier en dit met volle recht, op het bezit van den Rijn : « *Duitschland's stroom, niet Duitschland's grens* », zooals we te Bonn lazen.

Men houdt er zeer van, bij onze Oosterburen, om alle gewichtige voorvallen levendig in 't geheugen van 't volk te bewaren. In alle steden ziet men denkmalen. We telden een drietal standbeelden van *Gùtenberg*, we noemden reeds die van *Schiller* en *Gœthe* te Frankfort. 't Is ook daar, dat nog altijd « *Gœthes Vaterhaùs* » met bezorgdheid onderhouden wordt. Maar nevens die talrijke beelden, welke door vereerende stadgenooten of het dankbare vaderland aan de meeste Duitsche beroemdheden opgericht worden, ontbreekt het eveneens niet aan gedenkzuilen of -steenen, « ter nagedachtenis der gevallenen en ten voorbeelde der levenden », vooral der gevallene krijgslieden in 't heugelijk jaar '70. Doch al deze afzonderlijke, plaatselijke gedenkteekenen, zijn onbeduidend in vergelijking met de reusachtige « *Germania* », op den *Niederwald* geplaatst, *ter vereeuwiging van den algemeenen en zegehaftigen opstand van 't Duitsche volk en der herstelling van 't Keizerrijk*, *in* 1870-'71.

Zulk beeld verstrekt een machtig rijk tot eer. Het is 10,50 m. groot en rust op een voetstuk van 25 m. hoogte. De kosten, die ruim éen millioen mark bedroegen, zijn bestreden door het Duitsche volk.

Dat het vele bezoekers lokt, bewijzen ons de twee tandradspoorwegen, de eene te *Rudesheim*, de andere te *Assmannshaùsen*, waarmede men den berg, den *Niederwald*, gedeeltelijk kan opstijgen en afdalen.

Bevalliger oord kon men bezwaarlijk uitkiezen.

Niet alleen is het uitzicht van op die hoogte overheerlijk, maar men bevindt er zich in 't midden der vermaardste wijnbergen Duitschland's.

Wie heeft ten minste niet hooren gewagen van de *Rheingau*, van den *Rüdesheimer*, enz.? En ofschoon de bevolking hier niet vrij talrijk is, zou men zich echter in 't midden eener bloeiende stad wanen, wanneer men en woningen en ingezetenen beschouwt. Bierhallen zijn zeldzaam; 't is de wijnhandel, die hier welstand verschaft. Gewoonlijk is 't van « eigen gewin, » wat men in die groote « Weinstùben » of « Weinhandlùngen » opdient.

Aan weelderige streken als *Rudesheim*, *Assmannshaùsen* en *Bingen*, roept men niet vaarwel toe, maar tot wederziens. Men verwijdert er zich ongaarne van.

Gelukkiglijk laten de Rijnboorden van Bingen tot Koblentz weinig tijd over tot mijmeren; gedurig, onafgebroken krijgt men hier de prachtigste, de ontzettendste natuurtafereelen te bewonderen. Links en rechts verrijzen ontzagwekkende rotsgevaarten, steken steile bergen hunne spitse punten honderden meters hoog. Niet zelden dragen de ongenaakbaarste rots- of bergtoppen de overblijfselen van een verwoest middeleeuwsch slot en die verlaten bouwvallen, die verbrokkelde torenspitsen maken wellicht het aangrijpendste, het indrukwekkendste uit der zoo wijdvermaarde Rijnboorden.

Wie bewoonde die burchten? Dienden zij tot verdrukking der bevolking of tot bescherming van den statigen, machtigen vloed?

Puinen ontbreken hier niet. De meesten zijn het werk der Franschen. Gedurende den *Paltsoorlog* werd de Rijnstreek geheel en al verwoest. Wij willen eenige namen van steden en burchten mededeelen, welke in gruis werden gelegd, enkel door de Franschen.

Te *Haùsach* greep in 1643 de verwoesting plaats van 't slot der prinsen van *Fürstenberg* en in 1668 die van 't slot *Ortenbùrg*, in 't dal der *Kinzig*. Zes jaar later deed Turenne dit van *Auerbach* springen, terwijl een ander, *Dagsburg* genoemd, in de Vogeezen, in 1676 werd plat geschoten. Te *Hagen* toont men de bouwvallen van 't slot *Roetteln* (1678); ook die van *Wegelburg*, *Scharfenstein*, *Alzey* werden verwoest. Te *Badenweiler*

werd een oud slot, dagteekenende uit den tijd der Romeinen, tot eenen puinhoop geschoten.

Koblenz werd gebombardeerd. *Spier* viel in de handen der Franschen, doch deze moesten haar het volgende jaar ontruimen. « Vooraf echter werden er de vestingwerken gesloopt en zij zelve aan de vlammen prijs gegeven. » Bijna niets van de prachtige dom bleef recht; — zelfs de praalgraven van acht Duitsche keizers, aldaar ter aarde besteld, werden opengescheurd en hun gebeente verstrooid. Na die verwoesting kwam Spier niet meer tot haren voormaligen bloei.

Doch 't is vooral het jaar 1689 dat een groote voorraad van verwoeste steden en sloten oplevert. *Bingen* werd door Lodewijk XIV bijna gansch verdelgd; hetzelfde gebeurde met *Stahleck*, *Schoenburg*, *Ahrweiler*. Deze laatste stad had reeds in 1646 eene belegering onderstaan. *Baden* en haar slot werden in 1689 zoo deerlijk gehavend, dat het regeerend huis genoodzaak was zich te Rastadt te vestigen. *Gingenbach* en *Oppenheim*, twee kleine steedjes, werden ook in asch gelegd. *Worms*, die eens 70,000 inwoners telde en nu maar ongeveer 22,000, kreeg den grootsten slag, toen de Franschen ze in genoemd jaar plunderden en daarna afbrandden. In 't begin dezer eeuw (1815), overschreed hare bevolking niet de 5000 zielen. *Durkheim* werd aan het vuur prijs gegeven; *Kreuznach* geplunderd en verwoest, terwijl haar slot *Kauzenberg* sprong. Niet verre van daar liggen de puinen van twee andere sloten. De burcht en een gedeelte der brug over de *Nahe*, te *Bingen*, sprongen insgelijks de lucht in.

Geheel die streek, een der bevalligste van Duitschland, was met puinen bezaaid; de Franschen verwoestten opzettelijk, moedwillig; zij wilden het land ten onder brengen.

Wij zouden nog eene heele bladzijde kunnen mededeelen enkel met namen van verdelgde sloten. We willen ons echter bij de voorafgaande bepalen.

Wie zal 't vernielingswerk beschrijven, door de Franschen aangericht in den Zevenjarigen Oorlog? Wie zal

ons zeggen wat al verdaan werd door de legers der Republiek of gedurende de verdelgingsoorlogen van 't keizerrijk?

Doch waar zijn de landen, die niet door de Fransche legers hebben te lijden gehad; waar is, in onze gewesten vooral, de stad of 't dorp, waar de Franschen nooit hunne roof- en vernielzucht aan den dag legden?



Waartoe zou het strekken, eene beschrijving van de Rijnboorden trachten te geven? Om hierin eenige kans tot welslagen te hebben, zou men moeten kunnen schilderen met de pen, zou men wezenlijk dichter moeten zijn. Daarom bepalen we ons met te zeggen, dat men de Rijnboorden moet gaan zien, met eigene oogen gaan bewonderen.

Nevens het schoone, het heerlijke, het wilde en woeste, in de natuur, bewondert men de vlijt van den mensch, in de aangelegde wijnbergen. Welk een werkzaam, geduldig, volhardend volk moet daar wonen? Als men vaststelt hoe die hellingen, waarvan enkele steil nederdalen, met wijnstokken beplant zijn; als men bedenkt, wat al zweet het moet kosten, zoo met kleine verdiepen, van aan den voet tot boven op te klimmen; hoe lastig en afmattend het moet wezen, die muren van ongelijke, ruwe steenen te bouwen en recht te houden, tot bescherming der dikwijls dunne aardlaag, dan voelt men zich getroffen door zooveel aanhoudende, onverzwakte vlijt, dan begrijpt men dat de lang- en wijdvermaarde Rijnwijn een dubbel kostbaar nat is.

Maar ook in de oogen der Duitschers is hij dit wel; want niets laten zij verloren gaan, geen hoekje gronds, hoe klein het zij, hoe ongenaakbaar gelegen, waar men niet de druiventeelt beproeft.

De Rijnboorden en Rijnsteden worden druk bezocht, en geen wonder. 't Is natuurlijk Duitschland, dat de meeste bezoekers oplevert. Het ontbreekt er ook wel niet aan Engelschen. De Belgen leeren meer en meer den weg

naar deze bevallige streek kennen. 't Is te hopen dat ze steeds in grooter getal naar Duitschland zullen reizen en andere streken bezoeken. Er moet daar voor hen veel te leeren zijn. Dit zou ook veel bijdragen om de verkeerde begrippen, welke hier nopens Duitschland en 't Duitsche volk nog veelal bestaan, te doen verdwijnen. Nu toch verneemt men hier weinig goeds over dit land en die bevolking. Onze Fransche dagbladen niet alleen, maar zelfs onze Vlaamsche deelen slechts *nieuws*, en welk nieuws! over Duitschland mede, dat hier langs onze zuidelijke grenzen wordt binnengesmokkeld.

Dat onze zuiderburen niet naar de Rijnboorden gaan, dit verstaat men gemakkelijk : immers hunne mislukte wandeling naar Berlijn zit hun nog altijd in de beenen.

Fransch hoort men in genoemde steden en gewesten niet spreken; met Fransch alleen kan men Duitschland moeilijk over de baan. Te nauwernood treft men eenige gasthofbedienden aan, welk die taal gewoonlijk op eene schromelijke wijze radbraken. Dit vast te stellen was voor ons eene niet onaangename verrassing.

We zouden wel wenschen, dat onze dwaze verfranschers eenigen tijd in Duitschland verbleven. Ze zouden wellicht min dwaas, min verwaand terugkeeren. Men weet dat die heerschappen zich gaarne laten voorstaan, dat alle beschaafde lieden het Fransch machtig zijn of nog beter, dat buiten het Fransch geene ware beschaving mogelijk is.

Of in Duitschland beschaving, of er geleerdheid bestaat? Waar vindt men meer hoogescholen? Gedurende ons uitstapje teekenden wij die van Straatsburg, van Karlsrùhe, van Heidelberg en Bonn aan. Kortom, over het Duitsche rijk zijn *twintig* hoogescholen verspreid.

Overal zagen we nieuwe werken van Duitsche schrijvers in de boekwinkels voorliggen; in de aanzienlijkste drankhuizen zijn gansche hoopen dagbladen voorhanden.

Of de Duitschers beschaafd zijn? Zij pralen niet met Fransch vernis, met Fransche manieren : zij hebben hunne

eigene beleefdheidsvormen. Geen Duitscher komt in een koffiehuis, zonder zijn hoofddeksel van aan de ingangsdeur af te nemen en het, bij het uitgaan, eerst daar weer op te zetten. Zij staan niet bij elkander te liflaffen, noch « wissewasjes » te verkoopen; maar wenschen elkaar een « *Gûn Abend* » of nog korter : n'Abend » toe.

Dit trof ons, omdat het zoo juist overeenstemt met den aard en doenwijze der minst verbasterde Vlamingen.

Over hunne herbergmeubelen hoef ik niet te spreken; iedereen kent die. Terwijl het hier de gewoonte is, alles in 't volle licht te stellen, houdt men ginder minder van hel verlichte zalen; vóór de drank- en eethuizen staan gewoonlijk oranje- of laurierboomen. Zit men buiten, dan is men nog meer met groen omringd.

Wat ons, ons halve of driekwart Brusselaars, bij onze Oosterburen niet weinig verwondert, is de gemeenzaamheid, de vrijheid of liever de vertrouwelijkheid, die tusschen personen van beide kunne bestaat. In onze steden is zoo iets niet denkbaar. Dit bewijst nogmaals dat de zuidelijke invloed hier allernadeeligst werkt. De eerbied voor de vrouw is eene Germaansche eigenschap, eene Germaansche en Angelsaksische deugd.



Komt men in Frankrijk, dan treft men vele zaken aan, die ons toeroepen : hier woont een groot volk; nochtans die indruk bekomt men nog meer, nog levendiger in Duitschland.

Men zou zeggen dat zelfs de natuur daar meer dan elders, meer dan ten onzent, meêwerkt, om alles een grootsch, een indrukwekkend uitzicht te geven. Inderdaad, het zijn niet de bloeiende steden, de ruime, reusachtige gebouwen alleen, welke ons die aandoening mededeelen, maar nog de menigte bergen, meer nog de breede stroomen; want voor ons zijn het stroomen, die breede rivieren van den machtigen reus, den vermaarden Rijn!

Wat mede in Duitschland onze aandacht verdient,

is de groote orde, die overal heerscht, is de Duitsche tucht. Bestonde bij ons maar een weinig van die tucht, dachten we meer dan eens. 't Is er verre af, dat daar bv. in een « Bahnhof » al dit geschreeuw en geloop waar te nemen is, waarvan de reizigers hier maar al te dikwijls getuigen zijn. Onze Walen hebben er een' « aardje » van.

Bij onze oosterburen bemoeit zich vooral een enkel man met den « *Zùg* ». De overste ziet toe. Zijn rol *schijnt* zich te bepalen bij het zien aankomen en vertrekken der treinen. Roepen doet hij niet; fluiten nog minder.

De inrichting der groote Duitsche spoorhallen komt den oningewijden nochtans lastig voor. Menigmaal stapt men af langs den linker vleugel en vertrekt langs den rechter. « Juist als bij ons », zal men licht aanmerken. Toch niet, want die twee vleugels zijn doorgaans afzonderlijke, alleenstaande gebouwen.

Om niet op den doolweg te geraken, om niet te sukkelen is 't noodig, den naam van den weg te kennen, dien men volgen moet.

Aangaande de aankomst en het vertrek der treinen, is het de zoogenaamde « Zùgführer », die alles regelt.

We zegden reeds, dat de Duitschers veel houden van reizen. In alle spoorhallen van eenig belang is de beweging groot en ze is het niet minder op de talrijke stoombooten, welke den Rijn op- en afvaren.

Op een uitstapje in den vreemde, al zij het nog zoo kort, komt men toch altijd opmerkelijke zaken tegen; deze geven ons stof tot nadenken, overwegen en vergelijken. Wanneer we vaststelden, dat de Duitschers goede woorden bezitten voor zaken, welke wij met een vreemden en vreemdklinkenden naam aanduiden, stelden we ons de vraag, waarom we niet liever bij onze Germaansche naburen te leen gaan, aan Germaansche bronnen putten, om zekere leemten in de taal aan te vullen. Dit ware ten minste redematig, want de Germaansche talen hebben denzelfden oorsprong, zijn zustertalen. Daarbij die woorden zou men beter verstaan, en ze zouden in ieder geval minder gevaar loopen onkennelijk gemaakt te worden,

door eene verkeerde, doorgaans bespottelijke uitspraak. Dit is nu maar al te dikwijls het geval met de ontleeningen, die we doen aan het Latijn, het Grieksch en het Fransch. Men bedenke maar eens hoe nu door ontelbare lieden de naam « vélocipède » verminkt wordt. Tevens ware dit een uitmuntend middel om verlost te geraken en te blijven van tal van woorden en uitdrukkingen, die met ons taaleigen niets gemeens hebben, door vele personen niet onthouden worden, altijd vreemd klinken, altijd basterdwoorden of wel gallicismen zullen blijven.

Wij wenschen dit des te meer, daar we aldus onze Franschgezinden zouden beletten ons nog langer te bespotten — dikwijls niet ten onrechte, helaas! — over woorden en uitdrukkingen, welke we aan het Fransch ontleenen.

Geene wapens gegeven aan de Fransquiljons, maar wel ze ontwapend!....

Zoo liep ons reisje ten einde. Moge een toekomend uitstaptje ons even aangenaam verrassen.

C. CORTEBEECK.





INKIJKJES BIJ ANTWERPSCHE SCHILDERS.

(*Vervolg.*)

V.

JEROOM MEES.

Geboren te Hingenen, op Allerheiligen 1866.

EEN aardig schildershok is dat van Jeroom Mees. — 't Is in de kapel van het godshuis Vander Biest dat, in 1505, op de Falkonrui gesticht werd als toevluchtsoord voor zestien oude vrouwkens. In de huisjes der stichting wonen thans nog altijd meêkens, — wie weet de hoeveelste sedert vijf eeuwen! — doch het tempeltje des Heeren is een tempeltje der kunst geworden, gelukkiger dan vele andere kapellen en kerken van dien tijd, die tot stallen en schuren verlaagd werden.

Mees betrekt het bovendeel, dat hij naar zijne hand inrichtte en voorzag van een glazen dak. Nog toonen daar echter de ruige balken en nokken stout en fier hunne eiken gestalten, in welker schaduwe steeds de geest van vroeger schuilt, — en 't is of de oude Friessche wandklok, wier wijzer het geboorte- en sterfuur wees van verscheidene geslachten, met haren sidderenden tik voortdurend van de snelheid des tijds frazelt. — Stille boven, vol aantrekkelijke rust, vol heilige ingetogenheid, wat pleit gij voor den smaak van hem, die u tot werkplaats koos!

Mees is een ernstig kunstenaar, vol afschuw voor het oppervlakkige, en zoodanig gesteld op iets degelijks, dat hij voor zich zelven te streng wordt, en dikwijls, als studieën, doeken terzij zet, die met een twintigtal borstelstreken bijzaaks ferme schilderijen zouden zijn. Hij is een portretmaler van groote verdienste, en wanneer de begrippen eens bestellers er hem niet toe dwingen gelikt en gepuimd te zijn, dan bewondert men in hem die vurigheid, dat spel van vlakke tonen, daar Frans Hals de oudvader van is. — Naar de doening der meeste groote portretschilders, geeft hij zijne koppen weêr, niet overweldigd door den drift des oogenbliks, maar met die kenmerkende eigene trekken, verkregen door aard, gewoonte, levenswijze. Altijd zijn zijne vleeschtonen kunstig, is zijne teekening vast.

Ongeteld de portretten die Mees voor bijzonderen schilderde, moeten van hem de volgende stukken gemeld worden : « De slapende Grijzaard », — eene groote naaktstudie - « Pater zijnen Brevier lezend », « De Vroolijke Meid », « Overpeinzing », « Jakob van Maerlandt », « Seheepsman Jef », « De Bierdrinker », — portretten — en « De Hekelaarster », « De Spinster » en « De Les van Grootvader », binnenzichten.

Mees is een warme Vlaming, die meer dan eens in openbare redekavelingen, kalm weg een afdoende woordje in 't voordeel Onzer Zaak gezegd heeft. -- Hij eet geen vleesch, drinkt geen bier, doch is nogal liefhebber van een rookstokje.

Jeroom Mees! indien gij u ooit aan iets dronken zwelgt, dan zij 't aan de kunst der Hollandsche meesters van het Groot Tijdvak. Gij hebt iets van hen in uwe knokels! .. Laat het ons genieten, of anders snauwt u de toekomst bitter toe : gij gaaft niet wat gij beloofdet!...

VI.

ROMAAN STEPPE.

Geboren te Antwerpen, den 13n Januari 1859.

Romaan Steppe, — ziedaar de echte type van den braven, lieftalligen burger, naar den ouden Sinjorenstempel. Zijne wieg stond op de Sint Pietersvliet, en 't zal, naar zijne eigene getuigenis, de nabijheid der Schelde geweest zijn, die in hem den lust van 't waterschilderen deed ontstaan.

Steppe schildert slechts met goesting wanneer hij den bewolkten hemel, het golvende, klotsende water op groote doeken brengen kan. Sommige zijner zeegezichten zijn van eene verrassende waarheid, vol ontzag en tooverachtig lichtspel.

Steppe is thans op veertigjarigen ouderdom gansch grijs; doch hij heeft tot op dezen dag al het eenvoudige, al het bedrijvige, al het zenuwachtige behouden van een goeden jongeling van achttien jaar. — Hij arbeidt in eene gezellige kamer op 't eerste verdiep. Buiten zijne schilderdoos en ezel met paneel, is er daar niets aanwezig dat van de gewone versiering eener ontvangstkamer afwijkt Van smaak getuigen er een paar borstbeelden, waarvan één in marmer en 't ander in pleister, alsmede een twintigtal schetsen, gevat in een enkel raam.

Zijne Majesteit koning Leopold II bezit een van Steppe's schilderijen : « Vóór den Storm », de Russische afgezant te 's Gravenhagen kocht van hem « Eene baar », en een groot getal zijner doeken zijn Duitschland ingereisd.

Romaan Steppe hield, tot nu toe, zeven persoonlijke tentoonstellingen : ééne te Brussel, en zes te Antwerpen. De zes laatste hield hij gezamentlijk met beeldhouwer Van Beurden.

VII.

KAREL OOMS.

Geboren te Desschel, den 27n Januari 1845.

Karel Ooms' schilderzalen zijn ruim, rein, helder. Men bespeurt er overal orde, regelmaat, schikking, rijkdom, smaak. Ondanks het vele er aanwezig, is er tot het minste stukje toe verzorgd, hangend of staande op zijne gepaste plaats. De overvloed dringt er overal door, ondanks zich zelve, doch de spaarzaamheid omlijst er de weelde, en de eenvoud tempert er de pracht. — Schoone plaatsen, met deugdelijke meubelen, schilderijen van Ooms zelf en schilderijen van oudere en nieuwere kunstenaars.

In de kunst is Ooms een geest van het stellige. Van zijn allereersten tijd af, bemerkt men bij hem eene buitengewone meesterschap in de teekening, een wonder gemak van samenstelling, eene nipsche nauwkeurigheid, eene vaste, uitgebreide kennis van geschied- en oudheidskunde. — Zie zijne « Opvoeding der Grakken ». — « Mijne twee zonen zijn mijne schoonste sieraden! » riep Cornelia uit. — Niets meer, niets minder dan dezen volzin, dezen uitroep geeft die schilderij weder, met hare drij figuren die zoo rond zijn, zoo regelmatig van lijn, en geplaatst in 't volle licht. Het tafereel is bondig als de spraak der Spartiaten, en de lichamen zijn op zijn Grieksch geboetst.

« De Opvoeding der Grakken » legde al Karel Ooms' eigenschappen en hoedanigheden aan den dag. Zonder aan een zijner andere, latere werken te gelijken is het toch aan allen verwant.

Voor Ooms, de felle teekenaar, hebben die smijerige, smeltende, nauw afgebakende omtrekken van ons Noorden geenen aantrok. Hij moet krachtige lijnen hebben, volle licht, straffe schaduwe, hevige onderwerpen, typen met getaande wezens, bepaalde trekken. Zie, onder anderen, zijne « Voorzegging », « Vlaamsche Vrijbui-

ters », « Spaansche Furie », « Onderzoek in Plantijns Drukkerij », « Een Bohemer », — breede scheppingen, van tel. — Zijn geest is vlug en zijne verbeelding stout, zijne hand is veerdig en zijn oog ziet klaar, doch zelden is zijn hert ontroerd, zelden ontsnapt hem eenen kreet van zielsverrukking. In de schaarsche oogenblikken van begeestering trillen er echter edele tonen in zijn lied, zijn palet is weelderig, zijn penseel spreekt, de kleur wil de lijn overmeesteren : hij wordt Vlaamscher. Zie « Verboden Lezing », doch vóóral « Waar Geluk ».

Zoon onzer Kempen, heeft Ooms in zijne kinderjaren dikwijls de vlakke hei doorkruist, waar de zonne des zomers zoo barnen kan; als jongeling, droomde hij van het wonnige Zuiden, met zijn schitterenden hemel, zijne blauwe waters, zijne heldere vergezichten, zijne bruine menschen. Zij die de teekengaaf in ruime mate ontvangen hebben, gelijken zelden de magneetnaald !

Karel Ooms sleet zijne beste jaren in noeste vlijt, doch hij oogstte gouden vruchten. Zijn nederig geboortehuisje werd zijn eigendom; benevens zijn prachtig verblijf en zijne werkplaats te Antwerpen, bouwde hij zich een landgoed te Cannes, in het weelderige Provence, het land der olijven, de streek van Mistral; hij is door zijne werken vertegenwoordigd in de Muzeums van Antwerpen, Brussel, Praag, in den Belgischen Senaat en 't Antwerpsch Gerechtshof. Voor hem wordt het geen winter meer, want nauw komen de grauwe dagen of hij steekt naar 't Zuiden over, om slechts naar Antwerpen terug te keeren wanneer de zonne warm schijnt.

Ooms is thans bezig aan eenen tegenhanger van zijn doek « De laatste Dagen van Rubens », dat zich in Amerika bevindt.

VIII.

PIET VAN ENGELEN.

Geboren te Lier, den 12^n Mei 1863.

Een uitsprong der Lange Leemstraat, een straatje zonder einde — en zonder naam. Een blind muurken, waarover hijfteranken, vlier- en acaciatakken hangen, een drijtal geslotene burgershuizen, eene hooge linde, en in dezer schaduwe een hoeveken, met witgekalkte muren, groene deuren en groene vensterluiken. De blaren rollen er over het pad en 't is er stil, stil..... Hoeveel beter en gezelliger is 't daar dan in die pralerige Lange Leemstraat, waar de menschen der hooge of schijnhooge wereld elkaar voorbijstappen, stijf lijk stokken en fier lijk hanen!

In een der drij burgershuizen is Piet Van Engelen's werkwinkel. Langs een tamelijk donkeren gang, over eenen vloer met pleisterplekken op, al tusschen kassen en bakken en stukken beeldhouwwerk dóór geraakt ge aan een trapken. Klim op! — Ge loopt eene deur voorbij, waarop een kaartje van schilder Willem Albracht, ge kijkt door een venster en bemerkt dat er op den achteruit beeldhouwers aan den arbeid zijn. Is 't daar dan een heel kunstenaarsnest? — Nog een wipken en ge zijt bij Piet Van Engelen.

Eene spleetgordijn door, — die onmisbare, zware spleetgordijn, die de werkhuizen onzer Antwerpsche schilders van ouds gemeen hebben met de Hollandsche drinkhuizen, — en ge bevindt u te midden van hanen, kalkoenen, rashonden, patrijzen, fezanten, hoenders, otters, smirreltjes..... en menschenkoppen.

Piet Van Engelen schilderde eerst figuren en daarna beesten. Weelde en geestdrift geven thans, in dit laatste vak, den toon bij hem: hij aanbidt de kleur en baadt met wellust in de afwisselende, rijke tinten van het bonte gevedert der huis- en wildvogels; hij kent de hondsoorten en staat in bewondering voor een mooien

pels, een geraamte der type van een of ander slach dezer dieren. — Over 't algemeen zijn Piet Van Engelens beesten in goeden staat: niet verarmoeid. Zij eten, drinken, loeren, springen, vechten, — doch lijden niet. Er zit overvloedige kundigheid in die schilderijen, opmerkelijke adelsgezindheid, veel dat ruim de oogen, doch niet het hert voldoet. En hij heeft nochtans een hert, en kan het herte raken, die Piet, want zie zijn « Weesje », dat lieve, innige stuk uit zijn eerste tijdvak. Dát dingt naar 't hoogste, dát beeft van aandoening, dát blijft onuitwischbaar in het geheugen geprent: 't is eene brok leven, daar de bezieling den gulden toon op wierp.

Uit het bestaan der dieren zijn ook tragische, innige tafereelen te schilderen: stervensnood, ziekte, armoede, verlatenheid, pijn, wee zelfs zijn het aandeel der dieren, zoowel als dat der menschen. — Een hond zal erbarmelijk stenen en klagen bij het afsterven zijns meesters, en hij zal trouwhertig blijven waken naast eene sponde daar geen mensch toe nadert. — Wie heeft nooit gezien wat droeve blikken het vrachtpeerd werpt naar de deur der herberg, waarbinnen zijn voerman toeft, hem, 't arme dier, vergetend, zoowel als het huisgezin, ginds verder?

Kome er voor u ras een derde tijdvak, o Piet, een tijdvak dat gij diep en vorschend schouwen zult in 't leven der dieren, lijk gij vroeger in 't leven der menschen staardet, en dán bewaart de rechtveerdige toekomst eene kroon voor u.

Bij de beste onder Piet Van Engelens talrijke schilderijen tellen: een stuk zijnde in 't Muzeum van Luik, een bij den schilder K. Ooms, een in de verzameling Huybrechts en een in de verzameling Osterrieth te Antwerpen.

E. DE GRAVE.





WAARHEEN?

Wij reizen naar een ander land
En gaan er, blij van hart:
Daar slaat geen koude 't beekje in band;
Daar ligt de grond niet zwart;
Daar speelt de zon in stroomend nat
En kabbelenden vliet,
En strooit een bonten bloemenschat
Op 't groene grondtapiet.

Daar loopt men niet met de oogen dicht
En opgestoken kraag,
Gebukt, uit vrees dat in 't gezicht
U 't Noord zijn jachtsneeuw jaag';
Dáár waait het Zuid dat bot en knop
Met milden adem streelt,
En om uw recht gedragen kop
In frissche tochtjes speelt.

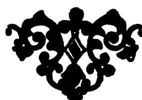
Daar zit de boer niet in den hoek
Gedrongen van den haard,
Maar 't landvolk — armen vlug en kloek —
Zet, buiten, 't werk in vaart.
't Vee staat op stal niet aan den band
Noch treurt in d'engen bocht,
Maar 't springt door 't hoog begraasde land
En weidt in vrije locht.

Daar staat geen boom met kale kruin
En takken naakt en bloot ;
Daar tooien zich de gaarde en tuin
Met bloesem wit en rood.
Daar prijkt de zon in hoogen gloor
En wekt, in veld en woud,
Van 't zangerige vooglenkoor
De stemmen honderdvoud.

Daar valt de nacht zoo gauw niet in
Noch slaapt de dag tot laat,
Maar vroeg rijst aan de hemeltin
De wakkre dageraad
En treedt de Zon uit de oosterpoort
En drilt haar gouden speer,
(Reuzinne fier, die 't grimmig Noord
Versloeg met gansch zijn heer.)

Zij stapt, gekroond met zegekrans,
Haar breede lichtbaan door
En alles baadt zich in haar glans
En jubelt op haar spoor...
Wij steevnen naar dit heerlijk strand :
Roeit aan met forsche hand !
Wij reizen naar een ander land —
Naar 't schoone Lenteland.

28 Februari. Dr H. CLAEYS, pr.



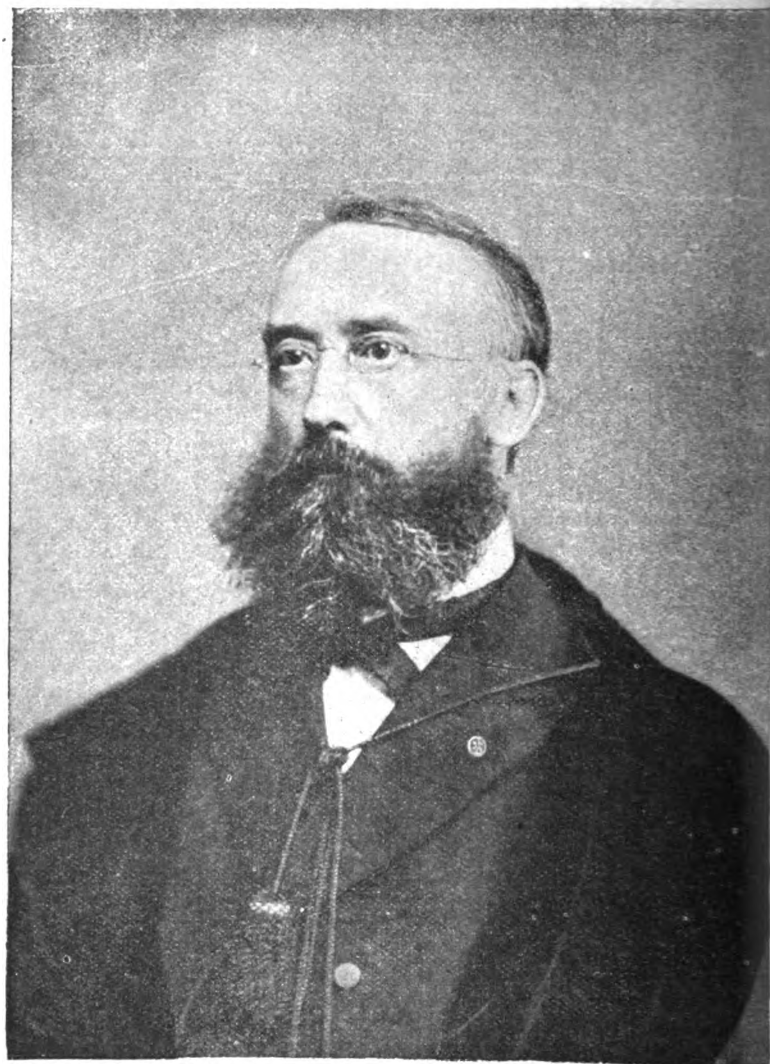


HOOGLEERAAR PIETER WILLEMS (1).

De tijd is niet verstreken om volkomen hulde te bewijzen aan den verdienstelijken man die voorwaar niet spoedig zal vergeten zijn. De verdiensten van P. Willems in zijn huiselijk leven, in zijne vriendschapsbetrekkingen, aan de hoogeschool van Leuven, in de beide koninklijke Akademiën, in het Studenten-Genootschap, aan het hoofd van het Davidsfonds, in de hooggeleerde wereld van gansch Europa — van Madrid tot Moskow — kunnen den dag van heden nog niet samengevat worden. Haast brengt ons het *Annuaire de l'Université de Louvain pour 1899* de hulde van de hoogeschool; haast verschijnt zijn levensbericht in het *Jaarboek der Koninklijke Vlaamsche Academie*; haast zullen bijzondere vrienden ons trekken en daden aanbrengen van zijn welgevuld openbaar leven. Ondertusschen heeft de Koninklijke Academie van Brussel alreeds gesproken door den mond van een harer leden, M. Victor Brants, hoogleeraar te Leuven en Willem's oud-leerling, waardige leerling van zulk eenen meester. Men beseft allicht dat M. Brants, in zijne hoedanigheid van academieker, den hoogleeraar Willems meest bespreekt als taal- en oudheidkundige, als latinist en philoloog, in één woord als geleerde. 't Is echter niet dat hij ongevoelig blijve aan een al te vroegtijdig afsterven; integendeel, ziehier den gemoedelijken aanvang zijner geleerde *Notice* :

« Den 7 Februari 1898 keerde ik met Pieter Willems huiswaarts na de gewone zitting der Klas van Letteren. Ik was in een hoekje van onzen reiswagen tusschen hem en ons medelid M. Kurth gezeten. Ons gesprek rolde over het groot vraagstuk der classieke en der moderne humaniora; de betwisting was heusch, zelfs vriendelijk, maar hevig. Nadien viel onze spraak op die duizende nietigheden die in schijn de lengte van den weg afsnijden. Willems vertelde ons met opgeruimdheid hoe men hem onlangs in eene plechtige vergadering besproken had

(1) *Notice sur la vie et les travaux de Pierre Willems*, par Victor Brants. (Extrait de l'annuaire de l'Académie royale de Belgique.) Bruxelles, Hayez, 1899.



Hoogleeraar Pieter Willems.

als zijnde een tijdgenoot van Jan David. « Men denkt dat ik een tachtigjariger ben, » zegde hij met een welgemoed lachje. En ik ter sluik, ik bestatigde als onwillekeurig de verwoesting op dat schrander hoofd alreeds aangericht door een vroegaanbrekenden ouderdom! Eene treurige maar zou welhaast mijn voorgevoel bevestigen : nauwelijks waren veertien dagen verloopen of de dood ontrukte aan de Academie en aan de Hoogeschool den vromen, werkzamen geleerde, die eens Pieter Willems heette.

« Het was den woensdag 23 Februari: wij vernamen de tijding bij 't uitgaan der middeleeuwsche Sint-Pieterskerk, te Leuven, alwaar Willems, secretaris der Hoogeschool, zoo dikwijls in zijne doctorale toga had neêrgeknield voor den God der Wijsheid. Het was Asschewoensdag. Daareven klonken aan mijne ooren de plechtige woorden welke de Kerk op dezen boetdag tot de katholieken richt: *Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris.* Ei, deze plechtige woorden waren op eene onverwachte en jammerlijke wijze bewaarheid. Pieter Willems was gevallen in de volle kracht zijner jaren, in al de glorie van zijnen wetenschappelijken roem, te midden van een arbeidvol professoraat, te midden van eene rijkbevruchte levensbaan. »

Voorzeker wij zullen den heer Hoogleeraar Brants onzen welgemeenden dank niet sparen wegens de openbare hulde door hem bewezen aan onzen betreurden vriend, voorzitter en leider, in wiens edel figuur hij niet alleen de grondige wetenschap verheerlijkt, maar tevens het Studenten-Genootschap, het Davidsfonds, de koninklijke Vlaamsche Academie en de Vlaamsche Beweging. Echter met het oog op onze Vlaamsche vaderlandsche instellingen en hunne geschiedenis, achten wij ...niet ten onpas hier eenige terechtwijzingen te doen betrekkelijk ...m's vroegste verblijf in Leuven.

Pieter Willems voleinde zijne humaniora aan het Athenœum van ...boortestad, Maastricht, als *Primus perpetuus*, (met de *Bijzondere ...ming*), den 30 Juli 1857. « Il partit ensuite pour Louvain, zegt ...ants, où il fit de brillantes études. Dès lors il se signalait à ...on et prouvait son activité par sa participation aux travaux de ...lorissantes sociétés d'étudiants : la *Société littéraire française*, présidée par Laforêt, et la *Société Met Tijd en vlijt*, fondée ...ndée par J. B. David. — David, dès lors, paraît-il, lui prédisait ...illant avenir scientifique. — A Louvain, il habitait le Collège Pape Adrien VI dont le même David était le président. »

Er is in der waarheid geen erg bij, maar dat is alles volkomen ...uh. — Na een veertienjarig voorzitterschap, verliet de Hoogleeraar J. David het Paus-Collegie in 1850 en betrok zijn eigen huis in de Maria-Theresiastraat, na zijne dood aangekocht door Professor Edw. Martens-Delcour. — Van 1850 tot 1864 bleef het Paus-Collegie bestuurd door N. J. Laforêt, die geroepen was om na het overlijden van Mgr de Ram de tweede Rector Magnificus der Hoogeschool te worden

Zijnde Willems' voorzitter in het Collegie, zijnde tevens voorzitter van het Fransch Genootschap, heeft de toekomstige Mgr Laforêt dezen ingeleid in de *Société littéraire*. -- Pieter Willems had van zijn leven geene andere betrekking met Jan David als deze van leerling tot leeraar, gedurende zijn eerste studiejaar en enkel voor den cursus van Vaderlandsche Geschiedenis. Het is klaarblijkend dat Willems zich nooit ernstig ophield met de Historie des Vaderlands : hij was en bleef integendeel de volgeling der beroemde orientalisten, latinisten of hellenisten, Felix Nève, Arendt en Baguet, van welken laatste hij de opvolger werd, niet alleen als latijnsch philoloog, maar tevens als geheimschrijver der Hoogeschool. — Pieter Willems bleef in het Vlaamsch Studenten-Genootschap, — dat, 't zij ter loops gezegd, Jan David niet stichtte, — volstrekt onbekend en bijgevolg onbemind, *tot op den dag dat hij aldaar zijne eerste intrede deed*, ALS VOORZITTER, in October 1866. Deze bewering mag zonderling, zelfs ongelootbaar heeten : de destijdige secretaris van *Met Tijd en Vlijt* staat voor de waarheid in.

Wij hebben in onzen levensloop honderden genootschappen zien opkomen, te niet gaan, soms onder verschen naam verrijzen, doch eindelinge het lot deelen van dag- en weekbladen die vallen en verzwinden gelijk de bladeren der boomen. Hoe komt het dan dat eene vereeniging van jonge, levenslustige, soms woelige studenten, na twee en zestig jaren, mag roemen op een onafgebroken bestaan, onder enkel twee vereerde voorzitters, Jan David en Pieter Willems? Kan wel iemand ter wereld een echteren bijenkorf verzinnen als eene Hoogeschool, wiens deuren jaar-in jaar-uit voor in- en uitgang, wijdopenstaan?

Zichier in enkele bewoordingen de geheimenis ontsluierd.

Bij 't stichten van zijn genootschap (het eerstbestaande aan de hoogeschool van Leuven), had Emm. Van Straelen in 1836 de voorzorg van den vlaamschgezinden Rector de Ram op de hand te krijgen en zijne instelling onder den schutsmantel der *Alma Mater* te plaatsen. De Rector Magnificus aanvaarde het eere-voorzitterschap, doch voorbehield zich het recht een bestendigen voorzitter aan te stellen; in de standregelen werd bepaald dat de voorzitter, buiten alle verkiezing, mocht twee bestuur- of raadsleden aanwijzen; men werd het mondeling eens om een schatbewaarder te benoemen die oud-leerling der hoogeschool, een deftig ingezetene van Leuven zou zijn. M. Jos. Van Linthout, drukker der hoogeschool, bediende dat lastig postje gedurende meer dan veertig jaren,... en nooit heeft een haan er over gekraaid dat een of ander *reizende passant* zou vergeten hebben zijne *contributie* te betalen.

Men spreekt dikwijls in de politiek van « bewarende maatregels », « *des mesures conservatrices* ». Konden wel ooit wijzere voorzorgen genomen worden als bij de stichting van een Studenten-Genootschap, dat van af zijne geboorte mocht rekenen op een kosteloos lokaal en op de geldelijke toelagen der Hoogeschool? Nu zouden, ja moesten

de leden, de eene na den anderen, het werkelijk leven intreden : niettemin het moeder-genootschap bleef immer standvast op de rots van Leuven, onder de schuts der bloeiende *Alma Mater*. Ziedaar waarom *Met Tijd en Vlijt*, na Willems onvoorziene dood, altoos jong en springlevend, zonder slag noch stoot, zijn derden voorzitter mocht inhuldigen, den gevierden hoogleeraar Paul Alberdingk-Thijm; ziedaar hoe 't gebeurde dat de Rector Magnificus Mgr Laforêt, in 1866, van zijn voorrecht gebruik maakte, om na David's dood, den jongen hoogleeraar Pieter Willems aan het hoofd van het Genootschap te benoemen.

Willems lande in 't Genootschap aan op zijne 26 jaren, weinig of niet ouder zijnde dan de werkzaamste leden, volstrekt onbekend in de Vlaamsche letterwereld, in de taalbeweging, in de destijdige ruchtbare *meetings* der Antwerpenaars. Echter wilde het toeval dat hij op eene huwelijksplechtigheid in vriendschapsbetrekking geraakte met M. Max Bausart, de zoo bezadigde, zoo gestrenge, soms zoo krachtdadige Max, dien, bij de weet van elkeen, de beroemde Jan David « mijn jonge vriend, Mijnheer Bausart » heette. De vriend van M[r] Max Bausart was haast allemansvriend, en Pieter Willems schreef nooit aan zijne medebestuurders in 't Genootschap als onder het opschrift van *Mijnheer en Vriend*.

Wat Pieter Willems later geworden is op het Nederlandsch taal- en lettergebied, ja in de volle wetenschappelijke wereld, zal eene meer bevoegde pen uiteenzetten, deze namelijk van den Gentschen Hoogleeraar M. Adolf De Ceuleneer, nog al een van Willems' oud-leerlingen, nog al een perel van zijne al te vroeg verdorde lauwerkroon.

D[r] R. Moroy.





DON LORENZO PEROSI.

WAT wij den Lezer aanbieden is eene zeer belangrijke verhandeling uit de *Gregoriusbote*, (16 jaarg. N° 1), Beilage zum *Gregorius-Blatt*, tot opschrift voerende: *Don Lorenzo Perosi und sein neues Oratorium « La Risurrezione di Christo »*.

Bladen van alle richtingen hebben in den laatsten tijd met zooveel lof over Don Lorenzo Perosi gesproken, dat het den getrouwen Lezer van het *Belfort* niet onaangenaam kan zijn ook in dit maandschrift iets van den Maestro der Muziek te vernemen; te meer, wijl het overgenomen is uit het Gregorius-Blatt, een orgaan hoog in aanzien.

Ik twijfel niet, of eenieder, die een beetje gevoel voor muziek of poezie bezit, talent en kunst gaarne huldigt zal het vergaan even als mij, en 't met deze eerste kennismaking hoog op hebben. Het stuk, onderteekend door Karl Busch, wordt ons meegedeeld uit Rome, 20 December 1898, en luidt als volgt:

Een nieuwe star is opgegaan aan den kunsthemel der Muziek en vervult geheel de omgeving met haren luister. Het reeds lang vurig-gewenschte en lang voorbereide Oratorium van Don Lorenzo Perosi « La Risurrezione di Christo » heeft in Rome zijne eerste opvoering gehad, en de verwachting, die men had voor de toekomst van het nieuwe werk, is niet beschaamd geworden, en is wellicht verre overtroffen.

Don Lorenzo Perosi, de componist van het nieuwe Oratorium, zag het eerste levenslicht te Tortona bij Alexandrie, 20 Dec. 1872. Zijn vader is dirigent van het dômchoor aldaar, en de twee broeders van Don Lorenzo, Don Carlo en Marziano zijn Professoren der Muziek, zoodat men met alle recht mag zeggen: « *i figli del Perosi nascono colle dita sulla tastiera* ». (Perosi's zonen werden geboren met den vinger op den toets.) In Don Lorenzo schijnt echter dat erfdeel zijner familie geheel en al tot den hoogsten bloei gerijpt te zijn. Het eerste muziekonderricht genoot de knaap, die van af zijne prilste jeugd hart en smaak had voor al wat goed en edel is, in het huis zijns vaders. Spoedig echter trok hij opwaarts naar het eeuwige Roma, om hier zich verder in de edele muziekkunst te vormen. Te Rome werd hij lid van het Cecilia-instituut, en, na korten tijd, organist in het heer-

lijke Benediktijnerklooster Monte Cassino; hier componeerde hij zijn *Pange lingua* (1890), dat voor 't eerst te Chicago werd uitgevoerd. Te Monte Cassino op 't graf van den H. Benedictus legde de zeventienjarige Lorenzo de gelofte af, zijn leven in eeuwige maagdelijke reinheid uitsluitend ter eere en in den dienst van God te wijden. In gevolge den raad zijns vaders was Don Lorenzo alsnu (1892) gedurende twee maanden aan het Conservatorium te Milaan. Zijne liefde en bezieling voor de Gregoriaansche choraal spoorden hem aan, naar Duitschland te reizen, waar hij bij den grondlegger en leider der kerkmuziekschool te Regensburg, Professor Haberl, allerbelangrijkste studiën deed. Hier componeerde Don Perosi verschillende heerlijke motetten, die ten volle getuigenis aflegden van zijn talent en van zijne scheppingskracht. Teruggekeerd in Italië werd Don Lorenzo dirigent van San Marco te Venetië. Van hier uit verbreidde zich hoe langer hoe meer de roep over den buitengewoon begaafden jongen *Maestro*, en de eerste vrucht van zijn onvermoeid werken en streven, was het nieuwe Oratorium « *La Risurrezione di Lazzaro*, dat niet weinig bijdroeg tot zijne hedendaagsche beroemdheid ». Voor eenige weken werd de eerste uitvoering van dit Oratorium te Florence gegeven, en voor ettelijke dagen is hetzelfde stuk ook uitgevoerd te Rome in 't theater Constanzi. Ook het nieuwe Oratorium *La Risurrezione di Christo*, waarop wij aanstonds meer in 't bijzonder terugkomen, zou in hetzelfde theater uitgevoerd worden. Wijl echter Don Perosi zijn werk zelf zou dirigeeren, was evenwel Hoogeerwaarde Kardinaal-Vicaris Parrochi om zekere redenen met recht tegen de uitvoering van het nieuw stuk in een theater, en op verlangen van zijne Heiligheid den Paus Leo XIII en van den componist zelven had de eerste uitvoering plaats den 13 December in de Basilica dei SS. Apostoli.

Te 4 ure in den namiddag was de Basilica zoo vol menschen, dat het verkeer op de piazza dei SS. Apostoli gestremd was en met levensgevaar gepaard ging. Alle toegangskaarten waren terstond verkocht; aanhoudend stroomden nieuwe menschenmassas toe; doch menigeen kon weer naar huis trekken en wachten tot de tweede uitvoering, die Donderdag 15 December plaats had. In een onbegrijpelijk gedrang werkten zich degenen, die gelukkig in 't bezit waren van een toegangskaart, de prachtig versierde, en door electriciteit verlichte kerk binnen. Bij den aanblik der onoverzienbare menschenmenigte dacht men onwillekeurig aan de woorden des dichters:

« Wie telt de volkren, noemt de namen,
« Die feestlijk hier te zamenkwamen ».

Het leek wel, als of geheel Italië naar Rome was toegestroomd: 16 kardinalen, 50 Aartsbisschoppen en Bisschoppen, ontelbare Priesters, de Heeren Studenten der verschillende Seminariën, kerkelijke vereenigingen met hunne vaandels, kortom, ongeveer 7000 personen vulden de ruime tempelbogen der Eerwaardige Basilica en verwachtten in de grootste spanning den aanvang van het nieuwe Oratorium.

Wie is die jonge Priester, die met bescheiden, neergeslagen blik, in rustige houding het podium betreedt, nauwelijks acht slaande op den ongehoorden bijval, waarvan de groote kathedraal weergalmt? — Don Perosi! —

Klokke 5 1/2 neemt de jonge Maestro in bange verwachting zijne dirigeerplaats in, na eerst door eene kleine, bescheidene buiging de bijvalsbetuigingen der « Evviva Don Perosi! » roepende menigte tot stilte gebracht te hebben. Hij, die op weg naar de kerk zijnen begeleiders bemerkte: « componeeren is gemakkelijk, dirigeeren echter moeielijk », grijpt met bevende hand den maatstok. Plotselinge stilte! Een dofklinkend prœludium bereid ons voor op het eerste deel van het Oratorium en brengt ons in diepe, godsdienstige stemming. Wij voelen ons verplaatst naar het heilig oord, waar het grootste schouwspel der wereld voltrokken werd; wij meenen de laatste woorden des stervenden Zaligmakers te vernemen. De aarde beeft onder het immer machtiger doorklinkende orkest; geheel de natuur siddert en beeft bij het vreeselijke treurspel, dat hemel en aarde biedt: « *Consummatum est! Jesus... clamans voce magna emisit spiritum* », zoo verhaalt ons in een eenvoudig recitatief de Evangelist. Nauwelijks zijn zijne woorden ten einde, of de scherpe toon der tromba verkondigt ons de opstanding der lichamen van vele heiligen, die daar rustten. Met vrees en angst bekennen de Romeinsche soldaten in het geheel choor met machtig aangrijpende sonans: *Vere Filius Dei erat iste!* Vervolgens zingt een dameskoor, na een kort overgangsspel van 't orchest, den heerlijken hymnus (cf. Offic. de Venerdi Sancto) « *Crux fidelis inter omnes arbor una nobilis* ». Het publiek kan zich onmogelijk langer bedwingen zijn bijvalsbetuigingen niet te uiten, die de gewijde bogen aanhoudend doorschallen, zoodat Don Perosi een tweede maal dit choornummer dient ten beste te geven. Het zou ons te ver voeren, wilden wij alle afzonderlijke wonderschoone momenten weergeven, waarin choor en orchest de geniale opvatting en kunstvolle bewerking van het Oratorium zeer duidelijk doen uitkomen. Een tweede donderend applaus weerklinkt na het duetto der beide Maria's, die aan het graf des Heeren, het schoone, aangrijpende responsorium: « *Plange, plange quasi virgo* » uitvoeren, waarbij het aangeboren vibreeren der Italiaansche zangeressen zoo ten volle tot zijn recht komt en ook juist ter plaatse is. Verder mogen we niet onvermeld laten het heerlijke choor der vrome vrouwen aan het graf des Zaligmakers: « *Recessit pastor bonus, fons aquae vivae* », met den wonderbaren baritonsolo, die niet beter is weer te geven. Het eerste deel wordt besloten door het motette: *Ecce quomodo moritur justus... et erit in pace memoria ejus!* De muziek, die tot hiertoe, op enkele uitzonderingen na, zich in *moll* bewoog, gaat allengskens in een *dur* over en in een gevoel van toekomstige vreugde over de weldra volgende verrijzenis des Heeren eindigt zij in een stemmingsvol accoord, hier en daar onderbroken van het motief, dat wij aanstonds bij het Alleluia terugvinden.

Het prœludium tot het tweede hoofddeel brengt ons in de stemming

van den heiligen Paaschmorgen. Nog rust de natuur in stil, treurig zwijgen. Daar hooren wij het allengskens luider en altijd sneller wordend, ons allen zoo bekende blijde Paasch-alleluia (versione dal Gregoriano). Een engelenkoor, onophoudelijk den verrezenen Heiland lof toezingend, verkondigt onder het vreugdevol geschal der horens na het aangehaald Alleluia de verrijzenis des Heeren, welke ons de Evangelist in kort recitatief meedeelt. Maria Magdalena's aria aan het graf des Heeren, « *Tulerunt Dominum de monumento* » houdt ons nog steeds in eene ietwat droevige stemming, waarvan we echter weldra door het zich herhalende krachtige Alleluia van het engelenkoor ontdaan worden. Maria Magdalena schijnt echter in hare onnoemelijke droefheid den vreugdevollen verrijzenisgroet niet te vernemen. « *Mulier quid ploras* » en andermaal weerklinkt de droevige solozang : « *Quia tulerunt Dominum meum* ». Daar zet het orgel in, en een kort smart- en vreugdedeelend interludium verbindt den overgang tot het hoogtepunt van het tweede deel. *Maria Magdalena vidit Jesum stantem : et non sciebat quia Jesus est.* Al grooter en grooter wordt hare droefheid, terwijl van den anderen kant de Paaschvreugde altijd meer en meer doordringt. *Dicit ei Jesus: Maria!* Nu eerst erkent zij haren Meester, en met een uitdrukking van verwondering, smart en overgroote vreugde tegelijk, roept zij : « *Rabboni!* » Terstond valt het koor der H. Engelen in met een veelmaals herhaald Alleluia, waarmee het koor der H. Apostelen blijde instemt. In eene onvergelijkelijk schoone aria brengt Christus hen den vrede : *Pax vobis; Sicut misit me Pater et ego mitto vos* »... *Et ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* ». Nu volgt het heerlijke Paaschlied : « *victimae pascali laudes* », met den schoonen wisselzang : « *Dic nobis Maria, quid vidisti in via?* in koor en solo. Bij « *scimus Christum surrexisse* » maakt de componist weer gebruik van den canto fermo als leimotief en besluit zijn werk met een alleluia in vierstemmige fuga à la Bach.

De indruk, dien het nieuwe oratorium maakte, is onmogelijk te beschrijven; aan de bijvalsbetuigingen kwam maar geen einde; het geheele Paaschlied *victimae pascali laudes* met het grootsche Alleluia als finaal moest herhaald worden. De uitvoering was voortreffelijk, wat het orchestreele gedeelte betreft, dat ook het leeuwenaandeel in het werk is; het vocale gedeelte bevredigde.

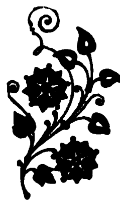
Het auditorium verlangde stormachtig, dat de jonge Maestro voor het voetlicht trad; en deze, na een paar malen beleefd gebogen te hebben, trok zich bescheiden terug.

Alle kerkevorsten omringden later den veelbelovenden componist en wenschten hem allerhartelijkst geluk. Buiten echter werd Don Perosi door het volk opgewacht, dat den jongen Priester stormachtige ovaties bracht. Er is hier maar één roep over den Maestro Don Lorenzo Perosi. De Heilige Vader ontving den 26 jarigen « Meester der Muziek »

in afzonderlijke audientie, sprak hem vaderlijk toe over de toekomstige verblijdende scheppingen, schonk hem een dirigeerstok van ebbenhout met brillanten, en benoemde hem *in perpetuum* tot *direttore della capella Sistina* naast den beroemden Mustaffa. (Wat deze verheffing resp. benoeming beteekent voor later, zal de jonge Maestro als waar voorstander van de echte Gregoriaansche choraal toonen!) Zoo hebben we dan ook hier weer een bewijs, dat de Kerk en haar Opperhoofd het bevorderen van kunsten en wetenschappen geen hinderpalen stellen, doch waar, degelijk werk weet te beloonen. Wij sluiten ons bericht en vereenigen onze heilwenschen met de wenschen, die heel Italië den jongen veelbelovenden Maestro Don Perosi toeroept.

Moge hij, die voorloopig zijne plaats aan San Marco te Venetië blijft betrekken, steeds verder werken tot verheffing der menschen, tot eere van God en tot roem der Heilige Kerk. « *Quod det Deus!* »

A. M.





HET NEDERLANDSCH IN DE GENTSCHE DAGBLADPERS.

Onze bijdrage, onder bovenstaande titel verschenen in de Januari-aflevering van *Het Belfort*, was het voorwerp eener vleiende beoordeeling in *Het Handelsblad*. Dat dagblad, waarvan het achtbaar academielid Dr. Aug. Snieders de hooggewaardeerde hoofd-opsteller is, meende met ons dat, alhoewel vele der kritieken van den heer Arnold over de taal der Gentsche dagbladen niet geheel en al ongegrond zijn, de Vlaamsche dagbladschrijvers toch eenen verkeerden weg zouden opgaan met in Noord-Nederland en zelfs bij den heer Arnold les te gaan nemen.

Wat ons in die meening bevestigt is de lezing der Noord-Nederlandsche « kranten ». Wij lezen er weinig, 't is waar, doch dit weinige is genoeg om ons te overtuigen dat iemand die in een Vlaamsch blad zóó schrijven zou als in die « kranten » geschreven wordt, er niet zou in lukken zich van zijne lezers te doen verstaan.

Als voorbeeld nemen wij het enkel nummer van *Het Centrum*, van 1 Februari ll., en geven de uittreksels welke wij hier laten volgen den heer Arnold ter overweging.

In zijne voordracht ter Academie beknibbelde de heer Arnold het woord « aankleven » door een Gentsch blad verkeerdelijk gebruikt voor « bijtreden ».

Wat zou hij zeggen van dezen volzin uit *Het Centrum?* « Dat wij aan deze opmerkingen gaarne onze *adhaesie* hechten, behoeft nauwelijks gezegd. »

In hetzelfde nummer van hetzelfde blad lazen wij nog:

« Alleronverklaarbaarst is de houding der Spaansche regeering, die nu een allerzotst figuur *dreigt te slaan.* »

« En na eenige gronden te hebben aangehaald besluit onze Rotterdamsche *confrère:* »

« Dit alles is de bodem van werklieden-pensionneering. Hiermede *jaagt* men geen socialistische *paden op.* »

Wellicht weet men in Noord-Nederland wat de schrijver bedoelt met een zot figuur *slaan* en *paden opjagen*; in Vlaanderen is de beteekenis van zulke uitdrukkingen volkomen onbekend. Ook schrijft men er *confrater*, al moge dit voor een bastaardwoord gehouden worden, liever dan *confrère*, hetwelk zuiver Fransch is.



In het laatste nummer van *Het Belfort* heeft Dr. Willem De Vreese zich in de betwisting gemengd, alleenlijk om te zeggen hoe, volgens hem, *école payante* in het Nederlandsch moet heeten.

De heer De Vreese aarzelt niet *ex-cathedra* uitspraak te doen, zeggende dat de heer Arnold en de heer Bultynck « allebei gelijk — en ongelijk hebben ». Misschien zullen anderen wel van gevoelen zijn dat, waar er twee kunnen gelijk- en ongelijk hebben en ook plaats is voor drie.

Laat ons nu eens zien hoe de heer De Vreese zijne uitspraak verrechtvaardigt:

« De heer Arnold heeft gelijk — zegt hij — als hij *betalende scholen* afkeurt, want, zooals hij terecht zegt, « die scholen betalen niet, maar het daarin

gegeven onderwijs wordt betaald. Dit kan men niet ontzenuwen door te antwoorden zooals de heer Bultynck doet : « Zeer juist, maar dat is zoo waar in 't Fransch als in 't Vlaamsch en toch is *écoles payantes* goed Fransch. » Omdat eene wending in eene taal onberispelijk is, daarom is de letterlijke vertaling het nog niet in eene andere taal. »

Dat hebben wij ook niet beweerd. Het doel onzer opmerking was enkel te doen zien dat indien *betalende school* een onzin is in 't Vlaamsch, *école payante* het niet minder is in 't Fransch, maar dat het gebruik soms al heel zonderlinge taalwendingen wettigt. Wij voegden er, immers, onmiddellijk bij :

« Ook zijn het de Gentsche dagbladschrijvers niet die de benaming « betalende scholen » hebben uitgevonden en het is soms zeer moeilijk tegen eene bestaande en door het volk aangenomene benaming op te komen. »

Indien er geen voorbeelden zijn van wendingen welke juist van denzelfden aard zijn als *betalende school,* toch zijn er wel van uitdrukkingen waarop de toetsteen, door den heer Arnold op deze laatste aangewend, even verkeerd zou werken.

Zoo zegt men : « de boom *hangt* vol peren, de zaal *zit* vol menschen, de kuil *ligt* vol aardappels » en niemand zal betwisten dat deze drie uitdrukkingen echt Nederlandsch zijn, alhoewel het niet de boom is die *hangt,* noch de zaal die *zit,* noch de kuil die *ligt.* 't Zijn immers de peren die *hangen,* de menschen die *zitten* en de aardappels die *liggen.*

De opmerking, « 't is niet de school die betaalt, 't zijn de leerlingen die betalen, » kan dus niet in aanmerking komen, als toetsteen om de juistheid der gebezigde uitdrukking te beproeven.

Dr. De Vreese ondervindt alras zelf de moeilijkheid waarvan wij hooger spraken, als hij op zoek gaat naar eene andere benaming, welke beter de beteekende zaak weergeeft. Vooreerst verwerpt hij

de benamingen door den heer Arnold voorgesteld, daar het hem met den tijdsgeest niet schijnt overeen te komen, om — waartoe dat woordje « om » ? — *volksschool* te gebruiken voor scholen waar kosteloos onderwijs wordt gegeven en *bijzondere school* voor die, waar voor hetzelfde onderwijs dient betaald te worden.

Dr. De Vreese meent dat het eigenlijke volk — dat van het Fransch weinig afweet — *betaalde scholen* zegt en dat dit, bijgevolg, het goede woord is. Wij nemen de vrijheid die meening van den geleerden taalkundige niet te deelen.

Volgens hem zijn de menschen tot die benaming gekomen, ofwel doordien in de vlugge volksspraak *betalende* licht *betaalde* wordt, ofwel door het minder of meer duidelijk besef, dat *betalende scholen* volmaakte onzin is.

Wij betwisten vooreerst dat de menschen tot die benaming gekomen zijn. Dat een stotteraar *betaalde* zegt, terwijl hij *betalende* meent, dat is nog geen bewijs dat *betaalde* het algemeen gebruikte woord is.

De « vlugge volksspraak » verminkt zeer vele goede Nederlandsche woorden. Doch men gaat deze verminkingen niet te rade om te weten hoe men schrijven moet. Neen, men herstelt, in de schrijftaal, de woorden in hunnen echten en goeden vorm.

Wat nu den onzin betreft, volgens de eigen logica van de heeren Arnold en De Vreese is « betaalde » school al even groote onzin als « betalende » school. Wij bewijzen :

Als de heer Arnold — volgens dr. De Vreese terecht — zegt : « die scholen betalen niet maar het *daarin* gegeven onderwijs wordt betaald » dan beteekent het woord « scholen » bij hem de lokalen, de *gebouwen waarin* het onderwijs gegeven wordt.

Als men nu *betaalde scholen* op die gebouwen toepast, dan beteekent het dat die gebouwen betaald zijn, terwijl *kostelooze scholen* zou beteekenen school-

gebouwen die kosteloos, zonder vergelding, werden opgericht. Zooals men ziet komt men niet zeer ver met de logica, in taalkunde. Wanneer nu dr. De Vreese verzekert en voor onbetwistbaar houdt dat *betaalde scholen* alleen juist is en zegt : die scholen betalen niet, zij *worden betaald*, dan wijkt hij af van de beteekenis door den heer Arnold aan het woord « scholen » gehecht, om *betalende* te veroordeelen. Bij hem beteekent *school* niet meer het gebouw, maar het *onderwijs*.

Nu, het woord *school* heeft nog eene derde beteekenis, namelijk het gezamenlijke, de collectiviteit der *schoolgaande leerlingen*, want het is meer dan eens gezegd : Noch de meester, noch het gebouw, maar de leerlingen maken de school uit, zooals de gezamenlijke kristenen de Kerk uitmaken. Ook, als men zegt de *strijdende* Kerk, de *lijdende* Kerk en de *zegepralende* Kerk, bedoelt men daarmede niet drie verschillende *gebouwen*, maar wel het gezamenlijke der geloovigen op aarde, der zielen in het Vagevuur en der gelukzaligen in den Hemel.

Indien men nu die beteekenis aanneemt, dan is *betalende school* de volmaakte onzin niet meer dien dr. De Vreeze erin ziet, maar wel zeer juist, als zijnde het de school, 't is te zeggen de collectiviteit der leerlingen, die het onderwijs, aan haar gegeven, betaalt.

Dr. De Vreese kent nog eene andere benaming, die niet minder juist is, namelijk : *Fransche school*. Daarover willen wij niet verder uitweiden : het zou er nog aan te kort zijn dat wij, Vlamingen, aan de franskiljons dat wapen in de hand gaven, om tegen ons te bewijzen dat het Fransch waarlijk de taal der beschaafde standen in Vlaanderen is, aangezien de scholen waar het onderwijs betaald wordt er den naam van *Fransche scholen* dragen.

Eindelijk keurt dr. De Vreese ook het woord *betaalschool* af, dat op de deur der school in de

Casinostraat en misschien ook op die van andere « prijkt ». Wij treden die afkeuring bij, doch niet om de reden welke dr. De Vreese daarvoor opgeeft, namelijk : « dat dit woord noodzakelijk moet beteekenen : eene school waar de kinderen *leeren betalen*, aangezien b. v. *teekenschool* eene school is waar men *leert teekenen*. »

Als die afleiding juist is dan beteekent *bewaarschool* ook noodzakelijk eene school waar de kinderen *leeren bewaren*.

Wij denken genoeg gezegd te hebben om te bewijzen dat het echte woord om *betalende school* te vervangen nog niet gevonden is.

A. V. BULTYNCK.

Gent, 12 Februari 1899.





BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Cats. — *Un poète néerlandais. Cats, sa vie et ses œuvres* par GUSTAVE DERUDDER. Calais, Imprimerie des orphelins, 1898.

De Tessela Romeria. *Thesim proponebat facultati litterarum nanceiensi* GUSTAVUS DERUDDER. Caleti, apud orphanos typographos MDCCCXCVIII.

Wij waren gansch verrast en vol bewondering bij het ontvangen dezer boekdeelen in groot 8°; het eene van 477, het tweede van 140 blz., gesteund op den volledigen *Cats* van het jaar 1712 en verder bewerkt naar een aantal oude en nieuwere studiën, waarvan de naamreeks twee, drie bladzijden vult. De schrijver heeft in eerstgenoemd werk Cats' levensbeschrijving in vier hoofddeelen naar tijdsorde gesplitst: 1° tot 1603, 2° tot 1623, 3° tot 1651, 4° tot aan den dood des dichters. De beschouwing zijner werken bevat zeven hoofdstukken als:

1° Zijne dichtwerken in 't algemeen, 2° de zinnebeeldige dichtstukken, 3° de herderlijke poëzie, 4° Minnedichten, 5° Godsdienstige verzen, 6° Realistische stukken, 7° Neerlands letterkunde in betrekking tot het buitenland.

Wij ontvangen hierdoor een volledig overzicht der werken van den « Vader ». Maar dat niet alleen. De auteur gaat verder. Ook de esthetische zijde, zoowel als de ethische waarde der werken wordt met onafhankelijken zin beschouwd en daarbij in 't licht gesteld, welken invloed de heerschende smaak der 17e eeuw, de neiging tot lichtzinnigheid, tot wansmaak toe, op Cats' werken uitoefende. Dit wordt toegelicht door voorbeelden, als de beschrijving van het aardsch paradijs, enz., die te zeer wellust ademt om edel te zijn, ofschoon ook Vondel, zegt de schrijver, in het eerste bedrijf van Lucifer van dergelijke al te zinnelijke beschrijving niet vrij is.

De heer Derudder breidt echter zijne studie op Cats nog aanmerkelijk uit, door zijne vergelijkingen met andere letterkunde en de voorbeelden hoe deze op Cats in de nederlandsche letteren der 17e eeuw in 't algemeen van invloed is geweest. Hij toont ons den engelschen zoowel als den spaanschen invloed aan en spreekt van Gryphius' en Opitz' werking op Cats.

Hij voert ons Sidney voor en de bibliotheek der *Arcadia*'s zijner dagen, wijst op Sully's Euphues en de gemaaktheid welke zich zoowel uit Frankrijk als uit Engeland in Nederland een' weg baande. Onder aanwending der schriften van de meeste onzer welbekende schrijvers over nederlandsche letterkunde, klimt hij zelfs op tot Walter v. d. Vogelweide, tot de sage van Pyramus en Thisbe, tot Willem die Madoc (1) maakte, om den geest der letteren van latere eeuwen te karakteriseren.

Alle deze bijzonderheden zijn met kennis van zaken behandeld, waarvoor wij den geleerde oprechtelijk te prijzen hebben, die met zulk gemak zich op het veld eener vreemde letterkunde beweegt.

(1) NB. Niet « Willem di Madoc » en niet « Walter von Vogelweide. »

Zoo hebben wij dan hier niet alleen eene beschouwing van den « Grootvader », maar wel een beeld van de letterkunde zijns tijds met eenen verzienden blik op hetgeen aan hem vooraf is gegaan. Bijna geen van Cats' tijdgenooten blijft onbesproken en de werking van den dichter zelven wordt van alle zijden toegelicht.

Eindelijk wordt 's mans karakter en zijn doel op geestige wijze beschreven: hij minde het geld, maar slechts als middel; hij was zedelijk en godsdienstig, doch niet zonder hoop om daardoor aan invloed te winnen; hij was oprecht calvinist, en meende dat dit tot heil van den staat en van zijn eigen persoon kon dienen. Hij was spaarzaam uit wijsbegeerte; hij was voorzichtig, want hij beminde « het juiste midden ». In alle zijne gevoelens was hij oprecht en natuurlijk; maar hij beminde zich zelven en den roem meer dan de kunst. Doch zijn practische geest en zijne zachte gemeenzaamheid « zijn in volkomen overeenstemming met het vlaamsche volk » en verzekeren hem « den duur van den goeden naam » dien hij zich reeds bij zijn leven heeft verworven, en welke hem tot den populairsten der dichteren heeft gemaakt.

De *Thesis* door den heer Derudder voorgesteld, heeft natuurlijk hare eigenaardige belangrijkheid, bijzonder voor fransche geleerden en studenten, welke van den toestand der nederlandsche dichtkunst in de 17ᵉ eeuw niet op de hoogte zijn. Maar deze studie is ook niet zonder belang voor een grooter en nederlandsch publiek.

Wel worden daarin geene gewichtige ontdekkingen gedaan, maar de wijze waarop de gebeurtenissen zijn gegroepeerd en de daaruit voortvloeiende schilderachtigheid van het verhaal, zullen ook den nederlandschen lezer niet ongevallig en zelfs leerrijk toeschijnen.

De schrijver schetst vooraf de waarde der nederlandsche schrijfsters van de vroegste tijden af, op het voetspoor van hetgene Brunetière voor de fransche vrouwen heeft gedaan. Vervolgens wendt hij zich in 't bijzonder tot Maria Roemer Visscher. Zij en hare omgeving worden in velerlei bijzonderheden geschetst.

Tessela's geest, Tessela's zeden en alledaagsche bezigheden worden uit de bronnen opgehaald. De schrijver heeft daartoe de Brieven van Hooft en van Baerle, de schriften van J. Alberdingk Thijm, Everts, v. Vloten, van Lennep, enz. grondig doorgewerkt. Een groot getal aanhalingen bevestigen de waarheid van zijn schilderstuk, hetwelk hier en daar zoo sterk gekleurd is van lof en geurt van een wierook, gelijk de mannen der zeventiende eeuw gewoon waren die elkander naar het hoofd te zwaaien. Zoo wordt dan ook hier de op end' op verheerlijkte « Muiderkring » met altoos nog gebruikelijken stralenkrans versierd, welke, naar onze overtuiging, nevens de werkelijkheid droevig zou verbleeken.

De menigte aanbidders, welke Maria heeft gehad, en die natuurlijk allen genoopt waren de jonge, vriendelijke, lustige en begaafde jonge dochter in den hemel te verheffen, heeft aanleiding gegeven tot de verheerlijking van de plaats waar zij hier en daar op bezoek kwam, het Muiderslot, wat in die dagen, van Amsterdam uit, niet in een uitje te bereiken was.

Wat er ook van zij, de heer Derudder heeft ook met dit boek een zeer nuttig werk verricht, wat alleszins geeigend is om dezen toestand onzer letterwereld in de zeventiende eeuw aan vreemdelingen, welke geen nederlandsch verstaan, te doen kennen. Hij is een zekere en bekwame gids voor de zaken die hij mededeelt. Deze schets is bovendien zoo helder en zoo kleurrijk, dat ze eene recht aangename lectuur oplevert en tevens het verstand voldoet door de menigte bewijzen die als noten er zijn bijgevoegd.

De drukfouten zijn niet talrijk, zij komen natuurlijk meest in de aanhalingen voor, zoo wel in *Cats* als in *Tersela.*

De beide werken heeten wij hartelijk welkom. Wij bevelen ze allen zoogenaamde beschaafden aan, die, en daar zijn er in Noord en Zuid nog genoeg, tot heden onze letteren slechts kennen van hooren zeggen. A. T.

Schema's en Wenschen, als bijdrage tot de *practische kennis der nieuwere paedagogiek* (Cultuurhistorische Trappen, Concentratie, Formeele Leertrappen, « Opbouwend » Onderwijs), door POL ANRI. — Gent, A. Siffer en Ad. Hoste, 1899; 275 bl., 2,50 fr.

Behalve de studiën van Prof. F. Collard in « La Pédagogie à Giessen » en Prof. P. Hoffmann in « Une visite au gymnase de Giessen » is dit het eerste uitgebreid werk (275 blz. in 8°) over de *nieuwe richting in de opvoedkunde*, ook *wetenschappelijke richting* genoemd, in Zuid Nederland verscheuen. Hierin wordt het Herbartiaansche opvoedkundig stelsel in breede trekken en tevens in eene sierlijke taal kundig uiteengezet. De Zuidnederlandsche schoolliteratuur, en al wie op den ruimen akker der paedagogiek rijkelijk wil oogsten, zullen den Schrijver danig dank weten voor zijne welgeslaagde poging, den adspirant-kandidaat-schoolopziener zal dit werk ook nuttig en welkom wezen.

(*De Opvoeding*, maandschrift, uitgegeven onder het bestuur van J. MELCHIOR, hoofdinspecteur v/h lager onderwijs; 15e j., nr 2, Febr. '99, blz. 46.)

Een grondig bestudeerd, ernstig werk, dat in Vlaamsch-België gunstig zal worden onthaald. Het is eene bijdrage tot de practische kennis der nieuwere richting in de opvoedkunde, waarvan Johann Friedrich Herbart de baanbreker is geweest en het vult eene bestaande leemte aan, omdat tot hiertoe in België geen enkel werk over het stelsel van Herbart werd geschreven. Opvoeders en kinderen echter hebben er het grootste belang bij, dat de paedagogiek eindelijk op vaste, wetenschappelijke gronden gesteund weze.

Met oprechte vreugde lazen wij in het boek van P. Anri, dat het stelsel van Herbart de persoonlijkheid des leerlings ontwikkelt en ten goede leidt. Verder troffen wij er voor den zoekenden, opmerkzamen onderwijzer de volgende gulden regels aan : « Het onderwijs moet belangstelling opwekken. — Belangstelling is de brug tusschen weten en willen. — Alle leervakken zullen harmonisch samenwerken. — Het onderwijs zij in overeenstemming met den graad der geestelijke, liever der hersenontwikkeling van het kind ».

De zóo practische typen van lessen, door den schrijver gekozen in elk onderrichtsvak, dragen veel bij om het nieuwe opvoedingsstelsel aanschouwelijk, bijgevolg klaar en bevattelijk te maken voor jeugdige onderwijzers. Deze laatsten kunnen wij het degelijke werk niet genoeg aanbevelen. Zij zullen er niet alleen over de paedagogiek, maar ook over de geschiedenis der opvoedkunde nuttige wenken in vinden, gesteund op de waarneming en ondervinding des schrijvers. Hopen wij dat het boek al spoedig eene plaats zal vinden in de onderwijzersbibliotheken onzer stad en van het geheele land.

Volksbelang. L. D.

Het Boek van Spaarzaamheid en Vooruitzicht door MARIA DU CAJU. Gent, A. Siffer.

Dit werk verworf een gouden eermetaal te Brussel 1897, een eersten prijs en gouden eeremetaal in den wedstrijd der Provincie Henegouwen 1897, en wordt in het Belgische Staatsblad van 15 Juni 1898 zeer eervol vermeld in het verslag van den keurraad voor den prijs Guinard. Die bijval zal niemand verwonderen, daar de werken van

Maria Du Caju, door het Belgisch ministerie van Nijverheid en Arbeid, de verbeteringsraden van het Lager en het Middelbaar Onderwijs, enz. goedgekeurd werden, daar zij in 1895 door de Parijzer *Société nationale d'encouragement au bien* bekroond werden, daar in 1891 reeds de Koninklijke Academie van België hun den prijs de Keyn toekende. Tien belooningen in tentoonstellingen gewonnen, maakten de werken der schrijfster gunstig bekend in den vreemde. Die werken zijn in twee reeksen afgedeeld: I. Vooruitzicht door de school, waartoe bovengemeld werk behoort. II. Vrouwelijk onderwijs, bestaande uit degelijke verhandelingen en lezingen over huishoudkunde, gezondheidsleer, enz. Meestal de werken bestaan ook in het fransch. Hun prijs is uitermate gering (fr. 1,25), en hun nut oprecht groot.

Ten bewijze van dit laatste gezegde, gelde het opgeven der deelen van het *Boek van Spaarzaamheid* : I. Spaarzaamheid en vooruitzicht in het algemeen. (Sparen, middelen om te sparen, hinderpalen tot het sparen.)

II. De lijfrentkas. (Doel en voordeelen der lijfrentkas, der pensioenkas.)

III. De onderlinge bijstand. (Doel, voorwerp, inrichting der maatschappijen van onderlingen bijstand.)

IV. De levensverzekering en de werkmanswoningen.

V. De eigendom. Arbeid en Kapitaal.

Ziedaar tal van maatschappelijke vraagstukken in het bereik gesteld van schoolkinderen, jongens en meisjes, van 12 à 14 jaar, op zulke behendige wijze (door samenspraken, fabels, verhalen, voorbeelden) behandeld, dat het boek een blijvenden indruk in den geest van den jeugdigen lezer zal laten. Zulke boeken verveerdigen is een hoogst verdienstelijk werk, dat de erkentenis van ieder weldenkend man afdwingt. Zulke boeken voor prijsuitdeelingen en volksbibliotheken aanbevelen, ze doen kennen aan het onderwijzend personeel, is eene taak die wij geerne vervullen. Op de 250 bladzijden van het boek zijn er luttel dingen welke ieders goedkeuring niet zouden meedragen. Het zij vrij gezegd, het werk bevat gouden lessen, lessen die goud weerd zijn, en den arbeider meer dan geld en goed zullen verwerven, namelijk achting voor zijnen stand en ontzag voor de maatschappij.

Y. X.

Dit zijn vlaamsche Vertelsels uit den volksmond opgeschreven door Pol de Mont en Alfons de Cock. Gent, Van der Poorten; Deventer, Kluwer en Cie, 1898, 452 blz.

Een zeer aanbevelingswaardig boek, leerrijk voor jong en oud, om alle avonden op de tafel van 't huisgezin teruggevonden, geopend en gelezen te worden, dan hier en dan daar.

Het titelblad is niet onaardig, met losse hand en trek — eene grootmoeder tusschen hare kleinkinderen, in de verte een aantal pignons, geteekend door Karel Doudelet, erg los van de hand, evenals de overige « 30 teekeningen » van binnen.

De schrijver geeft in zijne voorreden een goed overzicht van den groei des boeks, hoofdzakelijk wel uit reeds gedrukte vertelsels bestaande, doch met minstens 80 nieuwe daarneven. Hij wijst ook de overeenkomst aan dezer vertelsels met die uit andere landen, zelfs tot in de grieksche oudheid toe.

Wanneer hier en daar nog eenige meerdere kritiek ware uitgeoefend, b. v., door aanwijzing hoe hier de aloude regel weder doorkomt, dat het volk verschillende sagen aan een pleegt te knopen, dan ware het werk misschien te zwaar geworden. 't Is nu reeds een lijvig boekdeel op prachtig papier, zeer smakelijk gedrukt. De teekenaar

heeft bepaald talent en vermaakt menigmaal met zijne voorstellingen. Edoch moeten wij hem waarschuwen tegen jacht naar naïveteit. De Duitschers zeggen: « Man merkt die Absicht und ist verstimmt ». — Gebreken in teekening komen zelfs op meesterwerken voor, maar gebreken met opzet ten papiere gebracht ontstemmen den kunstkenner bitter. Men kan in onzen tijd van vele buitenlandsche kunstenaars leeren, hoe rap en fijn en natuurvol men *au trait* kan teekenen, zonder gemaaktheid.

Doudelet heeft te veel talent, dan dat men hem dit niet zou zeggen. A. T.

De Duik-Almanak, door Dr. GUIDO GEZELLE. Legio kalenders zien wij jaarlijks verschijnen, vaak valt het moeilijk uit deze een « onberouwelijke keuze » te doen. Niet weinigen laten zich bij die keus leiden door de uitvoering van het « schild », zonder zich eerst op de hoogte te stellen van het « blok », d. w. z. zonder zich te bekommeren om hetgeen de « blaadjes » te zeggen hebben.

Voor dezulke nu — wien het alleen te doen is om door een mooie wandversiering hun huiskamer aan gezelligheid te doen winnen — zijn deze regelen niet geschreven, wèl voor hen, die hoogere eischen stellen aan den in onzen tijd onmisbaar geworden scheurkalender.

Onder de velen dan, die ook nu weer van de pers kwamen, is er één, (deze) die zeker in ons land nog maar bij weinigen bekend is, en die toch inderdaad de kennismaking ten volle verdient.

Van welken aard de inhoud is? De samensteller, Dr. GUIDO GEZELLE, heeft gezorgd voor afwisseling. In de eerste plaats vinden wij hier natuurlijk dag en datum, dan den bizonderen naam, dien deze of die dag draagt of wel den heilige, aan wien hij is gewijd. Voorts worden vermeld gebruiken en geplogentheden op zulk een dag in zwang.

Verder treedt de Duik als taalzuiveraar op, door te laten zien, hoe, in de plaats van vele in zwang zijnde vreemde woorden, Hollandsche gebruikt kunnen worden; zoo dient het « schuimwoord » *cito* vervangen door het « dietsche » *varings*, *adieu* door *Godevolen*, *mode* door *snof*, *familie* door *maagschap*, *profijt* door *bate*, *queste* door *hader* of twist, enz. enz.

Eindelijk lezen wij hier menig spreekwoord, maar in andren vorm dan wij het kennen : naast ons « krukkende wagens duren lang », staat « piepende kerre rijdt verre », naast « al te goed is buurman's gek », staat « die te goed is, wordt begekt », en naast : « de appel valt niet ver van den boom », 't Vlaamsche : « zoo de wulle is, zoo is 't laken ».

Gedachtig aan 't oude « varietas delectat » wisselen ernst en boert elkaâr af, waarvan als voorbeeld dienen kan de vermelding van deze parodie :

« honi soit qui mal y pense,
« hongersnood maakt smalle pensen ».

Ik mag niet te uitvoerig worden — moge deze weinige regelen voldoende zijn ter aanbeveling van den Duik-Almanak (uitgave van A. Siffer te Gent — prijs fr. 0,50), die op geen studeerkamer mag ontbreken, die welkom zal wezen aan ieder, die belang stelt in *de taal en de zeden van onzen Stam!*

(*Hoornsche Courant.*) F. W. DRIJVER.

Gedenkteeken aan J. Fr. Willems. — Redevoering uitgesproken in den Gemeenteraad van Gent, den 19 December 1898, door den heer A. Siffer. Gent, drukkerij V. Van Doosselaere.

De politieke omstandigheden hebben ons tot hiertoe verhinderd deze redevoering te bespreken, welke de heer Siffer wel gedaan heeft in

vlugschrift uit te geven. Het is de volledige, afdoende en tevens humoristische weerlegging van al den onnoozelen praat die, in de drukpers en in zeker gedeelte van het publiek, is verteld geworden over het bekroond ontwerp van den heer De Rudder en over de plaats aan het gedenkteeken van den Vader der Vlaamsche beweging toe te kennen.

Alwie, onbevooroordeeld, de redevoering van den heer Siffer leest, moet erkennen dat niets ongegronder is dan de beknibbelingen welke tegen de allegorische voorstelling van den heer De Rudder werden uitgebracht. Daarenboven heeft de heer Siffer zich terecht beroepen op de uitspraak van den keurraad, alleszins meer bevoegd dan de naamlooze vitters die hunne gal tegen het ontwerp hebben uitgespuwd.

Ook heeft de gemeenteraad zich eenparig bij de zienswijze van het achtbaar lid aangesloten en zal de stad Gent, zooals de heer Siffer het zegde, fier mogen zijn over het meesterlijk kunstwerk dat weldra op het St-Baafsplein zal oprijzen en dit middenpunt van Vlaamsche kunst tot een echt sieraad zal verstrekken.

(*Fondsenblad.*)

M. H. de Marez, in het voorgaande Belfortnummer JACOB CATS besprekende, teekent als merkwaardig aan « hoe de Nederlandsche litteratuur langzamerhand in den vreemde begint door te dringen, hoe zij bij de naburige volken belangstelling verwekt, en, even als de Deensche — ook een klein-volk litteratuur — eene plaats inneemt in de algemeene geschiedenis. »

Dat herinnert mij de *Nouvelle bibliothèque populaire, à dix centimes : collection des œuvres les plus remarquables de toutes les littératures,* sedert lang verschijnende bij Henri Gautier, te Parijs. Ieder net gedrukt vijfcentenboekje beslaat 32 bladzijden, en veeltijds volstaat een enkel nummer om een beroemd dichtwerk in zijn geheel mede te deelen, zooals b. v. Hamlet, — Macbeth, — Childe-Harold en de Gevangene van Chillon, — Evangeline, — Herman en Dorothea, — Mignon, — Willem Tell, enz.

't Is mij echter niet te doen om eene Fransche uitgave aan te bevelen, maar wel om te bestatigen dat de twee hooger aanroepen litteraturen in de collectie vertegenwoordigd zijn door :

Littérature hollandaise. Vondel (Lucifer). J. J. Cremer (Intérieurs hollandais). Alberdingk-Thijm (Les chroniqueurs hollandais). Hildebrand (Prose et poésie). Bilderdijk (Poèmes néerlandais). C. Busken-Huet (Portraits du temps). Erasme (Ce que les femmes pensent de leurs maris).

Littérature scandinave. Essaie Tegner (Frithiof). — Andersen (Contes choisis). Madeleine Thorezen (Dans les Fiords). Henri Hertz (La fille du roi René). Blicher (Une cause criminelle). Holberg (Le potier politicien). Brandès (Th. Gautier, Ste Beuve). Frederika Bremer (Le voyage de la Saint-Jean, En guerre et en paix).

De Russische letterkunde prijkt met de namen van Tourguenieff, Dortoïewski, Lermontof, Nicolas Gogol, Leo Tolstoï, Les poètes russes.

Het spreekt van eigen dat, in deze uitgaaf van meer dan 500 boekskens, het paart van den leeuw voor de Franschen is. Niettemin is de verzameling met uiterste zorg en bescheidenheid gedaan, hoogstdenkelijk door een katholieken Belg van Vlaamschen oorsprong. De naam van den bijzondersten voorrede-schrijver, Alfred Ernst, verspreidt immers den geur van onze Limburgsche Kempen. Wat er van zij, ik stond aangenaam verrast toen ik onder den wereldberoemden rouwzang van Lord Byron over Griekenland vond aangestipt dat de Vlaamsche dichter Karel Ledeganck daarin zijne begeestering had geput bij den aanvang zijner Ode aan Brugge :

« Wie ooit een doode maget zag..... »

. . . .

« Dus zong de bard van Albion..... »

Dees laatste alleen bewijst dat « de Nederlandsche litteratuur in den vreemde langs om meer doordringt ».

R. M.

Gedachtenis der eerste H. Communie of duurzame herinnering van hetgeen de kinderen en hunne ouders toen gehoord, gezien, gevoeld en voorgenomen hebben, door D. B., pastoor, met kerkelijke goedkeuring. Drukker, De Smedt, te Ukkel.

Het boekje bevat 1° eene aanspraak van den herder der parochie tot zijne eerstcommuniekanten; 2° de voornaamste middelen van volherding na de eerste communie; 3° eenige woorden tot de ouders om hunne kinderen voor het bederf te behoeden; 4° eene opwekking, gevolgd van de schoone gebeden om gezamenlijk de beloften des Doopsels te vernieuwen en de Eerstcommuniekanten onder de machtige bescherming der allerh. Maagd Maria te stellen.

Dit alles is kortbondig vervat in 16 bladzijden, fraai gedrukt en bestemd om in het Gebedenboek der eerstcommuniekanten geplaatst, bewaard en dikwijls herlezen te worden.

Alwie er belang in stelt dat de kinderen, na hunne eerste communie braaf en deugdzaam blijven, is verzocht, te dien einde, dit boekje te helpen verspreiden. Prijs : 8 centiemen het stuk ; 3 fr. de 50 ; 5 fr. de 100.

Het oude Oostende en zijne driejarige Belegering (1601-1604). *Opkomst, Bloei en Ondergang met de beroerten der XVI° eeuw,* door Edm. Vlietinck (met teekeningen, plattegronden, zichten enz.). Oostende, J. Vlietinck, uitgever.

De wetenschap gaat met reuzenschreden vooruit, alle vakken van de menschelijke kennis worden doorgrond en in die bedrijvigheid staat zeker de studie der geschiedenis op den laatsten rang niet.

Nuttig en goed is het te weten wat onze voorouders deden want, daargelaten de ingeboren en veredelende zucht naar kennis, is zeer dikwijls het verleden de school van het heden.

Alle arbeid op dit gebied moet dus aangemoedigd worden en lof gesproken, en dit lofspreken wordt een waar genoegen wanneer men een degelijk werk als dit aan de openbare aandacht mag aanbevelen.

Oostende is, zooniet door hare uitgestrektheid en groote bevolking, eene onzer meest bekende steden, waar niet alleen een groot deel onzer bevolking maar zelfs de vreemde henen gaat gedurende het badseizoen. De « Driejarige belegering » door Albrecht is eene der grootste gebeurtenissen onzer nationale geschiedenis; immers met Oostende viel de laatste sterkte van het protestantisme in onze landen.

De schrijver weet de gebeurtenissen klaar en duidelijk voor te stellen in eene aangename en sierlijke taal, en hij schetst ons plastisch en aanschouwelijk de toestanden.

De talrijke platen welke het boek opluisteren en welker uitvoering allen lof verdient, brengen op hunne beurt het hunne bij om alles in het klaarste daglicht te stellen.

Wie dus zijne bibliotheek met een schoon en nuttig boek wil verrijken en eene nuttige en aangename studie doen, koope dit werk van den heer Vlietinck, die overigens op historisch gebied aan zijn proefstuk niet meer is.

Toponymische studie over de oude en nieuwere plaatsnamen der gemeente Bilsen, door JEF CUVELIER en CAMIEL HUYSMANS, uitgegeven door de Koninkl. Vlaamsche Academie te Gent. A. Siffer, 1897.

Dit werk schijnt ons zeer volledig en verdienstelijk te zijn, anders zou het ook niet door de Vlaamsche Academie ter uitgave zijn aangenomen.

Die Kritik in der englischen Literatur des 17. und 18. Jahrhunderts, von PAUL HAMELIUS. Bruxelles, Société belge de Librairie, 1897.

Dit werk behoort tot de verzameling uitgegeven door de philosophische Faculteit der hoogeschool te Luik, en werd haar destijds door den schrijver aangeboden om den doctorstitel in de germaansche philologie te verwerven.

Hier in 't kort de thesen, die de jonge geleerde op lofwaardige wijze behandelt :

1. Bürger's *Lenore* staat onder den invloed noch van Percy's Balladen *Margaret's Ghost* en *William and Magaret*, noch van het gedicht *Lenore* in *Des Knaben Wunderhorn*.

2. Klopstock, alhoewel hij Gerstenberg ten opzichte der duitsche Mythologie nabootste, heeft deze niet verstaan. K. 's opvatting der germaansche oudheid heeft hij uit Ossian, uit Tacitus en andere latijnsche schrijvers geput.

3. Leisewitz behoorde slechts uiterlijk tot den *Hainbond*. Hij moet als een leerling van Lessing worden beschouwd.

4. De vlaamsche dichters onzer eeuw hebben meestal de fransche, de duitsche en engelsche *Romantieken* nagebootst. Van Holland hebben zij slechts weinig overgenomen.

Die bemalten romanischen Holzdecken im Museum zu Metz, door A. SCHMITZ, in-8°, met platen, Düsseldorf, Schwann 1897, prijs fr. 3.75.

Deze romaansche houtzolderingen werden voor eenigen tijd in een particulier huis te Metz ontdekt en naar het museüm overgebracht. Het hoofdsieraad bestaat uit gestyliseerde dieren, die met grooten zwier en verscheidenheid zijn aangebracht. Vele bouwmeesters van onzen tijd, die hunne zolderingen met « stuc » versieren, waarvan maar al te dikwijls brokstukken op onze tapijten te recht komen, zullen hunne *plafonds* binnen 600 jaren niet in museüms zien prijken. V. N.

Kleine Schriften zur Zeitgeschichte und Politik, von GEORG. FREIHERRN VON HERTLING, Freiburg i. B., Herder, 1897, 673 bl., in-8°, fr. 6,25.

De Munchensche hoogleeraar von Hertling, die kortelings den tweeden doctorstitel *honoris causa* ter Leuvensche hoogeschool verwierf, is geen onbekende voor ons. Wij lazen dus met dubbele belangstelling de opstellen, die de schrijver onder bovenstaanden titel tot een lijvig boekdeel vereenigde.

H. behandelt de beginselen van wier gezonde opvatting geheel het politisch-sociale leven afhangt :

Vrijheid, gelijkheid, democratie, monarchie absolutisme.

De geleerde hoogleeraar toont vooral zijne grondige kennis der middeleeuwsche wijsbegeerte in zijne wederlegging van Ritschl, die reeds vroeger ter perse kwam. Dan moeten wij ook het stuk *Naturrecht und Socialpolitik*, als behoorende tot het belangrijkste gedeelte van het werk, nog bijzonder vermelden.

Evenzeer als den inhoud moeten wij den sierlijken stijl roemen, waarin de uitstekende geleerde zijn diepzinnige gedachten kleedt. V. N.

Duimpjesblad. — « Een stem uit het Woud » door VICTOR DE LILLE, drukkerij, V. De Lille, Maldegem. Een werkje, oorspronkelijk en frisch van opvatting, waarin de schrijver toont hoe een klein volksjongen ook kunstenaar worden kan. Het verhaal heeft een echt geschiedkundigen grond, waarop dan ook alles berust. Vele historische bijzonderheden die tot nu toe om zoo te zeggen gansch onbekend bleven. Jammer dat de taal van den schrijver nog al wat te wenschen overlaat.

Koninkl. Vlaamsche Academie. *Vergadering van 15 Februari.* — Na voorlezing van het verslag der vorige bijeenkomst, deelt de bestendige sekretaris mede dat op 10 Februari nog een handschrift, in antwoord op de prijsvraag van geschiedenis, is ingekomen. De vergadering beslist dat het handschrift aan de jury van beoordeeling zal medegedeeld worden, en dat deze later over het in aanmerking komen van dat stuk zal beslissen.

Uit naam der Commissie voor nieuwere taal- en letterkunde, doet de heer Coopman het voorstel dat door de Academie zal uitgegeven worden het *Liederboek* van Dokkum. Deze uitgave zou bezorgd worden door de heeren J. Bols en Flor. van Duyse. Dit voorstel wordt aangenomen.

Vervolgens leest de heer Gailliard een uitvoerig verslag voor over de werkzaamheden der Commissie van Middel-Nederlandsche letteren, van hare oprichting af tot op heden.

De heer Coopman deelt, namens de bijzondere Commissie voor het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, een schrijven mede van de Redactie van het Woordenboek, waarbij deze haren dank betuigt voor het toezenden van uittreksels. Deze brief zal in de Verslagen en Mededeelingen worden opgenomen.

Door den heer Broeckaert wordt medegedeeld dat de Commissie van geschiedenis heeft verkozen tot voorzitter, den heer Sermon, tot ondervoorzitter, den heer Bols en tot secretaris, den heer Broeckaert. Op voorstel dier Commissie besluit de Academie tot het uitgeven door den heer de Potter, van eene « Historische bibliographie der Belgische steden en dorpen. »

Verder wordt besloten tot het uitgeven van een handschrift, door den heer P. Tack ingezonden, dat bevat eene *Bibliographie van de Oudnederfrankische bronnen en Geschiedenis van de studie dezer bronnen.*

Een voorstel strekkende om eene kunstafdeeling in te richten zal in de volgende zitting besproken worden.

Groote prijskamp van toonzetting van 1899. — De Minister van Landbouw en Openbare Werken brengt ter kennis der belanghebbenden dat een dubbele prijskamp wordt geopend voor een gedicht in Nederlandsche taal en een gedicht in Fransche taal, om op muziek gebracht te worden voor den prijs van toonzetting van 1899 (prijskamp van Rome).

Een prijs van 300 frank of een gouden medaille van dezelfde waarde, zal aan de schrijvers der bekroonde gedichten toegewezen.

De gedichten zullen niet meer dan drie muziekstukken van verschillend karakter, onderbroken door zangverhalen, behelzen, niet meer dan twee honderd verzen bedragen, en behooren tot het lyrische of tot het dramatische vak. Het is onnoodig dat zij geschikt wezen voor de tooneelopvoering. De schrijvers mogen naar believen eene alleenspraak maken of verscheidene personnages doen optreden.

De Belgische schrijvers die aan den prijskamp willen deelnemen

moeten, voor den 1[en] April 1899, hun werk zenden naar het secretariaat der koninklijke Belgische Academie van wetenschappen, letteren en schoone kunsten (Brussel). De handschriften mogen geen enkele aanduiding dragen, die den schrijver kan doen kennen. Zij zullen vergezeld gaan van een gesloten briefje, bevattende den naam en de woonplaats van den schrijver. Het is verboden, op pene van verbeuring van den prijs, een valschen naam te gebruiken.

Woordenschat, verklaring van woorden en uitdrukkingen onder redactie van Taco de Beer en D[r] Laurillard. Van deze nuttige en practische uitgave is thans aflevering 17 verschenen, gaande van *Rogationes* tot *Slijk*.

Davidsfonds. *Vergadering van het Hoofdbestuur*, 10 *Februari* 1899. — Het Hoofdbestuur hield donderdag 16 Februari zijne gewone zitting onder het voorzitterschap van den eerw. heer Dr Claeys, ondervoorzitter. De heer Helleputte, voorzitter, verhinderd in de Kamer van volksvertegenwoordigers, kon slechts op het einde der zitting aanwezig zijn.

De vergadering was talrijk : 22 leden waren aanwezig.

Het verslag der laatste zitting werd goedgekeurd, alsmede de rekeningen van het dienstjaar 1898 en de begrooting voor 1899. Het budget bedraagt ongeveer 26.000 fr.

De volgende werken zijn in bereiding : *Jaarboek*, *Mengelingen*, Platen van den *Boerenkrijg*, *Oude Geestelijke liederen*, door Fl. van Duyse, *Reis naar Congo* (met platen), door P. de Mey, *Vaderlandsche historie*, van David, *Verhalen uit het Meetjesland*, door pr. Edg. Pattijn, een wetenschappelijk werk van kanunnik Martens.

Men heeft overvloed van handschriften en is om zoo te zeggen geriefd voor twee jaar. Een lid vraagt, meer en meer eischend te zijn in het aanvaarden van nieuwe werken.

Tot bereiding der jubelfeesten voor ons 25 jarig bestaan, in 1900, wordt eene commissie benoemd bestaande uit de leden van het bureel en de heeren Peters, Duclos, Ossenblock, Siffer en Van Geel.

Eene afdeeling zal gesticht worden te Ath; men neemt akte van den brief van bedanking geschreven door het Willems-Comiteit voor de gestemde som van 1000 fr.; de quaestie van het hulpgeld voor het gedenkteeken op Groeningekouter wordt verschoven tot de volgende zitting; onze uitgaven zullen geschonken worden aan het studentengenootschap der Germanisten te Leuven. Verdere maatregelen van louter bestuurlijken aard worden nog genomen.

— Zondag 12 Februari speelde met groot welgelukken de verdienstelijke tooneelkundige afdeeling van het *Davids-Fonds* van Heist-op-den-Berg, het vaderlandsch drama « Een jonge held » door De Wagenaere. Dit stuk is ontleend aan den Boerenkrijg.

† **Frans Van Herzeele,** Gentsche toondichter; hij vervaardigde de muziek voor verschillende tooneelstukken van H. Van Peene en Nestor de Tière — **Frans van Havermate**, te Antwerpen, beeldhouwer, geboren te St-Nicolaas. — **Montigny**, dierenschilder te Tervuren. — **Graaf de Chambrun,** stichter van het *Musée Social* te Parijs, en schrijver van vele werken over de arbeidersquæstie. Hij was een echt katholiek en zijne liefdadigheid kende geene palen; ook heeft Frankrijk, met de Regeering aan het hoofd, hem koninklijk begraven. — **D[r] Robert Fruin**, hoogleeraar te Leiden, lid der Kon. Vlaamsche Academie, een van Nederlands eerste geschiedschrijvers.



eertiende jaargang. 1899. April Nr 4

Bij denzelfden uitgever.

WERKEN VOOR ONDERWIJZERS EN SCHOLEN.

Leerboek van Rekenkunde, voor Vlaamsche normaalscholen, door A. De Riemaecker. (Door den Verbeteringsraad aangenomen) 2de uitgaaf	fr. 3,0
Vormleer. Handboek voor den onderwijzer, id., met platen	» 1,5
Leerboek van Rekenkunde, ten gebruike van het middelbaar onderwijs, id., 1ste boekd. fr. 0,50, 2de boekd.	» 0,75
Précis d'arithmétique, à l'usage de l'enseignement moyen, id., tome I, fr. 0,50, tome II, fr. 0,75, ensemble	» 1,25
Précis d'arithmétique. (Maître). Solutions des Problèmes, id.	» 0,75
Vlaamsche Spraakkunst ten gebruike van het middelbaar en normaal onderwijs, 2de uitgaaf,	» 1,00
Kleine Spraakkunst, met oefeningen, volgens het schoolprogramma van 1897, 1ste deel, Meester, 2de uitgaaf,	» 0,30
Idem, 2de deel, leerling, 6de id.,	» 0,20
Idem, 3de deel, leerling, 4de id.,	» 0,35
Eenige wenken voor het onderwijs van de Vlaamsche en Fransche taal, in de gestichten van middelbaren graad,	» 0,75
Schatten uit de Volkstaal,	» 2,50
Opgaande letterkundige lessen, I en II, elk	» 0,75
Taal- en letterkundige mengelingen,	» 1,00
Vertelsels voor het Vlaamsche volk, 2 deelen, elk	» 0,75
Onderwijzer en volkstaal,	» 0,75
Korte leerwijze van onzen kerkzang,	» 0,40
Lessen van land- en tuinbouw, gevolgd van de gezondheidsleer der dieren, id. id.	» 2,00
Bijzondere leergangen voor de verschillige vakken der lagere scholen, door I. D. S. en A. V. D. Dr., professors	» 1,50
Lessen over gezondheidsleer volgens het Staatsprogramma van 1896, door H. Mys, prof. in de Normaalschool	» 0,75
Lessen van boomteelt ter gebruike van Normaalscholen, door denzelfden, met platen	» 0,90
Lessen over tuinbouw ten gebruike van meisjesnormaalscholen, naar het laatste Programma, id. id.	» 0,50
Lessen over Landbouw, Hovenierderij en Dierenkweek, ten gebruike van Normaalscholen, door H. Mys, gewezen professor, en J. B. De Feyter, landbouwingenieur, professor in de Normaalschool te Sint-Niklaas. Tweede uitgaaf	» 2,00
Natuurlijke historie, id. id.	» 0,50
Kerkgebruiken, ten dienste van de kosters en andere kerkbedienden, door H. Verhasselt	» 2,00
Besloten Tijd, drama in vijf bedrijven, door baron Kervyn de Volkaersbeke en Kamiel Van Britsom, professor in de Bisschoppelijke Normaalschool van Sint-Niklaas	» 1,50
Frœbelmethode (met platen), door Juffr. M. D.	» 0,90
De degelijke huisvrouw. Leerboek voor huishoudkunde, door M. Du Caju	» 2,25
De jonge huishoudster, id.	» 0,90
De vrouwelijke opvoeding in haar verband met de eischen des levens, id.	» 1,00
Elf zeer bijzondere taalregels, door P. De Keyzer	» 0,15
Praktisch Rekenboek voor lagere scholen, door A. Vromant	» 0,30
Bewaarscholen, door F. Van Cleemput	» 1,50
Lezen en schrijven, door E. Meganck, I 0,30, II 0,40, III	» 0,60
Hoogduitsche spraakleer voor Nederlanders, door K. Ternest	» 3,50
Chrestomathie française, par J. Samyn	» 2,50
Chrestomathie anglaise, par Van De Borie	» 2,00
Histoire du moyen âge, par l'abbé Fl. De Pratere	» 4,00
Histoire romaine, id.	» 2,00
Histoire de l'Orient et de la Grèce, id.	» 2,00
Histoire moderne et contemporaine, id.	» 3,00
Programme et règlement des écoles normales	» 0,75
Beknopte verklaring van den Mechelschen Catechismus, door Mgr Lambrecht	» 1,00
Préceptes de morale, id.	» [illegible]
Voorschriften van zedenleer, id.	» [illegible]



STUDIES VAN HEDENDAAGSCHE

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

HENRI BOREL.

De Chineesche filosophie.
I Kh 'oeng Foe tsz.
Wijsheid en schoonheid uit China.
Kwan Yin, een boek van de Goden en de hel.
Het Jongetje.
P. N. Van Kampen en Zoon. Amsterdam.

De naam van Henri Borel is zeer weinig bekend in ons land, alleen zij die zich, uit dilettantisme of uit vak-noodwendigheid op de hoogte houden van de Noord-Nederlandsche letterkunde, kennen de werken van den uitstekenden ethnographischen schrijver. — En nochtans verdienen zij buiten dit centrum bekend te zijn, vooral in ons land en in den huidigen toestand.

Gedurende deze laatste tien jaren is er in den œconomischen toestand van België, een zeer gewichtige verandering gekomen: aan de belangrijke redevoering die de hertog van Brabant, heden Leopold II, ter gelegenheid van zijne intrede in den Senaat uitspraak, en waarin hij aan de Belgen de noodzakelijkheid aanwees om in het buitenland en vooral in het Oosten markten te zoeken voor hunnen handel en hunne nijverheid, is er eindelijk een gevolg gegeven geweest. De koppige

hardnekkigheid en de geldelijke opofferingen van onzen vorst, openden voor ons land het Afrikaansche hart ; de ondernemingsgeest van enkele nijveraars en de officieuse bijstand van den koning bracht onze nijverheid in betrekking met het mysterieuse China, het land waarop Leopold II vroeger, met prophetische wijsheid gewezen had.

En zoo is in ons land de geest voor uitheemsche ondernemingen herboren. Ik zeg met opzet herboren, omdat we vroeger dien geest bezaten. Er was een tijd, dat uit Brugge, en nadien uit Oostende en Nieuwpoort, schepen vertrokken, ons paviljoen dragend en door Belgen bevracht, die naar het verre Oosten, naar China en Japan, ladingen koopwaren gingen halen, om die op onze markten te verkoopen — Wie zegt dat we niet « l'esprit colonisateur » hebben, spreekt wellicht waarheid, doch dat we vroeger den geest bezaten van den verren handel, is buiten twijfel, en even onbetwistbaar is de herboorte van dien geest : van daar tot het besturen en benuttigen van coloniën is er slechts een stap, dien de handel ons zal leeren te doen en dien we doen moeten, omdat we hoe langer hoe meer gespannen zitten in ons eng landje, omdat we in het nauw geraken met ons volk en met de opbrengst van onze nijverheid, en dat, nu de tijd langzamerhand komt, dat wij ook buiten onze grenzen een plekje grond moeten zoeken om te bebouwen, of een markt voor onzen handel, het beter is te mogen treden op den bodem van een nieuw vaderland, de coloniën, dan te moeten loopen in vreemde streken, waar men rondom zich de antipathie der inboorlingen gevoelt.

Overigens in welke streek men zich ook begeeft, het gevoel van den inboorling is immer antipathiek tegenover den indringer, doch de kunst van het coloniseerende volk bestaat hierin, dat het zijn indringen dragelijk maakt.

En laat ons met het oog op de werken van Henri Borel, het voorbeeld van China nemen. Het is hier

zelfs niet te doen om het bekomen van coloniën, het geldt hier alleen het aanknoopen van handelsbetrekkingen, en zie hoe lang het geduurd heeft, vooraleer de Europeesche volkeren, een vasten voet in dat land konden zetten, en zie hoe moeilijk de betrekkingen met dat land heden nog zijn,

Van waar die moeilijkheid? Natuurlijk eerst en vooral uit den aard van het volk zelf, dat door een eeuwenlange richting van zijn beschaving wars is voor alle inmenging van vreemde invloeden, en dan uit de wijze waarop die vreemde invloeden zich doen gevoelen. Indien wij in China zoo op eens binnenvallen met onze beschaving, met onze zeden en gewoonten, totaal verschillend van de beschaving en de zeden der Chineezen, dan is het natuurlijk dat deze, verschrikt, zich tegen deze indringing zullen verzetten, en handelaar, nijveraar, geleerde of missionnaris zullen terugdrijven als lieden die de basis zelf van hunnen staat en van hunne regeering aantasten.

Van daar, voor welk mensch ook die in betrekking wil komen met een vreemd volk, de noodzakelijkheid zich grondig op de hoogte te brengen van de ethnographie van dat volk; alles is van belang vooral bij een volk als het Chineesche; de minste verwaarloozing van een beleefdheid, de kleinste inbreuk op den godsdienst, kan een poging doen mislukken, en daarom zijn werken als die van Henri Borel over China, van het hoogste gewicht voor ons Belgen die in dat land zulke groote belangen hebben.



De inleiding bij het Chineesche volk behelsde onvermijdbaar een inleiding in zijn verleden dat onafscheidbaar is van zijn moderne leven, door de talrijke overleveringen in zeden en gewoonten die onveranderd door de eeuwen heen bleven bestaan.

Henri Borel schetste een zeer levendig tafereel van

dat verleden in zijn werk : *De Chineesche Filosophie*, toegelicht voor niet sinologen, I Kh 'oeng Foe tsz' (Confucius), waarin hij na eenige bladzijden inleiding en historische ophelderingen het leven verhaalt van den beroemden Chineeschen philosoof en de vertaling geeft van drie werken waarin de leer van den grooten Chinees bevat is.

Confucius is de prototype van het Chineesche volk. De legende heeft zich gewenteld om het leven van den wijze en op verren afstand gezien, neemt de man de proportie van een bijna goddelijk wezen, doch treedt men wat nader in kennis met het leven van den man, dan verliest hij wat van zijn godsdienstige reuzengestalte, en wordt in zijn volkomen gewoon menschelijk karakter als de synthesis van het Chineesche volk.

Confucius werd geboren 551 vóor Christus en de voorspelling in de droomen zijner moeder luidde, dat hij eenmaal Koning zonder troon zou wezen. Dit werd hij ook een oogenblik. Rondloopend door het land, zijn leer predikend aan de talrijke discipelen die hem volgden, werd hij in zekere staten goed aanvaard en verhief zich tot de hoogste ambten en paste daar practisch zijne philosophie toe. Deze was gesteund op de volgende principen : De mensch is oorspronkelijk goed, alle menschen zijn dus oorspronkelijk gelijk. Zijn doel moet zijn zich moraal rein te houden en zijn medemenschen te helpen tot het bereiken van dit doel. Vorsten en ministers, en welke ambtenaren ook, hebben dus alleen recht tot deze verheffing in gezag en macht, door het voorbeeldig rein zijn van hun leven. Zoodra zij daarvan afwijken moet men hen dit gezag en die macht ontnemen.

De toepassing van die principen had in zekere staten prachtige gevolgen en Confucius mocht zich verheugen in het feit dat hij wat dichter gekomen was bij den idealen staat, doch zijn eigen menschelijke gebreken en de kuiperijen van ambtenaren die door zijn schuld van hun ambt ontlast geweest waren of boven wier hoofd

die bedreiging hing, brachten hem in ongenade bij de vorsten en sindsdien begon voor hem een leven van rondzwerven door het land, verstooten door iedereen. Eindelijk keerde hij naar zijn geboorteland terug en stierf er in 478 vóor Christus. De man had weinig geschreven : « *Lente en Herfst annalen* » die geheel van hem zijn ; al de andere werken waarin zijn leer gevat is werden door zijn discipelen opgesteld, aan wie hij de gegevens daartoe bezorgd had, en namelijk in : 1° « Choeng Yoeng » geschreven door zijn kleinzoon, 2° Ta Hioh, waarvan de schrijver niet met zekerheid gekend is, en 3° Loen Yü — of Confucianistische fragmenten. — Van deze drie werken geeft Henri Borel zeer interessante vertalingen, die in lapidaire, korte maar ook soms zeer duistere volzinnen de leer en het karakter van Confucius schetsen.

Wanneer men het verhaal van Confucius' leven vergelijkt bij de beschrijvingen die Henri Borel ons geeft van het moderne Chineesche leven in « *Wijsheid en schoonheid uit China* » en in « *Kwan Yin* » dan is men verbaasd over de onwrikbare immuabiliteit van dat volk, zoodat een Chinees van vijf eeuwen voor Christus bijna geen verschil oplevert met éen dezer eeuw ; het is dat de Chineezen als basis van hunne moraal twee principen bewaard hebben door alle tijden heen : de vereering der ouders en een ongewone gehechtheid aan het decorum, aan een ritueel in hierarchie en ceremonie. Confucius zelf die door de geniale gaven van zijn geest nochtans in geen feiten zou moeten vallen die ons kleingeestig schijnen, was een volkomen slaaf van het decorum. Toen zijn liefsten discipel stierf, Yen Hwoeg, wilden de andere discipelen hem een schitterende begrafenis geven. Doch Confucius verzette zich daartegen omdat Yen uit een arme familie was en geen recht had op eervolle lijkstaatsie.

En zoo is nog de Chinees van heden. Alles moet gebeuren volgens vaste regelen die sinds eeuwen gevolgd worden en van geslacht tot geslacht overgeleverd worden.



« *Wijsheid en schoonheid uit China* » en « *Kwan Yin* » leiden ons in het moderne Chineesche leven : in de straat ; op het tooneel ; in de huizen, bij het lijk van een dooden mandarijn of in de bruidkamer van een jonge verloofde ; in den tempel en zelfs tot op de flower-boats, te Canton, die eigenaardige bootjes die gansch een buurt vormen waar « la vie de plaisir » gevierd wordt.

In een fijn geobserveerd hoofdstuk « De Schijn der Chineezen » teekent Henri Borel een treffend portret van dat vreemde volk, dat eeuwen lang het mysterie van zijn leven verholen hield en nu nog met hardnekkigen wederstand, aan de nieuwsgierigen zijn geheimen betwist; vreemd volk dat al de andere volkeren in beschaving zoo ver vooruit liep en plots bleef stil staan en waarvan de zeden als een anachronisme zijn in de beschaafde wereld; vreemd volk, dat onder een kleed van fijnheid, behoort tot de grofste barbarie. Voor een zier, vallen daar nog heden de hoofden der hooge mandarijnen onder het zwaard van den beul. Wie gister opper-minister was, en werkte tot de herboorte van het land, ligt morgen met het hoofd op den blok. Die barbaarsche ruwheid begrijpt zich bij de kleurlingen van midden Afrika die door hun uiterlijk een zekere bestialiteit verraden : die sombere kleur, dat naakte lichaam, het hoekig gelaat met dikke lippen en walgende tatouages, alles spreekt van ruwheid. Maar wie zou in die kleine Chineezen, ventjes in kostelijke zijde gedost, zacht loopend als beeldjes van porselein in huizen waar alles getuigt van fijnen kunstsmaak, wie zou in die broze schepseltjes de barbaren vermoeden die het leven van hunne medemenschen geen zier achten ? Een Engelschman — de Times-correspondent — schreef : « the Chinese are, after all, human at heart, if one can but penetrate through the pile of hereditary corruption which has covered up the divine spark. » De gruwelen die heden nog in deze XIX[e] eeuw gepaard gaan met elke verandering van regeering, bewijzen alleen dat de goddelijke sprankel zeer diep ligt onder een

dikke laag « hereditary corruption ». En dit bewijst ook hoe noodzakelijk het is, voor welk volk ook dat het zoo rijke Chineesche veld voor zijn handel of zijn nijverheid wil benuttigen, diep door te dringen in de ethnographie en de psychologie van die mysterieuse bevolking.

Henri Borel trachtte plastisch den geest van den Chinees voor het oog van den vreemdeling te brengen. Hij verwijlde niet in lange abstracte ontledingen, doch deed de Chinees handelend optreden. Zoo toont hij ons hem, als toeschouwer van of als speler op het tooneel, zoo brengt hij ons, in de hoofdstukken : *Van een dooden mandarijn*, *Een begrafenis* en *Een bruid*, in kennis met het decorum, het gecompliceerde ritueel waaraan de Chinees verslaafd is, en verhaalt ons tevens hoe ongewoon weinig bang de Chinees is voor den dood. *Kwan Yin*, *De Godin der genade*, leidt ons in de Chineesche kunstwereld, en met een zekere voorliefde beschrijft Henri Borel de *Kwan Yin beeldjes*, die in China zijn, wat de Maria beeldjes voor ons volk zijn.

« Dit beeldje is wel een van de grootste wonderen van kunst, gemaakt uit materie, die ik ooit heb gezien., Het is blank en transparant als een sneeuwwitte wolk waarachter maanlicht schijnt. Het lijkt gekristalliseerd uit lichten œther en sterrenglans. Het heeft een zacht, puur schitterend licht, als scheen werkelijk door dat broze porselein die goddelijke ziel, die van Kwan Yin is. Het zit zoo lucht op de blanke bladen van den lotus als ware het enkel lichte schijn, zonder zwaarte, als maneglans op een lelie. In het doorzichtige porselein beeft héél even een vaag weifelend, teer roze licht, als op het moment, als het eerste morgenlicht zich zacht beweegt in den nacht.

De dunne armpjes lijken wel stengels van lotussen, zoo fijn, het gewaadje is om de knieën en langs de beenen geplooid met teere vouwtjes, rein wit, en lucht als golfjes licht.

Dit wondere beeldje heeft een eigen leven van

mysterieuse essence; er schijnt door zijn pure vormen een licht als van maneschijn en sterrenglans, droomend door ijl-blanke wolken Het is een sublieme benadering van materie tot zuiver zielelicht, het is op de grens van de verdrooming der essence. Dit Peh Ting porselein is als van ziel gemaakt. »

In het hoofdstuk « *De Chineesche Hel* » geeft Henri Borel een zeer uitgebreide studie over de voorstelling die de Chineezen hebben van de hel; het is onmogelijk het verzinnen van barbaarsche folteringen verder te drijven dan gedaan wordt door de Chineesche schrijvers die over de gruwelen van de hel schreven. Er is waarlijk iets ontzettends in dat Chineesche volk dat in zijn taoistische philosophie zich waarlijk tot de hoogste en zuiverste poezie verheft, dat een leer aanpreekt van rein leven in afwezigheid van al verlangen, van alle begeerte; een drijven op wieken in een nirvana; een leven in oppersten eenvoud, en dat dan op eens in de uiterste barbarie vervalt.

Dit belangrijke hoofdstuk over de hel — belangrijk omdat het karakter van het volk zich weerspiegelt in het karakter der goden, naar zijn beeld geschapen — is versierd met een aantal oorspronkelijke Chineesche teekeningen van een uiterste eigenaardige factuur.

Kortom deze drie werken van Henri Borel geven aan den lezer een zeer klaar denkbeeld van het Chineesche volk evenveel uit een physisch oogpunt als uit een moreel: het intiem en het openbaar leven van dat volk, de bijzondere richting van zijn geest, zijn hoedanigheden en zijn zwakke zijden, worden den lezer helder, en wijzen hem, die met dat volk in betrekking moet komen, den waren weg aan om die betrekking eerst mogelijk te maken en daarna duurzaam.

De superioriteit van Henri Borel op veel andere ethnographische schrijvers is in het oog springend: Henri Borel zoekt niet alles en zelfs ook niet de voornaamste dingen te beschrijven, maar wel de kenschetsende feiten. Hij zoekt vooral niet veel droge geleerdheid aan

den man te brengen, maar in een vorm die immer volkomen kunstvol is en zelfs in zekere hoofdstukken tot de reinste poezie behoort, zooals in « *De Bruid* », deelt hij al het belangrijke mede dat uit grondige wetenschappelijke kennis kan spruiten.

Daardoor zijn zijne werken aantrekkelijk ; de afwisselende hoofdstukken over allerlei onderwerpen, hebben niet die dorheid die voor den gewonen lezer in een zuiver wetenschappelijk werk is ; ook niet de langdradigheid van het grootste gedeelte der ethnographische schrijvers die alles willen beschrijven vindt men in zijn werken niet, en wat vooral hunne waarde vermeerdert, is de artistieke verzorgdheid van hun stijl, en de dichterlijkheid van hun vorm.



Henri Borel hield zich niet uitsluitelijk bij ethnographische letterkunde. Een roman : *Het Jongetje*, en eenige gedichten, verschenen in den Gids, bewijzen dat hij ook kan meedoen aan zuivere fantaisie letterkunde en zulks, op een manier die te benijden is.

Het Jongetje is een studie van autobiographie uit de kinderjaren, of beter, een studie van kinder-psychologie. Multatuli, in zijn hoofdstukken van de geschiedenis van Woutertje Pietersen, verspreid in de *Ideeën*,, had het reeds ver gebracht in de ontleding van de kinderziel, doch Multatuli hield zich het meest bij de bijzonheden van kinderlijke handelingen, liet meer het kind leven met de omgeving, in een woord was meer naturalist: de voorwerpen staan in nauw verband met de handelingen van het wezen, handelen om zoo te zeggen mede, zijn geen dood decor. In het verhaal van Henri Borel, staat het Jongetje meer op zich zelf, meer buiten de decors, die daar slechts zijn om het Jongetje niet volkomen in het niet te laten hangen en alles handelt om den geest, dat is, om het zieltje van het kind. Door kleine wisselvalligheden van het kinderleven leidt Henri Borel dat

zieltje, tot het oogenblik dat het, uit de wereld van droomen, zijn intrede doet in de werkelijkheid, dat is, tot het oogenblik dat de eerste ontgoocheling gansch het prachtig opgebouwde slot zijner illusies doet instorten. Het handelt alles om het liefdegevoel van een klein Jongetje dat mooie droomen doet van een gelukkig leven met zijn uitverkoren meisje en eenmaal door dat meisje verlaten wordt, voor een ouden brutalen officier. Het is uiterst eenvoudig, het schijnt zelfs alledaagsch, « vieux jeu », maar het is met zulk een fijnheid van psychologische bijzonderheden behandeld, dat men het eigenlijke onderwerp vergeet om met passie de ontwikkeling van dat zieltje te volgen.

In dit boek vooral veropenbaart Henri Borel zich als een der eigenaardigste meesters der Nederlandsche proza, naast Frederik Van Eeden, naast Kloos, naast Couperus.

Zijn volzinnetjes zijn kort, misschien soms wat te veel verbrokkeld of wat te laconiek, maar die afwezigheid van veel woorden die niet volkomen noodzakelijk zijn, maakt zijn stijl kloek levendig. Een voorbeeld.

... 's Middag aan het strand, op Scheveningen, veel menschen, in lichte pakken en japonnen, en overal kleuren, blij in de zon. De dag was goud, en de zomerzon hield de zee. Prettige warmte in de lucht... Heel ver alles zoo licht en vol vreugde, en een groot zeil op het water, goud in de zon. »

Dat is een tafereel van brutaal, maar met een grondige kunstkennis, gelegde kleuren.

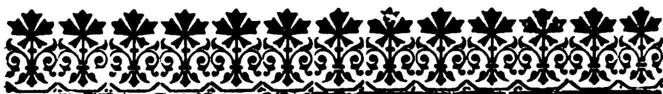


De moraal van deze studie is, dat wij Zuid-Nederlanders er belang in hebben, een schrijver als Henri Borel niet onbekend te laten. Uit een kunstoogpunt, behoort hij tot die pleiade jongeren die voor de Nederlandsche letterkunde het bloeiende « Nieuwe Gids » tijdstip, zoo zal men het eenmaal noemen, bewerkt hebben.

Uit een practisch oogpunt zijn zijn werken, voor ons Belgen, van het grootste belang : de strijd van onze nijverheid op den Chineeschen markt en de vermoedelijke inval van de Chineesche Coolies in den Congostaat zijn twee redenen die ons moeten aansporen zoo grondig mogelijk in kennis te treden met het Chineesche volk.

HENDRIK DE MAREZ.





DE KLEINE PLANETEN.

ROND de zon loopen op verschillende afstanden groote bollen, de zoogenoemde planeten of dwaalsterren, waar de aardbol eene van is. Zij worden verdeeld in groote, ten getalle van vier; middelbare, insgelijks vier in getal; en kleine, waar er een geheele hoop van zijn... De middelbare — Mercurius, Venus, de Aarde en Mars — loopen naast de zon, terwijl de groote — Jupiter, Saturnus, Uranus en Neptunus — er in hunnen omloop heel ver van blijven. Het klein gespuis loopt tusschenin, buiten de banen der middelbare, en binnen die der groote.

De kleine planeten, alleen met den verrekijker zichtbaar, waren vroeger onbekend, en tot in het jaar 1800 als men de planeten naar orde van afstand tot de zon noemde, kwam Jupiter, de binnenste der groote planeten, onmiddellijk achter Mars, de buitenste der middelbare. Er was iets in die volgorde, dat niet voldeed: Jupiter was meer dan drijmaal zoo ver van de zon dan Mars, en zulk groot verschil vindt men nergens anders tusschen twee op elkander volgende planeten. Dit stootte de sterrekundigen zoo geweldig tegen de borst, dat zij van in de jaren 1700 reeds zeiden: er bestaat in het planetenstelsel, voor zooveel het ons bekend is, eene leemte tusschen de loopbaan van Mars en die van Jupiter; hoogst waarschijnlijk loopt daar eene planeet, die tot hiertoe nog nooit van een menschenoog gezien werd...

Ja, waarlijk, het was alzoo... Den 1 Januari 1801 — juist den eersten dag der negentiende eeuw — werd bij middel van den verrekijker eene planeet gevonden, die juist in de leemte liep. Maar... wat klein ding was mij dat!.. De geleerden stonden er zoo verbaasd op te kijken, alsof zij, in plaats van eenen olifant, welken zij meenden te vangen, de hand op een wild konijntje zouden geleid hebben... En wat niet min wonder voorkwam, is dat men korten tijd nadien, omtrent op denzelfden afstand van de zon, eene tweede, eene derde, eene vierde planeet ontdekte, altijd even klein.

Het bleef nu eene zoo lange reeks van jaren bij die vier, dat men meende tot het einde dier ontdekkingen gekomen te zijn. In 1845 werd men uit die dwaling getrokken. Alsdan leefde te Driessen, in 't noorden van Duitschland, een zekere Hencke, die aldaar de peerdenposterij hield. De man had eenen verrekijker, waarmee hij soms naar den hemel keek, en zoo hevig werd hij met sterrekunde ingenomen, dat hij, in eenen pels gewikkeld, de heldere koude winternachten onder den blooten hemel doorbracht, bibberend van koude, maar toch in zijne geliefkoosde studie verslonden. Zijne kloekmoedige volherding werd beloond: den 8 December 1845 ontdekte hij eene planeet. Het was wederom eene kleine, en haar omloop rond de zon was ook tusschen Mars en Jupiter; bij de keten der ontdekkingen, sedert zoo lang gebroken, werd aldus eene nieuwe schakel gevoegd, waar er nog machtig veel andere gingen op volgen.

De onvermoeibare Hencke vond twee jaar later de zesde van de kleine planeten... De sterrekundigen, beschaamd over den neus, hun door eenen eenvoudigen postmeester gezet, stelden nu hunne beste middelen in 't werk om de overige van die bollekens te vinden, in geval dat er nog mochten zijn... Of er nog waren! Er liep van dan af geen jaar voorbij zonder dat men er verscheidene betrapte, en die ontdekkingen volgden zoo dapper op elkander, dat er van die kaboutermannekens, alle tusschen Mars en Jupiter loopende, ten huidigen

dag (1899) reeds vierhonderd en veertig bij de sterrekundigen geboekt staan... Wat onvoorziene uitslag! Men zocht naar een schoon, groot vijffrankstuk, en in plaats daarvan is men op eenen hoop nikkeltjes, centen en halve centen gevallen ..

Het woord « hoop » dat ik daar gebruik, moet evenwel den Lezer niet doen denken dat de kleine planeten, in éénen troep verzameld, rond de zon trekken. Hunne banen loopen niet heel wijd uiteen, maar zij kunnen op die banen zeer ongelijk gevorderd zijn; daar sommige in hunnen loop eene bepaalde plaats bereiken, zijn andere reeds verder, of op den overkant der zon, of op den terugkeer naar de bedoelde plaats. Zij gaan processie rond de zon, en aan die processie is er noch hoofd, noch steert; zij is tot ring gesloten.

En al dat volksken loopt daar in eene streek, die vroeger voor eene woestijn aanzien werd! De sterrekundigen hebben echter dien schitterenden uitslag met veel slapelooze nachten betaald. Als zij den verrekijker naar den hemel richten, ontwaren zij een oneindig getal sterrekens, welke men met het bloot oog niet ziet. De vraag is nu : zijn dat altegaar vaste sterren, die wegens elkander op denzelfden afstand blijven, of zou er soms eene bij zijn, die van plaats verandert, en bijgevolg tot de dwaalsterren behoort? De oplossing dier vraag is een zoo langwijlig werk, en de waarnemer moet er zijn hoofd zoo bij spannen, dat men met reden vraagt of het wel de moeite weerd is zich alzoo af te tobben om het getal dier reeds gekende planeetjes met nog eene eenheid te vermeerderen.

Gelukkig werd dit doodvervelend werk in deze laatste jaren veel verkort en vergemakkelijkt... De sterrekundigen hebben heden te hunnen dienst een kunstmatig oog, dat in sommige opzichten het menschenoog overtreft. Ik spreek van het photographisch toestel, dat, noch aan verstrooidheid, noch aan vermoeienis onderhevig is, gelijk wij, en voor altijd op de lichtprent vastzet, wat het eens gezien heeft, daar ons zicht maar een voorbijgaande

verschijnsel is. Een ander voordeel, nog grooter: als iets voor ons oog niet duidelijk is, zien wij het er niet te beter om, indien wij er lang op kijken. Voor de photographie is het anders, is het licht te flauw om aanstonds indruk op de plaat te maken, ge kunt tot den gewenschten uitslag komen, mits het langer op de plaat te laten werken, en alzoo kan men tot de kleinste sterrekens photographeeren.

Het is gemakkelijk om begrijpen dat er bij zulk eene langdurige werking eene voorzorg te nemen is. De sterren zijn in beweging naar het westen, of eer, om heel nauwkeurig te spreken, het instrument is, uit hoofde van de omdraaiing der aarde rond hare as, in beweging naar het oosten. Om de lichtstralen van iedere ster gestadig op hetzelfde punt der photographische plaat te houden, is het dus noodig het toestel even snel in tegenovergestelde richting te doen draaien. Het wordt daartoe met een kunstwerktuig verbonden, wiens gang even regelmatig is als van een uurwerk, en uren lang de photographische plaat in denzelfden stand tegenover de sterren houdt.

Laat ons nu zien hoe dit van dienst kan zijn om dwaalsterren te vinden. Lezer lief, gij hebt nog wel lichtprenten gezien van eene groep personen, waar de eene of de andere met een drollig wezen op staat, veel te breed en onduidelijk geteekend; die spotprent is een onwederlegbaar bewijs dat die persoon, terwijl het licht werkte, niet stil gebleven is. Welnu, juist op dezelfde wijze verraadt eene planeet hare natuur op de lichtprent: daar de vaste sterren op de plaat niets dan stipjes teekenen, is zij onder de urenlange werking iets verschoven, wat voor gevolg heeft dat haar portret, in plaats van een punt, een streepje geworden is... De jacht op de kleine planeten is daardoor zoo bespoedigd, dat zij maar het zestiende deel van den tijd kost, welken men er vroeger aan moest besteden; ook zijn er zooveel nieuwe bijgekomen, dat een half dozijn te meer heden bijna het spreken niet meer weerd zijn.

Er is nochtans laatst eene ontdekt, die in de sterrekundige wereld opschudding teweeggebracht heeft... De heer Witt, van Berlijn, nam in Oogstmaand 1898 eene lichtprent van een hoeksken des hemels, en ontwaarde er met genoegen een streepken op... Maar als hij er goed acht op gaf, was er iets bijzonders aan dit streepken: het was langer, ja, wel nog zoo lang als de linie, welke de gewone kleine planeten op denzelfden tijd teekenen... Dit was genoeg om te besluiten dat de nieuw betrapte tot de familie der kaboutermannekens niet kon behooren, die hunnen omloop buiten de baan van Mars en binnen die van Jupiter hebben. Die langere streep was een bewijs dat de nieuwe sneller liep, wat overigens door de waarnemingen der volgende dagen bevestigd werd; en die snellere loop op zijne beurt bewijst dat zij nader de zon loopt, in eene andere streek van het planetenstelsel, want hoe nader de zon, hoe vlugger de planeten loopen.

Men was dus zeer nieuwsgierig welke baan de planeet van den heer Witt ging volgen. De sterrekundigen hebben niet veel tijd noodig om zulk vraagstuk op te lossen; als zij drij opvolgende standplaatsen der planeet kennen, is het hun niet moeilijk geheel hare loopbaan daarvan af te leiden. Die rekenkundige oplossing plaatst de loopbaan der nieuw ontdekte, niet tusschen Jupiter en Mars, maar tusschen Mars en de Aarde, zoodat het eene geburin van ons is, waar wij tot hiertoe niets van wisten. Als men in 't vervolg de planeten volgens hunnen afstand van de zon zal noemen, moet Mars zijne plaats, onmiddellijk na de Aarde. aan de planeet van den heer Witt afstaan.

Er valt evenwel aan te merken, dat zij iets van de manieren heeft van een schichtig peerd, dat soms eenen zijsprong maakt. Laat ons daar een woord uitleg over geven. De banen der planeten zijn geen cirkels, waar de zon het middelpunt van zou hekleeden, maar *ellipsen*. Deze zijn wel kromme, geslotene lijnen, gelijk de cirkel, maar ze zijn langwerpig of uitgerekt, zoodat

de figuur, welke zij omschrijven, langer is dan breed. De ellips, waar de aarde inloopt, verschilt echter zeer weinig van den cirkel, waaruit volgt dat onze afstand tot de zon ook maar weinig verandering ondergaat, en dit is ook het geval voor het meeste deel der planeten. De laatst gevondene maakt daar uitzondering aan; de ellips, welke zij in den hemel trekt, is zeer uitgerekt, zoodat zij eenen naasten en eenen versten stand tot de zon heeft, die veel van elkandea verschillen. In den naasten stand komt zij tamelijk dicht bij ons, waarna zij in hare langwerpige ellips zoo ver wegloopt, dat zij niet alleen de loopbaan van Mars bereikt, maar er zelfs een weinig over loopt. De Lezer zal nog beter die buitengewone afwijking begrijpen, indien ik hem zeg dat de planeet in dezen laatsten stand meer dan 75 millioen kilometers verder van de zon is dan in den eersten...

De cijfers welke ik daar neerschrijf, herinneren mij dat ik in deze verhandeling veel van groot, middelbaar en klein gesproken heb, zonder iets te bepalen. Laat ons dit verzuim herstellen met de betrekkelijke grootte van eenige planeten te geven. Wij zullen natuurlijk in onze vergelijking de Aarde bijbrengen, welke wij zoo goed kennen, eenen bol van 40,000 kilometers omtrek. Welnu, ge zoudt 1.230 zulke bollen van doen hebben om eenen te maken zoo groot als Jupiter, die onder de groote planeten den baas speelt... Is Jupiter reeds zoo machtig groot, hoe groot moet dan de heer en meester zijn van de planeten, de zon, die ze door hare aantrekkingskracht alle in den teugel houdt, en in hunne banen doet blijven?.. De zon, Lezer lief, is meer dan duizendmaal grooter dan de lijvige Jupiter...

De Aarde nu, zulk een klein bolleken, als zij bij Jupiter vergeleken wordt, is op hare beurt een reus, en een ontzaglijke reus tegenover de kleine planeten, die nog veel verder onder haar blijven, dan zij onder Jupiter. De grootste daarvan heet Vesta, en er waren 36.000 Vesta's noodig om eenen Aardbol te maken!.. Wat dunkt

er u van?.. Is het onderscheid der planeten in groote, middelbare en kleine niet gegrond?

En bemerk nu nog dat wij daar tot vergelijking de grootste nemen van de 440 planeetjes, die tusschen Mars en Jupiter loopen. Denk eens dat de middellijn der kleinste — dat ding heet Agatha — maar op zeven kilometers geschat wordt!.. De omreis van dien wereldbol kan bijgevolg maar iets gewillig 21 kilometers bedragen, een onbeduidend wandelingsken voor eenen aardbewoner, zooveel te meer daar hij op dat bolleken ongelooflijk licht zou vooruitstappen. Hoe weinig stof moet er daar immers in steken, en hoe zwak bijgevolg moet er de zwaartekracht zijn!.. Zonder twijfel sprongen wij daar gemakkelijk eenen kilometer hoog, zonder vrees van ons in 't neervallen te bezeeren...

De planeet van den heer Witt, door haren omloop zoo verschillig van de kaboutermannekens, die over Mars processie gaan, wat is zij : groot, middelbaar of klein? Het antwoord is gemakkelijk om raden : had zij wat grootte gehad, daar zij in onze gebuurte loopt, zou zij zoo lang niet onbekend gebleven zijn. Alhoewel iets grooter dan Agathatje, is zij nochtans ook klein, bitter klein; hare middellijn wordt op 27 kilometers geschat, daar die van Vesta, hooger genoemd, 370 kilometers bedraagt.

Wij hebben daar even, Vesta met de Aarde vergelijkende, aangemerkt dat de *kleine* planeten hunnen naam niet gestolen hebben. Edoch, onder al dat klein volksken, wat ontzettend verschil weerom van grootte!.. Vergelijk eens — voor oogen houdend dat twee sferen onder elkander in dezelfde verhouding staan als de kubiekmachten hunner middellijnen — vergelijk zeg ik, Vesta, (370 km.) met Agatha (7 of eer 7,1 km.) en ge zult vinden dat Vesta meer dan 140.000 maal grooter is dan Agatha!

De Almachtige heeft in den hemel in 't groot en in 't fijn gewerkt, evengelijk in al de deelen der Schepping. Bij het dierenrijk, bij voorbeeld, is Hij niet

even bewonderensweerdig in den reusachtigen olifant en de krieldiertjes, die met honderden in een droppeltje water zwemmen, en keeren, en wenden, evengelijk de snoeken, karpels en blieken in eenen grooten vischvijver? En hoeverre schieten de krachtigste telescopen en microscopen niet te kort, om het allerfijnste van des Heeren werken te laten ontwaren?

J. B. MARTENS, Kan.





INKIJKJES BIJ ANTWERPSCHE SCHILDERS.

(*Vervolg*)

IX.

FRANCIS NYS.

Landschapschilder, geboren te Antwerpen, den 24 Oogst 1863.

SPAANSCHE type; zwart haar, donkere gelaatskleur, puntbaart. Zenuwlijdend. Veel gereisd en veel gelezen. Een geschrift lijk dat van eenen Engelschman.

Werkwinkel : geschikt, wat eentonig, vandeeg verwarmd 's winters; voorzien van eene kussenbank en meer tafels dan stoelen; met een vóórzaaltje dat er erg fransch uitziet, ter oorzake van een veelkleurigen divan, eene gekleurde lamp, een rood-blauwen waaier en eenige klierekleurige plakkaarten in pastel, met fransche aanduidingen.

Francis Nys betracht het werkelijke, — soms te veel, — en schijnt overal de moeilijkheden te zoeken om ertegen te worstelen. Zijne uitdrukking is kort, hoekig, vast, eigenaardig, doch wel eens wat hard. Hij schildert veelal in 't volle licht der zon. Het verouderde, vervallene, droomerige schijnt hij niet te zien; hij zoekt, noch kiest noch geeft het weêr, doch vat steeds het meest nieuwerwetsche aan : blakend roode daken, effene muren, houten stellaadje, planken beschutsels die versch geverfd zijn,

parken schitterende prachtbloemen, groepen boomen en planten van onversmolten groen, gezien in den best verzorgden hof. — Hij staat vooral stil bij plaatsen waar de mensch, onlangs nog, de hand aan gelegd heeft.

Nys schilderde eene heele reeks landschappen uit Veere, in Zeeland. — In wat land zou *zijn* smaak ook meer keus hebben dan in Holland, het stellige, ordelijke, geboende, puntige, lijnige hedendaagsche Holland!

Onder de beste stukken van Francis Nys tellen : « Het Wilrijksche plein, » — « De ophooging der spoorbaan te Antwerpen, » — « De stuiken in den oogst, » — « De hooioppers, » — « Een hof te Veere, » allen vlak beschenen door de brandende, helle middagzon, ferm gegrepen, stevig geborsteld. — Drij zijner schilderijen zijn te Sint Petersburg : « Het Park », « De Dijk van Veere, » en « Zeelandsche Hof. »

Francis Nys is zelf heel en gansch verantwoordelijk van zijnen smaak en zijne doenwijze, daar hij nooit ter schilderschool ging, en nooit eenen leeraar had.

X.

MEJUFVROUW ALICE ECKERMANS.

Geboren te Antwerpen, den 12n Maart 1866.

Jufvrouw Eckermans is van Duitschen oorsprong. Haar grootvader was een vriend van den grooten dichter Goethe.

Deze schilderes is eigentlijk volop in haren ontwikkelingstijd. — Handig in het teekenen en, wellicht ten overlaste, gevoed met grondbeginselen der hedendaagsche kunst, worstelt in haar de neiging tot het natuurnabootsen met den lust tot het scheppen van gedachtenbeelden. In de kleur bemerkt men bij haar datzelfde tasten : zij heeft nog de volle kloekte van den toon niet, doch deze toon is eigenaardig en wint bij ieder nieuw voortbrengsel.

Jufvrouw Eckermans' bijzonderste stukken zijn :

« In het Sterfhuis, » — eene samenstelling van groote zelfstandigheid, zoo voor gedacht als voor uitvoering; eene ware, dichterlijke schepping zooveel zeggend als de vier versjes van Musset, die eronder staan.

« Binst de Pooze, » — eene verdienstelijke, doch wat te guitige naaktstudie.

« Kwade Raad, » — een doek met twee figuren, veel zeggend in korte woorden, doch van eene bedroevende waarheid.

« Ave Maria, Rosa Mystica! » — eene soort van geestelijk drijluik, edel van keus, bevallig van afwerking, luidop getuigend van der kunstenaresse twijfelen in de kunst, doch stellig de bewijzen leverend van behaalde overwinningen. — Wie zedelijk twijfelt is de waarheid vóór of nabij, en de arbeid overmeestert allen stoffelijken tegenstand.

Mochte deze schilderesse dulden dat haar eenen raad gegeven wierde, dan zouden wij, 't wel meenend, haar zeggen : « Doop uwen geest in de lezing der allereenvoudigste schrijvers, richt uwe blikken eer Noord- dan Zuidwaarts, en dool niet door scholen en stellingen, doch betrouw op uwe hand, op uw oog en op uw hert! »

Het werkhuis van Mejufvrouw Alice Eckermans lijkt vandeeg op de klassen van een onderwijsgesticht : eene kamer, langer dan ze breed is, met hooge, boogvormige vensters, blikken lichtschermen over 't gaslicht, en zoo'n soort van troon, die voor eenen kansel dienen kon.

XI.

FRANS VAN LEEMPUTTEN.

Geboren te Werchter, den 29n December 1850.

In vroegere tijden waren de beste kamers, vooral in den buiten, geene kotjes, lijk die van thans, waarin men

zich gezessen nauw keeren kan : 't waren hooge, breede, luchtige zalen, waar de stem weêrgalm had, waar lange, zware gordijnen niet slechts hingen te hangen, doch den dag temperden of vrij inlieten naar behoefte, waar de wijde heerd u aantrok lijk een open vriendenboezem waar plaats en ruimte was voor 't vieren van een huwelijks-, doop-, naam- of makkerfeest.

Welnu, Frans Van Leemputtens werkzaal is de weêrga van de beste kamers uit den goeden, ouden tijd, uit den tijd van huiselijk leven en burgermacht, — en zoodra ge daar binnenvalt, dan vindt ge in den schilder eenen gastheer van de gulste, de spraakzaamste soort. Ge komt daar om te zien, en 't komt uit dat ge meer hoort dan ziet, want de kunstenaar is niet slechts gekoutig, doch zoo welbespraakt dat hij u medesleept met zijne rede, en u ondanks uzelve 't zien doet verwaarloozen. Hij zou een kortzichtige met zijne ooren doen zien!

Is 't enkel zijn geest die sparkelt, — of is het de bron des herten, die borrelt en spruit? — Ge vraagt het u af, en ziet twijfelend naar hem neêr — want hij is klein — en volgt zijne gebaren, zijne woorden. Naarmate hij spreekt krijgt hij beurtelings het aanzien van eenen herder, eenen burger, eenen staatsman, eenen kunstenaar. — Ge wilt rondzien naar de tallooze schetsen die de wanden geheel en gansch bedekken, naar de afgewerkte en in aanleg zijnde schilderijen op de ezels, doch, — eene gevolgtrekking die u treft, eene waarheid die ge ooit zelf dacht, het stoute aanraken van iets dat u, Vlaming, kunstminnaar, nauw aan 't herte ligt, doet u van stond tot stond de oogen afwenden van 't werk, om ze, lijk het oor, voor den werker open te hebben Een oogenblik ziet ge hem met het licht slechts op de doorsnêe van 't gelaat en op den binnenkant van het opgestoken vingertje : zóó komt hij u voor als een hoogepriestertje van de kunst, en ge voelt dat zijne taal en zijne leer u veroveren.

Mooie ouderwetsche heerdsteê, met schild, plaat,

tang, blaaspijp, solferdoos, angel, tondel, vuurspaan, — mooie heerdsteê die.... Doch de kunstenaar spreekt over onzen grooten Conscience, zijnen afgod, en telt de ribben van diens werk. — Uwe oogen zijn weg van den heerd.

Die boer dáár, wat komt hij daar aardig, van achter 't kreupelhout, aangereden met zijne kar. Zóó hebt ge onlangs nog eenen boer gadegeslagen, toen.... Maar de schilder spreekt over de kleuren, over hunnen aard, hun gebruik — hij vertelt van zijnen vader, zijn moedigen vader, die, met zeven frank op zak, zijn dorp verlaten dorst om zich met heel zijn huisgezin te gaan vestigen in Brussel, waar hij een bestaan woû eischen van zijn penseel!

En wanneer ge weggaat, dan hebt ge gezien, ja, doch ook veel gehoord, — ge hebt eene type meer in 't hoofd.

Fr. Van Leemputten is een zedenschilder, — *de* schilder van het openbaar leven der Kempenaars. Hij brengt het boerenvolk ten tooneele, met hunne honden, schapen, peerden, karren, ploegen; te midden hunner straten, weiden, akkers; tusschen hunne woningen, grachten, hagen, kanten. Hij dringt noch in hunne herten noch in hunne huizen, doch vat meesterlijk hunne doeningen, en geeft die weêr in toestanden vol beweging en spraak, vol gang en leven, vol kracht en grootschheid. Er zit innigheid, wel eigentlijk niet in de personen zelf, doch in 't geheel.

In elk zijner tafereelen komt er het landschap, de omgeving voor zooveel tusschen als de figuren; elk tafereel plaatst u *ergens*, en overal waar ge geplaatst wordt kunt ge rondkijken en als 't ware de somma vatten van een deel des Kempenschen levens, met zijnen eenvoud, zijnen godsdienst, zijnen arbeid, zijne schraalte, zijne afwisseling, zijne dichterlijkheid. Ge staat voor degelijke, blijvende brokken hedendaagsche zedengeschiedenis, voor geschouderde scheppingen.

Frans Van Leemputtens werken zijn eenvoudig, doch

doordacht, breed, stout, helder, zeer helder. zoo van opvatting als van stijl en kleur. 't Is geene heel diepe, doch uitzonderlijk ware, gezonde, kloeke kunst, — levende Kunst!

Soms komt u Frans Van Leemputtens kleur wat scherp voor. Zoo knijpt ge onwillekeurig eventjes de oogen dicht, op 't allereerste zicht van den « Palmenzondag » in 't muzeum van Brussel. Doch bij 't weêr opendoen uwer kijkers voelt gij u thuis in de schilderij, geheel thuis, en rondziende vraagt gij u af wat de werken der... oude meesters geweest zijn, toen ze... nieuw waren.

Frans Van Leemputtens bijzonderste werken zijn: « De Brooddeeling » — in 't muzeum van Antwerpen, « Palmenzondag » en « naar 't Werk » — in 't muzeum van Brussel, « In 't voorbijgaan » — in 't muzeum van Praag, « De Groet » — in 't muzeum van Middelburg. « Turfmoer te Postel, » — in 't muzeum van Gent, « Gezicht in de Heide, » in 't muzeum van Buda-Pesth, « Straatgezicht » in de verzameling van de Koningin, en « De Peerdenkoopman » in de verzameling van den Koning der Belgen.

XII

LEO HOUBAER,

Geboren te Bergen-op-zoom, den 27 Maart 1875.

Een die pas op eigen wieken drijft is Leo Houbaer. 't Is een schoone, hoofsche jongen, schilder van de ijdelheid der ijdelheden: vrouwensnuitjes en stoffenpraal. In zijn hoofd, zijn jong hoofd, moeten somtijds zijde en brokaat, fluweel en kant, gobelijnen, wipneusjes en lonkoogjes wonder dooreendwarrelen!

Hij schildert met gemak en is bijzonder hevig, doch nog niet bijzonder rijk van kleur. — Hij kent

slechts den oppervlakkigen kant van het leven der « wijfjes » die hij met bewonderend, doch niet met vorschend, niet met doordringend oog gadeslaat. In *hun* leven is er anders zooveel te zien, zooveel, dat scherp afsteekt, dat te laken is, dat als droevig en niet na te volgen voorbeeld te schilderen is!

In zijn werkhuis treffen de aandacht : een opschik-spiegeltje met een marmeren tafeltje, waarop doosjes met plaksel en poeder en fleschjes met reukjes en geurtjes, — een paar oostersche shawls, eenige gobelijnen en eenige stoutfleschjes.

Hij schilderde verdienstelijk het portret van Hilliard, Amerikaansch schilder, van de Deridder en van de amilie Malentier te Antwerpen.

E. DE GRAVE.





TOKEN EN TOON.

« Token en Toon! » Brr... wat gemeene namen! Neen! dat lees ik niet! »

Als 't u belieft, mijn fijn juffertje, wat is er gemeens aan die namen? Uwe voorouders hebben ze misschien gedragen; want vroegertijds ging men geen almanakken doorsnuffelen vóór den doop, om iets fijns en buitengewoons te vinden. De persoon gold toen meer dan de naam. Olive, Diane, Hugues, Zéphir! Welke Vlaamsche ouders zouden er ooit aan gedacht hebben hunne kinderen zoo te laten doopen! Nu is 't veranderd, ja; 't is maar in de lagere volksklas, dat men nog die verkorte, gemoedelijke namen hoort, en... 't moet wel gezegd worden: Token en Toon behooren tot de volksklas; ze zijn van zeer geringe, van arme afkomst!

« Alweêr eene reden om dit niet te lezen! »

Ja, juffertje, gij, die door zekere *charmante* schrijvers in die verrukkelijke salons zijt binnengeleid, waar alles blinkt van zijde en goud; gij, die nooit leest dan van graven en princessen, ik moet het bekennen, 't zal u weinig aanstaan, het midden, waarin ik u voer! En.... 't ergste van al! wat ik te vertellen heb, gaat juist den verkeerden gang! — Het einde van uwe romans is noodzakelijk een huwelijk, en.... ik begin er mede!

Ge moet weten, het gaat in onze volkswereld heel anders toe, dan gij 't u voorstelt. Geen spraak daar van aan malkander in hoffelijker voege voorgesteld te worden, op bals of *soirées* malkander eerst van verre te zien, of buigend en bevend een lief woordeken te wagen. De toekomstige bruidegom, hier, droomt niet eens van een kus te drukken op den nagelspits van een enkel vingerken — zorgvuldig met zeemleer omkleed, wel te verstaan! — en dan, met kloppend hart, een half gewaagden zijdeblik op te vangen;

noch bij middel van bloemtuilen en allerlei geschenken zijne innige gevoelens te doen kennen; tot hij eindelijk, na vele, vele wederwaardigheden — allemaal zaken van niets, en toch zoo zwaarwichtig voor hem — er toe overkomt eene plechtige aanvraag te doen. Neen, van dat alles, noch van verlovingsfeesten, noch van *adieux de garçon* en *adieux de jeune fille* weet ik niets te vertellen. Dat monopolie der *illustres écrivains français* durf ik niet aan. En al denkt ge, juffertje, dat die toch de wereld voorstellen, zooals ze zijn moet; ja, dat het niet anders gaan kan dan zij het zeggen, ik wil bewijzen dat het toch anders gaan kan en gaat, en daarbij nog heel ordentlijk en deftig gaat!

Hoore dus toe wie hooren wil!

Eerst dient van Token gesproken.

Eene eenige dochter is Token, een eenig kind; maar dat maakt hare fortuin niet aanzienlijker! Waar niets is, moet niet gedeeld worden, en daar is de geheele erfenis juist zoo aanzienlijk als het minste deel.

Tokens moeder verloor haren man over jaren reeds en sukkelde voort, zooals men dat noemt, maar kon op geen sparen denken : de tijden waren te slecht en de vodden — want een voddenhuisje hield zij — hadden geenen trek.

Dat is juist het ergste niet voor Token! Hare moeder zegt dikwijls, dat er nu toch geene vrijers zullen afkomen op hare centjes : iets dat een verstandig meisje hoog weet te schatten. Maar Token heeft iets anders tegen! Zij is geene schoonheid! Amors moeder, de toovergodin Venus, heeft zich harer in 't geheel niet aangetrokken. Haar gelaat is onregelmatig, noch schoon, noch leelijk: een van die duizenden gezichtjes, waar jeugd en frischheid al het aantrekkelijke van uitmaken. Maar, wat bij Token zeker alles hadde verbeterd, de oogen, die spiegels der ziel, zegt de poëet, die bederven hier alles : Token heeft maar één oog! Het andere is ten gevolge van kinderziekte uitgezworen!

En toch, er is niets afstootelijks aan dat gelaat. Het ooglid is eenvoudig gesloten en de lange, donkere wimpers liggen rustig op het frissche wit der wang. Een toegemuurd venster gelijkt het. Spijt genoeg; immers in het andere oog, wijd open en hel, speelt zoo vroolijk het zonnelicht, het straalt van zulke tevredenheid en goedheid des harten, en daarbij nog van zulke levenslust en moed en onverdroten iever... Ja, 't is waarlijk spijt!

Maar heb toch geen medelijden met Token! Denkt ge, dat iemand haar misziet? Neen, neen, zelfs met één oog weet ze menig hartje te winnen. Aleerst dat van moeder, die voor Token sterven zou; dan dat van menige sukkel uit de buurt, die Token helpt bij ziekte of druk; en bijzonder dat der kinderen, die van drie straten ver komen aangeloopen 's Zondags 's avonds om Tokens vertelsels te hooren. Ze zitten dan rond haar op vensterrichel en deurdorpel en plaveisel en vinden nooit den avond lang genoeg. Token is de algemeene toevlucht der gebuurte : zeg maar geen kwaad van Token, of 't zou u leelijk kunnen te staan komen!

'tIs schemeravond, in den Zomer. Token heeft in huis alles opgekuischt. De aangekochte vodden zijn door de kelderval te hunner bestemming in de diepte aangeland. Token zorgt altijd op voorhand. Zij doet 's avonds wat de meesten tot 's morgens laten; niet om langer te kunnen slapen, neen, om naar de vroegmis te gaan.

Nu zit Token voor de opene deur met hare breikous in de hand en hare voeten op den ietwat verheven drempel. Zoo doen de meeste menschen in de straat; want niet een huisje heeft daar zijn tuintje. Nevens Tokens stoel staat die van moeder al gereed : ze is binnen nog 't eene en 't andere aan 't wegschikken.

Daar komt een lange zwikzwak aangeslenterd, Toon, een jongen uit de buurt. Token kent hem al jaren van zien. Ze knikt eventjes en breit voort.... Maar wat vertraagt hij zijnen tred? Wat keert hij om en doet met de handen in zijne broekzakken alles rinkelen en rommelen? 't Is een flinke jongen, zoo, in zijn passend gebreid wambuis, denkt Token... Maar! 't is of hij naar hier afkomt! En, ja, daar staat hij en wenkt naar den ledigen stoel en vraagt :

« Waar is moeder? »

« Binnen, zegt Token. Wil ik ze roepen? »

« Neen, neen! Laat ze maar daar, » antwoordt de zwik. En, Hemel! Token wordt er koud van, — daar gaat hij zitten op moeders plaats en legt zijnen arm op Tokens stoel, en houdt den kop achteruit, zoodat zij hem niet zien kan, en, terwijl hij met zijnen hiel op den grond de maat slaat, fluistert hij met eene stem, die maar half gelijk de zijne klinkt :

« Hoor eens, Token, gij staat gij me nogal aan. Zoudt gij mij willen? »

Token laat haren priem vallen en raapt hem niet eens op.

« Wel, zegt ze, wel.... ik weet niet. Gij ziet gij er nog zoo kwaad niet uit.... »

« Zegt dan maar ineens ja! » fleemt hij en moedigt haar aan met een stootje van zijnen elleboog.

« Ik zou wel kunnen aan erger geraken, peinst Token luidop en begint te blozen gelijk een kriekskens. Maar.... 't is te zien, wat moeder zegt! »

En het woord is nog niet koud, of daar klinkt moeders harde stem :

« Wat is dat allemaal? »

« Ja, moeder, zegt Token, zie.... Toon zal het u zelf wel zeggen. »

En Toon begint op staanden voet zijne pleidooi. Hij werkt hij tegenwoordig op het arsenaal en wint daar eene ferme pree (1), en die zal nog vergrooten. En hij heeft aleens gedacht op trouwen; en Token staat hem goed aan... en... en... Wat kan moeder er tegen hebben, als hij nu bij haar kwam wonen en Token haar bleef helpen, juist gelijk vroeger?

« Ja, ja, zegt moeder. Ge zult gij het wel schoon uitleggen. » En ze blikt van ter zijde naar Token, die niet eens opziet en breit, breit, of de kous vandaag nog moest afzijn.

« Ja, zucht het menschken, ik moet al niet vragen wat er Token zelve van denkt. En als de boter in de pan is, moet de koek maar gauw gebakken worden! Hoor eens, jongen, als het altemaal waar is, wat gij vertelt, zullen wij maar ineens de zaken regelen. Slechts één ding moet ik u zeggen : van lang of straf vrijen houd ik niet! »

« Ik ook niet, moeder, onderbreekt haar Toon, laat ons maar seffens trouwen. Niet waar, Token? »

En Token bijt op hare lip en werpt hem een oogsken toe, dat toch niet neen zegt.

« Wel, spreekt moeder, dan gaat ge morgen naar Mijnheer Pastoor en naar het stadhuis. Zes weken is genoeg om alles klaar te spinnen tusschen menschen, die sinds jaren geburen zijn en malkander kennen. 's Avonds kunt gij hier bij ons komen zitten; maar in den dag blijft gij in de verte, hoort ge? Token kan haren tijd gebruiken. »

(1) Dagloon.

« Goed, moeder, zegt Toon, goed, menschken! Gij zult nu eens gaan ondervinden hoe gehoorzaam ik ben!... Maar zeg, ginder, op den overkant van de straat, mag ik aleens voorbijtrekken, niet waar? 'k Moet toch geenen omweg doen om naar mijn werk te gaan? »

En hij pinkt eens tegen Token en ziet achterom en roept :

« Och moeder! uwe kat is daar binnen huis aan 't houden! Ze springt tusschen de koffiekommekens op de kas! »

En moeder loopt binnen. En Toon pakt Token in zijne forsche armen en zegt :

« Och kind! wat ben ik nu toch gelukkig! En gij toch ook, niet waar? »

Maar... daar hebt ge moeder al terug : er was geene kat te zien! Toon houdt haar den geheelen avond aan den klap; want Token weet geen woord te zeggen.

Het woelt en het klopt toch zoo aardig in haar hartje! En nog erger wordt het iederen keer dat zij opkijkt; want, het wil zoo treffen, dat Toon haar dan ook juist beziet met zijn schelmachtige oogen.

Eindelijk krijgt Toon zijn afscheid. Moeder sleurt met moeite de stoelen naar binnen. Dat liet Token haar vroeger niet doen! Maar er komt zoo licht verandering....

« Dag Token, mijn Token, zegt Toon, heel stil. Slaap wel, en droom nu maar eens van mij, hoort ge 't? Dat is nu geen zonde meer! »

Een fermen handdruk nog en... hij is weg.

En dát is Tokens verloving!

En gelijk de verloving, zoo loopt het huwelijk af. Ik kan er niet langer bij verwijlen, mits dat alles maar inleiding is. Nu eerst gaat het spel beginnen! of beter gezegd : nu gaat de kat op de koord komen.

« Een kerstenkind bij Token! »

« Alweer een? Dat zijn er drie op twee jaar en half! Als die menschen zoo voortgaan, zullen ze wel rijk worden! »

« Wat geeft het, een meer of minder! Ze winnen immers goed hun brood? Een man, die eene schoone pree naar huis brengt en eene vrouw, die zooveel geld wint! Want, zijt maar zeker, Token kent het geheim van de vodden! Ze verkoopt ze niet meer, gelijk in moeders tijd, in het grof aan den eenen of anderen groothandelaar. Zij houdt

er meisjes op na, die ze sorteeren in haren kelder, en ze kent er 't fijn van, alles om het meeste te doen opbrengen! »

« Hoe is het mogelijk daar tijd voor te vinden, als ge uw huishouden onderhoudt gelijk zij, en als uwe kinderen de zindelijkste zijn van heel de buurt! »

« Ja, ja, de eene mensch kan meer dan de andere, » besluit luie Trees, die, alhoewel jong en gezond, den ganschen dag op haren stoel zit.

« Dat zeg ik ook, antwoordt Mie de Sneb. De eene mensch kan wasschen en schuren en stoppen en naaien tot een goed eind in den nacht, en dan nog 's anderendaags vroeg opstaan; terwijl de andere bij dag zelfs met de handen overeen zit! »

Nu, wat men er ook van zegge, Token heeft het druk, heel druk! Moeder helpt haar nog altijd, ja; maar moeder wordt alle dagen een dag ouder, en ze kan niet goed om met het geschrei en gewoel van de kinderen. Toch, Token klaagt niet. Token werkt en slaaft, en nooit komt haren man thuis van den arbeid, of hij vindt een vriendelijk gezicht en alles in orde.

Maar eene enkele maal heeft hij opgespeeld, en dat was, toen hij zijnen jongsten zoon in de wieg vond liggen met nog een anderen daarbij, eenen, dien hij niet kende.

« Wat zijn dat voor kuren, To? » vroeg hij.

't Was de eerste maal dat hij *To* zegde, en hard dat het klonk! hard!

« Och ja, Toon, wees nu niet kwaad, smeekte ze. Men moet aleens wat doen voor een ander. Netteken haar man ligt op sterven en ik heb hunnen kleinen bij ons genomen. Hij is toch zoo braaf en schreit nooit! »

Maar 's nachts begon hij te schreien en voor goed! Token kon een uur of twee met hem rondwandelen. En 's anderendaags zag Toon heel zuur, en hij gaf zijn Token geenen kus, eer hij naar zijn werk ging.

Nu schijnt het of Toon en Token bijzonder met afstammelingen zullen gezegend worden. Zeven hebben zij er reeds: zeven zonen. De koning is van den laatsten peter geweest: hij heet Leopold. Welke eer voor de familie! Wederom is er spraak van een afstammeling, een achtsten!

« Och! zegt Token, mocht het nu toch eens een meisje zijn. 't Zou me zoo tot hulp dienen, later! »

Toon antwoordt niet; hij denkt maar op het getal, dat vergroot.

« Of een jongen is toch ook goed, gaat Token voort, die niet gaarne haren man zoo droomen ziet. Jongens, dat zijn altemaal broodwinners voor later! »

« Ja! broodwinners! grimlacht Toon. Ik zou er maar niet te veel op rekenen. Weet ge, waar ik mijn hoofd mee breek? Hoe ik het op zolder moet schikken! Daar staan nu langsheen den muur drij bedden met twee man in ieder. Maar wat aanvangen als nummer acht in de wieg ligt? Dan moet nummer zeven ook naar boven. En, waarlijk, er is geene plaats meer! »

« Och, man, zegt Token, gij zult gij wel middel vinden : zoo'n slimme kerel! »

Tokens achtste kind! Een meisje! Wat geluk!

Token lacht hare zeven jongens toe, die op de teenen moeders kamer binnenkomen, allen achtereen gelijk de broerkens van Duimken, om hun zusterken te zien.

Ieder gaat er van door met zijn pak suiker in de hand, en de baker ziet zoo zuur als azijn : zoo'n volksken geeft niet.

Maar Token fluistert haar toe :

« Ga maar gauw een pond suiker bijkoopen; hier is geld. »

En het gelaat van het mensch heldert op al bij tooverslag.

Vader Toon houdt beneden toezicht over de jongens, en het huishouden, en de vodden zelfs. Want Tokens moeder is sinds weken in 't gasthuis en ze zal er niet meer uitkomen, och arme!

Hij moet nu uitgaan. Hij heeft daar juist zijne jongens de les gespeld : ieder weet wat hij te doen heeft, terwijl vader weg is. Maar, eer hij uitgaat, wil hij nog eens zijne vrouw spreken.

Daar zit hij aan 't bed, in gepeinzen verzonken. De baker is om suiker.

« Maar, Toon, vraagt Token, gij doet mij verdriet aan! Wat is er nu toch? »

« Wat er is? Wel, dat ik geen peter vind, en te achternoen moet ons kind gedoopt worden. Ik heb al sedert weken al mijne makkers in 't arsenaal de mouw gestreken; maar, de rakkers, ze zegden tegen malkander : Laat u

door dien niet vangen, hoort ge? of ge moogt peter zijn! Hij heeft er al drie van ons zoo beet genomen! »

« Och! man lief, troost hem Token, is dat nu al? Ik weet al seffens middel! Ik heb in het oudmannenhuis een kozijn van het achtste knopsgat. Die is blij als hij eens mag uitgaan. Hij heet Petrus Verstrepen. Gą er algauw naartoe en haal hem! »

En de wond is alweder gezalfd!

Tokens dochter, — zij noemt ze nooit anders dan *mijne* dochter — is eenige maanden oud.

« Als 't zoo nu maar blijft! » zegt Token; niet met die mistroostige stem, waarmede vele huismoeders te kennen geven hoe druk zij het hebben; neen, met ware vreugd en genoegen zegt Token dat.

En toch, druk genoeg heeft zij het!

's Morgens komt nog de dag niet in de lucht, of Token is op en bezig met kuischen en keren en koffie opschenken.

Toon blijft nog wat boven en maakt zijne jongens wakker, een voor een, met den grootsten te beginnen. Zij kleeden zich aan en komen beneden. Daar volgen zij elkander op aan de pomp; er valt niet met zwart gezicht of vuile handen aan tafel te komen! Die niet proper is, moet terug naar de pomp en, wee dan voor zijne boterhammen! Want in dit geval is het stelen den anderen geoorloofd. Ziet ge, ze hebben dikwijls niet genoeg met het paar sneden van vier vingeren dik, dat moeder elk hunner voorsnijdt. Al te smakelijk blijkt zulk paarken : 't is van het zwaarste brood, half tarwe, half rogge, bestreken — met boter niet, neen, dat ware niet om bij te houden — met het beste, zuiverste spekvet. Elk heeft zijn blikken beker met koffie gevuld. Denk niet, dat de koffie daar slecht uit smaakt. Neen, neen! de bekers en al 't ander tafelgerief blinken als zilver. Daar maken 's Zaterdags de jongens hun werk van.

Na het ontbijt moeten zij naar school. Van thuisblijven wil Token niet weten.

« Ik ondervind maar al te goed, zegt ze, hoe een weinig geleerdheid 'nen mensch te pas komt! »

In den gang heeft Toon een grooten kapstok geslagen : ieder heeft daar zijnen haak om klak en frak te hangen. Daaronder, juist op rij, staan de schoenen. Token wil niet dat hare kinderen op klompen loopen buitenshuis, zij wil

ze deftig opbrengen : 't mogen geene bengels worden. En ze zijn 't ook niet, al bakken ze poetsen met de macht.

Zijn ze weg en is Toon naar zijn werk, dan begint Tokens zwaarste arbeid. De voddenleursters komen met hunne wagens aan de deur en Token schat en biedt, en dingt en koopt. 't Is niet gemakkelijk met dat volksken om te gaan : men moet haar op de tanden hebben en durven spreken en toch met maat en rede te werk gaan. Token is eerlijk, dat weten de voddenwijven, en daarom komen er al langer hoe meer bij haar met hunne waren. Dan ook, Token heeft een hart, zeggen ze. Komt er al eens eene arme sukkel haren nood klagen, dan weet Token altijd raad en hulp te schaffen.

Zoo gaat de morgen om. Tusschen in moeten nog de bedden opgemaakt, en het busselkind verzorgd, en het middagmaal bereid worden..... Slameur genoeg! zegt Token, maar dat weert de lamheid uit de beenen.

'sMiddags aan tafel valt er toe te zien, dat ieder 't zijne krijgt. Voor vader de beste brok; voor deze hier, die wat bleek en mager is van 't groeien, een schepje meer; voor genen, eenen kleinen eter, een uitgezocht stuksken, enz. enz. zoodat Token begint, als al de anderen bijna gedaan hebben en er niet veel goeds meer overschiet. En als Toon daar tegen opkomt en zegt : « Maar, Token, gij hebt weer, uw paart vleesch weggedeeld! » dan lacht ze en zegt : « Weet ge nu nog niet, dat ik liever patatten met saus eet, dan vleesch? »

Maar als de eene of de andere wat laat liggen op zijne telloor, dan merkt Toon wel, dat Moeder het ook mag. En zij heeft schoon te zeggen : « 't Is opdat het niet verloren ga! » Toon gelooft het toch niet!

Afwasschen en het huis uitkeren gaan gauw, als de jongens weg zijn. De kleinste doen dan hun slaapje in de wieg en Token kan eens even nederzitten. Niet met ledige handen toch. Breien en naaien valt er altijd te doen. En toch, om half twee reeds komen de werkmeisjes, die in den kelder de vodden sorteeren. Daar valt, zoolang zij er zijn, een oogje in 't zeil te houden en goed toe te luisteren, of er geen gemeene klap wordt verkocht. Dit duldt Token niet. Wie daarop wordt betrapt, vliegt seffens de deur uit. Om vier uren hebben de meisjes een *prinsen-kwartier* : zij houden op met werken, eten hunnen boterham en drinken

hunnen koffie. Token kan dan ook voor hare *broodwinners* zorgen, die straks thuis komen van de school. Daarna wordt er gespeeld, op straat, ja: maar Token zit aan de deur het na te zien op haren stoel. Zou 't niet dienzelfden stoel zijn, waarop zich haren Toon eens zoo vrijpostig nederliet?.. Zoo droomt ze aleens; maar houdt daarom niet op met broeken lappen en hemden voorzien. O die jongens! die jongens! die kunnen wat verbalemonden!

Later komt vader thuis en om 7 uren gaan de kleinen naar 't bed. De kleinen, dat zijn die onder de 12 jaar, die nog hunne eerste Communie niet deden. De grooteren hebben 't voorrecht van op te blijven : zij doen hun schoolwerk, kuischen — ieder heeft zijne week — de schoenen van heel de familie; halen kolen en hout aan, opdat moeder morgen vroeg wat minder last hebbe; kleuteren en frutselen aan allerlei dingen, die den vernuftigen stielman van later kenmerken en die de fierheid der ouders op voorhand wekken.

Zoo gaan Tokens meeste dagen voorbij; goede, welgevulde dagen. Ook droeve dagen moet Token beleven. Wie is daarvan ontslagen? Eerst was het moeders afsterven, dat Token in stilte menigen traan kostte. Dan later kwam nogmaals de gruwzame dood in huis en Token ondervond, wat het is kinderen te verliezen! Maar och! Token moet het hoofd omhoog houden; zij mag immers voor de dooden de levenden niet te kort doen? Ze droogde dan hare tranen af, het moedige Token, en ze werkt, en praat en lacht als vroeger, al wringt haar soms iets in de keel.

(*Vervolgt.*) HILDA RAM.





DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

De herboorte der katholieke letterkunde in Bohemen. — Wij lezen in *Le Spectateur Catholique* IV nr 1 :

« Bezield met de liefde tot Jesus, vol afkeer voor de platheid hunner geloofsgenooten, aangewakkerd door den toenemenden bijval van het godsdienstig gevoel in de letteren van Europa, gaven eenige Cechsche priesters elkander de hand in 1895 om de katholieke letterkunde in Bohemen te doen herleven. Die jeugdige en godsdienstige strijders schaarden zich rondom pater BOUSKA O. S. B.

Door zijne navorschingen over ROUMANILLE, VERDAGUER, MAETERLINCK, VERLAINE en HELLO, door de vertaling hunner voornaamste werken, baande deze jonge priester den weg voor de nieuwe beweging. Van hem ontleende de jonge school hare zoete geaardheid, hare lachende kleuren, de schakeeringen van een teeder mysticismus. Hij opent dagelijks nieuwe gezichteinders van waar het licht en 't verfrisschend water te voorschijn komen.

Eens dat de jonge strijders eenen hoofdman gevonden hadden, konden zij hand aan 't werk slaan; aanstonds werd er eene katholieke bibliotheek gesticht, welke eigene werken en vertalingen uitgeeft. In 1896 begrepen zij de noodzakelijkheid een eigen tijdschrift te bezitten, een katholiek, modern tijdschrift, tot bewijs dat onze godsdienst modern zijn kan en in alle strevingen der hedendaagsche kunst medevoelen, zonder in iets het oud geloof te schaden.

Novy Zivot, het Nieuw Leven, werd gesticht. »

Bossuet. — Lees in den *Correspondant* van 10 Maart eenen schoonen brief van bisschop TOUCHET van Orleans om onder zijne geestelijkheid eene inschrijving te openen voor het standbeeld van BOSSUET. 't Is eene welgelukte schets van 't leven en de werken van BOSSUET.

Fr. Coppée. — E. P. JANSSEN MARIJNEN verhaalt in den *Katholiek* van Februari en Maart de bekeering van FR. COPPÉE. Daaruit zullen eenige regelen met genoegen gelezen worden :

« Einde October, tegen het feest van Allerzielen, bezegelde hij zijn verzoening met God, door vol geloof en vurige dankbaarheid deel te nemen aan het Lichaam des Heeren.

Geheel zijn binnenste was nu vernieuwd, en ofschoon zijn vrienden in zijn uiterlijk gedrag weinig verandering bemerkten, was hij voor zich overtuigd, dat hij anders dacht en anders beminde dan voorheen; en mochten er al eenige twijfelingen en dorheden overblijven, toch genoot de teruggekeerde een te voren ongekende zoetheid :

Humblement j'ai rouvert au Dieu de mon enfance
Mon âme, cet asile impur et ténébreux.
Il y daigna descendre et, maitre généreux,
Qui même à l'ouvrier tardif donne un salaire
Il y règne aujourd'hui, la parfume et l'éclaire.

Dat is de geschiedenis van COPPÉE 's bekeering, gelijk ik ze uit verschillende plaatsen van zijn laatste boek heb kunnen bijeenbrengen; want in het boek zelf wordt zij niet regelmatig beschreven. *La bonne Souffrance* is geen samenhangend geheel. Het zijn artikelen door COPPÉE geplaatst in het *Journal* en op aanraden zijner vrienden verzameld. Daar de meesten dagteekenen van den tijd omstreeks zijn bekeering, loopend over alles, wat den dichter in die dagen voor den geest kwam, bieden zij een vrij getrouw beeld van de gesteltenis des schrijvers in dien tijd.

Aan de herleving van den christelijken geest, gelijk die zich in de allerjongste tijden openbaart, als een terugwerking tegen het platte materialisme, wordt ook een hoofdstuk gewijd, dat tevens een woord van verweer is tegen de vijanden, die Coppée zich door zijn bekeering natuurlijk moest maken.

De godloochenende tegenpartij, ongerust over den terugkeer van zulk een invloedrijk man, spaarde geen spot om den indruk door deze bekeering gemaakt, weg te nemen. De toestand van HUYSMANS en van COPPÉE werd geschetst als *la fatigue de vieux-garçons blasés*, en natuurlijk was er *névrose* in 't spel.

Met recht voert COPPÉE daartegen aan, dat niets minder passend is, niets meer grotesk en belachelijk dan een *lion* met grijze haren. Juist wijl de grijsheid nadert wordt het tijd zich met God te verzoenen. En dan die *névrose* op bijna 60-jarigen leeftijd! Verder wijst COPPÉE op FERDINAND BRUNETIÈRE, volgens hem bestemd om op ernstige en verstandige lieden den invloed te oefenen van een BONALD. Ook deze keert terug tot godsdienst en geloof; in hem zal men toch wel geen dichter, mysticist of neurasthenicus willen zien? »

Vondel. — In de *Dietsche Warande*, nr 1 van dit jaar plaatste de heer G. SEGERS een schoon opstel om te bewijzen dat VONDEL van geaardheid een Zuid-Nederlandsche kunstenaar was.

Hier volgen nu eenige uittreksels dezer lezenswaardige bijdrage:

« De groote dichter onderging niet alleen den invloed van zijne voorouders, doch ook van zijne stad.

Antwerpen is, zonder den minsten twijfel, eene der beroemdste kunststeden der wereld. Het is onmogelijk te loochenen, dat hare school eene eigenaardigheid, een scherp afgeteekend karakter bezit, dat zeer zelden wordt geëvenaard. QUINTEN MASSIJS, VAN NOORT, VAN VEEN, RUBENS, VAN DYCK, JORDAENS, TENIERS, SNYDERS, SCHUT, SEGHERS, BOEYERMANS en ontelbare anderen, zijn de vertegenwoordigers dezer school. Niet alleen heeft deze een koloriet, dat om zijne weelderigheid wereldberoemd is: de aard van hetzelve is zoo karakterrijk, dat de minst geoefende er zich niet in bedriegt. Ook de opvatting van het leven, welke deze school kenmerkt, de wijze, waarop zij de kunst betracht, is door en door eigenaardig. VONDEL was vol bewondering voor de reuzen der Antwerpsche school: hij was daar zelf een der allergrootsten van. Zijne werken zijn de wederga van die onzer meesters, vooral van den beroemdsten van allen, PETER-PAUWEL RUBENS.

Het Antwerpsch bloed vloeide overvloedig in de aders des dichters.

De Antwerpsche overleveringen, de geest, die in de Antwerpsche lucht zweeft, vervulde hem geheel en al. Hij was dan ook Antwerpsch in zijnen handel en wandel, in zijne geaardheid, en aldus, in zijne kunst...

De zuidelijke geaardheid van Vondel ontsnapte niet aan de schrandersten zijner vereerders. Enkelen onder hen gingen daarin zelfs te ver. VAN LENNEP, JONCKBLOET en na hen J. ALBERDINGK THYM meenden dat de groote man de onafhankelijkheid der Republiek betreurde. Zij gaven zich alle moeite om te bewijzen, dat zijn meesterstuk hem slechts tot voorwendsel zou gediend hebben, om aan zijnen afkeer jegens den opstand der zestiende eeuw lucht te geven.. Ik zie dit niet in, en blijf diep overtuigd, dat de groote man steeds voor den roem der Republiek blaakte, hoewel hij, onbewust, geheel Zuid-Nederlandsch geaard was...

Ik kom dus tot het besluit, dat VONDEL van karakter, van natuur en aard een Zuid-Nederlander was en bleef. Het beste bewijs, dat ik hiervoor aan te voeren heb, is zijn stijl. Verre van aan te nemen, dat de eigenaardige Zuidnederlandsche kleur zijner taal na *Palamedes* meer verdwijnt, blijf ik overtuigd dat de taal van onzen grooten dichter een Zuid-Nederlandsch voorkomen heeft, dat elkeen moet treffen... »

A. Nettement. — Iedereen weet dat E. BIRÉ uitmunt in 't snuisteren in oude papieren. Voor korten tijd kwamen er een aantal stukken in zijne handen uit de nalatenschap van A. NETTEMENT; deze schreef letterkundige kritieken in de dagbladen en kreeg daarop een groot getal brieven van voorname letterkundigen, o. a. van CHATEAUBRIAND, MICHELET en BALZAC. MICHELET was zeer gevleid door hen. de katholieke geschiedschrijver genoemd te worden en BALZAC was uitnemend gelukkig te midden der algemeene miskenning, door NETTEMENT zijne verdiensten erkend te zien. Deze belangwekkende brieven zijn te lezen in den *Correspondant* van 10 Januari.

Perosi. — Ge zoudt wel doen in *Durendal* van Februari de schoone schets te lezen van DOM LAURENT JANSSENS over DON LORENZO PEROSI.

Dan wordt ge door een kenner en een kunstenaar over die hedendaagsche beroemdheid ingelicht.

Bevallen u eenige regelen daaruit?

« Zijne melodijen ademen lentegeuren uit en zijne maten palestriniaansche, ja gregoriaansche bevalligheid. De maestro bemint het kerkmuziek met geestdrift. De graduale en het antiphonarium van Solesmes zijn zijne geliefkoosde boeken. Hij heeft het vraagstuk van den gregoriaanschen zang doorgrond en de benedictijnsche kloosters bezocht die om de nauwkeurigheid hunner uitvoering bekend zijn; Solesmes, Beuron, Seckau, Maredsous kennen en schatten hem als den vriend die de lucht hunner kloosters met innige voldoening heeft genoten. Deze voorliefde voor de eerste en echte gedaante der gregoriaansche melodijen is zoo veel te meer op te merken, daar de maestro eenigen tijd te Regensburg geleerd heeft...

Wat het modern muziek betreft, verkiest PEROSI de Duitsche meesters boven alle anderen. Buiten Duitschland is TINEL een der hoogst geschatte toondichters van den maestro; in dezen kunstenaar bemint hij de sterke en gespierde bewerking, de rechtzinnige en uitspattende bezieling, het innig en godsdienstig gevoel...

En waarachtig, in menig opzicht gelijken TINEL en PEROSI elkander... »

De Hulst. — Waar drie, vier jongelingen zijn die in iets belang stellen, die kunst en letteren beminnen, beschaving en ontwikkeling betrachten, dat zij bijeenkomen, dat zij elkander 't heilig vuur mededeelen, dat zij elkander ondersteunen en aanmoedigen.

Ja, jonge Hulst van Mechelen, wij begroeten u, wij begroeten de keurige uitgaaf van uw jaarboek met eene welgemeende en diepgevoelde voldoening!

Wij verlustigen ons in die frissche teekeningen; wij verblijden ons in die tonen; wij verwachten iets van die gemoedelijke verzen.

Wellicht worden die jonge dichters 't bekoorlijk maaksel van 't hedendaagsch vers meer en meer gewoon, met zijn innig gevoel, zijn zwierigen maatgang, zijn overvloedigen rijkdom van klank- en kleurschakeeringen.

N. de Tière. — Wij lezen in *Durendal* van Januari :

« Het opera van BLOCKX begint zijne ronde in Frankrijk te doen. Zooveel te beter, indien onze zuiderburen er smaak in vinden, maar dat zij er geene karakterschets, geene openbaarmaking in aanschouwen van de belgische ziel en den vlaamschen geest; dat zij zich niet inbeelden dat onze toondichters gewoon zijn uit zulke bronnen te putten en herbergtooneelen te bezielen. Wij kunnen op andere kunstenaars bogen welke beter onze ziel vertolken en tusschen de oorspronkelijke werken van BENOIT, TINEL, MATHIEU, HUBERTI, GILSON, LEKEU zou men te vergeefs eene schepping zoeken van zulken lagen aard als de *Herbergprinces*. De voorgaande werken van BLOCKX zelf deden niet voorzien dat zijn vernuft eens tusschen deze vernederende lotgevallen zou verdolen... »

Wij stonden reeds op een slecht blad door BREUGHEL en TENIERS. VERHAEREN en EEKHOUD helpen onzen naam niet verbeteren. Nu wordt ons wederom door de vertaling van *Herbergprinces* een kleed naar de laatste snede gepast.

Daartegen is de heer EDM. DE BRUIJN op luimige wijze in verzet gekomen in de *Revue Blanche*.

Het is in de herberg niet dat men ons volk moet gadeslaan, maar in de stille en mystieke uitingen van zijn huiselijk en godsdienstig leven.

Wij bezitten nochtans schrijvers die gemoedelijk waarnemen en dichters die de fijnste spelingen van lucht en licht verrassen, even vlug als het dichterlijk penseel van CLAUS : doch dit blijft onbekend en onbesproken in de cosmopolis der hedendaagsche letteren.

Ibsen. — Wij lezen in de *Studiën* LI 5 over IBSEN's zedenleer e

« IBSEN als voorman der vrouwenbeweging, als bevorderaar van d: zaak der vrouwen, als degene wien het feminisme veel dank heet verschuldigd te zijn, is niemand anders dan de met GEORGE SAND en DUMAS derde leider van den steeds aangroeienden bond der strijders voor de vrije liefde. IBSEN als de hervormer van het huisgezin, als de stichter eener nieuwe echtelijke vereeniging, *op waarheid en vrijheid gegrondvest*, is eenvoudig de prediker van ontrouw en zedeloosheid op minder ruwen toon dan ZOLA of NIETZSCHE, maar niet minder onbeschaamd, niet minder gevaarlijk. » Dit wordt in een uitvoerig opstel door voorbeelden gestaafd.

Huysmans en de Vlaamsche kunst. — In n^rs 8 en 9 van de *Vl. School* XI, onlangs verschenen, bespreekt POL DE MONT *La Cathédrale* van HUYSMANS; hij doet vooral uitschijnen in welke verhevene taal HUYSMANS zijn oordeel over de vlaamsche kunst uitspreekt :

« Biezonder aantrekkelik zijn, voor ons, Zuid-Nederlanders, de bladzijden gewijd aan de verheerlijking van de ernstige, diep wezenlike, tevens hoog religieuze kunst van ROGIER van Brussel. Na hoger *De Sakramenten* uit het van Ertborn-zaaltje alhier beschreven te hebben, bestudeert hij ditmaal het wonderbaar *Stalletje van Betlehem* uit het muzeum te Berlijn. Jamais Vierge, zegt hij terecht, ne fut et plus extraterrestre et plus vivante. Ni VAN EYCK, avec ses types un peu populaires, laids en

tout cas, ni MEMLING, plus tendre et raffiné, mais confiné dans son rêve de femme à front bombé, n'ont atteint cette noblesse délicate de formes, cette pureté de la femme que l'Amour divinise et qui, même retirée du milieu où elle se trouve, même privée des attributs qui la font reconnaître, ne pourrait pas être une autre que la mère d'un Dieu. Verder noemt hij deze Nativité, l'exoration colorée la plus pure de l'art mystique demeurant encore sur la terre, ne se passant plus seulement en plein ciel; en hij voegt er bij : Jamais la Teophanie n'a été plus splendidement célébrée et, l'on peut dire aussi, plus naïvement et plus simplement rendue; le chef-d'œuvre de la Noël est à Berlin de même que le chef-d'œuvre de la descente de croix (lees l'Ensevelissement) est à Anvers, dans la douloureuse, la splendide page de QUINTEN METSYS! Eindelik willen wij noch, en vooral, dit besluit ten besten geven : les primitifs ont été les plus grands peintres du monde...

HUYSMANS verdient er onze dank voor, dat hij — Frans letterkundige en kunstenaar — eindelik eens, van de gehele hoogte van zijn mooie faam, deze onbetwistbare, schoon noch zo dikwels betwiste superieorieteit van de Vlaamse middeleeewers heeft uitgeroepen. »

H. Lapidoth-Swarth. — M. G. VAN NOUHUYS beoordeelt *Stille Dalen* in den *Ned. Spectator* en sluit als volgt :

« Het is niet meer noodig na al mijn aanhalingen nog in het bijzonder te wijzen op taal-schoonheid. Ook in dezen bundel is de dichteres weer tevens de virtuoze. En het merkwaardige, een bewijs te meer voor het echte van haar dichter-zijn, is wel dat er steeds een eenheid is, een harmonie tot stand komt tusschen gedachte, gevoel, rythme en klank, zoodat nooit het een aan het ander wordt opgeofferd. Er is een zekerheid, een maathouden, een beperking nog in weeldigen overvloed, een krachtige beheersching in onstuimige zeggensdrang, die de composities tot grootsch, sterk werk maken. Daardoor winnen deze gedichten steeds bij herlezen. Want telkens ontdekt men na den totaalindruk ondergaan te hebben, tal van detailschoonheden, die de artieste heeft weten ondergeschikt te houden en dienstbaar aan het schoonheidsgeheel. De groote gaaf van Mvr. LAPIDOTH-SWARTH komt mij voor hierin te bestaan, dat zij, na een spontaan opwellend sentiment geheel doorvoeld te hebben, dit met de door haar fantazie als van zelf gesuggereerde verwante associaties van gewaarwording en ziening, als object buiten zich plaatst, en het dan volkomen in de lyrische stemming van het conceptie-moment, objectief als een kunstcompozitie weet te behandelen. »

Verder lezen wij in den *Gids* van Februari :

« HÉLÈNE LAPIDOTH-SWARTH heeft zich nooit bij eene letterkundige coterie aangesloten, nooit bij eene partij gezworen; zij heeft nooit anderen nagezongen, maar is rustig en ernstig haar weg gegaan, steeds haar eigen werk volmakend. Wie haar van eentoonigheid beschuldigden bleven aan de oppervlakte van haar werk hangen; want geen dichteres wist met grooter verscheidenheid haar zieleleven uit te beelden. Na den diepsten hartstocht van het liefdelijden in hare zangen te hebben uitgestort met eene eerlijkheid en tevens met een zelfbeheersching die gelijken eerbied eischen, is zij in deze verzen van haren rijperen leeftijd, aan het dieper opgevat en breeder uitgewerkt symbool eene grootere plaats gevend dan in hare vroegere gedichten, het dichterlijk motief breeder uitspinnend, zij het ook in een niet zoo onmiddellijk tot ieder sprekenden vorm, de krachtigere kunstenares met het breede gebaar, wier dichterlijke blik een wijder horizon omvat en meer doordringt tot der dingen diepste beteekenis. »

Gerhart Hauptmann. — Tooneelkunst poogt nu de werkelijkheid zoo dicht mogelijk te naderen. De kunstenaar neemt een gewoon drama uit het dagelijksch leven. Zonder verwikkeling, zonder verbeelding of schetsing van den strijd der driften tracht hij de werkelijkheid nauwkeurig na te bootsen en de toestanden, zooals ze door iedereen waarneembaar zijn, zoo echt mogelijk af te schilderen.

Dit deed HAUPTMANN in zijn nieuw tooneelspel : *Voerman Henschel.*

Daarover schrijft de *Gids* van Februari :

« Als het dramatisch product van een schrijver, aan wien men voorspeld heeft dat de toekomst van het Duitsche tooneel zal behooren, en dien men begroet heeft als epigoon van niemand minder dan GOETHE, staat in mijn schatting *Voerman Henschel* niet hoog, althans niet hooger dan een verdienstelijk melodrama met twee voortreffelijk getypeerde hoofdpersonen. »

Hegenscheidt. — Enkel als inlichting deelen wij het volgende mede uit den *Nederlandschen Spectator* :

« Een vlugschrift van JEF HALLER over 't verslag van den driejaarlijkschen Prijskamp van Nederlandsche Tooneelletterkunde in Vlaanderen is voornamelijk gericht tegen Dr WILLEM DE VREESE. De aanmerkingen op den stijl van dat verslag zijn voor 'n deel vrij gezocht en overdreven, maar wat het wezen van de zaak betreft, waarover ik ook 'n artikel van GUST VERMEYLEN in *Van Nu en Straks* las, als het waar is dat *Starkadd* van HEGENSCHEIDT niet is bekroond uit haat tegen de *Van nu en Straks*-groep, dan hebben we hier met een merkwaardig staaltje van *odium Academicum* te doen. »

G. Rodenbach. — Men was in zekere Fransche kringen, vrij algemeen van gevoelen, dat RODENBACH er wel toe zou komen zich te laten naturaliseeren en dat het daarna niet lang zou duren voor men hem tot een der veertig onsterfelijken maken zou. Zijn verzen vielen zeer in den smaak van hen, die veel invloed hebben op het hooge gezelschap.

Of RODENBACH zelf aan het een en het ander gedacht heeft, kunnen wij niet zeggen. In elk geval, verliezen allen, die zeer oorspronkelijke en bekoorlijke verzen kunnen genieten, in hem een dichter van groote begaafdheid. (*Ned. Spectator.*)

Albert Verwey. — ALBERT VERWEY gaf een nieuwen bundel verzen uit : *De Nieuwe Tuin.*

De *Gids* van Februari drukte de volgende beoordeeling :

« Wat heeft de dichter in zijn nieuwen bundel, waar titel en inleiding op een nieuwe geestes- en kunstrichting schijnen te wijzen, ons te zeggen? Is het een nieuwe, diepe hartstocht die zijn ziel vervult? Geeft hij ons een nieuwen dichterlijken blik op de natuur? Trilt in zijn lied iets van den nieuwen tijd, een hart voor de levende menschheid ? Klaagt en steunt hij het leed van zijn eigen zoekende ziel of jubelt hij zijn geluk uit in niet te vergeten zangen? En, hetzij dan het een of het ander, doet hij dit op een wijs waardoor hij in den schoonst mogelijken vorm, door rijkdom en diepte van beeld en klank, de hoogste macht van aandoening bereikt?...

Op geen van al die vragen kan ik bevestigend antwoorden... »

Hier zijn eenige verzen uit den *Nieuwen Tuin* :

Huisjes en hagen, hek en hooischelf staan
Op witberijpte bolleland en weiden
Veel zichtbaarder. De schuine stralen spreiden
Fluweelen schaduw tegen 't rijpwit aan.

En elders:

De gele blaren reegnen —
De loovers hangen los —
De verven, jongstverkreegnen,
Sterven in 't bosch.

In stille grachten drijven
Zwanen in ranke tocht:
Hun lange halzen blijven
Roerloos in slanke bocht.

Geschoren eiken schragen
De lucht, herfstlijk livreid —
Trompet en fluit beklagen
Die schrille heerlijkheid.

W. G. VAN NOUHUYS schrijft in den *Ned. Spectator*:

« Overal in zijn verzen zien wij het Hollandsche landschap voor ons oprijzen. Hij heeft het lief, hij leeft er mee, hij bespiedt het van den morgen tot den avond, in winter- en zomertij. Hij kent het met zijn morgen- en avondmisten, met zijn zilverlintige vaarten, zijn vlakke weiden, onder den hoogen, van wolken doorzeilden hemel. Hij kent het in grijsheid en zongoud, in sneeuw en regen. En van de duintoppen staart hij met vreugde in het open zeevlak, luisterend naar het gedaver der golven.

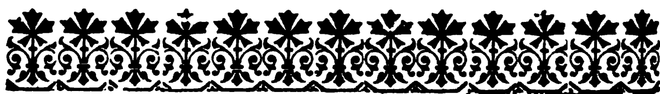
Hij is als een geworden met den grond waarop hij leeft, en 't is niet de minste verdienste van zijn arbeid dat we dit voelen, telkens en telkens weer. »

Verhaeren. — Over den laatsten bundel van VERHAEREN, *Les Visages de la Vie*, lezen wij in den *Ned. Spectator*:

« De Belgische dichter bewijst ook in dezen bundel weder dat hij een eigen prosodie heeft en met het fransche taaleigen niet meer rekening wenscht te houden dan tot recht begrip zijner gedichten ook voor een zeer oplettend lezer volstrekt noodzakelijk is. Het rijm is voor hem geen dwingeland, integendeel, hij kent het maar weinig rechten toe en de beteekenis der woorden — nu ja, daaraan stoort VERHAEREN zich zoo weinig dat misschien vooral hij, die maar ten naaste bij Fransch verstaat en voornamelijk zich te vreden stelt met het zoo bij benadering raden naar den zin van een regel nog het vlotst deze verzen zal kunnen lezen. Ieder ander maakt zich telkens ongerust over zijn taalkennis en vraagt zich af: wat is dat nu voor een woord? Wat kan het beteekenen? Gaat hij zoeken in LITTRÉ, dan komt hij bedrogen uit. Denkt hij aan Latijn of Grieksch dan denkt hij zich vast. Hij moet leeren raden van den lezer, die maar zoo ongeveer Fransch verstaat en aan het gissen naar den vermoedelijken zin der woorden gewoon is. Wij noemen slechts een voorbeeld. VERHAEREN gebruikt een keer of drie het woord *Trémière*. In verband met het Latijn, kan het beduiden *bevend*, doch er is geen enkele Fransche uitdrukking, waarin het aldus wordt gebezigd en in 't welbekende *rose trémière* is 't wellicht (zie LITTRÉ) een verbastering van *outre-mer*. Ga uw gang nu maar, als zoo'n geraden beteekenis niet klopt met het zinsverband!

Jammer is het zeker dat VERHAEREN 's nieuwe bundel niet bevat die zeer bijzondere beelden, visies, gedachten, die het minder schoone van zulk een taalverkrachting doen vergeten. De gedichten uit *Les Visages de la Vie* zouden maar heel gewoon zijn zonder dergelijke opvallende knutselarijtjes. »

Pitthem, 20 *Maart* 1899. J. CL.



CHRISTEN IDEAAL. (1)

II.

B*eati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.*

De heidenen kenden geene grootere weelde dan de weelde der wraak. « De wraak is het genot der goden », geldt nog het spreekwoord; en inderdaad voor den natuurlijken mensch is de behoefte naar wraakneming bijna onverwinbaar.

Het voorbeeld van den eenigen, levenden God was er noodig om ons de zoete weelde der vergiffenis te veropenbaren.

Eens, in de bosschen, die Firenze bekronen en als met eenen heuvelkrans omslingeren, dwaalde een man rond. Somber, sprakeloos, verdiept in de bitterste gedachten, wachtte hij iemand af, die zijnen broeder had vermoord, en dien hij, op zijne beurt, wilde vermoorden. Het pad was eng; ontkomen, ontwijken kon de plichtige niet, die daar wapenloos en onverzeld aankwam; en reeds hief Joannes Gualbertus zijn degen in de hoogte om zijnen vijand te doorsteken.

Op eens sloeg het drie uren aan eene naburige kerk. Die dag was de Goede Vrijdag.

De plichtige was op zijne knieën gezonken en smeekte zijnen bedreiger, door het Bitter Lijden des Zaligmakers, zijn leven te sparen. Joannes Gualbertus, werd getroffen;

---

(1) Zie *Belfort*, vervolg van blz. 192.

hij hief zijnen vijand op en trad met hem de naburige kerk van San Miniato binnen. Daar, voor het altaar, werd de verzoening gesloten en, ten teeken van goedkeuring, neigde het Christusbeeld zijn hoofd over de vroegere vijanden.

De macht, die Joannes Gualbertus van eenen bloeddorstigen mensch in eenen heilige veranderde, heeft insgelijks de kunst herschapen en hervormd.

De kunst der oudheid, der ouden tragedie, was bezield en beheerscht door het begrip des *fatum's*. En zeker had die opvatting des noodlots grootsche beelden opgeleverd.

Æschyles, Sophocles, Euripides, staan als drij reuzen in de geschiedenis der letteren en het is te betwijfelen of hunne grootschheid overtroffen werd. Alhoewel behoorend tot een zoo ver verleden, roeren hunne werken ons nog als een werk van heden, door de natuurlijkheid der gevoelens, — de mensch is de zelfde in alle tijden — door eene frischheid die met tijd en eeuwen lacht. Hunne scheppingen schemeren in het morgenlicht der *Juventus mundi*, zooals Gladstone deze eeuwen zoo gelukkig betitelde.

Ook was alles niet valsch in de opvatting des *fatum's*. Gelijk alle dwaling bestond zij uit eene gedeeltelijke waarheid.

Het noodlot was eene ontaarde herinnering aan eene der grootste gebeurtenissen van 't menschelijk geslacht. In deze wraakzuchtige goden had de oudheid het begrip der rechtveerdigheid Gods verpersoonlijkt.

Zoo was Oïdipoes een plichtige, een slacht- en zoenoffer zonder het te weten.

De grootsche gedachte van den val, van de eerste zonde, van den rechtmatigen toorn Gods, was den mensch bijgebleven. Uit deze herinnering rezen de grootsche fatumbeelden, somber en onverbiddelijk, reusachtig en verpletterend.

Doch de keerzijde des tafereels bleef der oudheid verborgen. Waar de heidensche dichters, in noodlottige wraakgerichten, slechts een onverbiddelijk opperwezen erkennen, huldigen de christene schrijvers, zoowel in de geschiedenis der wereld als in de geschiedenis van iedere

menschenziel, de bermhertigheid, de langmoedigheid eens eeuwigen Gods, die zijne strafoordeelen liefst in zegeningen zou veranderen.

Het Christendom is veel menschelijker dan het heidendom, juist omdat het goddelijk is.

Ook werd het den christenen schrijvers gegeven de volle toonladder der menschelijke gevoelens te doorloopen, terwijl de heidenen zich tevreden moesten houden met eenige algemeene, eenvoudige en onveranderlijke gevoelens.

Daaruit spruit de eentoonigheid der Grieksche typen. Grootsch, statig, zuiver van lijnen, voor allen verstaanbaar en genietbaar, herinneren zij aan de schoone marmerbeelden, die Rome's musea ons bewaren.

Echt menschelijk in den grond, is die grond, bij de heidenen, toch wat bloot en bar.

In duizenden schakeeringen integendeel ontluiken de weelderige bloemen der jongere kunst; en dat heeft zij te danken aan de fijne en diepe kennis van 't menschelijk hart, die 't Evangelie medebracht.

De tweede zaligheid is er een voorbeeld van: Na Christus, dood, bestaat de hoogste macht niet in het verdrukken, maar in het verdragen, niet in de heerschappij over anderen, maar in de heerschappij over de omstandigheden, over de rampen, over zich zelven.

Deze wereld is eene wereld van strijd. — *Militia est vita hominis super terram*, zegde reeds Job, — en in dien strijd vindt de kunst hare bontste ingevingen. Maar, met het verschijnen van 't Christendom, veranderde de schouwplaats van dezen strijd : van uitwendig werd zij inwendig.

Niet met vreemde toevallen, met uitwendige omstandigheden alleen, niet met de blinde macht van 't noodlot, heeft de mensch te worstelen; maar van binnen woelt de strijd tusschen natuurlijke hartstochten en onveranderlijke plichten, tusschen het genot van eenen stond en de eeuwige wetten van waarheid, schoonheid en liefde, tusschen het vergankelijke en het onsterfelijke, tusschen den dood en het leven.

Dr. Schaepman somt deze worsteling op in een zijner meesterlijke verzen :

In 't zelfbeheerschen zegepraalt de man.

De grootschheid der christene kunst bestaat in deze zelfbeheersching, in deze zegepraal. Zelfs de hedendaagsche letterkunde van Frankrijk, hoe ontaard, hoe verwijfd ook, is er een bewijs van. Daar waar de plicht onderdoet voor de driften, blijft toch de psychologische beschrijving van den strijd eene vrucht der katholieke veropenbaring.

Doch deze strijd werd niet altijd in Frankrijk ten voordeele der laagste driften gevoerd. Wel integendeel. Heel de letterkunde der XVII[e] eeuw berust op de overwinning van 't plichtgevoel boven den hartstocht.

Dat is de bezielende gedachte van al de meesterwerken van Corneille en Racine: Le Cid, Horace, Polyeucte, Andromaque, Britannicus, Phèdre, de onsterfelijke Athalie.

Corneille en Racine hebben, wel is waar, de oude helden der tragedie doen herrijzen, maar deze helden hebben uit het heidendom, slechts hunne namen behouden. Hunne gevoelens, hunne gedachten, hunne levensopvatting zijn door en door christelijk; en daarom zijn zij zoo afgewisseld, zoo veelzijdig, zoo echt menschelijk.

Nochtans moesten zij iets boeten aan het artificieele van deze verplanting van heidensche figuren op katholieken grond; en dat was het gemis van natuurlijkheid, van naïeviteit, dat zoo treffend is, wanneer men de meesters der XVII[e] eeuw bij de ouden vergelijkt.

Maar waar spraak is van den innigen gewetensstrijd, dan stijgen de Fransche schrijvers onmiddellijk boven hunne grootsche voorgangers. Ja, zij voeren de kracht tot het bovenmenschelijk toe. Komt ons Horace, bijvoorbeeld, niet bijna onmenschelijk voor?

Overigens is Corneille's ideaal buiten het bereik van gewone krachten. Zijn verheven genie streeft altoos naar de steilste hoogten; zijne poëzie is steeds heldhaftig.

Bij Racine is er meer menschelijke hartstocht, een mildere inborst, alhoewel de kracht hem niet vreemd blijve; maar hij bereikt die kracht niet met enkele forsige vleugelstooten. Het is de vlucht des adelaars niet. — Er zijn meer genieflitsen bij Corneille; er is meer talent, meer arbeid, bij Racine, maar ook meer volkomenheid van vorm. En hoe volkomen is die vorm! In Athalie zou het zonde zijn één woord te veranderen, te vervangen, zoodanig is het kunstwerk tot een geheel gegroeid.

Sprekende over de zaligheid der zachtmoedigen, mag men ook het zoete figuur van Esther niet in het donkere laten, die ideale vrouw, vol echte zielekracht, voor dewelke de woede van Assuerus, den brieschenden leeuw, bedaart en breekt.

De hartstochtelijke tonen van Phèdre, van Hermione zijn overbekend. Hier woelt de storm in zijne volle kracht, hier zwalpen de golven der menschelijke driften in woede op tegen de onbeweeglijke klippen en rotsen der eeuwige beginselen.

Heel de tragedie der XVIIe eeuw berust dus op den strijd tusschen plicht en hartstocht en deze strijd heeft voor schouwplaats het menschelijk hart. Dat is de tragieke kracht die ze boeiend maakt, belangwekkend voor toehoorders en denkers.

De kracht der levenstragedie is geen andere en daarom is het schouwspel der wereld zoo aandoenlijk in de oogen van God. Het is de aloude tragedie der bekoring, reeds vertoond onder de schaduw van den levensboom, in het Aardsch Paradijs, die in de wereld voortduurt. — Zoo betitelde Vondel zijn « Adam in ballingschap » met den zinrijken naam van « Aller treurspelen treurspel ».

De Fransche klassieken hebben de kracht gekend, wij hebben het bewezen, maar bij hen gaat zij altijd in statigheid, in verhevene schoonheid gekleed. Wil men de kracht in hare volle oorspronkelijkheid vinden, het leven in zijn vollen omvang, met zijn mengsel van tragiek en komiek, van hoog en laag, van ideaal en trivialiteit, met zijn natuurlijkheid en naïeven eenvoud, dan sla men Shakespeare open.

Hier treft men beelden aan, die in sombere grootschheid, in schrikverwekkende realiteit, voor geene Grieksche beelden moeten onderdoen, maar die altijd *menschelijk* blijven.

King Lear wordt ook door een zeker *fatum*, door het noodlot vervolgd, gelijk der heidenen Oïdipoes. Hamlet staat bijna in de zelfde netelige stelling als Orestes. En gelijk Oïdipoes Antigone heeft, zoo straalt met milde schoonheid, nevens King Lear, Cordelia, zoo staat aan Hamlets zijde, niet eene zusterlijke Elektra, maar het zoete figuur van Ophelia.

Shakespeare's ruw genie wordt zoet en streelend, waar hij vrouwenbeelden schept. Getuigen daarvan: Juliet, Desdemona, en zoovele anderen, die bij een familietrek van kuische schoonheid, toch bont en afgewisseld blijven.

De ware kracht gaat altijd met milde schoonheid gepaard.

Wij zeggen dat een zeker *fatum* Shakespeare's grootsche gewrochten beheerscht, maar het is een christelijk *fatum*, het *fatum* van begane fouten.

King Lear heeft zijne dochter onmeedoogend verjaagd. Ten slotte dwaalt hij ook, verlaten, verstooten, ten prijs aan onweer en winden, aan zinneloosheid en ellende in 't rond. Zijn verward grijs haar is het beeld der verwarring in zijne zinnen, en het is de zoete, verstooten Cordelia, die hem moet aantrekken.

Macbeth heeft, in zijn hart, ingang verleend aan de eergierigheid. Deze eergierigheid neemt den vorm aan der drie spookachtige tooverheksen, deze eergierigheid wordt zijn *fatum*, fluistert hem vleiende voorzeggingen in, wordt belichaamd in Lady Macbeth, en drijft hem, bijna noodlottig, tot den moord van zijnen koning.

En die moord, op zijne beurt, wordt zijn *fatum*, eischt nieuwe moorden, vraagt, gebiedt, beheerscht en foltert, zit aan tafel met Macbeth en vergiftigt al zijn vermaken. Dat zijn de spooken, die aan het feestmaal oprijzen.

Lady Macbeth is meer versteend en verhard dan haar man; — vrouwen gaan altijd verder in de boosheid — haar geweten kent de bezwaren, de twijfelingen niet van Macbeths; zij wordt er lastig in en zou eerder de bloeddaad zelf begaan.

Doch haar ook vervolgt een wrekend noodlot; zij ook heeft haar beul. Zie slechts het meesterlijk tooneel, waar zij in haren slaap wandelt, vruchteloos aan hare hand wrijvend om er de bloedplek af te wischen.

All the perfumes of Arabia will not sweeten this little hand!

Haar geneesheer en hare kamerjuffer betrappen haar geheim, terwijl zij aldus, in haar slaap, raast en dwaalt, en een diepen zucht slaakt.

« Wat een zucht! » zegt de geneesheer, « haar hart is zwaar beladen! »

« Voor de weerdigheid van heel het lichaam, mocht ik zulk een hart in mijn boezem niet dragen, » meent de kamerjuffer.

Welke tragieke kracht in al die scheppingen! Bij Othello, wordt zijne jaloezie het noodlottige *fatum*, dat hem eindelijk de aanbeden vrouw doet vermoorden.

Men ziet het, Shakespeare heeft, gelijk geen andere, de tragieke kracht gekend, maar bij hem is de mensch niet alleen tot speelbal aan vreemde toevallen overgeleverd; ook van binnen woelt de strijd met innige, machtige vijanden.

Dit zegt hij zelf in zijne grijpende taal:

« This is the excellent foppery of the world! that, when we are sick in fortune (often the surfeit of our own behaviour,) we make guilty of our own disasters, the sun, the moon, and the stars; as if we were villains by necessity; fools, by heavenly compulsion; knaves, thieves and treachers, by spherical predominance; drunkards, liars, and adulterers, by an enforced obedience of planetary influence; and all that we are evil in, by a divine thrusting on »(1).

(1) *King Lear*, Act. I. Sc. II.

En verder :

« The gods are just, and of our pleasant vices make instruments to scourge us (1) ».

In een woord, waar de Grieksche klassieken slechts met eenige grootsche lijnen en diepgegroefde trekken, de hoofdgevoelens van 't menschdom teekenden, schildert Shakespeare den vollen omvang van het bonte en afgewisselde, van het tragieke, aardsche leven : tragiek uit zijn wezen, daar het zweeft en dobbert tusschen goed en kwaad, tusschen het leven en den dood, tusschen den hemel en tusschen de hel.

Er is nog eene andere wijze van het *fatum* op te vatten, dat is als werking der Voorzienigheid, en dat komt als hoofdtrek te voorschijn in het oude Testament.

Welk machtig *fatum,* welk aangrijpend beeld, is niet die hand, die verschijnt bij 't feestmaal van Belzassar, en op den blooten wand de geheimzinnige woorden schrijft : Mane, Thekel, Phares!

Die hand zonder hoofd, romp of arm, wien hoort zij toe? — Eenen wraakzuchtigen God, eenen God schrikkelijker dan de valsche goden der oudheid. — *Non irridebit Deus.*

Het oude Testament is vol van die grijpende, ijzingwekkende tooneelen en levert der kunst eene onuitputbare bron.

Onze Vondel heeft daar zijne schoonste ingevingen gevonden. Om slechts een treurspel aan te halen, wat is tragieker dan zijne « Gebroeders, » dit heel nageslacht van Saül verdoemd tot een wissen onvermijdelijken dood, deze schoone, onnoozele jongelingen, aan een schandpaal geklonken en tot den laatsten toe ten prooi geschonken aan raven en gieren. Sprekende van tragiek, kan men zich moeilijk iets roerenders voorstellen, dan de oude grootmoeder Rispha, zittende onder de galg harer kinderen om de roofvogelen af te weren. — *Et noluit consolari, quia non sunt.*

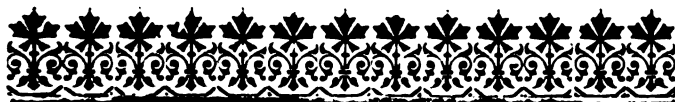
---

(1) *King Lear,* Act. V. Sc. III.

Dit *fatum* is meer het *fatum* der ouden, het onverbiddelijk *fatum* der Voorzienigheid, het eindoordeel des Scheppers dat aan het oog des schepsels ontsnapt en waarvoor het enkel moet buigen en aanbidden.

(*Vervolgt.*) M. E. BELPAIRE.





† FRANS VAN HERSEELE.

Wij kunnen 't van ons niet verkrijgen den verdienstrijken man, wiens naam hier ten hoofde staat, zoo maar met een paar regelen onder de necroloog af te schepen. De volksjongen, die alles aan zich zelven, aan studie en vlijt, te danken had, en wiens faam als kunstenaar ongelijk grooter zou geweest zijn, hadde hij er ooit kunnen toe besluiten meer gerucht te maken en ... zijn eigen lof in gazetten en tijdschriften uit te bazuinen, mag hier wel aan de talrijke vrienden in het Vlaamsche kamp herdacht worden.

De loopbaan van Frans van Herseele begon nederig Na de medaille te hebben behaald in de stadsschool van meester Steyaert, werd hij als hulponderwijzer aangesteld in de school der Kapucienenstraat. Te dien tijde was zoo 'n post, in geldelijk opzicht, van weinig waarde : eenige honderde franken 's jaars, en daarmede moest de onderwijzer maar zien dat hij voortsukkelde, jaren lang aan hetzelfde loon! Frans van Herseele zag wel, dat dáar geen toekomst voor hem open lag, en daar hij op de Muziekschool, bij meester Dobbelaere, de klarinet had geleerd, welke hij knap bespeelde, nam hij 't besluit op het gebied der toonkunst zich eenen beteren weg te banen. Eerst bestuurde hij de zangvereeniging *de Klauwaerts,* maar wat kon dit opbrengen? Weldra nam hij dienst bij het leger, werd als muzikant-gagist, nadien als solist aanvaard, en volgde aan het Conservatorium de lessen van harmonie en contra-punt. Spoedig bleek het, dat hij grooten aanleg had voor de compositie; zijne eerste gewrochten beloofden veel, en het duurde niet lang of hij werd muziekbestuurder bij het 12e linieregiment, te Gent in bezetting. Frans telde toen nauwelijks 23 jaar.

't Was op het einde der jaren '50, zoo woelig in ons land door de werking der geheime genootschappen, die de aanbieding van het wetsontwerp op de Liefdadigheid, door het ministerie De Decker, te baat namen om het volk op te ruien. Op den Kouter, te Gent, werd des avonds aan 't arme fabriekvolk geld uitgedeeld om rumoer te maken en bij eene politieke betooging tegen generaal Capiaumont die, als trouw soldaat, zijne zending om de orde te handhaven

ernstig opnam, was Frans van Herseele onder eene troep jonge lieden, die onder de vensters van den generaal gingen roepen : « Weg met Capiaumont! »

Men raadt wat het gevolg was dier onbezonnenheid. Niet zoodra was het gekend, dat de muziekmeester van het 12e bij de manifesteerders was geweest, of hij kreeg zijn ontslag...

Nu was de jonge man zonder positie, en meer nog : van zijn ontworpen huwelijk met mejuffer H..., eene deftige burgersdochter, zou niets komen. De politieke opruiers, voor wie Frans van Herseele, onbedachtelijk, geijverd had, bezorgden hem geen bestaan, en wij zouden meer dan één katholiek, in Gent, kunnen noemen, die, hem beter keurende dan zijn gek bedrijf in eene koorts van opgewondenheid kon laten veronderstellen, hem ondersteuning gaven.

Overigens, in de politiek heeft hij, uit eigen beweging, nooit meegedaan; en hij was zoo weinig fanatiek, dat hij als kunstcriticus van de katholieke *Beurzen-Courant* meer dan eens zijne artikels met zijn naam onderteekende.

Edoch, te Gent kon Frans niet langer blijven. Hij zocht en vond weldra eene betrekking te Veurne, waar hij bestuurder was benoemd der Harmonie en aan begoede burgerskinderen de muziek onderwees. Toen te Gent de Gemeentelijke Harmonie tot stand gebracht was vroeg Van Herseele de plaats van bestuurder, en verkreeg die, te zamen met den post van leeraar der solfege aan het Conservatorium en bestuurder van den zang in de stadsscholen.

Nadat hij zijn ontslag had gegeven als bestuurder der Harmonie, bekwam hij de plaats van orkestmeester bij den Nederlandschen Schouwburg. eerst te Gent, dan te Brussel, in welke laatste betrekking hij werkzaam bleef tot de laatste dagen zijns levens. Tijdens de wintermaanden te Brussel gevestigd, verbleef hij in den zomer te Gent, zijne hem bovenal dierbare geboortestad.

Het getal compositiën, door Frans van Herseele geleverd, is zeer aanzienlijk. Naast romancen, koren, liederen, arias, op woorden van Van Peene, Van Kerckhoven, de Potter, de Tière, Destanberg, Rogghé en anderen, componeerde hij kleine operas, die den grootsten bijval verwierven, en muziek voor een tiental blijspelen en dramas; voorts schikte hij een overgroot getal ouvertures, fantazijen, marchen enz. voor het krijgsmuziek, die op het repertorium gebleven zijn. Hij werd te Gent, in 1858, bekroond voor de Jubelcantate der *Société des Beaux-Arts et de Littérature*, en bekwam te Londen, in een internationalen wedstrijd voor eene phantasie, insgelijks den eersten lauwer (5000 fr.). De muziek van Fr. van Herseele is vol uitdrukking, eerder teeder en zacht dan driftig, altijd zangerig. Frans van Herseele had, ja, eene dichterlijke ziel.

Hij werd ieder jaar geroepen om deel te maken van de jury in de groote muziekschool, door Gevaert, zijnen oudschoolmakker aan het Gentsch Conservatorium, bestuurd. Ook te Gent zetelde hij meermaals in den keurraad van dit gesticht.

Hij was ontegenzeggelijk een man van veelzijdige kennis en groote verdienste, een hartstochtelijke liefhebber van schoone kunsten; hij toonde, bovendien, een groot hart te hebben. Toen zijn broeder Karel, te Aalst, overleden was, eene weduwe met verscheidene kinderen achterlatende in weinig benijdbare omstandigheden, trok hij zich die aan en schonk hun het weinige, dat hij geven kon.

Hij leefde sober, eenvoudig, met de uiterste regelmatigheid. Te Brussel vond men hem schier elken dag, rond 5 uur des avonds, in het *Café du Grand Hôtel*, met vier, vijf vrienden, onder welke een gepensionneerd generaal. Te Gent was 't hem een oprecht genoegen een waardeerenden vriend uit vroeger jaren op de wandeling te ontmoeten, met wien hij zich de dagen der jeugd volgaarne placht te herinneren.

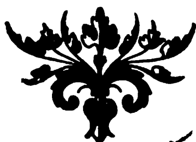
Zijn leven had evenwel iets treurigs. Het afspringen van zijn huwelijksplan met mejuffer H..., die hij oprecht lief had, scheen op zijn hart een pak te hebben gelegd, dat niet weg kon. Mogelijk had de man zich in zijne dichterlijke jongelingsdroomen een heel ander lot en leven voorgespiegeld dan hetwelk hem te beurt was gevallen. Gevolg van eene enkele onbezonnenheid!

Frans van Herseele was pas zijn 70ᵉ jaar ingetreden toen, na enkele dagen ziekte en verpleging ... in het hospitaal, — onvermijdelijk lot van den uitgeweken ouden jonkman, — zijn levensdraad werd gebroken. Hij scheen nauwelijks 60 jaar te tellen.

Dit stil heengaan, zonder een laatsten handdruk van zijne beste vrienden, zal zijn jongste uur met innige droefheid hebben vervuld.

Te Brussel werd hij ter aarde besteld. Meer dan éèns betuigde hij ons zijn verlangen, voor den langen slaap te Gent te mogen neergelegd worden.

F. D. P.





HUGO VERRIEST TE LEUVEN.

HET Vlaamsch Sint Thomasgenootschap dat, verleden jaar, in de Predikheerenkerk, onder de studenten der Leuvensche Hoogeschool tot stand kwam, heeft besloten, ieder jaar, in Maart, met het Patroonfeest een der beste kanselredenaars van Noord en Zuid uit te noodigen om vóór die katholieke jeugd geestelijke voordrachten te houden. Dr Schaepman heeft ze, verleden jaar, met ongemeenen luister geopend, en op meesterlijke wijze vóór een schitterend gehoor, den H. Thomas van Aquino als Staatsrechtleeraar, als wijsgeer en godgeleerde, eindelijk als dichter en heilige afgemaald. Zijne voorlezingen werden bij Wc Van Rossum te Utrecht gedrukt, en mogen drij werken van hooger vlucht heeten.

Dit jaar viel deze eer aan den *E. H. Hugo Verriest* te beurt, die in zijne taak allerbest geslagen is, en vooral door duidelijkheid en bevalligheid van taal en voordracht, in één woord, door de aangenaamste wel-prekendheid heeft uitgemunt. — In afwachting dat de voordrachten gedrukt worden, zal een beknopt verslag bij alle lezers welkom zijn.

De eerste voordracht dan, handelde over het *bovennatuurlijke leven*, over het leven der veropenbaring. Iedere mensch, zoo sprak hij, behoeft een bovennatuurlijk licht om den waren God te erkennen en om het ware en het goede na te streven. Dit geldt voor den ongeleerde: de landbouwer, die zijne spade in den grond steekt, vindt overal tegenstand, iets dat hem ontsnapt en overheerscht; en bij het nadenken over deze geheime krachten en machten, rijst allengskens de gedachte der godheid en van den godsdienst in zijn geest op: aan zijn eigen overgelaten, zou hij evenwel stoffelijke onbezielde voorwerpen aanbidden en vereeren, de zon, de maan, de sterren en soortgelijke zaken, kwam niet de Presbyter, de priester tot hem die zegt: « Vriend, hetgeen gij aanbidt en « eert, moet gij niet aanbidden en eeren: dit alles is maar eene afstraling « en weerspiegeling van een hooger wezen, voor u nu onzichtbaar. »

Deze veropenbaarde waarheid heeft reeds hare eigene klaarblijkelijkheid, maar wordt hem daarenboven door het deugdelijke leven van den priester bevestigd, die zijne daden naar zijne woorden voegt.

Dit geldt ook voor den geleerde: hij vermag wel de palen der kennis wijder uit te zetten; vele verschijningen, raadsels voor den landman, zijn het voor hem niet meer: doch het getal der onuitgelegde zaken blijft ontzaglijk groot en zal dit altoos blijven, ondanks alle ontdekkingen; geleerden ook vallen in afgoderij — in eene wetenschappelijke afgoderij — — indien zij naar de stem der veropenbaring niet luisteren om een wezen te erkennen en te huldigen, dat de gansche schepping beheerscht, het wezen der wezens, de reden van alles, bij wien de eerste wording van dit alles is. 't Is Hij, God, de bron aller goedheid, waarheid en schoonheid:

Hem moeten allen najagen en betrachten, willen zij zich verheffen en veredelen; die daarbuiten gaat, zinkt en daalt; in Hem is alle licht voor het verstand, is de bron van alle deugd en grootheid.

In de tweede voordracht sprak Pastor Verriest over het *kristelijke leven* en beschreef, in keurige bewoordingen, de standvastigheid van het geloof onder het Vlaamsche volk en wees ook op de klippen waar het zich moet voor hoeden.

Het Vlaamsche volk leidt een dicht gesloten leven, met nauwen kring van gedachten, gevoelens, kennis en godsdienstigheid: zijn godsdienst wordt door dagelijksche gebeden, godvruchtige gebruiken en geplogenheden gevoed; het is gewend aan den strijd, en hierdoor aan de overwinning : zoovele omstandigheden die zijn geloof bewaren, zijn godsdienst versterken en zijne driften leeren overwinnen : De keerzijde bestaat hierin dat het volk, hier en daar, wankelt door bijgeloof of superstitie, een overblijfsel van het vroegere wangeloof dat, als onkruid, altijd opnieuw tracht op te groeiën; door mistrouwen, daar het geleerden anders ziet denken dan zij en vooral anders handelen en leven; door eene zekere misnoegdheid ook, als alles hen tegenspant; ten slotte door al te groote oppervlakkigheid in den godsdienst.

Bij het hoogere volk, waaraan de studenten der Hoogeschool toebehooren, is dit anders gelegen; hun gedachten en gevoelenskring is zoo nauw niet gesloten, maar is daarom ook vóór allerhanden invloed open. Bouwt u een paleis, zegt spreker, met wijde gangen, deuren en vensters, maar zorgt dat gij ze desnoods ook, voor nadeeligen invloed, goed dicht kunt sluiten.

Het geestelijk voedsel van dit hoogere volk is dikwijls min kristelijk, en zij schamen hun soms do oude goede en deugdelijke gebruiken van hun volk te onderhouden.

Het hoogere volk is ook aan minderen strijd onderworpen : de leering wordt — bladje voor bladje — toegebracht; de godsdienst bekleedt ook allengskens eene kleinere plaats in hun leven. Daartegen heeft Pastor Verriest de Vlaamsche studeerende jeugd gewaarschuwd.

In de laatste voordracht wakkerde de welsprekende priester de jeugd aan, ernstig, standvastig en hardnekkig te arbeiden om, voetje voor voetje, wetenschap en kennis, mannelijkheid en karakter aan te winnen, der spreuk indachtig :

« Doet wat gij doet »
« Doet wat gij moet »
« Gebaren is niet goed »

Wil de jeugd tot een « *hooger, Vlaamsch, kristelijk* volk opgroeiën », dan moet zij aan de Hoogeschool, aan de bakermat der wetenschap — die hoogere bekwaamheid aanwerven waardoor zij bestand is om hoogere diensten aan het volk te bewijzen; Vlaamsch moet zij daartoe wezen — wil zij niet als vreemdeling onder het volk leven, onbekwaam om met het volk in aanraking te komen; kristelijk moet zij ten slotte blijven tot in den grond van haar hart om het Vlaamsche volk overal tot voorbeeld te kunnen strekken.

Voordrachten, zooals dezen, zouden in alle Collegiën en Seminariën verspreid en ter lezing aanbevolen moeten worden; veel zouden zij bijdragen om in de harten der jeugd een edel geestesleven te ontsteken.

VALCKE.





« ECOLE PAYANTE. »

Hoe men wel een « Ecole payante » in het Nederlandsch kan heeten.

Geachte Heer Bestuurder,

Zoudt gij in het eerstverschijnend nummer van *het Belfort* een plaatsje willen verleenen aan de volgende opmerkingen?

Mij dunkt, de uitlegging van den Heer Bultynck om « betalende school » tegen de beschuldiging van onzin te verdedigen, is onjuist. « School » beteekent soms, wel is waar, de collectiviteit der schoolgaande leerlingen; — voorbeelden : « heel de school is gestraft geworden » : « 't is de school der Zusters, die gaat wandelen, » enz. — maar nu is het de vraag, of het woord juist die beteekenis heeft in de besprokene uitdrukking? Dit schijnt mij niet het geval te zijn. In « betalende school » beteekent ontegensprekelijk het woord « school » *onderwijsgesticht* en geenszins denkt men daarbij aan de leerlingen. Als nu de Heer Bultynck hiermede vergelijkt « de strijdende Kerk » « de lijdende Kerk » en « de zegepralende Kerk », dan wordt door hem eens te meer de waarheid van het spreekwoord : *comparaison n'est pas raison*, bewezen.

Ik ben het echter eens met den achtbaren hoofdopsteller van het *Fondsenblad*, wanneer hij meent dat « betalende school » niet is af te keuren om de reden, die door de Heeren Arnold en de Vreese aangegeven wordt. « Die uitdrukking, zegt de Heer Arnold, is onjuist; 't zijn niet de scholen, maar de leerlingen die betalen. » « De Heer Arnold heeft gelijk, — bevestigt de Heer de Vreese, — als hij *betalende scholen* afkeurt; want, zooals hij zeer terecht zegt, die scholen betalen niet, maar het daarin gegeven onderwijs wordt betaald. » Maar hoe komt het dan, zullen wij vragen, dat « betalende scholen » zich heeft weten in te dringen in onze spreektaal met den zin van het Fransche « *écoles payantes* », en dat allen, ja zelfs weinig geletterde lieden, — wij hebben er de ervaring van — die uitdrukking goed verstaan? Zou het

niet zijn, dat wij hier met eene figuurlijke wending te doen hebben, en dat ons volk het minder of meer duidelijk besef daarvan heéft? Het gevoelt, dat het woord « betalende » hier in eenen overdrachtelijken zin wordt gebezigd en beteekent : « waar men betaalt » of « waar betaald wordt ». Trouwens, men bemerke het wel, die figuurlijke wending bezit niet alleen het Fransch, waar wij aantreffen *rue passante, robe voyante, injustice criante*, maar ook het Nederlandsch kent ze, getuige « eene drukke straat », « eene schreeuwende onrechtvaardigheid », « krijtende schulden », de vallende ziekte, eene loopende kraan, loopende oogen, een zittend leven, enz.

Is nu daarmede het gebruik der benaming « betalende scholen » gewettigd? Ik meen bevestigend te mogen antwoorden. Wel zegt de Heer de Vreese dat het gebruik van het tegenwoordig deelwoord, zooals dit in eene uitdrukking als *école payante* voorkomt, in het Nederlandsch van vroeger en later tijd absoluut onbekend is, maar die opwerping mist haar doel. Immers, waarom zouden wij in « betalende » geen bijvoeglijk naamwoord mogen zien, zoo goed als in « schreeuwende », « krijtende », « vallende », « loopende », « zittend », van bovenstaande uitdrukkingen? (1)

Nochtans indien men met « betalende scholen » nu nog geen vrede mocht hebben, dan veroorlof ik mij de volgende aanduiding te geven, die ons wellicht allen tot akkoord zou brengen.

Wanneer wij van het volk willen afluisteren, hoe het *école payante* en *école gratuite* in zijne taal weergeeft, zoo zullen wij hooren spreken van « arme school » en « rijke school ». Voorzeker zijn die benamingen, al te strijdig met den geest onzer tijden, niet aan te nemen. Laat ons echter opmerken, dat hier alweer figuurlijk gesproken wordt : « arme school » is gelijk aan « school voor de armen » en « rijke school » aan « school voor de rijken ».

Zou nu op dien weg de geijkte Nederlandsche uitdrukking voor *école gratuite* en *école payante* niet te vinden zijn, en zouden wij niet mogen zeggen : « school voor onvermogenden » en « school voor vermogenden? » Ofwel, — iemand mocht soms vinden, dat die benamingen nog te veel duiden op persoonlijke toestanden en daarom kwetsend zijn, — « school voor betalenden » en « school voor nietbetalenden? »

Aanvaard, Heer Bestuurder, de verzekering mijner hoogachting.

Hasselt, 11 *Maart* 1899. A. Roegiers.



(1) Deelwoorden geven te kennen, dat eene handeling of toestand een persoon of zaak eigen is op zekeren tijd ; — wordt dit nu als eene *blijvende* eigenschap aan iemand of iets toegekend, dan wordt het deelwoord bijvoeglijk naamwoord.

Nog een woord « à propos » van betalende scholen.

In de Februari-aflevering van *Het Belfort* wordt gezegd : « En nu is het er zoo mede gesteld, dat een gebruik van het teg. deelw., zooals dit in een uitdrukk. als *Ecole payante* voorkomt, in het Nederlandsch van vroeger en later tijd absoluut onbekend is ».

Eene *betalende school* is, volgens den heer ARNOLD, eene, waar *het* **onderwijs** *betaald wordt* en niet eene die betaalt. De heer DE VREESE keurt insgelijks de uitdr. af, want, zegt hij, die school betaalt niet, ***zij*** *wordt betaald*. De heer BULTINCK verdedigt ze, daar *school* ook de *schoolgaande leerlingen* beteekenen kan; dus, ***zij* betaalt**.

Het komt er niet op aan, wie gelijk of ongelijk zou hebben; zeker is het, dat de uitdr. *betalende school* van dagelijksch gebruik is.

Ook bestaan er, gelijk de heer BULTINCK zegt, in onze taal uitdrukkingen, « waarop de toetssteen, door den heer ARNOLD op *betalende school* aangewend, even verkeerd zou werken », als : de boom *hangt* vol peren, de zaal *zit* vol menschen, de kuil *ligt* vol aardappelen.

In de *Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon* van J.-F. TUERLINCKX vindt men tal van ww. « die hun voorwerp of hunne bepaling als een onderw. bij zich nemen. *Dat bed slaapt goed. Die grond akkert goed, graaft licht. Die steenweg rijdt dof. Dat ijs ritst goed. Die inkt schrijft slecht. Die koord wil niet binden. Klam graan wil niet dorschen, niet malen. Die zetel zit gemakkelijk. Die zaal zingt slecht.* »

In een oud nieuwjaarsliedje heet het :

> Mijn korfje wil niet sluiten...
> Mijn koordeken wil niet knoopen.

In de 2[e] uitg. van DE BO's ***Idioticon***, bl. 408 staat :

« De Vlamingen gebruiken veel bedrijvende werkw. in zoo eene onzijdige beteekenis, b. v.

Pillen *zwelgen* gemakkelijker, als zij met appelmoes omwonden zijn.

Die harde grond *delft* moeilijk.

De tarwe moet droog zijn om wel te *dorschen*.

Die verzen *leeren* moeilijk van buiten.

De groote klok *luidt* met drie man. »

DE BO geeft nog veel meer voorbeelden, als : met *drinken, drukken, kuischen, noemen, naaien, overtrekken, ontnaaien, pellen, sluiten, spinnen, verkoopen, wasschen, weven, zingen*, en verder : *onthouden, zwingelen*, enz., enz.

Dat bewijst nu nog niet heel veel voor de geldigheid der uitdr. *betalende school;* maar dergelijke uitdrukkingen, waar het naamwoord, door het bedrijvend deelwoord bepaald, niet het

bedrijvend onderwerp van dat deelw. is, zijn in onze taal toch zoo heel zeldzaam niet. Zoo zegt men alle dagen : *met slaande trom*, ofschoon men zeer goed ziet, dat het de trommelaars zijn, die slaan.

Bij katholieke Vlamingen is 't gebruikelijk te spreken van *eene lezende mis* en *eene zingende mis*, d. i. eene mis die *gelezen* of *gezongen wordt*. — DE Bo, *Idiot.*, bl. 551, geeft ook *lezende mis* en bl. 1239, *zingende mis*. Hij bewijst zelfs de oudheid dezer uitdrukking door de aanhaling uit N. Despars : « Fonderende een zeer solemneel *zinghende* lof binnen der kercke van St. Donaes. »

Stamelende klanken of *woorden*, een *prevelend gebed* zijn van dagelijksch gebruik, zoowel als eene *zwijgende overeenkomst*, eene *stilzwijgende voorwaarde*, eene *stilzwijgende toestemming*.

Deze drie laatste voorbeelden wijken wel wat van het eerste af; zij beteekenen eene overeenkomst *bij* welke men de voorwaarden niet uitdrukt enz; maar zij verdienen toch onze aandacht, zoowel als een *wanhopende* (d. i. *—ige*) *toestand*.

En wie kent er niet de *vallende ziekte*, eene *slepende ziekte*, eene *kwelende*, *etende ziekte*, eene *ijlende koorts*?

Inkomende rechten, *in- en uitgaande rechten* (des *droits d'entrée et de sortie*) zijn geijkte uitdrukkingen, die, hoop ik, ten minste zoolang zullen bestaan, als die rechten zelven.

Tot deze soort behooren ook een *waggelende gang*, een *kruipend gedrag*, eene *liggende houding*, een *aanmatigende toon*.

Wie kent er nog?

Namen, 8 Maart 1899. D. CLAES.





DE KUNST.

I.

Ik dwaalde door het leven, om mij suizend,
Ik zocht alom naar voedsel voor mijn ziel;
Zij hoorde naar de klanken, haar ombruisend,
En drukte zacht in de eenzaamheid haar hiel.

Zij hoorde naar het beekje, murmlend ruischend,
Het fluistrend loof, dat in het najaar viel;
Zij zwalpte rond op 't leven, woedend druisend,
Zooals, bij storm, op zee de wrakke kiel.

Ach! zij begreep van al die wilde klanken,
Die klonken als orakels, nooit gehoord,
Van al dit zijn, van al die levenspranken,

Wegspattend uit haar zelv', geen enkel woord.
Zij voelde kracht en moed in haar reeds wanken,
Zij bukte 't hoofd en ging door 't leven voort.

II.

Steeds vloog zij toch naar 't idealeneden,
Ondanks het stof, haar kluistrend aan den grond;
Zij was zoover, zoover vaak heengegleden,
Dat zij verdwaalde en dompelde in het rond.

Het droomenrijk met al haar wondre steden,
Heur harpgetril, haar zang uit sylfenmond,
Lag daar voor heur; toch kon zij niets ontleden.
Zij zocht naar de elpen lier, die zij niet vond.

Zij had vergeefs! gezucht, vergeefs! gebeden,
Vergeefs! getoond de diepte van haar wond;
Zij vroeg wat troost, zij had zooveel geleden!

't Bleef echter stil en eenzaam waar zij stond.
Doch eindlik kwam een maagde toegetreden,
Die haar verzorgde en liefderijk verbond.

III.

Zij sprak tot mij : « Daal neer, blik in u zelven. »
De mist verzwond, 't werd helder, 't waterblad,
Weerkaatsend zacht de blauwe luchtgewelven,
Juweelen van den rijken hemelschat.

En uit der droomen grond deed zij me delven
Gedachtengoud. Ik dook in 't spiegelglad,
Zocht in de diepte, alleen en met mij zelven,
De paarlen die het zielemeer bevat.

Zij wenkte mij naar zilverige verte,
Zij sprak tot mij in 't rillen van het riet.
De wind gleed langs de snaren van mijn herte,

Er suisde zacht zoo menig, menig lied;
Ik zong mijn hoop, mijn vreugd, mijn groote smerte.
Begreep ik wel de kunst?... Ik weet het niet!

HUIBRECHT HAENEN.

Hasselt, Januari 1899.





BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Verzekens. Siffer, Gent, 1899. Prijs 3 fr.; prachtuitgave 4,50 fr.

Het is mij zeer aangenaam den schrijver, den dichter August Cuppens bij ons volk te mogen inleiden. Wat ik over een paar maanden in een gemeenzamen brief schreef, durf ik heden luidop herhalen: Cuppens wordt een kleine Gezelle. Ik bedoelde natuurlijk de kunstverwantschap tusschen beiden. Toen wist ik nog niet, — wat ik sindsdien vernam, — dat priester Cuppens inderdaad sedert ettelijke jaren in kennis en in vriendschap leeft met den West-Vlaamschen meester. Wie, al was het maar eens, in betrekking komt met den bestuurder der Zusterkens der Armen te Luik, draagt den indruk mede dat hij een oprecht kunstliefhebber en keurig letterkundige voor had. De keurige vertaling van Montalembert's *Histoire de Ste Elisabeth*, Cuppens' lievelingsheilige, is in veler handen. De lezers van het *Belfort* hebben een goed gedacht bewaard van de *Ditjes en datjes* uit de aflevering van October 1898, en vooral van de verdienstelijke beschrijving der kunstuitgave van Hilda Ram's *Wat zei, wat zong dat kwezeltje*. In de aflevering van November kwam eene proeve voor (*de Heerboer*) uit eenen dichtbundel die in 't begin van 1899 zou verschijnen.

Thans geeft priester Cuppens, in een handig, netgedrukt bundeltje van 200 bladzijden, zijne *Verzekens* uit. Uitgaven van gedichten, van dezulke vooral, zijn geen alledaagsch verschijnsel aan onzen kunst- en letterhemel. Weinigen hebben den moed, het vermogen naar de dichterpen te grijpen, licht beseffende dat de gemoederen heden schier enkel geroerd worden door de stem die haar van stoffelijke belangen en van burgerlijke rechten spreekt. Terwijl de kunsten op den achtergrond gedreven worden, en de ware dichter aleens zijdelings belonkt wordt als een verlichte, als een mystieke; terwijl de veder moedeloos aan menige hand is ontvallen, doet het deugd aan het hart eenen man aan te treffen die kracht genoeg bezit om — tegen den raad van Van Beers — naar de dichterpen te grijpen, en in echt vlaamsche taal, echt vlaamsche verzen te schrijven, dat wil zeggen echt vlaamsche gedachten te uiten, echt vlaamsche gevoelens te vertolken, echt vlaamsche indrukken weer te geven.

Buiten een half dozijn stukken *Juvenilia* getiteld, welke uit het studietijdvak van den dichter dagteekenen, werden de gedichtjes de laatste jaren, vooral verleden jaar, verveerdigd. Die *Juvenilia* zullen den lezer, naar mijn bescheiden oordeel, min bevallen dan het overige. Mij evenwel brachten zij eene blijde verrassing. Bij het lezen van *Alvendans*, *Draaiorgelliedeken*, *Vervallen grootheid* viel mij te binnen dat ik die stukken van 1882 en 1883, te dien tijde toevallig in

een studententijdschrift aantrof. Zij moeten den twaalfjarigen knaap niet onwelkom geweest zijn, vermits ik ze na zoolangen tijd nog herken....

Slechts enkele gedichtjes stip ik aan : *O Kelk! Drie vierlingskens voor de Decadenten. Virginum decus. Och! vergeeft het mij*... In Belfort 1898 n° 7, zegt Kanunnik Muyldermans over *Hoe Sinte Odrade ter bedevaart reed* van Cuppens, in *Wonderland* : *vierde reeks* verschenen : Hij gaf mij dit vroeger al in dicht te lezen, echte poezij, doch welk der twee opstellen bovenligt, kan ik nu niet zeggen. » Welnu, bedoeld gedicht is in de *Verzekens* overgedrukt. Ik betreur dat de schrijver het in *Wonderland* in proza liet opnemen : daartoe immers moest hij den vorm breken van zijn gedicht dat oprecht in volkstrant opgesteld en voor elken lezer volkomen genietbaar is. Ik stel het gedicht boven het verhaal uit *Wonderland*.

Tot de gemoedelijkste deelen behooren de *Opdracht aan vader, aan moeder*, en de *Rouwbloemekens op Moeders Graf*.

Om iets van de *Verzekens* te laten genieten en tevens de beschuldiging te ontwijken met opzet het schoonste aan te halen, schrijf ik het begin van den bundel over :

Vader, onbewuste dichter,
die wel nooit een vers en sloegt,
maar zooveel onuitgesproken
zangen in uw ziele droegt!
Vader, die mijn blijde kindsheid
overgoot met poëzij,
als ik, vragend-plagend knaapke,
danste en dobberde aan uw zij,
met u meêliep langs de velden,
over 't reine heidezand,
door de diepe dennenbosschen
van ons droomziek Loonsche Land...

Treft men in de taal eenige provincialismen (achter in het boek opgehelderd), het is ten gunste van het stille en vrome Limburg, van de Limburgsche Kempen, het geboorteoord van priester Cuppens. Klinkt de titel wat nederig, de dichter werft des te gewilliger de genegenheid van den lezer. Die genegenheid blijft den dichter verzekerd, ofschoon een veertigtal *Verzekens* ten laatste wat eentonig zouden worden. De poëzij van Cuppens is in den aard van die van Gezelle, van Janssens, van Hilda Ram hier en daar; maar er ligt ook iets eigenaardigs en zelfstandigs in. Die stille, hertelijke *Verzekens* verkwikken den lezer en doen den opsteller eer aan. Wij tellen een dichter meer.

CH. C.

Vaderlandsche Geschiedenis, door LODEWIJK MERCELIS, Diocesanen Schoolopziener, oud-leeraar van Geschiedenis in de Normaalschool van Mechelen. Schoon boekdeel in 8°, 266 blz., 42 platen en 8 gekleurde landkaarten. Drukkerij van J. Van Inn, te Lier. Prijs fr. 2.

« Het boek, dat wij aan onze Vlaamsche landgenooten aanbieden, bevat de voornaamste feiten der Vaderlandsche Geschiedenis. Wij wilden het geschikt maken als *leesboek voor school- en volksbibliotheken* en tevens *als handboek bij het onderwijs*. Naar onze opvatting zou het den Onderwijzers dienen bij het voorbereiden hunner lessen van Belgische geschiedenis, en kon het ook als *handboek* gebezigd

worden in de Normaalscholen en in de hoogste klassen der Humaniora.

Wij schreven als Vlaming en voor Vlamingen. Was dan een echt Vlaamsche stempel geen vereischte voor ons boek? Wij hebben gepoogd het dien te geven.

Een woord over den inhoud zelven. Wij denken dat het onderwijs der geschiedenis niet bestaat in eene koude opsomming van eigennamen en datums, en dat het iets beters moet zijn dan een onafgebroken verhaal van bloedige twisten en langdurige oorlogen. Het onderwijs der Vaderlandsche Geschiedenis moet leerend en opvoedend zijn. 't Moet benevens de feiten, ook den *godsdienstigen*, *staatkundigen* en *stoffelijken* toestand, de *zeden* en de *gebruiken*, den *geest* en den *aard* van ons volk door de eeuwen heen getrouw afschetsen. Daarenboven moet het opwekken tot beoefening der *christelijke* en *burgerlijke deugden* en tot liefde voor *Godsdienst*, *Taal en Vaderland*, « *drij groote zaken, die elk rechtschapen hart diep roeren, opbeuren en verheugen* » (1).

Voor elk der voornaamste tijdvakken plaatsten wij *eene samenvattende tafel* met *tijdrekening* en eene *gekleurde landkaart*. Aardrijkskunde en tijdrekening zijn immers de onafscheidbare gezellinnen en als de oogen der geschiedenis.

Wij durven verhopen, dat het zal bijdragen tot verspreiding der kennis van de Vaderlandsche Geschiedenis. Daar het ons te doen is om nuttig te wezen en goed te stichten, zullen wij alle gegronde aanmerkingen in dank ontvangen, en — mocht ons werk eene tweede uitgave beleven — volgaarne in acht nemen. Dit zal het beste bewijs zijn dat wij voor 't goede werken, en in de verspreiding van 't goede onze belooning zoeken. »

De schrijver heeft ten volle zijn doel bereikt, en het is met een waar genoegen dat wij zijn boek aanbevelen. Betere woorden dan de zijne konden wij niet aanwenden, daarom drukten wij hierboven de regelen waarmede hij zijn boek inleidde in zijn prospectus. De beloften hierin gedaan zijn niet alleen gehouden maar zelfs overtroffen.

Der Ursprung der Gothik und des altgermanische Kunstcharaktes, von CARL LIMPRECHT. Elberfeld, im Selbstverslag des Verfassers. Hofkamp, 16. Prijs mk 1. 41 blz. 8°.

De schrijver beoogt in dit schriftje aan te toonen, dat dezelfde geest, welke de « gothische kunst » deed ontstaan en weder opleven, ook in de letterkunde zich doet gelden.

Hij wil niet onderzoeken welke streken, volgens de tijdrekenkunde, aanspraak erop kunnen maken het eerst den spitsboog te hebben zien verschijnen, want deze werd, op oostersch voorbeeld, reeds lang voor het ontstaan van de « gothische kunst » gebruikt. Zonder eenigen twijfel is de ontwikkeling van hetgeen wij plegen « Gothik » te noemen aan duitsche strekken te danken en is de geest van dezen bouwstijl een duitsche geest. En bovendien berust het beginsel der « Gothik » niet op een spitsboog, maar is deze daarvan een natuurlijk gevolg, een onderdeel. Oneigenaardig schijnt het ons hierbij dat de schrijver als karaktertrek der « Gothik » het « Chaotische »

(1) Kardinaal GOOSSENS, in eene vergadering van het Davidsfonds, te Mechelen, op 10den November 1891.

noemt en zelfs den Keulschen dom als voorbeeld aanhaalt; uit welke chaos of mengelklomp zich dan, in de verte gezien, zware, groote, doch harmonische lijnen ontwikkelen.

Hoogst treffend zijn de gedachten des schrijvers, waar hij in 't licht stelt, hoe de duitsche, « middeleeuwsche » kunst op 't volk en niet uitsluitelijk op een gedeelte der maatschappij berekend is, en hoe bijvoorbeeld de voorstellingen der lijdensgeschiedenis van Jezus, vergeleken bij de « aristokratisirte » Niobe en Laokoon, als uit den volksgeest schijnen gewassen. Waaruit dan volgt, dat, door de zoogenaamde Renaissance, welke dat aristocratisme nabootste, eene dubbele zonde is begaan, 1° door het volkskarakter van 1200-1500 niet te raadplegen en te miskennen, en 2° door zich met slechte nabootsing van dat aristocratisme hoogmoedig tevreden te stellen.

Voor de bevoorrechte gees'en onzes volks, zegt de schrijver (bl. 41), verbergen zich achter uitdrukkingen als « national » en « populair » (*volksthümlich*) gedachten welke den kern, het middenpunt van alle ware, groote kunst bevatten.

Ofschoon wij niet met alles kunnen instemmen, waar de schrijve, de voortbrengselen der moderne dichtkunst in naam der « Volksthümlichkeit » aanprijst, zoo bevat dit werkje in weinige bladzijden zooveel merkwaardigs, wat op gezond oordeel en zuiver esthetischen zin berust, dat wij het aan het ontwikkeldste deel onzer lezers, dat belangstelt in de toekomst der sociale kunst, warm aanbevelen.

(*Dietsche Warande*). A. T.

Letterkundige Voordrachten. — In 1892 vergaderden in het « Café des Trois Arcades », Van Ertbornstraat, 3, te Antwerpen, eenige vurige kunstminnaars, die daar, tusschen pot en pint, over kunst en wetenschappen keuvelden. Uit dezen vriendenkring ontwikkelde zich stilaan eene eigenaardige vereeniging, die heden onder bovengemelden naam bekend staat.

Wat deze vereeniging vooral kenmerkt, is dat zij, tegen alle gebruiken in, bestaat en bloeit zonder voorzitter noch bestuur. Nochtans indien zij dien uitwendigen vorm mist, bezit zij toch de ziel ervan in den persoon der heeren : Karel Stessens en El. Ossenblok. Geen bestuur zou krachtiger kunnen werken, om eene maatschappij te doen bloeien, dan deze heeren tot hiertoe deden. Een algemeen overzicht van het gedane werk zal dit best bewijzen.

De naam « Letterkundige voordrachten » zou ons soms doen denken, dat er over niets dan letterkunde zal gesproken zijn. Neen, de muziek en de wetenschappen ook bekwamen een ruim deel.

1. Zoo gaf men voor MUZIEK :

1° Den trio van Callaerts, uitgevoerd door de hh. : Minne, De Herdt en Seghers.

2° Oorspronkelijke liederen van den heer Aug. Matthijs.

3° Een piano-concert, door den heer Minne.

2. Onder de rubriek WETENSCHAPPEN kunnen wij de volgende verhandelingen schikken :

a) **Geschiedenis** :

1° *De Brabantsche omwenteling*, door den heer Van Herendael.

2° *De Nederlandsche beroerten*, door den heer Schumers.

3° *De brug van Alexander Farnese over de Schelde*, door den heer Winkeler.

4° *Eene wandeling door de straten van Antwerpen*, door den heer De Vos.

5° *De ontsnapping der Jongens uit Diest, tijdens den Boerenkrijg*, door den heer Di Martinelli.

6° *Don Juan van Oostenrijk*, door den heer H. Sermon.

b) **Rechtskunde.**

De Doodstraf, door den heer Schiltz.

c) **Politiek.**

1° *De Czeeksche Taalstrijd*, door den heer Van Menthen.
2° *De Toekomststaat van Bellamy*, door den heer Alf. Henderickx.
3° *De bevolking*, door den heer Lebon.
4° *Het Socialismus in 't verleden*, door den heer Alf. Henderickx.

d) **Dierkunde.**

Iets over de haaien, door den heer Verschueren.

3. Niet minder uitgebreid was echter de werking op LETTERKUNDIG GEBIED. Zoo gaven ons te hooren :

1° de heer Vermandere : *Oorspronkelijke novellen;*
2° de heer Heuvelmans : *Jan de Blokker;*
3° de heer P. Danco : *De Congo;*
4° de heer J. Bouchery : *Oorspronkelijke novellen en gedichten;*
5° de heer De Saedeleer : a) *Brieven*, en b) *Mulder Marcus;*
6° de heer Van der Voort : a) *De koopman vau Venetië*, van Sheakespeare, en b) *Mignon* van Gœthe;
7° de heer De Mey : a) *Reis naar 't Noorden*, b) *Reis naar Congo*, en c) *de Fritjofs Saga* van Isaïas Tegnér, d) *Goliath*, van Weber;
8° de heer Ossenblok : a) *Max Havelaar*, van Multatuli, b) *Gedichten*, van (Hilda Ram, c) *De Dertien Linden*, van Weber, d) *Waarheid en Droomen*, van Jonathan, e) *De Tragedie van den Mensch*, van Emerich Madâch, f) *Oorspronkelijke Novellen*, g) *Ahasverus in Rome*, van Robert Hamerling, h) *Lucifer*, van Vondel, i) *De Vereering van het Kruis*, van Calderon de la Barca.

De bespreking van het laatste werk is, dunkt me, het geschiktste middel om een gedacht der voordrachten te hebben.

Na, in korte woorden, de levensgeschiedenis van den Spaanschen dichter verhaald te hebben, en ons, om zoo te zeggen, ingewijd te hebben met den geest der eeuw van Philips IV, weerlegt de spreker op meesterlijke wijze de hatelijke aantijgingen der protestantsche kritiekers, die veelal Calderons werken eenzijdig en vooringenomen bespreken en afkeuren. Haat en fanatism kan niet anders dan het oordeel misleiden en het zijn vooral die twee ondeugden, die men, om zoo te zeggen, bij hen, tusschen elken regel ziet doorschijnen.

Daarna leest ons de spreker zijne omwerking van : « De Vereering van het Kruis ». Zooveel mogelijk in verhalenden trant doorloopt hij met ons al de schoonheden van het stuk en weet gedurende anderhalf uur onze ziel te onttrekken aan het stoffelijke om met die des dichters samen te gevoelen, te jubelen en te lijden. Elke aangrijpende episode uit het grootsche treurspel werd getrouw weêrgegeven en de mindere door een kort verhaal behendig aan deze vastgesnoerd. Voorwaar men behoeft geen alledaagsch talent, om dit ondankbaar werk met zulken goeden uitslag te voltrekken.

Zooals men ziet heeft de « Letterkundige Voordrachten » schoon en degelijk werk geleverd en het ware te wenschen, dat men in onze Vlaamsche streken dusdanige instellingen meer verspreidde.

L. D. C.

Geschiedenis der Beeldende Kunst, naar Dr. WILHELM LÜBKE, door A. W. WEISSMAN, Gent, Boekhandel van Ad. Hoste van de 52 afleveringen à 25 c. ontvingen wij maar de 11e en de 12e afl. : de *Romeinsche beeldhouwkunst*, de *Romeinsche schilderkunst*, de *antieke Kunstnijverheid* en de *gedenkteekenen van Rome*. Tal van houtgravuren luisteren den tekst op.

Koninkl. Vlaamsche Academie. — De heer Van Even, bestuurder, spreekt den lof uit van het pas overleden lid, den heer Génard. Hij vereert hem als geleerde, als historiekenner, als trouw lid der Academie, als voortreffelijken burger, als man met een goed en edel hart.

De heer G. Segers bedankt in naam der familie Génard, voor de bewijzen van verkleefdheid, welke de Academie aan den overledene betoond heeft. Hij, die den stervende tot zijne laatste dagen had bijgestaan, wees er op hoe de heer Génard met hart en ziel aan de koninklijke instelling verkleefd was.

Er zal een brief van rouwbeklag, namens de Academie, aan de familie van den overledene gezonden worden.

De heer de Vreese maakt eene opmerking over de uitgaaf van Froissart, door Jhr. Nap. de Pauw bezorgd. Bij de commentariën in het tweede deel zal er nota van gehouden worden.

Men bespreekt het punt van ruchtbaarheid te geven aan de werkzaamheden der Academie.

Nederlandsch Congres : Den laatsten zondag van Augustus en drie volgende dagen zal het XXVste Nederlandsch Congres te Gent gehouden worden. Het zal tevens een zilveren en gouden jubelcongres zijn, immers het is het 25ste en het zal 50 jaar geleden zijn dat voor het eerst Zuid en Noord te zamen kwamen om over de belangen van onze taal en letteren te handelen. Het eerste congres had ook plaats te Gent en onder de tegenwoordige bestuurleden zetelt een lid dat het congres van 1849 bijwoonde. Ongetwijfeld zal in de plechtigheid die jubilaris ook herdacht worden.

Buiten andere feestelijkheden zal tijdens het congres het Willemsgedenkteeken onthuld worden en de Nieuwe Vlaamsche Schouwburg ingewijd. Een schitterend feest zal van wege de Provinciale Tentoonstelling, in hare hoven, aan de leden aangeboden worden.

De regelingscommissie bestaat uit de heeren : Baron de Kerchove d'Exaerde, Gouverneur der Provincie en E. Braun, burgemeester der Stad, Eerevoorzitters; baron A. de Maere van Aertrijcke, voorzitter, die reeds voorzitter was der Nederlandsche Congressen te Gent in 1867, te Brugge in 1884 en te Gent in 1891 ; G. D. Minnaert en J. Obrie, hoogleeraar, ondervoorzitters ; O. Van Hauwaert, leeraar aan het kon. athenæum, secretaris ; Prof. Boucqué, Pastoor H. Claeys, Eg. De Backer, Prof. De Ceuleneer, De Reu, griffier der provincie Oost-Vlaanderen, E. Fabri, ingenieur, Prof. Paul Fredericq, Pieter Geiregat, tooneelschrijver (een der laatst overlevende leden van het eerste Nederlandsch Congres van 1849), Karel Lybaert, dagbladschrijver, Prof. H. Logeman, Prof. J. Mac Leod, H. Meert, leeraar aan het kon. athenæum A. Siffer, gemeenteraadslid, Flor. van Duyse, krijgsauditeur, Emiel Van Goethem, tooneel schrijver, Prof. J. Vercouillie, en Julius Vuylsteke, uitgever.

Het hooge beschermschap zal aangeboden worden aan zijne Majesteit den koning van België en hare Majesteit de koningin van Holland, den Prins Albrecht van België die uitgenoodigd zal worden het congres met zijne tegenwoordigheid te vereeren en aan de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken der beide Nederlanden.

De minnaars van taal en letteren worden verzocht van nu af reeds hunne bijtreding te zenden. De bijtreders betalen fr. 5,00.

Davids-Fonds. — Op Zondag 29 Januari beleefde de Mechelsche afdeeling een heerlijken kunstavond. Het Davids-Fonds van Borgerhout gaf er een luisterrijk muziekfeest, dat onder opzicht van programma en uitvoering de moeilijksten moest voldoen.

De *Cijferistengilde*, afdeeling van het « Mechelsche Davids-Fonds », onder de leiding van M. Aloïs de Smet, opende het feest door eene opwekkende uitvoering van een mannenkoor door Gackstatter : *Ons Hart behoort aan 't Vaderland.*

Al het overige was overgelaten aan de vrienden van Borgerhout. Zij hebben zich meesterlijk van hunne taak gekweten. Zeggen wij vooraf dat hunne koorafdeeling haren goeden naam staande gehouden en onze verwachting verre overtroffen heeft. Zoo goed immers waren al die stemmen — een veertigtal — tot één geheel versmolten, zoo keurig en fijn was de uitvoering der koren, zoowel voor gemengde als voor vrouwenstemmen alleen, dat het scheen alsof men geenen liefhebberskring, maar wel een uitgelezen kunstgezelschap hoorde. Ook werden den uitvoerders geene toejuichingen gespaard, vooral niet na het lieve *Koor der Spinsters* uit Wagners « Vliegende Hollander », *Natuur een Tempel* van Matthijs en na de Madrigalen *Hosanna*, van G. Kruis en *Vaarwel, mijn Broeder* van Huib. Waelrant; het levendige lustige *Klokkelied* van Seward viel ook bijzonder in den smaak.

Mej. P. de Herdt zong met veel gevoel en smaak liederen van Van der Stukken en van onzen gevierden Meester Benoit, en niet minder bijval genoot de heer Collignon met *Kerlentrots* van Stordiau en *Artevelde's Geest* uit het oratorio « De Schelde » van Benoit.

De heer Edmond de Herdt toonde zich in het gekende 4e *concerto* voor viool van Vieuxtemps en in de *Mazurka* van Wieniawski waarlijk meester van zijn instrument, doch vooral na zijne dichterlijke uitvoering van Robert Schuman's wonderschoone *Traumerei* schenen de toejuichingen niet te zullen eindigen, zoo waren al de aanwezigen door 's kunstenaars meesterlijke vertolking meegesleept.

Een woord van lof ook verdient Mejuffer M. de Herdt die zich met veel kunst van hare nederige maar zoo verdienstelijke taak van begeleidster kweet; ook de heer Smit, die voor 't sluiten het *Lied van 't Davids-Fonds*, woorden van Ossenblok, muziek van Stordiau, zong, waarvan het refrein door al de aanwezigen met vuur herhaald werd.

Na een woord van vurigen dank van den Z. E. H. kanunnik van Caster richtte de heer Ossenblok eenen oproep tot de aanwezigen om kloek te werken voor den bloei van het Davids-Fonds.

Alvorens dit verslag te eindigen drukken wij den wensch uit de onvermoeibare strijders van Borgerhout nog dikwijls in Mechelen te mogen toejuichen.

— Het *Davids-Fonds* heeft aan zijn leden verzonden *Mengelingen* en *Jaarboek.*

Inhoud van *Mengelingen* : Acht dagen in Limburg, door Theodoor Sevens. — Strijdlied. — Gister en Heden. Te Gent... en elders? door O.-Pm Erker. — Noodlottige gevolgen der dronkenschap door D. Ter gedachtenis van den E.-H. Godfried-Sebastiaan Adriaenssen, medestichter van het Davids-Fonds, Voorzitter der Naamsche Afdeeling, den 21 Juni 1898 te Namen overleden, door D. Claes.

Inhoud van *Jaarboek* : Standregelen. — Voorstel in de Bestuurvergaderingen van 19 Januari 1880 en 15 Maart 1894 aangenomen.

— Algemeen bestuur. — Afdeelingsbesturen. — Getal leden. Verslag namens het hoofdbestuur voorgedragen op de algemeene vergadering te Loven. — Verslag over den toestand der afdeelingen gedurende het afgeloopen jaar 1897/98. — Geldelijke toestand van het Davids-Fonds. — Vlaamsche katholieke Bibliographie voor 1898.

— Het Davids-Fonds van Antwerpen het voorbeeld van Brussel volgende heeft, op het initiatief van den eerw. heer Verheyen, in zijnen schoot eene letterkundige afdeeling gesticht die ongetwijfeld de beste vruchten zal dragen. — Op 2den Paaschdag feest te Zele, opvoering van « Priesterkleed » en « De Antiquair ».

— Donderdag 13 April om 12 uur zal de jaarlijksche plechtige vergadering plaats hebben in de Promotiezaal der Halle van de Hoogeschool te Leuven.

Dagorde : Verslag van den algemeenen secretaris, Rekeningen van 1898 en begrooting voor 1899, Bespreking der gedane voorstellen, Jubelfeesten in 1900.

Ter gelegenheid dezer jubelfeesten van 25 jaar bestaan is er spraak een gulden boek uit te geven, waarmede de 7,000 inschrijvers der maatschappij zullen besteken worden.

Het zou een prachtboek zijn in 4°, in rijken band en met talrijke platen opgeluisterd. Het zou eene hulde zijn aan het Vlaamsche volk en een overzicht bevatten van al hetgeen onze voorouders roemrijk gemaakt heeft op het gebied der geschiedenis, der kunst, der wetenschap, der maatschappelijke en staatkundige instellingen, der zeevaart, der coloniseering, der zendingen, der oorlogsfeiten en in zake van handel, nijverheid enz. Het schrijven dier verschillende verhandelingen zou aan onze beste specialisten opgedragen worden.

Volgens het ontwerp, dat in bespreking gelegd zal worden, zou het eigenlijk jubelfeest bestaan : 's zondags voormiddag uit eenen optocht, eene plechtige ontvangst en een concert met verlichting en vuurwerk; 's maandags uit eene plechtige mis, waaronder aanspraak door een vermaarden kanselredenaar, eene letterkundige zitting en een banket. Op dit soort van congres zouden onze beste sprekers uitgenoodigd worden om de belangen der katholieke Vlaamsche Beweging te bestudeeren.

In 1898 bedroegen de inkomsten van de maatschappij fr. 26,481,65 en het budget voor 1899 wordt beraamd op fr. 25,000,00.

† **Pieter Génard,** eere-archivaris der stad Antwerpen, lid der K. Vl. Academie, der Belgische Academie, der Kon. Commissie van Geschiedenis en meer andere geleerde genootschappen.

Hij werd in 1830 geboren. Pas negentien jaar werd hij te Antwerpen, zijne geboortestad, tot hulpbibliothecaris benoemd in 1849 en in 1865 verkreeg hij het ambt van stadsarchivaris. Tevens nam hij deel aan den Vlaamschen taalstrijd. In 1853-54 was hij met Prof. Heremans medebestuurder van het tijdschrift *Het Taelverbond* en in 1855 stichtte hij met Zetternam, Dujardin, de Geyter en van Rotterdam *De Vlaamsche School,* die nog bestaat.

Onder zijne talrijke werken acht men vooral het *Antwerpsch Archievenblad* (1864-1896), waar hij zooveel belangrijke oorkonden in uitgaf, de belangrijke *Aanteekeningen over P. P. Rubens* (1877) en *Anvers à travers les âges*, groot geillustreerd werk in twee quartodeelen.

Voegen wij er bij, dat Génard een groot getal geschriften heeft uitgegeven, zooals levensschetsen van vele beroemde landgenooten, geschiedkundige verhandelingen over kloosters en andere instellingen:

opzoekingen over de geboorte van Quinten Metsys; werken over wapenkunde, edele familiën, enz. enz.

Om een bewijs te geven van de ongemeene werkzaamheid van Génard, wijzen wij op de lijst zijner werken in het Jaarboek 1897 der K. Vl. Academie verschenen, deze lijst bedraagt 164 nummers en sedert is zijn letterkundige arbeid nog veel verrijkt.

Melden wij uit dezen laatsten tijd : *De zinnebeeldige taal der oude rederijkers* (met plaatjes de zinnebeelden voorstellende), *Hoffmann von Fallersleben en Conscience*, *Aanteekeningen over den bouw der hoofdkerk van Antwerpen*, *Rekening van de verdediging der Schelde gedurende het beleg in 1583-85*, *Vorming van Vlaamsche eigennamen*, *Aanteekeningen over de Antwerpsche Gilden en Ambachten*, *Levensschets van Dr D. Delgeur*, *De patriot Pauwels als gelegenheidsdichter herdacht*, *De collegiale kerk van de H. Catharina te Hoogstraten*, *Coenraet Meyt beeldhouwer der 16e eeuw*, enz. enz.

Met Génard verdwijnt een der meest sympathieke en geleerde figuren in de Vlaamsche beweging. Als mensch en als christen verdiende hij niet min waardeering.

† **Herman Van Duyse**, kunstcriticus en oudheidkundige te Gent. Vroeger was hij politieke opsteller van verschillende liberale bladen, thans leverde hij enkel nog bijdragen over kunst, wapenkunde, geschiedenis en oudheidkunde. In het algemeen werden zijne studiën zeer gewaardeerd, doch zijne cataloog van het museum der Hallepoort te Brussel, moest bittere critiek verduren van wege de bekwaamste deskundigen. De overledene was zoon van dichter Prudens van Duyse, doch volgde de vlaamschgezinde beginselen niet van zijnen vader en van zijnen broeder, den bekenden musicoloog Florimond van Duyse. Hij was een der eerste leden van het franschgezind genootschap dezer dagen te Gent gesticht onder den naam van « Société flamande pour la vulgarisation de la langue française ». Bijzonderste werken : *Gand monumental et pittoresque* (met platen 1885), *L'hôtel de ville de Gand* (1888), *Le Château des comtes de Gand* (1892), *Les cosaques à Gand* (1895), *Le « Goedendag », Arme flamande, sa légende et son histoire* (1896). Hij laat in handschrift achter de Fransche vertaling van de zestiendeeuwsche kronijk van Marcus van Vaernewijck en rijke bouwstoffen voor een prachtwerk « Gand à travers les âges. »

† **Ad. Dechamps** bestuurder van het *Staatsblad*, gewezen hoofdopsteller van het *Journal de Bruxelles* en schrijver van menige vlugschriften over verschillende onderwerpen. Hij was de zoon van wijlen den staatsminister Dechamps en neef van wijlen Kardinaal Dechamps. — **Henri Robbe**, schilder, 92 jaar; hij was de jongste broeder van den dierenschilder Louis Robbe. — **Edmond de Schampeleer**, Brusselsche landschapschilder, in Beieren om zoo te zeggen te huis geworden. — **Nicolas Vilain**, beeldhouwer te Parijs. — **Guidon Von Weiss**, leeraar aan de hoogeschool van Gratz, een der beroemdste geleerden van de katholieke wereld. Onder zijne werken : eene algemeene geschiedenis in 22 bd. en eene geschiedenis van Byzance, welke beide door vriend en tegenstrever als standaardwerken beschouwd worden. — **E. Erckmann**, die met A. Chatrian, in 1890 gestorven, zoovele romans in de wereld zond. De schrijversfirma Erckmann-Chatrian werd in 1889 ontbonden, en een vermaard geding werd tusschen de twee vengenooten gepleit.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)



Gent
Drukkerij A. Siffer

Veertiende jaargang, 1899. Mei Nr 5



HET VOLKSKIND EN ZIJNE OPVOEDING.

I. — Invloed der Straat bij de Opvoeding.

WIJ, die eenen oogslag op de bevolking onzer steden werpen wil, is licht overtuigd dat de opvoeding onzer volkskinderen nog veel te wenschen over laat.

Duizenden lieden werken en zwoegen in de fabriek en slagen er niet altijd in hunne kinderen het onontbeerlijke te bezorgen. Ook de moeder is verplicht zich op te offeren, en, ofwel in de fabrieken, ofwel in de burgershuizen eenige franken te verdienen, om de lastige taak van den vader gedeeltelijk te verminderen.

Reeds vóór het dag wordt hebben beiden het huis verlaten, om slechts laat in den avond weder te keeren.

Het natuurlijk gevolg van dezen toestand is de verwaarloozing der opvoeding hunner kinderen. Deze arme kleinen, die zoo zeer de leidende hand en de goede zorgen eener moeder behoeven, blijven den ganschen dag aan zich zelven overgelaten, zoo niet eene goedhartige buurvrouw zich om hen bekommert. Wel gelast zich de school met de bewaking gedurende een gedeelte van den dag; wel geeft de onderwijzer zich alle moeite om bij hen de verstandelijke en zedelijke vermogens te ontwikkelen : doch wat baat zulks! « Die Schule lehrt, aber die Praxis daheim verkehrt.

Nauwelijks is de school ten einde of alle kinderen snellen de straat op. In het ouderlijk huis wacht hen niemand; geen enkel vriendelijk woord wordt hun toegeroepen; alles is er koud en stil. Alleen wanneer moeder van het werk terug naar hare woning snelt, laat in den avond, ongerust en het hart vol angst of niet haar kleinen schat een ongeluk is overkomen, dan alleen vindt de kleine knaap met zijne zuster voldoening en genot in het ouderhuis.

Op straat daarentegen heerscht leven en beweging, daar is men vrij, vrij als een vogel in de lucht, daar vindt men makkers met wie elk zich vermaken kan. Het is dan ook heel natuurlijk dat jongens en meisjes, na de school, hun hoofdkwartier opslaan in de straat.

Een onzer meest gevierde Zuid-Nederlandsche dichters schetst ons een tooneeltje van het kinderleven op straat. In zijne « Levensbeelden » zingt Van Beers :

De school is ten einde : hoezee! hoerah!
Woest stormen de knapen naar buiten,
Klapwiekend als vogelen, wien men op eens
De deur hunner kooi komt ontsluiten.
O zie, wat gewemel, en hoor wat geraas!
Wat vreugd zich weer vrij te gevoelen!
Te loopen, te springen, te smijten, te slaan,
In een stofwolk dooreen te krioelen!
Zie! wat blos op die wangen, wat gloed in elk oog,
Waar de bende, met vliegende haren,
Blij-schallend of ernstig, naar d'eisch van het spel,
Op het plein u voorbij komt gevaren!
O! gelukkige jongens, wien 't levensgenot
In elk lid, in elk vezeltje spartelt,
Wen ge uw krachten ontwikkelt in 't woelige spel,
Wen ge als veulens herombriescht en dartelt!

Jammerlijk leert ons de ondervinding dat vele onzer schoolknapen, vooral die der groote steden, niet tot deze « gelukkige jongens » behooren. Op straat wordt hunne opvoeding voortgezet, doch eene

opvoeding die meermalen leidt tot de verbeteringsschool of het gevang. Alle heilzame invloed der school wordt langzaam, maar ook zeker, afgebroken en vernield.

Regelmatig elken dag vereenigen de makkers zich in de eene of andere straat, op dezen of gindschen hoek, om daar te beramen met welke poetsen en kwade streken men beginnen zal. Al te dikwijls bevindt er zich onder hen minstens één kwâjongen, die zijne gansche opleiding op de straat of bij ruwe en zedelooze ouders heeft genoten, en die meer dan genoeg kennis bezit om in de school voor verbetering opgenomen te worden. De raadgevingen, voorbeelden en lessen van zulk een bengel moeten noodzakelijk vruchten dragen. Men begint met voorbijgangers en huisgenooten lastig te vallen. De burgers zijn er sedert lang aan gewend door de straatjeugd gestoord te worden : het wegjagen van deuren en vensters is hun reeds in die mate gewoonte geworden, dat zij al gauw niet beter zullen weten of het hoort zoo. Slechte voorbeelden, onzedige gesprekken, vuige lasteringen en dubbelzinnige liederen hooren en zien de kinderen al te dikwijls bij de volwassenen, en de kleine guiten wachten niet zich dat alles eigen te maken.

Men vergeet al te licht dat de kinderen er aan houden te doen gelijk groote menschen. Zij kiezen niet altijd het beste, maar hetgeen gemakkelijkst op te nemen is, hetgeen in de oogen springt of in de ooren klinkt. De grove scheldwoorden, teekens van spot, bedreigingen. uitdagingen, welke men bij de kinderen niet zoeken zou en die tusschen zweepslag, geroep en geraas weerklinken, dat alles rapen de stadskinderen op, ten grooten nadeele hunner zedelijke vorming.

Onnoodig hierbij te voegen dat zij zich haasten dien gevonden woordenschat te gebruiken bij elke gelegenheid.

Wie zich wil overtuigen in hoeverre de zedelijke misvorming der straatkinderen geschiedt, hoeft slechts eenige oogenblikken te verwijlen voor de uitstallingen, waar men, onder den deknaam van kunst, de zedelooste gravuren en boeken ten toon spreidt.

De grootste bewonderaars dezer kunstwerken (!) zijn dikwijls de straatbengels.

Reeds in de zitting van den Senaat, op 10 Mei 1882, verzocht de heer senator Lammens den heer minister een besluit te willen nemen, waardoor het verboden werd deze zedelooze boeken en illustratiën in onze standplaatsen te verkoopen. In dezelfde zitting haalde hij de volgende woorden aan van Fr. Passy : « Nous cherchons, par l'éducation de l'école, à élever, à éclairer, à fortifier les générations nouvelles. Et par l'éducation de la rue, il semble que nous n'ayons autre chose en vue que de les pervertir et de les abrutir. Soyons conséquents, et ayons donc une bonne fois le courage de dire que la rue au moins doit être respectée; et parmi les libertés dont nous sommes jaloux, ne craignons pas de compter la liberté d'aller et de venir sans être constamment en face d'outrages publics à la pudeur. »

Reeds meermalen vroegen onze katholieke dagbladen dat men maatregelen nemen zou tegen de uitverkoopers van boekwerken en gravuren die strijdig zijn met alle grondbeginselen van zedenleer en welvoegelijkheid. Of we echter sedert dien tot den gewenschten uitslag zijn gekomen, is te betwijfelen. Dat er verbetering is, is onbetwistbaar. Minister Vanden Peereboom verbiedt dit vuil goed over de grenzen te laten komen; de stedelijke raad van Brussel, op voorstel van den heer Wauwermans, laat de uitstallingen niet meer toe aan de aubetten der dagbladverkoopers. Toch zullen deze maatregelen niet voldoende zijn om het kwaad behoorlijk te keer te gaan.

Tot verspreiding van een ander kwaad — natuur-

lijk gevolg van den toestand op onze dagen — is toch de straat een geschikte werkkring. Meer en meer ontwikkelt zich bij de straatjeugd de kiem van ontevredenheid en haat tegenover de bezitters en de beschaafde lieden. Dikwijls, bijna altijd, richten hunne handelingen en hunne uitdagingen zich tegen hen, die door hunne geleerdheid, hunnen welstand of hunne werkzaamheid zich meest boven den maatschappelijken stand hunner ouders wisten te verheffen. En jammerlijk komt hier nogmaals het voorbeeld van volwassen lieden.

Zekere politieke partijen maken van elke gelegenheid gebruik om in de straat af te dalen en openlijk hunnen spot en hunnen haat te laten blijken tegen al wat goed en schoon en edel is; tegen overheid, familie, kerk en vaderland. Wij vragen ons af, of er niet een dag komen zal dat het bekende woord : « Wie de school heeft, heeft de toekomst » worden zal : « Wie de straat heeft, heeft de toekomst. » Men vergeet al te veel dat onze kinderen niet altijd onderscheiden wat goed en wat slecht is; zij begrijpen niet waarom zij niet zouden mogen doen wat honderden hun hebben voorgedaan.

Het kind moet aan de straat ontrukt worden tot welzijn van het kind, tot welzijn der familie, tot welzijn van het vaderland.

In « Het Volkskind, zijne Opvoeding en zijn Onderwijs » schrijft Mevr. Lievevrouw-Coopman : Grotheid is het kenmerk van alle kinderlijke straatvergaderingen, het kind heeft er de gelegenheid zijne onberedeneerde vernielingszucht den vrijen teugel te vieren; op straat leeren de kinderen tuischen, rooken, vloeken; en al te dikwijls zijn ze er ooggetuigen van ergerlijke tooneelen, gegeven door dronkaards of baldadige voorbijgangers.

En zij besluit : « Honderden door de natuur goed bedeelde kinderen gaan verloren, worden in verbeteringsscholen opgesloten, omdat zij op straat bedorven werden. »

Nog onlangs vroeg men in de Fransche Kamers (1) dat men de kinderen tegen verderfelijke voorbeelden beschermen zou.

Wanneer men de lijst nagaat dergenen welke voor de rechtbanken gedaagd worden, dan is men verwonderd over het groot getal jeugdige misdadigers die elk jaar worden geoordeeld. Volgens de statistieken in Frankrijk, is dit getal in een tijdverloop van zes jaren (1885-1890) met de twee vijfden vermeerderd. Dezelfde verschijnselen doen zich in meest al de andere landen voor. Reeds dikwijls hebben meerdere onzer Kamerleden, vooral de Heeren Kervyn de Lettenhove en Lejeune de aandacht hunner collega's op den spoedigen aangroei der jonge misdadigers getrokken en er op gewezen welk gevaar deze groote vermeerdering voor den Staat opleveren kan. Wat zal er geworden uit die lieden, — die kinderen — welke reeds op twintigjarigen ouderdom zoover ontwikkeld zijn als het vroeger de volwassen booswichten waren.

Wel kan men voor hen gevangenissen, tuchthuizen bouwen en ze daar maanden en jaren opsluiten; toch is het heel waarschijnlijk dat dit niet het geschikste middel is om het kwaad uit te roeien.

Een beter middel ware het kwaad bij den wortel aan te tasten om daardoor zijne ontwikkeling te vermijden. Men onttrekke het kind zooveel mogelijk aan alle invloeden, die nadeelig zijn of kunnen zijn aan zijne zedelijke vorming.

En onder die welke de grootste gevolgen hebben mag te recht de straat genoemd worden.

Hier hoeft een dam opgericht te worden om het kind tegen dien verderfelijken invloed te vrijwaren. Wel bestaan er een groot getal inrichtingen

(1) Si l'on veut protéger, que l'on protège l'enfant contre les exemples d'ivrognerie, d'immoralité, contre l'obscénité des rues. (Aynard, 25 juin, 1896.)

van allen aard, die het kind min of meer aan de straat onttrekken; doch alle nemen de arme kleinen slechts gedurende een gedeelte van den dag onder hunne leiding, zoodat de opvoeding van vele werkmanskinderen aan verwaarloozing is blootgesteld. Hoe noodlottig zij werkt bij de opvoeding der kinderen hebben wij hierboven genoegzaam bewezen.



II. — Een Kijkje in den Kinderheerd

Reeds sedert een vijftiental jaren bestaan in Duitschland instellingen, gekend onder den naam van « *Kinderheime* » of « *Kinderhorte* » *die voor doel* (1) *hebben de schoolgaande werkmanskinderen, na het eindigen der klassen, aan den slechten invloed der straat te onttrekken en ze tevens te gewennen aan orde, werkzaamheid, beleefdheid, reinheid, gemanierdheid, gehoorzaamheid, menschenliefde, vaderlandsliefde en godsdienstzin.*

Ofschoon er vroeger in een tweetal steden wel iets, in dien zin, voor de arme schoolgaande kinderen werd verricht, is het slechts sedert 1881 dat, dank aan den onverpoosden ijver en de taaie volharding der heeren Jung en Reddersen, deze nuttige instellingen eene zoo groote uitbreiding hebben genomen.

Doch vooraleer over de geschiedkundige ontwikkeling van den kinderheerd verder uit te weiden,

---

(1) Wij veroorloven ons hier volgende bepaling te trekken uit eenen zeer belangrijken brief, die Frau Ministerielrath von Dürsy ons uit Straatsburg liet toekomen :

Die Horte verfolgen alle den gemeinsamen Zweck, die ärmsten Kinder des Volkes in den schulfreien Stunden in Schutz zu nehmen, und sie innerhalb dieser Zeit *mit so viel Liebe und Sorgfalt zu erziehen als ob es unsre eigenen Kinder wären.* Aus diesem Grunde sieht es in unsren Mädchenhorten ungefähr aus wie in einer groszeren Familiënstube.

willen wij onze lezers met deze liefdadige instellingen nader bekend maken en met hen een kijkje werpen in den heerd.

Juist is de school ten einde. De kleine bengels springen lustig dooreen, roepen elkander nog eenige hartelijke woorden toe en dan op weg, de eenen naar vader en moeder, de anderen, deze wier ouders slechts laat in den avond uit de fabriek terugkeeren, naar den kinderheerd.

Deze is, evenals moeders keuken, heel eenvoudig ingericht. Eenige lange tafels, eenige banken, eene groote kast, eenige bloempotten, eene kachel, ziedaar al het gerief dat in den heerd te vinden is.

In den meisjesheerd ziet het er wel wat prettiger uit en wordt er wat meer van opsmuk en bloemenkweek gehouden; doch overal vergt men orde en netheid. Bij het aankomen worden boeken en schrijfboeken zorgvuldig op de daartoe bestemde plaats geborgen; en, terwijl eenige grootere jongens de tafels in gereedheid brengen en voor koffie en boterhammen zorgen, spelen de kleinen buiten op de speelplaats. Niet zoohaast is alles in regel, of de heerdleider geeft een teeken en elkeen begeeft zich op zijne plaats. Het is een waar genoegen te zien met hoeveel smaak boterham en koffie worden verslonden. Het lust wel tienmaal beter als men zoo al pratend naast zijnen makker koffie drinken mag. Is het laatste kommetje binnen, zoo wordt aan eenigen den tijd gelaten de tafels te zuiveren en daarna allen vlug aan 't werk voor den dag van morgen. Netjes wordt het huiswerk afgemaakt. Nu eischt de leider stilte, evenals in de school, opdat niet één gestoord worde in het maken van zijn opstel, in het oplossen van een vraagstuk. Aan de lange tafels wordt gerekend, geschreven, gelezen, geleerd. Hij die voor de anderen gereed is of die voor de school niets te verrichten heeft, krijgt een leesboek, de kleinen meest een prentenboek. Vele knapen teekenen en schilderen

gaarne en zulke liefhebberijen worden natuurlijk niet tegengewerkt.

Nauwelijks zijn de schoolopgaven afgemaakt, of in de jonge schaar komt leven en beweging. Nu wordt er gezaagd, gesneden, getimmerd, gelijmd, geplakt, gevlochten, geteekend, geschilderd, enz. Allerhande voorwerpen uit hout, karton, doek, papier, worden vervaardigd, waarmede men vader en moeder op hun feestdag verrassen zal.

Gedurende het gure jaargetijde wordt er veel tijd aan 't handwerk besteed en het is een lust te zien met hoeveel ijver zich al deze kleine snaken aan het werk zetten om toch maar zoo goed mogelijk een begonnen korfje of een doosje of iets dergelijks af te maken.

Echter is er in den heerd niet alleen voor het nuttige, maar ook voor het aangename gezorgd. Allerlei spelen heeft men bij de hand en een klein beleefd vraagje aan den meester is voldoende om zich eenen geruimen tijd met het dominospel of de bouwkassen te kunnen bezig houden.

Hier zit een achtjarige kroezelkop met zijn zevenjarig broertje. Reeds meermalen hebben zij getracht eenen Eiffeltoren gansch op te bouwen en toch gelukt het hun niet.

De kleine Frans nevens hen jubelt over de schoone kerk, die hij daar juist met zijne legsteentjes heeft opgemaakt. Heel stil, in gindschen hoek, zit een andere knaap en leest de vertelling van Duimke, die hij gisteren niet had kunnen eindigen. Hij is zeer benieuwd te weten hoe het met dat kleine ventje afloopen zal. Vóór hem zitten twee grootere jongens, die heel aandachtig eene natuurlijke historie met schoone prenten doorbladeren. Zij kunnen het maar niet begrijpen dat er op de wereld toch zooveel verschillende soorten van dieren te vinden zijn.

Tot afwisseling wordt er niet zelden een spel gespeeld, eene kleine geschiedenis voorgelezen of verteld, een schoon raadseltje opgelost, een vroolijk

lied gezongen. Te recht zegt men dat het zingen ons in goede stemming brengt en daaruit weet de heerdleider dan ook veel nut te trekken. Soms wordt een nieuw lied aangeleerd, en telkens zingen de kleinen met evenveel lust en welbehagen.

In het betere jaargetijde wanneer het weder niet zoo ongunstig is, dan vliegt men naar buiten, verre weg uit het gewoel der stad, in het lommerrijke bosch of in de groene weide. O wat een leventje voor de snaken!

Zij kenden niets van de omstreken der stad; — en nu is niet één hoekje hun vreemd; zij wisten niet dat er toch zooveel schoons buiten de stad te zien was en dat men er zich zoo goed vermaken kan; — nu vragen zij niet beter als berg op, berg af, bosch in, bosch uit te loopen, te draven en hier of daar, onder eenen grooten eik, na het weldoende tochtje te mogen uitrusten.

Niet elken dag echter besteedt men aan de wandeling. Van tijd tot tijd wordt de badplaats bezocht; ook voor den hof dient gezorgd. Het doet de jongens waarlijk deugd zoo in de open lucht te mogen zaaien en planten en spitten en delven. Elkeen beijvert zich, op het bed dat hij bezorgen moet, de schoonste groenten en vruchten en bloemen te kweeken, die men in den hof maar vinden kan.

Omtrent zeven ure begint de terugtocht naar den kinderheerd. Bij de aankomst wordt nog een vroolijk lied gezongen, eene kleine geschiedenis verteld en nauwkeurig onderzocht of alles wel op zijne plaats geborgen is. Nadat godvruchtig het avondgebed is opgezegd, worden de knapen naar huis gezonden, waar reeds vader en moeder sedert eenige oogenblikken zijn terug gekeerd.

In den meisjesheerd wordt eene veel grootere plaats gelaten aan het handwerk en alles wat de dochters van den werkersstand kan nuttig zijn.

Hoe groot de opvoedkundige waarde van den

kinderheerd is, laat zich licht begrijpen. Niet alleen onttrekt hij het arme kind aan den verderfelijken invloed der straat en ontneemt hij aan de ouders alle bange zorgen; ook voordeelig werkt hij op de lichamelijke en zedelijke vorming van het kind. Hij laat het verwaarloosde volkskind niet afdalen tot op den weg, die leidt tot de verbeteringsschool of tot het gevang; hij vergt het kind vooraleer slechte voorbeelden het van de rechte baan hebben geholpen. Hij wil meer voorkomen bewaren, dan genezen.



III. — De Kinderheerd en zijne Geschiedenis.

De gedachte, voor de arme schoolgaande kinderen te zorgen, is niet nieuw. Reeds in het jaar 1828 werd in Darmstadt eene « Knaben-Arbeits-Anstalt » in het leven geroepen die aan de arme schoolgaande kinderen werk verschaft. In den zomer houdt men zich vooral met hofbouw en in den winter met stroovlechten bezig. De jongens bezoeken het gesticht alle dagen der week van 4 tot 7 ure namiddag. Eene kleine vergoeding wordt hun toegestaan. In 1828 met 6 knapen begonnen vermeerderde zich het getal allengs zoodat het gesticht in : 1830 door 50
1850 door 81
1870 door 173
1876 door 248
1880 door 368 jongens bezocht werd.

De instelling van Darmstadt alsmede de « Gartenarbeitschule » in Weimar en de « Knabenarbeitsantalt » in Heilbronn hebben echter voor doel de kinderen zekeren arbeid te doen verrichten tegen vergoeding.

Ofschoon deze inrichtingen de knapen aan de straat onttrekken en hen aan arbeidzaamheid gewennen, toch missen zij een hoofddoel : de opvoeding der kinderen. Instellingen van dezen aard moeten

er vooral naar streven als plaatsvervanger der familie op te treden, en tevens de lichamelijke, verstandelijke en zedelijke vorming van het kind beoogen.

Hierop steunde de heer leeraar Schmid-Schwarzenberg (1) wanneer hij in 1871 den eersten kinderheerd in Erlangen oprichtte en die hij met den naam « Sonnenblume » doopte. Spoedig werd zijn voorbeeld gevolgd door den heer Droszbach, eigenaar der vlasspinnerij in Bäumenheinn, die eenen heerd inrichtte ten voordeele der kinderen wier ouders in zijne fabriek arbeidzaam waren. Sedert zijnen dood (1884) wordt de heerd bekostigd door zijnen zoon.

Eenige jaren verliepen vooraleer deze nieuwe instelling in grooteren kring besproken werd. In November van het jaar 1880 schreef de heer Schmid-Schwarzenberg een artikel in de « Nürnberger Presse » over de Erlanger-vereeniging en wakkerde tevens de stedelijke bevolking aan in den gegeven zin voor de arbeiderskinderen te zorgen. In Nürenberg bleef zijn oproep dat jaar onbeantwoord. De heer Jung, königlicher Rat in München, kreeg kennis van dit artikel en was weldra overtuigd van de hooge waarde dezer instelling. Na zich de noodige inlichtingen te Erlangen verschaft te hebben, besprak hij de zaak met eenige vrienden; een komiteit werd benoemd en een onderzoek ingesteld. Uit dit onderzoek bleek dat men tusschen de schoolgaande kinderen 685 moederweezen, 209 dubbelweezen en 902 onwettige kinderen telde. De ouders van 7587 schoolkinderen behoorden tot den werkmansstand.

De stichting van eenen kinderheerd voor jongens werd dan ook besloten. Hij werd geopend op 24 Mei 1881 met 50 knapen. Nu volgden spoedig een tweede,

(1) Hem werd in 1892 een gedenkteeken in Erlangen opgericht. Op het voetstuk leest men : « Schmid-Schwarzenberg, Begründer des ersten deutschen Knabenhortes, 1819-1883. »

een derde, enz. zoodat men in 1887 reeds het getal 18 bereikt had. Thans bestaan er niet min dan 30 in de enkele stad München.

Weldra volgden Fürth, Bremen, Berlijn, Bamberg, Hannover, Erfurt, Potsdam, Dresden, Gera, Hamburg, Keulen, Stuttgart, Frankfurt, Straatsburg, Nürenberg en vele steden meer.

Volgens een onderzoek in 1890 ingesteld op het congres van Leipzig (1) bestonden er dat jaar kinderheerden in 63 steden : 89 voor knapen, 32 voor meisjes en 5 gemengde; 65 dezer Horte waren in lokalen der scholen ingericht, 23 hadden gehuurde en 38, eigen lokalen. In 1887 telde men er slechts in 41 steden (54 voor jongens, 10 voor meisjes, 5 gemengde).

In een tijdverloop van 3 jaren hadden deze zoo nuttige instellingen dus in 22 steden ingang gevonden en was hun getal met 58 vermeerderd. Sinds 1890 is dit getal nog merkelijk aangegroeid.

De beweging beperkte zich echter bij Duitschland niet. Reeds in 1885 volgde Oostenrijk. Het vorige jaar was in Weenen de maatschappij « Verein für Erziehung und Volksbildung in Wiener-Neustadt » gesticht. Op eigen kosten zond zij eenen leeraar naar München om daar de stelling te leeren kennen. De « Wiener Knabenhort » is dan ook gansch naar het voorbeeld der « Münchener Horte » ingericht.

In 1887 stichtte de St-Vincentiusvereeniging van Reichenberg (in Bohemen) twee kinderheerden, waarvan de onkosten gedeeltelijk door gemeente-toelagen (1000 fl.) gedekt worden.

De stad Praag telde reeds in 1888, vier heerden voor meisjes en drie voor jongens.

Andere steden, zooals St-Pöllen, Bielitz, Linz, Troppau, Marburg a/D, enz. hebben insgelijks het werk aangevat.

(1) Reeds in 1887 werd te Frankfurt a. M. eene vergadering gehouden door de voorstanders der kinderheerden.

In Zwitserland werd de eerste « Knabenhort » in Winterthur opgericht. In October 1885 bezochten de heeren Weber (fabrikant) en Wirth (leeraar) de instellingen van Erlangen en Bamberg, om zich inlichtingen daarover te verschaffen. Op aandringen der genoemde heeren gelastte zich het comiteit voor schoolkoloniën met het inrichten van twee kinderheerden (een voor knapen en een voor meisjes).

Zij werden nog voor het einde van het jaar geopend.

Hun voorbeeld werd spoedig daarop door St-Gallen, Zurich, Ausserzihl, Basel, Bern, enz. gevolgd.

In Denemarken waren het de heeren Hennigs, kabinetsekretaris zijner Majesteit en Graaf Scheel, lid der tweede Kamer, die het eerst de hand aan het werk sloegen en er in gelukten in Kopenhagen kinderheerden onder den naam van Voortzettingsasylen in het leven te roepen. Thans heeft de hoofdstad van Denemarken reeds zeven heerden die elk honderd tot honderd vijftig kinderen bevatten.



Wanneer men nagaat welke groote uitbreiding deze instellingen in eene tijdruimte van tien jaren hebben genomen, begrijpt men licht hoezeer zij door elkeen werden gewaardeerd. Niet alleen de arme, werkzame bevolking, maar ook de onderwijzers en de hoogere standen zagen met welgevallen deze inrichtingen ontstaan.

Vele « Horte » hebben reeds milde giften ontvangen, zoodat hun bestaan verzekerd is. Vooral de groote fabriekbezitters onderscheiden zich door het toekennen van belangrijke sommen.

De zoon van den heer Cæsar Schöller, groot nijveraar in Düren, nabij Aken, bestemde eene som van 150,000 mark (187,500 fr.) voor het oprichten van Horte in zijne stad. De heeren Ernst en Flentje lieten

voor hetzelfde doel, de eerste 50,000 (62,500 fr.) en de tweede 5,000 mark. In Frankfurt a. M. kwamen het bestuur 20,000 mark toe uit de kas van Freifrau von Rothschild en 5,000 mark van wege eenen onbekende. Bij zijn afsterven liet de heer Benzino, königlicher Hofrath in München, 5,000 mark aan den « Verein für Knabenhorte » en de heer Anton Bauer uit Bad-Kissingen 75,000 mark voor hetzelfde gebruik. In 1886 schonk de heer Dr Königswarter 1,800 mark aan den kinderheerd te Fürth. Ook in Keulen liet de heer Grüneberger eene som van 12,000 mark tot het stichten van eenen heerd in het zuidelijk deel der stad. In het begin van 1896 gaf de « Badische Anilin- und Sodafabriek Ludwigshafen » aan het stedelijk bestuur eene som van 10,000 mark, dienende tot het oprichten van eenen Knabenhort, met de belofte van het volgend jaar insgelijks eene som van 10,000 mark voor hetzelfde doel af te staan. De Nürnberger Jugendhort bezit een kapitaal van meer dan 100,000 fr.

Vele andere rijke giften kwamen de verschillende « Horte » toe. Niet honderden maar duizenden en tienduizenden worden jaarlijks vrijwillig aan het welgelukken der zaak besteed.

Ook de openbare overheden rekenen het zich tot plicht deze liefdadige instellingen te ondersteunen door jaarlijksche geldbijdragen en het afstaan van lokalen. In sommige steden heeft het openbaar bestuur zelf de inrichting van kinderheerden ondernomen.

Wat vooral bijdroeg tot de uitbreiding der « Kinderheime » waren twee omzendbrieven (1883) welke de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken uit Pruisen en Baden aan de verschillende overheden lieten geworden. Slechts weinige dagen na hun verschijnen werden reeds in München door verscheidene steden inlichtingen gevraagd, o. a. door Berlijn, Bonn, Bremen, Dresden, Erfurt, Frankfort, Mühlheim a/Rh., enz. enz.

In 1888 werd ook door den heer Minister van Wurtenberg een omzendbrief rondgezonden die sluit als volgt:

« Daar deze instellingen (kinderheerden) de school grootelijks ondersteunen, er toe bijdragen om de verwaarloozing der opkomende jeugd tegen te werken, de kinderen tot bruikbare menschen opleiden en de gedane ervaringen bewijzen dat zij zegenrijke gevolgen hebben en eene ware behoefte zijn in onze groote steden, zoo zien wij ons verplicht de inrichting dezer kinderheerden aan te bevelen in die steden waar een beter toezicht der jeugd noodig geoordeeld wordt.

« De overheden zullen niet nalaten de ondernemingen, in dezen zin, zooveel mogelijk te ondersteunen. »

De zaak der kinderheerden is dus gewonnen in Duitschland. Mochten wij zoo ook besluiten voor ons dierbaar België!



IV. — De Kinderheerden in België.

Wie met den toestand der werkliedenbevolking, niet alleen onzer groote steden, maar ook der steden van tweeden rang bekend is, wie van nabij naging hoe de opvoeding van ons volk voltooid wordt, zal, hopen wij, het nut der kinderheerden niet betwisten. Veel, zeerveel werd er in België reeds ondernomen om de lagere klassen te verheffen. Overal zien wij de private liefdadigheid bijspringen waar lichamelijke en zedelijke smarten te lenigen zijn.

Zien wij niet ons genootschap St-Vincentius a Paulo jaarlijks eene som van een millioen uit deelen? Honderden instellingen zouden wij kunnen opnoemen die niets anders dan het geluk en het welzijn onzer bevolking beoogen.

Helaas worden, bij ons misschien meer dan

elders, de beste inzichten soms heftig bevochten.

Men rekent veel, te veel op den heilzamen invloed der school.

Op de vraag: hoe hoog beloopt wel de invloed der school in zake van opvoeding, antwoordt een huidige schoolopziener volgenderwijze: De dag telt vier en twintig uren. De school duurt gemiddeld vijf uren per dag. In de veronderstelling dat de leerlingen twaalf uren met slapen en eten doorbrengen, blijven er nog zeven uren aan straat, bosch en wei om te slopen wat de onderwijzer heeft opgebouwd.

Met welk genoegen zouden de kinderheerden door onze werkliedenbevolking onthaald worden! En wie begrijpt niet hoe deze nieuwe instelling de eerste, de voornaamste stap zijn zou en zijn moet om onze zondagpatronages en onze werkliedenvereenigingen te doen bloeien.

Konden daarom eenige volksvrienden de hand aan het werk slaan om in onze fabrieksteden kinderheerden in te richten, zonder twijfel zouden zij bij de bevolking ondersteuning en hulp vinden om de zaak te doen gelukken.

Voor familie, school, kerk en maatschappij kunnen de kinderheerden slechts de heilzaamste vruchten afwerpen.

Dat men hier niet inbrenge dat de onkosten der inrichting te groot zijn zullen. Eene jaarlijksche som van 16 à 1800 fr. is voldoende om eenen heerd van 60 à 80 kinderen te doen bloeien. Te meer de opvoeding van ons volk mag niet van eene kluitenrekening afhangen. Trachten wij in elke stad één man te vinden die invloed en wilskracht genoeg bezit om de zaak te bepleiten en den eersten spoorslag te geven, de rest zal volgen.

Eene welverzorgde opvoeding voor onze volkskinderen is eene eerste behoefte ter oplossing van het ingewikkelde maatschappelijk vraagstuk. Talmen

wij niet meer en vergeten wij niet wat Duitschlands groote dichter schreef:

« Wir haben keine Zeit zù zögern und zù warten.
Noch ist es Tag, da rühre sich der Mann
Die Nacht trist ein, wo niemand wirken kann.

Meenen, Novembermaand, 1898. LOUIS ZELS.





CHRISTEN IDEAAL (1).

III.

Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

Het rijk der smart binnen treden, — dit rijk waar en liefde en leven hunne diepste, heiligste geheimen vieren, hunne felste strijden leveren, hunne hoogste zegepralen behalen, — het wereldwijde rijk der smart binnentreden, dat werd het voorrecht der kunst maar eerst, na dat een God in zijn persoon het hoogste ideaal van liefde en smart aan het kruis had vertoond.

De smart is zoo oud als de zonde, en nochtans mag men zeggen, dat hare echte veropenbaring van het kruis dagteekent. Te voren bestond zij wel, maar zij werd niet begrepen; zij was een voorwerp van schrik en afgrijzen; men kende ze slechts als straf; men had er geen eerbied, geen medelijden, geen liefde voor. In dien eerbied voor de smart, in dit ideaal van 't kruis, in die liefde voor 't sacrificie ligt de grootste gunst, die 't Evangelie aan de kunst medebracht.

Eene nieuwe wereld was, om zoo te zeggen, voor haar geschapen, eene rijke mijn van ingeving geopend; de diepste geheimen van 't menschelijk hart werden nu maar eerst blootgelegd, en, daar de kunst vooral met menschelijkheid te doen heeft, is het licht te begrijpen

(1) Zie *Belfort*, blz. 292.

hoe gewichtig de veropenbaring der derde zaligheid voor haar was.

Op het voorhof der tijden, was een God verschenen, met de smartenkroon van doornen, het purperen kleed van zijn bloed en van zijn lijden. Hem had men aan het volk getoond, zeggende : *Ecce homo !* — « O mensch! aanschouw in dien God den mensch! aanschouw u zelven, in uwe ellende, in uwe vernedering, in uwe verworpenheid! Aanschouw u in uwe smarten en in uw bloedig lijden. Heb deernis met uw lijden! Eerbiedig uwe smart! »

En nog was dat niet genoeg : — Die zelfde God had willen sterven, sterven in de uiterste folteringen van liefde en smart, sterven aan een kruis! Nimmer zou dat ideaal verdwijnen van voor het oog van 't lijdende menschdom, nimmer zou deze smartgewone aarde vergeten dat het kruis van Golgotha eens in haar werd geplant.

En als of het geheim van hoogst menschelijke liefde in de Godheid nog niet menschelijk genoeg was, verscheen nog een ander beeld nevens het kruis van den stervenden God. — Eene louter menschelijke figuur, zij, eene vrouw, eene moeder. De Mater dolorosa stond onder het kruis, gereed om het levenloos lijk van haren God-Zoon tegen onteering te beschermen. Zij staat er nog, om de kunst onder haren blauwen mantel te verschuilen, om te beletten dat eene valsche spiritualiteit het menschelijke in den christen verniele, en zoo alle kunst onmogelijk make.

De Moeder der smart is tegelijker tijd de Moeder der vreugd. — Wie toch kon deze tweelingskinderen, smart en vreugd, in 't hart des menschen scheiden? Zeker niet de kunst, dit hooger leven.

Over hunne verhouding valt veel te zeggen. Onafscheidbaar verbonden, worden zij, om zoo te zeggen, uit elkander geboren, en leven van hunnen gedurigen strijd. De vreugd is de oudste, de eerstgeborene, want de smart bestaat alleen uit haar verlies. Dus zonder

vreugd, geen smart. Maar weldra neemt de smart weer de overhand en wordt, op hare beurt, de moeder eener hoogere, heiligere vreugd. — Gelijk het leven uit den dood, zoo kiemt ook de vreugd uit de smart.

Geene echte levensvreugd dus zonder heilige levenssmart.

Ook geen echte, eerlijke smart zonder waardeering der levensvreugd.

Daarom zaten Jesus en Maria aan het feestmaal van Cana, aan den zinnebeeldigen disch der bruiloft, dit zoetste feest van liefde en vreugd. Daarom bad Maria om wijn.

Hier laten wij het woord aan Dr. Schaepman :

« Wij zouden ten slotte weer komen op de vraag of kunst en Protestantisme ooit samen kunnen gaan. De kunst van het Protestantisme bestaat nog niet. De dorre bodem heeft nog nimmer deze heerlijke bloem voortgebracht. Het ontaarde kloosterleven heeft geen begrip van den Verlosser op de bruiloft te Cana en verstaat zich allerminst met een Maria die haar zoon toewenkt: « Heer, zij hebben geenen wijn meer! » De wijn der levensvreugd is in het Protestantisme evenzeer verboden als het druivensap in den Koran van Mahomet. Zonder die levensvreugd echter, zonder dat hemellicht hier in deze aardsche dreven, geene kunst. — In het katholiek leven vindt het schoonste kind der menschheid, de kunst, de gewilde en geliefde ruimte, de door haar geschapen atmosfeer. Daarbuiten prijkt zij nimmer in volle pracht. »

Zegden wij niet met recht dat de kunst onder Maria's mantel schuilt, daar het Protestantisme, bij voorkeur, het menschelijke in den godsdienst verdoemt, en, om te beginnen, Gods aardsche Moeder verbande?

In korte woorden, de volle veropenbaring van smart en vreugd, de volle veropenbaring van 't menschelijk hart, behoort alleen aan de volle waarheid, aan het katholiek geloof. Hoe belangrijk was dan die veropenbaring voor de kunst, die leeft van liefde en smart, van de kennis van 's harten geheim?

Bijna ijdel is het daarop te drukken nu dat onze kunst — en vooral onze negentiende eeuwsche kunst — doorkneed is met medelijden en smart.

Heeft de jongste letterkunde, de Russische, de smart niet tot godsdienst willen verheffen? Hebben al hare groote schrijvers, Dostoïevski, Toergenieff, Tolstoï, haar niet gehuldigd in zuivere meesterwerken, gelijk « het Doodenhuis », « een Edelliedennest », « Oorlog en vrede »?

De christene kunst leeft van echte vereering der smart. Van het Stabat Mater af tot den jongsten roman, gisteren eerst uitgekomen, hebben de schrijvers geen beteren weg tot het hart gevonden dan den weg der smart.

Lacordaire zegde in zijne koninklijke taal : — « Le malheur est le roi d'ici-bas, et tôt ou tard tout cœur est atteint de son sceptre. » En elders : — « Il y a des larmes dans tout l'univers, et elles nous sont si naturelles, qu'encore qu'elles n'eussent pas de cause, elles couleraient sans cause, par le seul charme de cette indéfinissable tristesse, dont notre âme est le puits profond et mystérieux. »

De macht der tranen, de weelde der tranen, wie heeft ze niet gekend? Zij wellen uit dit gevoel van 't eindelooze, dat iedere menschenziel in zich draagt, en waarvan Musset het onsterfelijke vers dichtte :

Je ne puis, malgré moi l'infini me tourmente.

Hetzelfde gevoel bezielde hem, wanneer hij bekende :

Dieu parle, il faut qu'on lui réponde.
Le seul bien qui me reste au monde
Est d'avoir quelquefois pleuré.

Zelfs de heidensche dichters werden soms door dien weemoed geraakt. Zoo het gekende vers van Vergilius :

Sunt lacrymae rerum; mentem mortalia tangunt.

Doch waaruit die weemoed, waarom die tranen? Hoort den grooten Augustinus; hij zal niet anders spreken dan Musset : « Fecisti nos ad te, Deus, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te! »

Voor het geluk gemaakt van eenen gelukkigen Maker, wendt de ziel zich natuurlijk naar het geluk; maar de teleurstelling is ook des te wranger. Het is Dante die het zegt. (1)

Het is altijd die oude verbroedering van smart en vreugd in het menschelijk hart, in het leven, in de kunst. Ook, al zingt Keats zoo streelend als waar:

A thing of beauty is a joy for ever,

heeft Musset niet minder gelijk, als hij spreekt:

Les plus désespérés sont les chants les plus beaux,
Et j'en sais d'immortels qui sont de purs sanglots.

Heel de kunst is vol van die smartkreten, uitdrukking der hoogste liefde. Van Shakespeare's Queen Constance:

Grief fills the place up of my absent child,

tot Vondels Jacob:

Och! d'ouders telen 't kind, en maken 't groot met smart:
Het kleine treedt op 't kleed, de groote treên op 't hart,

van Dickens' Copperfield tot Conscience's Lambrecht Hensmans, overal heerscht de smart als bijzonder aandoeningsmiddel, overal acht de kunstbeoefenaar alles gewonnen, wanneer hij tranen heeft doen wellen, wel wetende dat de tranen een teeken van liefde zijn, en dat de kunst, bij laatste ontleding, eene zaak der liefde is.

Doch, in het rijk der smart, mag een genie, als koning, opstaan: — Het is Beethoven.

Anderen hebben de smart gekend, Beethoven heeft door de smart, met de smart geleefd. Zij is zijne muze, de kuische zuster zijner ziel, de inwendige stem zijns harten. Waar Dante eene Beatrix vond, had Beethoven tot schutsengel en geleidster: de smart.

(1) L'anima simplicetta, che sa nulla,
Salvo che, mossa da lieto Fattore,
Volentier torna a ciò che la trastulla.
Purg. XVI, 88.

Zij geeft hem die toonen in, die gaan tot in de heiligste diepten der ziel om ze te ontroeren; *zij* maakt zijne muziek menschelijk tot in het innigste toe; *zij* verheft het gemoed op zangen, of liever gedachten en gevoelens vol heilige eenvoudigheid en diepgevoelde liefde tot de hoogste hoogten, die het menschelijk genie kan bereiken.

En waaruit was die smart in Beethovens hart geboren? — Uit de grootschheid zijner ziel. Hij ook voelde, gelijk Augustinus, gelijk Vergilius, gelijk Musset, dat de mensch voor 't eindelooze is geschapen, dat zijn hart te groot is voor deze wereld, voor dit leven. Hij ook haakte naar volkomenheid, en leed van het vergankelijke; hij ook was dorstig naar rijkdom, naar pracht, naar voortduring, en was gefolterd door de ellende, door 't gebrek, door 't gemis. Zijne ziel zocht naar licht, en duister kwam hem plagen. Zijn hart beminde de schoonheid en moest op te kortkoming spijzen. De liefde was hem verschenen, deze liefde die 't leven is; hij had haar lied hooren klinken in 't diepste zijner koninklijke ziel, in 't heiligste van zijn menschelijk hart, — en het tijdelijke omgaf hem t' allen kant, hield hem geboeid, verslaafd, gebonden! — Dan slaakte hij zijne onsterfelijke smartkreten, dan wilde hij zich losrukken, vrij worden, vergeten soms, doen gelijk andere menschen, die minder lijden omdat zij minder groot zijn, die de kroon verwerpen, omdat zij vroeg of laat eene doornekroon wordt; maar te vergeefs! — De smart, die hem gemaakt heeft, die zijn genie heeft gevoed, gekneed, gevormd, de smart, die zijne plaagster en redster is, die over hem waakt en in hem bidt, die smart wil hem niet loslaten, en voert hem hooger en steeds hooger, tot op de heiligste hoogten, waar niets meer bestaat, dan alleen God en de aanbiddende ziel.

Dat vertolken onophoudend de grootsche tonen van Beethovens muziek. Zij is eene enkele, lange, onvertrooste klacht, omdat het geëindigde onvoldoende is; een enkel, smartelijk, hartstochtelijk verlangen naar het onbereikbare: het eindelooze.

De aloude vriend van 's menschen hart, het eindelooze, is het, dat in Beethovens hart roept en kermt, klaagt en weent, smeekend om verzadiging en nooit verzadiging vindend.

Al wierp men haar alle goederen dezer aarde, alle macht en pracht dezer vergankelijke natuur, alle liefde en schoonheid van alle schepselen, nog zou de ziel, dorstende naar 't eindeloos, roepen: « Nog! nog! » immer: « Nog! — Daartoe werd ik niet geschapen, maar voor het onbegonnene, het oneindige: God! »

Men kan andere muziek maken dan die van Beethoven, maar dieper dalen in den afgrond van 't menschelijk hart, hooger stijgen in de verhevenheid der menschelijke ziel, zal aan geen aardschen toondichter gegeven worden. Beethoven blijft vorst op zijn gebied, vorst tot aan der eeuwen slot; want zijn gebied is dat van 't hoogste aardsche leven, veredeld door de liefde, geheiligd door de smart.

IV.

Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

De voorgaande zaligheid had voor tooneel het innigste des harten, de heiligste geheimen van 't menschelijk gemoed; zij huldigde bij voorkeur de passieve kracht des lijdens. Met de tegenwoordige zaligheid wordt men verplaatst op het breede schouwspel der wereld, in de hitte des kamps, in den vollen dag, den vollen gloed der historie.

Welk is die figuur, die hare eeuw beheerscht, die alleen zuiver, fier, onwrikbaar staat, wanneer alles in verrotting, in onkuischheid, in simonie vervalt? Het is een man, een Paus, een heilige, Gregorius de VIIe. En 't zij hij te Canossa den trotschen nek des Keizers doe buigen, 't zij hij in ballingschap wegsterve, met de weemoedige woorden op de lippen: — *Dilexi justitiam*

et odivi iniquitatem, propterea morior in exilio (1) — steeds beheerscht hij al het omgevende door eene onweerstaanbare grootschheid.

Hij vertegenwoordigt de zielskracht tegenover het brutaal geweld, den geest tegen het vleesch, het recht tegen het onrecht. Op hem, bij uitnemendheid, mag men de vierde zaligheid toepassen.

Ook de kunst kan in de strenge lessen der historie grootsche ingevingen putten. De kunst is immers, gelijk de heiligheid, een hooger leven. Beiden streven het ideaal na.

Het ideaal der rechtveerdigheid in de geschiedenis huldigen, is de edele taak geweest der grootste christene dichters : Dante, Calderon, Vondel, Shakespeare, Schiller.

Wij hebben reeds van dezen voorlaatste gesproken, doch hoe zijn naam verzwegen, waar spraak is van historische tafereelen, van het verheffen der zielskracht tegenover het geweld? Zou gansch eene rij edele vrouwengestalten niet opstaan om ons zulks te verwijten?

Waar zijt gij, koninklijke Constance, hartscheurende klaagster, die uwen zoon — een kind — uit de klauwen van een monster, King John, zoekt te rukken, die zoo hartstochtelijk zijt, aan eene ontketende leeuwin gelijk, in uwe beroemde tirade :

I and not mad; this hair I tear is mine...

en zoo statig in uwe stillere smart :

I will instruct my sorrows to be proud;
For grief is proud, and makes his owner stout.
To me, and to the state of my great grief
Let kings assemble; for my grief's so great,
That no supporter but the huge firm earth

(1) De rechtveerdigheid heb ik bemind en het onrecht gehaat; daarom sterf ik in ballingschap.

Can hold it up: here I and sorrows sit:
Here is my throne, bid kings come bow to it.
Act. III. Sc. I. (1)

Waar zijt gij, statige Queen Catherine, die, in Henry VIII, met minder hevigheid en hartstocht, maar even ingrijpend, even aandoenlijk, de rechten van wettelijkheid en deugd, de koninklijke rechten der ziel, doet gelden tegen de vleeschelijke driften van uw gemaal? Die in uwe nederlaag toch de onsterfelijke macht der deugd, der edele gemoedskrachten doet zegevieren? — In u teekende Shakespeare voor alle eeuwen den type der alles overwinnende, alles bestierende zielegrootheid.

Niet in vrouwenbeelden alleen huldigde Shakespeare de hooge wet der historie, den rol der Voorzienigheid in de aardsche wisselvalligheden. Al zijne historische tafereelen zijn meesterwerken van onwaardeerbaar belang — getuige Richard III — en overtollig is het daarover uit te wijden.

Maar sprekende van aandoenlijke vrouwenfiguren, mag men Schillers Maria Stuart niet voorbijgaan.

Welk prachtig werk ook, dit treurspel!

Hoe edel, hoe pathetiek is de gestalte der ongelukkige koningin! Hoe hatelijk en verachtelijk komt ons de zegevierende Elizabeth voor! Hier ook blijft de overwinning aan de zielskracht, gaat de sympathie tot de verdrukte, en men juicht met haar, wanneer de onbeschaamde vervolgster, ondanks hare wereldsche pracht en macht, toch vernederd wordt voor de vrouwenfierheid van Maria.

Vondel moet niet onderdoen voor zijne voorgangers

(1) Ik zal mijn smarten leeren fier te zijn;
Want leed is fier, en maakt hem stout die lijdt.
Voor mij en voor de staatsie van mijn leed,
Laat koningen vergaren — leed zoo groot,
Dat de aarde stevig, vast, alleen
Het dragen kan: hier zitten smart en ik:
Hier is mijn troon, waar koningen voor buigen.

of nazaten, waar het grootschheid van opvatting geldt op historiek gebied.

Om met zijn meesterwerk te beginnen, wij worden door zijn Lucifer verplaatst in het begin der tijden, bij het gewichtigste feit in de geschiedenis van 't menschdom: dien val der engelen, die aanleiding gaf aan den val des menschen.

De eeuwige worsteling tusschen goed en kwaad, heeft Vondel in zijne verzen even meesterlijk behandeld, als Michaël Angelo in zijn grootsch tafereel der Sistina. Bij de twee kunstenaars heerscht dezelfde breedheid van opvatting, forsigheid van bouw, beweging en leven in de groepen. Maar de schilder verwijlt liever bij de sombere, strenge toonen, het helsch bestanddeel treedt meer te voorschijn. Bij den dichter integendeel hebben de hemelsche kleuren, de edele lijnen, het goddelijk licht overal de bovenhand.

Men zou zeggen een bovennatuurlijk weefsel van licht en klaarheid, dat doorschijnend hangt over de heele schepping, een doorzichtige sluier, waardoor het oog kan dringen tot op de Godheid zelve.

« Wie is het, die zoo hoog gezeten,
Zoo diep in 't grondelooze licht,
Van tijd noch eeuwigheid gemeten,
Noch ronden...

Bijna onstoffelijk vangt zoo de eerste rei aan, en even hemelsch klinkt de tegenzang:

Dat's God. Oneindig eeuwig Wezen
Van alle ding, dat wezen heeft!
Vergeef het ons; o nooit volprezen...

totdat de twee reien in een smelten in den goddelijken toezang:

Heilig, heilig, nog eens heilig,
Driemaal heilig! eer zij God!
Buiten God is nergens veilig
Heilig is het hoog gebod. »

Zulke poëzie is boven de aarde verheven en herinnert aan de hemelsche toonen van Dante's Paradiso. Lucifers tegenhanger, de « Adam in ballingschap » is menschelijker van opvatting en bewerking, even grootsch van ontwerp en uitvoering.

Moeilijk ware het te bepalen wat, bij Vondel, meest te bewonderen is, van zijne verhevene behandeling der Godheid, of van zijne frissche tafereelen onzer eerste voorouders, vóór den val. De figuur van Eva, bij voorbeeld, is in beide treurspelen geteekend met eene reinheid, eene gratie, eene bekoorlijkheid, die Milton zelf niet evenaart.

Zoo heeft men in « Adam in ballingschap » het tooneel tusschen Belial en Eva :

Geluk, o bruid, aanstaande moeder
Der eeuwen : heil in d'echte staat.
De hemel zij en blijve uw hoeder,
De bruidegom uw toeverlaat.
De roos en lelie luiken onder
Uw voeten schooner op. O bloem
Der schoonste bloemen...

Zoo in Lucifer de verrukkelijke beschrijving der eerste vrouw :

Nu blinkt geen serafijn, in 't hemelsch heiligdom,
Als deze, in 't hangend hair, een goude nis van stralen.

Die twee reuzenwerken van Vondels genie staan niet afgezonderd. Onmogelijk ware het al zijne treurspelen op te sommen. Palamedes, Ghijsbrecht van Aemstel, Maria Stuart, de gansche reeks bijbelsche tafereelen : Jozef in Dothan, David, Saül in de « Gebroeders » trekken voorbij in priesterlijk of koninklijk gewaad, in statige majesteit of aandoenlijke gemoedelijkheid, en leveren beelden op, die den geest opbeuren en verfrisschen, de ziel veredelen en verfijnen.

Op gewijd en ongewijd gebied, munt de dichter uit door den ernst van zijn genie, zijne diepe kennis des

menschenharten, zijne grootsche opvatting der levensworsteling. Zijn gansch theater zou kunnen dienen om de vierde zaligheid in onsterfelijke beelden aanschouwelijk te maken. Nooit misschien kende het tooneel zulke christene idealen.

Wij zegden *misschien* : Inderdaad Calderon wettigt dien twijfel. Bij hem ook heerscht de volle christene opvatting van de wereldaanschouwing, en wel met de zelfde grootschheid en breedheid; maar in zijne verscheidenheid helt hij meer naar de middeneeuwen toe, dan naar Vondels statige majesteit.

Calderons kunst is de echte middeneeuwsche kunst, katholiek tot in den grond, doorkneed met katholieke gevoelens en gebruiken. Het katholiek geloof is zijn element; men voelt dat hij er geen ander kent, dat hij in een land leeft, dat vreemd aan alle ketterij of twijfel is gebleven. Ook beweegt hij zich met losse gemakkelijkheid in dogma's en theologie, onbezorgd of men hem begrijpen zal, of liever overtuigd van begrepen te worden door zijne geloofvolle landgenooten.

Ook het komiek element, dat in de middeneeuwsche mysteriën nooit ontbrak, is bij Calderon aanwezig. Zoo, bij voorbeeld, in de ernstige, bijbelsche *autos*, speelt het een of ander personaadje den rol van den zot, en herinnert aan deze potsierlijke figuurtjes, die in de gestoelten onzer kathedralen de zetels schragen.

Daarin bestaat de grootschheid van dit theater, dat ernstig, overtuigd is, en toch gemoedelijk blijft.

Gelijk Dante, kent Calderon de katholieke theologie, het katholiek symbolismus, en gebruikt ze met kwistigen rijkdom, — getuige daarvan zijne schoone vertalingen der kerkhymnen.

Gelijk Shakespeare peilt hij de geheimste diepten van 't menschelijk hart. — Zijn *El mayor monstruo del mondo* mag nevens Othello staan als meesterlijke beschrijving der jaloezie; — het menschelijk leven, met zijne verhevenheid en gemeenzaamheid, met zijne tragische en komieke zijde, is hem, even als aan Shakespeare,

bekend; maar in deze bonte afwisseling weet de geniale dichter, op echt katholieke wijze, de hoogere wetten der historie, de hoogste wet eener goddelijke Voorzienigheid te huldigen en te doen huldigen.

Daarin staat Vondel met hem op éene hoogte, maar met minder lossigheid en gemoedelijkheid, met meer statigheid en deftigheid, in een woord meer doordrongen met den geest der Renaissance en hellende naar de majestueuze schoonheid van Corneille en Racine, terwijl Calderon heel en al de middeneeuwsche kunst blijft aankleven.

Men ziet het : niettegenstaande het verschil in den vorm, heeft eene en dezelfde gedachte de grootste tragieken begeesterd, en deze gedachte was eene christene, eene katholieke ingeving.

Het is misschien niet overtollig hier terloops op te merken hoe de grootste genieën in alle kunstvakken, tot de katholieke Kerk behoorden en met diep godsdienstig gevoel bezield waren.

Om ons bij de dichters te bepalen, wie doemt eerst voor den geest op, wanneer men klassieken wil noemen? Is het niet, voor Italië, Dante, de groote theologant; voor Spanje, Calderon, de priester; voor Nederland, Vondel, de bekeerling; voor Frankrijk, Corneille en Racine, echt christene schrijvers; voor het protestante Engeland, Shakespeare zoo doordrongen van katholieken geest, zoo bevriend met katholieke gebruiken en instellingen, dat het nog erg twijfelachtig schijnt of hij inderdaad niet tot den katholieken godsdienst behoorde.

Tegenover al die namen, komt slechts Duitschland op met Goethe en Schiller.

Al deze genieën, al deze meesters der wereld, al deze kneders van den menschelijken geest en van de menschelijke taal hebben de rechtveerdigheid in hunne gewrochten gehuldigd en gediend. Zou het daarom niet zijn, dat, volgens het woord des Verlossers, « al het overige hun toegegeven werd? »

(*Vervolgt.*) M. E. BELPAIRE.



TOKEN EN TOON. (1)

Toen Token eene dochter had, wenschte zij, dat het zóó mocht blijven; ja, ze meende al dat haar wensch waarheid was.

Och arme! Token heeft niet weinig misrekend.

't Is Zondag achtermiddag. De groote kinderen zijn naar de Zondagsschool, de kleine spelen in huis. Token en Toon genieten een rustig uurtje.

« Maar, zegt hij, Token, waarom spreekt gij niet? Is er iets? »

En als zij hem ernstig beziet en ja knikt, loost hij een diepen zucht en zegt:

« Wel, wel! zal dat nimmer ophouden? » Hij heeft geenen uitleg noodig: 't is 't oude liedeken. Hij zal nog meermaals moeten zuchten, de arme man. Doch Token spreekt:

« Zie, Toon, laat ons maar niet lamenteeren; daar komt toch geen goeds van. Wat mij doet nadenken is dit. Wij moeten vooruitgaan, Toon! Ik wensch dat onze kinderen 't beter hebben dan wij. »

« Wat, roept Toon, vooruitgaan! Me dunkt, dat het al wel is, zulken hoop kinderen op te brengen, gelijk wij doen. Vooruitgaan! Vindt gij, dat ik niet genoeg werk? Geen enkelen dag verlet ik! Nooit drink ik eene borrel. Mijn plezier vind ik in huis, bij u en de kinderen; ik bezoek zelfs 's Zondags geene herberg. »

« Zwijg, Toon, zwijg! onderbreekt hem zijn vrouwken. Er is in heel de wereld geen man gelijk gij! Ik zou het op de daken willen uitroepen, zoo de menschen 't van zelf niet

(1) Zie *Belfort*, blz. 276.

wisten. Gij werkt genoeg, te veel zelfs; maar toch zou ik u van 't arsenaal willen weghelpen, om u nog meer te doen verdienen. »

« Maar Token, zijt gij nu van uwen draad? Waar zou ik meer verdienen? »

« Hier in huis, Toon, bij mij! Ja, ja, lach maar; doch luister, eer gij antwoordt. Ons huis is te klein geworden voor den handel in vodden. Wij zouden dat hierneven moeten bij huren; de huisbaas zal tevreden genoeg zijn ons tot huurders te hebben. Dan krijgen wij een grooteren kelder, kunnen meer werksters in gang houden, met grootere koopliedon onderhandelen en zitten ook niet meer zoo vernepen. Ge lacht al niet meer, he? En nog andere belangen weet ik, die gij alleen kunt verzorgen. Die stootwagentjes, waar de voddenraapsters mede rondleuren, kosten omtrent de 30 fr. Zij huren die aan zoowat 2 fr. per maand. Zoo wij nu eens zelven zulke wagentjes opkochten en ze verhuurden? Dat zou vrij wat meer opbrengen, dan Antwerpsche loten! Gij kondet die op de standplaats voorzien, en herstellen waar 't noodig is. Gij kondet hier in huis over de werksters het oog houden, en geloof me, meer zoudt ge verdienen, dan op 't arsenaal! »

« Wel, gij heks! lacht nu Toon, ik geloof dat gij alweder gelijk hebt! »

En op het bewijs, dat Token gelijk heeft, moet Toon niet lang wachten. Hij wordt een aanzienlijk burger, een ware koopman... de menschen zeggen dat hij *eraan kan*. Hij glimlacht dan eens, maar ontkent het toch niet.

Token staat nog altijd aan 't hoofd van de zaken; maar hij is de eerste uitvoerende minister. Hij speelt timmerman, schrijnwerker, smid, opzichter, huurbaas, ontvanger, raadsheer, en wat niet al!

Maar als *vader* overtreft hij al zijne bedieningen. In zijne jongens weet hij iederen aanleg te onderscheiden. Hij weet hun den stiel aan te wijzen, en ze op te leiden tot den arbeid, waartoe zij bekwaamheid hebben. Wie een teekenstift kan houden, moet op de teekenschool; allen volgen de avondlessen en zondaglessen.

En niets merkwaardigs gebeurt er in de stad, niets, waaruit wat te leeren valt, of Toon gaat er henen met zijne zoons. 's Zondags is heel de dag op voorhand geregeld. Van vroeg in de Lente tot laat in den Herfst begint de Zondag met eene zwempartij; want kleinen en grooten zwemmen gelijk de ratten. Wandelingen, bezichtiging van muzeums, gebouwen of groote

werken, volgen op de hoogmis: niets dat zijn jongens den geest kan openen, verwaarloost Toon. En daarom gaan zij allen zoo vooruit en worden ze zulke kleppers.

Maar daartusschen in :

« Een kerstenkind bij Token! »

De menschen schokschouderen, of zijn verwonderd dat het jongste reeds *vijftien* maanden oud kan zijn...

Toon heeft er ditmaal een borreltje op gezet. Hij heeft anders geen last meer met de peters: de oudere kinderen kunnen nu gevoeglijk dit ambt vervullen. Hij gaat ten stadhuize met zijn trouwboekje om den boorling te laten opschrijven.

« Ja, zegt de klerk al twijfelend, ja... maar gij ziet toch, dat uw boeksken vol is! Er is maar plaats voor tien, waar ga ik dien elfden opschrijven? Hij kon er nog wel bij, hier onder aan 't bladje, maar... er komen er misschien nog, niet waar? »

« Wat zijn dat voor grappen! valt Toon uit, en hij wordt waarlijk rood van kwaadheid. Maar plaats voor tien? Zou dan een ordentlijk mensch niet meer dan tien kinderen mogen krijgen? 't Zijn mij hier de mannen op het stadhuis! »

Maar de klerk komt terug met een tweede trouwboekje; zoo is toch alles in orde. En niet alleen voor nr 11 dient dat trouwboekje. Neen, neen, zoo ver komt het, dat op den duur op Toons familieblad, één meisjesnaam staat met zeven jongensnamen voor en zeven jongensnamen achter. En zoo ge twijfelen mocht, ziehier de namen: Joannes, Franciscus, Jozef, Edmond, Stanislas, Petrus, Leopold, *Maria,* Hendrik, Frederik, Paulus, Antonius, Andreas, Gregorius, Philippus.

Sla daar nu de handen maar voor bijeen, en vraag hoelang het duurt, eer moeder Token al hare kinderen samen geroepen heeft. De praktische mensch weet voor alles raad. De namenlijst thuis is vrij wat korter dan op de plechtige stadhuisboekjes. Aldus klinkt het : Jan, Frans, Jef, Mon, Stan, Peer, Pol, Mie, Rik, Fritz, Pauw, Toon, Dries, Goor en Flip. Is dat nu zoo schrikkelijk? Maar ik noem Flip en vergeet zijne geschiedenis te vertellen.

Met meer angst dan naar gewoonte werd zijne geboorte verwacht. Zoo 't weer een zoon mocht zijn, dan was de koning voor de tweede maal peter. Dat zou wat zeggen! Waarschijnlijk is 't nooit te voren gebeurd. En ja, daar klinkt het : « Een jongen, een jongen! »

Gauw een telegram naar den koning! Heel de stad is vol

van het nieuws; 't wordt in alle gazetten vermeld. Maar wat de gazetten niet vermelden, is het antwoord van zijne Majesteit! Daar weten de geburen wel iets van. Ze mogen allen het schoone bronzen borstbeeld van Leopold II komen bewonderen, dat hij genadig zond aan de ouders van zijn tweede petekind. Het zal heel hun leven prijken op de schouw van hunne schoonste kamer.

Maar wat de geburen zoo min als iemand anders weten, is, dat met dat beeld een gesloten omslag werd besteld aan Toon, bevattende een papier — een papier, ja, dat hij al seffens bij zijne vrouw ging aflezen. 't Was een gelukwensch en... nog wat daarbij, dat Token de handen ineen deed slaan en zeggen deed : « Wel, Toon, nu zijn wij er uit! Nu kunnen wij al seffens gaan bouwen! »

Over dat bouwen, later. Het jaar waarop het gelukskind, Philippus, geboren werd, is ver van ten einde. Gij, rijke menschen, die u verveelt, omdat uw eentonig, gemakkelijk leven zoo heel en al van afwisseling verstoken blijft, luistert, of ge geen reden hebt om Token te benijden. Nog is het kerstenkind in de bussel, en er dient al gezorgd te worden voor Miekens eerste Communiefeest. Want feest moet het zijn. Token houdt er aan, dat zulke gebeurtenissen plechtig gevierd worden, in den huiselijken kring. Geen overlast, geene beslommeringen brengen haar van die gedachte af. En het geluk, op dien eenen dag gesmaakt, loont dan ook rijkelijk hare moeite.

Maar nauw is het genoeglijke feest voorbij, of daar komt angst en kommer der ouderen hart bestormen.

Stan moet loten dees jaar!

« Maar hij zal toch niet opgaan, zegt Token, hij zal geen soldaat worden, mijn jongen. Ik vrees te veel, dat hij bedorven terugkome; er is daar te veel gespuis in 't leger! »

Nu, gelukkiglijk, hij lot eruit.

Maar, zoo ze dezen zoon al behouden mogen, een andere zal hun ontstolen worden: en dat door twee guitige meisjesoogen, die hem in 't net der liefde weten te vangen.

Jan, de oudste zoon, is bakkersgast bij eene weduwe. Hij is daar in weinige jaren goed vooruit gegaan. De bakkerij der weduwe Cremer beleeft een altijd klimmenden bloei. Toon beweert, dat het aan zijnen zoon te danken is, die dat soort van nieuwe suikerbroodjes bakt, welke op geen enkel koffievisiet nog mogen ontbreken. 't Kan wel zijn; want om geenen prijs zou de weduwe haren meestergast

laten gaan! Maar 't wordt zoo dikwijls gezegd : waar de eer en de roem is, daar is ook 't gevaar!

't Is weer Zondag namiddag, de eenige tijd, waarop er bij Token en Toon een geheim verhoor te bekomen is. Dan zitten ze samen in de huiskamer, bespreken en regelen alles, maken hunne plannen, hunne ontwerpen klaar...

Jan komt onverhoeds binnen. Hij keert en draait, opent, en sluit eene kas, verzet een stoel...

« Wel, jongen, wat is het? » vraagt Token, die in 't gemoed van hare kinderen leest, als in een open boek.

« Ja, moeder... ik zou u wel eens moeten spreken, u en vader, over iets bijzonders. »

« Dan zou ik maar seffens beginnen », voegt hem Toon toe.

« Ja, vader, ziet ge, ik kom ik stillekens bij jaren. Zes en twintig... Men is dan geen kind meer. Ik heb al eens gedacht... »

« Dat ge op uw eigen kosten eene bakkerij zoudt willen inrichten? onderbreekt Toon, daar het toch zoo langzaam vooruitgaat. Geen slecht gedacht, jongen! naar gasten of leerjongens moet ge niet zoeken, die kunnen wij u wel bezorgen. »

« Neen, vader, neen, zoo meen ik 't niet, zegt Jan, mijne bakkerij is al in regel. Ik zou uwe schoone centjes niet willen wagen aan 't inrichten van eene nieuwe. Ik heb alleen voor niet, zoo... ge mij trouwen laat! »

Ziet ge, Token, roept Toon, verontwaardigd, daar begint het spel! Ter nauwernood beginnen onze broodwinners iets wat thuis te brengen, of ze vliegen 't nest uit. Hij had al lang moeten weg zijn uit dien winkel. 'k Heb het u gezegd! »

« Och toe! vezelt Token, gij hebt het immers ook gedaan! » En den jongen, die, uit schrik, zich heeft omgekeerd en met zijnen neus tegen de ruit is gaan staan, roept ze toe : « Hoor, Jan, gij hebt het zoo slecht niet voor! Eene eenige dochter, eene schoone broodwinning... Maar zeg eens, wat denkt hare moeder erover? »

En Jan krijgt al zijnen moed terug en spreekt nu ferm door :

« Wel, rechtuit gezegd, het heeft bij haar nog al moeite gekost in 't begin. Maar wat kan ze anders wenschen dan haar Fanieken gelukkig te zien? — « Hoor, zegde zij, omdat gij een brave, werkzame jongen zijt, die mijn Fanieken gelukkig zult maken, wil ik toegeven. » — En ik

zegde : « Reken daarop, gij zult u niet bedrogen vinden! Dat ik braaf ben, dat heb ik aan mijne ouders te wijten; die hebben mij van jongs af deftig en eerlijk opgebracht. Ik zal het voorbeeld van mijn vader volgen; dan kan Fanieken met niemand gelukkiger zijn dan met mij! »

Toon kucht eens even. Hij ziet al bijlange zoo zuur niet meer. En nu Token hem aanstoot en zegt : « Laat ons dan onzen Jan gelukkig maken en ja zeggen, » weet hij er niets meer tegen in te brengen.

Hij drukt de hand van zijn jongen, en die valt moeder aan den hals en snikt : « Dat hebt ge niet voor niet gedaan. Dat zal ik u vergoeden, moederken lief! »

Zoo is het beslist. Nog meer uitleg wordt gevraagd en gegeven. Jan prijst zijne bruid, als van deftige afkomst en als hebbende een rond fortuintje! De looze guit! Hij weet wel, dat hij hier niet van blozende kaakskens en van vriendelijke oogjes moet spreken.

En eer het jaar ten einde is, dat zelfde jaar van des konings tweede peterschap en van Mariekens Eerste Communie, en van Stans loting, eer dat jaar uit is, heeft Token eene schoondochter! Geluk er mêe, Token!

Nog eens Zondag namiddag! Wederom zetelen geden en Toon in hunne verhoorzaal. Een heer is met hen, die op tafel teekeningen en plannen uitrolt, en hen inwijdt in de moeilijkheden, welke grondplan, en doorsnee en de voor- en achtergevel (alles in lijnen en trekken voorgesteld) aanbieden. Maar Token heeft het gauw op en helpt het aan haren man uitleggen.

Ondertusschen wordt er gefluisterd in de gebuurte. Zou 't nu toch waar zijn? Ieder weet, dat Toon een aanzienlijk stuk grond gekocht heeft in eene der nieuwe straten van de stad. Maar dat hij bouwen gaat, een eigen spekspaan nieuw huis bouwen, wie hadde zulke dingen ooit durven denken? En 't moet toch waar zijn; die heer, die bij hen is, en die vroeger al menigen keer hunnen drempel betrad, is een bouwmeester en aannemer; hij is hier allerbest gekend! En de vrouwen besluiten, dat ze nu zekerheid willen hebben, dat ze Token zelve zullen aanspreken aangaande 't nieuwe huis.

Maar vandaag wordt hun de gelegenheid niet gegund hunne nieuwsgierigheid te voldoen. Al is de heer weg met

zijne plannen, Token en Toon blijven in onderhandeling.

Er zijn eenige punten te bespreken, waarover ze 't niet geheel eens waren. Onder andere, de plaats voor 't sorteeren. Toon beweert, dat dit, even als vroeger, in den kelder kan gebeuren. Token spreekt hem tegen, en hare pleidooi is vol warmte en overtuiging.

« Neen, Toon, neen! zegt ze, ik kan het niet verdragen dat die jonge meisjes in eenen kelder zitten. Denk eens, zoo ons Mieken eene van hen was? Zij moeten eene groote plaats hebben, waar licht en lucht inkomt; nog erg genoeg hebben zij het dan met den vuilen reuk en het harde werk. Zeg niet : Wij doen genoeg met voor onze eigene kinderen te zorgen. Neen, Toon! dat is niet genoeg. Ook voor andermans kinderen moeten wij zorgen, als wij kunnen. Zie eens, dat arme Netteken van de Vliersteeg. Alle dagen staat het daar tegen den muur geleund. Hebt ge nooit gezien, als ge de deur opent, 's morgens, hoe mager en bleek het wordt? Het gaat, och arme! zijne zuster na; 't is de dood in burgerskleeren! Ik steek het al dikwijls wat toe: een goeden boterham en een glas bier; maar dat kan niet helpen. Ik heb al eens gezegd : « Netteken, het werk is te zwaar voor u; ge zoudt moeten thuis blijven! » Maar dan antwoordt ze : « Ja, Token, en wie zal dan mijnen kost verdienen? » Een arme mensch is toch dikwijls een martelaar! En daarom, Toon, moeten wij voor hen zorgen. Ik ben ook arm geweest. Dat zal ik nooit vergeten, al werd ik zoo rijk als 't water diep is. Neen, die dagen vergeet ik nooit, als we, moeder en ik, soms heel vroeg slapen gingen, om toch maar het knagen van den honger niet te voelen. Een mensch moet hart hebben, Toon! »

En Toon denkt : « Ja! maar geen mensch op de wereld heeft zulk hart als 't uwe! » En hij voelt het zijne geheel verweeken.

Token en Toon zijn aan 't verhuizen. Geen mensch in de buurt, of hij is al eens, 's Zondags, Tokens nieuw kasteel gaan bewonderen. En zij vinden geene woorden om er de schoonheid van te beschrijven.

« Nu zult ge gauw uwe vroegere geburen vergeten! » voegt franke Beth Token toe.

Maar Token schudt het hoofd en zegt : « Ik wou, dat ge allen mee kondet gaan! »

De voddenraapsters vinden 't nog al wijd om hunne

wagens te halen 's morgens. Want Toon heeft tegenwoordig over de dertig wagens te verhuren. Toch zal niet éene elders gaan met hare klandizie. « Waar men goed is blijft men, » zeggen ze allen.

En hunne getrouwheid wordt hun geloond. Nauw is de nieuwe woon in orde, of allen worden verzocht op een groot feest; de klanten en bedienden, vodderaapsters en sorteersters, komen het huis inhuldigen (begieten, noemen zij dat) met chocolade. Voor de suikerkoekskens heeft bakker Jan gezorgd.

Of het een vrolijk feest is! Ge moest ze daar eens zien zitten aan tafel, al die dames en juffrouwen! Nooit zoudt ge denken, dat ze 't minste uitstaans met vodden hebben. Hun gelaat schittert van reinheid, — als ze zich eens wasschen, weet ge, dan zien ze niet op wat zeep of wat geweld. Hun hoofd staat in de krul en niet een haarken ligt verkeerd. Die zijn trouwkleed nog heeft, haalde 't voor den dag; de anderen hebben splinternieuwe katoenen jakjes aan en geruite katoenen voorschooten, die nog in de vouw staan. Menigeen heeft voor dezen heuglijken dag *haar goud* uit den berg van barmhartigheid gehaald. Lange oorbellen en uitgewerkte *brochen* schitteren allerwege.

Token en hare dochter Mieken gaan rond, met gedurig opnieuw gevulde schenkpotten chocolade. De suikerkoeken zijn op de tafels gestapeld in bergen. En komplimentjes worden er niet verkocht : « Het staat er om te eten! » heeft Token gezegd. Zij heeft, och arme! al werk genoeg met het inschenken : zij en Mieken hebben geen oogenblik rust : het zweet staat hun op voorhoofd en wangen; maar dat belet toch niet, dat ze mede schetteren en lachen.

« Haddet ge maar een dochter meer, niet waar, Token? roept Netteken Pluim, dan zoudt ge 't zoo druk niet hebben! »

« Wel, dat kan nog komen! antwoordt vieze Trien in Tokens plaats, men moet nooit den moed opgeven! »

En allen aan 't lachen, aan 't lachen!

« Ja, ja, schreeuwt franke Beth, die overal haar woord weet te doen. Spoed u maar, Token! of ge blijft nog met al uw mannevolk alleen zitten... Die Mijnheer uit den kruideniers winkel, die kan toch wel vriendelijk pinken, he Mieken? »

En Mieken loopt de deur uit, zoo rood als een krieksken. Wat wil die franke Beth nu zeggen? Ei! wat frank stuk, die Beth! En waar haalt ze 't toch?

't Wordt stillekens laat. Er is al gezongen van :

Vivat onze To en ze mag er wezen!
Vivat onze To en ze mag er zijn!
Hip, hip, hoera! hoera! hoera!

't Ware tijd dat de gasten huiswaarts keerden!... Zij wachten misschien naar een druppeltje munt?.. Maar dát krijgen ze niet! daar wil Token niet van hooren : geene wallebakkerij in haar huis.

Het kostte niet weinig moeite en last, eer de nieuwe woning en de vergroote handelsinrichting heel en al in regel waren. « Wij zouden bijna eenen klerk moeten nemen! » had Toon al eens uitgeroepen. Stielmannen had hij genoeg aan zijne zonen, en klerken hadde hij er ook wel tusschen gevonden; maar 't scheen later, dat die geleerde bollen wat anders in hun schild voerden, dan voddenhuisklerk te worden! Nu, alles is eindelijk geschikt en geordend op zijn best.

« Nu zullen we wat rust gaan hebben, zegt Toon. »

Hij is juist de huiskamer ingekomen, waar Token aan den naad zit.

« Gij antwoordt niet, Token? Hemel! wat is dat! » Want ja, hij ziet het wel, 't is aan haren kindskorf, dat Token werkt. « Gaat ge hem weggeven, Token? 't Is misschien voor onzen Jan?... »

Maar Token blijft al zwijgen, en ziet eindelijk eens omhoog, en schudt haar hoofd, en zegt :

« Neen, neen, niet voor Jan! voor ons! »

« 't Is God geklaagd! » roept Toon en, met de handen in zijne haren, loopt hij de deur uit.

Token zucht eens. — Dat mannevolk leert toch nooit geduld en onderwerping!

En dat blijkt maar al te waar, wanneer er zekeren dag een geroep rondgaat.

« Token heeft eenen tweeling! Twee meisjes! »

Toon kan er maar niet over; hij staat als versuft en verslagen. Token moet hem aanzetten de kinderen een kruisken en een kus tot welkomsgroet te geven.

« Dat zet er nu de kroon op! » mompelt hij.

« Wie weet, man, fluistert Token, of gij de profeet niet speelt, of die twee meisjes waarlijk de steun en de vreugd van onzen ouden dag niet worden! »

Jozefa en Celine, of liever, Feken, en Ceken, moeders hoop zijt gij, en moeders Benjamins. Zoudt ge kunnen hare verwachting te leur stellen?

« Och! zegt iemand, zoover gekomen met lezen, och! wat onmogelijke dingen! Zeventien kinderen en dan tweemaal opvolgend zeven jongens. En al dat geluk en al dien voorspoed, en niets dat tegengaat! och! wat onmogelijke dingen! »

Ik moet mij verdedigen, of liever, ik moet de waarheid verdedigen. Wat de kinderen betreft, ga zien ten stadhuize van Antwerpen, gij zult er de lijst vinden, zooals ik ze aangaf; maar... nevens vier van die namen, staat er: *overleden den*... Hoe gaarne ook zou ik in onze bedrijvige Scheldestad u straat en nummer aanduiden! Dan kondet ge zelf Token gaan opzoeken! Maar zij houdt aan geen roem of faam. Die schoone dingen vertaalt zij met de veelbeteekenende omschrijving: *op straat gebracht worden*. Token wil niet op straat gebracht worden! Dus moet ik zwijgen.

En wat betreft al dat geluk en dien voorspoed, weet, dat die niet onvermengd waren. Weet, dat Token en Toon hun deel hadden van smart, en angst en droefheid. Noch ziekte, noch dood bleven buiten hunne woning. Zwarte, droeve dagen hebben zij doorleefd: die zendt de Heer over ieder huisgezin. Ook in het dagelijksch leven ontbrak het Token niet aan kommer en overlast. 't Is geen spel zeventien kinderen groot te brengen en te zorgen, dat onder dien hoop niet één zich misloope.

Ook de voorspoed kwam niet alleen. Dagelijks gedwongen zijn met gemeene straatleursters om te gaan, hunne grofheden en onbeschofte spreuken met onbewogen gelaat aan te hooren, hunne genegenheid te winnen, zonder hunne slechtheid goed te keuren, dat alles vraagt beleid en overtuiging. Maar Token had moed en vlijt en iever. Token kwam alles te boven.

Dan ook lustte het mij bij het blijde te verwijlen, en het droeve in de schaduw te laten. Is er niet reeds genoeg zwartgalligheid en ontmoediging in de wereld? Waarom dan nog met het verhalen van meerder droefheid de lezers ontzenuwd? Er wordt tegenwoordig genoeg zwart gebrouwen. Ik wilde doen zien, dat achter de wolken de zon toch schijnt!

Heb ik het getroffen? Neen? Weldan! zie hier nog een blijde dag uit Tokens leven, de gelukkigste dag misschien, dien de Hemel haar gaf.

't Is morgen, en vroeg nog, en toch staat Token reeds vaardig op hare kamer, gekleed in zijde en fluweel. Zij helpt Toon den nieuwen zwartlakenen frak aantrekken en handigt hem zijn gouden uurwerk over met de zware gouden ketting — een geschenk zijner kinderen.

Feken en Ceken zijn al eens komen vragen, of ze moeder van dienst kunnen zijn. « Ze zijn altemaal daar », hebben ze gezegd. En moeder heeft eens vriendelijk geknikt, maar niet gesproken; haar hart is te vol...

Daar komen de rijtuigen voor de deur stilhouden.

« 't Is tijd, Toon, zegt Token, kom nu! »

En zijlie met hun tweeën, en Feken en Ceken daarbij, stijgen in 't eerste rijtuig; de andere kinderen en schoonkinderen in de volgende. Naar de kerk rijden zij en worden gevoerd op het hooge koor. Schoone tapijten liggen daar en 't glanst er van luchter- en kaarslicht. Het orgel gaat aan 't zingen en... een jonge priester wordt naar 't autaar geleid.

« Mijn Pol! mijn Pol! snikt Token. Dank U, Heer, dat Gij me dit beleven laat! »

En, ja, Pol, de kroon, de glorie van het huisgezin, Pol doet heden zijne eerste mis. Hij, met eigen hand, bleek van ontroering, en bevend van zaligheid, hij reikt aan zijne ouders en broeders en zusters, het heilige levensbrood. O! wat tranen worden daar gestort! Reine, onschatbare tranen van heilig geluk, die de engelen in gouden schalen den Heer aanbieden. Zalig degenen, die 't gegeven is er zulke te weenen!

Ook al de aanwezigen weenen uit louter medegevoel: de kerk is te klein om al de vrienden en belangstellenden plaats te gunnen; en als de dienst ten einde is, en Token en Toon, gevolgd door al de hunnen, in stoet de kerk verlaten, dan gaat daar een gemompel op van goedkeuring en blijdschap, dat alleen de plechtigheid der plaats onderdrukken kan.

En er wordt gefeest vandaag! En de armen varen er goed bij!

« Deel maar uit! zegt Token, niets is er vandaag te veel! »

En als ze met Pol en met vader alleen is, dan geeft ze voor goed haar harte lucht.

« Zie, mijn jongen, zegt ze, nu mag ik sterven; want het grootste geluk, dat op aard is, heb ik beleefd. En van al mijne kinderen ben ik zeker: gij zult op hun letten, beter en liefderijker dan ik het doen kan. En wil er een den slechten weg op, gij zult tot hem gaan en zeggen : Zijt ge vader en moeder

vergeten en al wat ze deden voor ons? En van u zullen zij de vermaning aannemen. Wij belasten u met die taak. »

« Och! antwoordt Pol, het zal zoo zwaar niet zijn, mijn moederken, dit ambt, dat gij mij oplegt. En daarbij zult ge 't zelve nog lange jaren vervullen, gij en vader! »

Maar te lang reeds zijn ze uit de feestzaal weg. Feken en Ceken, de lievelingen, komen ze alle drij dagvaarden. Nauw treden ze binnen of luide klinkt het hun toe :

Zonder vaderlief willen wij niet wezen!
Zonder moederlief willen wij niet zijn!

Een machtig koor, waarin nochtans geene andere stemmen klinken, dan die van kinderen, schoonkinderen en kleinkinderen. Een machtig koor, dat, ja, tot in den hemel weerklank vindt!

Want, al heeft moeder haren uitverkoren zoon op dien schoonen dag met het ouderlijk ambt bekleed, het schijnt toch, dat ze 't hier op aarde te goed vindt, om zoo maar seffens te sterven. Jaren komen en gaan en... Token en Toon zitten als gelukkige oûkens bij malkander, in de eens zoo wel gevulde huiskamer. Al de zoons zijn tot staat gekomen. Sinds lang ook maakt Mieken dien heer uit den kruidenierswinkel gelukkig, dien, waarvan franke Beth over vele jaren sprak. En Tokens voorzegging na de geboorte der tweelingen is volbracht. Zij zijn hunner ouders steun en vreugd! Vader en moeder weten 't wel : die twee zullen zij nooit moeten afstaan. Zij hebben het immers bekend? Moeten ze eens hunne ouders verliezen, dan willen ze niemand tot bruidegom dan Onzen Lieven Heer!

« In den huwelijken staat is er anders ook wel geluk te vinden, kinderen! » zegt Toon en hij beziet zijn Token in haren leunstoel, aan de andere zijde van het vuurken.

« Ja, zegt Token, dat is zeker! Maar beter is beter! Doet gijlie maar uwe goesting, kinderen. Gij zult in geen geval slecht varen : Wie zijne ouders liefheeft, die zegent de Heer! »

Nu gij, socialisten en anarchisten, gaat het ook zoo toe in uwe huishoudens? Neen, want gij verguist de heiligheid van 't huiselijk leven. Gij werkt het tegen, dat slaven en streven om vooruit te komen in de wereld, om kinderen in eer en deugd groot te brengen. Onder uw beheer hadden Token en Toon

hun doel niet kunnen bereiken; zij hadden hun levensdroom niet vervuld gezien. Hunne kinderen waren geene van die deftige, eerlijke burgers geworden, regel en tucht toegedaan, die de kern uitmaken van onze onverdorven burgerij. Gij hadt het hun ontroofd, hun zuurgewonnen geld, en 't verdeeld tusschen honderden. Het ware in de handen gekomen van allerlei gespuis, van dronkaards en slempers, van luiaards en verkwisters. God behoede dat ooit uw onmenschelijk stelsel de bovenhand krijge!

HILDA RAM.

Antwerpen, Februari 1896.





Vijftigjarig priesterschap
en
vijf en twintigjarig herdersambt te Evergem

VAN DEN

Weleerwaarden Heer R. De Smet.

Jubelkroon

De Smet heeft eene kroon gesmeed —
    Een gouden kroon van jaren...
Wel hem wiens levensarbeid weet
    Een kroon als hij te garen!

Wij weten 't wat hij stichtte en deed
    In 't vruchtbaar priesterleven;
De Smet heeft kostbaar goud versmeed...
    Hem lof en eer gegeven!

Wie de eer verdiende, de eere haal'...
    Viert hem in jubelvreugden!
Hij smeedde 't koninklijk metaal
    Van hooge priesterdeugden.

Waar is 't dat hij de goudmijn vond?...
    In 's Heeren heilig Harte,
Het liefdevlammend Hart, gewond
    Van diepe liefdesmarte.

Hij drong de volle goudmijn in
Die toegang biedt ter zijden, (1)
En groef er heilge menschenmin
En kracht, voor God te lijden.

o Liefdegoud! o goud van God!
o Edelst goud der aarde,
Dat — uitgedeeld óns blijvend — tot
Zijn Jubelkroon vergaarde!

Die kroon, een koningswerk, ontvouwt
De vlijt van gansch zijn leven...
Hoe kunstrijk heeft hij 't smijdig goud
Gehamerd en gedreven!

Hij heeft den gouden kroneband
Omzet met edelsteenen
Geslepen door zijn meesterhand,
Die glans en glinstring leenen.

Zoo glanst in 't looverwerk de pracht
Die hem Gods outers danken;
De zorg, in 't Liefdesticht gebracht
Aan grijsaards en aan kranken,

En die een moederschoot verleent
En 't wiegje spreidt aan weezen;
Die, waar de rouw in zielangst weent,
Gaat 't bloedend hart genezen;

Die, waar den arme hoop en moed
Met heil en heul ontzonken,
Den uitgedoofden haard weer doet
In hoop en vreugd ontvonken;

Die 't afgedoolde schaapje vindt
En weerbrengt op de schouders;
Die liefdrijk 't hart der jonkheid wint
En leidt in 't spoor der ouders.

(1) Ad hoc perforatum est latus tuum ut nobis patescat introïtus, S. Bern. V. off. SS. C.)

Heft, School en Zondagsschool, uw vlag
Met fierheid hoog gedragen;
En siert voor uw Sint-Pietersdag
Uw bonten zegewagen.

o Parelsnoer, o looverwerk,
Die 't goud der kroon omkransen!
Hoe blinkt ge in 't oog van Jezus' Kerk
Met eeuwig glorieglansen!

Daar glanst de moed in elken strijd
Voor God en Kerk gestreden;
De traan van elken lijdenstijd
Door 't vaderhart geleden;

Daar glanst de godsvrucht, stil geknield
In vuurge vaderbeden;
De trouwe wacht die 't volk behield
In de oude Christne zeden.

Wat heerlijk hoogfeest, zijner waard,
Zal straks hier 't loflied zingen: (1)
't Volk, dat hij vormde en heeft bewaard,
Komt juublend hem omringen

Bij eèrestoet, gedrang, gejoel
In straten dicht behangen,
Wen een en 't zelfde dankgevoel
Zich uit in koorgezangen,

Fanfarenspel, kanonnenschot,
En aller klokken tonen:
« Wat wij hem danken, loon' hem God!
« Wij kunnen 't nooit beloonen... »

o Levenskroon des priesters, uit
Gedegen goud gewonnen,
En die uw ring zoo eervol sluit,
Als ge eervol hebt begonnen!

(1) 1e Juni a. s.

God was de blijdschap zijner jeugd;
Hij woonde in 's Heeren woning;
Hij heeft er 's Heeren Hart verheugd...
Dees dag brengt de eerste looning.

Moog' nu de Heer hem in het loon
Des Jubels lang bewaren
Zijn Jubelkrone past zoo schoon
Op zijue grijze haren.

De Smet heeft eene kroon gesmeed
Met hulp, ja, van hierboven;
Laat ons, voor wat hij stichtte en deed,
Met hem d'Algever loven.

o Looverwerk! o parelkrans!
o Gouden Jubelkrone!
Hoe zult gij glinstren in uw glans
Bij 't licht der hemelwone!

17 April 1899. H. CLAEYS, past.





NOG EENS « BETALENDE SCHOOL. »

De bedenkingen, door den heer Bultynck in een tweede artikel tegen mijne beschouwingen over *betalende school* ingebracht, geven mij aanleiding om op mijne beurt nog eens op het twijfelstuk terug te komen. Dit niet, omdat ik verlang te bewijzen dat ik wel degelijk gelijk heb, en mijn geachte tegenspreker wel degelijk ongelijk, zooals deze wellicht zou meenen, maar om mijn eerste artikel te verduidelijken. Gedreven door de zucht om het ding niet buiten verhouding lang te maken, ben ik niet genoeg indachtig geweest, vrees ik, voor welk publiek ik schreef, en heb, zoo doende, minder of meer het verwijt verdiend, « ex-cathedra uitspraak te doen », terwijl niets minder in mijne bedoeling lag : de tijd is lang voorbij dat de beoefenaars der taalstudie meenden het recht te hebben, den taalgebruiker wetten voor te schrijven; de regels, die zij uit het gebruik afleiden, zijn geene geboden, maar aanbevelingen.

Daarenboven heb ik op een belangrijk punt mijne bedoeling minder juist uitgedrukt (al heeft de heer Bultynck dit niet opgemerkt), en ik wil de gelegenheid niet laten voorbijgaan, om de fout te verbeteren.

Bij het schrijven van mijn eerste artikel werd ik beheerscht door de volgende gedachten :

1° de benaming *betalende school* is in onze gewesten niet inheemsch, en wordt dan ook door het eigenlijke volk verre van algemeen gebruikt, maar is eene *officieele* vertaling van fr. *école payante*, hoofdzakelijk in gebruik in de officieele wereld;

2° als men een aequivalent voor een vreemde uitdrukking noodig heeft, is het verkieslijker met de volkstaal te rade te gaan, in plaats van eene vertaling te smeden, waarin ieder woord letterlijk overeenkomt met een woord van het voorbeeld;

3° aangezien het volk eene *école payante* noemt *betaalde school* en ook *Fransche school*, en deze benamingen wel degelijk uitdrukken, wat ze moeten uitdrukken, is het derhalve beter die te gebruiken, in plaats van *école payante* letterlijk te vertalen door *betalende school*, dat, streng genomen, onzin is.

Alles hangt er dus van af, of *betalende school* algemeen gebruikt wordt, want het gebruik beslist, daar is niets tegen te zeggen. Nu heeft de heer Bultynck beweerd in zijn eerste artikel, dat *betalende school* « eene bestaande en door het volk aangenomene benaming » is, en hij heeft deze bewering in zijn tweede artikel met nadruk herhaald. Ik ben zoo vrij dit zeer beslist tegen te spreken, en ik hoop dat men er geene aanstel-

lerij zal in zoeken, wanneer ik beweer, in dezen waarschijnlijk beter bevoegd te zijn dan de heer Bultynck, om te kunnen zeggen hoe het er mede gesteld is. Gentenaar van huis uit, behoor ik tot dat gedeelte der bevolking dat het minst den invloed van het Fransch heeft ondergaan; oud-leerling der Gentsche stadsscholen, weet ik, of meen ik te weten, hoe « wij » in dien tijd de *écoles payantes* noemden; sedert ben ik uit mijne geboortestad maar gedurende een klein getal jaren afwezig geweest, en nooit heb ik opgehouden mijne aandacht te wijden aan de Gentsche volkstaal, die mij, niet alleen omdat ik mij met taalkunde bezig houd, steeds de grootste belangstelling heeft ingeboezemd. Daarentegen is de heer Bultynck geen Gentenaar, en eerst nadat hij een groot gedeelte van zijn leven elders had doorgebracht, is hij in Vlaanderens hoofdstad een betrekking komen bekleeden, meestal zonder er te wonen. Omtrent het gebruik in andere steden heb ik de noodige inlichtingen ingewonnen. Steunende op een en ander, durf ik staande houden, dat *betalende school* gebruikt wordt door de officieele wereld en door hen die er veel mede in aanraking komen, in casu door onderwijzers en dagbladschrijvers, en verder door lieden wier taal sterk onder den invloed van het Fransch staat; maar dat de uitdrukking nog verre, ja zeer verre van algemeen is onder het volk, dat, zooals ik reeds in mijn eerste artikel mededeelde, gewoonlijk *betaalde school* of *Fransche school* bezigt, waarbij nog komt, dat *betalende school* in het Nederlandsch van vroeger en later tijd absoluut onbekend is. Het is te veel gezegd, zooals in mijn eerste artikel staat, dat « een gebruik van het tegenwoordig deelwoord, zooals dit in een uitdrukking als *école payante* voorkomt, in het Nederlandsch van vroeger en later tijd absoluut onbekend is », maar dit was dan ook eigenlijk mijne bedoeling niet. Iedereen kent immers de uitdrukking *vallende ziekte*, die reeds in de 15de eeuw voorkomt; wat de Oostvlaming een *gelezen* en een *gezongen* mis heet, noemt de Westvlaming een *lezende* en *zingende mis* (1), en ook die benamingen waren reeds in het Middelnederlandsch bekend (2); De Bo haalt zelfs een zin uit Despars aan, waarin *zingende lof* voorkomt; verder uitdrukkingen als *zittend leven*, d. i. het leven van iemand die veel zit; een *blijvende plaats*, waar men blijft; een *ijlende koorts*, waarin de zieke ijlt; een *staande receptie*, waarbij de ontvangenden en de bezoekers staan; een *wandelende boterham*, een bijeenkomst waarbij men, niet op vaste plaatsen gezeten maar staande of wandelende, eenige meer of minder eenvoudige spijzen nuttigt; een *razende pijn*, die den lijder razend maakt; een *duizelende vaart*; *een stilzwijgende voorwaarde*; een *ontwijkend, toestemmend, bevestigend, bevredigend, ontkennend, weigerend, afwijzend antwoord*, een *schertsend gezegde*, een *schertsende opmerking;* en wellicht nog een paar andere, die me niet invallen. Maar *betalende school* is nooit in gebruik geweest; het is gevormd ter vertaling van fr. *école payante*, en ik durf beweren, dat het onze plicht is, dergelijke uitdrukkingen niet te gebruiken, als de volkstaal er andere kent, die het bedoelde begrip behoorlijk

(1) Zie De Bo, *Westvl. Id.* op *Lezen* en *Zingen*.
(2) Zie Verdam, *Mnl. Wdb.* op *Lezen*.

uitdrukken. Wat waarde heeft onze vlaamschgezindheid, als we bij de eerste de beste gelegenheid eene Fransche uitdrukking gaan vertalen, al is die vertaling door analoge vormen ook nog te verdedigen, in plaats van het vaderlijk erfgoed te gebruiken, dat door het volk onvervalscht wordt bewaard? Want zoo mag de uitdrukking *Fransche school* genoemd worden. Het bezwaar, dat de heer Bultynck tegen deze benaming heeft, acht ik ongegrond. « Het zou er nog aan te kort zijn », zegt hij, « dat wij, Vlamingen, aan de franskiljons dat wapen in de hand gaven, om tegen ons te bewijzen dat het Fransch waarlijk de taal der beschaafde standen in Vlaanderen is, aangezien de scholen waar het onderwijs betaald wordt er den naam van *Fransche scholen* dragen. ».

Ik zie niet in, hoe het feit, dat sommige scholen *Fransche scholen* genoemd worden omdat ze in zooverre van andere verschillen, dat het Fransch er het hoofdvak is, zou kunnen dienen om te bewijzen dat de taal der beschaafde standen in Vlaanderen het Fransch is, *zoolang dit laatste niet zoo is;* er zou veeleer uit blijken, meen ik, dat de Vlamingen het Fransch niet haten alleen maar omdat het Fransch is. Maar tevens welk vermakelijk, bij Vlaamschgezinden telkens wederkeerend zelfbedrog! Tot welke ontwikkeling de Vlaamsche beweging reeds moge gekomen zijn, noch de liberale noch de katholieke flaminganten zijn er tot nog toe in geslaagd om in hunne *betaalde* scholen het Fransch zijn alles overheerschende plaats te ontnemen, maar uit oogverblinding mag de naam met de werkelijkheid niet overeenkomen!

Wat nu *betaalde school* betreft, de heer Bultynck ontkent dat dit gebruikt wordt, en meent verder dat het al even groote onzin is als *betalende school*. Ik kan niet anders doen, dan nog eens bevestigen, onder verwijzing naar het bovenstaande nopens het gezag dat ik in dezen aan den heer Bultynck toeken, dat *betaalde school* wel degelijk zeer veel gebezigd wordt. De heer Bultynck vergist zich schromelijk, als hij meent dat alleen stotteraars *betaalde* zeggen terwijl zij *betalende* meenen; niet alleen kan *betalende* in de vlugge volkstaal *betaalde* worden, ik zou bijna durven zeggen dat het dat moet worden, hoe vreemd dit den heer Bultynck moge voorkomen. Even naïef is diens beweren, dat men in de schrijftaal de woorden in hunnen echten en goeden vorm herstelt. Wie *betalende school* goedkeurt, omdat het volk het gebruikt, moet ook *betaalde school* goedkeuren, als het volk het gebruikt, wat de oorsprong er van moge wezen. Indien *betaalde school* afkeuring verdient, omdat het ontstaan is uit *betalende school*, en we in de schrijftaal den oorspronkelijken vorm moeten herstellen, dan moeten we hetzelfde doen met alle woorden die in den loop der eeuwen op dergelijke en vele andere manieren uit andere zijn ontstaan; dan dienen wij niet te schrijven zooals wij doen, maar behooren wij onze taal te gebruiken in den vorm, die zij in de middeleeuwen had, of we kunnen tot nog oorspronkelijker vormen opklimmen, en het Oudnederfrankisch, wat zeg ik, het Gotisch bezigen, want wat is de ontwikkeling der taal, van een zeker standpunt bezien, anders dan een altoos verdergaande « verminking » van vroeger vormen? En hoe nu de oorsprong van *betaalde school* ook zijn moge, hetzij men de benaming afkomstig achte van het volk, hetzij van mij, ze is geen onzin. De

heer Bultynck beredeneert met eenigen ophef dat in *betaalde school* het woord *school* volgens mij moet beteekenen *onderwijs*, en dat ik dus afwijk « van de beteekenis door den heer Arnold aan het woord « scholen » gehecht, om *betalende* te veroordeelen ». Wat het eerste punt betreft, geen haar op mijn hoofd heeft er ooit aan gedacht *school* anders op te vatten dan in den zin van *onderwijs*, zoowel in *betalende school* als in *betaalde school*, zooals duidelijk blijkt uit mijn gezegde in mijn eerste artikel : « die scholen betalen niet, ze worden betaald », waarmede ik bedoelde: het in die lokalen gegeven onderwijs betaalt niet, het wordt betaald. Wat het tweede punt betreft, ik meende, dat er tusschen den heer Arnold en mij geen verschil van gevoelen bestond, en eerst naderhand heb ik bemerkt, dat mijn geachte collega met *school* eigenlijk het gebouw bedoelt, daar hij schrijft : « die scholen betalen niet, maar het daarin gegeven onderwijs wordt betaald. » De heer Arnold stelt dus inderdaad de *school* tegenover het *onderwijs*, wat me sedert ook bleek uit zijne tot mij gerichte mededeeling, dat hij *betaalde school* niet kon goedkeuren, daar « een *betaalde* school is een *école payée*, wat uitdrukt dat de school vrij is van schulden. » Maar deze redeneering zou alleen dan opgaan, indien het woord *school* in de eerste plaats, of althans niet anders, beteekende dan : gebouw waarin onderwijs wordt gegeven. Maar dit is toch zeer zeker zoo niet. In de eerste plaats beteekent *school* toch wel : eene inrichting, waar, hoe dan ook, onderwijs verstrekt wordt; en hoezeer het begrip tegenwoordig verbonden is met dat van een gebouw, dat in verschillende ruimten, nl. klassen, verdeeld is, toch mag men niet vergeten, dat dit bijkomende zaken zijn : men kan immers ook *school houden* in de open lucht, en hoezeer het begrip van het onderwijs op den voorgrond staat, blijkt wel uit woorden en uitdrukkingen als *hoogere*, *lagere*, *middelbare*, *Latijnsche*, *Fransche*, *neutrale*, *openbare school* : het is toch niet het gebouw, dat hoog, laag, middelbaar, Fransch, Latijnsch of neutraal is; zegt men *die school is goed*, dan bedoelt men toch niet dat het gebouw goed is, maar dat de kinderen er flink leeren; evenmin denkt men aan het gebouw in *sekteschool*, *dogmatische school*, *school zonder God*, *school met den bijbel*; *de school duurt tot 12 uur*, *de school is uit*, *de school begint*; het *schoolgeld* dient niet om het gebouw te betalen, maar het genoten onderwijs; het *schooljaar* is geen jaar van een gebouw; een *schoolmeester* geen meester van een gebouw, maar iemand die onderwijs geeft. Zoo zou men bladzijden vol kunnen doorgaan, maar dit is niet noodig; het is genoeg bekend dat de beteekenis : gebouw waarin school gehouden wordt, niet de eerste maar eene afgeleide opvatting is, zoodat het slechts natuurlijk is *betaalde school* op te vatten in den zin van *betaald onderwijs*.

De heer Bultynck heeft ten slotte een argument voor *betalende school*, dat niet veel gelukkiger is dan diegene welke hij deed gelden tegen *betaalde school* en *Fransche school*. Hij wijst er op, dat het woord school ook nog beteekent : « het gezamenlijke, de collectiviteit der schoolgaande leerlingen », en dit is juist, maar wat niet meer juist is, is zijne gevolgtrekking : « Indien men nu die beteekenis aanneemt, dan is *betalende school* de volmaakte onzin niet meer dien dr. De Vreeze (*sic*) erin ziet, maar wel zeer juist, als zijnde het de school, 't is te zeggen de collectiviteit der leerlingen, die het onderwijs, aan haar gegeven, betaalt. »

Dit is in het oog loopend verkeerd geredeneerd, want niet « de collectiviteit der leerlingen » betaalt voor het genoten onderwijs, maar *ieder leerling op zich zelf*. De verklaring van *betalende school* is dan ook elders te vinden, en lang zoo ver niet te zoeken. In den regel noemt een bijvoeglijk naamwoord eene eigenschap die in het geheel van eigenschappen, door het substantief vertegenwoordigd, opgenomen is, en alzoo *direct* met de bepaalde zelfstandigheid in betrekking staat : *een gezond mensch*, *een boos mensch*. In sommige gevallen wordt nu aan een zelfstandigheid een eigenschap toegekend, die er slechts op indirecte wijze mede in betrekking staat, zoo b. v. *gezonde kost*, d. i. kost, die den gebruiker gezond maakt; *op booze wegen*, d. i. waar booze dingen gebeuren; *eene droevige geschiedenis*, die droefheid verwekt; *eene vroolijke vergadering*, waar de aanwezigen vroolijk zijn; *een geleerde verhandeling*, waaruit de geleerdheid van den schrijver blijkt; *een benauwd vertrek*, dat iemand benauwd maakt; *de Fransche les*, de les in de Fransche taal; *de Fransche, Latijnsche school*, waar (hoofdzakelijk) Fransch, Latijn onderwezen wordt, enz. enz. Een *kostelooze school* werd in Holland vroeger genoemd *havelooze school*, d. i. school voor *havelooze* (d. i. onvermogende) kinderen. Dergelijke wijzen van spreken vinden hun oorsprong in een begrijpelijk verlangen om iets zoo kort mogelijk uit te drukken, en het doel wordt bereikt door op een begrip een eigenschap toe te passen die niet aan het genoemde, maar aan een ander inhaerent is. Met andere woorden : het is een metonymisch gebruik der adjectieven. Dit gebruik is zeer uitgebreid; maar het minst komt het voor bij tegenwoordige deelwoorden (1), want niet anders is *zittend leven*, *vallende ziekte*, *zingende* en *lezende mis*, *ijlende koorts*, *blijvende plaats*, *staande receptie*, *wandelende boterham*, *razende pijn*, *stilzwijgende voorwaarde*, *ontwijkend antwoord*, *schertsend gezegde* enz., en dus ook *betalende school* te verklaren; op *leven*, *ziekte*, *mis*, *koorts* enz. wordt toegepast een eigenschap, die ze niet bezitten, maar die eigen is aan den persoon die leeft, die ziek is, die mis doet, die koorts heeft, enz. Zoo is *betalende school* niet anders dan : school, onderwijs waarvoor degene, die het geniet, betaalt. Op dezelfde wijze zijn in het Fransch *école payante*, *couleur voyante*, *chemin roulant*, *rue passante*, *séance tenante*, *café chantant*, *soirée dansante*, *thé dansant*, in het Engelsch *dining-room* en *sleeping-car* te verklaren, en zoo ik *betalende school* afkeur, dan is het niet omdat ik de benaming, als zijnde streng genomen onzin, onverklaarbaar achtte, maar omdat in dit geval het metonymisch gebruik van het adjectief niet uit het volk komt, niet spontaan is geweest, en het naar mijn meening onnoodig is het in gebruik te brengen, aangezien onze taal termen kent die op zijn minst even geschikt zijn.

Ten slotte nog een woord naar aanleiding van *betaalschool*. De heer Bultynck keurt evenals ik dit woord af, ofschoon niet op denzelfden grond (hij noemt *zijn* beweegreden echter niet), maar zegt toch, dat, als mijne redeneering juist is, *bewaarschool* noodzakelijk

(1) In het Middelnederlandsch was het nog zeer zeldzaam. Behalve *singende mis* en *vallende sieckte* kent STOETT, *Mnl. Syntaxis* § 419, slechts twee voorbeelden.

moet beteekenen eene school waar de kinderen leeren bewaren. Daar kan ik niet anders op antwoorden dan dit. Een school een inrichting zijnde waar onderwijs wordt gegeven, zoo moet een samenstelling met dat woord noodzakelijk te kennen geven op welk vak van kennis het daar gegeven onderwijs betrekking heeft : een *teekenschool* is een school waar men leert teekenen ; een *muziekschool* is een school waar men muziek leert. In enkele gevallen is echter een der bestanddeelen van het begrip *school*, nl. het *leeren*, op den achtergrond gedrongen, zoo b. v. in *speelschool*, waarmee bedoeld wordt een school waar de kleinen niet hoeven te leeren, maar mogen spelen ; evenzoo in *bewaarschool*, d. i. een school waar men de kinderen brengt veeleer om « *bewaard* », dan om onderwezen te worden. Vergeleken met deze samenstellingen — want men mag niet vergeten dat alle nieuwe afleidingen en samenstellingen steeds gevormd worden naar het voorbeeld van reeds bestaande woorden —, moet *betaalschool* op een eenigszins ontwikkeld taalgevoel een vreemden indruk maken. Vergelijkt men het met *teekenschool*, dan moet het beteekenen : een school waar men leert betalen; vergelijkt men het met *speelschool* en *bewaarschool*, dan moet het beteekenen : een school waar men gaat om te betalen of om betaald te worden. Maar niets van dit alles wordt er mee bedoeld. De bedoeling immers is : een school waar men betaalt om het daar gegeven onderwijs te mogen bijwonen. Voor mijn gevoel drukt de samenstelling dat echter niet uit, en meen ik ze te mogen afkeuren.

WILLEM DE VREESE.

Naschrift.

Dit artikel was reeds geschreven, en bestemd om in de voorgaande aflevering opgenomen te worden ; maar daar nog twee andere stukjes over hetzelfde onderwerp ingezonden waren, werd het verkieslijker geacht die te laten voorgaan. Intusschen heeft noch de heer Roegiers, noch de heer Claes iets in 't midden gebracht, dat mij noopt om in het bovenstaande eenige wijziging aan te brengen. Integendeel. Wel heeft, volgens den eersten, *betalende school* « zich ... weten in te dringen in onze spreektaal », en is, volgens den tweeden, de uitdrukking « van dagelijksch gebruik », maar geen van beiden bedoelt daarmede, geloof ik : bij het eigenlijke volk. De heer Roegiers althans zeer zeker niet, want anders zou hij toch niet vragen hoe het komt, « dat allen, ja zelfs weinig geletterde lieden ... die uitdrukking goed verstaan? » Dit is overigens zeer eenvoudig : de uitdrukking is niet zoo onbegrijpelijk, of men kan de beteekenis met een minimum van overleg wel raden.

Behalve in het *Belfort*, is de zaak sedert nog ter sprake gekomen in het *Fondsenblad*. Een ongenoemde uit Brugge deelt mede dat hij « eene Vlaamsche vrouw, die geen Fransch kent en die over meer dan eene halve eeuw ter school ging op een dorp in het hertje van West-Vlaanderen », « als proefneming ... eene vraag gesteld » heeft, en van die vrouw ten antwoord kreeg, dat zij « nooit iets anders gehoord » had « dan *betaalschool* als onderscheid met *Arme School*. »

Ik kan aan de verklaring van die vrouw geen gewicht hechten, zoolang niet het bewijs geleverd is, dat ze waarheid sprak, wat me meer dan twijfelachtig voorkomt.

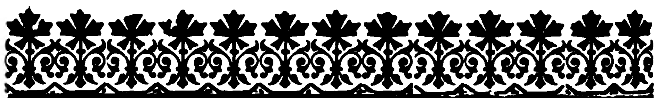
Veel belangrijker is een ander artikel in het nummer van 8 Maart verschenen, van de hand van niemand minder dan den heer Juul Van Lantschoot, « professor te Dendermonde en bestuurder van het tijdschrift *Jong Dietschland.* » Volgens hem beteekent *school* « ook eene vereeniging van personen, onderwijs gevende. Dus kan *betaalde school* geen anderen zin hebben dan *betaalde onderwijzers, onderwijzeressen, leeraars, enz.;* hetgene geen onderscheid te kennen geeft, daar toch in alle scholen het onderwijzend wezen betaald wordt. *Betaalde school* voldoet dus niet aan de vereischten van eene goede benaming, zij bediedt niet : eene inrichting waarin vele personen tegelijk onderwijs ontvangen en met hunne eigene penningen dit onderwijs betalen. »

Dit is zeker zeer vernuftig geredeneerd, maar nog vernuftiger, ja buitengewoon is het besluit : « Moeste men ons vragen : *Wat is eene betalende school?* We zouden antwoorden : 't Is eene onderwijsinrichting waar veel personen tegelijk onderwijs ontvangen, gegeven door de *betaalde school,* en dit onderwijs met hunne eigene penningen betalen. »

Me dunkt : commentaar is overbodig. Bij zulk een schitterend taalkundig genie, dat, jammer genoeg, tot nog toe onbekend gebleven was, moet niet alleen de ondergeteekende, maar zelfs de heer Bultynck het afleggen. Maar toch kan ik de betuiging niet inhouden, dat ik van ganscher harte de kinderen beklaag, die van die « *betaalde school* » hun taalonderwijs moeten ontvangen.

W. D. V.





AAN MIJNE MOEDER.

I.

'k Zag twee rozen op een stengel
En een knopje haar ter zij,
Lieflijk schoon bij 't uchtendgloren,
Geurend nog bij avondtij.

Welig tierden beide rozen,
Ook het knopje kwam tot bot,
Groeide, bloeide zonder zorgen,
Onbekend met 's levens lot.

Vlinders kwamen haar bezoeken,
Lispten van geluk en deugd;
Meer en meer kreeg 't knopje kennis
Van de ware zielevreugd.

't Rozenpaar, van vreugde dronken,
Zag toen bij het dagend licht,
Hoe het knopje was veranderd,
Parels tooiden 't aangezicht.

Ook zij weenden reine parels,
Fonklend in Aurora's schoot;
Doch, was 't vreugde of zielesmarte,
Wat het rozenpaartje bood?

Vreugdetranen stortten allen;
't Knopje was geen knopje meer,
't Was de bloem in volle schoonheid,
Smetloos rein voor God, den Heer.

Onschuid sprak uit 't geurend roosje,
    Liefde lag op 't rein gelaat;
Ach! Hoe lang was 't teder bloempje
    Met die schoonheid nog gebaat?...

Al te welig leefde en streefde
    't Lievlingsbloempje naar omhoog;
Al te streelend was de omgeving
    Die het rozenpaar bedroog.

Valsche vrienden slopen binnen
    't Hartje van 't onschuldig kind;
Toen de lente was verdwenen,
    Was 't niet meer door elk bemind.

Kwamen somtijds lieve vlinders
    Voor wie 't hart steeds openstond,
't Was niet meer de zuivre liefde,
    Die er kwam uit rozenmond.

Veel, veel goeds was nog in 't roosje
    Doch zijn schoonste tooi verdween,
Jong nog was 't te zeer gekoesterd,
    Onschuld trok van 't roosje heen.

o Thans zag 't zijn dwaze liefde
    Voor de wereld beter in,
Smeekte en bad, verlangde vurig
    Naar een nieuw en goed begin.

(*8 December 1888.*)

II.

Gods voorzienigheid bracht hulpe;
    Hij, die 't musken niet verlaat,
Zal den arme nooit verstoten
    Die zijn blikken tot hem slaat.

Ziet, daar kwam een hand van boven
    Plaatste 't roosje ver van 't paar.
In een hof vol vreemde bloemen
    Groeide en bloeide 't zeven jaar.

Frischer zag weer 't tenger bloempje,
    't Vond er ras een waren vrind;
Veel had 't de and'ren afgekeken,
    't Was gevormd in weer en wind.

Was 't beschut door hooge muren,
    Toch kwam soms de ruwe hand
Van den storm, en boog zijn stengel
    Doch het roosje bleef gestand.

Eens kwam daar uit de oudrenwoning
    Van ons roosje een vlindertje aan,
Roosje, roosje, lispte 't treurig,
    't Is met vaderlief gedaan,

Sinds dien tijd was 't hoofdje droevig
    Naar den kouden grond gericht,
Nooit begreep ons roosje beter:
    « Bidden is een zoete plicht ».

Telkens als de zon het 's morgens
    Zachtkens wakker had gekust,
Stroomden paarlen langs de wangen,
    't Treurend harte vond geen rust.

God had deernis met de kranke,
    Plaatste 't weer naar milder oord;
Daar begon een beter leven,
    Geestlijk leven, ongestoord.

Gave God der moeder-roze,
    Dat zij 't nog gebeuren ziet,
Hoe haar liefling, 't eenig roosje,
    Zich geheel den Heere biedt.

o! Hij liet die vreugd haar smaken
Zichtbaar heeft Hij haar beschermd;
Dat de Heer nog vele jaren
Over beiden zich ontfermt!

In den wijngaard onzes Heren,
Zag zij dankbaar 't roosje weer,
Daar wil 't bloeien heel zijn leven,
Bloeien tot Gods lof en eer!

Geve God dat 't lang nog prijke
Tot elks heil en tot Gods lof,
Dat 't met oudrenpaar eens bloeie
In het hemelsch Palmenhof!

(*21 April 1895.*) THEODOROSA.





DRIEJAARLIJKSCHE PRIJSKAMP VAN TOONEELLITERATUUR.

ET onweder veroorzaakt door het verslag van den heer Willem De Vreese over den driejaarlijkschen prijskamp van tooneelliteratuur, is hevig geweest en tot heden toe stijgèn nog donderende vermaledijdingen uit het troepje hunkerende dramaturgen die de 3ooo frank van den prijskamp in het oog hadden als een kunstideaal. Het moet waarlijk een ontgoocheling geweest zijn voor al onze pseudo-Ibsen, niet meer de lamme toegevendheid gevonden te hebben van vroegere verslaggevers die zoo maar aan het eerste Boudewijn Hapken het beste, de 3ooo franken toekenden. Het verslag van den heer Willem De Vreese heeft afgebroken met die weekheid en indien men er een verwijt mag aan doen, dan is het dat het wellicht niet streng genoeg was tegenover al de knoeierij die de juryleden te lezen kregen. Men zou kunnen betreuren dat zooveel energie door den verslaggever gebruikt werd juist op het oogenblik dat men in Hegenscheidt's Starkadd een glinstering van hoop zag, doch integendeel hoop ik dat de heer Hegenscheidt zich fier buiten het troepje bedelaars zal houden en in eigen waarde alleen beloouing zal zoeken voor zijn kunstarbeid.

Luid juich ik het verslag van den heer W. De Vreese toe en strenger nog dan hij was, zou ik eenvoudig de afschaffing gevraagd hebben van den driejaarlijkschen prijskamp voor tooneelliteratuur en van alle officieële premiën die sinds jaren de oorzaak zijn van de erbarmlijkheid onzer tooneelletterkunde. Na veertienmaal drie jaar, en na veertienmaal drie duizend frank i. e. 39.ooo fr. verteerd te hebben, bezitten wij geen enkel stuk dat op de hoogte staat van wat in Noord-Nederland of in Duitschland of in Denemarken voortgebracht werd. Wij bewonderen te Gent een praalgebouw, tempel voor het tooneel, en trots de colossale sommen sinds jaren verteerd, hebben wij niet éen enkel waarlijk geniaal oorspronkelijk stuk om erin vertoond te worden : ik vraag zelfs geen Ibsen, geen Fulda, geen Hauptmann, ik zou me vergenoegen met een Van Nouhuys of een Mirbeau of een Rostand.

En welke is nu de oorzaak van die erbarmlijkheid van onze tooneelliteratuur? Doodeenvoudig de noodlottige inrichting van den

driejaarlijkschen prijskamp en het nog noodlottiger stelsel van de premiën. Schaf het een en het ander af, en ik ben overtuigd dat na een aantal jaren oprechte talenten zullen te voorschijn komen die onze tooneelletterkunde met goede stukken zullen verrijken. De jonge schrijvers zullen niet meer schrijven met het oog op den driejaarlijkschen prijs, de knoeiers zullen in het leven niet meer gehouden worden door de staatsmanna onder vorm van premiën : het zal de dood zijn van veel onkruid, maar de tarwe zal opschieten.

Eens dat een schrijver een prijskamp in het oog heeft, is hij niet meer vrij in zijn schrijven : hij bevindt zich onder allerlei invloeden die zijn vlucht belemmeren; hij zoekt door allerlei middelen de gunst te winnen van officieële lieden : hij zal geen republikeinsche denkbeelden ophemelen in ons koninkrijk, of evenmin dythyrambisch zijn voor de Bourbons in Frankrijk; ook uit een godsdienstig oogpunt zal hij binnen zekere palen moeten blijven; integendeel zal hij zoeken rozen te vlechten rondom zekere politieke toestanden : in ons land zal de Congo eene groote rol spelen voor zijn wierookvat; in Frankrijk « l'Armée Française » ; in Duitschland, « De Keizer ». Van daar een letterkunde die kluisters om zich heeft, die niet vrij en trotsch gaat, die niet durft, en van daar een ongehoorde reeks middelmatigheden waarvan het bestaan slechts mogelijk gemaakt wordt door het toekennen van premiën. Schaf de premiën af en aanstonds verdwijnen een aantal knoeiers die geen ander ideaal hebben dan de briefjes van honderd en duizend, maar die zich weinig bekommeren om roem en om die heerlijke zelfvoldoening die men gevoelt wanneer men lange dagen en lange nachten in hardnekkig werken op een stuk doorgebracht heeft, wanneer men, ver van alle lage geldbegeerten, het kind van zijn geest gekoesterd heeft met die diepe kunstprobiteit die het grondbeginsel moet zijn van elk kunstenaar. En wees gerust, het volk zal u niet miskennen : de miskende geniën behooren tot de praatjes der knoeiers. Shakespeare, Molière, Goethe, Schiller, Ibsen, Hauptmann, Fulda, en ik noem er u nog honderd, zijn niet miskend geweest. Het volk heeft luid hunne stukken toegejuicht en nochtans werden zij voortgebracht zonder de hulp van Staatspremiën.

Ik heb hier voor me liggen een statistieke lijst van de premiën die in den loop van tien jaar aan de Vlaamsche schrijvers uitgedeeld werden. Aan vijftig schrijvers werd 116522,50 fr. plus driemaal drie duizend franken van den driejaarlijkschen prijskamp, dus te samen 125522,50 fr. betaald, ik zeg wel honderd vijf en twintig duizend, vijf honderd twee en twintig frank en 50 cent. zonder te rekenen de toelagen die door de steden aan de schouwburgen toegekend zijn en de premiën die in wedstrijden door steden of bijzondere maatschappijen ingericht, uitgedeeld worden. Ik vind op die lijst schrijvers die in tien jaar vijf en twintig duizend frank

opstreken, een jaarlijksche rente van twee duizend vijf honderd frank, ik vind er drama's, treurspelen, blijspelen, comedies, op, maar te vergeefs zoek ik in die opeenstapeling van bedrijven, een enkel stuk van waarde, iets dat men aan den vreemde mag toonen als een proef van onze tooneelletterkunde, iets dat, als *het Goudvischje* bijvoorbeeld, in een leergang der Hoogeschool — zooals te Gent gebeurde — kan ontleed worden.

De 125522,50 fr. Staatspremiën h... « Aangebrande hutsepot » voortgebracht! Proficiat.

In naam der eerlijke Vlaamsche beweging die niet wil dat de Walen ons met recht — al zijn zij zelf schooiers — den naam van Flamandiants toezwaaien, vraag ik aan den heer Minister de afschaffing der Staatspremiën voor tooneelletterkunde, tot eer der Vlaamsche beweging en tot welzijn der Vlaamsche letterkunde.

Ik hoorde dat E. Hegenscheidt, zich eenigszins gekrenkt voelde door het niet toekennen van den driejaarlijks ıen prijs. Ik denk integendeel dat hij den heer W. De Vreese erkentelijk moet zijn, dat hij hem niet gerangschikt heeft bij die op het lijstje figureeren en dat de verslaggever genoeg kunstgevoel had en vooral veel eerbied voor Starkadd, om het drama niet te plaatsen naast de reeks draken en walgelijke grove blijspelen die onze tooneelletterkunde zoo laag doen dalen.

Laat Starkadd gansch alleen op een lijst staan, zonder cijfer van premie ernaast, maar als het eerste stuk der herboorte van onze Zuid-Nederlandsche tooneelletterkunde : het stuk heeft gebreken, maar bezoedel het in godsnaam niet met het grootste gebrek : laat het niet schooien.

De heer Omer Wattez, in het voorwoord tot zijn tooneelspel in drie bedrijven : *Het Witte boek*, bekent ook dat het waardepeil van onze tooneelletterkunde zeer laag ligt en met een goed en loffelijk inzicht, poogt hij door het leveren van een tooneelspel dat peil wat te doen stijgen : hij ook vindt dat we uit de erbarmelijke banaliteiten moeten komen waarin ons tooneel plast, uit den schreeuwerigen melos, uit den bombastischen pathos die, zoo men onze tooneelletterkunde moet beschouwen als een spiegel der zeden van ons volk, even veel onze voorvaderen uit vervlogen eeuwen aantasten als onze tijdgenooten. De druiden in de oerwouden (confer Belsama) huilen en pathetiseeren en spreken bovendien nog als sans-culottes van Vrijheid, Gelijkheid en Broederlijkheid, juist alsof ze mede hielpen de Bastille innemen; en dat gaat zoo over *Boudewijn Hapken, Genoveva van Brabant, Roze Kate*, tot op den dag van heden toe. Men zou zeggen dat een Vlaming geen twee woorden kan zeggen zonder dat hij de linker hand op het hart legt, en de rechter boven het hoofd uitsteekt — (Bevende stem en viool achter de schermen!)

Is het een microob die de Vlamingen aantast zoodra zij de pen in hand nemen om iets voor het tooneel te schrijven? Ik heb

zulke Vlaamsche stukken gezien (De Wulpsche vrouw) waar een personage geen sleuter uit zijn zak kan te voorschijn halen zonder aanstonds zich tot het stukje staal te wenden in eene pathetische rede! De personagen spreken zulk een onmogelijke taal, even veel voor wat den vorm en de grammatica, als voor wat het glossarium betreft. Ik weet wel dat de tooneeltaal oneindig veel verschilt van de dagelijksche taal, maar zij kan [illegible] een schijn van natuurlijkheid hebben, en geen mensch in Noord o[illegible]d zal nog zeggen b. v. : gij hebt den naam *mijns vaders* beleedigd. En waarom in Gods naam dien vorm bij verschillende schrijvers aangetroffen : « aanzien » voor het verleden deelwoord, in plaats van aangezien? Indien in een hoogere Athenæumsklas een leerling moest schrijven : « Je ne vous ai pas croyé » hield gansch de klas hem voor den gek, maar professors zelven schrijven zonder aarzelen aanzien voor aangezien, wat even gek klinkt als « croyé ».

Nogmaals herhaal ik hier wat ik reeds zoo dikwijls herhaalde — c'est toujours la même chose parce que c'est toujours la même chose, — zei Molière : Zoolang onze schrijvers uit Zuid-Nederland er niet zullen naar streven den vorm van hunne taal te zuiveren en te verfijnen, zullen zij geen blijvend werk stichten : Conscience's roem sterft uit trots al de apotheose die zijn naam omringde en het kleine boekje van Tony : Ernest Staes, beleeft druk na druk. Conscience genoot den tijdelijken roem van een goed feuilletonist, als een d'Ennery, een Merouvel, een Dumas vader, die de gunst wint van het volk door het boeiend verhaal, door de ervarenheid waarmede een aantal personen in beweging gebracht worden; Tony won de onsterflijkheid door de sierlijkheid van den vorm.

Verfijning in de taal zal verfijning in den vorm bijbrengen, verfijning in den smaak, in het gevoel.

En daarbij geen premiën meer : werken voor de kunst. « Die Wildente » van Ibsen is er gekomen zonder Staatspremie. Wees gerust, het volk heeft kunstsmaak genoeg en zal stroomen in de tooneelzalen den dag dat een Vlaamsche schrijver zijn Wildente laat opvoeren. Ik zie niet in waarom wij honderd vijf en twintig duizend franken moeten betalen omdat draken voor ledige banken gespeeld worden.

Laat de Staat voor de tooneelletterkunde een vijfjaarlijkschen prijs inrichten van 5000 fr. gelijk voor de zuivere letterkunde, laat een commissie dien prijs toekennen aan het beste werk dat gespeeld of gedrukt werd. Maar geen verplichting van inzenden, geen wedstrijd meer, maar de bekroning van een roem die in den loop van vijf jaar gevestigd werd, en door het volk en door de kunstenaars algemeen erkend werd.

Dit zou ten minste wat edeler zijn. Doch het edelste ware : alles af te schaffen, vijfjaarlijkschen prijs van letterkunde, prijs van Rome, en welke prijzen ook en aan het genie van de kunstenaars alleen de kracht te laten ze te verheffen boven de algemeenheid.

HENDRIK DE MAREZ.



BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Barthold Meryan, door CORNELIE HUYGENS. Tweede druk, P.-N
Van Kampen en Zoon, Amsterdam.

Wij hebben in Zuid-Nederland slechts één vrouw die aan eigen lijke romanletterkunde doet, Mejuffer Virginie Loveling, en he is waarlijk jammer, want die vrouwelijke pennen, volledigen d literatuur van een volk, scheppen een zekere categorie van werke die noodzakelijk zijn in de letterkunde. Op het aanverwant gebie der sprookjes mogen de juffrouwen Belpaire en Hilda Ram zic in het beste gelukken verheugen.

In Noord-Nederland is het getal vrouwen die een goede pe voeren veel grooter en zij genieten daar een vrij ongemeenen bijva Laat er mij slechts twee noemen : Mevrouw Van Wermeskerken Junius, schrijvend onder den pseydoniem van Johanna van Woud en Cornelie Huygens. Van de eerste verscheen onder andere werke dat lieve boekje : *Tom en ik*, dat reeds in 1893 zijn derden dru en heden waarschijnlijk reeds een vierden beleefde, van de tweed zagen : *Hoogenoord; Zomer; Regina* (derde druk) *Een Huwelij* en *Ellen*, het licht, en nu onlangs : *Barthold Meryan*. (tweede druk.

In *Barthold Meryan* wordt de brandende vraag van den dag : he socialisme, onder vorm van roman behandeld. Het is dus een brok u ons hedendaagsch leven, en wel uit het meest bewogen deel van da leven, uit den hardnekkigen klassenstrijd, waarvan wij hier te Ge vooral staaltjes te zien kregen, en die niet minder hevig in Noor Nederland gevoerd wordt. *Barthold Meryan*, is de ontleding van ee jongelingsgemoed, dat van aristocratie naar socialisme overgaat.

Het boek is zeer onderhoudend, boeiend soms, maar lijdt onge lukkiglijk aan eenige langdradige deelen, die wat te zwaar zijn i evenredigheid met de fijne ontwikkeling en ontleding van den gees van Barthold Meryan, den held van den roman. Daar waar Corneli Huygens de socialistische denkbeelden uiteenzet en hunne weerleg ging, onder vorm van voordrachten en meetings met voor- en tegen sprekers, verwijlt zij soms in wat al te overvloedige bijzonderheden Er is in dit opzicht waarlijk disproportie in het boek.

Trots dit, is het werk van zeer onderhoudende lectuur, wat d drie opvolgende drukken stellig komen bewijzen.

H. DE M.

De lijfrentkas of iedereen rentenier, door OSW. ROBYNS, pr.

Het is al lijfrentkas dat de klok slaat, en hoe weinigen nochtan hebben een duidelijk begrip van die instelling, die misschien d oplossing van het maatschappelijk vraagstuk bevat, toch zeker d

verwezenlijking van de brandende quaestie der werkmanspensioenen ?

Daarom heeft de schrijver van dit boekje een zeer nuttig werk gedaan met dat gewichtig vraagpunt eens in korte en klare bewoordingen uit te leggen en aan iedereen aan het verstand te brengen. Niet alleen geeft hij de bepalingen, somt hij de voordeelen op, wederlegt hij de mogelijke opwerpingen, hij maakt alles zonneklaar en tastbaar door sprekende voorbeelden en toepassingen, en drukt op het einde eene tabel van de renten, opgebracht, het zij door voorbehouden of afgestaan kapitaal, door verschillende sommen gestort op verschillenden ouderdom en genietbaar op verschillende tijdstippen.

Dit nuttig schriftje van 32 bladz., dat slechts 30 centiemen kost per stuk, 3 fr voor 12 en 20 fr. voor 100, moest in iedereens handen komen en met honderdduizenden onder de werkersbevolking verspreid worden.

Te verkrijgen bij den drukker, M. Van der Donckt, te Maaseik, bij den schrijver, te Exel, en bij alle boekhandelaars.

Emmanuel Quaetfaslem par Jean Broeckaert. Termonde. De Schepper-Philips, 12 blz. 8°.

Pater Bruynincx door Jan Broeckaert. Dendermonde. De Schepper-Philips, 16 blz. 8. met portret.

In deze twee overdrukken uit de « Gedenkschriften van den Oudheidskundigen Kring der stad en des voormaligen Lands van Dendermonde » worden ons eenige bijzonderheden medegedeeld over twee verdienstelijke mannen die te Dendermonde het eerste levenslicht hebben aanschouwd.

De eerste, Emm. Quaetfaslem, geb. 10 Nov. 1785, verwierf zich een goeden naam op het gebied der bouwkunst en der schoone kunsten en geraakte tot hooge waardigheden in het voormalig koningrijk Hannover, alwaar hij het grootste gedeelte van zijn leven doorbracht en waar hij ook te Nieudorf den 2ⁿ Juli 1851 overleden is.

De tweede, Frans Lucas Bruynincx, geb. 18 Oct. 1733, trad in de orde der Augustijnen en werd te Leuven, 21 Oct. 1766, plechtig als doctor in de godgeleerdheid uitgeroepen, eene eer, welke tot dusverre nog geen Dendermondenaar was te beurt gevallen. Hij stierf aan eene beroerte, 13 Jan. 1779, in de S. Pietersabdij te Gent.

Bij deze laatste levensschets zijn afgedrukt : blz. 4-6, 't Besluit, waarbij door de schepenen van Dendermonde aan pater Bruynincx eene som van 700 gulden wordt toegestaan, ten einde in de onkosten zijner promotie tot doctor te voorzien ; blz. 7, 't doctorsdiploma van 21 Oct. 1766 en blz. 8-13, een Latijnsch lofdicht, volgens den knutselenden trant dier dagen vervaardigd, 't welk aan Dr. Bruynincx namens de studenten der faculteit van godgeleerdheid werd aangeboden.

Den schrijver komt lof toe voor de zorgende nauwkeurigheid, waarmee hij bij 't opstellen dezer levensschetsen is te werk gegaan.

R. W. G.

Op een rijwiel de wereld rond. Naar het Engelsch van Thomas Stevens bewerkt door Louise Stratenus. Geïllustreerd. N. J. Boon, Amsterdam. Prijs 50 cent.

Dit leesboek vormt n° 1 van eene « Geïllustreerde Bibliotheek voor Jongens ». Als zoodanig verdient het alle aanbeveling. Voor-

eerst is het onderwerp voor de jongens zeer aantrekkelijk. Immers in de laatste tijden droomt ieder jongen van een rijwiel en, eens in het bezit ervan, behoort het « fietsen » tot zijne voornaamste en meest geliefkoosde uitspanningen. De lotgevallen van een wielrijder, die op zijn « machien » een reis om de wereld doet, moeten zijne belangstelling gaande maken en zijne nieuwsgierigheid prikkelen.

Vervolgens is het verhaal aangenaam geschreven, en, wat wij vooral moeten prijzen, het boeit niet alleen door zijnen rijken en afwisselenden inhoud, het is tevens nuttig en leerrijk voor de jongens. Daarbij is ook zooveel mogelijk alles vermeden, wat voor jeugdige harten minder geschikt is.

Wij hopen dan ook dat het onder de jongens een uitgebreiden kring van lezers moge vinden. W. G.

Aus Welt und Kirche, Bilder und Skizzen von Franz Hettinger. Vierde uitgave, 2 deelen, Freiburg, Herder, 1897; 665 en 697 bl., prijs : Mk. 10.

Dit werk van den gevierden schrijver, prelaat Hettinger, behoort tot het beste, wat er in die soort lectuur bestaat. Het mag « klassisch » genoemd worden.

In het eerste deel bevinden wij ons in Italië, wier natuur- en kunstschoon Hettinger reeds in zijn jeugd door en door leerde kennen. De eeuwige stad beschrijft hij, zoowel onder het pontificaat van Gregorius XVI als onder dat van Pius IX, met heerlijke, frissche kleuren.

Het tweede deel brengt ons naar Duitschland en Frankrijk. De grootsche alpen van Zwitserland en Stiermarken heeft H. herhaaldelijk bezocht, ook het Zwarte Woud, enz. *Last not least* : Parijs en de Koninklijke graven van St. Denis. Vooraan prijkt het portret des schrijvers : een prachtige kop.

Het werk is met een aantal schoone platen versierd.

Dat H. alles wat hij beschrijft zelf gezien en ondervonden heeft, is duidelijk. Laat ons slechts een voorbeeld geven :

Wij zijn in een heerlijke streek van Tirol. De prelaat heeft met den dorpskapelaan, die alle wegen kent, een klein uitstapje in de bergen ondernomen. Maar de kapelaan denkt niet dat er menschen bestaan, die niet gewoon zijn te klimmen. Een uur na het andere verloopt, men is er altijd « bijna », maar kan er nooit komen. De kapelaan ziet niet eens om, als men op een smal wegske komt : aan den rechter kant een hemelhooge rots, aan den linker kant de afgrond.... Nu kan de prelaat niet meer voort. « Het duurt niet lang! » troost hem de kapelaan, « maar gij moet zien dat ge niet duizelig wordt, want dan zou 't *ungemüthlich* kunnen worden. Ik ging, eenige maanden geleden, met den koster langs dezen weg iemand bedienen, en de koster liet plotselijk de lantaarn in de diepte vallen. »

Nu wordt het allengskens donker. De prelaat ziet zich gedwongen, daar men niet terugkeeren kan, den weg... op handen en voeten al kruipend voort te zetten.

Op den duur geraken zij boven.

Maar de lezer wordt zeker ook al duizelig, daarom zullen wij maar afbreken.

Het zij ons nog geoorloofd eene opmerking van materieelen aard hieraan toe te voegen, Herder's papier, druk, uitvoering der platen, enz. zijn prachtig, maar waarom vallen de boeken, zooals tevens *vele* duitsche boeken, uiteen, als men ze opensnijdt? En waarom moet men ze van boven *en* van onderen opensnijden?

Men heeft meer dan een uur noodig om aan het werk van Hettinger dit minder aangename werkje toe te voegen.... *Time is money!*

Ten slotte wijzen wij, nevens onze warmste aanbeveling, nog op het woord « vierde uitgave » op den titel, wat van zelf reeds eene deugdelijke aanprijzing is.

Moribus paternis, von ANSGAR ALBING. Zwei Bände, 285 u. 283 bl. — Herder, Freiburg i. B. 1898. Prijs : Mk. 4— (5 frs.), geb. Mk. 6—.

Ansgar Albing is een duiknaam waaronder zich verbergt eene pen, die niet alleen op belletristisch gebied ervaren is, maar ook getuigenis geeft van de geschiedkunde, godgeleerdheid en natuurwetenschap van den letterkunstenaar die haar voert.

In *Moribus paternis* heeft de schrijver het bewijs geleverd, dat in een roman ook godsdienstige gesprekken en uitleggingen kunnen voorkomen, zonder dat de lezer verveeld wordt, indien er slechts innerlijke samenhang bestaat tusschen die gesprekken en den loop der gebeurtenissen en dat zij zich organisch uit deze ontwikkelen.

Hoe zou men ook de hoogste en gewichtigste levensvragen buiten eenen kunstvorm kunnen sluiten, die het geheele menschelijke leven zoo duidelijk afprent! Indien er aan de eischen der kritiek overigens voldaan wordt!

En dit is hier, zooals wij reeds zegden, volkomen het geval.

Het zwaartepunt van dit boek ligt in de woorden : *Moribus paternis*! Hoe moet het geloof der voorvaderen gehandhaafd worden? Met tact en zielkunde is deze vraag door den schrijver opgelost.

Voor vreemdelingen is vooral de beschrijving van het leven te Hamburg zeer belangrijk. De karakters zijn uit het leven geput. De taal is van een verbazende waarheid van uitdrukking, zonder hare woorden aan den varkenstrog van het realisme te ontleenen, wat tegenwoordig onvermijdelijk schijnt, aan velen die natuurlijk meenen te zijn. V. N.

(*Dietsche Warande*).

— **Groot Woordenboek der Nederlandsche taal.** Eene nieuwe afl. is verschenen bewerkt door Dr A. Beets, zij gaat van *Handel* tot *Hanepoot*.

Onze plaatsnamen. — Volgens de « Section centrale » van de Kamer der Volksvertegenwoordigers zijn onze gemeentenamen Aalter, Aalst, Waarschoot enz. enz. de *vertaling* van Aelter, Aelst, Waerschoot enz.

Vlaanderen heeft derhalve geen eigen namen voor zijne steden en gemeenten; deze zouden eenen Franschen naam hebben?.....

Zulke onzin heeft de « Section centrale » laten drukken en aan de Kamerleden rondzenden.

De spelling der plaatsnamen is geen quaestie van bestuur of van gebruik; 't is eene oudheid,- geschied- en taalkundige quaestie, en dient door bevoegde lieden, ten onzent voor de Vlaamsche gemeenten niet door Franschgezinden, klaar getrokken.

Het *Fondsenblad* heeft wèl gedaan, de « Section centrale » op de vingers te tikken voor haar vreemd vertoog aan de wetgeving. Het blad is echter kwalijk ingelicht nopens de Gouvernements-Commissie, aan welke de herziening der gemeentenamen is opgedragen. Het vraagt waarom die Commissie niet in 1898 is bijeen geweest? Eenvoudig hierom : Zij heeft hare studiën, wat de *gemeentenamen* betreft, geëindigd en verslag daarover aan de Regeering ingezonden.

Reeds meer dan een jaar geleden hebben tijdschriften en dagbladen medegedeeld dat de Regeering het werk der Commissie, ten advieze, gezonden had naar de « Commission centrale de statistique, » en dat deze, samengesteld uit lieden zonder bevoegdheid in zake van taal- en geschiedkunde, de voorstellen der bevoegde Commissie van de hand had gewezen. De « Commission centrale » meende het werk van langdurig en ernstig onderzoek, misschien met een enkelen pennetrek, te mogen veroordeelen, op grond, dat de gemeentenamen het eigendom zijn der gemeenten en niet veranderd mogen worden, evenmin als de familienamen.

Onzin, niet waar? Waarom veranderen de familienamen niet? Om moeilijkheden te vermijden in zake van familie, opvolging, erfenis, eigendom enz. Geen van deze redenen kan gelden voor de plaatsnamen. Verwarring, twijfel is hier niet mogelijk. Sedert de vroege middeleeuwen zijn de gemeentenamen gedurig veranderd en aan dit wijzigen zal wel moeilijk een einde komen. Samengesteld uit woorden, die tot de *levende taal* behooren, ondergaan zij de verbeteringen, welke aan de taal worden toegebracht.

Wanneer de gemeentenamen het uitsluitend *eigendom* zijn van de gemeenten, waarom zouden deze hunnen naam niet wijzigen? L. van Houtte, burgemeester van *Gentbrugge*, eischte, dat men *Gendbrugge* schreef; zou zijn opvolger dan niet mogen zeggen : ik wil, dat men *Gentbrugge* stelle? En wat gedaan, als er een derde burgemeester komt, die wil : *Gendtbrugge?*

De naam behoort aan de gemeente, ongetwijfeld, maar de vorm, de spelling, volgt den gang der taalkundige wetenschap. Niemand kan dit op goede gronden loochenen.

Over 50 jaar schreef men algemeen *Gend*, *Cruyshautem*, *Swynaerde* enz. Nog in het begin dezer eeuw schreef men *Luyk*, over een goed honderd jaar was 't *Ludik*, *Cortryck*, *Brugghe*, enz.

Moeten wij terugkeeren tot die verouderde spelling? Waarom zouden wij, in plaatsnamen, *beeck*, *huys*, *schuer*, *lant*, *heyde* schrijven gelijk over honderd jaar en meer, als men anders algemeen *beek*, *huis*, *schuur*, *land*, *heide* spelt?

Eén punt is tot hiertoe duister gebleven : Heeft de Regeering het verslag der « Commission centrale de statistique » medegedeeld aan de bij koninkl. besluit ingestelde Commissie tot herziening van de spelling der plaatsnamen? Is deze in de gelegenheid geweest de opmerkingen der eerstgemelde te wikken en te wegen, aan den toets der critiek te onderwerpen? Ons dunkt dat dit een punt van belang is, en dat men moeilijk een werk van dien aard bepaald veroordeelen kan zonder zijne opstellers gehoord te hebben.

In elk geval : wat de « Section centrale » voorstelt heeft geen kans door de Vlamingen te worden aangenomen. Geen schrijver, die eerbied heeft voor het Nederlandsch, zal nog *Cruybeke* of *Lapschuere* schrijven; alleen de Franschgezinden, die er willen toe bijdragen om onze taal, in de spelling der plaatsnamen, belachelijk te maken, zullen met onnoozele koppigheid daarin voortgaan ofschoon men, wat het Fransch betreft, *Chimai* en *Tournai* zal stellen in stede van 't verouderde *Chimay*, *Tournay*; *Bruxelles* in stede van 't vroegere *Bruxelle*, enz. D.

Koninkl. Vlaamsche Academie. — *Vergadering van* 19 *April* 1899 : De bestuurder brengt hulde aan de nagedachtenis van den heer T. J. I. Arnold, zoo onverwacht aan de wetenschap en de genegenheid zijner medeleden ontrukt.

Dr. W. de Vreese belast zich met het schrijven van het levensbericht van den heer Arnold.

Door Mr. Leonard Willems, advocaat alhier, werd het handschrift ingezonden van eene studie, waarin de valschheid wordt aangetoond van eene bewering van den heer Discailles, als zou Rogier indertijd het ontwerp tot het oprichten van eene Vlaamsche Academie hebben opgevat. De vergadering beslist dat dit stuk aan het onderzoek van eene commissie, bestaande uit de heeren de Pauw, de Potter en Snieders, zal onderworpen worden.

Door den heer bestuurder Van Even wordt aan de Academie een afdruk aangeboden van den bundel gedichten *Verzekens*, door den eerw. heer Cuppens.

Namens de commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde deelt de heer Th. Coopman mede dat zij, op verslag der heeren Prof. J. Obrie en Dr. A. de Vos, eenparig den wensch heeft uitgesproken dat het werk : *Inleiding tot de studie der Analytische Scheikunde*, door Dr. A. Biltris, leeraar aan het Atheneum en Dr. A. van de Velde, adsistent aan de Hoogeschool te Gent, door de Academie zou worden uitgegeven.

Door de vergadering wordt met algemeene stemmen besloten dat de Academie zich met die uitgave zal belasten.

Vervolgens wordt overgegaan tot de verkiezing van een werkend lid ter vervanging van wijlen den heer Génard. Dr De Gheldere wordt benoemd.

De vergadering stelt het getal leden vast, welke in de maand Juni zullen te kiezen zijn.

Davids-Fonds. — In uitvoering der standregelen hield onze machtige maatschappij, den 13 April, hare jaarlijksche algemeene vergadering te Leuven.

Teeken van bloei en belangstelling : nog nooit waren de afdeelingen uit al de gouwen van het Vlaamsche land zoo talrijk vertegenwoordigd. Het Walenland zelfs was opgekomen, Namen en Luik hadden afgevaardigden gezonden.

Na de zielmis in St-Pieters-hoofdkerk voor de afgestorven leden, opende hoogleeraar Helleputte de zitting in de Promotiezaal der Universiteit.

De heer de Potter, algemeene secretaris, deed lezing van een merkwaardig verslag, waarin hij de werkingen opsomde van ons genootschap, een kapittel wijdde aan onze uitgaven, den voorspoed onzer inrichting vaststelde, eenige desiderata ter overdenking bracht en menige wenken ten beste gaf strekkende om meer en meer leden aan te werven en het land als met een net van afdeelingen te overspannen.

Aan de bespreking over de rekeningen, de platen van den Boerenkrijg, de muziekuitgaven en het jubelfeest van 25 jaren bestaan, namen deel de heeren Vermylen, Crauwels, Helleputte, Claes, Veltkamp, de Potter, Muyldermans, Claeys en Siffer.

Rekeningen en begrootingen werden met algemeene stemmen goedgekeurd. Niet alleen aan leerlingen der vrije scholen, die zich in het Nederlandsch onderscheiden, zullen boeken tot belooning geschonken worden, maar ook aan leerlingen der officiëele gestichten ; de muziekstukken zouden doelmatiger moeten verspreid worden en meer beantwoorden aan hetgeen door het publiek gevraagd wordt ; het Jubelfeest, dat men in 1900 te Leuven zal vieren, wordt geregeld

in den zin van het schetsontwerp dat wij in de voorgaande aflevering van het *Belfort* medegedeeld hebben; het uitgeven van het *Gulden boek*, het *Liber memorialis*, wordt eveneens bepaaldelijk aanvaard.

Na de zitting vereenigden zich het meerendeel der aanwezigen aan den disch in het *Barcelona-gasthof*, welks groote zaal bijna te klein was om al dat volk te bevatten.

In vriendelijk gekeuvel, in broederlijkheid en in geestdrift verliepen de uren. Dr Van Winckel bracht een heildronk uit, en de eerw. heer Dr Claeys, die het banket voorzat in afwezigheid van den heer Helleputte, door zijnen onlangs geleden rouw verhinderd het feestmaal bij te wonen, besloot de vergadering met eene meesterlijke aanspraak, door donderend handgeklap toegejuicht, en waarin hij het maatschappelijk en vaderlandsch nut van het Davids-Fonds uiteenzette en iedereen aanspoorde om door ijver en door werk het genootschap nog hooger te doen klimmen in degelijkheid en in invloed.

— Het bestuur van den tooneelbond *Nut en Vermaak* heeft van harte het Gentsche Davids-Fonds bedankt, voor het prachtig eeremetaal, welk het geschonken heeft in den tooneelprijskamp van den Burgerkring, voor de beste uitspraak, en die toegekend is geweest aan de tooneelvereeniging van Tongeren.

Deze aanmoediging vanwege het *Davids-Fonds* zal door alle Vlaamschgezinden hoog geprezen, en, hopen wij, door al hare afdeelingen in dergelijke omstandigheden nagevolgd worden.

Vlaamsche Hoogeschool. — Ziehier ten titel van document een brief door den Burgemeester Buls van Brussel aan « La liberté » geschreven, en dien wij zonder vertalen overdrukken om hem niets van zijne gewichtigheid te laten verliezen :

Bruxelles, le 10 *avril* 1899.

Monsieur le Directeur,

« La liberté » publie, à propos d'un projet d'université flamande, un article qui contraste tellement avec le ton sérieux habituel du journal, que je ne puis résister au désir de vous obliger à examiner cette importante question d'une manière approfondie, en vous exposant avec calme des raisons qui plaident en faveur de la demande de « certains flamingants tenaces ».

Nierez-vous que le flamand soit la langue populaire d'une bonne moitié de notre peuple? Non, évidemment.

Voulez-vous faire disparaître cette langue nationale par les moyens employés par la Russie pour russifier les Polonais ou par les Prussiens pour germaniser le Grand Duché de Posen? Non évidemment.

Vous direz peut-être qu'il faut laisser mourir le flamand de sa belle mort. La terre flamande envahie peu à peu par le français verra dépérir sa langue maternelle, comme la forêt africaine est tuée par la liane parasite.

Mais alors par quel manque de logique les journaux les plus antiflamingants se déclarent-ils partisans de l'enseignement des deux langues dans nos écoles primaires? Ils prolongent ainsi inutilement la longue agonie du flamand.

Si l'existence de cette langue menace notre unité nationale et maintient notre peuple flamand dans l'isolement en l'empêchant de participer à la civilisation de la grande nation française, pourquoi des demi-mesures, pourquoi des concessions? Réclamez tout de suite la suppression du flamand dans toutes les écoles.

Vous ne l'oseriez pas, parce que vous savez que le peuple flamand est, avec raison, attaché à sa vieille langue maternelle, que c'est elle qui traduit le mieux ses sentiments intimes, que c'est elle qui donne à notre nationalité bilingue un caractère national qui l'empêche de se fondre dans celle de notre puissante voisine.

Dès lors, si vous ne pouvez espérer faire disparaître le flamand, n'apercevez-vous pas que ce qui menace le plus notre unité nationale, ce n'est pas l'emploi de deux langues, comme en Suisse, mais c'est la séparation intellectuelle entre le peuple et la bourgeoisie.

Le peuple flamand, continuant à parler sa langue maternelle, la bourgeoisie l'oubliant dès qu'elle se livre aux études supérieures, faute d'une université flamande où elle puisse les poursuivre. Conséquence : manque de communion, de communication spirituelle entre les classes cultivées et les classes populaires. Voilà la véritable cause de l'ignorance, de l'isolement dans lesquels croupissent les masses, abandonnées par ceux de leurs concitoyens qui ont pu s'adonner aux études supérieures.

Combien sont pauvres, devant cette constatation, les motifs que l'on donne pour repousser une haute culture en flamand !

Manque de livres ! Comme si les Néerlandais ne possédaient pas une bibliothèque scientifique aussi complète que les Français ! Exclusion du grand mouvement de la pensée ! Mais allez donc voyager en Danemark, en Norvège, en Hollande, en Suède, en Finlande, et vous me direz si la moyenne de la population n'y a pas une éducation bien supérieure à celle de la moyenne du peuple français.

Quant à la contribution apportée par ces petits peuples au domaine scientifique du monde. Il faut ignorer celui-ci pour nier qu'elle est proportionnellement au moins égale à l'apport de la France !

Ce n'est pas uniquement par esprit de clocher national qu'il faut entretenir et développer la culture de la langue néerlandaise, c'est encore au point de vue de notre position internationale. Placés au confluent de la France, de l'Angleterre et de l'Allemagne, nous ne devons pas nous abreuver exclusivement à la source latine; nous devons puiser directement notre science dans les livres anglais et allemands et ne pas attendre que les Français nous les aient fort mal traduits, quand ils les traduisent, car les meilleurs ouvrages de science ne le sont pas ou le sont trop tard.

N'avez-vous donc pas remarqué la peine qu'ont nos Wallons à apprendre l'allemand et l'anglais? Regardez autour de vous, vous constaterez que ce sont surtout les Flamands qui ont su acquérir ces langues anglo-saxonnes. Et cela n'est pas étonnant. Lisez l'excellente *Etude comparée des langues vivantes d'origine germanique*, par M. J. Mélon, et vous constaterez l'étroite parenté qui existe entre le Flamand, l'Allemand et l'Anglais. Est-ce au moment où, dans le monde commercial, industriel et colonial, le Français recule devant ses deux rivaux germaniques, que nous allons sottement abandonner une langue qui nous facilite à ce point l'acquisition de la langue des deux peuples qui prennent la tête de la civilisation par leur puissance commerciale et coloniale?

Si vous admettiez qu'il pourrait y avoir *intérêt* national à favoriser une haute culture germanique dans notre pays, vous objecteriez peut-être qu'il n'y a pas *possibilité*; qu'une université flamande répéterait la vaine tentative de la défunte université nouvelle. Je vous répondrai, avec M. Hoffman, professeur à l'Université de Gand : « Cette espèce d'impossibilité n'est jamais absolument insurmontable, puisqu'on peut changer la volonté en éclairant l'intelligence. »

C'est à cela que j'ai voulu m'employer en vous envoyant c réflexions.

Veuillez agréer, Monsieur le directeur, l'assurance de ma con dération distinguée. BULS.

Varia. — In den tienjaarlijkschen wedstrijd van philosophisc wetenschappen is de prijs toegekend aan de werken van Prof. Delbœ in leven hoogleeraar te Luik. Eenige stemmen werden uitgebracht den naam van Mgr Mercier, hoogleeraar te Leuven.

— Te Madrid zal het derde eeuwfeest van Velasquez gevie worden met eene tentoonstelling der schilderijen van den meester het oprichten van zijn standbeeld.

— In een werk, te Parijs verschenen onder den naam va *Morceaux choisis des littératures étrangères*, deelt Edmond Ro verschillende stukken mede van Hooft, Cats en Vondel.

— Een standbeeld aan Gœthe gaat te Straatsburg opgeric worden.

Willems monument. — De volgende gemeentebesturen hebb bijdragen geschonken : Gent fr. 7,500, Antwerpen fr. 3,000, Oosten fr. 100, Roeselare fr. 50, Gendbrugge fr. 25, Ledeberg fr. 2 Dendermonde.

† **Th.-J.-J. Arnold**, Conservator aan de bibliotheek der Hoog school te Gent, lid der K. Vl. Academie en der Maatschappij v Nederlandsche letterkunde te Leiden. Hij schreef verschillende werk van bibliographie en literarische wetenschap; nu onlangs versche van hem : « Het Nederlandsch in de Gentsche dagbladpers » e voordracht in de Academie gehouden en welke nog altijd druk in pers besproken wordt. Met de heeren F. van der Haeghen en R. v den Berghe gaf hij uit *Bibliotheca Belgica*, vóór een tiental jaren m den vijfjaarlijkschen prijs van fr. 5,000 bekroond. Hij was inzonderhe zeer goed beslagen op het stuk der Rederijkers-quaestie en de geschi denis van de letterkunde der 16e eeuw.

Bescheiden en geleerd, mocht de man zich verheugen in algemeene waardeering.

† **Pater Liagre S. J.**, zendeling in Congo : zijne talrijke bri ven over het zwarte werelddeel, verschenen in *Missions Belges d la Compagnie de Jésus*, zijn zeer merkwaardig. — † **Edouard Pai leron**, lid der Fransche Academie, de bekende schrijver van zoove opgangmakende blijspelen als : *le Monde où l'on s'ennuie*, *le Mu mitoyen*, *Faux ménages*, *l'Autre motif*, *l'Age ingrat*, *la Souris* enz. — † **Charles Friedel**, beroemde Fransche scheikundige, schrijver ond andere van *Cours de chimie organique*. — † **Declercq**, geweze pastoor van Aarseele, schrijver eener geschiedenis dezer gemeente.





Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent
Drukkerij A. Siffer

Veertiende jaargang, 1899. Juni Nr 6

XXV^ste Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres.

Regelingscommissie. — Secretariaat : Fröbelstraat, 8, Gent.

De stad Gent werd op het laatste Nederlandsch Congres te Dordrecht aangegewezen als zetel voor de eerstvolgende bijeenkomst der taalbroeders van Noord en Zuid. De Regelingscommissie, daartoe aangesteld, heeft beslist dat het 25ste Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres van 27n tot 30n Augusti a. s. zal plaats grijpen. Vijftig jaar is het geleden, dat hier de eerste dier vergaderingen werd gehouden en thans zij dit verjaringsfeest door alle stamgenooten als een der heuglijkste gebeurtenissen met geestdrift begroet.

Toen in 1849 F. A. Snellaert, Ph. Blommaert, Pr. Van Duyse, Baron Jules de St-Genois, C. P. Serrure, Baron Ph. Kervyn van Volkaersbeke, F. Rens, de eerste poging waagden, om in een Congres te vereenigen al wat Nederland en Vlaamsch België uitstekends telde op het gebied van letteren en kunst, toen was dit, naar hun eigen oordeel, de vervulling van een heiligen plicht voor allen, die wilden medewerken tot de versterking van den algemeenen Nederlandschen volksgeest en den bloei der Nederlandsche letterkunde.

Wij behoeven hier slechts te herinneren aan hetgeen door de Congressen is verwezenlijkt geworden voor den vooruitgang der studie van de Nederlandsche Taal, de ontwikkeling van den boekhandel de verheffing van Tooneel en Muziek, de regeling der posttarieven, de uitbreiding van het taalgebied en vooral de waardeering en de inniger toenadering tusschen de stamgenooten, om te mogen beweren, dat we het recht hebben met fierheid te wijzen op den afgelegden weg.

Thans, in den moeilijken strijd door de Vlamingen nog steeds gevoerd tot het behoud van eigen bestaan en eigen taal, mogen de Congressen beschouwd worden als het doelmatigste middel om de verspreide krachten tot eene groote kracht te smelten om elkaar zedelijk en stoffelijk te steunen, de verbastering te weren en aan den Nederlandschen stam een schitterenden bloei te verzekeren.

Het 25ste Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres zal — getrouw aan oude en vaste beginselen — de strenge eerbiediging van alle gezindheden in godsdienstig en staatkundig opzicht inachtnemen Het zal aanleiding geven tot besprekingen en besluiten, die het Nederlandsche leven in alle uitingen aanbelangen en zijn zorgen wijden in de eerste plaats aan vraagstukken betreffende de Nederlandsche taal- en letterkunde, de Nederlandsche geschiedenis en oudheidkunde, het Nederlandsch tooneel, den Nederlandschen zang en den Nederlandschen boekhandel. Te dezer gelegenheid zullen ook de Commissie van het Nederlandsch Woordenboek en het Bestuur van het Algemeen Nederlandsch Verbond verslag doen over hunne werkzaamheden.

De Regelingscommissie hoopt, dat de buitengewone belangrijkheid dezer vergaderingen alle taalbroeders naar Vlaanderens hoofdstad zal doen stroomen. Niets zal verwaarloosd worden om hun het verblijf zoo aantrekkelijk mogelijk te maken. Reeds kunnen wij aanstippen de inwijding van den nieuwen Nederlandschen Schouwburg, de onthulling van het gedenkteeken van Jan Frans Willems, eene reeks kunstuitvoeringen en de Provinciale Tentoonstelling, waarvan eene afdeeling uitsluitend aan de Nederlandsche drukpers is gewijd.

Wij rekenen er op, dat wij weldra van U een bevestigend antwoord op onze uitnoodiging zullen ontvangen, met de aanduiding van de punten, die op het Congres door U zullen besproken of onderworpen worden.

Met de meeste achting.

NAMENS DE REGELINGSCOMMISSIE. — **Het Bestuur :**

De Schrijver : O. VAN HAUWAERT. Leeraar aan het Koninklijk Athenæum.

De Voorzitter : A. DE MAERE VAN AERTRYCKE.

De Ondervoorzitters : G. D. MINNAERT. Rustend Schoolopziener. Prof. M. J. OBRIE.

De leden : Prof. Dr BOUQUÉ; Pastoor Dr H. CLAEYS; E. DE BACKER, letterkundige; Prof. Dr A. DE CEULENEER, gemeenteraadslid; M. L. DE REU, griffier der prov. Oost-Vlaanderen; E. FABRI, ingenieur, opziener van den arbeid; A. FORNIER, student; Prof. Dr PAUL FREDERICQ; A. LIBBRECHT, student; PIETER GEIREGAT, tooneelschrijver; L. LIEVEVROUW-COOPMAN, letterkundige; KAREL LYBAERT, letterkundige; Prof. Dr H. LOGEMAN; Prof. Dr J. MAC LEOD; H. MEERT, leeraar aan het koninklijk Athenæum; O. ROELS, leeraar aan het koninklijk Conservatorium; A. SIFFER, gemeenteraadslid; A. SEVENS, letterkundige; Mr. FL. VAN DUYSE krijgsauditeur; K. VAN DE WOESTYNE, letterkundige; EMIEL VAN GOETHEM, letterkundige; Prof. J. VERCOULLIE; Mr. JULIUS VUYLSTEKE, letterkundige.

P. S. *De Regelingscommissie zal zorgen voor de gewone prijsvermindering op den spoorweg en de kostelooze toelating tot het bezichtigen der kunstschatten en merkwaardigheden der stad*

OP HET WATERLOOSCHE SLAGVELD.

Ter herinnering aan den slag van Waterloo, 18 Juni 1815.

LA BELLE ALLIANCE.

NAAST den steenweg bevindt zich eene tamelijk groote huizing met spierwitten voorgevel. Aan elken kant der deur, twee groene vensterblinnen. In het midden leest men : Rencontre des généraux Wellington et Blücher lors de la mémorable bataille de xviii juin MDCCCXV se saluant mutuellement vainqueurs. Estaminet.

Achter de hoeve strekt zich de hof uit.

Een jong veulen komt uit den stal geloopen, en huppelt heen en weer over den steenweg. Het springt den golvenden akker op, die zich aan de andere zijde van den weg bevindt, en komt in woeste vaart aangerend, om in den stal overal rond te snuffelen. Het zoekt blijkbaar het moederpaard, dat sinds 's morgends naar den veldarbeid is vertrokken. De gelagkamer is kleiner, dan men buiten zou veronderstellen. Er brandt eene Leuvensche stoof. Het spek braadt in de pan. 't Riekt waarlijk lekker. Eene vrouw, van zoowat veertig jaar oud, eene geheel andere type dan onze Kempische boerinnen, trippelt in en uit, en draait het spek om. Haar man, stellig wel vijftien jaar ouder, komt zijn pijpken aansteken, werpt een zijdelingschen blik op ons, zegt geen woord, en verlaat het vertrek.

In den hoek, onder de stoof, zit een ineengekrompen

wezen, dat we in den beginne niet gezien hebben. Het is de moeder van den baas. Zij zit op een laag schabelletje; en zou, zelfs als ze rechtstond, weinig boven de platte buis der stoof reiken. Ze is geel als was, en heeft een aangezichtje, niet grooter dan het Lieve Vrouwenbeeld eener dorpskerk. De oogen zijn wijd geopend, doch fletsch, verglaasd : het oudje ziet dan ook bijna niet meer. Zij houdt zich echter bezig met boonen van de ranken te trekken. Een achtjarige knaap, die naast haar zit, steekt haar, als zij begint rond te tasten, de basten in de hand, die oudje met moeite aftrekt.

« Hoe oud zijt ge, moederken? » schreeuw ik, zoo hard ik kan.

« Sinds St-Jan twee en negentig. »

« Dan weet ge nog over den slag te vertellen. »

« Ik deed denzelfden morgen mijne eerste communie. »

« Waar? »

« In mijne parochie, te Plancenois. »

« Kondet gij feesten, ook? »

« Ah, pardi. Nous étions à tab'... Les soldats arrivent... Ils crient, ils hurlent... Ma grande sœur... Ils veulent la prend'... mais elle tap' sur la gueule... La bête prend son sab... ma sœur tombe morte sur le carreau. »

« Et puis? »

« Oh, tout le monde, vite, vite s'enfuire dans les bois... Je revins trois jours après... not' maison, depuis la cave au grenier, était remplie de cadav'... ils puaient... »

Plancenois.

Een weinig voorbij La Belle Alliance, tusschen deze hofstede en de hoeve Rosomme, langs denzelfden kant der baan, slingert een smalle buurtweg landwaarts in. Hij bevindt zich merkelijk lager dan de omliggende akker, vooral die gedeelten van het bouwland, welke

aan den grooten steenweg grenzen, steken eene manshoogte boven den binnenweg uit.

Het was op een der hoeken van de baan en den buurtweg, dat Keizer Napoleon, in den vroegen morgen van 18 Juni 1815, uit de hoeve Rosomme, eene keukentafel en stoel had doen brengen. De grond was geheel slijk : eene stroowisch werd onder de voeten gelegd. De krijgsman spreidde het plan van het slagveld op de tafel uit, en zegde tot Soult : « Joli échiquier. »

De weg slingert fel. In rechte lijn zijn we geene tien minuten van Plancenois verwijderd. Nu duurt het eene dikke halve uur, eer we aan de eerste huizen komen. Ze zijn nieuwerwetsch, en hebben het voorkomen der gewone Waalsche pachthoeven. De straat kronkelt voortdurend, en wordt van lieverlede breeder. Zij loopt in de kom van het dorp uit. Deze heeft den vorm van een halven cirkel. Ons treft vooral eene aanzienlijke hoeve. Een groote mesthoop strekt zich daarvoor uit. Een pachter is een langen wagen met vier wielen aan 't laden. Blijkbaar heeft hij reeds den geheelen dag gereden, want over het dorpsplein ligt de mest gespreid, als hadde de pachter hem over den akker gebroken. Als Kempenaar, die daarbij de Nederlandsche Meierijdorpen kent, kan ik niet loochenen, dat de Waalsche gehuchten tamelijk vuil zijn; als jongen eener bij uitstek magere heistreek moet ik zeggen, dat het zonde voor God is zoo met den mest te « klassen ».

Enkele huizekens, door akkerland van elkander gescheiden, sluiten de kom af. Dan hebt ge de kerk. Weeral zien we, Vlamingen, die in onze geringste dorpen veelal prachtige bedehuizen hebben, minachtend op dit onaanzienlijk gebouw neer. Een lage, vierkante toren, met kleine spits, eene bekrompen kerk zonder stijl. Wij hooren er gerucht in, en duwen de deur open. Een allerliefste Walinneken is het autaar aan het afstoffen. Geen enkel kunstvoortbrengsel is hier te zien. Een kruisweg in chromo, drie kleine, ellendig geschilderde ramen.

Het autaar is onlangs vernieuwd; de muren der

kerk zijn herpleisterd. Het kerkhof is klein. Slechts enkele graven zijn onder het gras te zien. Het muurken is laag; het brokkelt op vele plaatsen af. Het is bijna geheel onder klimop en andere slingerplanten verborgen.

Rechtover de groote boerderij treden wij eene herberg binnen : de vrouw verzekert ons, « que la bière du pays est exquise » Wij bestellen eene pint.

Een groot raam, met kleine ruitjes, in looden lijstjes, geeft op het dorpsplein uit, waar de zwaluwen langzaam en met innig welbehagen over den gespreiden mest scheren.

Dit zelfde dorpsplein, thans zoo vreedzaam, was in den Zondagnamiddag van 18 Juni 1815 getuige van een der ijselijkste schouwspelen, waarvan de jaarboeken der krijgsgeschiedenis melding maken. Terwijl de hofstede Hougomont in lichtlaaie vlam stond, en de omtrek dreunde onder de hoefslagen der ruiterij van Milhaud, terwijl de kanonnendonder van vierhonderd stukken kraakte, was hier sinds lang een gevecht aan den gang, dat in moorddadigheid alles overtrof. Omstreeks vijf uren was Lobau verplicht zich hier te versterken. De scharen van Bülow drongen zoover vooruit, dat hun schroot verwoestingen in de Fransche garde-infanterie begon aan te richten, die naast *La Belle Alliance* had post gevat. De jonge garde, onder Duhesme, komt Lobau ondersteunen. Het Fransche leger bezet het dorpsplein, het kerkhof, de hoven en boomgaarden. De Pruisen wijken. Blücher geeft aan Hiller bevel Plancenois, kost wat kost, te nemen. Hiller rukt in drie kolonnen het dorp binnen. Geheel het plein, het kerkhof, al de hoven en kruiswegen zijn met strijders opgepropt. De rangen zijn op dertig schreden van elkander. Aldus blijft men elkander vermoorden (1), de kerk is met Franschen en Pruisen gevuld, groote plassen bloed bedekken den blauwen vloer. Hiller is verplicht te wijken, doch komt

(1) *Histoire de la Campagne de 1815. Waterloo*, par le L[t] Colonel CHARRAS, bl. 219.

weldra terug, door twee nieuwe bataillons ondersteund. De jonge garde delft het onderspit, en wordt buiten het dorp gedreven. De Pruisische veldstukken worden op zevenhonderd meters afstand van den steenweg geplaatst Doch de keizer heeft het gevaar bemerkt. Hij geeft aan Morand bevel met een bataillon grenadiers, twee bataillons jagers en twee batteries der garde op te rukken, en Plancenois te hernemen.

De verschrikkelijke vieille garde, die zoo dikwijls de overwinning aan Napoleons vanen heeft gehecht, stormt langs al de kleine wegen het dorp binnen. In al de huizen, in al de schuren, in al de stallen wordt gemoord en gewurgd. De Pruisen ruimen Plancenois. De keizer bemerkt het van zijne verheven stelling. Voor de laatste maal glijdt een straal van hoop over zijn marmerbleek gelaat. Doch, omstreeks acht uren, wanneer de zon, welke zich tot dan toe verborgen had gehouden, hare flauwe stralen, door de wolkengordels schiet, gaat zijne gelukszon voor goed onder. Maarschalk Vorwärts verschijnt aan het hoofd der ruiterij van Ziethens voorwacht. De bijna tachtigjarige held, over gansch het lichaam gewond, ijlt in stormgalop op den vijand. Twee en dertig stukken van Ziethens korps spreiden dood en vernieling in de wijkende scharen van Durutte en Marcognet. Wellington bemerkt het. Dronken van vreugde geeft hij bevel aan heel zijn leger vooruit te rukken. Doch de schok heeft geene plaats. Het Fransche leger bestaat niet meer. Als eene bruischende zee overstelpen de Engelschen en Pruisen het slagveld. De maan rijst op achter het geboomte van Hougomont en verspreidt eene zoo zilverwitte klaarte over het landschap, dat de lieden van Braine en Mont Saint Jean aan een mirakel gelooven. De granen zijn platgetreden, door den hoef doorgehakt. Zestig duizend menschen liggen daar op de glooiende velden (1). Een zoete dauw valt

(1) Cette fatale journée nous coûta vingt et quelques milliers d'hommes, y compris les 5 a 6 mille blessés, demeurés aux Anglais. Les pertes des Anglais égalaient à peu près les nôtres. (Thiers XXI-165.)

op hunne verstijfde ledematen, terwijl het gerucht allengs vermindert en de stilte des nachts het gehuil van den slag vervangt.

Wij zaten nog altijd door het groote raam op het dorpsplein te blikken, dat in gouden lichtgloed baadde. Recht voor ons stond een lief Walinneken met een flinken boerenjongen te keuvelen.. De zwaluwen vlogen met loomen vleugelslag over de zoden van het kerkhof, op den nok van den tempel zat een spreeuw zijn opwekkend lied te zingen. De vrouw des huizes was ongemeen vriendelijk en praatgraag. In het Waalsch zegde zij ons, dat de gemeenteoverheid had verboden zonder noodzakelijkheid te graven. Verleden week haalden de metsers, die de fondamenten voor eene schuur groeven in de buurt, twaalf geraamten boven. De koemeid vond, voor weinige dagen, nog een schedel, met een kogel in den rechter slaap. De geraamten bevinden zich haast tegen de oppervlakte. De kinderen vinden gedurig overblijfselen van het leger. Het is onmogelijk een oud huis te herstellen, zonder er geweerkogels in aan te treffen; wanneer men het oud altaar afbrak, kwamen zij overvloedig op den grond gerold.

Wij verlaten Plancenois. De waard uit La Belle Alliance, op zijn vermoeid paard gezeten, rookt zijn kort smokkelpijpje, de rook drijft in blauwe kringetjes in de zoele lucht. Hij neemt eerbiedig de muts af, en

Volgens Brialmont (Histoire du duc de Wellington 2e deel 431) hadden de Bondgenooten 24679 dooden en gekwetsen, de Franschen 18500; 7,800 werden krijgsgevangenen genomen. Het keizerlijke leger verloor daarbij 227 vuurmonden. Maxwell, in nota bij den Belgischen schrijver aangehaald, beweert, dat de Bondgenooten 63000 man buiten het gevecht hadden: daartusschen telde men 38000 Pruisen. Volgens *Les Victoires et Conquêtes* zouden de Franschen van den 15 tot den 19 Juni 36,500, de Bondgenooten 50000 man hebben verloren. « Op het slagveld zelf » zegt Knoop, waren de verliezen der beide partijen niet zeer ongelijk, van ieder tusschen de 25 en 30000 man; maar bij den terugtocht verloor het fransche leger zooveel aan gevangenen, zooveel aan geschut, munitie en wat kracht aan een leger geven kan, dat men gerust kan aannemen, dat dit leger door de nederlaag bij Waterloo zoo goed als vernietigd werd. »

weldra zien wij zijn beeld, zich ver vóor ons tegen den helderen hemel afteekenen.

Wij bevinden ons in een ravijn. De weg is smal, de hooge kanten zijn met oude tronken schaarhout begroeid, waarboven zich jonge, frissche scheuten verheffen. De dikke, knoestige wortels woelen allerzijds over den weg heen. Wij komen op het akkerland. Daar verheft zich eene gothische pyramide, waarop men in gouden letters leest : « Die gefallenen Helden ehrt dankbahr König und Vaterland. Sie ruhn in Frieden. » Over het stoppelveld en omgeploegd akkerland komen wij op den grooten steenweg terecht.

La Haie Sainte

Bevindt men zich aan de herberg *La Belle Alliance*, en wendt men het oog in de richting van Mont Saint Jean, zoo bemerkt men, dat de steenweg tamelijk snel daalt, om dan weer te stijgen, zoodat de hoogte ons gezicht op niet grooten afstand afsnijdt. Achter die hoogte legerde Wellington met het gros zijner troepen.

In de laagte, ongeveer even ver van de Engelsche stelling als van de Fransche voorposten, ligt de hoeve *La Haie Sainte.* De grond is hier donkergeel; verscheidene straatsteenen slaan haast rood uit. Links, tamelijk ver van den weg, heeft men de boommassa van Hougomont. Wij, Kempenaars, aan onze heidevlakten gewoon, hebben geene oogen genoeg, om dezen golvenden grond, met welige oogsten bedekt, gade te slaan. Vooral de ligging van dit pachthof, met zijn blauw dak, dat zich zoo diep beneden ons bevindt, komt ons treffend voor.

La Haie Sainte was den 18 Juni door twaalf honderd man, meest Brunswijkers, bezet.

« Het is twee ure 's namiddags, toen de divisiën van d'Erlon ten aanval vooruitrukken... De keizer zelf sprak de divisiën, in korte, kernachtige woorden aan.

« De linker kolonne wendde zich tegen La Haie

Sainte, en viel de hoeve aan. Zij ondervond hier een krachtigen wederstand van Baring's buksenjagers, die echter den boomgaard, ten zuiden van de hoeve, aan den vijand moesten inruimen. In de gebouwen werd de verdediging voortgezet. Uit de hoofdstelling der Bondgenooten rukte een bataillon van Ompteda's brigade ter hulp van La Haie Sainte op. Baring sloot zich met zijne buksenjagers daarbij aan; maar plotseling aangevallen door Milhaud's kurassiers, wordt de Duitsche infanterie uiteengeslagen, en bijna geheel vernield. Een gedeelte van de jagers van Baring bleef zich echter handhaven in de gebouwen van La Haie Sainte; en die onverschrokken officier bezette de hoeve wêer, toen ook op andere punten de aanval van d'Erlon's divisiën geheel en al mislukt was...

« Het was bij en om La Haie Sainte, dat de hardnekkigste worsteling plaats vond. Er was eene omstandigheid, welke de verdediging van die hoeve bijzonder begunstigde: zij was slechts op eenige honderden passen vóor de hoofdstelling der bondgenooten gelegen, en kon dus van daar krachtdadig ondersteund worden door geschutvuur en door het oprukken van hulptroepen. Om dit tegen te gaan, besloot de fransche keizer gelijktijdig met die aanvallen op La Haie Sainte, aanvallen te doen op de hoofdstelling van Wellington, ten einde daardoor den britschen veldheer te beletten de aangevallene hoeve ter hulp te komen. Het fransche geschut zette zijn vuur op die hoeve voort; het voetvolk, in kolonnes geschaard, met sterke liniën tirailleurs voor zich, rukte daarna op tot bestorming van dat punt; en gelijktijdig daverde de grond door het vooruitrukken der kurassiers, waarmede Milhaud westelijk van den weg naar Charleroi, op de slaglinie des prinsen van Oranje aanviel... De hoeve, door sterke massas voetvolk aangevallen, was weldra met een kring van vuur omgeven, en van het overige der stelling geheel afgesloten; herhaaldelijk wierp zich de fransche infanterie op de heggen en muren, die La Haie Sainte omgeven, maar ondervond

hier, van Barings zijde, een onbezweken tegenstand; en, in den strijd, die uren lang werd voortgezet, wist de dappere Duitscher steeds in het bezit te blijven van den toevertrouwden post. » (1)

Omstreeks zes uren werd de hoeve door de Franschen overweldigd. Moet men hunne geschiedschrijvers gelooven, dan waren de twaalfhonderd verdedigers, op een zeer klein hoopje na, gesneuveld.

De hoeve is een uitgestrekt gebouw.

Hof en boomgaard zijn groot. Eene dikke, oude haag, gelijkloopend met den straatweg, sluit den tuin af. Door een overwelfden gang, als in een molen, komt men op den koer. In dien gang, op zijde, heeft men eenen put, met witsteenen kuip. Bij middel van een dalend en rijzend schepvat wordt het water opgetogen. De put is diep, en het water ongemeen koud. Men heeft mij verteld, dat, wanneer de Franschen zich van de hoeve meester maakten, zij zoo verhit waren, dat eenigen elkaar omver staken, ten einde eerst hunne wonden te verkoelen en hunnen dorst te lesschen.

De koer is geheel afgesloten. Op enkele plaatsen heeft men, als een bogengang, waaronder stroo is getast, en zich landbouwgerief bevindt. Een deurtje, in den zuidelijken zijgevel, geeft toegang tot den boomgaard. Het was langs daar, dat de Franschen de hoeve binnenrukten.

Het was frisch in het ruime vertrek van La Haie. De muren zijn dan ook dik. Eene groote waschkuip stond op een driepikkel. De Waalsche wascheressen konden al zoo goed den snater roeren als onze Kempische. De meid, eene allersmakelijkste, Vlaamsche deerne, verstond geen enkel woord Waalsch. (Wij bevinden ons op de taalgrens). Zij werd door elkeen op flesschen getrokken. Ik had medelijden met haar; daar zij, die er anders alles behalve bloo uitzag, zich niet kon ver-

(1) *Quatre-Bras en Waterloo*, door M. J. KNOOP.

antwoorden. De paardenknecht kwam binnen : een jongen, opgeschoten als een wilde boomscheut, gebouwd als een athleet. Hij liet den blik op het Vlaamsche meideken vallen, en hoewel hij geen woord van hare taal verstond, was het duidelijk, dat zij elkander wonderwel begrepen. Ik had geen medelijden met het jonge boerinneken meer, en hoewel het grootste deel der spotternijen, in den Waalschen tongval van Zuid-Brabant, mij niet waren ontsnapt, kwamen zij mij thans veel duidelijker voor dan eenige minuten te voren

Hougomont.

« Op duizend passen ten zuiden van den landweg van Ohain, tusschen de beide steenwegen, maar meest nabij die van Nivelles, vertoont zich het kasteel van Hougomont; in 1815 bestond dit uit een heerenhuis en hoeve, stallen en schuren, — hechte steenen gebouwen, met een ringmuur omgeven, en ten noorden begrensd door een boomgaard en een moestuin, ten zuiden door een boschje; het geheel maakte een rechthoek uit van 6 à 700 pas lengte, en 5 à 600 pas breedte, geheel omringd door eene digte heg en eene diepe sloot; — een post uitnemend te verdedigen, zelfs tegen groote overmagt. » (1)

Wellington had Hougomont door een bataillon Nassouwers, verscheidene kompagnieën Hanoveranen en vier kompagnieën Engelsche garden doen bezetten. De bezetting bedroeg ongeveer achttienhonderd man. Onmiddellijk bij het begin van den slag, gaf de keizer aan zijn tweede korps het bevel de stelling te veroveren. De afdeelingen Foy, Jerôme en Bachelu drongen door het bosch, door eene hooge, dikke heg, en kwamen voor de muren van het gebouw. Hun voorwaartsdringen werd op een moorddadig geweervuur onthaald. Generaal

(1) Knoop, bl. 22.

Bauduin vond er den dood. De afdeeling Foy zwenkte links, en bemerkte eene poort, die op den koer uitgaf. De tweede luitenant Legros, door de soldaten *L'Enfonceur* genaamd, stormt, met eene bijl vooruit, hakt de poort aan stukken, en snelt, gevolgd van zijne mannen, voorwaarts. Doch, de Engelsche garden ijlen bij, en sluiten de poort. Legros en al zijne soldaten worden gedood. De kolonel Cubières, reeds den 16 bij Quatre-Bras gewond, valt doodelijk getroffen neer. De Engelschen zelven dragen hem van het slagveld.

Eene Fransche batterij houwitsers is intusschen aangekomen; zij braakt een hagel vuurbommen op de hoeve en het kasteel. De gebouwen staan welhaast in lichtlaaie vlam. Knetterend slingeren de vlammen om de balken, muurblokken storten in; het geweervuur knalt onophoudelijk. Engelsche, Fransche, Duitsche commandos weerklinken te allen kanten, overschreeuwd door het geraas der strijders, en den donder van het grof geschut, dat thans over geheel het slagveld dood en verderf verspreidt.

De Engelschen geven het niet op. Zij krijgen gedurig versterking, en blijven hardnekkig in eene stelling standhouden, die zij als van het grootste gewicht ter verdediging van het gros van Wellingtons leger betrachten. (1)

Al de pogingen, welke de Franschen aanwendden, om zich van Hougomont meester te maken, bleven vruchteloos. Zij slaagden erin het bosch en den boomgaard te bezetten; doch de gebouwen zelven bleven in de macht der Engelschen. Volgens den uitstekenden Belgischen krijgskundige Brialmont vonden, rond Hougomont, ongeveer zesduizend man van beide legers den dood. De Franschen alleen hadden bijna tien duizend dooden en gekwetsten.

Brengen wij een bezoek aan de zoo treurig vermaarde huizing. Van het *Hotel du Musée* volgen we

(1) Zie THIERS. *Histoire du Consulat et de l'Empire.* XXI Deel bl. 141.

eenigen tijd een gelen straatweg, en laten dezen weldra rechts liggen. Wij stappen over het bouwland. Eerst hebben wij een veld van haverstoppels. Het klimt weinig. Aan onze linkerzijde, op vijfhonderd schreden van ons, verheft zich de leeuw. Tusschen die plaats en ons stoppelveld daalt de grond aanzienlijk, om recht vóor en achter ons weer te stijgen. In die daling eindigde de laatste charge van Ney; hij verloor er zijn vijfde paard. Enkele oogenblikken gaan wij over een versch omgeploegd akkerland. Het heeft gisteren fel geregend; doch het water bevindt zich slechts aan de oppervlakte der aardkluiten. Zij zijn hard als steen : wij voelen er ons gedurig op uitschuiven. De akker wordt door eene breede, waterlooze gracht omzoomd. Wij springen er over, en bevinden ons in den boomgaard van Hougomont. Hij is groot. De grond glooit tamelijk sterk. Enkele schraal groeiende appelaars staan hier en daar. Een dozijn kalveren scheren het gras af, dat reeds zoo kort is, dat het vee er zich stellig niet vet aan zal mesten. Uit den boomgaard komen we op een lang, smal plein. Het is door een weinig verheven muur van roode baksteenen afgesloten. Vóor het plein ziet men hier en daar de overblijfselen eener hegge. De stronken zijn oud en versleten; zij worden overal door jeugdige takken verdrongen, die frisch, krachtig opschieten. Op het plein verheffen zich twee appelboomen. Voor zeven en zeventig jaren stonden zij in vollen bladerdos. Thans bezitten zij haast geene levenskracht meer. Duidelijk ziet men op hunne schors de uitwerkselen der kogels nog. De muur ziet er uit als eene zeef : zoo zijn de steenen stuk geschoten.

Aan den hoek heeft men de groote poort. Wij komen op den koer. Rechts vóor ons is het kleine poortje, dat Legros doorhakte. Op den koer staat het kapelletje van het oude slot, met verkoolde balken.

(1) Het is nu zeven jaar geleden, dat ik het slagveld bezocht.

De muren zijn vol namen geschreven. Vele toeristen vragen zelfs eene ladder, om aan het gewelfsel hunne aanwezigheid vast te stellen. Kiekens azen overal rond. Naast een verbrokkeld muurken hangt een koeketel over het vuur te pruttelen. Wij openen een draaihek, en komen in den voormaligen tuin, thans in weide herschapen. Aan onze rechterzijde staat nog de roode muur, waarachter de Engelschen de eerste aanvallen afwachtten. Vóor ons strekt zich een klein bosch uit, met hooge, dikke beuken en eiken begroeid. Het gras is er niet welig; waarschijnlijk ten gevolge van de aanhoudende droogte des zomers. Op vele plaatsen is de grond onder dorens bedekt, terwijl de distels overal tieren, en de braamstruiken, naastheen den ringmuur vooral, gulzig hunne purpere ranken heenslingeren. Eene prachtige Hollandsche koe graast in het midden van het park. Zij is de zuinige, ze is dankbaar voor hetgeen haar gegund wordt. Voetje voor voetje stapt zij voort, wel zorg dragende nergens een bosje voorbij te gaan noch te vertrappen. Een half dozijn rood- en zwartbonte kalveren liggen ten gronde. Zij herkauwen hun voedsel, of steken lui het hoofd in de hoogte. Zij kennen den prijs van den tijd niet. Drie melkschapen grazen daarentegen gretig voort : zij vreezen, dat men hen al te gauw dezen smakelijken disch voor den vunzigen stal zal doen verlaten. Een moederzwijn wandelt van boom tot boom. Enkele kleine kiekens zijn slechts nu en dan zichtbaar. Zij dringen onder de doornstruiken, pikken de vliegen aan den voet van den muur, of liggen met uitgestrekte pennen zich naast de kalveren te koesteren. De zon neigt ten ondergang. Zelden was de lucht zoo helder als op dezen verrukkelijken avond.

Terwijl wij ons in den tuin van Hougomont bevonden, waren de wolkjes ongemerkt uit het Westen verdwenen. De zon stond bleekgeel te glanzen. Hare stralen waren zoo zacht, zoo fluweelig, dat zij harmonie, gemoedsrust en vrede in de geheele natuur stortten. Die stralen vielen op de glanzende vacht der koe en op de ruige wol der

schapen; zij gleden over de gemarmerde stammen der beuken en over de knoestige takken der eiken. Ze zweefden over de wei en hingen over den akker. Alles kreeg eene kleur van goud. De wolkjes dreven steeds naar het Oosten; hun zoom was purpergekleurd. Ons gelaat en onze handen straalden.

Mijn vriend stond in het Westerpoortje, ik onder een lagen appelaar. De nevel verloor zijne goudkleur. Hij werd zilverachtig, en weldra grijs. De zon verdween, de schemering daalde onopgemerkt neder. De wind stak op in het hooge geboomte; de akelige tooneelen, waarvan deze plaats getuige was, vertoonden zich zoo levendig vóor onzen geest, alsof wij ze bijwoonden, terwijl we, in de kruinen der beuken en eiken de schimmen van die duizenden helden hoorden, die hier, in woedende razernij, streden, en in den bloei huns levens sneuvelden.

Antwerpen. GUSTAAF SEGERS.





OVER DE GERMANISMEN.

IN de laatste tijden zijn talrijke schrijvers, vooral in Zuid-Nederland, tegen de gallicismen ten strijde getrokken; zij zijn overtuigd dat het gebruik van deze vreemde woorden en wendingen de Nederlandsche taal ontsiert en verarmt, het natuurlijk taalgevoel krenkt en verdooft, ja zelfs het grondig aanleeren van eene andere taal schier onmogelijk maakt. Om dezelfde reden diende er nu ook in het krijt getreden tegen een anderen, niet min gevaarlijken vijand, nl. tegen de germanismen, die te onzen dage zoo menigvuldig in onze taal binnensluipen.

Wij weten het, sommige schrijvers die het overigens met onze taal wel meenen, vinden er geen bezwaar in germanismen te gebruiken, ze zelfs als taalverrijkende elementen aan te prijzen, omdat het Hoogduitsch met het Nederlandsch stamverwant is, en bijgevolg elk hd. woord onzen taalschat komt verrijken. Zulke redeneering evenwel houdt geen steek, als men bedenkt dat elke taal, hoe gelijkend ook op andere, eigen aard en karakter heeft, eigen klank en kleur, eigen vorm en rijkdom in overeenstemming met het oog en het oor, met de keel- en hersenvermogens, met de geschiedenis en de ontwikkeling van een volk.

Dezelfde vormen hebben in het Duitsch niet dezelfde beteekenis als in het Nederlandsch; de Duitsche taal bezit eene macht samengestelde en afgeleide woorden, die het Nederlandsch op dezelfde wijze niet vormen kan. Er kunnen dus in onze taal germanismen binnen-

sluipen — en dat geschiedt dagelijks —, die zonder genade moeten geweerd worden. Indien men ons echter de keus liet tusschen een gallicisme en een germanisme, zouden wij voorzeker aan dit laatste de voorkeur geven.

Onderzoeken wij hier een oogenblik den oorsprong en de natuur van de germanismen, m. a. w. trachten wij de oorzaken te ontdekken, waaruit ze voorkomen en regels op te stellen, door middel derwelke wij ze kunnen onderkennen.

De invloed van het Hoogduitsch heeft zich reeds in de 16[de] eeuw doen gelden, zooals men bij de lectuur van KILIAAN, HOOFT, HUYGENS en andere schrijvers wellicht zien kan; doch sedert het einde der verledene eeuw heeft het gebruik van de germanismen schromelijk toegenomen. Zulks is, ons dunkens, aan twee voorname oorzaken toe te schrijven : ten eerste aan de studie van het Hoogduitsch, ten tweede aan het gebruik van slechte woordenboeken.

Evenals het te vaak verfranschte onderwijs in België de voornaamste oorzaak is waarom Zuidnederlandsche schrijvers, zonder het te weten, gallicismen plegen, evenzoo heeft de studie van het Hoogduitsch aanleiding gegeven tot het gebruiken en misbruiken van germanismen. Met de Duitsche taal en literatuur te bestudeeren, Duitsche werken te lezen en te herlezen, hebben onze schrijvers sommige Germaansche uitdrukkingen en wendingen afgeleerd; zij schrijven, onbewust, gelijkvormige woorden en zinnen, met een woord zij denken vaak in het Hoogduitsch. Het zal dan bij niemand verwondering baren, dat VAN ALPHEN, FEITH, BILDERDIJK, die òf in Duitschland verbleven, òf Duitsche werken bestudeerden, zooveel germanismen in hunne schriften gebruikten, dat onze hedendaagsche taalkundigen, door het gebruik van Duitsehe philologische werken, hunne taal ontsieren door stootende germanismen, als *omluid*, *inluid*, *voorwoord* enz.

Eene andere oorzaak, die vóór eenige jaren zeker nog veel bijdroeg tot het beschermen en het invoeren

van germanismen, was het gebruik van gebrekkige lexica. KILIAAN prijst reeds germanismen aan; maar vooral bij WEILAND krioelt het van zulk onkruid; deze gedachtelooze schrijver nam een groot getal germanismen uit ADELUNG over, en, met het gezag dat iedereen hem toekende, wilde hij aldus den Nederlandschen taalschat vergrooten.

Men zal ons doen opmerken dat, vermits de Zuidnederlanders deze woordenboeken weinig raadpleegden, of althans zich op de studie van het Hoogduitsch nooit vlijtig toelegden, er op Zuidnederlandschen bodem maar weinig van die woekerplanten te vinden zijn. Men late zich echter door deze redeneering niet misleiden : zelfs in het Zuiden zou men er eene niet onaanzienlijke garve kunnen bijeenlezen, en als men alles wel inziet, vraagt men zich af of het euvel hier weldra niet veel grooter dan over den Moerdijk zal wezen. Inderdaad, het valt niet te betwisten, velen hebben alhier de studie van het Nederlandsch verwaarloosd; zij hebben nooit in het Nederlandsch leeren denken; zij kennen geene enkele taal grondig en vandaar het misbruik. Voeg daarbij dat onze groote schrijvers SLEECKX, CONSCIENCE en ook die van Noord-Nederland hier gretig gelezen worden; daar deze auteurs meestal onder den invloed van het Hoogduitsch stonden, moesten ook hunne lezers, die eene oppervlakkige kennis van hunne eigene taal hadden, allengskens het voorbeeld der meesters navolgen.

Uit het voorgaande blijkt thans wat er den Nederlanders te doen staat om voortaan de germanismen uit de taal te weren. Verre van ons de studie van het Hoogduitsch, dat voor de Nederlanders na het Engelsch de tweede taal is, te veroordeelen. Zulke studie kan ons, uit haren aard, niets dan nuttig wezen : zij geeft ons de kennis van eene stamverwante taal; zij verrijkt onze verstandelijke schatten, loutert en verfijnt onzen smaak. Het kwaad komt van onze

zijde; wij kennen niet genoegzaam ons Nederlandsch en zijn te onachtzaam bij het schrijven. Ook moeten we niet meer te rade gaan bij slordige lexica; wij bezitten het in alle opzichten voortreffelijk woordenboek van M. DE VRIES, dat bij voorkomende gelegenheden ons op de germanismen opmerkzaam maakt.

Doch dit alles zou vooralsnu maar weinig baten, indien er geene volledige alphabische lijst van germanismen opgesteld werd, waarin deze vreemde termen en wendingen aan den disch gespijkerd en gebrandmerkt worden. Zulk werk heeft de Kon. Vl. Academie in 1896 willen uitlokken; men heeft hare vraag niet beantwoord; niet omdat het nut van deze studie in twijfel werd getrokken, maar omdat zelfs de meesters in dit vak voor de moeilijkheden van dit veelomvattend werk terugdeinsden. Hopen wij dat weldra iemand dat verdienstelijk werk zal leveren.

Bij het opstellen van deze lang verwachte studie — en intusschen kan elke leeraar in de Ndl. taal aan athenœa en colleges deze leemte aanvullen — zal men zich noodzakelijk afvragen, wanneer een woord als verwerpelijk germanisme moet beschouwd worden. Wij antwoorden eenvoudig met Dr. KLUYVER en Kan. MUYLDERMANS (1): de goede smaak is ten slotte de eenige rechter; ieder geval moet op zich zelf onderzocht worden. Nochtans — om bepaalder te spreken en het werk te vergemakkelijken — kan men voordeelig de volgende critiekregelen toepassen. Verwerpelijke germanismen zijn 1° al de woorden en uitdrukkingen die met ons hedendaagsch taalgebruik in strijd zijn, b. v. : *aanwandelen*, *omklank*; 2° de woorden die uit het Duitsch worden overgenomen en voor wier beteekenis we reeds gevestigde uitdrukkingen in onze taal bezitten, b. v. : *voorwoord* (in stede van *voorbericht*), 3° de woorden die zelfs in het hd. in

(1) *Bijdragen tot Taal- en Stijlzuivering*, Mechelen 1893.

strijd zijn met zich zelven, b. v.: *begeestering*. Door middel van deze regels kan de leeraar den leerling op voorkomende germanismen opmerkzaam maken; maar het is niet genoeg een woord, eene uitdrukking af te keuren; de critiek moet niet alleen afbreken, zij moet ook opbouwen en daarom hoeft men naast de aanwijzing der fout (met vermelding van den naam des schrijvers, van het werk en van de blz) ook de zuivere Ndl. uitdrukking opgeven, waardoor het germanisme kan en moet vervangen worden (1). Stelt men prijs op een zuiveren echt Nederlandschen stijl, wil men de taal in eere houden als de afspiegeling van den volksgeest en het voornaamste middel waardoor het taalgevoel gesterkt wordt: men beginne met de taal zuiver te schrijven en zuiver te spreken, met de slechte germanismen te weren en door goede ndl. uitdrukkingen te vervangen.

Maart. J. JACOBS.

(1) Hier volge een voorbeeld. — OMLUID.

Is het dan niet toegelaten omluid, afluid, aanluid, binnenluid te zeggen. P. WILLEMS, *Versl. Vl. Ac.* 1894,62. — *Omluid* (hd. *umlaut*) is in strijd met het Ndl. taaleigen gevormd; want het is even als *omdraai* (van *omdraaien*) een verbaal znw., dat van *omluiden*, (*luiden naar alle kanten*) afgeleid is, maar in eene andere opvatting gebruikt wordt. Algemeen Nederlandsch is *klankwijziging*.

Van één woord schijnt het vreemd. dat geen vorm met *ue* is opgegeven; KILIAAN heeft nl. alleen *soecken*, dat volgens SCHUERMANS zoo algemeen met klankwijziging wordt uitgesproken, KLUYVER, *Proeve* 136.





CHRISTEN IDEAAL (1).

V.

B*eati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

Hoe krachtig, hoe strijdveerdig, hoe heldhaftig de voorgaande zaligheid klonk, des te troostender en menschelijker suist de belofte, die de bermhertigheid verheerlijkt.

De menschlievendheid is eene uitsluitelijke vrucht der katholieke veropenbaring. De oudheid kende geen medelijden. Hoewel een heiden het schoone woord uitsprak : *Homo sum*; *nihil humani a me alienum esse puto*, — toch bleef het er bij deze droge verklaring, en het heidendom, met al zijne pracht van kunst en verfijnde beschaving, kan ons op de puinen van niet éen gast- of godshuis terugwijzen.

Oneindig verloor de kunst door dit gemis aan menschenliefde.

Wij zegden het hooger : de kunst is bij uitnemendheid eene menschelijke zaak. Zeker, het ideaal is goddelijk, onbereikbaar, boven aardsche uitdrukking verheven — God alleen kan zich zelven uitdrukken en daarom is het Woord God om God uit te spreken — maar door kunst verstaat men de poging om dit ideaal in stoffelijke banden te vatten en te boeien; en

(1) Zie *Belfort*, blz. 343.

hier treedt de menschelijke zijde te voorschijn, de groote wet, de groote vraag en plaag van den vorm.

M[rs] Browning zegt in hare zinzwangere verzen:

What form is best for poems?
Trust the spirit as sovereign nature does
Or else you but enslave, not embody (1).

God, het oorbeeld aller kunstenaars, heeft niet anders gehandeld in zijn meesterwerk, de schepping — « dit verwezenlijkt ideaal, » zooals Alfred Nettement het zoo gelukkig uitdrukte (2). - Daar ook wordt de levende gedachte slechts voorgehouden onder 't zichtbaar kleed der stof.

Zoo ook is het met de kunst.

Het raadsel, dat haar plaagt en toch leven doet, is de geheimzinnige verhouding, de onophoudelijke omhelzing, de mysterieuze bruiloft van geest en stof, van gedachte en vorm, van bezielende ingeving en kluisterende uitwerking.

De kunst moet het eeuwige doen voelen, midden in het tijdelijke, de harten dorstig maken naar het eindelooze bij middel van het geëindigde, het ideaal nastreven in de wezenlijkheid.

Uit deze verhouding van zoo verschillende elementen ontstaan voor de kunstbeoefenaars de innigste zielsfolteringen bij de verrukkendste ontroeringen, dewijl deze schoonheid, die ze zoeken te boeien, hun altijd ontsnapt, altijd hooger en hooger zweeft.

Met de komst van Christus, werd het geheim niet opgelost; wel integendeel groeide het dieper en fijner.

De Zaligmaker toonde, in zijnen persoon, een volmaakt voorbeeld dezer verbroedering en verzoening tusschen het hemelsche en het aardsche, tusschen het

(1) Welke vorm is voor gedichten de beste?
Vertrouw den geest, gelijk de meesterlijke natuur;
Want anders verslaaft gij maar, en belichaamt niet.

(2) La nature n'est qu'un idéal réalisé.

goddelijke en het menschelijke; hij stelde der kunst een levend ideaal voor.

Maar niet alleen een ideaal van schoonheid. Welke schatten van bermhertigheid vloeiden uit zijn meedoogend hart op de verlatene wereld!

Met welke teederheid werden de walgelijkste wonden van 't menschdom aangeraakt en verbonden, met welken eerbied tevens! alsof de Schepper zelf verlegen stond voor de grootschheid van zijn werk. — O God, verborgen in uwe daden en oordeelen, mochten de kunstenaars iets erven van den heiligen eerbied, waarmede gij uwe schepsels behandelt, en slechts bevend de stoffelijke sluiers lichten, waar onder de levenbrengende schoonheid schuilt!

Dit heilig geheim van menschenliefde heeft Christus niet, als een gesloten boek, weer ten hemel gevoerd. Hij liet het integendeel aan zijne leerlingen over, als een balsem voor iedere smart, als een zalf voor iedere wonde.

De heiligen vooral komen ons voor als uitgelezene vaten, waarin dit goddelijk medelijden geurig en onbedorven voortleeft; en waar spraak is van bermhertigheid, van liefde tot lijdenden en armen, daar klimt een naam als van zelf op de lippen van 't dankbare menschdom, daar rijst een beeld voor aller oog als het bekoorlijk ideaal der bermhertige liefde.

Elizabeth van Hongarië! — Wie kent den naam der zoete heilige niet? Voor allen klinkt hij bevriend en geliefd, als de naam eener langbeminde, nooitvergetene zuster. De poëzie der middeneeuwen omzweeft hare reine figuur met bovenaardschen wasem en van eeuw tot eeuw ging dit beeld over, zonder iets van zijnen zachten glans te verbeuren.

Op eenen troon geboren, kende zij het leven slechts door zijne rampen en wisselvalligheden. Als kind, werd zij verweesd van ouderliefde, en van haar vaderland ontvreemd. Als echtgenoote, smaakte zij de heiligste diepten des levens in eene heilige wederliefde; maar haast werden

die overstroomd door de zoute waters der weduwsmart. Als moeder, dronk zij met volle teugen aan deze reinste bron der menschenvreugden, de moederliefde; maar ook het grievendste wat deze rouwgewone aarde kan dragen, de smart der moeder in de kindersmart, moest haar lijdend hart verdragen en verduren.

Gansch haar leven, in een woord, — dit kort leven van vier en twintig jaren — was éene aaneenschakeling van aandoenlijke wisselvalligheden, verdragen met heldhaftige en toch kinderlijke grootschheid, verdragen niet alleen met godsliefde, maar met eene onverwinnelijke menschenliefde.

Dat is het wat ons zoo innig met haar verbindt.

Haar lot, uit het gemeene brood des lijdens gekneed, laat geen lijdensgeleerd, bijgevolg geen menschelijk hart ongevoelig. Wie haar eens aanschouwde in de onschuld van haar vroom gemoed, in den heiligen eenvoud van haar ergbeproefd en toch kinderrein leven, kan het verrukkelijke beeld uit zijn geheugen niet wisschen.

En ook, welke tintelende peerlen van poëzie vond de kunst niet in hare naïeve legende!

De rozen die haar hemelsche Bruidegom in haar mantel liet ontluiken, toen haar aardsche bruidegom er brood dacht in te vinden, behelzen, onder 't roerend beeld, heel het geheim van haar leven, heel het geheim der kunst.

Ook de kunst herschept het gemeene brood der waarheid, waar het menschdom van leeft, in geurige rozen van onsterfelijke schoonheid. En dit wonder geschiedt door de liefde.

Wij hebben reeds van Dickens gesproken, maar hoe toch zijnen naam verzwegen, waar men gewaagt van menschenliefde, van medelijden en bermhertigheid?

Het zuiverste perelken van zijn kleinoodenschat is misschien wel zijn *Cricket on the hearth.* Althans nooit leverde het volksleven aandoenlijker, frisscher tafereelen. Hier zijn al de typen te bewonderen : de minnelijke,

snoeperige Dot, die den ouden man zoo innig, zoo trouw bemint, zoo streelend en schalksch vertroetelt; die zulke verrukkelijke beelden van huiselijk geluk vertoont met haar Baby, met den hond Boxer, met de belachelijke kindermeid, Miss Slowboy; — haar man zelf, de zware, eerlijke pakdrager, de frissche jeugdige May, zoo bekoorlijk als haar naam, haar verloofde, Edward, den ouden Tackleton, enz. enz.

Maar de roerendste ingeving van het boek, de ware vondst, in die mijn van poëtische vondsten, is de figuur van blinde Bertha met haren afgesloofden vader.

Dit meisje leeft in het armste hutje; de diepste ellende, de grootste ontbering is haar lot, en zij wordt het niet eens gewaar.

De naakte muren harer woning prijken met kostbare voorwerpen, rijke behangsels: hare lompen zijn kleeren van fluweel en zijde; de oude vader, in zijn pak van zakkengoed, is een flinke, rijk uitgedoschte heer. En wie toovert rond het blinde meisje die ideale wereld, die hare nacht vertroost en hare benauwde jeugd verblijdt? — Alleen de liefde van dien doodgezwoegden vader, die in zijn hart eene ingeving vond vol van de hoogste, aandoenlijkste poëzie.

Andersen heeft veel overeenkomst met Dickens. Hij ook weet de poëzie in de nietigste voorwerpen en toevallen te ontdekken Hij ook verwijlt bij voorkeur in het volksleven, bij kleinen en armen.

Welk pareltje, onder andere, is niet zijn « Engel », het arme kreupel jongensken dat, op zijne krukken, het kelderkamerken rond sukkelt, dat, voor eenigen schat, eene eenvoudige veldbloem bezit, door den zoon van den gebuur eens medegebracht. Deze bloem is voor het jongensken de lente, de zonneschijn, het leven. Door hem wordt zij begoten en bezorgd; tot haar gaat al zijne liefde, al zijne vreugd; en wanneer de dood naakt, is het over haar dat hij het hoofd buigt en den geest geeft. Maar deze arme, verslenste bloem is het ook,

die hij, nu een engel in het rijk Gods geworden, uit het enge steegsken opraapt en ten hemel voert; want zij heeft meer blijdschap verschaft, dan de prachtigste bloem in den hof eener koningin.

— « Maar hoe weet gij dat alles? » vroeg het kind, dat de engel naar den hemel droeg.

« Ik weet het, » zegde de engel, « omdat ik zelf het zieke, kleine jongensken was, dat op krukken ging. Mijne bloem ken ik wel. »

... En op hetzelfde oogenblik waren zij in Gods hemel... En allen zongen, kleinen en grooten, het goede, brave kind en de arme veldbloem, die verslenst had gelegen, weggeworpen op den vuilnishoop, tusschen de rommeling van den verhuisdag, in de smalle, donkere stege. »

Hoe eenvoudig is die poëzie, hoe roerend tevens! Zij schuilt in de nederigste zaken en raakt het innigste der ziel; zij is het licht van al de tintelende pereltjes in Andersens perelsnoer.

Zoo is het gelegen met het *Meisje met de solferstekken*. — Wat heerlijke tafereelen vertoonen die brandende stukskens hout niet aan het bibberende straatkind! — met het *Madelieveken*, buiten, in het stof van den hoogen weg geworpen; maar slechts na dat zij het brekend hart van den dichter — den leeuwerik — vertroost heeft; — met den *Nachtegaal*, zingende van het stille kerkhof met de witte rozen en het hangend loof, bij 't verlaten bed van den stervenden keizer; — met den *Leelijken eendvogel*, tot koninklijken zwaan groeiend en des dichters leven verbeeldend, Andersens leven, bijzonder, beginnende in miskenning en armoede om in triomf en juichzangen te sluiten; — met de hartstochtelijke *Meermin*, die voor den geliefde alles veil heeft, rust, achting, leven, en die toch, door offervaardigheid en heldenmoed, de aardsche liefde overwint.

Onuitputtelijk is de mijn van Andersens aandoenlijke ingevingen, maar, gelijk Dickens, weet hij ze te

paren met fijne scherts en uitspattend humor. Getuigen hiervan *Kleine Claus en groote Claus* en *'s Keizers nieuwe kleederen.*

De dichtbloemekens van Andersen zijn te fijn misschien voor kinderzielen, maar al vatten dezen er heel de diepte niet van, den wijsgeerigen zin, toch blijven die beelden voor hunnen geest zweven en geven hem later eene hoogere wijding.

Xavier de Maistre was ook een dier geesten, die gemoedelijkheid weten te paren aan fijne opmerking en tintelend humor. Immers nevens den geestigen « Voyage autour de ma chambre », verschijnt « le simple et doux lépreux », zooals Sainte-Beuve hem betitelt.

« Il prit place bientôt dans tous les cœurs, » zegt de zelfde schrijver, « et procura à chacun de ceux qui le lurent, une de ces pures émotions voisines de la prière, une de ces rares demi-heures qui bénissent une journée. »

Wanneer men op deze wijze van een kunstwerk kan spreken, dan is de lofspraak volledig. De kunst inderdaad heeft haar einde bereikt, wanneer zij het gebed op de lippen heeft doen klimmen. De ziel opbeuren, haar veredelen en verfijnen, haar vleugelen geven om te stijgen, uit dit dal vol sprekende beelden, vol luisterrijke beloften, tot de hoogten waar men in bezit komt van de eeuwige waarheid, de stralende schoonheid, de eindelooze liefde, dat is de zending van de kunst.

VI.

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

God zien door dezen doorluchtigen sluier, die Schepping heet, is het voorrecht der reinheid, ook het voorrecht der kunst.

De kunst is niets anders dan het schemeren van 't ideaal door het werkelijke, het boeien van 't eindelooze in 't geëindigde, het vermoeden van 't hemelsche onder het aardsche.

In een wonderbaar boek, *Aurora Leigh*, heeft M[rs] Browning deze waarheid bezongen, op de dichterlijkste wijze :

Every natural flower which grows on earth
Implies a flower on the spiritual side, —
Substantial, archetypal, all a-glow
With blossoming causes, — not so far away
But we whose spirit-sense is somewhat cleared,
May catch at something of the bloom and breath, —
Too vaguely apprehended, consciously or not,
And still transferred to picture, music, verse,
For thrilling audient and beholding souls
By signs and touches which are known to souls.

Dit meesterlijk boek is vol diepe gedachten over leven en kunst — « which means life in life. » Overal wijst de schrijfster, achter het zinnelijk beeld, de onstoffelijke, begeesterende gedachte.

Maar hier verrijst voor ons, katholieken, het reinste ideaal, de koningin der kunst, de heilige Maagd Maria.

Zij immers bewerkte wat wij, kunstenaren, vruchteloos beproeven. Zij wist de Ongeschapene Schoonheid in het stoffelijke te boeien, het Woord in het vleesch. In haar, in haren maagdelijken schoot geschiedde de geheimzinnige bruiloft van 't goddelijke en 't menschelijke, van 't eeuwige en 't vergankelijke, van 't hemelsche en 't aardsche.

Maria, mystieke Schoonheidsroos, droeg de hoogste Liefdevrucht, eene Vrucht goddelijk en menschelijk tegelijkertijd.

Maria noemen is voldoende om den afstand te teekenen tusschen de christene en de heidensche kunst, tusschen het ideaal der oudere en dat der jongere tijden.

Zoo zong onze onsterfelijke Vondel :

De schoonste roode rozen groeien
Op geenen Griekschen berg, o neen;
Maar op den Kruisberg hard van steen,
Daar Jesus' hoofdkwetsuren vloeien
Van heilig, van onnoozel bloed,
Geronnen tot een rozenhoed.

Zoo schilderde Dante, met één woord, de zuiverheid van 't Paradijs, het verbeeldende onder de gedaante eener witte roos, wier bladeren de zetels der gelukzaligen zijn, uit wier kelk, de engelen, als zoo vele bieën opstijgen naar de eeuwige, stralende zon der Godheid (1).

Naast Maria, de maagd bij uitnemendheid, rijzen andere idealen van zuiverheid.

En wel eerst Cecilia, de reine maagd, die op haren bruiloftsavond den bruidegom wist te winnen voor het geloof, voor hetzelfde ideaal van maagdelijkheid, dat haar zelve bekoorde. Ook daalde een engel uit den hemel om deze zuivere echtgenooten met eenen krans van onsterfelijke rozen te bekronen.

Onder hare bescherming heeft de H. Kerk de zoetste en zuiverste aller kunsten geplaatst, de muziek. Was het om hare zuiverheid te vereeren? Of omdat haar leven in Gods ooren klonk als eene hemelsche melodie, omdat zij de ware harmonie had gevonden tusschen het hemelsche en het aardsche.

Cecilia is geene eenzame verschijning. Zij telt zusters met honderden, Lucia, Catharina, Dorothea. De keus alleen levert bezwaar. Doch bij de figuur der reine, kinderlijke Agnes *moet* men verwijlen. Die teedere maagd, nauwelijks de kinderjaren ontgroeid, bekoort onweerstaanbaar, 't zij men haar, in het ontuchtsoord aanschouwe, haar kuisch lichaam bedekt met haar golvend haar, 't zij zij, in den dood, den Hemelschen Bruidegom tegenlache.

En waar spraak is van mystieke rozen, hoe toch den naam verzwegen van die levende roos van zuiverheid en schoonheid, Rosa van Lima. De hemel zelf gaf haar dezen naam; maar die roos droeg gedurig

(1) In forma dunque di candida Rosa
Mi si mostrava la Milizia santa,
Che nel suo sangue Christo fece sposa.
Paradiso XXXI.

eene smartelijke doornenkroon, verspreidde, zooals de H. Kerk, deze onuitputtelijke dichteres, getuigt, den « goeden geur van Christus », en lokte andere zielen mee naar den hof van onsterfelijke wellust.

Waar zulke stralende idealen van schoonheid voor de kunst zweven, moet zij noodzakelijk eene hoogere vlucht nemen.

Wil men er zich van overtuigen, dan schouwe men de paneelen eens Memlings, eens Giotto's, eens Fra Angelico's vooral, aan. Voor eeuwig hebben die meesters het ideaal der reinheid op hunne doeken geboeid, het lachend doen bloeien in kleuren vol frischheid en onsterfelijke jeugd.

Zoo, bij voorbeeld, de hemelsche tooneelen, die Fra Angelico ons verbeeldt, alsof hij er getuige van was. Die gelukzaligen, dansende in den ronde, op eene bloeiende weide, zijn dronken met de wellusten van 't Paradijs. Zij heffen naar den zegenenden Heiland een blij en verrukt gelaat. Die engeltjes, die blazen op trompet of fluit, die violen of harpen bespelen, zij dalen recht uit den hemel, zij dragen den hemelglans nog op de verheerlijkte trekken.

Niet onverdiend was de bijnaam den schilder gegeven. En waar vond hij zijne hemelsche ingevingen, zoo niet in de diepten van een vlekkeloos hart, in de beschouwingen van dit rein gemoed, dat, volgens Thomas a Kempis'bewering, hemel en aarde doordringt.

Schildert de middeneeuwsche meester de vernederingen zijner goddelijke liefde, zoo is hij niet minder gelukkig, niet minder *realistisch* in den waren zin des woords, vermits hij de werkelijkheid terug geeft, de tooneelen die voor zijne heiligenziel zweefden.

Om zich daarvan te overtuigen, moet men slechts het meesterwerk aanschouwen, waar Fra Angelico den dooden Zaligmaker verbeeldt aan de voeten zijner Moeder.

Het treffendste sermoon, de aandoenlijkste beschrijving zullen eenen flauwen indruk laten, bij dit paneel, waar al wat eene vrome ziel kan samenvatten van

roerende godsvrucht en aanbiddend medelijden uitgedrukt is.

Zeker, de schilder heeft voor zijne oogen die goddelijke trekken aanschouwd, schoon nog in de armen des doods, schoon door de hoogste liefde, de uiterste smart. Zeker, die Moeder-Maagd is hem verschenen, in haar innig. onuitsprekelijk lijden, maar steeds Moeder van God, aanbiddend in hare eindelooze smart, eenvoudig, vroom, gelaten, zonder die overdrijving, dit zoeken naar dramatisch effekt, die de gewone Mater dolorosa onverdragelijk maken.

Beati mundo corde! dat klinkt u toe uit ieder paneel, ieder kunstpareltje van den engelachtigen meester.

Verlaten wij de schilderkunst voor de muziek, zoo vinden wij hetzelfde ideaal. Maar vreemd om zeggen, dit ideaal ontlook later — en wel eene eeuw later — in de muziek. Althans eene mis van Palestrina of Orlandus Lassus voeren u in de zelfde atmosfeer, brengen u in de zelfde stemming als een paneel van Fra Angelico of Memling. Het is de zelfde hemelsche reinheid, de zelfde vlucht naar omhoog, het zelfde zweven boven het aardsche en vergankelijke.

Luchtig, verheven, ineensmeltend, zweven die tonen, die hemelsche akkoorden, sluitend in zalige vrede, de ziel bevleugelend en ten hooge ontvoerend, tot voor den troon van God zelf, in het onstoffelijke oord der eeuwige beschouwing.

Gansch de mystiek der middeneeuwen schijnt overgevloeid te zijn in Palestrina's tonen, in Fra Angelico's tafereelen.

En nochtans is dit ideaal der zuiverheid niet het voorrecht gebleven der middeneeuwen. Ook onze tijd heeft het gekend en op het gebied der muziek zelve zullen wij het vinden. De toondichter die de zesde zaligheid verdient te typeeren is : Haydn !

Indien wij in Beethoven den reus hebben gevonden op menschelijk gebied, de hoogste uitdrukking der menschelijke smart in de menschelijke grootheid, dan

mag Haydn wel gelden als de kinderziel bij uitmuntendheid, vroom, eenvoudig, rein en *groot*, gelijk het kinderlijk gemoed.

Hoe weldoende is zijne muziek! — weldoende en zuiver als het streelen eens kinds, als een kinderlach!

Hoe grootsch is zij ook, en juist door hare zuiverheid, door en in hare eenvoudigheid.

De eenvoudigheid inderdaad is het toppunt der kunst, en waarom? — omdat zij hulde brengt aan de eenheid Gods.

Niets is zoo moeilijk te bereiken als de eenvoudigheid, niets zoo steil en verheven, maar ook niets is duurzamer, dewijl de eenvoudigheid in 't wezen zelf des levens schuilt.

En wie, meer dan Haydn, was met dezen heiligen eenvoud bedeeld, die de grootste heiligen en de hoogste kunstenaren maakt?

Het woord des Zaligmakers geldt voor de kunst zoo goed als voor de heiligheid. Wanneer men hem vroeg wie de grootste was in het Rijk des Hemels, stelde hij een kind in 't midden zijner leerlingen en wees hun dit aan als het toonbeeld der hoogste deugd.

Haydn is, onder de toondichters, dit bevoorrecht kind, dit voorbeeld van reinheid en eenvoudigheid, die de hoogste verhevenheid paart bij het diepste gevoel. Welke breedheid van teekening bij hem! Welke naïeveteit in den vorm! Het is de volle gemoedelijkheid van een zuiver hart, tevreden met alles en allen, omdat het geweten onschuldig is en argeloos. Bij hem heerscht het volle godsdienstig gevoel eener ziel, die, in de mannenjaren, de kinderreinheid bewaarde.

Iemand die de kinderen niet bemint, is niet te vertrouwen. Wie Haydn niet waardeert, zijne hooge, heilige schoonheid niet ontdekt onder zijne groótsche eenvoudigheid, moet zelf iets missen aan zielegrootheid, aan reinheid van gemoed.

(*Vervolgt.*) M. E. BELPAIRE.



HET DUIVEKEN DER ZONNE.

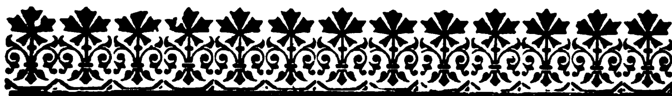
Wie weet er van het duivekijn,
Dat in den hemel wilde zijn,
In 't land van licht en wonne?
Het was zoo minzaam en zoo mooi,
Met zijnen witten vedertooi,
Het duiveken der zonne!

Eer 't henenreisde, zat het krank
En gansch alleen, op eene rank
Die bloemen droeg noch blaren.
Het at niet meer, het dronk niet meer,
Maar klaagde luid, en treurde zeer,
En bleef ten hemel staren!

Dan vloog het weg, gezwind en vlug,
Met gouden glansen op zijn rug,
Langs wijde azuren paden;
Het vloog zoo ver, het vloog zoo hoog,
Dat alle volgend menschenoog
't Verliezen moest, en... raden...

't Verdween in 't blauw, en sedertdien
Heeft niemand het ooit weergezien;
Het *wou* naar 't land der wonne!...
Wie weet er meer van 't duivekijn,
Dat in den hemel wilde zijn,
Het duiveken der zonne?

RENÉ DE CLERCQ.



SCHATTEN UIT DE VOLKSTAAL.

IK heb de « Schatten uit de Volkstaal », door den eerw. heer Am. Joos, gelezen. Wat ik daar gevonden heb, heeft mij waarlijk de oogen uitgesteken. Die bekwame en ieverige werker heeft daar een overgrooten hoop schatten opeengestapeld, schatten die hij uit eene rijke mijne heeft getrokken, uit de mijne van ons volk. 't Is al goud wat u onder de oogen valt. Goud, de tallooze vergelijkingen, die zoo juist en klaar het gedacht weergeven, dat men wil uitdrukken; goud, de lieve gepaarde woorden en wederwoorden, die den stijl leven en vloeibaarheid bijzetten, goud, de schilderachtige beeldspraak, waarmede als zoovele bonte en frissche bloemen het dichterlijke volk onze taal doorzaait; goud, de menigvuldige spreekwoorden, die treffen door hunne aanlokkelijke zangerigheid en hunne wonderbare juistheid.

Het werd hoog tijd dat die kostbare schatten verzameld werden, of zij gingen onvermijdelijk verloren. De heer A. Joos heeft eerst dit lastige, maar ook verdienstelijke werk begonnen.

Vele bevoegde taalkundigen hebben er reeds menigmaal op aangedrongen de breede kloof, die er tusschen de schrijftaal en de spreektaal bestaat, aan te vullen, althans merkelijk te versmallen (1). Ook de heer Joos

---

(1) Men zie daarvoor : « Taalverarming en taalverrijking » door J. MUYLDERMANS, « Over spreek- en schrijftaal » *Belfort n.° 4, 1898* door denzelfde, enz.

heeft daar de volstrekte noodzakelijkheid van ingezien. Daarom heeft hij al gedaan wat in zijne macht was, om dien aanzienlijken afstand tusschen beide talen in te korten. Mochte hij zijne edele pogingen met volkomen welslagen zien bekronen!

Niet waar, taallievende lezers, gij vormt ook dien wensch tot loon van zijnen onverdroten arbeid ter verheffing en verrijking onzer vlaamsche tale? Maar, ik zeg u, gij kunt meer dan hem vormen, gij kunt hem verwezenlijken : als gij allen in dit reuzenwerk het uwe bijdraagt, is het nagestreefde doel weldra bereikt.

Deswege dienden al de taalkundigen zich de « Schatten uit de Volkstaal » aan te schaffen (1) en het kostelijk boek bij hun schrijven te raadplegen. Onze taal zou er des te rijker, vloeiender en levendiger door worden.

Ik zegde zooeven dat de eerw. heer Joos het reuzenwerk begonnen heeft; doch dit wil niet zeggen dat hij *al* de schatten uit de volkstaal heeft geput, o neen! immers hij zegt zelf dat zulk werk « voor éen gewonen man te zwaar, voor éen gewoon leven te lang » is. Daarom heeft hij op het einde van zijn werk geschreven : *en zoo voort*, aldus de letterkundigen verzoekende ook met hem mee te werken, met al de kostbaarheden, die zij uit den mond des volks hooren en die nog niet officieel in de schrijftaal aangenomen zijn, zorgvuldig op te teekenen.

Ik ook heb eenige steentjes bijgeworven, en, al ben ik nog maar een zwakke beginneling, toch aarzel ik niet, heer lezer, ze u onder de oogen te brengen. Vele zult gij er misschien in afkeuren, doch als er slechts eenige zuivere pereltjes weerdig worden geacht deel te maken van de kostbare schatten van den heer Joos, dan zal ik het geluk smaken ook een weinigsken te hebben bijgedragen tot de toenadering van de schrijft- en spreektaal.

(1) Te verkrijgen bij Mr A. Siffer, 2.50 fr.

Vergelijkingen.

A.

Aardappels gelijk klompen : *groot.*
Aflo pen gelijk een rolleken : *veel praten.*

B.

Babbelen gelijk een merktwijf : *veel praten.*
Beenen gelijk een steltenlooper : *dun.*
Behandelen. — Iemand — gelijk eenen slaaf : *slecht.*
Beleefd gelijk een verken (sch.).
Benauwd als een kieken, eene muis : *zeer bevreesd.*
Bier gelijk honig.
Blauw als een kiel.
Braaf als een engel.
Branden gelijk een solferstek, papier.
Brullen gelijk een stier.

D.

Dun als eene leem.

E.

Eng als een muizenhol, een vingerhoed.

G.

Gezind als eene kat.
Gezicht — Een — hebben gelijk een doode : *bleek, deerlijk.*

K.

Kloek als een reus.
Kop. — 'Nen — hebben gelijk eene ton, een kalf.

L.

Leelijk als eene tooverheks.
Licht als eene pop.
Liegen gelijk een schaper.

M.

Mager als een geraamte, een reiziger op zijn schenen.
Man. — Een — gelijk een boonstaak : *lang en mager.*

N.

Nauw : zie *eng.*
Nijdig als eene kat.

O.

Oogen gelijk een mol : *zeer klein.*
Opspringen gelijk een wild dier, een stekelverken.
Opvliegen : zie *opspringen.*

P.

Passen gelijk eene bus.

R.

Rap als de wind.
Rijk als het water diep is, de Vrek.

S.

Schitteren als de sterren.
Schrijven gelijk hanepooten.
Schuifelen gelijk een meerl.
Slapen gelijk een os.
Staan alsof hij een pak slagen had gekregen.
Stem gelijk eene bel : *fel.*
Sterk als een olifant ; — als vergif : *voor den smaak.*
Stijf als een oud peerd.
Stom als een kieken.

V.

Vechten gelijk katten.
Versch als een visch.
Vlijtig als een bieken.

W.

Wegvliegen als kaf, stof, een blad.

Z.

Zot als eene musch, Tielebuys.
Zwart als een beer.



Gepaarde woorden.

Kronkels en **krinkels**. — 't Is de **eerste** en de **laatste** maal. — Er met **pak** en **zak** van doortrekken. — Iemand met **huid** en **poot** buiten werpen. — Iemand met **kop** en **pooten** aan de deur werpen. — 't Is **suiker** en **honig** : al wat goed en zoet is. — **Vodden** en **beenderen**. — Van **zon** noch **maan** weten : van niets weten.



Beeldspraak.

A.

Aanstonds. — *Hij is* — *daar:* op 'nen wenk is hij daar.
Alles *is in het fransch:* 't is al fransch wat de klok slaat.

B.

Bedriegen. — *Iemand* — : iemand een baardje zetten.
Beginnen. — *Ik weet niet hoe* — : ik kan er geenen kop aan krijgen.
Benauwd. — *Zeer* — *zijn:* kiekenvleesch hebben.

E.

Eventjes. — *Ik heb hem maar* — *gezien:* ik heb hem maar met 'nen wip gezien.

G.

Geld. — *Op vele wijzen* — *winnen:* zijne messen snijden langs alle kanten.
Gelegenheid. — *Hij heeft de goede* — : hij heeft de pan met den steel, hij heeft de kans klaar.
Gezicht. -- Een zuur — trekken.

H.

Heimelijk *lachen:* achter de hand, in zijne vuist lachen.
Huis. — *Er is geluk en vrede in dat* — : 't is een hemel, een paradijs.
Huis. — *Er is geen geluk in dat* — : 't is eene hel.

K.

Kennen. — *Van iets niets* — : zooveel verstand van iets hebben als eene koe van saffraan eten.

M.

Meester. — *Meester willen zijn:* op zijnen poot spelen, den dikken draaien, den duivel scheren.

N.

Nooit: als de maan met drij tippen opkomt.
Nutteloos. — *Het is* — : het doet zooveel als het vijfde wiel (of rad) aan eenen wagen.

O.

Onbezonnen *te werke gaan*: niet verder zien als zijn neus lang is.
Ondervinden. — *Hij heeft veel ondervonden*: hij is van alle merkten weergekomen.
Ongelukkig. — *Hij wordt* —: de kaart is gekeerd.
Onthoofden: Een manneken minder maken.
Onthouden. — *Dat zal hij* —: daar zal hij weten van te spreken.
Onzeker. — *Dat is* —: 't is een paling met een natten steert.

P.

Poets. — *Iemand eene — spelen*: iemand eene pert, poets bakken.
Praten. — *Hij praat te veel*: hij heeft te veel snaps, zijne tong staat nooit stil.

R.

Rechtzinnig: recht voor de vuist, zonder omwegen.

S.

Schuldig. — *Hij zal de schuldige zijn ('t zij terecht, 't zij ten onrechte)*: het zal op hem verhaald worden, hij zal de boter geëten hebben.
Slaan: er met den ruwen borstel overgaan, afranselen, er op dorschen, er op doffen.
Slim. — *Het is een slimme*: ge zult hem geene ooren aannaaien, geene appelen voor citroenen verkoopen, geene blauwe bloemekens op de mouw speten, 't is een slimme vos, hij is den duivel te slim.
Stil. — *Hij is nooit* —: hij is altijd aan 't fikfakken.

T.

Traag: 't is een trage apostel. — *De ziekten komen rap en keeren* —: komen te peerd en vertrekken te voet.
Twist. — *Er is immer — in dat huis*: 't is er altijd harrewarre.

U.

Uitgeven. — *Zich — voor eenen geus*: den geus uithangen.
Uitkomst, zie *beginnen*.

V.

Verschoonen. — *Ze zijn niet te —, want ze zijn even plichtig* : 't is saus naar 't kommeken.

Verwijten. — *Iemand iets* — : onder den neus duwen.

Verwonderd. — *Hij zal er van — zijn* : hij zal er van verschieten, aardig opkijken, aardig staan zien, een neusje trekken. — *Hij was er van* — : het stak hem de oogen uit.

Vleien. — *Iemand* — : siroop aan iemands baard strijken.

Vluchten : zich uit de voeten maken.

Volherden : voet bij stek houden.

Voorzichtig. — *Wees — in uw spreken* : de muren hebben ooren, daar zijn latten aan het huis.

W.

Wantrouwig. — *Hij is* — : 't is een ongeloovige Thomas.

Weerd. - *Hij is dit niet* — : t is geen spek voor zijnen bek.

Wegloopen. — *Hij is weggeloopen* : hij heeft zich uit de voeten gemaakt.

Wegwenschen : iemand naar den drommel wenschen.

Z.

Zat. — *Hij is* — : hij heeft den Rus gezien, hij heeft geheel de straat (of den ganschen steenweg) van doen, hij is geestelijk verheugd, hij heeft het zitten, heeft een stuk in zijn botten, zijne tong slaat dubbel, kadul.

Zien. — *Hij ziet niet wat er gebeurt* : ziet de helft van het schoon weêr niet.

Zot. — *Hij is* — : heeft eene streek weg.



BIJVOEGSEL.

Het woordeken *zeer* omschreven.

BEMERKING. — Voor ieder bijvoeglijk naamwoord of bijwoord dat in vetletters gedrukt is, wordt *zeer* onderverstaan, en in de uitdrukking die er op volgt, wordt het omschreven.

Droevig : ge zoudt er grijs haar van krijgen.

Godsdienstig : vast in zijne schoenen staan.

Hard : ijzerhard.
Heet : 't is om te stikken, te braden.
Goed : 't is suiker en honig. – *Hij vindt het* — : hij zou zijne vingeren aflikken.
Hooveerdig : niet weten hoe zich houden van hooveerdij.
Klaar. — *Dat is* — : dat ziet een blinde ook.
Klein : ge zoudt moeten 'nen bril opzetten om het te zien.
Koud : fel koud.
Leelijk : ge zoudt er gaan van loopen.
Licht : ge kunt het wegblazen.
Nat : doornat.
Rood : vuurrood, bloedrood.
Het is **slecht** *weer* : het is een duivelsch, een helsch weder.
Het is een **slimme** *kerel* : het is een slimme vos.
Stil : doodstil.
Zij is **trouwlustig** : zij heeft van 't zot kalf geëten.
Versteven : versteven tot op het been.
Vol : eivol, opgepropt vol, opgestampt vol, bodemvol.
Waar : oprecht waar, 't is de zuivere waarheid.
Zot : stapelzot.



Spreekwoorden

Hier vooral heeft de noeste schrijver een goeden voorraad opgedaan : voor ieder heeft hij een wijze spreekwoord, een « vaste waarheid » of een « vaderlijke vermaning » ; over alles heeft hij den mensch een gulden raad te geven, 't zij met hem dit of dat aan te prijzen, 't zij met hem 't dees of 't geen af te raden, 't zij nog met hem over 't een of 't ander te waarschuwen. « Ja, lieve spreekwoorden, gij zijt een wetboek dien elkeen nuttig raadpleegt; een meester die streng verbiedt wat berispelijk is ; eene moeder die hare kinderen in het goede opkweekt; een vriend die troost en verbetert. »

Oude menschen blijven wat zij zijn : oude boomen buigt men niet meer.

Zotten doen zotte werken.

Goed begonnen is half geëindigd.

Al wat mensch is kan missen.

Als te Lichtmis de zon schijnt, dan draait de beer voor zes weken zijn nest.

Als de donder in eene kale doornhaag valt, is 't een schraal voorjaar.

Men kan geenen kei 't vel afstroopen.

Veel te goed is half zot.

Waar Ons Heer zijne kerk heeft, heeft de duivel zijne kapel.

Als ieder evenveel van de spijs krijgt : ieder manneken krijgt zijn vogelken.

Als iemand zegt iets om de eene of de andere valsche reden niet te willen, terwijl hij 't nochtans geerne hebben zou : de kleinste zijn de fijnste, zei 't begijntje.

Als een verhaal uit is : daar kwam een verken met een langen snuit en mijn vertelselken is uit.

Werken is zalig, zei 't begijntje, en ze droegen 'nen boonstaak met tweeën.

Rijden en rotsen moet ook kosten.

Als ge van den duivel spreekt, ziet ge zijnen steert.

Gedeeld vuur brandt niet lang.

Nauw teergeld doet veel sparen.

Kwaad kruid groeit snel

Terwijl de boozen slapen, kunnen de goeden rusten.

Ziet altijd eer ge slapen gaat,
Of gij met God nog effen staat.

Ik eindig met de woorden van den heer Joos : « Aan 't luisteren, aan 't zoeken en 't opschrijven!,.. Veel kleintjes maken een groot, veel beekskens maken een groot water.... Ei! ziet gij, vrij en mild, dien wijden stroom daar henendrijven?... Ziet gij zijne baren tintelen door 't helder licht der glansende zonne?... Hoort gij het kabbelend en babbelend, het hotsend en klotsend lied dat zijne wateren al dansende zingen?...

Die stroom is de vergaarde dichtende en schilderende volkstaal, los en onbedwongen als 't vloeien van 't water, zoo rijk als de zee diep is en vonkelend van leven, gelijk de Schelde op den heldersten zomerdag. Dat lied is de taal onzer schrijvers die gansch doorweven, doordrongen en doortrokken van des volks poëzie, zoetjes en zachtjes zal zingen gelijk het beeksken langs zijn keien bed; of krachtig en machtig, gelijk de zee bij storm en onweer! »

Opdorp, 17 April. A. MOORTGAT.



DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

WETENSCHAPPEN.

Het Valkhof te Nijmegen. — Veel wordt er gesproken van het merkwaardig werk van Dr KONRAD PLATH over het keizerlijk paltsgebouw van Karel den Groote te Nijmegen, getiteld : *Het Valkhof te Nijmegen en de nieuwste opgravingen.*

De bouwmeester van Nijmegen J. J. WEVE schreef eene lange beoordeeling in den *Katholiek* van Januari en besluit als volgt :

« Wanneer wij het eindoordeel over het boek van Dr PLATH willen samenvatten, zoo moet dit, naast erkenning van het geboden goede, tevens een ernstige waarschuwing bevatten wegens het gewaagde van vele zijner stellingen. Zonder twijfel zijn door den arbeid van den duitschen archaeoloog nieuwe gezichtpunten geopend en heeft hij de gegevens der traditie met nieuwe bewijzen versterkt. De vage denkbeelden, die bij velen omtrent kapel en burcht in omloop waren, zijn door hem geordend, ten deele verhelderd, ten deele voor goed weerlegd. In zijne verzekeringen gaat de schrijver evenwel zeker dikwijls te ver. Herhaaldelijk meent men in hem meer den roman- dan den geschiedschrijver te ontmoeten, en zoekt men vergeefs die, misschien wat droge, maar voor wetenschappelijke onderzoekingen niettemin alleen betrouwbare methode, die geen besluiten neemt dan op streng bewezen gronden en — waar het trekken van een besluit ongeraden schijnt — het voor en tegen niettemin scherp naast elkander stelt. Dergelijke arbeid is wars van den geest van reclame, die uit Dr PLATH's werk maar al te duidelijk spreekt, en waarbij hem de groote mate van belezenheid, waarover hij beschikt, uitnemend te stade komt... »

De Vlamingen in Schotland. — Omtrent het jaar 1147 vermelden de kronijkschrijvers met lof den naam van Theobald den Vlaming, in 't graafschap Berwick gevestigd. Om zijne begaafdheden genoot hij daar de algemeene achting en Arnold, abt van Kelso, schonk hem het goed van Duglas Dale, waarvan zijn oudste zoon den titel aannam en waar hij de stichter wierd van den stam der Schotsche Douglas. Wat er over de Vlamingen in Schotland waar te nemen is, wordt verzameld in de *Annales de la Société d'Archéol. de Bruxelles* XIII, 1.

Het Pentateuchvraagstuk — In de *Studiën* verschijnt van tijd tot tijd het zeer belangwekkend Scripturistisch Overzicht van pater VAN KASTEREN. Wij lezen o. a. in nr 2 van dit jaar :

« Pater L. MECHINEAU S. J. behandelt in de *Etudes,* deel 77 : La thèse de l'origine mosaïque du Pentateuque : sa place dans l'apologétique ; son degré de certitude. Met een gloed van overtuiging, die soms naar heftigheid begint te zweemen, betoogt hij eerstens, dat de christelijke godgeleerden, van de eerste eeuwen af, steeds op de wonderen, in den Pentateuch verhaald, een hunner hoofdbewijzen voor het bestaan der goddelijke Openbaring gebouwd hebben, en dat ook reeds de Israëlieten in het Oude Verbond, wel niet uitsluitend maar toch mede, op de geloofswaardigheid hunner *Thora* hun geloof op die Openbaring grondden : Le Pentateuque jouait dans l'apologétique de l'ancienne Loi exactement le rôle des Evangiles dans la Loi nouvelle. En reeds de eerste dezer twee beschouwingen doet hem besluiten : quand toute une méthode de démonstration a pour elle l'approbation des siècles et de toute l'Eglise, on doit y regarder à deux fois avant de déclarer que cette méthode de démonstration ne prouve pas et donc n'a jamais rien prouvé. Dit over de plaats die de aloude stelling van Moses' auteurschap in de apologetica inneemt. »

Wat de stelling zelve betreft, herhaalt hij de van ouds bekende bewijzen. Tegenover LAGRANGE houdt hij staande, dat de overgeleverde meening, die Moses voor den schrijver houdt, geen uitsluitend letterkundig vraagstuk betreft, maar historisch ten nauwste samenhangt met geheel het godsdienstig geloof van het israëlietische volk, — zoo nauw, dat het ontstaan van eene zoo algemeene overtuiging omtrent een punt van zoo ingrijpend belang alleen uit hare objectieve waarheid verklaarbaar is. Op denzelfden grond betoogt hij, dat de woorden van Christus, welke die overtuiging bevestigen, niet in dezen zin kunnen verklaard worden, que Jesus-Christ a simplement adapté son langage aux croyances populaires. Zelfs indien slechts een zuiver letterkundig vraagstuk in het spel ware. — zoo meent hij — dan moest Christus' woord nog zijn natuurlijken zin behouden : Jésus-Christ n'a pas simplement gardé le silence dans la question, il a parlé comme tous et affirmé comme tous que Moïse a écrit la Tôrâh, entendez : le Pentateuque. Ook het gezag eindelijk der christelijke overlevering wordt tegen den aanval van LAGRANGE verdedigd :

L'Église a toujours enseigné que le Pentateuque est l'œuvre de Moïse ; les Pères l'ont dit et répété, en se fondant sur la tradition juive, mais la vraie, ***consignée dans les livres saints;*** en se fondant encore sur ***l'enseignement de Jésus Christ et des Apôtres.*** Et ceux-là mêmes parmi les Pères, qui, adoptant l'histoire fabuleuse du quatrième livre d'Esdras, ont cru qu'Esdras animé par l'Esprit-Saint avait dicté à ses scribes toutes les Ecritures censément perdues au temps de l'exil, ceux-là, dis-je, ne cessaient pas pour cela de croire que le Pentateuque était l'œuvre de Moïse... Le fait de la rédaction du Pentateuque par Moïse ***relève de la Révélation*** et nous vient ***affirmé par elle dans l'Ecriture authentique.*** Voilà pourquoi l'on ne peut admettre ici que toute la tradition chrétienne se soit égarée.

Indien we ons echter niet bedriegen, dan toonen de door ons gecursiveerde woorden, dat dit derde bewijs niet op zich zelve staat, maar op de twee vorige rust.

LAGRANGE schijnt niet te betwisten dat de H. Vaders hun gevoelen in de H. Boeken en in de leer van Christus en de Apostelen meenden te vinden, doch hij beweert dat zij dit ten onrechte meenden, en dat

zij die z. i. onjuiste meening van het latere Jodendom hebben overgenomen.

Wat de moeilijkheden betreft, verwijst MECHINEAU voor de bijzonderheden naar BRUCKER, *Questions actuelles d'Exégèse* (*Etudes*, 1888), en bepaalt zich verder tot een paar algemeene bemerkingen. Dat er een aantal latere glossen in den Pentateuch bemerkbaar zijn, geeft hij gaarne toe, doch van kleinigheden afgezien, is hij sinds de dagen van Esdras, d. i. reeds 2400 jaar, dezelfde gebleven. Dit acht de schrijver door de *critiek* bewezen. Et l'on ne voit pas, — voegt hij daaraan toe — pourquoi durant ces mille ans qui restent, le livre de Moïse aurait dû nécessairement s'altérer au point de n'être plus vraiment le livre qu'avait écrit Moïse. Allernatuurlijkst vindt hij het ten slotte, dat Moses bij het schrijven der Genesis oudere bronnen gebruikte, doch omtrent de vier overige boeken luidt het : Que l'ensemble des récits et des lois ne puissent pas être d'une seule plume et, par conséquent, de Moïse, c'est ce à quoi je ne saurais souscrire; premièrement, parce que je crois aux témoignages des Ecritures, de Jésus-Christ et de la tradition chrétienne; secondement, parce que, à juger directement les pièces, je ne vois aucune raison sérieuse d'en refuser à Moïse la paternité.

In den zelfden geest ongeveer spreekt Pater F. PRAT S. J., *La loi de Moïse*, — ses progrès, in hetzelfde deel der *Etudes*. Doch met VON HUMMELAUER schijnt hij ook in de wetgeving, en met name in de Priesterwet, bepalingen te vinden, die ouder dan Moses zijn; en behalve latere in den tekst geslopen randnoten, wil hij ook wel andere namosaïsche toevoegsels aannemen, nl. gezaghebbende verklaringen van een of ander voorschrift der wet, door rechters, priesters of profeten gegeven, en door officiëel gezag aan den tekst van Moses toegevoegd : Il ne serait pas impossible qu'un commentaire authentique, fixant le sens et les limites d'une loi obscure ou trop concise, n'eut été d'office inséré dans la lettre du code primitif, à titre de parenthèse ou de déclaration. Voor het overige tracht hij de ontwikkeling der wetgeving, alsmede het stijlverschil in de onderscheiden gedeelten, uit den langen duur en de verschillende omstandigheden van Moses' werkzaamheid te verklaren. De moeilijkheden uit de latere geschiedenis van Israël, waar de Wet niet altoos wordt nageleefd, vinden bij PRAT ten deele hare oplossing in het altoos levend rechterlijk, priesterlijk of profetisch gezag, dat de Wet volgens de veranderende omstandigheden uitlegde en toepaste, — mogelijk ook in bijzondere gevallen buiten werking stelde, — ten deele ook in eenvoudige overtreding der Wet, hetzij opzettelijke en schuldige, hetzij onopzettelijke : wanneer bijv. een wetsvoorschrift onjuist verklaard werd, of wellicht in onbruik en vergetelheid geraakte... »

Etruscisch. — D^r^ KAN schrijft in den *Nederl. Spectator* dat de 19de eeuw de taak het Etruscisch te verklaren aan de 20ste eeuw overlaat.

« Aegypte's mummiën hebben der wereld ook in dezen een onwaardeerbaren dienst bewezen. In 't museum van Agram, waar Frans Joseph vóór 25 jaren eene Universiteit stichtte, bevindt zich sedert eenige jaren zulk een vroeger menschenkind, gewonden in een linnen kleed, dat gebleken is het overschot te zijn van een Etruscisch liber linteus, voorschriften bevattende omtrent de ritus van dit volk.

In 1892 werd het linnen boek te Weenen uitgegeven door Prof. KRALL, onder den titel : Die Etruskischen Mumienbindungen des

Agramer National-Museums. De inhoud van deze windsels zal zeker voor 't Etruscisch van evenveel beteekenis worden als de tafels, in 1444 bij het oude Iguvium gevonden, voor het Umbrisch waren : men heeft voor het eerst lange, doorloopende zinnen voor zich en kan nu door vergelijking van telkens terugkeerende woordvormen het verder brengen in de kennis der taal.

Bij de Romeinsche schrijvers komt omtrent de taal der naburen, aan wie de wereldveroveraars niet alleen in de bouwkunst veel te danken hadden, al zeer weinig voor. Een niet onaardig voorbeeld is te vinden bij SUETONIUS in 't Leven van Augustus (c. 97). De bliksem wischte de eerste letter van den naam Caesar op 's keizers standbeeld uit en de waarzeggers verkondigden dat hij nog C dagen zou leven om dan onder de goden opgenomen te worden, dewijl het overgeblevene *Aesar* in 't Etruscisch god beteekende. *Arse verse* wordt verklaard door *averte ignem* en *lucumo* door *rex*, doch 't meest vindt men eigennamen, evenals in de inscriptiën.

Ook bij het verklaren van deze dient men voorzichtigheid in acht te nemen, want ook al staat er naast een Etruscisch grafschrift Latijn, dan behelst dit daarom niet altijd eene vertaling, wijl het nu en dan een afzonderlijk epitaaph is van iemand, die in lateren tijd in hetzelfde graf is bijgezet.

Behalve de naam van den gestorvene is die van zijn moeder, zijn leeftijd en nu en dan het ambt, dat hij bekleed heeft, er bijgevoegd.

Zoo weet men dat *puia* echtgenoote, *sec* dochter, *clan* zoon beteekent.

Vele andere inscripties op wijgeschenken, vazen, muren van graven, spiegels, cippi, defixiones (looden verwenschingstafeltjes), dobbelsteenen, munten enz. kunnen van groot nut zijn. Men hoopt echter nog steeds op de gelukkige vondst van een inschrift in de twee talen, die meer geeft dan enkele namen, maar ongelukkig worden de opgravingen voortgezet op plaatsen, waar voor eene dergelijke ontdekking al zeer weinig waarschijnlijkheid bestaat. »

Amerika. — Dr LUKA FELIÈ, een Dalmatisch hoogleeraar, heeft door zijn nasporingen in de Archieven van het Vatikaan een nieuw licht doen opgaan over de vestiging der Noormannen in N.-Amerika en betoogd, dat het Pauselijke hof en geheel Europa met het bestaan dezer kolonies in 1492 en zelfs vroeger bekend waren.

Savonarola. — In den *Katholiek* van Februari lazen wij eene schoone studie van F.-J. POELHEKKE over Savonarola.

Het einde luidt als volgt :

« Ik voor mij wilde slechts in het licht stellen, dat de studie over Savonarola met de thans verkregen resultaten nog niet volledig is. Wanneer eenmaal de belangrijke geschiedenis der boetepredikers in het Italië der renaissance zal geschreven zijn — waartoe dan ook eene critische uitgave van Savonarola's predikaties behoort — dan zal ongetwijfeld de beroemde prediker in al zijn doen en laten nog beter begrepen en gewaardeerd worden en zal het blijken, dat hem — moge hij dan niet tot de heiligen der altaren gerekend worden — toch onder de besten dezer hoogst verdienstelijke mannen van Gods Kerk eene onbetwistbare eereplaats toekomt. »

De Vlamingen te Goerlitz. — Al wat over de nederzetting der vlaamsche wevers te Goerlitz vroeger bekend was of onlangsleden gevonden wierd heeft R. LOEWE geboekt in het *Jahrbuch des Vereins*

für niederdeutsche Sprachforschung XXIII. Nederduitsch wierd daar in de Middeleeuwen gesproken; vele vlaamsche lijnwaadwevers hebben zich in de 12e en de 13e eeuw in den Lausitz gevestigd en hun geheugen is tot heden te Goerlitz bewaard.

Roomsche Villa te Heldergem. — De oudheidkundige maatschappij van Brussel heeft te Heldergem, in November laatstleden, den onderbouw ontdekt eener Roomsche villa

Men vond een vloer van 25 vierkante meters en op den bodem eene groote hoeveelheid verbrand hout, dakparscherven, stukken van hypocausta, brokken plaastering met roode en witte schildering en scherven van vaatwerk. Men vond ook de overblijfselen van eenen muur van 5 meters lang en 40 centimeters hoog.

De Oorsprong van het Christendom en de Brief aan de Romeinen. — Dr van Manen loochent de echtheid van den brief aan de Romeinen om daardoor zijn stelsel over den oorsprong van het Christendom te staven. Lees over dit vraagstuk eene schoone bijdrage van J. van Oers in den *Katholiek* van April.

Hier volgen nu eenige uittreksels van dezen artikel:

« Ziehier in korte woorden, hoe v. Manen zich de wording van het Christendom voorstelt. Jesus is niet de stichter van een nieuwen godsdienst en heeft zelfs geen enkel nieuw geloofspunt geleerd. Hij vormde slechts eene nieuwe sekte onder de Joden, eene broederschap, die zich in handel en wandel, gunstig wenschte te onderscheiden van hare naaste omgeving. Zijne leerlingen bleven getrouw aan de Mosaïsche wet, zij aanbaden nog den God der Joden en waren slechts hierin van de Joden onderscheiden, dat zij in Jesus den beloofden Messias erkenden. Bij dezen broederkring sluit Paulus zich aan. Dat hij ooit brieven van eenige beteekenis heeft geschreven, vernemen wij niet en evenmin, dat ooit eenig geschil betreffende geloof en leven tusschen hem en de andere leerlingen is gerezen.

Geruimen tijd verloopt. Het eerste geslacht, misschien wel meer dan een, is voorbij. Onder den invloed der Grieksch-Romeinsche beschaving, niet het minst van de uit Alexandrië overgebrachte schriftgeleerdheid en wijsbegeerte ontwikkelen zich bij eenige leerlingen nieuwe begrippen omtrent God en godsdienst. Als vrucht dier ontwikkeling ontstaat op het einde der eerste eeuw eene bijna geheel nieuwe richting, welke naar den Apostel Paulus, het Paulinisme gedoopt is. Volgens haar is de Mosaïsche wet afgeschaft, haar God is niet de God der Joden en Jesus is niet meer de Messias der eerste leerlingen, maar hij is een bovennatuurlijk wezen, de Zoon Gods geworden.

Deze nieuwigheid werd heftig bestreden door de behoudende richting, het Judaïsme genaamd. De meesten der leerlingen kozen niet onmiddellijk partij, zij traden bij gelegenheid bemiddelend op en werden zoodoende de vaders van het verzoenende Katholicisme, dat de leerstellingen van beide richtingen trachtte samen te smelten. Het erkende in Jesus den Messias en ook den Zoon Gods, noemde zijnen God een met den God der Joden en betuigde een hooge waardeering voor de Mosaïsche wet.

Aan deze voorstelling der geschiedenis beantwoordt de Brief aan de Romeinen, gelijk die door v. Manen versnipperd en gedateerd is. Het Paulinisme in dezen brief gepredikt, vergeleken bij de leer, die v. Manen aan de eerste leerlingen toedicht, getuigt van eene sterke ontwikkeling der geloofswaarheden. Jesus is daar o. a. niet meer de

Messias, maar de Zoon Gods. Voor zulk eene ontwikkeling nu is veel, zeer veel tijd noodig. Daarom kan de Brief aan de Romeinen niet geschreven zijn voor het begin der 2e eeuw....

De methode, welke de gezonde historische critiek voorschrijft, wordt echter door v. Manen niet gevolgd. Voor hem is zijn wijsgeerig beginsel der geleidelijke ontwikkeling het uitgangspunt en de leiddraad van al zijne redeneeringen. In plaats van de geschiedkundige bronnen te raadplegen en volgens deze het historisch feit van het ontstaan des Christendoms te verklaren, versnippert en dateert hij de oorkonden op grond der theorie zelve, welke hij uit de oorkonden wil bewijzen.... »

Schrijver bewijst tegen den Leidschen Hoogleeraar de echtheid van den Brief aan de Romeinen en sluit als volgt :

« De rationalistische critiek van onze dagen erkent dan ook de echtheid van den Brief aan de Romeinen en verwerpt eenstemmig de hypothese van Loman en van Manen over den oorsprong van het Christendom. Vergeefs pogen de aanvoerders der radicale school in Nederland zich te verweren tegen de nieuwere richting der critiek, die een besliste terugkeer is naar de overlevering, zooals de jongste literatuur getuigt en Harnack onomwonden verklaart in de voorrede zijner *Chronologie*.

Deze geleerde neemt aan, dat de inwendige criteria niet uitsluitend en onfeilbaar beslissen bij het onderzoek naar tijd en herkomst der geschriften. Er was een tijd — zegt Harnack — toen men de oudchristelijke letterkunde, met inbegrip van het Nieuwe Testament, beschouwde als een weefsel van bedrog en vervalsching. Maar die tijd is voorbij....

De geloofwaardigheid der overlevering in de eerste jaren des Christendoms staat voor hem in hoofdzaak boven allen twijfel. De tendenzkritiek van Baur en zijne school wijst hij van de hand; veel minder nog wil hij hooren van de methode, welke wij door den Leidschen hoogleeraar zagen toegepast, om ten bate eener theorie en op willekeurige gronden interpolaties en vervalschingen te veronderstellen; die critiek noemt hij scepticisme. Een hard doch rechtvaardig vonnis over geleerden als Dr van Manen, die hun systeem bouwen op versnippering en misduiding van den tekst, op verdachtmaking der overlevering en aldus ook den Brief aan de Romeinen doen pleiten voor hunne willekeurige hypothese over den oorsprong van het Christendom. »

Bolland en Petrus. — Iedereen heeft hooren spreken van het strijdschrift van Dr Schaepman tegen den Leidschen Hoogleeraar Bolland.

Daarover lezen wij in de *Studiën* LII 2 :

« De ergste vijanden van de Katholieke Kerk waren ten allen tijde de afvalligen. De haat bezielt hen, vervoert hen, slaat hen met waanzin; om dien bot te vieren zijn alle middelen goed, ook de meest verachtelijke : verdachtmaking, logen en laster.

Een exemplaar van dat soort is zeker de heer Bolland, hoogleeraar aan de Leidsche Universiteit. Bolland, die aan zijn gloeienden haat tegen de Katholieke Kerk een mateloozen eigenwaan paart, zoodat hij meent, ook waar hij onverstaanbare wartaal uitslaat — en dit is gewoonlijk het geval, — diepe wijsheid te verkondigen. Het laatste bewijs van dien ziedenden haat en blinden eigenwaan tevens, door den zonderlingen hoogleeraar in de wijsbegeerte geleverd, was

een geschrift tot titel dragend : Petrus en Rome, een pamflet waarin onder het masker van geleerdheid à la BOLLAND het onfeilbaar gezag van den H. Petrus en zijne opvolgers met bovengenoemde oneerlijke middelen wordt aangerand.

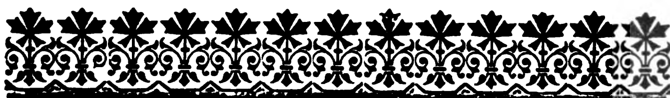
Maar de strijdbare kampioen voor recht en waarheid, Dr SCHAEPMAN, treedt op om dien misdadigen waanzin naar verdienste te kastijden. Hij treedt op en in het licht der echte theologische wetenschap stelt hij BOLLAND's ellendig broddelwerk in al zijn naaktheid ten toon : zijn onhebbelijke stijl, zijn onmogelijke methode, die geheel zijn geschrift maakt tot een chaotische massa, waarin eigenlijk geen zweem van streven naar orde te erkennen valt, zijn wanbegrip van de H. Schrift en de Vaders, zijn belachelijke aantijging van Schriftuurvervalschingen, zijn zonderlinge tegenstrijdigheden en tegenspraken en tal van andere onbehoorlijkheden, waarvan BOLLAND's *Petrus en Rome* wemelt, — alles komt tot zijn recht. »

Het werk van SCHAEPMAN sluit met de volgende woorden :

« Gij, de Hoogleeraar aan de Leidsche Universiteit, gij zijt eenvoudig een simpele, domme, ijdele letterdief ... Van Dr KARL HASE hebt gij uw wetenschap, van Uzelven ... Uw ploertenstijl. »

Pitthem J. CL.





HET WITTE BOEK. (1)

Wij werden onlangs aangenaam verrast door de lezing van dit jongst verscheuen werk. In onzen tijd van overbeschaving, van overspanning, van ongezonde, wufte, ja rotte letterkunde, mag het eene verschijning heeten. Niet alleen heeft de schrijver een sierlijk, een streng letterkundig werk geleverd; ook eene stoute, kloeke, moedige daad heeft hij volbracht.

De titel is misschien wat vaag en niet bij eene eerste lezing toe te passen op den inhoud, maar trouw geeft hij den indruk terug welken het stuk in ons gemoed te weeg brengt.

Alles is wit in dat werk, kuisch, edel, verheven. Hier geene dubbelzinnige zinspelingen, geen jacht op effekt, geen bekommernis van modepraat, toilettenbeschrijving, wielrijderskunstjes. De gewone prikkelmiddeltjes zelve van onwettige liefde, echtbreuk, enz. worden eenvoudig veracht.... Ja, waarlijk het boek mag eene verschijning, eene verrassing heeten, en bijna ouderwetsch komt ons de schrijver voor met zijne bezorgdheid voor enkel zielegrootheid, geestesgenot en najagen van 't ideaal.

Maar hoe wint zijn werk door dit verachten van al wat laag is en gemeen! Hoe weet hij ons te boeien door de fijne ontleding der karakters, de kieschheid der behandeling, het ontwikkelen van den knoop!

Hier laten wij het beknopt verhaal der handeling volgen :

Een rijk Antwerpsch koopman bevindt zich met zijne dochter en haren verloofde in eene kleine badplaats aan de Noordzee. De jonge speelzieke Emilie spreekt met haren aanstaanden bruidegom over hunne huwelijksreis. Emilie zou naar Parijs willen gaan; Herman zou liever de schoone natuur in Noorwegen en Zwitserland gaan beschouwen. Uit hun gesprek blijkt, dat Emilie zich het huwelijk voorstelt als een nieuw leven voor haar, een reeks feesten en vermaken. Zij spreekt ook, in lichte bewoordingen, over hare zuster Liana, die Herman niet kent, daar zij sinds haar kinderjaren in Nederland heeft gewoond. Die zuster heeft eene zeer verzorgde opvoeding genoten, doch uit Emilie's woorden maakt Herman op, dat zij eene « blauwkous » een *précieuse* is.

---

(1) Tooneelspel in drie bedrijven, van OMER WATTEZ. Gent, A. Siffer.

In het tweede bedrijf zijn wij te Antwerpen, ten huize van den koopman. Liana is uit den Haag overgekomen en Herman heeft haar leeren kennen, hoogschatten en beminnen. Hij verklaart haar die liefde. Liana roept hem, in eene fiere taal, tot zijnen plicht. Emilie is dien ommekeer in het gemoed van haren verloofde gewaar geworden en van daar driftige tooneelen, die door de edele houding van Liana ten goede komen.

Herman, die eenen tijd lang van zijne verloofde verwijderd bleef, komt tot inkeer; ook Emilie ondergaat door den invloed harer zuster eene totale verandering in haar gemoed.

Liana, in Nederland verblijvende, werd er van jongs af verloofd aan haren neef. Deze ging naar Engeland, liet zijn verbintenis verbreken, gedroeg zich slecht; maar verschijnt nu weer en komt terug om hare hand te vragen. Liana bekent nu aan allen, dat zij eenen schilder bemint, eenen kunstenaar, maar zulks nooit aan niemand, zelfs niet aan hem, heeft bekend.

Wij zagen den kunstenaar reeds in het eerste bedrijf; nu verschijnt hij buiten Liana's weten bij haren vader, genoodigd om hare beeltenis en die harer zuster te schilderen.

De koopman, die tweemaal is gehuwd geweest en in zijn tweede huwelijk niet zoo gelukkig was als in het eerste, wil weten of zijne dochters voor haren bruidschat of voor haar zelven bemind worden. Een vriend duidt hem daartoe eenen list aan. Hij laat gelooven dat het hem in den handel slecht gaat, nu er juist een crisis woedt. Nu komt alles uit. Liana zal met Willem trouwen en Herman zal zijn bruidje ook niet verlaten.

De koopman maakt den list bekend en belooft een goeden bruidschat en een schoon feest aan zijn kinderen.

Wij willen het werk verder door eene droge ontleding voor den lezer niet ontsieren. Meer bespiegeling is er overigens in dan handeling — misschien zelfs te weinig handeling voor een tooneelstuk; misschien ook is het talent van den Heer Omer Wattez te fijn voor het theater en vindt het slechts zijn vol, vrij spel in den romanvorm.

Wat wij enkel wilden doen is wijzen op een verdienstelijk werk, toejuichen waar het, zooals wij hooger zegden, eene edele daad geldt: de bedorvene, bedervende letterkunde tegenwerken, de aandacht teruggeroepen op de onsterfelijke verlangens van 's menschen gemoed : de zucht naar 't ideaal, de reine vreugd die de ziel vindt in het eeuwige Ware, Schoone en Goede.

Dit prachtig uitgevoerde boek moet in onze beschaafde kringen *gelezen* worden en als geschenk zou men moeilijk iets keurigers kunnen vinden dan *het Witte Boek*.

Antwerpen. M. E. BELPAIRE.





EEN ANTWOORDEKE.

De heer Dr de Vreese neemt, in de meiaflevering van *het Belfort*, de taak op mijn schitterend, maar ongekend taalkundig genie aan gansch Vlaamsch-België en mede aan Holland bekend te maken. Ik danke hem uitterherte voor dien ongevraagden en *onbetaalden* dienst. Den draak met iemand steken is gemakkelijk en slim weg iemand voor half slim doen doorgaan, met eenige van zijne regelen tusschen haakskens te zetten, is nog veel gemakkelijker.

Het geraakt algemeen geweten, dat er in ons land maar vier of vijf mannen loopen, die van het *Nederlandsch* iets af weten, en dat diezelfde mannen immer geestig den spot drijven met al die stout genoeg is, in een taalkundig proces, nevens hen, een woordeken te plaatsen.

Zóo noemt de heer Dr de Vreese 'nen opstel, in *Fondsenblad* van 8 Maart ll. verschenen, *veel belangrijker* dan de verklaring eener ongenoemde vrouw, en zegt dat die opstel komt van de hand van *niemand minder* dan den heer Juul van Lantschoot — dus van mij.

Dat *niemand minder* wordt recht kostelijk in de Vreese's pennetwisten (ziet *Belfort* 1895, I, bl. 203). Kan het achtbaar akademielid geen ander begin aan zijne spotternijen vinden?

De heer de Vreese zegt dat school volgens *mij* beteekent : « ook eene vereeniging van personen onderwijs gevende », alhoewel hij, medewerker aan **Groot Nederlandsch Woordenboek**, zeer wel weten moet, dat school, niet volgens mij, maar volgens de woordenboeken, die beteekenis heeft. Inderdaad op bl. 1484 van Van Dale's Woordenboek lezen wij : « **School**.... alle personen die in eene school onderwijs *ontvangen* OF GEVEN ». Indien *school* daar de beteekenis niet heeft, die mijn achtbare heer de Vreese op mijnen nek schuift, wat doet dan het tegenstellend voegwoord OF in dien zin?

Iedereen zal met mij bekennen dat men geen groot vernuft zijn moet, om daar de redeneering op te houden, die ik hield en die mijn tegenspreker op bl. 367 tusschen haakskens zet.

Doch men moet waarlijk een buitengewoon talent hebben, om te vinden, dat *betaalde school* bekwaam is *betalende* te vervangen, dan wanneer zelfs geen haar op gansch den heer de Vreese's hoofd gedacht heeft school anders dan in den zin van *onderwijs* op te vatten. Zou mijn tegenspreker soms *onderwijs* kennen dat *niet betaald* wordt?

De heer de Vreese vindt mijn besluit buitengewoon en hij heeft geen ongelijk. 't En is maar bij herlezing dat ik bemerkte de beteekenissen van *school* verward te hebben, en dat ik had hoeven te schrijven : « vereeniging van leerlingen die...... », of iets dergelijks in steé van « onderwijsinrichting...... ».

Maar moet men geen verwaande aansteller zijn, om zulks iemand, op zulke wijze, aan te wrijven op bl. 367, als men op bl. 364 zelf bekend heeft, met die beteekenissen te hebben overhoop gelegen! en

iemand bijgesprongen te zijn die *school* anders opvatte. En dat deed *niemand minder* dan Dr W. de Vreese, hij die de betuiging niet kan inhouden, dat hij van ganscher harte de kinderen beklaagt die mijn taalonderwijs ontvangen. Dat is zeer menschlievend van zijnentwege, maar ik hebbe medelijden met hem zelven en, mijns dunkens, is dat nog veel menschlievender.

Dr de Vreese, die, sichtend jaren, op alle tonen zingt dat het in Belgenland met de kennis van de taal zeer erbarmelijk gesteld is, zou ten allerminste moeten toogen dat hij niet missen kan, doch zooverre heeft hij het nog niet gebracht, want met eene stoutmoedigheid zonder weerga, zegt hij (hij, die, als medewerker aan *Groot Nederlandsch-Woordenboek*, met al de eigenschappen van onze tale zou moeten vertrouwd zijn) : « een gebruik van het tegenwoordig deelwoord, zooals dit in een uitdrukking als *école payante* voorkomt, is in het Nederlandsch van *vroeger* en *later tijd* ABSOLUUT onbekend ». De eerste de beste normalist hadde den heer hoogleeraar, voor zulke onwetendheid, onmiddellijk kunnen op de duimen kloppen. 't Is waar, met eene buitengewone driestheid, komt mijn tegenspreker, in de laatste aflevering, zeggen dat die bewering zoo maar niet in zijne bedoeling lag.

Dit geval is heel weinig geschikt om het schitterend en alom gekend taalkundig genie van den heer de Vreese nog meer glans bij te zetten.... en daarom hebbe ik medelijden met hem.

Tot slot wil ik doen opmerken dat de heer de Vreese verandert lijk een weerhaan over de deugdelijkheid van *betalende school*. Op bl. 151 noemt hij die uitdrukking **onjuist** en op bl. 365 zegt hij, dat hij die benaming niet afkeurt, als zijnde streng genomen *onzin*, maar omdat in dit geval het metonymisch gebruik niet uit het volk komt. Me dunkt : commentaar is overbodig.

Al het geschrijf van den heer de Vreese heeft niets tegen *betalende school*, als waarlijk doorslaande, bijgebracht, wel integendeel; zijne benaming *betaalde school* geeft geen onderscheid te kennen en zoolang er geene andere en betere gevonden is, zal ik houden aan *betalende school*.

De heer de Vreese neme niet euvel op, dat een ongekend taalkundig genie het waagt hem tegen te spreken, en hij vergeve me het bitter woord, dat misschien mijne pen mag ontvallen zijn; hij, hoogleeraar — Brabantsen en nagezeid — las mij eene les van onbeschoftheid voor.

De lezers van *het Belfort* zijn ongewoon eenen toon, lijk deze waar mijn antwoord in geschreven is, aan te treffen, en ik vrage hun verschooning : ik zong voort op den toon mij door den heer Dr de Vreese aangegeven.

Het is voor onze taal zeer te betreuren dat onschuldige zaken, als deze, niet met kalmte en weerdigheid kunnen besproken worden, en dat zij, keer voor keer, in persoonlijkheden ontaarden.

Dit is mijn allerlaatste woord.

JUUL VAN LANTSCHOOT.

Dendermonde, den 24 in meimaand 1899.



KERKVERSIERING.

De kerk van Harelbeke.

HERINNERT ge u, uit Maria Stuart, het drama van Schiller, die plaats waar Mortimer vertelt hoe hij tot het Christengeloof overkwam, onder den onvergeetlijken diepen indruk die de Basiliek van St-Pieters te Rome op hem maakte, een dag van bedevaart?

« Wie wurde mir, als ich ins Innre nun
Der Kirchen trat, und die Musik der Himmel
Herunterstieg, und der Gestalten Fülle
Verschwenderisch aus Wand und Decke quoll,
Das Herrlichste und Höchste, gegenwärtig,
Vor den entzückten Sinnen sich bewegte,
Als ich sie selbst nun sah, die Göttlichen,
Den Gruss des Engels, die Geburt des Herrn,
Die heilige Mutter, die herabgestiegne
Dreifaltigkeit, die leuchtende Verklärung. »

Al die pracht, die in de Basiliek, van den grond af tot in de hoogste gewelven, de ziel als het ware oprukt met de vlucht der zuilen, met de harmonie der kleuren en der lijnen, nog veel hooger op, buiten de gewelven, tot in het Hoogste, al die pracht had den jongen Mortimer aan de secte ontrukt die

Allein das körpelose Wort verehrend,

geen afbeeldingen, geen kleuren duldt in den tempel. Waarom zou men uit den tempel van den God dien men aanbidt die pracht bannen? Heeft diezelfde God, in den prachtigsten zijner tempels, in dien door Hemzelf gebouwd, in de natuur, niet zelf met milde hand, het ideaal van kleur, vorm, harmonie, gespreid?

De tempel moet versierd zijn, dat begreep het middeleeuwsch geloof dat voor die versiering aan de kunst hare mooiste stukken ontleende : outer-tafereelen, fresken, tomben, beelden.

De kerkfabrieken die heden op zulke verstandige wijze, tot versiering der kerk, het geld gebruiken waarvan zij het bestuur hebben,

moet men luide toejuichen, en de Staat zou in zulke zaken, vooral waar het arme kerken betreft, niet onverschillig moeten blijven.

Een mooi voorbeeld werd in deze laatste tijden nog gegeven door de kerk van Harelbeke, een klein, oud stadje ginds aan de Leie. In de kerk, waarvan een gedeelte tot de oudste romaansche gebouwen van ons land behoort, werd onder den invloed van den Eerw. Heer Ferrant, de versiering van het koor aangevangen, versiering die nu volledig is, en in haar eenvoudige pracht, heerlijk bewijst, hoe adequaat zij is tot den tempel, en hoe kunstverstandig de priester is die medewerkte tot hare verwezenlijking.

Aan den heer Florimond Van Acker, van Brugge, werd de taak opgelegd, het werk tot een goed einde te brengen en de talentvolle Brugsche meester heeft geenszins de verwachting teleurgesteld. In vijf paneelen verbeeldde hij de drie groote tijdstippen uit het leven van Christus. Christus in het verleden (een paneel), Christus in het heden (drie paneelen) en Christus in het toekomende (een paneel).

De drie paneelen — Christus in het heden — die gansch het middengedeelte van het koor innemen, verbeelden de Hemelvaart van den Heer : Christus in het midden, zegenend opstijgend, tusschen twee engelen, terwijl op de twee zijpaneelen, de apostelen en de heilige vrouwen, in aanbidding de hemelvaart van den Heer aanschouwen.

Rechts : Christus in het verleden, verbeeld door het laatste avondmaal; links, Christus in de toekomst, verbeeld door het laatste oordeel.

Al deze paneelen werden door den kunstenaar in een bruine monochrome tint uitgevoerd, met een gouden mozaïeken achtergrond, de figuren net geteekend in tamelijk zware lijnen, die op de hoogte waar de tafereelen hangen, zeer harmonisch samensmelten.

Het was vooral een moeilijke taak voor den schilder, met de weinige hoogte waarover hij beschikte, iets te trekken uit het voornaamste onderwerp dat hij behandelde voor het midden van het koor, namelijk de Hemelvaart van Christus. Gansch de scene, die gewoonlijk in de hoogte behandeld wordt, moest hier in de lengte uitgevoerd worden, en toch slaagde de kunstenaar erin de Majesteit vatbaar te maken van die heerlijke opstijging.

De zoo handige Brugsche kunstenaar die reeds zooveel bijval oogstte in andere genres der schilderkunst, namelijk in het portret waarin hij uitmuntend is en in de stadszichtjes uit Brugge waarin hij echte pereltjes leverde, heeft nu ook eens te meer zijn kundigheid bewezen in het godsdienstig vak. Hij had daarvan vroeger reeds bewijzen geleverd, namelijk in een outerstuk voor een kerkje in Westvlaanderen; de versieringspaneelen der kerk van Harelbeke staven eens te meer de goede faam van Florimond van Acker.

De paneelen der kerk van Harelbeke strekken tot eer van den schilder die ze ontworp en uitvoerde en tot eer van den smaakvollen pastoor die er het denkbeeld van had en de middelen tot uitvoering vond.

Mocht dit voorbeeld navolgers vinden. H. DE M.



AVE MARIA.

Zing mijn ziele! laat uw zangen
stijgen uit uw blijde borst,
ga vrij op de wolken hangen,
zing de Moeder van uw vorst.
Zing! elk schepsel wil Haar loven,
polsen zwellen, herten slaan,
in een kinderlijk gelooven,
wijl de beden Haarwaarts gaan.

Cherubijnen, Tronen, Machten,
in een jubelend verbond,
dragen Haar op liefdeschachten
al de hemelkreitsen rond.
De englen spreiden vlerk en lokken
op de wang, en zingen 't lied
dat zij uit het snaartuig tokken,
en de Moeder tegenschiet.

't Zonlicht zendt in 't straalgewemel
Haar den eersten morgengroet,
en de sterren aan den hemel
hangen saâm tot lichtenhoed.
't Windje fluistert in de kruinen
van de boomen Haar zijn zang.
en de grashalm op de duinen
looft Haar met het baargedrang.

De aadlaar laat zijn schreeuwen varen
door de wolk, en filomeel
stuurt van uit de lindeblaren,
Haar het liedjen uit de keel.

Wolf en boschleeuw staan een stonde
stil in hun ontstuimge vlucht,
groeten Haar, het hoofd ten gronde,
in een eerbiedvol gezucht.

En de menschen!... Vuur en dampen
hangen over zee en land,
storten uit hun boezems rampen
op Europa's siddrend strand.
Vuur en dampenkring verzwinden,
't Glorielicht straalt uit den trans,
en men mag den zege binden
aan de vlag naast Rozenkrans.

Monsters stijgen uit de gronden!...
't Zuiden, dik van ontuchtdraf,
wil, lijk 't zwijn — met vuige monden
Godsdienst graven in een graf.
Monsters vallen lam geslagen
door de macht des Roozenhoeds,
wijl de Kristnen offers dragen
in de blijheid huns gemoeds.

En de menschen!... Zeemans hangen
— weergekeerd in veilge reê —
goud en blom en looverrangen
aan Haar voeten, met hun beê;
binden, als zij wederschieten
op der golven ingewand,
't beeld Maria's in de sprieten
als een zoet verzeekringspand.

En de menschen!... langs de wegen,
langs de straten, op het huis,
lacht Haar beeld den wandlaar tegen,
noopt hem tot het beêgesuis.
Vlaandren, waar geloof en zeden
ingeworteld in het bloed,
heerschen zooals in 't verleden,
zendt Haar ook zijn huldegroet.

Onder statige eikenkronen,
hangt het beeld der Moeder-Maagd,
meiboom, vlag, en kransen tonen
hoe het volk in 't hert Haar draagt.
En in 't rustige avondduisteren,
komt de moeder met het kind
aan den boom haar bede fluisteren
en een tuil op 't bankje bindt.

O Maria! zegen, zegen
toch dit duurbaar Vlaanderland;
wolven grijnzen 't huilend tegen
met den roodbeschuimden tand.
Wolven willen 't U ontrukken,
't Satan werpen als een prooi,
sla hun ruw gebit aan stukken,
keer van ons dit stormgeloei!

Steek den rooden draak in 't herte,
stil zijn grollend ingewand,
leid hem — hoe hij briesche en terte —
uit zijn roofhol aan uw hand.
Snoer hen, die voor Godesglorie
en voor tale strijden, vast;
zoo verbeidt hen de viktorie,
die in 't Kristne Vlaandren wast.

K. J. De Kempe.





IK BEN DE ZANGER VAN 'T DIETSCHE VOLK. (1)

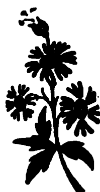
Langs 't lage land waar kronkelt en krult
de Schelde: reuzige waterslang,
zoo heimlijk murmelt of bruist en brult
haar hotsebotsend golvengezang,
daar zag ik, arme bloed,
den eersten zonnegloed.
Ik ben de zanger van 't Dietsche volk,
mijn lokken zijn lang en blond als goud,
gelijk de vogel in de wolk,
ik leve vrij en zinge stout,
vol liefdebrand
voor 't Vaderland!

Des morgens wandelend in het woud,
Ik luister naar het lieve lied
van vogelen vliegend in het hout,
terwijl de zon haar glansen giet
in eene gulden kroon,
op 't groene gras: mijn troon.
Ik ben de zanger van 't Dietsche volk,
mijn lokken zijn lang en blond als goud,
gelijk de vogel in de wolk,
ik leve vrij en zinge stout
vol liefdebrand
voor 't Vaderland!

(1) Getoondicht door EMIEL HULLEBROUCK.

Waar wingerd en wilde rozen blozend
omhelzen 't lage vensterraam,
en 't vrouwken onze kinderen koozend
uitgalmen leert Gods grooten naam,
daar zit ik welgezind
bij tabakpot en pint.
Ik ben de zanger van 't Dietsche volk,
mijn lokken zijn lang en blond als goud,
gelijk de vogel in de wolk,
ik leve vrij en zinge stout,
vol liefdebrand
voor 't Vaderland!

Gendbrugge. MAX STORME.





BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Kinderlust. *Zes liederen voor Huis en School*, gedichten van TH. COOPMAN, muziek van J.-M.-A. VAN DROOGENBROECK. Boekdeel in-4°. Gent, A. Siffer. Prijs. fr. 1,75.

Eenige maanden geleden gaven wij verslag over *Kinderlust*, verzen voor kinderen door den heer Th. Coopman. Het is uit dien bundel dat de heer Van Droogenbroeck eenige gedichten getrokken heeft om ze op muziek te stellen. Daar de keus der gedichten, die met den De Keynprijs bekroond zijn geweest en met lof aangenomen door den Verbeteringsraad, goed is, zal dus niemand betwijfelen. Overigens beide schrijvers zijn letterkundigen van naam en werkende leden der Koninklijke Vlaamsche Academie.

De heer Van Droogenbroeck, de schrijver van *Makamen en Ghazellen*, de dichter van de *Zonnestralen*, die iedereen in Belgie en Holland bezit, en die niet moeten onderdoen voor de beste werken voor de jeugd ergens maar verschenen, is zeker op de hoogte der taak.

Ook zal het niemand, die den schrijver als toonkunstenaar kent, verwonderen dat de muziek goed is, de melodijen levendig en frisch en teenemaal in de hoogte der kinderstemmen, dat de begeleiding buigzaam en voortreffelijk is, alhoewel eenvoudig en in het bereik der kleine handen blijvend.

Nochtans bestaat de ware verdienste van deze uitgave daar niet alleen in : zij bestaat ook in den regel door den schrijver gevolgd, hierin geleid door zijn schoonheids- en leeraarsgevoel.

In dien zien mag het verschijnen van *Kinderlust* als eene kleine merkwaardige gebeurtenis aanzien worden. Inderdaad geeft de schrijver, na ons zijn werk in gewoon notenmuziek gegeven te hebben, het ons in cijfermuziek insgelijks, met de manier om ieder stuk aan de kinders te leeren. Zijne door lange ondervinding opgedane methode getuigt van kennis en van scherpzinnige waarneming.

Zijn werk behelst behalve algemeene opmerkingen over het zingen, over de houding van den zanger, over het uitgalmen der stem enz., bijzondere aanteekeningen over ieder dichtstuk, over de manier om de melodij aan te leeren, om de stukken te doen verstaan en te doen zingen door de leerlingen. Tot de kleinste kleinigheden, alles is met bijzondere zorg aangewezen; op alle moeilijkheden wordt de aandacht gevestigd met vermelding der middelen om ze te voorkomen.

In opzicht van schoonheids- en opvoedingsleer, is het een

nieuw en voortreffelijk werk. Onnoodig verder uit te weiden over deze uitgave die stellig grooten bijval zal bekomen, zoowel in de scholen als in de huisgezinnen. Zeggen wij nochtans nog dat ieder stuk vergezeld is van trapsgewijze en wel gekozene oefeningen van toonkunstige opvoering en verbetering van het gehoor.

Wij drukken ten slotte ons spijt uit dat *Kinderlust* niet diklijviger is en wij verhopen dat deze eerste liederen door een groot aantal andere welhaast zullen gevolgd worden.

Dezer dagen werden beide werken aangenomen door den Verbeteringsraad voor School- en Prijsboek en voor de boekerijen der Normaalscholen en die der kantonale onderwijzers-conferenciën.

Dit is een suyverlyck boecxken, inhoudende Oude Nederlandsche geestelijke liederen, met klavierbegeleiding door Florimond Van Duyse. Uitgave nr 113 van het Davids-Fonds. Gent, Drukkerij van A. Siffer.

Het Davids-Fonds heeft thans aan zijne 7000 leden dit merkwaardig boek uitgedeeld, dat in opzicht van inhoud en stoffelijke uitvoering stout weg een prachtwerk mag genoemd worden.

Het is een bundel oude liederen uit de XVe eeuw, het glanstijdvak van het Nederlandsch lied, en gedeeltelijk ontleend aan de « *Horæ Belgicæ* » van Hoffmann von Fallersleben (1854), aan W. Baumker's « *Niederl. geislicke Lieder* » (1888), aan « *Een devoot ende profitelijck boecxken* » (Antwerpen 1589), dat in 1887 weer werd uitgegeven door Scheurleer in den Haag.

Het meeste deel zijn godsdienstige liederen, zooals Kerstliederen, Marialiederen en Liederen der minnende ziel, de overige, alhoewel van anderen aard, wasemen ook den liefsten eenvoud uit en de eenvoudige en zoete dichterlijkheid eigen aan de gewrochten der middeleeuwen.

Ieder dezer liederen is op muziek gesteld aan oude melodijen ontleend, en de bevoegde musicoloog Fl. van Duyse heeft er begeleidingen bijgeschreven die zullen toelaten ze uit te voeren met verschillende stemmen. Dus uitmuntende voorraad voor onze scholen, onze congregatiën en onze kunstkringen, waar de oude muziek meer en meer bijval vindt.

Reeds heeft in 1888, Prof. Acquoy van Leiden, een vijf-en-twintigtal middelnederlandsche liederen met begeleiding laten verschijnen, doch hier is de keus veel rijker en zelfs veel rijper. De bundel bevat 40 nummers en aangezien de heer v. D. slechts streng wetenschappelijk te werk gaat, zijn zijne bewerkingen altijd vertrouwbaar.

Met deze verzameling geestelijke liederen, aangesloten bij de wereldsche liederen welke in het « *Nederlandsch liederboek* » van het Willems-Fonds verschenen, rondt de schrijver een volledigen cyclus af.

Eere en goed heil aan het Davids-Fonds, dat zulke voortreffelijke werken verspreidt.

De Stijlleer in practijk, voor lagere en middelbare scholen. Verzameling van 400 oefeningen, gradelijk opgaande, met talrijke modellen door S. De Bondt, bestuurster van het Gesticht « Piers de Raveschoot » te Gent. — Gent, A. Siffer, Prijs fr. 1.25.

In het *Voorbericht* zegt de schrijfster onder andere : Om het moeilijk werk der stijlleer te vergemakkelijken, is in mij het

verlangen ontstaan de talrijke oefeningen door een dertigjarig werken — opzoeken en zelfvinden — vergaard, in druk te geven. Al de wenken en raadgevingen, mij door bekwame schoolopzieners en bevoegde personen medegedeeld, heb ik tevens in die verzameling ten nutte gemaakt. Hoewel er misschien in dit werkje gebreken voorkomen, toch hoop ik dat er veel goed in te vinden is, dat het mijne ambtgenooten tijd en moeite sparen en hunnen iever opwekken zal in een leervak, hetwelk maar al te dikwijls op den achtergrond blijft. Heb ik dit doel bereikt, dan zal ik mijne pogingen rijkelijk beloond achten

De onderstaande vleiende goedkeuring van den gekenden letterkundige, den hooggeachten Heer de Potter, secretaris der Vlaamsche Academie, is voorwaar, de beste aanbeveling van het boek.

Geachte Jufvr. Bestuurster,

De lezing van uw « Stijlleer » heeft mij een groot genoegen verschaft. Vast overtuigd dat uw boek bij het onderwijs der jeugd de beste vruchten zal voortbrengen, meen ik U te moeten aanraden, het door den druk te laten verspreiden. De methode daarin gevolgd, is uitmuntend, de voorbeelden zijn onverbeterlijk en stellen klaar in het licht het verheven doel, dat Gij voor het oog hadt. In één woord, Uw werk verdient, wegens gedachte en vorm, de beste aanbevelingen. F. DE POTTER.

Leven van den H. Antoninus, Predikheer, Aartsbisschop van Florence, door P. Fr. JOSEPHUS ARTS, van dezelfde orde. — Bij A. Siffer, Gent. — Schoon boekdeel, 165 bladz. in-8° op stevig papier met keurigen omslag. Prijs : 1.25 fr.

Met genoegen heb ik zoo even de lezing voleindigd van het Leven van den H. Antoninus. Merkwaardig mag voorzeker genoemd worden het gewrocht van den Eerw. Dominicaan, daarom betwijfel ik de vrucht niet die deze arbeid zal afwerpen en koester de hoop dat er velen het ingeslagen pad zullen volgen om diepe geleerdheid samen te laten gaan bij duidelijken stijl in het neerschrijven van Gods Vrienden. En inderdaad, wil men de daden van den H. Antoninus weergeven, dan is er heel wat anders noodig dan oppervlakkige schrijverij; er dient het karakter der eeuw te vatten en nauwkeurig den invloed te bepalen dien de Heilige er op uitgeoefend heeft. Zulk een arbeid was den bekwamen schrijver volwaardig; hij slaagde volkomen. Hij toont duidelijk dat een Heilige een groot man kan zijn, een fakkel zijner eeuw; wij leeren hoe zijne geleerdheid geschat werd en welk goed zij teweeg bracht; wij leeren hoe hij wetenschap en kunst ondersteunde, hoe hij de onsterfelijke Fra Benedetto, Fra Angelico in hunne gewrochten aanmoedigde en alzoo, om al die redenen, nogmaals duidelijk bewijst dat de kerk de fakkel des lichts immer hoog verheven heeft. Kortom de Z. E. Pater Arts kon ons niet beter den H. Aartsbisschop aantoonen tegelijk met zijne betrekking tot de eeuw waarin hij bloeide en die hij tot schoonste sieraad verstrekt.

Veel orde heerscht in het werk en kan aldus door iedereen met vrucht gelezen worden; de plaatsen zijn wel geschilderd en werpen soms tintelenden gloed over het gansche tooneel; nu en dan doorgrondt de spitsvondige schrijver een gedacht met wijsgeerigen blik en aanschouwt met welbehagen het schoon; ofwel is hij ontroerd als hij dieper in den geest dringt van een der roemrijkste zonen zijner roemrijke orde.

Die dit boek leest zal het liefhebben en wij raden het aan als eene bron van zekere inlichtingen; als een te geven geschenk; als een kostbaar prijsboek.
St. H. D.

Per getallen wordt de prijs vermindert: per 12 fr. 1,10 het stuk, per 50 fr. 1,00, per 100 fr. 0,75.

Karel de Blauwer, of eene schets uit het Blauwersleven, gedrukt te Yper, bij Callewaert-De Meulenaere, in de Boterstraat, 36, 1899. Groot in-8°, 344 bladz.

— Blauwen?

— Smokkelen.

— Karel de Blauwer?

— Eene lange en aangrijpende smokkelaarsgeschiedenis.

— Door wien geschreven?

— Eerweerde heer Jules Leroy, onderpastoor te Staden in West-Vlaanderen is de opsteller.

— Een novellist?

— Ja en neen.

— Die man kan wonderwel vertellen in eene springlevende, schilderschoone taal. De woorden vonkelen in zijnen mond.

Kind zijnde spitste hij zijne ooren om sagen af te luisteren.

De Germaansche heldenvolken dichtten ontelbare sagenkringen.

Dat ligt in de boekenzalen begraven onder 't stof; 't wordt daar door geleerde philologen van onder gehaald en op den proefsteen der kritiek geleid. 't Leeft ook duizendvervig voort in den mond van 't ongeboekstaafd volk.

Die nog levende sparken van middeleeuwschen glans heeft Leroy daar in den westhoek van West-Vlaanderen, ver van alle spoorwegen afgezonderd, luisterend als een vink opgevangen, eigenaardig en eenvoudig als 't volk naverteld.

Een oude meester, jong en groot van herte, pastoor Lanssen van Leffinge, zei hem: Jules, gij kunt schrijven, gij kunt vertellen. Schenk ons iets uit uwen eigen koker.

Jules Leroy heeft het gedaan en vergast den Vlaamschen lezer met een beginsel dat een proefslag is.

— Zijt ge te vreden over dit boek?

— Wij hebben dit boek met gespannen aandacht gelezen. Vele nachtelijke tochten van smokkelaars zijn zoo boeiend verteld dat men menigmaal weder naar het boek grijpt, om 't verhaal dier zonderlinge, niet uitgedachte, maar geleefde lotgevallen met nieuw genot te herlezen.

J. Leroy geeft ons gezond realism en dat is veel gezeid.

Sommigen schetsen het volk, maar 't is ons volk niet; 't zijn onze werklieden, onze boeren, onze woningen, onze herbergen niet.

Anderen hebben maar oogen voor uitnemingen, voor hetgeen op een mesthoop wentelt. Alle goede gevoelens schijnen in ons volk uitgedoofd.

Anderen vermeien in tafereelen, die den eerbaren lezer minder bevallen.

Op geene dier klippen raakt onze novellist verzeild.

Met onvervalschte kleuren, treedt ons volk te voorschijn, zooals het leeft en spreekt, met zijne deugden en gebreken.

Karel de blauwer is een eenvoudige landwerkman, naar het leven geboetseerd, die smokkelaar wordt, door het smokkelen rijk en slecht wordt, in het smokkelen zijnen ondergang vindt, door de beproeving gelouterd, tot goede gevoelens wederkeert.

Kortom een schoon boek, een bekoorlijke roman en daarbij eene stichtende geschiedenis.

— Hoeveel kost dit boek?

— Wij weten het niet. 't Staat er niet op. Schrijft naar den uitgever; die zal het wellicht beter weten.

J. CLAERHOUT.

Modernen, door M. A. P. Poelhekke, 264 blz. in-4°, Nymegen, Malmberg, 1899.

« Pessimisme en ethische cultuur, schijnbaar tegenstrijdig, zijn de hoofdkenmerken van onze moderne poëzie. » (Bl. 135.)

De heer Poelhekke wil hier blijkbaar een beeld geven van de deels onnoozele, doch niet minder treurige en gevaarlijke dwalingen van eenige uitstekende dichters van onzen tijd. Dichters, die door hunnen aanleg naar iets hoogers, door oprechte begeerte naar het voldoen van bovennatuurlijken dorst naar de kennis der Schoonheid gedreven, den weg inslaan om die te bevredigen, maar door wereldsche lusten, door gebrek aan moed en energie en logisch denken, hunne dichterlijke, wij zouden haast zeggen goddelijke ingeving op nieuw verloochenen in onbewust, onvoldaan, teleurgesteld terugkeeren tot vroegere duisternis, tot toenemend onbevredigde wenschen.

De heer Poelhekke koos om deze gedachte duidelijk te maken door voorbeelden : 1° Willem Kloos, 2° Paul Verlaine, 3° August Strindberg, 4° Johannes Jörgensen, 5° Frederik van Eeden, op welke allen een deel van het gezegde van toepassing is en wel het allermeest op Johannes Jörgensen, welke door de poëzij van het kerkelijk leven te Assisi zoodanig geroerd was, dat hij tot het bekennen van den christelijken godsdienst op het punt was. Wie kent er de geschiedenis van Paul Verlaine niet, welke te vergelijken is bij een mensch van gezonde constitutie, doch wiens gestel ondermijnd wordt door eenen lokalen kanker, die telkens weder over zijn gestel meester wordt?

Van alle hier voorgestelde dichters is mogelijk Strindberg wel diegene wien het minst te helpen is om uit den poel te geraken, waarin zijn ongezonde geest zich wentelde.

Wat Kloos en van Eeden betreft — ook hier hebben wij, wel is waar, zeer verschillende geesten voor ons, doch wier gezondheid alweder ondermijnd wordt door de jacht naar iets nieuws, iets ongehoords, ongedachts, waardoor de eene minder, de andere meer wordt medegesleept tot het verloochenen van hunnen gezonden hollandschen aanleg, waaraan door den schrijver alle hulde wordt bewezen. Kloos wordt natuurlijk gewezen op het ongeluk eener volgehouden zwaarmoedigheid, die, met Zoroaster-Nietzsche altoos mijmert over het « levensraadsel », en met Plato zoo gaarne zou ondervinden, dat het goede slechts bestaat, het kwade slechts een overgang is tot het goede — eene zwaarmoedigheid die altoos vol is van « bleeke uchtenden », « stroomende tranen » ! Kloos heeft door dat alles in geen van zijne latere verzen die zijner eerste jaren overtroffen.

En van Eeden? Aan hem is bl. 113 tot bl. 264 gewijd.

Ook hier ontmoeten wij bij den dichter niets dan twijfel en

daaruit voortspruitende tegenstrijdigheden (bl. 139). Nu wordt de zedewet weggeredeneerd, dan weer is diegene, « ziek » welke het immoreele niet schoon vindt. Van dien twijfel worden de gronden door den schrijver opgezocht.

Die twijfel ontspruit niet uit een oprechte, gezonde, edelmoedige ingeving, steeds denkend aan den evenmensch en zijn oorsprong, maar vooral uit het baatzuchtig ik en niets dan Ik. De hoofdstrekking van den *Kleinen Johannes* b. v. is volgens Poelhekke, « de negatie van het heerschende menschengeloof » (148), « eene quasi-idylle, die uitloopt op de meest volkomen godloochening » (151). En in *Het lied der smart* is van Eeden in 't geheel niet oprecht, denkt veel te veel aan zich zelven en « poseert » (173). Toch gevoelt hij, b. v. in *Johannes Viator*, dat er eene hoogere macht bestaat, en dit maakt het boek belangwekkend, maar voert tot een treurig, wanhopend slot (192). Ongelukkig is hij sedert dien niet vooruitgegaan.

En de slotsom : « Deze scherpzinnige man en ware kuinstenaar sluit met een waar « miserere » dat alleen zelfverheerlijkng verraadt. » Poelhekke besluit dat van Eedens deemoedigheid op hoogmoed uitloopt. Deze « doet hem zich zelf weten zooveel beter dan anderen, zooveel hooger; « hij doet hem zweven « hoog boven menschen en hun bestaan ». Zoo spreekt de historicus den dichter na.

Poelhekke heeft een uiterst leerzaam boek geschreven, wat wij allen oprechten en weldenkenden geesten hartelijk aanbevelen.

(*Dietsche Warande*) A. T.

De wonderlijke Bekeeringe van Albine, dochter van Migranimus, koning van Engeland, verkrijgende door het H. Doopsel den naem van Christiana, wordende door haer H. leven patroonersse van Dendermonde. Historisch tooneelstuk van de tweede helft der XVIIIe eeuw, uitgegeven door Jan Broeckaert, 1898.

Wie van ambtswege in bestendig verkeer leeft met de classische treurspeldichters, mag tot uitspanning en verlustiging wel eens eene proeve van volkstooneel ter hand nemen. Zoo heb ik met aanhoudende belangstelling *Albine* gelezen.

Het is verrassend in onze Nederlandsche letteren, vooral in die van het Zuiden, te bestatigen hoe, in de overigens zoo arme XVIIIe eeuw, het getal rederijkerskringen in stad en dorp toenam, en hoe die tooneelgezelschappen bijval verwierven, zoodanig dat niet zelden een en hetzelfde stuk tot twintigmaal in eénen zomer werd opgevoerd. Vele handschriften onzer factors gingen te loor of te niet. Voor eenige is het jammer; een aantal nochtans zal van onbeduidende weerde geweest zijn.

Het stuk dat zij voorhanden hebben is te Dendermonde, door eene der drie kamers van die stad, drie keeren vertoond geweest op het einde van Augustus 1758. Het is opgevat en opgesteld den trant van menig ander stuk van Rhetorica.

Het argument der vijf deelen, waarvan het derde nog in twee vertoogen gesplitst is, beslaat schier vier bladzijden, waarin het onderwerp, uit hierbovenstaanden titel gemakkelijk in te beelden, wordt uiteengezet, en de spelende personagiën — vrij talrijk — worden aangeduid.

Het tijdvak waarin het stuk speelt bepalen valt mij lastig te bepalen; immers, de Roomsche prins Aurelius en de bekeeringen der personen zouden aan de eerste eeuwen van het Christendom

laten denken, maar de schoten die gelost worden, werpen die veronderstelling omverre..... Buskruit komt trouwens in een aantal « classische » spelen voor.

Aan eenheid van tijd en van plaats laten de schrijvers van dergelijke stukken zich weinig gelegen; over de eenheid van handeling in dit tooneelspel zou men kunnen vitten, tenzij men aanneme (wat inderdaad mag worden aangenomen), dat die eenheid hierin bestaat dat geheel en gansch het leven van de hoofdrol oogenschouwelijk wordt, met hoedanigheden en gebreken, met geest en met hart. Hier wordt die rol vervuld door Albine, na haar doopsel Christiana geheeten.

De karakters lijden gebrek aan eigenaardigheid; zij zijn niet scherp afgeteekend: het zijn veeleer flauwe typen: de type van den heidenschen koning en die van de christene dochter, typen van hovelingen, raadsheeren, gouvernanten, ambassadeurs, enz. Met de namen te veranderen, zou menig deel in soortgelijke stukken kunnen ingelascht worden. Wellicht ware *cliché* hier duidelijker dan *type*.

Ons stuk verraadt zijn verwantschap met de mysteriespelen: het Wonderbare (engelen en duivelen, vreemde stemmen, fonteinen die opwellen, enz.) vervult hier een belangrijke rol.

Tusschen die 17- à 1800 verzen zijn er enkele tooneelen en toestanden die schoon mogen geheeten worden. Onder andere, het tooneel van Albine's doopsel en dezes gevolgen, dat van de bespotting der afgoden, dat van den echo. Tot staving van dit oordeel, zal ik eenige verzen aanhalen.

Christiana spreekt en telkens herhaalt de echo het laatste woord van den volzin.

Dees stem vervroomt mijn hert, mijn ziel begint 't erleven.
Echo: leven.

Leven! o soet geluijt welk mijn gemoed ververscht,...
O goedertieren God, sal ick nog moeten strijden?
Echo: strijden.

Wel aen, ick ben te vrê als 't immers u belieft,
Maar door u macht alleen bekom ik staeg victorie.
Echo: victorie.

Victorie! 't is genoeg: wel aen, wij gaen met vlijt!

Hoe ernstig het stuk ook zij, het comische is er niet uit verbannen. Recht vermakelijk is het krakeel tusschen twee armen door Albine bijgestaan, en die het maar eens worden tusschen pot en pint. Ook nog het tooneel waar de oude duivel in eremijt verkleed wordt. Wie over de rol van het Booze Beginsel op ons tooneel meerder inlichtingen verlangt, verwijs ik geerne naar de verhandeling van mijnen eerw. vriend prof. Soens, in 1893 door de koninklijke Vlaamsche Academie bekroond.

Wil men in een enkel woord doen uitschijnen hoeverre deze stukken aan den classischen vorm vreemd waren? Aanhoor het slot van *Albine*. Zij ligt op sterven, de heilige, de geloofsbodin, en spreekt:

Adieu, mijn vrienden al, het is met mij gedaen.

Wil men daarnevens gadeslaan hoe godsdienstig en zedelijk dit tooneel is? Luister naar Albine's laatste zucht:

Jesus, Maria, soet, 'k beveel u mijnen geest.

Daaruit blijkt hoe leerzaam en stichtend die vermaakscholen konden zijn voor het *volk*.

Ten slotte, eenige aanmerkingen op taal, stijl en versbouw. Onderscheid tusschen nominatief en accusatief van lidwoorden of bijvoegelijke naamwoorden kende onze factor niet. Leenspreuken buiten die der alledaagsche spraak, komen schier niet voor. Weinig inbeelding, weinige dichterlijke grepen. De Alexandrijnen sukkelen en strompelen onveranderlijk voort; elke speler tracht, zonder onderbroken te worden, zijn paar of twee paar verzen op te zeggen. Tal van gedachten zijn uitgerekt, om een of meer voeten aan te vullen. Men ziet dat die factor schreef zonder achterdocht noch ijdelheid, te goeder trouw, voor zijn eigen volk. Met den klemtoon moet hij menigmaal worstelen; de klemtoon komt nog al dikwijls verkeerd, op eene toonlooze lettergreep, te recht. De verzen gaan somtijds mank aan cesuren. Eindklinkers vallen of niet voor klinkers of voor *h* weg volgens de vereischten van het oogenblik.

(*Dietsche Warande.*) Dr Max C.

Inhuldiging der O.-L.-Vrouw Kopkapel te Lokeren, 7 Mei. — De omslag van dit vlugschrift is versierd met de verkleining der prachtige teekening van het feestprogram, vervaardigd door den heer Alf. De Pauw en voorstellende de kerk van Lokeren en de ingewijde kapel. Het bevat ook den tekst der cantate, ter gelegenheid der plechtigheid uitgevoerd, gedicht van H. Van Duyse en muziek van J. Opsomer, en eene korte geschiedenis van het oud-kapelleken van O.-L.-V. van den Kop, aldus genaamd omdat het, volgens de overlevering, gebouwd werd door eenen officier die veroordeeld was om door den kop geschoten te worden en die beloofd had eene kapel ter eere van O.-L.-Vrouw op te richten, indien hij genade bekwam.

Dit fraai gedrukt boeksken komt uit de drukkerij van den heer H. Van Duyse.

Geschiedenis der Beeldende kunst. — Afl. 19 handelt over de prachtigste middeleeuwsche bouwwerken in Spanje en over de Romaansche beeldhouwwerken in Noord-Europa. Vele platen luisteren het werk op.

Koninklijke Vlaamsche Academie. — *Vergadering van 17 Mei* 1899: Na de vaststelling van het verslag der vorige zitting leest de heer Th. Coopman, namens de commissie voor het *Woordenboek*, een uitgebreid verslag voor over de laatstverschenen afleveringen van dat werk, waarbij hij tevens eene warme hulde brengt aan de redactie.

De Academie beslist dat, vermits het koninklijk besluit, waarbij de benoeming van Dr. de Gheldere tot werkend lid wordt goedgekeurd, nog niet is verschenen, er op dit oogenblik nog geene plaats van briefwisselend lid openstaat. Dit jaar zal dus enkel tot de verkiezing van een buitenlandsch eerelid in vervanging van wijlen Prof. R. Fruin moeten worden overgegaan.

Vervolgens wordt overgegaan tot het verkiezen van een werkend lid ter vervanging van wijlen den heer Th. J. I. Arnold. Bij de derde stemming bekomt de heer Prayon 12 en de heer W. de Vreese 9 van de 21 uitgebrachte stemmen. Eerstgenoemde is dus gekozen.

Door de heeren de Pauw, de Potter en Snieders wordt verslag uitgebracht over de verhandeling van den heer Leonard Willems, ter wederlegging van de onjuiste beweringen van den heer Discailles, dat Rogier in 1841 eene Vlaamsche Academie zou hebben willen inrichten.

Die belangrijke geschiedkundige bijdrage zal in de *Verslagen en mededeelingen* worden opgenomen.

« **Aanzien** » of « **aangezien** »? — De heer DE MAREZ schrijft in *Het Belfort*, Nr 5, bl. 375 : « En waarom in Gods naam dien vorm bij verschillende schrijvers aangetroffen : « aanzien » voor het verleden deelwoord, in plaats van aangezien? »

Ik begrijp niet, op wat grond de heer de Marez steunt om dien vorm af te keuren. Mij dunkt niet dat *aanzien* voor *aangezien* even gek klinkt als *croyé* voor *cru*, zooals hij verder beweert.

Het werkwoord *aanzien* wordt door 't volk, « de spraeckmakende gemeent', » zoowel onscheidbaar als scheidbaar vervoegd : « Pilatus zei tot het volk : *Aanziet* den mensch! Ik *aanzag* u voor een deftig man. Hij wordt voor den dader *aanzien*. »

Zoo is 't ook met *aanbidden*, *aanhooren* en *aanroepen*. Zelden zegt het volk : *aangezien*, *aangehoord* en *aangeroepen* en zeker nooit *aangebeden*. Voorname taalkundigen erkennen de onscheidbare samenstelling van die werkwoorden, VAN BEERS onder andere, die zelfs aan de vormen *aanbeden*, *aanhoord*, *aanroepen*. *aanschouwd*, *aanzien* de voorkeur schijnt te geven, vermits hij zegt dat ze *ook* scheidbaar *kunnen* gebruikt worden (Zie zijne *Nederlandsche Spraakleer*, 1875, bl. 160.)

J. CORNELISSEN.

Rodenbach. — In de « Gazette van Brugge » in « Bien Public » en in « Ons Leven » tijdschrift der Lovensche studenten, zijn zeer gedocumenteerde artikels verschenen ten voordeele van een gedenkteeken van Albrecht Rodenbach en tegen dat, welk men te Brugge zoekt op te richten aan Georges Rodenbach. De schrijvers verzetten zich tegen het Fransch karakter en weinige stichtelijkheid van den Franschen kozijn van den Vlaamschen Albrecht.

Het Davidsfonds van Brugge heeft de zaak in handen genomen en een algemeen referendum ingericht onder de Vlaamsch katholieken van geheel het land. Ongetwijfeld zal de Gemeenteraad gehoor geven aan de stem van het katholieke Vlaanderen.

Nederlandsch Congres. — De voorbereidende werkzaamheden loopen goed van stapel; dit jubelcongres zal aller plechtigst zijn en van hooge belangrijkheid. Velen uit Noord en Zuid hebben zich reeds laten inschrijven (prijs fr. 5,00). De Regeering schenkt een hulpgeld van fr. 5,000.

La Vulgaire. — De « Association flamande pour la vulgarisation de la Langue Française » onlangs te Gent gesticht om het Vlaamsch te bestrijden, en in de wandeling « La Vulgaire » geheeten, heeft een referendum ingericht omtrent de voertaal in het Atheneum te gebruiken

Zij vraagt aan de ouders leuk weg, of zij het Fransch ofwel het Nederlandsch verkiezen. Aangezien de toestand zich zóó niet voordoet, vermits het Nederlandsch slechts in vier vakken gebruikt

wordt en dat de Vlamingen geene meerdere eischen gesteld hebben, is die manier van handelen, die velen in dwaling moet brengen, doodeenvoudig een valsche jodentrek. Niet alleen Flaminganten, maar zelfs personen niet gunstig aan onzen strijd, brandmerken naar verdienste dat weinig ridderlijke en rechtzinnige boerenbedrog.

« La Vulgaire » legt ook verzoekschriften in de koffiehuizen om protest aan te teekenen tegen het denkbeeld van eene Vlaamsche hoogeschool. En zich steunende op die ernstige herbergconsultaties in zake van onderwijs, en op de antwoorden uitgelokt door hun dubbelzinnig referendum, vragen die heeren zeer argeloos aan de Wetgeving de wet van 15 Juni 1883 af te schaffen en nooit het Vlaamsch, die pest der pesten, in onze Hoogescholen te laten doordringen!

Willems' gedenkteeken. — Wanneer de schets van het gedenkteeken aangenomen is geweest en aan welker opvatting en uitvoering iedereen hulde bracht, waren er zekere punten van ondergeschikt belang welke de keurraad liefst zou gewijzigd gezien hebben.

De heer De Rudder heeft zich aan het werk gesteld en verleden week waren de leden van den keurraad en die van de Commissie van Monumenten in het werkhuis van den beeldhouwer te Brussel vergaderd om nu hun eindoordeel te vellen. Van den eenen kant de heeren Braun, Claus, Lybaert, Tydgat, Wante, Fredericq, Obrie, Siffer en Van Hauwaert en langs den anderen kant de heeren Bordiau, Massau, Van Wint en Vinçotte.

De symbolische groep stelt, zooals in het eerste ontwerp, de Vlaamsche Maagd voor en den Genius. Doch de houding is gewijzigd. Vlaanderen is verpersoonlijkt door een zeer jonge, schoone Maagd, die niet het zwaard in de hand klemt, maar de Vlaamsche Vlag tegen zich drukt, terwijl ze met de rechterhand een gedeelte dier vlag oplicht, die haar eeuwen lang had bedekt. De Genius ontplooit verder de vlag, waarop een prachtige leeuw gebeiteld is. Rustig staart hij voor zich uit, terwijl hij in de linkerhand het schild houdt, waarop de leus prijkt : *hou ende trou*. De helm is verdwenen, alsook de heraldische leeuw, die zich voor de voeten uitstrekte. Aan de kleeding heeft de kunstenaar de grootste zorg besteed. Vlaanderen draagt een eenvoudig, maar statig gewaad; op hare schouders hangt de koningsmantel, waarop de wapenen der Vlaamsche Provinciën gebeiteld staan. De Genius draagt geen hoofddeksel meer en heeft insgelijks een mantel, die in sierlijke plooien neerdaalt.

Algemeen is die groep, die uiterst indrukwekkend is, goedgekeurd geworden.

Om overlading te vermijden verdwijnt de voorste groep, en wordt vervangen door een medaillon van Willems, omringd van allerlei loofwerk, dat aan die voorzijde de noodige versiering zal geven.

Achteraan wordt het beeld der vrouw vervangen door een decoratief marmeren paneel, waarop de namen der strijdgenooten zullen gegrift zijn. De twee heerlijke bas-reliefs, die het Vlaamsche Lied en Reinaard den Vos voorstellen, worden behouden.

De kunstenaar werkt onverpoosd, opdat tijdens het Nederlandsch Congres het gedenkteeken zou kunnen onthuld worden.

Wie zijn steentje wil bijbrengen — en wie zou het niet willen? — voor de verheerlijking van den Vader der Vlaamsche Beweging, zende zonder dralen zijne jonst aan den schatbewaarder, den heer **A. Siffer, te Gent.**

† **Emiel Scheerlinck**, pastoor van Zelzate, schrijver van *Het Vlaamsche Lourdes, Bernadette van Lourdes, Levens van Benedictus Labre, Clara van Montefalco, De Rossi, Laurentius van Brindisie, H. Henricus, Catechismus der encycliek Rerum novarum* en andere vlugschriften op sociaal gebied. In « Het Belfort » verscheen van hem eene studie over Galilëi. De afgestorvene, die destijds onderpastoor was te Oostakker, heeft veel bijgebracht om de godsvrucht tot O.-L.-Vrouw aldaar einde en verre te verspreiden. Te Gent, als stichter van den bloeienden Werkmanskring van H. Kerst, heeft hij het terrein voor de sociale werken voorbereid. Vóór dat de sociale crisis uitbrak had hij om zoo te zeggen een voorgevoel van hetgeen ging gebeuren op dit gebied.

† **Edmond De Bock**, ondervoorzitter der Rechtbank van Eersten aanleg te Gent. Bij elke verkiezing schreef hij in het Fransch en in het Nederlandsch verhandelingen over de kieswetten, die door iedereen geraadpleegd werden en de kiezingsjurisprudence gevestigd hebben.

† **Charles Piot**, gewezen algemeene rijksarchivaris die in 1885 Gachard opvolgde en in 1897 zelf opgevolgd werd door den heer Goovaerts. Hij schreef eene geschiedenis van Leuven, werken over de hertogen van Burgundië, hij gaf de briefwisseling uit van Granvelle, liet verschijnen zijne *Pagi* enz. De man zetelde in alle wetenschappelijke genootschappen, was een onvermoeibare werker, zijn arbeid staat hoog aangeschreven in de geleerde wereld. Hij sterft 87 jaar oud, om zoo te zeggen met de pen in de hand, want hij werkte nog tot deze laatste dagen en laat verschillende onvoltooide boeken achter.

† **Paul Majunke**, pastoor van Hochkirch in Silesiën, gewezen hoofdopsteller van de « Germania » en volksvertegenwoordiger. Zijnen moedigen strijd tegen de Kulturkampf moest hij boeten met een jaar gevang. Hij schreef studiën over Luther, eene geschiedenis van den Kulturkampf en *Geschitslügen* (Historische Leugens).

† **Francisque Sarcey de Suttières**, Fransche tooneelcriticus van groot talent en algemeen erkend gezag. Hij was in 1828 geboren. Hij schreef in *l'Opinion nationale, le XIXe Siècle, Le Figaro, Le Temps*. Vroeger was hij een verwoede priesterhater, nu was hij, door de ondervinding verwijsd, veel onpartijdiger en verdraagzamer geworden. Zijne begrafenis was godsdienstig.

† **Frans Boch**, geleerde oudheidkundige, die onder andere schreef *Liturgische Gewänder, Die Baudenkmale Reinlands, Das Heilige Köln* enz. — † **Rosa Bonheur**, de vermaarde landschap- en dierenschilderes, waarvan de « Paardenmarkt » en de « Hooiing in Auvergne » wereldvermaard zijn. — † **Emilio Castelar**, Spaansche staatkundige en schrijver.



BLADWIJZER.

